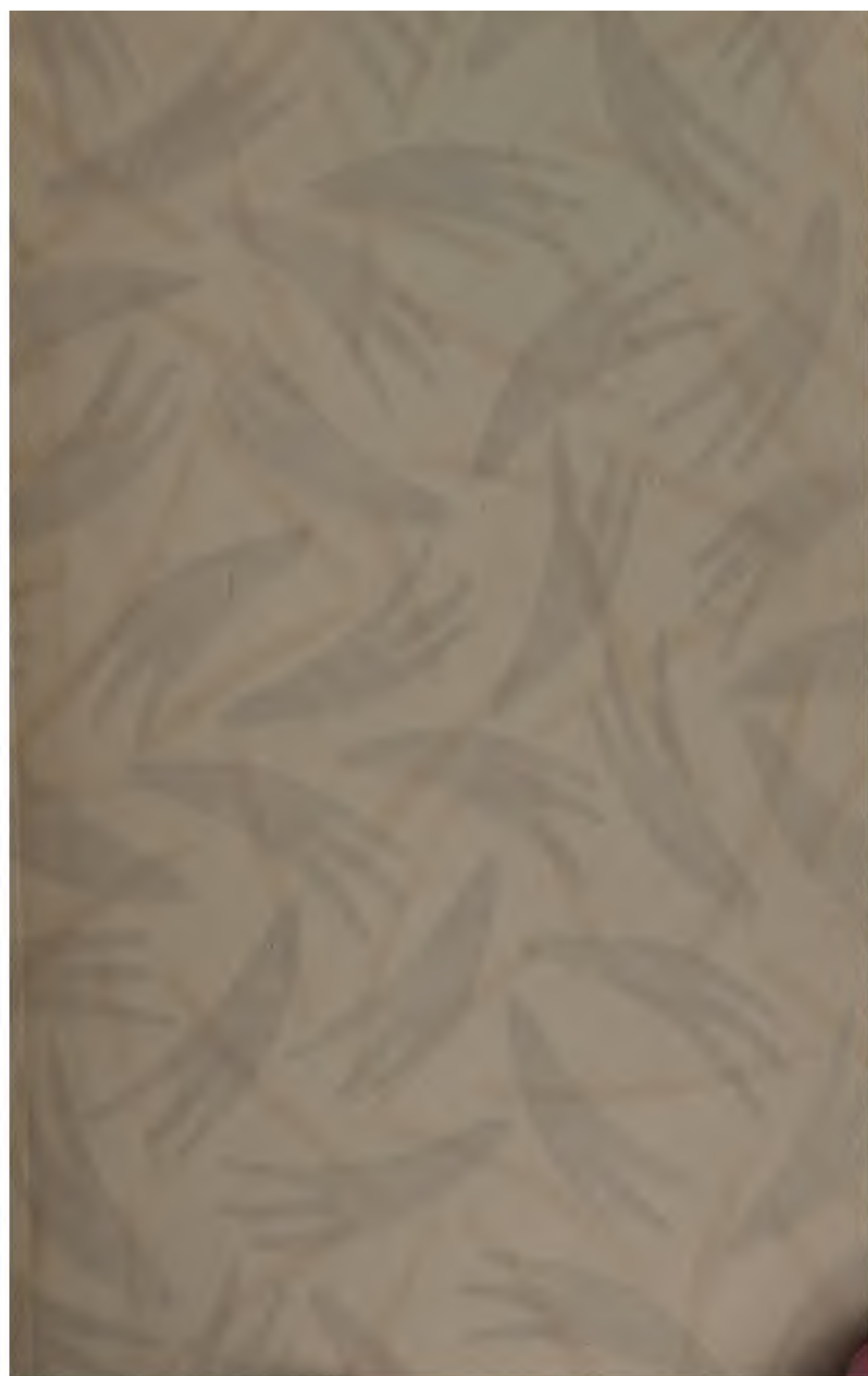

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891

Protestantství v Čechách

až do bitvy Bělohorské

(1517—1620).

Sepsal

Dr. Frant. Xav. Kryštůfek,
c. k. dvorní rada, c. k. universitní professor církevních dějin,
kanovník u Všech Svatých.

Čís. XLVI. — Podíl za r. 1906.

V Praze 1906.
Tiskem kníž.-arcib. knihtiskárny (Rohlíčka a Sieversa).
Nákladem Dědictví sv. Prokopa.

Protestantství v Čechách

až do bitvy Bělohorské

(1517—1620).

Sepsal

Dr. Frant. Xav. Kryštůfek,
c. k. dvorní rada, c. k. universitní professor církevních dějin, kanovník u Všech Svatých.

Čís. XLVI. — Podíl za r. 1906.

V Praze 1906.

Tiskem kníž.-arcib. knihtiskárny (Rohlíčka a Sieversa).
Nákladem Dědictví sv. Prokopa.

Výtah ze stanov

Dědictví sv. Prokopa v Praze.

Dědictví sv. Prokopa v Praze je spolek, jehož *účelem* jest vydávati vědecké bohoslovné knihy v jazyku českém sepsané. Spolek vznikl ze skutečné *potřeby*, neboť vyžaduje toho čest vzdělaného národa, aby měl *vlastní literaturu* bohosloveckou. A proto, jakož i vzhledem k tomu, že obě starší lidová Dědictví (sv. Jana Nepom. a sv. Cyrilla a Methoděje) utěšeně vzkvétala, ustavil se r. 1860 řečený spolek, jehož stanovy došly schválení církevního 1. května r. 1861 a světského 22. června 1861. Od kněží českých uvítáno bylo založení spolku s radostí. Tehdáž čítala Matice Česká mezi 4697 údy 1215 kněží. — Pro Dědictví svatého Prokopa bylo třeba sehnati aspoň 500 členů a počtu toho v brzku bylo dosaženo, což je věru dobrým svědectvím pro tehdejší generaci českého duchovenstva katolického. Dědictví vydalo od svého počátku 46 knih-podílů, jejichž cena (z pravidla každého roku) bývá 6 až 10 kor. Zajisté slušný *to* úrok ze vkladu 80 K. Seznam knih, vydaných v posledních letech, uveden bývá na obálce „podílů.“ — Pro informaci uvádíme ze stanov spolkových následující odstavce: § 7. „Řádným členem stane se, kdokoli složí 80 kor. buď najednou nebo ve čtyřech po sobě jdoucích letech (po 20 K), nebo i (za mimořádných okolností) v menších částkách a v době delší. Za to podělován bude až do svého úmrtí vždy jedním výtiskem knih každého roku nákladem téhož Dědictví vydaných.“ — §§ 9—16. „Kdožkoli *první část* vkladu odevzdá, nabude již práva k účastenství a k vybírání knih vydávaných; kdo by však po dvě léta upsaného základu zapravovati zanedbal, pozbývá práva k odebírání; nabude ho však, jakmile náležitě doplatí.“ „Vklady složené jsou jměním Dědictví sv. Prokopa a nevracejí se ani pro nedoplatek, ani v případě úmrtí.“ „Každý *kněz*, jsa údem Dědictví, zavazuje se každého roku sloužiti jednu tichou mši sv. za živé i zemřelé spoluúdy a dobrodince téhož Dědictví, pokud možná, v oktávě sv. Prokopa. *Jiní údové* závazku tomu dosti učiní zbožnou přítomností při mši sv. na týž úmysl v dotčené oktávě.“ „Nesmrtelné ústavy, na př. bibliotéky, mohou býti údy, složí-li 200 kor. najednou nebo v pěti letech po 40 kor.“ Správu Dědictví vede *výbor* sestavený z 20 kněží, kteří buď v Praze aneb na blízku Prahy přebývají. Předlohy k poradám výboru upravují se ve dvou odborech, ve vědeckém a hospodářském. Výbor se doplňuje volbou a sice naprostou většinou hlasů. Volba tato platí na 4 léta. Z prostředku svého volí výbor: starostu, jeho náměstka, pokladníka, jednatele a zapisovatele. Právo potvrditi zvolený výbor i řečené představenstvo přísluší kn. arcib. ordinariatu pražskému.“ „*Starosta* řídí všeliké věci spolkové přijímá příslušné přípisy, rozděluje práce, svolává výbor k poradám . . .“ (Starostou Dědictví jest nyní Jeho bisk. Milost nejdp. Dr. *Frant. Krásl*, děkan vždy věrné kapitoly u svatého Víta, Praha-Hradčany). „*Pokladník* přijímá vklady, přihlášky za člena, příspěvky a peníze stržené za knihy, na schůzích podává zprávu o jmění spolkovém . . .“ (Pokladníkem je ředitel k. a. semináře v Praze Jan Říhánek). Každý úd Dědictví sv. Prokopa může písemně podati *návrhy* k prospěchu úkolů spolkových starostovi, jemuž náleží sděliti je příslušným odborům a celému výboru k uvážení.“ „O jakékoli změně stanov ustanovuje výbor.“ „Kdyby se spolek pro neodvratnou příčinu rozejíti musil, připadne jmění nejdůst. Ordinariatům (dle rozměru vkladů), a z úroků peněz budou každého roku zakoupeny české bohovědné knihy a rozdávány novosvěceným kněžím se závazkem, aby každý jednu mši sv. obětoval za účastníky téhož Dědictví.“ Pozn. P. T. členové zasílající splátky, nechť udají *číslo* svého diplomu členského. Stvrzení splátek uveřejňují „Časop. katol. duchovenstva“ a listy „Čech“ a „Hlas“ (od r. 1904) vždy za půl léta. Přihlášky za členy a splátky zasílány buďtež pokladníku dole podepsanému. *Expedici* podílů obstarává knihkupectví B. Stýbla v Praze-II. „Diplom“ (zápisní list) ovšem třeba zaslati mu buď přímo nebo prostřednictvím některého knihkupectví. Za vydání knihy platí se 12 h. Starší knihy, jichž seznam s původními cenami níže jest podán, prodávají se se slevou 50%, vyjímaje spisy Sušilovy a čtyři poslední podíly, při nichž sleva obnáší 33%, a to pouze pro členy; nečlenové platí za ně plnou cenu. Ztratí-li kdo diplom, nový bezplatně mu vydá pokladník Dědictví, Jan Říhánek, Praha I., č. 190, jenž vyřizuje též objednávky knih.

Kryštůfek, F. X.

Protestantství v Čechách

až do bitvy Bělohorské

(1517—1620).

Sepsal

Dr. Frant. Xav. Kryštůfek,

c. k. dvorní rada, c. k. universitní professor církevních dějin, kanovník u Všech Svatých.

Čís. XLVI. — Podíl za r. 1906.

V Praze 1906.

Tiskem kníž.-arcib. knihtiskárny (Rohlíčka a Sieverse).
Nákladem Dědictví sv. Prokopa.

Imprimatur.

Z kníž. arcib. Ordinariátu v Praze, dne 31. ledna 1906, čís. 1546.

Hlavnější prameny a spisy.

Erben: Bartošova kronika Pražská (1524—1530). V Praze 1851.
Scriptorum rerum Bohemicarum tomus III: Staří letopisové čeští od r. 1378—1527. V Praze 1829. Nákladem král. české společnosti nauk. Písmem S. J. Pospíšila.
Jan Beckovský: Poselkyně starých příběhův českých (z r. 1526—1715). 3 sv. K tisku upravil Dr. Ant. Rezek. V Praze 1878—1880. Nákladem Dědictví sv. Prokopa.
Paměti Viléma hraběte Slavaty (od l. 1608—1619). 2 díly. K vydání upravil Josef Jireček. V Praze 1866. Nákladem knihkupectví J. L. Kobra.
Pavla Skály ze Zhoře Historie Česká (od r. 1602—1623). 5 dílů. K vydání upravil Karel Tieftrunk. V Praze 1865—70. Nákladem knihkupectví I. L. Kobra.
Dr. Klem. Borový: Akta konsistoře utrakvistické. V Praze 1868.
Týž: Akta konsistoře katolické. V Praze 1869.
Týž: Dějiny diecése Pražské. V Praze 1874. Nákladem Dědictví Svatojanského.
Týž: Antonín Brus. V Praze 1873.
Týž: Martin Medek. V Praze 1877; oba poslední spisy nákladem Dědictví sv. Prokopa.
Procházka: Život bl. Jana Sarkandra. Díl I.: Dvoustoletý zápas náboženský v Čechách a na Moravě a konečné vítězství víry katolické; str. 1—739. V Brně 1861. Nákladem Dědictví sv. Cyrilla a Methodia.
Novák: Obrazy z dějepisu církve Páně. V Praze 1877. 2. díl. str. 275 sqq. Nákladem Svatojanského Dědictví.
Tomek: Děje království Českého. V Praze, čtvrté poopravené vydání, 1876. Nákladem Fr. Řivnáče.
Týž: Novější dějepis rakouský (od r. 1526—1860). V Praze 1887. Tiskem a nákladem J. Otty.
Týž: Dějepis města Prahy. Díl X—XII. V Praze 1894. 1897. 1901. V kommissí Frant. Řivnáče.
Ant. Gindely: Böhmen und Mähren im Zeitalter der Reformation. I. Abt. Geschichte der böhmischen Brüder. 2 sv. Prag. 1857. 1858.
Týž: Quellen zur Geschichte der böhmischen Brüder, vornehmlich ihren Zusammenhang mit Deutschland betreffend. Wien 1859 ve Fontes rer. Austriac. T. XIX.

Týž: Rudolf II. und seine Zeit 1600—1612. 2 sv. Prag 1863. 1868.
Zapova Česko-Moravská kronika.
Frind: Die Kirchengeschichte Böhmens. 4 Bd.: Administratorenzeit. Prag 1878.
Tieftrunk: Odpor stavů českých. V Praze 1872.
Josef Svoboda: Katolická reformace a Marianská družina v království Českém. V Brně 1888. Tiskem a nákladem knihtiskárny benediktinů rajhradských.
Dr. Lev Řehák: Kde jest reformace? V Praze 1894. Tiskem a nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (V. Kotrby).
Arnošt Denis: Konec samostatnosti české. Přeložil Dr. Jindřich Vančura. V Praze 1893. Tiskem Aloise Wiesnera.
Dr. Jan Kryštůfek: Dějiny nové doby. 4. díl. Stať: »Mravný a politický úpadek národa českého« (od r. 1526—1648) str. 241—299. Nakladatelé: Bursík a Kohout.
Jiří Sahula: Z husitství do protestantství. 3 díly. V Praze 1903. 1904. 1905. Nákladem katolického spolku tiskového. V komisi Cyrillo-Methodějského knihkupectví G. Francla.
Zikmund Winter: Život církevní v Čechách. 2 sv. V Praze 1895. 1896. Nákladem české Akademie cís. Františka Josefa. Tiskem J. Otty.
Sborník Historického kroužku při »Vlasti«. V Praze. Ročníky 1893—1905. Majitel a nakladatel: Družstvo »Vlasť«; skoro všechny články a rozpravy obírají se dobou reformace.

OBSAH:

Strana

Hlava I.

Král Ludvík 1516—1526. Počátky protestantství v Čechách.

Hlava II.

Král Ferdinand I. (1526—1564). Další šíření protestantství v Čechách; snahy Ferdinandovy proti tomu; jeho péče o povznešení katolické církve.

Hlava III.

Maximilian (1567—1576), jako císař Maximilian II. Protestanté dosahují od něho toleranci čili trpení.

Hlava IV.

Rudolf II. (1576—1611). Protestanté vymohli si svobodu náboženskou.

Hlava V.

Císař Matyáš (1611—1619). Přiostření náboženských sporů; revoluce protestantských stavů.

Hlava VI.

Císař a král Ferdinand II. 1619—1637. Vrchol revoluce protestantských českých stavů zvolením Fridricha Falckého za krále (vzdorokrále); jejich porážka na Bílé hoře.

Bitva na Bílé hoře.

Přílohy.

HLAVA I.

Král Ludvík 1516—1526.

Počátky protestanství v Čechách.

I. Česká říše; její státní náboženství katolické; katolíci; kališníci; Čeští bratří.

Česká říše, k níž mimo Čechy náležely ještě země Morava, Slezsko a obojí Lužice, tvořila v srdci Evropy stát, kterému nebylo daleko široko rovného. Byla to říše v podstatě slovanská, neboť její obyvatelé, až na několik poněmčelých měst a neveliký počet německých osadníků, byli Slované, a to v Čechách, na Moravě a v části Slezska Čechové, dále ve Slezsku Poláci a v obojí Lužici severní Srbové. Říše měla úrodnou půdu a vynikala bohatstvím a počtem obyvatelstva, kterého bylo kolem sedmi milionův, ale přece neměla toho významu jako mnohé malé německé knížectví nebo vévodství. Čechové opomenuli vtisknouti této říši ducha českého a vypěstovati v zemích přivtělených ducha pospolitosti, a dovolovali, aby němectví na úkor živlu slovanského se rozšiřovalo, upevňovalo a výsad nabývalo; proto české dějiny braly se jiným směrem, nežli bylo se jim bráti.

V Čechách bylo smlouvou, na sněmě kutnohorském r. 1485 mezi katolíky a kališníky učiněnou a od krále Vladislava II. (1471—1516) potvrzenou, a mandátem téhož krále z r. 1508 proti Pikhartům (Českým bratřím) zákony zemskými dovoleno a chráněno jenom dvoje vyznání, a to katolické čili strana pod jednou a kališnické čili strana pod obojí. Katolická církev pod

jednou a pod obojí byla tedy v zemi církví státní. Všechna jiná a jakákoli vyznání byla v zemi zapověděna a trestána, a chtěla-li se přece v Čechách udržeti, skrývala se pode jménem »strany pod obojí«.

a) **Katolíci.**

Katolíci čili »strana pod jednou«, totiž pod jednou způsobou večeři Páně přijímající. — Stav katolické církve po válkách husitských byl sice žalostný, ale přece ne tak zoufalý, jak by si mnohý myslil. Zůstala metropolitní kapitola svatovítská v Praze, sborové čili kollegiatní kapitoly na Vyšehradě, v Litoměřicích a ve Staré Boleslavi. Z duchovních řádů byli zde Johannité (Maltáni), majíce mimo velkopřevorství v Strakonicích kommendy v Praze, Kadani (Kladsku, Žitavě a Hiršfeldě) a fary na svých panstvích. Německý řád měl kommendy v Plzni, Jindřichově Hradci a Chebu, a krátký čas ještě v Chomutově a Bílíně. Rytířský řád křižovnický s červenou hvězdou měl mimo hlavní dům u kamenného mostu v Praze kommendy v Chebu a v Mostě (na hoře sv. Hippolyta — Pöltenberg — u Znojma na Moravě a ve Vratislavi ve Slezsku) a zachoval katolickou víru na svých četných farách. Praemonstráti měly kláštery v Teplé, na Strahově a v Želivě, a jejich panenské kláštery v Chotěšově a Dobřanech přišly zase k novému lesku. Augustiniáni-kanovníci vystavěli si znova svou kanonii na Karlově v Praze, a jejich kláštery v Třeboni a Kladsku zachovaly se, ano docela r. 1455 byla nová kanonie v Borovanech (Forbes) založena. Křížoví bratří Božího hrobu obnovili si klášter na Zderaze v Praze, a jeptišky této řehole byly ve Světci (Schwatz). Křižovníci s červeným srdcem (Cyriakové) vystavěli si znova svůj klášter, ale musili za krále Jiřího Poděbradského r. 1471 Prahu opustiti a navrátili se teprve r. 1628.

Benediktini měli svůj hlavní klášter v Broumově; Břevnov klesl na pouhé proboštství. Kladruby stály ve své staré mohutnosti a měly ještě svá stará proboštství v Tuškově a Přešticích. Sv. Jan na Ostrově počal ve svém dřívějším proboštství sv. Jana pod skalou nový život. Také Sázava povstala jako slabá osada břevnovská ze svých trosek. Slovanský klášter Emauzský byl v rukou kališníků. Benediktinky byly u sv. Jiří v Praze.

Cisterciáci obnovili své kláštery v Sedlci u Kutné Hory, Oseku, Plasích, Zlaté Koruně a Nepomuku. Vyšší Brod udržel se

proti husitům. Ze Sedlce obživly kláštery ve Zbraslavi a Skalici. Cisterciačky udržely se v Mariinně Dole (Marienthal) u Žitavy, a Pohled (Frauenthal) u Německého Brodu povstal ze svých trosek.

Augustiniáni-poustevníci měli své kláštery v Pivonce, Ročově, u sv. Tomáše v Praze, Bílé Vodě (Bělé) pod Bezdězem, sv. Dobrotivé a Šopce.

Dominikáni navrátili se do svých starých sídel do Prahy k sv. Klementu, do Litoměřic, Budějovic, Plzně a Jablonného. Dominikánky zachovaly se v Praze u sv. Anny.

Minorité byli u sv. Jakuba v Praze a v jeho filiálce u sv. Františka tamtéž, dále v Kadani, Jindřichově Hradci, Mostě, Stříbře, Kladsku a Horažďovicích; ano i zbořený klášter jejich v Benešově obživl na čas a dostali docela v Pardubicích nový konvent (1516). Opravená větev Observantů byla od časů krále Jiřího Poděbradského u sv. Ambrože v Praze a potom v bývalých minoritských klášteřích v Plzni, Bechyni, Chebu, Žitavě a Králové Hradci. Opravou sv. Jana Kapistrana vznikly nové kláštery této jeho odvětve v Tachově, Kadani, Mostu, Jindřichově Hradci a Krupce (Graupen). Klarisky žily dále v Panenském Týnci, Krumlově a Chebu.

Karmelité navrátili se k Panně Marii Sněžné v Praze a založili nové kláštery v Rabsteině a Chýši a zřídili na krátký čas znova svůj starý klášter v Tachově.

Celestinové zachovali se proti všem válečným bouřím ve svém horském klášteře Oibině u Žitavy a poslali docela r. 1516 ještě řeholní osadu na horský zámek Königstein.

Pavlinští poustevníci žili v Rožmberských lesích u Vyššího Brodu a Zlaté Koruny.

Magdalenky měly klášter v Mostě [1]).

Co se týká far, byl při zřízení kališnické konsistoře sestaven seznam far katolických (pod jednou) a kališnických (pod obojí), na který se potom ve svých sporech obě strany odvolávaly, ale dnes nelze ho nalézti. V aktech katolické konsistoře přicházejí jen ty katolické fary, kterým bylo s tímto úřadem jednati.

V Praze byly kapitolní kostely u sv. Víta a u Všech Svatých na Hradě, u sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, a u sv. Apollináře na Větrníku; dále klášterní kostely křižovníků s červenou hvězdou u sv. Františka; křižovníků s červeným srdcem u sv. Kříže; dominikánův u sv. Klementa a dominikánek u sv. Anny; minoritův u sv.

---

[1]) Frind, Kirchengeschichte Böhmens. IV. str. 4—7.

Jakuba a sv. Františka na Starém Městě; dále kostely karmelitánův u Panny Marie Sněžné, františkánův u sv. Ambrože, augustiniánů-kanovníkův u sv. Karla, zderazských u sv. Petra a Pavla na Novém Městě, který však již r. 1543 stal se podobojí; johannitů (maltánů) u Panny Marie pod řetězem a augustiniánů-poustevníkův u sv. Tomáše na Malé Straně; konečně kostely praemonstrátů na Strahově, benediktinek u sv. Jiří a farní kostel sv. Benedikta na Hradčanech.

Kališnické byly farní kostely: Týnský, Panna Maria na jezeře, sv. Martin, sv. Havel, sv. Mikuláš, sv. Jiljí (dříve kostel sborové kapitoly), sv. Michal, sv. Haštal, sv. Bernard, sv. Valentin, kaple Betlémská a sv. Lazara na Starém Městě; — sv. Jindřich, sv. Štěpán, sv. Václav, sv. Petr, sv. Klement, sv. Vojtěch, sv. Michal (Opatovice), Emaus, sv. Trojice (v Podskalí) a špitální kaple na Novém Městě; — konečně sv. Václav na Malé Straně.

Bilínské arcijahenství s děkanáty (vikariáty) bilínským (mosteckým) a ústěckým zůstalo katolické; podobně arcijahenství horšovotýnské, vyjma město Domažlice.

V boleslavském arcijahenství zůstaly děkanáty jablonnský a žitavský s kláštery Oibinem a Mariinným Dolem (Marienthalem) a městem Žitavou docela katolické.

V arcijahenství královéhradeckém zůstaly děkanáty Kladsko a Broumov katolické.

Z ostatních částí země přicházejí v aktech 263 katolické fary [1]), kteréž ovšem nejsou všechny, než pouze ty, které s úřadem měly co činiti.

Mocní panští rodové: Rosenberkové, Šlikové, Berkové, Wartenberkové, Šternberkové, Lobkovicové, Kolovratové, Černínové a jiní stáli na straně katolické, za to nižší šlechta a města na straně kališnické. Menší polovice země byla katolickou.

Tento stav, za tehdejších okolností ještě příznivý, měnil se v neprospěch katolíkův odpadáním katolických patronů ku kališnictví a později k lutheránství, kteří potom na své katolické fary kališnické faráře dosazovali, dále přestupováním katolických farářů ku kališnictví. Počet katolíků se menšil. Neštěstím katolíků bylo osiření arcibiskupského stolce po 140 let. V této době byla jejich vrchním církevním úřadem katolická konsistoř, jinak »konsistoř hořejší« (na Hradčanech) zvaná, která se skládala především z administrátorův arcibiskupství, pak ze členů kapitoly svato-

---

[1]) S velikou pilností sebral je a uvádí Frind, l. c. IV. 10—15.

vítské. Osiřelost trvala 140 let (1421—1561), v kterémž čase čítá se 20 administrátorů, z nichž první byl Jan biskup olomoucký a spolu litomyšlský (který se později stal kardinálem) r. 1421 až 1430, a poslední Jindřich Skribonius, probošt kapitoly svatovítské r. 1555—1561 [1]).

Administrátoři bývali vždycky od kapitoly voleni a od Apoštolské Stolice ve svém úřadě potvrzeni. Požívali úplné pravomocnosti biskupské, usazovali duchovní správce, bděli nad jejich učením a životem a ujímali se kněží a věřících proti nátiskům světských pánů, chránice jich. Mezi administrátory byli výteční mužové, vynikající učeností, kteří svědomitě práv církevních hájili a o duchovní prospěch věřících se starali. Ale administrátorové nebyli přece biskupy a netěšili se vážnosti a poslušnosti povinné biskupu jako otci a vrchnímu pastýři, nemohli světiti duchovenstvo a musili k jeho svěcení, ku přisluhování svátostí biřmování a k svěcení kostelův a oltářů zváti sousední biskupy, nejčastěji míšenské jakožto nejbližší sousedy; v 16. století vidíme, že také biskupové olomoucký, pasovský a lublaňský byli administrátorům v tomto ohledu nápomocni. Však přece musili někdy bohoslovci odebrati se pro posvěcení do Míšně, Vídně neb Olomouce. Úřadování administrátorů bylo stíženo nedostatkem duchovenstva, k čemuž ještě obtíže hmotné přistoupily. Šlechta, kloníc se k husitství a odboji proti církvi, odpírala zhusta katolickým farářům jejich příjmy a přinucovala je, že fary opustili, které potom kališníci nebo později lutheráné zaujali. Hlas administrátorů, zakročení královských úřadův ano i vystoupení panovníka bylo nadarmo. Proto nelze se tomu diviti, že katolíkův ubývalo.

b) Kališníci.

Kališníci (kališní, utrakvisté, strana »pod obojí«, totiž pod obojí způsobou večeři Páně přijímající, zkrátka též »pod obojí« zvaní) byli úředně katolíky, kteří večeři Páně pod obojí způsobou chleba a vína přijímali a kompaktáty se spravovali. Mírnější husité porazivše Tábory a Sirotky r. 1434 u Lipan obnovili vyjednávání se sněmem basilejským, a konečně byla docílena jakási alespoň vnější jednota mezi kališníky a církví katolickou. Základem této jednoty byly tak řečené »kompaktáty«, které tyto čtyři články v sobě zavíraly: 1. Přijímání pod obojí způsobou se

[1]) Viz jejich seznam u Borového: Dějiny diecése Pražské, str. 241—243.

Čechům a Moravanům sice povoluje, avšak spolu věřiti dlužno, že pod způsobou chleba netoliko tělo a pod způsobou vína netoliko krev Páně jest obsažena, nýbrž že pod každou způsobou jest celý Kristus přítomen. 2. Svobodné hlásání slova Božího dovoluje se pod dozorem biskupovým všem kněžím od něho poslaným. 3. Hříchy smrtelné buďtež stavovány a trestány skrze ty, na které to sluší, t. j. skrze úřady duchovní a světské, z nichžto první stavují a trestají hříchy duchovních, tito poslednější však hříchy světských, vždycky při tom práva a spravedlnosti šetříce. 4. Co do světského panování duchovních nad časným zbožím mohou jak jednotliví kněží tak i chrámové míti statky světské zděděné, neb jinak spravedlivě nabyté; avšak duchovní lidé, jsouce pouze vladaři církevního zboží, mají jím věrně dle nařízení svatých otců vládnouti [1]).

Tato kompaktáta byla od Čechů na sněmě jihlavském 5. července 1436 přijata. Basilejští poslové prohlásili zrušení klateb na Čechy daných, uznali je za věrné syny církve a rozkázali, aby pražský arcibiskup a biskupové litomyšlský a olomoucký kněží pod obojí světili [2]). Legát Filibert, biskup z Coutense v Normandii, který stál v čele basilejských poslů, zapěl chvalozpěv »Te Deum laudamus«, a Čechové zpívali píseň: »Svatý Václave«.

Čechové přiznali se k Sigmundu jako svému králi, který 23 srpna 1436 slavně do Prahy vjel a v království se uvázal. Bully sněmu basilejského ze dne 15. ledna r. 1437, vztahující se na ratifikaci kompaktátův jihlavských, přišly do Prahy, byly 13. února r. 1437 císaři Sigmundovi odevzdány a 14. února lidu jazykem českým na staroměstské radnici přečteny.

Avšak učiněný mír uvésti do života ke spokojenosti obou stran bylo věcí přenesnadnou, a nezdařilo se při obapolné nedůvěře nikdy. Příkrým kališníkům, jejichž náčelníkem byl Jan z Rokycan, nedostačovala kompaktáta; oni dovolovali si věci, které basilejský sněm výslovně zakázal, na př. podávali kalich i malým dětem, vnucovali jej i dospělým a měnili mnohé obřady [3]).

---

[1]) Viz text kompaktát z 30. listopadu 1433. u Frinda, K.-G. von Böhmen, III., příloha 13., str. 354—358. — Smlouva císaře Sigmunda s Čechy o kompaktátech ze dne 6. července r. 1435. l. c. příloha 14., str. 358—361.

[2]) Prováděcí dekret basilejských kompaktát z 5. července r. 1436 u Frinda, l. c., příl. 15. str. 361—365.

[3]) Srv. rozpravu: „Jak byla kompaktáta v Čechách prováděna" ve Sborníku Historického kroužku „Vlasti" 1896. str. 46 - 60; 1897. str. 63—68. od Fra. Jos. Hamršmída.

Český sněm, jenž ku konci měsíce září 1436 v Praze se sešel, zvolil Jana z Rokycan za arcibiskupa, ale basilejský sněm zdráhal se tuto volbu potvrditi a dosadil zatím biskupa coutenského (konstantského) Filiberta za administrátora arcibiskupství, jímž byl od r. 1436—1439. Filibert choval se ku kališníkům velmi vlídně a světil jim duchovenstvo. Poněvadž zemský sněm v květnu r. 1437 v Praze shromážděný na to ukazoval, že arcibiskupství pražské dle daného slibu posud obsazeno není, ustanovil císař Sigmund se svolením biskupa Filiberta, administrátora pražského arcibiskupství, který by spravoval stranu pod obojí, a jmenoval jim M. Křištana z Prachatic. Rokycana byv tak ze správy věcí církevních vyloučen, odešel z Prahy a nalezl útulek u pana Diviše Bořka z Miletína na Kunětické hoře.

Administrátor byl hlavou konsistoře pod obojí, kteráž také »konsistoří dolejší« se nazývala, poněvadž měla své sídlo »dole« na Starém městě. Tato konsistoř byla téměř po 200 let vrchním úřadem církevním, jenž řídil věci strany pod obojí v Čechách a na Moravě. Skládala se vedle administrátora z radů konsistorních, jichž bývalo 10—12 z farářů pražských. Obyčejně dála se volba administrátora i konsistoře na zemském sněmě, někdy přenecháno právo to »pánům Pražanům«. Teprve za krále Ferdinanda I. (r. 1562) bylo právo osazování konsistoře stavům odňato a králi zůstaveno. Pod správou konsistoře stáli děkanové jako dohlížitelé nad kněžstvem jednoho okresu; byli celkem 44 děkani, jimž byli podřízeni farářové a kaplani osad utrakvistických.

Jiří Poděbradský, kališník, jenž jménem nedospělého krále Ladislava zemi českou spravoval (r. 1444—1457), uvedl pokoj a řád v občanské věci, a chtěje i náboženské upraviti, vypravil r. 1445 a zase r. 1447 zvláštní posly do Říma a prosil papeže Eugenia IV. za potvrzení kompaktát a ustanovení Rokycany arcibiskupem. První poselství nepořídilo nic u papeže, a mezi tím co druhé v Římě meškalo, zemřel Eugen IV., a jeho nástupce Mikuláš V. poslal kardinála Karvajala jako svého legáta r. 1448 do Čech, který nadarmo se snažil pohnouti kališníky, aby kalich opustili. Podobně marně snažili se o to Aenáš Silvius Piccolomini, kterýž jako papežský legát r. 1451 do Čech poslán byl, slavný kazatel Jan Kapistrán, mnich františkánský, a učený kardinál Mikuláš z Cusy, jenž jako legát do Německa poslán byl a také s Čechy vyjednávati začal.

Kališníci nemohouce dohodnouti se s papežem, chtěli se sjednotiti s řeckou církví, po čemž by jim konstantinopolský

patriarcha biskupa ustanovil. Na počátku roku 1451 přišel řecký kněz Konstantin Angelis s listem konstantinopolského patriarchy z 18. ledna 1451 »k universitě, šlechetným a udatným knížatům, kapitánům, vůdcům (ducibus), baronům, rytířům — k duchovním mužům, doktorům, mistrům a představeným kostelů — k měšťanům a úřadníkům«, kterým byli Čechové zváni, aby se k východní církvi připojili.[1]) Stavové poslali do Konstantinopole r. 1451 posly s bohatými dary. Avšak vyjednávání nemělo žádného zdaru. Konstantinopol byla mezi vyjednáváním 29. května 1453 od Turků dobyta.

Po smrti krále Ladislava Pohrobka († 23. listopadu r. 1457) byl 2. března r. 1458 s velikou jednosvornosti Jiří Poděbradský za krále zvolen a u sv. Víta korunován od biskupův uherských, Augustina Rábského a Vincence Vácovského. Týž chtěje náboženské věci urovnati, vypravil r. 1460 slavné poselství do Říma, žádaje za potvrzení kompaktát. Však Pius II. (dříve Aeneáš Silvius Piccolomini), věda, že kališníci proti kompaktátům o kalichu věří,[2]) a snad mysle, že jich v Čechách tak veliké množství není, prohlásil v konsistoři 31. března r. 1462 kompaktáta za neplatna, žádal na králi, aby se přijímání pod obojí sám odřekl a je ve své zemi královskou mocí odstranil,[3]) a zakázal okolním biskupům světiti kněze, kteří by pod obojí způsobou večeři Páně rozdávali. Za stávajících poměrů nechtěl král býti papeži po vůli. Nastala veliká napjatost mezi papežem a králem; papež vydal 15. června r. 1464 půhon na krále, aby se ve 180 dnech dostavil před soud Apoštolské Stolice do Říma. Avšak nežli bully o tom vyšly, zemřel Pius II. 15. srpna r. 1464. Jeho nástupce Pavel II. obnovil 2. srpna r. 1465 půhon na krále Jiřího, a když se před jeho soud nedostavil, prohlásil jej 23. prosince r. 1466 za bludaře a za zbaveného království a nařizoval, aby poddaní více poslušenství mu neprokazovali. Zdeněk ze Šternberka, vůdce strany kato-

---

[1]) Viz jej u Frinda, l. c., IV., příloha 3. str. 462—464.

[2]) V Římě ptal se českých poslů jeden biskup: „Pane Zdeňku, držíte u vás to přijímání (pod obojí) z potřebnosti spasení, čili toliko, že Čechům dopuštěno bylo od koncilu?“ Pan Zdeněk Kostka odpověděl: „Někteří jsou v Čechách, kteří praví, že z potřebnosti, když by to čas byl a místo, a že se milosti více béře pod dvojí způsobou než pod jednou — a jiní jsou, kteří to přijímání drží z půjčení koncilia, ale těch je málo.“ Papež na to vece: „Proti prvnímu jsou kompaktáta zjevně.“ Arch. Č. VIII. 326. — Hamršmíd l. c. ve Sborníku Hist. kroužku 1897. str. 67.

[3]) Bulla z 5. dubna 1462 u Frinda l. c. IV., příloha 8. str. 469.

lické, byl jmenován nejvyšším hejtmanem, jehož všichni poslouchati měli. Začala domácí válka proti králi Jiřímu. Papež vydal docela i kříž na krále Jiřího. Avšak křižáci byli od krále Jiřího na hlavu poraženi u Nýrska 22. září r. 1467. Katoličtí stavové zvolili vlivem papežovým roku 1469 Matyáše, krále uherského, za krále českého. Král Jiří uhájil statně své koruny proti Matyášovi, učinil r. 1471 nové návrhy ke smíření prostředkem svých věrných přátel, knížat saských, a papež Pavel II. vzal je v uvážení a ustanovil již legáta do Němec, aby o nich s plnou mocí vyjednával. Tu však zemřel král Jiří 22. března r. 1471; čtyři neděle před ním zemřel M. Jan Rokycana. Stavové pod obojí dle námluv učiněných od krále Jiřího s dvorem polským zvolili za krále Vladislava, prvorozeného syna krále Kazimíra, tehdáž 15letého. Byl přiveden do Prahy a 22. srpna r. 1471 v chrámě sv. Víta od Mikuláše, biskupa z Kamence Podolského, a jiných dvou polských biskupů na království korunován. Král Vladislav II. zavázal se hájiti kompaktát; ale ani jemu nepodařilo se dosáhnouti jejich stvrzení na papeži Alexandru VI.

Strana pod obojí upadala ve veliké nesnáze co do svěcení svého duchovenstva. Žádný biskup nechtěl jí kněze světiti, leč když kandidáti napřed se kompaktát výslovně odřekli. Zprvu našli ještě sem tam povolného biskupa, který neznaje poměrů českých vysvětil jim kněze. Když takového potom najíti nemohli, provozovala se dvojitá hra: kandidáti odřekli se kompaktát, ale doma před svou dolejší konsistoří prohlásili, že tím hřešili, prosili za odpuštění a slíbili, že budou pokání činiti a jí ve všem poslouchati.[1]) Tu příkřejší kališníci chtěli, aby se jejich strana nadobro vymanila z poslušenství církve a biskupův a zvolila si po příkladě Českých bratří samostatné biskupy, ale mírnější odporovali tomu. Roku 1482 přišel do Čech Augustin, biskup ze Santorina[2]) (ostrova řeckých Cyklad), a konal jí úřad světícího biskupa až do své smrti r. 1493. Později získali Filipa de Novavilla, biskupa sidonského z Modeny (r. 1504), který však jsa starcem umřel již r. 1507. Od toho času musili žáci strany pod obojí pro svěcení jezditi do cizích zemí, obyčejně do Vlach, aby tam od některého biskupa posvěceni byli. Právě že si ve svém trudném stavu po příkladě Českých bratří zvláštního samostatného biskupa neustanovili, od některého biskupa ať katolického ať

[1]) Viz odpřisežní formuli u katolické konsistoře u Frinda l. c., IV., příloha 11. str. 472. — Odvolání v dolejší konsistoři l. c. příloha 13. str. 474.
[2]) Sanktuarijský.

rozkolnického, Řeka nebo Rusa, ho posvětiti nedali, a tak rázem svým nesnázím o duchovenstvo konce neučinili, jest důkazem, že se od katolické církve odtrhnouti nechtěli; avšak na druhé straně nechtěli přece s ní se upřímně sjednotiti a trvali při svých úchylkách od ní.

Tyto úchylky byly:

1. Podávali večeři Páně pod obojí a učili, že každý věřící z ustanovení Kristova jest povinen svátost Oltářní pod obojí způsobou přijímati, a že toto přijímání více milosti podává nežli přijímání pod jednou; pravých kališníků dle kompaktát bylo málo.

2. Podávali kalich i nemluvňatům, při čemž ovšem mnohé zlořády se děly. Slavata vypravuje, že sám viděl, kterak kněží dítkám pod obojí přisluhujíce »měli v kalichu obzvláštní malý řápek,[1]) aby malé dítky (které ještě samy choditi nemohly, než matky a chůvy do kostela na rukou je nosily) skrze ně víno z kalicha cuclati mohly.[2])

3. Měnili některé obřady a zaváděli český jazyk do služeb Božích, ano začali sloužiti i celou mši sv. po česku,[3]) alespoň na mnohých místech.

4. Slavili svátek M. Jana Husa a M. Jeronyma Pražského, dne 6. července se svatvečerem čili vigilií. Hus kladen jako český mučedník pro pravdu za dědice zemského, malován na oltáře, slaven mší sv. a kázáním, při němž čítáno o jeho utrpení i o smrti Jeronymově, a konána processí. V den 6. července konány slavnosti na poctu jeho, páleny ohně, pouštěny střelby, v chrámě i po ulici zpívány písně o mučedníku Husovi a Jeronymovi, v nichž ovšem nebylo kardinálům a katolickým prelátům lichoceno. Pouliční slavnost měla ráz demonstrační. V den Husův běhali zástupové po ulicích v Praze; běda mnichu, který se jim dostal do rukou; alespoň potahali ho za kápí a zazpívali mu zlou píseň o papeži. O slavnosti Husově r. 1517 vypravuje starý letopisec: »V neděli u vigilii mistra Jana Husi a mistra Jeronyma Pražského, když bylo po jitřní, a potom i v pondělí na týž svátek konšelé pražští pálili oheň pod mostem na malém ostrůvku blíže krucifixa; a na věži mostecké trubači slavně troubili, na bubny bubnovali, z hákovnic z mostu stříleli, a z tarasnic také stříleli

---

[1]) Řápek = nádobka, skořápka, žlábek, cívka, rourka, kterou nějaký mok nabírati lze.

[2]) Paměti, I. 40.

[3]) Winter: Církevní život v Čechách I. 26.

od mlýnův k Petřínu; a pan purkmistr Sigmund od Tváří s panem Janem Hlavsou a někteří jiní z pánův (konšelů) byli na mostě, divajíce se na ten oheň dolův, kdež lidu bylo veliké množství na mostě i po březích. A páni kanovníci z hradu nelibě to nesli.« [1]) Při slavnosti Husově byly schválně zpívány vyzývavé písně. Některé z nich začínaly: »V naději Boží mistr Jan Hus«; jiná: »Věrní křesťané, silně doufejme o Kristově večeři a nepochybujme«; nebo: »Nedejte se souditi těm falešným prorokům, kardinálům, biskupům«. [2]) Veškera Husova oslava byla vlastně drážděním katolíkův a katolické církve a demonstrací proti nim. S Husem byl ctěn, ač ne všeobecně, i Žižka. V kalendáři nacházíme Žižku teprve r. 1544 a svátek jeho položen k 8. červenci, [3]) potom již zase není uveden nikde. [4])

c) Čeští bratří. [5])

Táboři nepřistoupili hned od počátku ke kompaktátům a dostali od krále Sigmunda r. 1436 zvláštní zápis, kterým obdrželi lhůtu ke srovnání se stranou pod obojí. Když po více sjezdech a hádáních mezi stranami náboženskými rozhodčí z obou stran volení konečně učení Táborů na sjezdu kutnohorském r. 1444 odsoudili, odpadla od něho všechna posud táborská města až na Tábor. Král Jiří Poděbradský dobyl r. 1452 Tábora, který proti němu povstal, a kněží táborští s biskupem Mikulášem Pelhřimovským byli odvedeni do žaláře. Na Táboře byl zaveden řád pod obojí. Od té doby rozptýlili se Táboři po celé české zemi; v několika letech utvořilo se mnoho spolků v úkrytě, které měly své zvláštní řády a náboženské názory, odchylující se nejen od učení katolického, ale i od učení kališnického. Nejvíce vynikaly Chelčice, obec v Prachensku, kde byl náčelníkem Petr Chelčický

---

[1]) Staří letopisové str. 408. 409.

[2]) Winter: Život církevní I. 26; II. 873. — Tomek: Dějepis Prahy, IX. 172. 173. — Sahula: Z husitství do protestantismu II. 45—47.

[3]) Almanach s pranostikou na r. 1544 mistra Petra z Proboštovic.

[4]) Winter, l. c. I. 26.

[5]) Srv. Můj Všeobecný církevní dějepis II 2, str. 729. — Gindely: Geschichte der böhmischen Brüder, 2 sv. Prag. 1857. 1858. — Dr. Goll: Quellen und Untersuchungen zur Geschichte der böhmischen Brüder. Prag, 1878. 1882. 2 sv. — Týž: Jednota bratrská v XV. století, v „Časopise českého Musea“ od r. 1883—1886. — Ottův Naučný Slovník, heslo: „Jednota Bratrská“, XIII. 159—173, kde na str. 173. podána jest sem připadající literatura. — Winter: Život církevní I. 35—66.

a četnými spisy svými šířil ony zásady, které brzy základem učení bratrského se staly [1]). Jiří Poděbradský snažil se marně potlačiti tyto sekty, které z toho velikou nenávist proti světské i církevní vládě vzaly.

Dle spisů Petra Chelčického vzdělal se Řehoř, synovec Jana Rokycany; byl z chudého rytířského rodu a pokládá se vším právem za původce Jednoty Českých bratří. Byl pilným posluchačem kázání svého strýce Rokycany a vštípil si hluboko do srdce jeho slova, kterými zkaženost církve římské popisoval a žádal, aby tato církev byla znova ze základů zbudována. To přivedlo Řehoře na myšlenku, aby se staré církve docela odřekl a novou utvořil. Na přímluvu Rokycanovu dostal Řehoř ještě za života krále Ladislava dovolení zříditi obec v opuštěné tehdáž vesnici Kunvaldě na panství žamberském, náležejícím Jiřímu Poděbradskému. Mimo Řehoře byli předními členy obce Michal, farář žamberský, a rolník Matěj z Kunvaldu. Přidržovali se celkem učení a řádů kostelních táborských, zavrhovali předpodstatnění ve svátosti Oltářní, majíce chléb a víno za posvátné znamení těla a krve Páně, zamítali proti Táborům všeliké užívání zbraně k hájení nebo dokonce rozšiřování svého náboženství a kladli hlavní váhu na mravní kázeň a skutečné provozování lásky k bližnímu. Hned od samého počátku snažili se Kunvaldští vstoupiti v jednotu se všemi jinými podobnými spolky; avšak již první kroky v tom ohledu učiněné vzbudily jim pronásledování. Bratr Řehoř odebral se r. 1461 do Prahy dorozumět se s příbuznými ve víře, byl však s jinými jat po rozkaze krále Jiřího, který se bál, aby z toho nijaká jednota táborská nevznikla, byl na skřipci mučen, a teprvé r. 1463 z vězení propuštěn. Poněvadž obec kunvaldská byla vystoupením krále Jiřího rozptýlena, a schůze bratří zapověděny, zahnul Řehoř se svými přáteli na panství rychnovské, kde po horách a lesích se skrývali a tajně své schůze konali. Roku 1464 měli Bratři v horách za Rychnovem valnou schůzi a usnesli se o hlavní zásady svého učení a sestoupení ve společnou jednotu, kteráž odtud nazývala se »Jednotou bratrskou«.

Poněvadž kněží pod obojí Bratřím svátosti odpírali, shromáždili se zástupcové asi 60 obcí bratrských ve vesnici Lhotce

[1]) Dr. Lenz: Vzájemný poměr učení Petra Chelčického, starší Jednoty Českých bratří a Táborů. V Praze. 1895. — Týž: Soustava učení Petra Chelčického na základě pramenů; ve „Sborníku Historického kroužku", 1900, str. 129. 193; r. 1901. str. 1. 65. 129. 193.

u Rychnova r. 1467 a ustanovili složitým losováním tři bratry k úřadu kněžskému, totiž bratra Matěje z Kunvaldu, Eliáše a Tůmu. K svému úřadu byli potvrzeni od starého kněze valdenského. Z nich pak opětně losem zvolen byl Matěj, jenž »první místo držeti měl«. Jelikož Bratří měli obavy, zdali tento způsob založiti řád kněžský jest postačitelný, obrátili se ještě r. 1467 na valdenského biskupa Štěpána v Rakousích, kterýž jim vysvětil za biskupa bratra Michala a tento zase Matěje z Kunvaldu. Tímto skutkem odtrhli se na dobro od kališníků. Rokycana odřekl se r. 1468 veřejně Bratří a vydal proti nim ostrý list, v němž jim vytýkal, že se odtrhli od veškerého kněžstva a odpírají klaněti se tělu Božímu. Tato výčitka byla pro ně velmi nebezpečna, poněvadž tím upadali v podezření, jakoby byli totožni s Pikharty. Poněvadž dle domnění Bratří nákaza Antikristova i svátosti katolické zachvátila, a tyto prý žádné platnosti neměly a nemají, dali se všichni členové Jednoty od svých kněží znova pokřtiti, a pak zvolili si výbor starších veškeré Jednoty.

Ale hned následujícího roku 1468 nastalo pronásledování Bratří; na sněmě benešovském bylo stanoveno, že Bratří vždy žalářem a tělesnými tresty a pokutami mají býti donucováni k odvolání svých bludů. Za panování krále Vladislava II. (1471 až 1516) těšili se Bratří větší volnosti a rozmáhali se při úpadku strany pod obojí tak, že ke konci 15. století bylo 300—400 obcí bratrských, zvláště v krajích hradeckém, boleslavském a chrudimském, dále v krajinách od Tábora k Budějovicům, ke Klatovům, u Písku, u Vodňan, v Prachaticku, na Domažlicku, dále v Žatecku a Lounsku. Na Moravě bylo jich nejvíce kolem Přerova a Ivančic. Ale v Praze nedospěli k zařízení zvláštního sboru, jakkoli tam přebývali počtem dosti hojným [1]). Hlavním sídlem představených Jednoty byla Mladá Boleslav od časů bratra Lukáše, který po smrti bratra Řehoře svou učeností a důmyslem největší vážnosti mezi svými došel. I dva panští rodové přistoupili k Jednotě: Krajířové z Krajku, jimž náležela Boleslav, a Kostkové, držitelé někdejších statků biskupství litomyšlského.

Toho času uvěřili Bratří pověsti, že kdesi na Východě žije národ, který se papeži nepodrobil a přesné náboženství prvních křesťanů zachovává, a vypravili r. 1491 posly do Polska, Ruska,

---

[1]) Winter: Život církevní I. 54.

Italie, Turecka, Asie a Egypta, aby ho vyhledali, kteříž ovšem s nepořízenou domů se navrátili.

Papež Alexander VI. poslal r. 1499 učeného dominikána dra. Jindřicha Institoris do Čech a na Moravu, aby Bratry na katolickou víru obrátil; působení jeho bylo marné.

Však po roce 1490 proměnila se Jednota valně v jinou, než druhdy bývala, tak že nové Jednotě zůstalo pouze jméno bývalé Jednoty; podstata byla ta tam. S proměnou nebyli všichni Bratří spokojeni. Starověrci, majíce v čele bratra Amose, odštěpili se na vždycky a utvořili tak zvanou »Malou stránku«. Nejvíce je zamrzelo bratrské konšelství, přísaha a krvavý meč. Malá stránka, jíž bylo též jméno Amosovců po zakladateli, měla své stoupence nejvíce v jihozápadních Čechách a na Klatovsku. Po Amosovi (r. 1522) vedl rozkolnické bratry Kalenec, poslední jejich vůdce a hejtman. Do padesáti let zanikla Stránka docela. Za svého života svedla mnoho zápasů písemních a prudkých se stranou větší, která se k ní laskavě a křesťansky nechovala. Zvláště Amos byl Bratřím protivný. Bratr Lukáš psal proti němu hněvivě. Vůdcové Malé stránky opláceli, zvláště prudký Kalenec. Vyčítal Bratřím, že jsou daleko od základů, že shromažďují se v kostele, že zvoní a mají oltáře, kazatelnice, svíce, kalichy, posty a svátky; že se vadí jako magistři; prý »každý papež něco ze své hlavy vynesl mimo Zákon Nový, tak i při Boleslavských tento z starších toto zamyslil, a jiný opět něco přidal, až přišlo na to, že jako z malého komára udělali velikého ptáka, vejra«.[1])

Přísnější strana osočila své mírnější spolubratry u krále Vladislava II., jakoby po příkladě starých Táborů Žižku za vzor si obrati a brannou mocí vystoupiti zamýšleli. Král vydal r. 1503 rozkaz, aby schůze Bratří nikde se netrpěly a zarputilí tělesně trestáni byli. Někde byl královský rozkaz vykonán, jinde chránili páni Bratří. Král hodlal Bratry též mírností získati, a rozkázal r. 1507, aby vůdcové Bratří do Prahy se dostavili a s kališníky ve věcech náboženství se srozuměli. Ale Bratří jako ku posměchu poslali do Prahy toliko nejprostější a necvičené členy své Jednoty, a popudili touto nešetrností mysli všech proti sobě. Tu vydal proti nim král Vladislav přísný mandát ze dne 10. srpna r. 1508, který měl je na dobro zničiti. Všeliké schůze Bratří byly zakázány, spisy jejich měly býti páleny, kněží zjímáni a k tomu přidrženi, aby se ke straně pod jednou neb pod obojí přiznali;

[1]) l. c. I. 49. 50.

zakazovalo se při tom všeliké posluhování svátostmi, křtění a oddávání leč kněžími strany pod jednou neb pod obojí; neposlušní měli býti dáni v moc nejvyššího purkrabí ku potrestání způsobem, který by ustanovili zemští soudcové. Mandát byl vložen do zemských desk a prohlášen za zákon českého království. Ačkoli nebyl vždycky a ode všech s plnou přísností prováděn, vystavoval přece Bratry stálému pronásledování, a přinutil je, že po více let služby Boží pouze v noci konali. Na Moravě měli Bratří klid.

2. Počátky lutheranství v Čechách; Matěj Poustevník; Tomáš Münzer v Praze; kněz Martinek; náboženské rozbroje v Praze až do smrti krále Ludvika (r. 1526).[1]

Dne 31. října r. 1517 vystoupil Martin Luther, augustiniánský mnich a professor při universitě vitemberské v Sasku, svými 95 thesemi čili větami proti odpůstkům, které papež Lev X. rozepsal a jimiž almužnu na dostavení chrámu sv. Petra v Římě žádal, a popíral učení katolické o nich. V dalším sporu zavrhl veškeru poslušnost k papeži, jeho primát a veškeru moc církevní, pět svátostí, ponechávaje křest a svátost Oltářní, tuto v odchylné formě od učení katolického, oběť mše, dobré skutky, poctu svatých, jejich obrazův a ostatkův, očistec; zkrátka veškeré učení církve až na učení o Trojici a Kristu. Dále ve svém boji proti církvi prohlásil statky církevní za ohavnost, a tu spěchali knížata a šlechta zbavit církve této ohavnosti, a aby jich vydati nemusili, stali se »pro svědomí« protestanty; olupovali církev, a mluvili stále »o svědomí«. Uváděli násilím nové učení u svých poddaných a zavedli na říšském sněmě augsburském r. 1555 zásadu: »Čí země, toho i náboženství« (cujus regio, illius et religio).

Kališníci, jsouce stálými náboženskými hádkami otráveni, pozdravili s jásotem vystoupení Lutherovo a přilnuli k němu. Čechové zapomněli, co na sněmě nebo soudě kmetů, lechův a vladyk za kněžny Libuše v pravěku pohanském bylo řečeno: »Nechvalno nám v Němcích izkat pravdu; u nás pravda po zá-

[1] Bartošova Kronika Pražská od léta Páně 1524 — až do konce léta 1530; vydal Erben. V Praze 1878; skoro samojediný pramen pro tuto dobu. — Tomek: Dějepis města Prahy. X. 464-469; 520—608. — Winter: Život církevní; stať Protestanté I. 67. sqq. — Sahula: Z husitství do protestantství. Sv. I. str. 61-101; sv. II.

konu svatu.« Čechové postoupili po bludech Němce Luthera, který z duše nenáviděl Slovanův a slovanské Lužičany prohlásil za nejhorší národ, jejž Bůh do Němec uvrhl; který ve své veřejné lipské disputaci r. 1519 s Drem. Eckem husitství a všechno spojenství s husity zamítal, a teprv je uznal a k nim se přiznal, až oni napřed jeho uznali a k němu se přiznali.

Ještě před Lutherem r. 1513 vydal kněz Jan Miroš, někdy mnich, tehdáž — neznámo od jak dávna — farář u sv. Kříže Většího na Starém městě, traktát »proti nemírnému poslušenství papeže« a jiný »o přijímání dítek«, a začal po příkladě Českých bratří měniti rozličné obyčeje a řády, kterých se posud strana pod obojí přidržovala. Po něm postoupilo brzy několik jiných kněží strany pod obojí v Praze, jmenovitě Jan Poduška, farář u Panny Marie před Týnem, a jeho střídník M. Václav Roždálovský, muž ještě mladý, ale těšící se pověsti znamenitého učence v bohosloví. Ti dostali obšírnou zprávu o Lutherově disputaci, v Lipsku r. 1519 konané, od jakéhosi varhaníka pražského Jakuba, kterýž jí byl přítomen, a měl potom zvláštní rozpravu s Lutherem. Ve své lipské disputaci bránil se Luther vší mocí proti společenství s husity, přece však jsa Eckem do úzkých vehnán, musil učiniti výrok, že kostnický sněm některé Husovy věty, které prý jsou křesťanské a evangelické, zavrhl. V rozmluvě s varhaníkem Jakubem projevil Luther přání, že by se rád seznámil s Husovými spisy. Poduška a Roždálovský vzali si z toho příčinu k dopisům k němu, onen dopsal mu dne 16. tento dne 17. července r. 1619.[1] Oba vybízeli ho ku postupu na počaté dráze, a Roždálovský poslal mu Husův traktát »o církvi«. Od té doby počal Luther dopisovati českým kališníkům; poznal, že již Jan Hus prý čisté evangelium kázal a on sám husitou jest; poznav, že jest husitou, neděsil se více násilných prostředků pro rozšíření svého učení, a praví přímo svému příteli Spalatinovi v únoru r. 1520, že »evangelium bez bouře, pohoršení a zpoury provésti nelze.« Obsah obou uvedených listů z Čech zvěděl Jeronym Emser, tajemník saského vévody Jiřího, muž velice učený, který byl lipské disputaci Lutherově s Eckem přítomen, a psal do Prahy svému známému Janu Žákovi, administrátoru arcibiskupství, beze všeho nepřátelství k Lutherovi list, v němž mu Lutherovými slovy oznámil, kterak tento o českém rozkolu a husitství v lipské disputaci smýšlel. Emserův list rozšiřoval se

[1]) Oba listy jsou vytištěny v rozpravě prof. Dra. Golla v „Časopise Českého Musea“ 1880, str. 78—80.

po Čechách, ale neotevřel očí kališníkům a neodvrátil jich od bezcestí, na které se vrhali. Za to vrhl se Luther sprostě na Emsera, a nazýval jej vzhledem na jeho znak »kozlem«.[1])

Lutherovy spisy šířily se po Čechách a čítaly se pilně. Jejich čtením dal se Jan, farář v Německém Brodě, tak unésti, že všechny bohoslužebné obřady z kostela odklidil. Tohoto příkladu začali následovati někteří kališničtí faráři v Praze, horlili proti obrazům a ornátům, proti vzývání svatých, proti klanění se nejsv. svátosti Oltářní, tvrdíce, že tělo Páně není v mónstranci, ale v nebi; zakazovali lidu modliti se »Zdrávas Maria« a odstraňovali jiné ještě obyčeje náboženské. Jan Poduška zrušil mezi jiným také processí literátů, před sedmi lety započaté a ve vzdělanější části obyvatelstva pražského oblíbené. Ale z prva nepochodili. Proti novotářství svolala dolejší konsistoř dne 24. srpna r. 1519 synodu, které se všichni děkanové pod obojí súčastnili, ale její hlas vyzněl nadarmo.

Mezi prvními, kdož v Čechách půdu lutheránství připravili, vyniká bratr Matěj Poustevník. Byl muž nízkého rodu z okolí města Žatce, vyučený koželuh, jenž od několika let s některými druhy přebýval na poušti, totiž v krajině lesnaté pod horou Boubínem v kraji prachenském, slouže v tiché pobožnosti Bohu. Dle svého chování byl přívržencem Jednoty bratrské, která nálezem sněmu svatobartolomějského r. 1508 byla pronásledována, a jejíž čelnější členové hledali úkryt. Ze své poustevny zaslal r. 1519 ten týden po sv. Václavu, »nucen jsa vnitřním svědomím a z puzení ducha Eliášova«[2]), do Prahy list »purkmistru a radě města Prahy pánům a přátelům,« kterým hříchy a neřády všech stavův oznamoval a trestal; a spolu oznamoval svůj příchod do Prahy.[3]) Vskutku již 11. listopadu téhož roku přibyl do Prahy s několika druhy a začal ve směru mravokárném kázati, »vyučuje lid prostý zákonu Božímu, odměšuje lidské nálezky od jiných svatých věcí, jako plevy od pšenice; lidem pak schvaloval učení Martina Luthera.«[4]) Někteří pobízeli ho, aby šel orat a dělat, čemu se učil, ale přece hrnuly se k němu stále větší zástupy. Pražané nepropůjčili mu žádného kostela, ale Matěj nalezl útulek ve vápenici Duchka Kapalína,

---

[1]) Srv. můj „Všeobecný círk. dějepis", III., 27. 28.

[2]) Bartošova Kronika, str. 160.

[3]) Viz list ten v Bartošově Kronice str. 333—359; výtah u Sahuly: „Z husitství do protestantství", I., 61—64.

[4]) Staří letopisové, 436.

měšťana novoměstského. Jeho vystoupení setkalo se s odporem kněží, protože se protivilo řádu, aby laik tímto způsobem míchal se do úřadu jejich. Následkem toho zakázali purkmistr a rada Kapalínovi, aby u sebe takových schůzí nedopouštěl. Když tedy v neděli na den sv. Alžběty 20. listopadu prostý lid ke Kapalínovi vpuštěn nebyl, hrnul se u větším počtu nežli kdy jindy na prostranství za kollej Rejčkovu, kde jim Matěj kázal a pak společně s nimi se modlil. Tímto způsobem potom dle svého ohlášení kázal po březích, po ostrovech, ulicích, haldách i po hospodách. Když ho konšelé vypověděli z Prahy, odešel skutečně v sobotu před sv. Lucií z Prahy, ale již v pondělí dne 12. prosince zase se navrátil, a počet jeho stoupenců množil se v prostém lidu i ve vznešenějším měšťanstvu. Z Prahy vycházel i do jiných měst kázat, ale navracoval se vždycky zase do Prahy.

Pražští kněží bouřili se zle pro jeho ostré kárání zlořádů duchovenských, ale málo pořídili, protože lidé »nevěděli se, kam uteci o svou duši, nenávidíce toho kněžstva.« [1]) Nejprudšími jeho protivníky byli ti, kteří začali zaváděti novoty proti starým řádům pod obojí, jmenovitě Jan Poduška, farář týnský, člověk pokrytecký, který miloval dobré krmě a pití a jiné kněze haněl, když s ním v názorech se nesrovnávali. Jan Poduška, chtěje lid od Matěje odvrátiti, jal se ještě úsilovněji ve svém kostele novoty chváliti a zaváděti a vyhlašoval schůze Matějových přátel »za velice nebezpečné a ke zlému náchylné!« [2]) Ale platné kostelní řády zůstávaly přece v úctě a rušení jich většině věřících se nelíbilo. Sami konšelé žalovali administrátoru strany pod obojí Korambovi, že Jan Poduška zavádí novoty nenáležité: že zastavil »poctivou a utěšenou« processí literátskou, která se s velikou slávou konávala; zkazil pěknou tabuli oltářní; jinou starou tabuli, uměle řezanou a malovanou s podobou Panny Marie, dal zatarasiti, nazvav ji potupně »hofartou«; házel kamením na tabuli s obrazem Panny Marie, až urazil roh oltářní; mluvil na kázání, že se nemá říkati »Zdrávas Maria«, a mluvil pikhartsky o obcování svatých. [3])

Lutherovu učení kypřil půdu Dr. Burian Sobek ze Skornic, potomek vladycké rodiny slezské, s Lutherem osobně známý, který několik spisů Lutherových i všeobecný dějepis lutherského Jana Kriona ná jazyk český přeložil. Ten se potupně vyjadřil o kato-

---

[1]) l. c.
[2]) l. c.
[3]) l. c., 438.

lických kněžích, že jsou olejem špikováni, pročež přezdívali mu jeho protivníci: »doktor Špik.«[1]) Z členů české university byl Václav Roždálovský s jinými ještě členy nakloněn lutheránství. Ale M. Jiří Písecký, zva r. 1522 studenty ku přednáškám, tuze se obořil v intimaci na Luthera a jiné »kuklíky«, kteří bloudíce neváží si Aristotela ani božského Platona.[2])

Lutheránství zjednalo si přátel i mezi šlechtou strany pod obojí; ukázalo se to o sjezdě o Svátosti v Praze roku 1520. Mezi předními pány, kteří se ho súčastnili, byli mincmistr Vilém Kostka, Šťastný z Waldsteina a Jan Litoborský z Chlumu, z nichž prvně jmenovaný byl velikým ochrancem Českých bratří. Těchto pánů dovedli si nakloniti stoupenci Jana Miroše mezi pražským knězstvem, aby učinili v konsistoři změnu ve prospěch novot. Vyzvali nenadále Matěje Korambu, nepřítele novot, aby se vzdal svého úřadu. Darmo se tázal, proč se to na něm žádá; nadarmo stavěli se proti tomu děkanové a jiné duchovensto za času téhož sjezdu v Praze shromážděné, jak se zdá právě z příčiny zmáhajících se novot. Přišlo mezi nimi a řečenými pány k jakési rozmluvě o to v kolleji královč, kdež se i někteří z konšelův, jako Mikoláš Šorf a Daniel Rauš, též ze starších Zika řezník, kněží proti pánům ujímali; ale druzí ze stavu městského nechtěli snad míti nevoli s pány a rytíři spřízněnými s nimi proti druhým pánům a rytířům, a tak přišlo ke změně, kterou si přáli, takže na místo Matěje Koramby byl za administrátora zvolen mistr Václav z Litomyšle, řečený Šišmánek, a z konsistoře zároveň obnovené byli k němu ustanoveni čtyři k radě, bez nichž neměl nic předsebráti; jedním z nich byl Jan Poduška. Jan Miroš, ač byl hlavním osnovatelem této změny, nebyl za člena do konsistoře vzat, jelikož již nespravoval fary u sv. Kříže, přebývaje, jak se zdá, jako soukromník mezi mistry v kolleji Karlově.[3])

Čeští Němci, bývalí odpůrci Husa a husitův, hlásili se hned k Lutherovi a jeho učení. Roku 1521 poslal Luther svého učedníka, zběhlého mnicha augustinianského Tomáše Münzera, kazatele cvikovského v Míšni, do Čech. Nejprve přibyl do Žatce, pak odebral se do Prahy, kázal nejprve německému obyvatelstvu u sv. Tomáše na Malé Straně a ukazoval »falešné učení antikristovo býti papežské i jeho náměstků.«[4]) Však augustinianští mnichové u sv.

[1]) Bartošova Kronika, 60.
[2]) Winterův Život círk. I., 70.
[3]) Tomek: Dějepis Prahy, X., 468—469.
[4]) Bartošova Kronika, str. 70.

Tomáše pomocí zemského hejtmana knížete Karla z Minsterberka zbavili se ho a Münzer odebral se na Staré Město; osadníci u sv Kříže u řeky dali mu byt, a on kázal v tomto kostele německy. Kázal brzy latinsky brzy německy též v Betlémě a v kapli Božího Těla na rynku novoměstském, náležejících k učení pražskému, podával též v kostele Týnském pod obojí způsobou. Ačkoli Münzerovy novoty shromážděním duchovenstva byly odsouzeny, neškodilo mu toto odsouzení; vždyť konsistoř byla skoro lutherská, a páni mu přáli, třeba nebyl Čechem, a vymohli mu místo mezi mistry kolleje Karlovy, kdež odtud chován jest na jejich útraty.[1]) Němci strany římské hojně ho poslouchali a Bartoš Písař má velikou radost, »že Němcův veliký a znamenitý počet a jiných někdy ukrutných protivníků zákona Božího přistoupali a přijímali z rukou jeho tělo a krev Krista Pána pod obojím způsobem; a tak se horlivě pravdy víc a více chytali, že se jest bylo čemu podiviti. A toho se v žádných kronikách psáno nenalézá, a nad to paměť živých lidí neobsahuje, aby kdy v Čechách Pán Bůh div takový v takovém čase skrze jednoho člověka ukázal, jako skrze něho.«[2]) Působení jeho vyvolalo výtržnosti, které se toho roku staly v Praze o svátku mistra Jana Husi a nazejtří potom v neděli. Sebralo se veliké množství chátry, která dala se v útoky na kláštery. Nejprve šli do kláštera sv. Jakuba a zpívali tam písně oblíbené: »V naději Boží mistr Jan Hus«, »Věrní kresťané, silně doufejme« atd. Odtud spěchali zpívat do kláštera sv. Klementa a potom k Matce Boží Sněžné. Při tom strhovali obrazy a sochy svatých a vláčeli je od kláštera ke klášteru v blátě. Konečně musili zakročiti konšelé a dali v řečenou neděli zavříti všechny brány v Praze, zejména také na mostě s obou stran.[3])

Lutheránství povzneslo vůbec pražské Němce, kteříž odtud směleji svou přítomnost dávali na jevo nežli druhdy. Na příklad najali si v těch dobách od záduší Panny Marie na Louži kostel za ročních deset kop českých, a když měli platiti, vzpírali se a »po hospodách hrozili.«[4])

Odpor kališníků proti novotám byl v celku mdlý. Překládaly a tiskly se německé hanopisy na katolickou církev a strava ta zachutnala. Také latinské posměchy skládány, čítány a opi-

---

[1]) Srv. Staré letopisy, str. 449; Bartošova Kronika, 117; Tomek, Dějepis Prahy, X., 494.

[2]) Bartošova Kronika, 70.

[3]) Staří letopisové 444; Tomek, l. c., X., 494. 495.

[4]) Winterův Život círk. I., 70. 71.

sovány s chutí. V třeboňském archivě jest posměch na lakomství papeže a kardinálů; má formu evangelia a začíná se: »In illo tempore dixit papa rapax carpinalibus suis«; aby, přijde-li chudičký kněz ku papežské stolici bez peněz, ihned jej uvrhli do temností; potom líčí se, jak to provedli.[1])

Mezi vzdělanými Čechy byl zmatek. »Divně se míchalo mezi všemi stavy«, praví letopisec, »jak světskými tak i kněžími pod obojí přijímajícími, že se jedni od druhých oddělovali, divné postrky sobě činili, proti sobě kázali, co jedni chválili, to druzí haněli, jedni druhé kaceřovali a pikhartovali, jedni, co prve bývalo, proměňovali, a druzí mnohé věci vymýšleli, a z takového roztrhání a nesvornosti kněžstva mnoho zlého vyrostlo, i vypovídání některých dobrých měšťanův; neb byl lid rozdvojený při svém náboženství, jedni chválíce a oblibujíce učení doktora Martina Luthera a pobožnost bratra Matěje, jiní pak proti tomu kázali, aby to bylo přetrženo, že se již slovo Boží káže v hospodách a ledakdes v domech šenkovních; jiní pak mezi sebou o to se hádali, vadili, častokrát i poličkovali a bili bez lítosti; také listy na se psali a tiskli proti sobě, písně o sobě skládali.«[2]) Vytržní lidé odporovali kněžím i při kázání, což přihodilo se i samému administrátoru pod obojí, Šišmánkovi, když v Týně proti novotám kázal.[3])

Roku 1520 po smrti Jana Podušky († 13. září r. 1520) vybrala si jedna část osadníků za jeho nástupce Václava bakaláře, jenž přišel odněkud z venkova, poněvadž jej letopisec nazývá knězem selským. Za své dosazení děkoval nejvíce Václavu z Prostiboře, písaři komorního soudu, jenž měl na té osadě dům a snad byl kostelníkem čili úřadníkem této farnosti. Václav pokračovave šlépějích Poduškových; kázal, že se tělo Boží nemá vystavovati, poněvadž toho ani Kristus ani apoštolé neustanovili, kazil posvátné obrazy a vyřezával z missálů krucifixy. Když ho mnozí osadníci žádali, aby výstavy Nejsvětější Svátosti nerušil, odpovídal, že tento řád jest lidským výmyslem; osadníci mu jednostejným právem namítali, že nevystavovati jest také lidským výmyslem. Ani purkmistr neobměkčil Václava. Konečně provedli osadníci, že musil faru opustiti a s ním ještě jiní kněží, snad střídníci, kteří s ním jednostejně smýšleli, jakož i správce školy

[1]) l. c. 72.
[2]) Staří letopisové, 445.
[3]) Winter: Život círk. I., 72.

bakalář; tento byl však opět přijat na přímluvu administrátora Šišmánka, který potom sám týnskou faru spravoval. Tomáš z Prostiboře přijal vypuzeného faráře Václava bakaláře k sobě do svého domu, odkudž chodil kázat k sv. Šimonu při špitále Bohuslavově a později k sv. Kříži Většímu. Z naléhání administrátorova byl i od těch kostelův odstraněn, jmenovitě od sv. Kříže, pro zvláštní zločin, uraziv krucifixu ruku. Když se nicméně i potom dožadoval kostelníků týnských, aby mu dovolili v Týně kázati na den sv. Jana Evangelisty (27. prosince 1520), a oni ho odkázali na administrátora: tu dovolil mu to administrátor, chtěje mu dokázati zřejmou nedůslednost, jelikož se před tím zaříkal, že nechce v žádném kostele kázati, kde se vystavuje svátost Oltářní. Za to hrozili jeho stoupenci krvavou pomstou cedulí přilepenou na kostelních dveřích v Týnské uličce; ale jak se zdá, nevykonali jí. Za to stalo se později v témž kostele jiné pohoršení. Když 3. února r. 1521 v neděli devítník Šišmánek kázal proti bludným sektám, odmlouval mu hlasitě jeden nožíř, jménem Pikus[1]).

Pro tyto a jiné nesnáze svolal administrátor Šišmánek r. 1521 shromáždění kněžstva pod obojí, které 12. dubna vydalo artikule proti novotám, ale trochu neurčité a polovičaté, poněvadž mnozí ze shromážděných kněží přáli novotám. Bylo stanoveno, že jest setrvati při starých řádech; sedmero svátostí nemá se haněti; klanění se nejsvětější Svátosti má potrvati; svátky, posty a jiná církevní přikázání se mají zachovávati; zakázány pak novoty všeliké od dávna stranou pod obojí zavrhované, tak aby kněží »postranních, cizích, neužitečných, výtržných kázání, pohádek všetečných zanechajíce« lidu kázali a v učení se nedělili; žádný »aby Písma sv. k svému smyslu všetečně nepotahoval, nebo vykládal, ale podle sv. učitelů od obecné církve přijatých a podle smyslu Ducha sv.« Při tom byla opakována napomenutí k mravnému životu duchovních a dána některá nová pravidla k zachování kněžské kázně. Tato usnesení nebyla mnohým kališníkům po chuti, a nezastavila novot, k nimž se čím dále tím víc lidí hlásilo[2]).

Lutheránství vniklo záhy též do severních Čech, jež byly v obchodním spojení se Sasy, a to působením šlechty tamější. K lutheránství obrátili se z české šlechty první hrabata ze Šliků, kteří pocházeli původně z Chebska a měli mocné panství v severních Čechách, proti nimž králové Vladislav II. a Ludvík byli malo-

[1]) Staří letopisové, 446—447; Tomek: Děj. Prahy, X., 492—498.
[2]) Winter: Život círk., I., 73; Tomek: Děj. Prahy, X., 493. 494.

mocni, jmenovitě od toho času, co nabyli statků v Míšni a Sasku a vstoupili pod ochranné panství markrabat míšenských a vojvod saských. Byla zde úplná Šlikovská země, která byla rozdělena mezi několik linií, z nichž hlavní byly: loketská, falknovská a ostrovská (Schlackenwerth), které však v nejdůležitějších zájmech byly sjednoceny. Již roku 1521 dosadil Šebastian Šlik, pán na Lokti, Kinšberku (Königsberg) a Karlových Varech, prvního lutherského kazatele Volfganga Rappolda v Lokti, a předepsal svým poddaným nový církevní řád »očistěný ode všech starých ceremonií jako proti cti Boží a spáse duší,« a učinil to s takovou horlivostí, že mu Luther listem své uznání vyslovil, a dal mu název »nejkřesťanstějšího laika«. Při tom vyprosil si u něho Luther jisté útočiště pro všechny možné případy. Ve Falknově působil pro lutherství Volf Šlik, jemuž za to věnoval Luther svůj spis »proti Sobotářům a Mamelukům.« Šlikové polutherančili horní města, která z části opět rozkvetla a potom hájila se vždycky »jochmthálskými svobodami«. Byli sem povoláni cizozemští lutherští němečtí horníci, kteří tam pevně lutherství zakotvili, tak že i král Ferdinand I. musil to přehlédati. Odtud šířily se novoty rychle a brzy do jiných dolejších měst v severním pruhu české země. Města a krajiny sousedící s říší německou přály lutherství. Lutherství pěstovali pánové ze Švamberka, Pflugové z Rabsteina, pánové z Plavna, Vartenberkové, Lobkovicové z linie Hassensteinské, z nichž vynikal Bohuslav Felix Lobkovic, kteréhož jeho manželka z rodu Plavenského novotě získala, a jenž měl svého kazatele dvorního Tomáše Rivia († 1575 v Přísečnici-Pressnitz), Guttensteinové a Valdštýnové.

Dále působili pro lutherství šlechtické vrchnosti, které se nedávno z Míšně a Sas do Čech zakoupily. Byli to Salhausenové, páni z Bínova a po nich Šleinicové. Od těchto pánů bralo lutheránství vznik v Loketsku, Žatecku, Děčínsku, Kamenici (od r. 1523) a jinde v oněch končinách. Dříve než jinde ohlašuje se lutherství v Kadani, kde r. 1523 jest hotový převrat. V Litoměřicích otvíral cestu novotám kněz Cahera; ze Žitavy, kde r. 1521 kázal žák Lutherův Heidenreich, přecházeli přes tu chvíli kazatelé do Čech; v Mostě, kde byl silný podklad husitský, ohlašuje se záhy lutherství, jehož první kroky znáti jest touž dobu i v Trutnově. V Oibíně přestoupil k lutherství převor Celestinů Mantel již r. 1523 a r. 1532 přestoupilo k němu 20 mnichů [1]).

---

[1]) Frind: K.-G. Böhmens, IV., 376—423; Winter: Život církv., I., 71.

Na Moravě šířilo se protestantství z Německa. Ve městě Dvorci (Hof), šest mil severně od Olomouce ležícím, kázal již r. 1521 jakýsi toulavý kazatel ze Svídnice učení Lutherovo. Roku 1522 přišel Pavel ze Spretten, obyčejně Pavel Speratus zvaný, který v Augsburku, Würzburku, Solnohradě a Vídni símě náboženských novot rozsíval, do Jihlavi, byl od tamějších Němců s radostí přijat a zarazil tam své stálé sídlo. Na hrozbu biskupa olomouckého Thurza Jihlavští nedbali. Martin Göschel, rodem z Jihlavi, jsa mnichem řádu premontstratského v Želivě a světícím biskupem v Olomouci, svedl jeptišku v Dolních Kounicích, pojal ji za manželku a přešel r. 1526 k novokřtěncům v Mikulově, kdež jakýsi Hubmajer lid sváděl a klamal [1]).

3. Vzrůst novot a lutherství v Praze.

Náboženských sporů v pražské obci zmocnili se ve svůj prospěch dva sokové zápasíce v ní o přednost: Jan Pašek z Vratu a Jan Hlavsa z Liboslavě; tento byl oddán lutherským novotám, onen byl kališníkem a prvním primasem spojených od r. 1518 pražských dvou měst, Starého a Nového Města. Ke konci března r. 1522 přijel 16tiletý král Ludvík (sedm let po smrti svého otce Vladislava II.) do Prahy, učinil 9. května slavnou královskou přísahu a 1. června byla korunována i jeho manželka Marie. Při této příležitosti pasoval král na rytíře primasa Paška z Vratu a Jana Hlavsu, který byl tehdáž hofrychtéřem. Brzy potom přenesl král úřad hofrichterský s Hlavsy na Jana Paška, [2]) primasa.

Za pobytu krále Ludvíka v Praze uvažovali kališníci vážně o sjednocení s církví katolickou na základě kompaktát. Vácovský biskup Ladislav Salkan, přední toho času z královských uherských rad, začal o tom vážně vyjednávati s administrátorem Šišmánkem, mistrem Vavřincem z Třeboně a několika pražskými faráři, kteří snad byli členy dolejší konsistoře. Vyjednávání súčastnili se i preláti pražské kapitoly u sv. Víta, dále pan Zdeněk Lev, jakožto nejpřednější toho času z panstva pod jednou, ano i král sám. Toto jednání bylo zprva důvěrné, ale když se proneslo, vyvolalo odpor stoupenců novot, kteří hned dle tehdejšího obyčeje rozpisovali cedule o knězích pod obojí, že chtějí příliš lehce zadati

[1]) Srv. můj „Všeobecný církv. děj.“, III., 263.
[2]) Tomek: Děj. Prahy, X., 497—503. Hofrychtéř byl s královským podkomořím vykonavatelem práv královských nad městy.

práva strany pod obojí, že chtějí se srovnati se stranou druhou ve všem, kromě kalicha, že žádají všetečně míti arcibiskupa bez povolení stavů všech, že vyznali o církvi římské před králem, že jest svata[1]). O těchto zprávách zvěděl v Německu i Luther, kterýž 3. března opustil Wartburk a toho času dlel ve Vitemberce. Dne 15. července psal všem třem stavům list, kdež jim pochleboval, že si v Německu dobyli slavného jména, a zrazoval jim sjednocení, jako by jím uvedena byla hanba na jméno Husovo. Tento list byl čten na prvním sněmě a byl jednou z příčin, že se sjednocení neprovedlo.

Další ranou kališnictví byla změna v nejvyšších úřadech. Do této doby byl nejvyšším purkrabím katolík Lev z Rožmitála; ale 3. března r. 1523 zaujal jeho úřad pan Jan z Vartenberka, který přál novotářům. Úřad hofrychtéřský přešel z rukou Paška z Vartu na Jana Hlavsu. Dne 14. března obnovuje král městskou radu pominul Paška a učinil primasem čili prvním purkmistrem též Jana Hlavsu[2]). Král ani nevěda a nic netuše podporoval lutherství.

Již dne 16. března 1523 opustil král Ludvík Prahu a odebral se do Uher na velikou škodu Čech. S ním odjížděl vácovský biskup Salkan, který chtěje započaté vyjednávání k šťastnému konci přivésti, vložil tuto věc do rukou nejvyššího purkrabího Jana z Vartenberka a primasa Jana Hlavsy, příznivců to lutherství. Hned po odjezdě královĕ potýkali se kališní kněží s novotářskými hanlivými kázáními. Proto rozkázal král bezpochyby ještě za svého pobytu na Moravě, aby se kněží a stavové sjeli do Prahy rovnat sporů. Sjeli se tedy páni, rytíři i poslové měst strany pod obojí, též děkanové a jiných mnoho kněží na Staroměstské radnici. Sjezd řídil nejvyšší purkrabí Jan z Vartenberka tak, aby novotáře kryl a nepohoršil krále, který potřeboval papeže proti Turkům. Strana novotám odporná přednesla psané artikule, kterými žalovala, že se svátost těla a krve Páně zlehčuje; proti tomu tvrdila strana novotářská, že věří dle zákona Božího, že jest tu tělo a krev Krista Pána pod způsobou chleba a vína, a podrobí se nápravě, kdyby se při ní nalezlo co bludného. Při tom oznamovala, že by měla více článků, kterými by mohla viniti druhou stranu z bludův, ale pomíjí toho nehodlajíc působiti pohoršení. Nejvyšší purkrabí snažil se spory na čas ututlati nežli srovnati,

---

[1]) Staří letopisové, 453; Tomek: Děj. Prahy, X., 505.
[2]) Staří letopisové, 454, 455; Tomek, l. c., X., 517, 519.

stalo se tedy 26. dubna v neděli povšechné usnešení: že cokoli mezi stranami se sběhlo, stalo se z nedorozumění, pročež ať to obě strany pustí mimo sebe a pokoj mezi sebou zachovají; zvláště aby budoucně nikdo nemluvil o svátostech potupně a o svátosti těla a krve Kristovy nechali všeho vyměřování přestávajíce na prostých slovech zákona Božího; kdo chce někoho z bludařství viniti, ať tak nečiní na kázání neb jinak veřejně: ale vznese se to na pražské konšely; těm se ukládá od stavův světských i duchovních, aby takové provinilce, kteří by proti tomuto usnešení jednali, potrestali [1]).

Usnešení sjezdu, znějíc nevinně, přálo novotářům; neboť co se Svátosti týkalo, tu oni o sobě prohlašovali, že si počínají »dle prostých slov zákona Božího«, zavrhujíce všelikou vnější poctu svátosti Oltářní. Vznešení moci na pražské konšely k rovnání při a trestání neposlušných bylo příznivo jim, když v čele pražské obce stál jejich příznivec Jan Hlavsa. Sjezd provedl též změnu v konsistoři pod obojí. Poněvadž administrátor Šišmánek zklamal značně naděje novotářů, chtěli ho odstraniti a na jeho místo dosaditi vhodnějšího kandidáta, výmluvného kazatele kutnohorského Duchka z Českého Brodu, který však právě v ty dni zemřel, a proto ze změny sešlo. Za to provedli jinou změnu; uvedli kněze Martínka, stoupence Mirošova, za faráře do Betléma, místo Vavřince Třeboňského, který byl oporou Šišmánkovou. Stavové provedli tuto změnu bez ohledu na výsady university, které náleželo podací právo Betlémské kaple. [2])

Stavové nezklamali se v Martínkovi. Týž začal zaváděti tak pronikavé novoty, že ho jeho protivníci nazývali »proboštem pikartské roty«. [3]) Místo mše zavedl, prý »podle starých křesťanů«, zvláštní jednoduchý obřad beze všeho zpívání latinského, bez konfiteor, bez kollekt, i jiných věcí zvyklých. Přistoupil ve vší kněžské úpravě k oltáři, učinil »nábožnou exhortací« k lidem, kteří klečeli před oltářem, čekajíce podávání. Věřící zpívali zbožné písně českým jazykem; když dopěli, modlil se Martínek českou řečí, aby Bůh obětní dary proměnil. Potom říkal »Otčenáš« až do konce, pronesl slova Kristova ku posvěcování hlasitě českým jazykem a pak hned bez pozdvihování »i všech potomních věcí, které při mši bývají«, podával přítomným věřícím. Potom po všem říkal ještě modlitbu s díkčiněním, a tím dokonal tu mši.

---

[1]) Staří letopisové, 456; Tomek: l. c., X., 521, 522; Winter: Život církv., I., 75.

[2]) Tomek, l. c., X., 523.

[3]) Winter, l. c., I., 75.

Při té mši bývalo veliké množství lidu ze všech stavů, netoliko pod obojí způsobou, ale i Římané (katolíci) pod jednou; a »ti mnozí obojího pohlaví, poslouchajíce a dívajíce se tomu, přinuceni byli plakati to sobě oblibujíce«, tak praví Bartoš.[1]) Protivníci nazývali tento obřad »mší švábskou«, poněvadž tím způsobem odstraňovala se mše sv. v Německu, nebo též »mší saracenskou«.[2]) Martínek dbal toho pilně, aby co nejvíce lidí pro novoty získal. Zvával lidi již přede dnem do Betléma, tu jim dával naučení, a všechny spolu, co jich bylo ve světnici, zpovídal, kromě toho nutil lid, aby se mu zapisovali k nové víře, jinak prý se jim všelijak mstil.[3])

Téhož asi času začal pod ochranou Hlavsovou lutherské novoty zaváděti německý mnich řádu sv. Augustina jménem Michal, doktor a učený kazatel, kterýž ještě s jiným řeholním bratrem poslán byl od vyšších představených toho řádu v Němcích, snad z Vitemberka, sídla Lutherova, do Prahy do kláštera sv. Tomáše. Tento klášter byl hlavní baštou katolictví. Nový jeho člen počal hlásati Lutherovo učení, nalezl mnoho stoupencův obzvláště mezi německými obyvateli Prahy, kteříž horlivě na jeho kázání chodili, a dal tím veliké pohoršení převoru a ostatním spolubratrům. Mnichové snažili se zbaviti se ho, však dlouho nadarmo; nepořídili se svými stesky nic ani u zemského hejtmana a místodržícího králova knížete Karla Minsterberského. Konečně, když o hod Boží Svatodušní, 24. května, v kostele sv. Tomáše hanlivé kázání učinil na papeže a kardinály, odvážili se řeholníci vyobcovati ho o své újmě, tak že ho nepřipustili k společnému stolu; ano hned potom byl na hradě pražském uvězněn bez pochyby na zakročení administrátora pod obojí a kapitoly Svatovítské. Ale Němci pobouřili se a žádali na malostranském purkmistru, aby byl jejich krajan propuštěn, sice že udeří na klášter sv. Tomáše. Následkem toho odebral se purkmistr a několik konšelů na hrad, a mnich musil býti propuštěn. Michal nebyl sice přijat do kláštera víc, ale dostal nové působiště na Starém městě při kostele sv. Kříže Většího, kde osadníci poskytli mu byt, a kázal v něm svým způsobem po německu při hojném účastenství Němcův a také jiných mnohých přijímajících posud pod jednou.[4])

---

[1]) Bartošova Kronika, 198. 199.

[2]) l. c., 104.

[3]) Winter: Život církv., I., 75.

[4]) Tomek: Děj. Prahy, X., 523. 524.

Jelikož asi mistr Jiří Ježíšek z Prahy, děkan fakulty artistické, nenáležel k novotářům a mezi ním a některými mistry vznikly různice, zakročili konšelové pražští na univeršitě, ustanovili ze svého středu několik členů za spoluředitele university, z jejichž uložení byl pak Jiří Ježíšek sesazen s děkanství a vyloučen z rady fakultní.[1])

Ještě větší násilnosti následovaly. Dle usnešení konšelův a některých obecných starších byli 23. července na radnici povoláni mistr Matěj Korambas, někdejší administrátor pod obojí, dále faráři Jakub Slovák od sv. Jiljí, Václav Šídlo od sv. Mikuláše na Starém Městě a Šimon od sv. Haštala. Tu jim vyčítali, že činili různice proti knězi Martínkovi Betlémskému i jiným kněžím, kteří zákon Boží »věrně« kázali, řídíce se při tom radou strany odporné, totiž Římany, duchovními i některými světskými. Pro tyto věci vypověděli je ven z města, aby téhož dne ještě do západu slunce pryč se vystěhovali a blíže tří mil od Prahy nezůstávali. Mnozí chtěli, aby vypovězenci hned byli postíháni.[2]) Vyhostění kněží opustili hned Prahu a přibyli 25. července do Kutné Hory k děkanu Janu Bouchalovi, který býval někdy farářem u sv. Jindřicha na Novém Městě, a podali ku králi stížnost pro křivdu na sobě spáchanou. Tito vypovězenci byli hlavními zastanci starých řádů kališných. Druhý den po vypovězení těchto čtyř kněží, dne 24. července v pátek, svolala rada ostatní faráře a dala jim napomenutí »aby postranních kázaní nechali, a k lásce a ku pokoji lid vedli.[3])

Mezi tím, ještě před vypověděním těchto kněží, zemřel administrátor pod obojí mistr Václav Šišmánek, byv toho roku spolurektorem vysokého učení pražského. Lutherští dostali novou vhodnou příležitost utvrdili novotářství. K novému osazení duchovního úřadu pod obojí byl svolán sjezd strany pod obojí do kolleje Karlovy na pondělí, den sv. Bartoloměje, 24. srpna 1523. Sjeli se páni, rytíři i poslové z měst a kněžstvo u velikém množství. Sjezdu došly žaloby vypovězenců podané králi. Světské i duchovní osoby, jichž žaloby se dotýkaly, omlouvaly se a hájily všelijak. Hned také nastalo rokovaní o nových náboženských proudech, strana novotám přející dostala na sjezdu vrch, a bylo proto usneseno, aby se nedržely »nálezky a kostelní způsoby« proti zákonu Božímu; aby všichni drželi »ustanovení Kristovo«, a co lidé usta-

---

[1]) l. c., 524.

[2]) Bartošova Kronika, 22. 23; Staří letopisové, 460.

[3]) Staří letopisové, l. c.

novili, to ať se lidem vrátí; všechno ujedná prý se určitěji o sv. Václavě.[1]) V témž duchu stalo se také osazení konsistoře. Jako r. 1520, tak i nyní byli v čelo dvanáctičlenné konsistoře postaveni čtyři administrátoři, z nichž jeden měl býti předsedou a ostatní tři stálými jeho radami. Na tyto úřady byli povýšeni mužové novotám buď veskrz nebo z velké části oddaní. Prvním administrátorem byl jmenován Havel Cahera.

Havel Cahera byl rodem ze Žatce, syn chudého řezníka, od r. 1518 mistrem učení pražského, vynikal učeností a obratností, byl malé neúhledné postavy, ale nepokojného ducha. Roku 1518 byl knězem v Lounech, stal se později farářem v Litoměřicích, svadil tam sousedstvo mezi sebou, tak že musil prchnouti. Odebral se do Vitemberka seznámit se s učením Lutherovým, byl tam čtvrt leta a zjednal si důvěry samého Luthera, kterému sliboval, že bude učení jeho ve své vlasti šířiti. Dílem dle jeho návodu sepsal Luther a dal vytisknouti otevřený list k radě a obci pražské, kterak si mají voliti a ustanovovati kněze dle potřeby své bez biskupského svěcení jako zbytečného. Jako chvalořečník Lutherův vrátil se potom do Čech a naklonil si tím muže, kteříž onen sjezd řídili, tak že neznajíce jeho pravé povahy, postavili jej v čelo duchovenstva pod obojí. Vedle něho byli druhými třemi administrátory: mistr pražského učení Jan Kulata z Přestic a dva faráři.[2]) Z ostatních osmi členů konsistoře byli dva mistři a šest farářů, mezi nimiž byl též kněz Martínek Betlémský. Jmenování bylo doprovázeno zpěvy a pochvalnými přízvuky. Též pak hned nazejtří ve čtvrtek byl uveden Havel Cahera za faráře do kostela Panny Marie před Týnem za nástupce Václava Šišmánka za průvodu konšelů, mistrův i četného duchovenstva při slavném zvonění.[3]) Cahera ještě před oním sjezdem a nežli se stal administrátorem, chtěl »z kořene stolici Římskou vyvrátiti a rozsápati,« mluvě o ní co nejpotupněji; jako

[1]) Staří letopisové, 464; Tomek, l. c., X., 526.

[2]) V starých letopisech jmenují se (str. 461) oni čtyři administrátoři M. Havel, farář ze Žatce, M. Jan Kulata, kněz Jindřich, farář lounský, a kněz Jan, farář z Českého Brodu. S tím se srovnává udání děkana Jiřího Píseckého v pamětech děkanských. (Monum. Universit. II., 278.) Ale týž Jiří Písecký píše ve svém letopise, že zvolili za administrátory: „M. Gallum Zatensem ... magistrum Joannem Kulatam (= Přestický) et duos plebanos, sacerdotem Joannem a divo Henrico et sac. Henricum a divo Egidio.“ Tomek myslí a spojuje obě zprávy tak, že farář Jindřich byl rodem z Loun a farář Jan z Českého Brodu. (Děj. Prahy, X., 527. 528., pozn. 14.)

[3]) Bartošova Kronika, str. 31.

farář Týnský rozkazoval každého dne lidem na kázání modliti se »za slavného doktora Martina vitemberského,« nazýval ho »svatým člověkem«, skrze něhož Pán Bůh mnoho dobrého učinil, »osvítiv okolním národům pravdu zákona svého«. Cahera spojil se s primasem Hlavsou a pronásledoval kališné kněze. Proto počali mnozí kněží odpadávati od strany pod obojí, »někteří do Pikartů, někteří do Lutra vlezli, zženili se pro moc jeho nespravedlivů«.[1]) Slabá byla obrana kališníků, však ještě mdlejší katolíků. Mocný a pletichářský pan Zdeněk Lev zmohl se pouze na lacinou nadávku Lutherovi ve svém listu k panu Oplovi, že to »jméno Luther jest podobné podle řeči naší české k lotru, jakž o tom mnozí držíme; také se k tomu v něčem podobají skutkové.«[2])

Za Caherovy vlády byly s větším úsilím nežli prve rušeny starodávné ceremonie a bohoslužba měněna v jednoduchou lutherskou, při kterémž díle měl nejhorlivějšího pomocníka v Martínkovi Betlémském. Novotáři domnívali se, že rušením dosavadních řádů zavádějí do života »evangelickou pravdu«. Ale byl v tom zmatek nad zmatek; kolik kněží, tolik věr; »tři kněží nebyli« prý, »aby spolu při víře a obyčejích křesťanských se srovnávali;« byl to dle zpráv mistra Píseckého »babylonský zmatek« (confusio babilonica). Kněží kázali proti sobě a pražský lid nevěděl, na čí stranu se dáti. Již také objevovali se nepořádní kněží; úřad kněžský potáhl na sebe, kdo chtěl; podle žalob kališníků kázali i laikové v kostelích. Zbožná processí byla v mnohých kostelích zastavována, a když se kališníci osmělili s knězem vyjíti, musili snášeti mnoho pošklebkův od novotářů. V některých kostelích nestavěly se o velikonoci hroby Boží, svátost Oltářní se nevystavovala, kříže z missálů se vyřezávaly nebo vymazávaly. O svátosti Oltářní ozývala se s kazatelnice slova potupná: »Není v ní Boha, a kterého vy mníte býti, tohoť pavoukové a myši snědí, a jinak ta věc se zšeredí, a víno zkyselí a zrosolovatí, ješto to Bohu nepřileží; on jest na pravici Boha Otce v nebesích.« Oltáře nazývány potupně veřtaty a ohništi.[3]) Pro ty věci rozmohlo se i mezi lidem hádání o víru, a to takovým způsobem, že sám očitý svědek Bartoš Písař, horlivý lutherán, nazývá je zbytečným a všetečným; bylo »ne pro vzdělání, ale na proti-

---

[1]) Kněze Rosy zápisy u Wintera: Život círk., I., 74.
[2]) Winter: Život círk., I., 75.
[3]) Bartošova Kronika, 93. 94.

venství, v místech nepříležitých, jakožto v krčmách, po ulicích, o věcech kostelních s přimíšením slov rouhavých; někteří také mluvili, nemajíce v tom žádné vážnosti ani rozšafnosti ani míry, než aby jedni druhým protivenství činili a ve sváry toliko se dávali.« [1])

O Hromnicích r. 1524 došli lutherští novotáři za městské vlády Hlavsovy, majíce v čele Caheru, vrcholu své moci. Se srozuměním nepřítomného krále Ludvíka byl svolán sněm duchovních i světských stavů strany pod obojí k ustanovení řádu a k srovnání rozdílů ve víře. Sněm sešel se v Praze v kolleji Karlově v pátek před Hromicemi dne 29. ledna r. 1524. Sešli se páni, rytíři, poslové měst a kněžstvo z Čech a Moravy; přítomen byl zemský hejtman kníže Karel Minsterberský, aby všechno ve jméně královĕ slyšel a jemu potom zprávu podal.

Působením týchž řídících osob jako na obou sjezdech roku předešlého stalo se usnešení o jisté artikule, přející novotám, které byly sice zřetelnější nežli za posledního sjezdu, ale přece ještě opatrné, aby příliš starověrců strany pod obojí nedrážďily. Články upravil a ke stvrzení předložil Cahera.

Články praví: »Poněvadž lid křesťanský v jednotu víry Kristovy nemůž uveden býti, než skrze čisté slovo zákona a čtění Kristova, kázaní a učení, a to slovo též nemůž než od věrných a hodných služebníků Kristových kázáno býti: i protož potřebí jest, aby ti a takoví služebníci k tomu hledáni a vyvolováni byli, kteří by to slovo Kristovo v pravém jeho smyslu kázali a učili«.

Článkové sjezdu hromničného ponechávali stranu pod obojí při posavadním jejím zřízení, totiž že v čele duchovenstva měl na dále státi administrátor s konsistoří složenou jak doposud a zůstati také při posavadním zřízení děkanů nad starodávními okresy církevními. Děkanův a konsistoře měli poslouchati faráři, kaplani a ostatní duchovenstvo. Bez stvrzení od administrátora a konsistoře neměl nikdo býti dosazen k nižádnému kostelu, aniž místo své opustiti a jinam se odebrati. K dosažení kněžství jest třeba poručení od administrátora a konsistoře po náležité zkoušce způsobilosti. (čl. 1—6.) Však posavadní zřízení strany pod obojí pokládalo se za prozatímné, pokud nebude ustanoven arcibiskup, čímž měl odpadnouti administrátor jako zbytečný. O tom se mlčelo jakož i o svěcení na kněžství, čehož potřebu již tenkráte lutheráné v Německu popírali.

---

[1]) l. c., 37.

Za základ učení křesťanského, jehož se učení držeti mělo, vyhlášeno jest po lutheránsku »čisté slovo zákona a čtění Kristova.« (čl. 1. svrchu uvedený.) »Co se doktorů svatých a jiných písem lidských při tom dotýče, ta, kterážkoli gruntu jistého v zákoně Božím a jistého založení nemají, ať jsou zanechána; než kterážby se jich písma s zákonem Božím a apoštolským učením srovnávala, ta se dopouštějí, k tomu i kázaní mistra Jana Husi, Rokycany i jiných, pokud by se s zákonem Božím srovnávali.« (čl. 8.). Po lutheránsku zavrhovalo se tím ústní podání a učiněn útok na starokališníky, kterým sice posud byl Hus a Rokycana autoritou, ale nikoliv více lutheránům.

»Poněvadž pravá víra Kristova z písem božských se nabývá, proto každý křesťan můž a má zákon Boží i apoštolská místa čítati a znáti« (čl. 10.).

Co se týká sedmera svátostí, znali se článkové opravdově pouze ke dvěma: křtu a svátosti Oltářní.

O křtu praví se: »A týž křest podle řádu starobylého zákona Božího držán býti má, leč by beze lsti nuzná potřeba byla. Po křtu pak, bylo-li by děťátko způsobné a rodičové i kmotry žádali by toho, aby svátostí Těla a Krve Páně děťátku poslouženo bylo, můž jemu podáno býti, však s rozvážením kněžským spasitelným« (čl. 13.). Bylo to namířeno proti kališníkům, kteří kalich podávali dětem, a čehož Rokycana vášnivě hájil.

O mši sv. bylo praveno: »Mše sv., poněvadž nic jiného není, než hodné těla a krve Páně požívání ku pojištění víry naší a na památku umučení a všech dobrodiní jeho, tak podle smyslu a ustanovení Pána Krista držána býti má« (čl. 14.). Tedy není žádnou obětí.

V článku 15. vypočítávají se obřady mše sv., začínajíc od Introitu až do konce, které se mají zachovati, avšak s vypuštěním »pozdvihování«, a dokládá se, »aby to všechno, což nejvíc býti můž, bylo v jazyku rozumném,« t. j. v jazyku lidu. Stanovena byla tedy úchylka od posavadní zvyklosti strany pod obojí, kde se toliko epištola a evangelium zpívaly po česku. Bylo též řečeno, že časem »některé prozy« (snad některé sekvence a trakty) se mají čísti potud, pokud by se s zákonem Božím srovnávaly.

O vystavování svátosti Oltářní byly vedeny mezi stranami tuhé spory. Článek 16. zde nařizoval: »Co se vystavování těla Pána Krista dotýče, kdež by koli kněz a lidé obvykli, aneb obvyknouti, aby vystavováno nebylo, chtěli: ti, aby haněni a potupováni nebyli; a kdež by pak ještě lid po tom stál, ti též

aby od toho kvapně nebyli utiskováni, dokudž by čtením Kristovým povlovně v lásce z toho nebyli vyvedeni.« Mělo se tedy povlovně lutheránčiti.

O svátosti Oltářní mělo »se zanechati všeho vyměřování podle zbytečných důmyslů lidských; než z prosta podle ustanovení a vysvědčení Pána Krista držeti, jakž jest chléb Tělem svým a víno Krví svou vysvědčiti a to k hodnému, kněži i lidu spolu, přijímání pod obojí způsobou na památku smrti a dobrodiní svých ustanoviti ráčil« (čl. 17.).

»Ceremonie a všechny svěceniny, poněvadž lakomství, bludův, pověr, pohoršení, nepokojův a nade všecko jména Božího zlehčování příčina jsou, ty slovem Božím rozšafně, pokojně a v lásce umenšovány býti mají« (čl. 18.). Po lutheránsku byly tedy kališnické obřady zavrženy a měly se znenáhla odstraňovati, umenšovati, až by zmizely.

O svátostech ostatních mimo křest a svátost Oltářní pravil článek 19. všeobecně: »Jiné pak svátosti, mimo napřed jmenované, kterak řízeny a přijímány by býti měly, administrátorovi s radou jeho náležeti bude, aby podle zákona Božího to se dálo.« Tím projevoval se úmysl, též znenáhla je odstraniti nebo pozměniti, jak by administrátor a konsistoř uznali za vhodné.

Článek 20. a poslední týkal se svěcení neděle a jiných svátkův a neuchyloval se mnoho od posavadního řádu strany pod obojí; praví: »Též také svátkové výroční, jako Krista Pána narození, nové léto, tří králův, hromic, zvěstování Panny Marie, vzkříšení, jeho nanebevstoupení, Ducha sv. seslání, sv. Trojice, těla Božího, nanebevzetí Panny Marie, andělů Božích, všech svatých, svátkové apoštolští, ti kteří základ v zákoně Božím mají, sv. Jana Křtitele, Maří Magdaleny, sv. Vavřince, mistra Jana Husi i jiných dědicův a mučenníků českých zachovávání býti mají; jiní pak svátkové v nedělské dni připomínání býti mohou, a to proto, aby lidé robotní v živnostech svých nehynuli, a skrze zahálení aby příčin hříchův a mnohého zlého se uvarovati mohli.«[1]) O jiných církevních přikázáních, jmenovitě o postech, nečinila se žádná zmínka.

Spisovatel těchto článků Havel Cahera, který se chtěl oženiti, činil ještě jiné pronikavé »netrpělivé« návrhy, mezi nimi též »aby se kněží ženili«, ale byl z toho od jiných sražen, že nejsou

[1]) Bartošova Kronika, 23—30.

přijaty.[1]) Dle jeho přání upuštěno od volby čtyř administrátorův a sjezd jmenoval jeho jediného administrátorem.[2])

Významno jest, že sjezd vyzval všechny vrchnosti a správce, »aby byli nápomocni zákonu Božímu«; protož kdožbykoli »slovo Boží věrně kázal a jemu učil, ti správcové každého takového ochraňovali«.[3]) Lutherští kazatelé měli se plné ochraně těšiti.

Artikulové sjezdem schválení byli hned tiskem vydáni a za zákon zemský vyhlášeni, ačkoli král Ludvík je přísně zakázal.[4]) Lutherští počínali si odbojně. Provozovali falešnou hru. Čeští bratří majíce církev katolickou a kališnickou za zkaženou, vystoupili z ní, utvořili se v samostatnou »Jednotu«, ustanovili si biskupa, měli sebe za pravou církev Kristovu, a majíce proti sobě zemské zákony, trpěli pronásledování.

Ale čeští lutheráné věděli dobře, že Lutherovo učení protiví se učení církve katolické i kališnické, jest náboženství cizí, »hostinské«, a zákony zemskými nedovolené, a pokládali z počátku název »lutheránů« za svou urážku[5]): avšak přece nevystoupili ze strany pod obojí, setrvali v ní a pracovali s veškerou horlivostí skoro 100 let o to, aby cizí německé lutheránství na místo domácího kališnictví posadili, kališníky v lutherány proměnili a tak jejich kostely s veškerým církevním jejich jměním uchvátili. Neustáli od své podkopné práce, až konečně cizí německé lutheránství na místo českého kališnictví, které zmizelo, vpravili, ale spolu tím hrozné pohromy na českou říši a český národ uvalili.

4. Ostré vystupování kališníků proti lutheránům.

Po sjezdu hromničném začala lutherská strana staré řády ukvapeně převraceti, tupila zbožné obřady a obyčeje jako nálezky lidské, a uchylovala se stále víc od obecného učení církve, čímž k většímu odporu byli popuzováni zastavatelé starých řádů, které sice byly poklesly, ale přece posud v zalíbení lidu převládaly. Vznikly z toho za málo dní po hromničném sjezdu pohor-

---

[1]) l. c., 30.

[2]) l. c.

[3]) l. c. 27.

[4]) Biskup krcký ve svém dopise k papežskému legátu Campegiovi z 8. června 1524 (v rukopise archivu vatikánského): Quas (constitutiones) Regia Majestas rejecit et promulgari aut observari gravissimo interdicto vetuit; ap. Tomek, Děj. Prahy, X., 538., pozn. 25.

[5]) Bartošova Kronika, 91.

šlivé výstupy na osadě sv. Štěpána na Novém městě. Tamější farář Václav Počátek kázal ve smyslu lutherském a nechtěl vystavovati Tělo Páně v monstraci, nedbaje nic přání osadníkův, ačkoliv tím počínal si proti článku o shovívavosti. Z té příčiny odebrali se někteří osadníci po kázání v neděli dne 21. února na faru a ohrazovali se proti jeho kázání a novotám, které se jim nezamlouvaly. Ozývaly se též prudké řeči proti královským úředníkům a jiným mužům, kteří se faráře Počátka ujímali. Nejvíce byli tohoto odporu původci řezníci. Tři dni potom dne 24. února byli někteří toliko starší obecní a starší cechů svoláni k uvážení věci, kteří se snažili pohnuté mysli uspokojiti [1]).

Mnohem rozhodněji ještě ukázala se převaha stoupenců starých řádů náboženských v pražském obyvatelstvu, když dne 14. března r. 1524 došel konšelům posledně od krále dosazeným čas, a nastalo nové osazení městské rady volbou obce. Volba byla vykonána hned téhož 14. března a změnila pronikavě tvářnost radnice. Z osmnácti posavadních konšelů zvoleno do nové rady pouze šest, a mezi pominutými byl sám primas Jan Hlavsa hlavní zestance lutheránův, a na jeho místo zvolen Jan Pašek z Vratu, předešlý víceletý primas hned od zřízení jednoty Starého a Nového města. Tento ctižádostivý a panstvíchtivý muž, stav se protivníkem Hlavsovým pro předešlé jeho jmenování primasem a hofrychtářem, užil právě náboženských různic, aby sobě získal přízeň u většiny obce, a postavil se proto v čelo horlitelů proti novotám.

Poznav Havel Cahera, že se vítr obrátil, změnil rázem své přesvědčení, »obrátil se hned na jinou stranu na odpor první v lučiště křivolaké a v šmiku, obyčejem mistra Rokycany náměstka svého a přeostrými zuby a kly kancovými pravdu světlou zákona Kristova sekal« [2]). Když mu tato proměna byla vytýkána, hájil se tím, že proto k Lutherovi do Vitemberka se odebral, aby tam jeho a ještě jiných pikartské obyčeje vyzvěděl a tím snáze je potom potíral.

Hned po nastoupení nových konšelů bouřili se mnozí osadníci proti lutherským farářům. Někteří faráři byli od osadníků vyhnáni, jiní potupováni i na veřejných ulicích. Kněží na to žalující nenalézali ochrany u nových konšelů, kteříž jim nepřáli; rozjitření osadníci prohlašovali docela, že jim ani purkmistr ani konšelé nic poroučeti nemohou, jelikož prý mají svobodné právo

[1]) Staří letopisové, 465; Tomek, Děj. Prahy, X., 539.
[2]) Bartošova Kronika, 31.

na své kostely; zapomínali však při tom, že bez vůle administrátorovy nesmějí se při kostelích díti žádné proměny. Když rozbroje z toho se množily, povolali konšelé ve středu dne 11. května na radnici tak zvané menší soudce čili desítisoudce a obecní starší k společnému uvážení prostředků proti tomu. V shromáždění byl zvolen výbor z konšelův a obecných starších, který vypracoval návrh, na jehož základě byla sestavena »Výpověď« čili dekret, který měli napotom všichni duchovní i světští zachovávati.

Články »Výpovědi«, jichž bylo deset, byly obratně sestaveny; zdánlivě byly výkladem artikulů sjezdu hromničného, ale přísně naléhaly na to, aby co sjezd hromničný vynesl ve prospěch milovníků starého řádu, bylo také zachováno [1]).

Výpověď pravila: »Že jest věc těžká z toho vyvésti lidi, k čemu jsou již jednou přistoupili, a sobě toho ku potřebě uznale ustanovili, zase také v něco jiného je uvésti, což jest velmi nebezpečné; pak poněvadž jsou k těm artikulům na sjezdu hromnic nyní minulých zavřeným povolili a je ustanovili, aby k těm artikulům nic nebylo přičiněno ani ujímáno, neb by tak o své váze státi nemohly« (čl. 1.).

Článek 2. vytýkal co do vystavování Svátosti v monstranci mnohým ukvapení, jelikož měli dle znění artikulu hromničného lid povlovně z toho vyvozovati; káral, že kněží dali se v řeči lehké a lidem protimyslné o Tělu Pána Krista, pravíce, že je pavoukové oblezou a červi provrtají, a jiné k tomu podobné, a protož takové řeči aby přetrženy byly. A sami s sebou aby se nehádali, mluvíce, že Pán Kristus v drahém Božím Těle s kostmi a s vlasy jest, a jiní tomu na odpor že není etc.; než aby lid k tomu veden byl, aby přikázání Boží plnili a při textu zákona stáli a rozumy svými nehloubali.

Článek 3. zakazoval kněžím, aby na kázání duchovním nebo světským nespílali pikartů, modlářů nebo kacířů. Dále »klaněl-li by se kdo Tělu a Krvi Krista Pána, nemá jemu, že modlář jest, spíláno býti. A byla-li by o kom řeč, že by bludný byl, a nebo že by bludy rozsíval, má na něm to vyzdviženo býti; jestli-že by pak v tom nalezen byl a usvědčen, a po napomenutí faráře svého nechtěl napraviti, tehdy trestán pod pokutou dole položenou býti má.«

Článek 4. ustanovil o processích, že mají býti, ale nikomu »na vzdor«; lid má býti knězem poučen, proč jde; řemeslníci ať

[1]) Tomek, Děj. Prahy, X., 539—541.

nejsou na processí zváni, ale »upřímným úmyslem jíti žádnému se nebrániž«; »kdo by na processí chodil, nebudiž mu spíláno, že jest modlář; a zase kdo by jíti nechtěl, že jest pikart.«

Článek 5. pravil: »Služebnosti kněžské, aby se tak dály, jakž jest zůstáno,« a zakazoval »zaváděti »nové obyčeje,« prosy mnišské, které jsou proti zákonu Páně, aby nebyly zpívány.« S tímto článkem jest ve spojení článek 6., který zakazoval »švábské mše,« řka: »Co se posvěcování Těla a Krve velebné Pána Krista dotýče, to aby se od kněží tak dálo a tak činilo jak prve bylo: ne aby se kněz od oltáře obrátil a měl nahlas posvěcovati; ale aby posvěcoval na oltáři, jazykem jakým chce, českým nebo latinským, jediné ať tajně jest; než zjevně z příčin jistých nemá posvěcováno býti. Také že jest to prve bývalo, a ještě býti můž: kněz před elevací (před pozdvihováním) obrátě se k lidu napomenutí a exhortaci aby učinil, aby se lid při té věci vážně a nábožně měl, a dobrodiní Páně aby připomínal. A to ještě zachováno býti má.« Byly tedy »švábské mše« zakázány, při jejichž lutherském posvěcení byl kněz obrácen k oltáři na polo zády, pročež tomuto lutherskému způsobu říkali »obratka«; lutherští posvěcovali hlasitě jazykem lidu a vynechali pozdvihování. Dle článku 6. bylo zase zavedeno pozdvihování, ale promluva čili exhorta před ním ponechána ze »švábské mše.«

Článek 7. dovoloval »zpívati mši sv. buď jazykem rozumným (domácím) nebo latinským vedle vůle každého kněze a osady,«

Článek 8. zakazoval »rozsívati nedostatečné zprávy, které zošklivení mezi lidem a nelibost přinášejí.«

Článek 9. mluví o traktátech v jazyku českém vydaných. Dříve »zachovávali administratorové ten pořádek, že jsou takové traktáty ohledávali, a kteří byli bludni na radnici podávali, a když se co bludného při nich nalezlo, že jsou přetrhováni byli; protož i nyní mají ohledáváni a rozeznáni tím pořádkem býti, jak jest prve bývalo.« Tím byla zavedena censura radnice.

Článek 10. stanovil tresty na přestupníky »Výpovědi.« »Jestli že by pak který po tento den (po ‚Výpovědi') z světských, buď z sousedův nebo z vandrovních, proti tomuto nařízení se dopustil nebo dopustili, že v kázeň a trestání purkmistra a rady vzat a vzati budou a skutečně trestáni; co se pak kněžstva dotýče, též dopustil-li by se který proti tomuto ujednání, že také trestán bude. Nechtěl-li pak po trestání se napraviti, že by své-

volně a neustupně na svém stál předce, tehdá z města vypovědín takový nebo taková býti mají.« [1])

A ještě téhož roku ustanovil Pašek, že knihy a traktáty, i když je duchovní právo propustí, směly přijíti do prodeje teprv, až dal purkmistr dovolení. Potom byla z rozkazu Paška a Cahery nejedna česká kniha spálena; proto z této doby dochovalo se málo knih. [2]).

Výpověď popudila velice některé z duchovenstva, kteří byli rozhodnými lutherány, z nichž byl nejpřednejší Betlémský farář Martínek, »probošť pikartské roty« a původce »švábské mše«, člověk zpurný, který již dříve měl prudké hádky s Caherou, a na něhož »byl od lidí mnohých největší nad jiné kněží pokřik,« [3]) ovšem že zcela odůvodněný. S Martínkem drželi věrně Jiří Šmakal, farář u sv. Jindřicha a spolu člen konsistoře, jistý kněz Václav Křížek a více jiných. [4]) Dne 17. května bylo duchovenstvo svoláno a otázáno, chce-li »Výpověd« zachovávati, k čemuž administrátor Cahera ve jménu jiných přisvědčil; ale Martínek a přátelé jeho ozvali se proti tomu a vyžádali si nejprv odklad; potom složili spis, proč s »Výpovědí« nikterak se snášeti nemohou.

Obsah spisu jest tento: »Výpověď, kterou jste, pane purkmistře, páni milí se pány staršími některými složili, jest nám nesnesitelna, protože jest proti Pánu Bohu, proti našemu svědomí a proti pokoji dobrému obce této: 1. proti Pánu Bohu; neb jste ráčili ke čtění svatému a k sněmovním artikulům přimísiti starobylé obyčeje a řády, z kterýchžto jsou mnozí proti vůli Boží a zřízení jeho; 2. proti svědomí našemu; nebo my proti starobylým řádům a obyčejům lidmi ustanoveným jsme kázali a učili a mluvili vedle písem sv. i psali a lid vedle čtění Krista Pána od takových věcí víře Kristově netrpělivých povlovně jsme odvozovali. Také jsme svobodně vedle písem svatých učili, že Kristus jest osobně na pravici Boží, ale ne v Svátosti; však v Svátosti jsme vyznávali a vyznáváme Tělo a Krev Pána Krista, ale ne osobu jeho. Neb věříme, že po vysvědčení slov Pána Ježíše Krista chléb jest pravé Tělo jeho, též i víno po vysvědčení slov jest právě Krev jeho.« — 3. »Výpověď« jest proti pokoji dobrému obce této; neboť »v této obci jest dvojí lid; jeden, kterýž od nálezkův lidských škodlivých aneb nemůž aneb nechce pustiti; druhý lid,

[1]) Viz tyto články u Bartoše l. c., 49—52.
[2]) Jungmann, Lit. 50; Winter, Život círk., I., 79.
[3]) Praví Bartoš, l. c., 52.
[4]) Tomek, Děj. Prahy, X., 542.

kterýž pravdě Boží povoluje a vedle ní žádá živ býti, a bez nálezkův lidských škodlivých, samou čistou pravdou Boží vůli má se spravovati; proto kdybychom my vedle té Výpovědi lid ten učili i spravovali, nikterak by mezi nimi pokoje nebylo, ale často pozdvihování i svády; — tak nebyl by pokoj, aby jedni měli v svém náboženství průchod, a druzí neměli, jimž to víc náleží; — lidem žádostivým pravdy Boží mělo pro upokojení této obce, tak jak jsme žádali, k poslouchání pravdy a k řízení místo půjčeno a nezavříno tou výpovědí býti (t. j. lutherští kazatelé měli míti úplnou volnosť tupiti všechno katolické a kališnické, poněvadž to měli proti Písmu, a katolíci a kališníci měli to trpělivě snášeti a po nich postoupiti); — my vznášeli útisky kněžstva na pana purkmistra a pány, aby to opatřili; a jest-li ta věc nebude opatřena, že by tudy snad nepokoj vzniknouti mohl; ráčili jsou nám to pověditi, že to chtí opatřiti; čehož jsme my nepoznali, ale větší potom útisky trpěli; — protož my nechtějíce příčina osobami svými zlého býti, ten jsme odchod před se vzali. I věříme, pane purkmistře, páni milí, páni starší i všecka obec! Všem Vašim Milostem, že toho našeho odchodu k žádnému zlému úmyslu ani k příčině obraceti neráčíte; neb jsme vždycky ti byli, že jsme lid k dobrému pokoji a k svornosti vedli, napomínali i v lásce učili, pokud jsme mezi vámi byli.« [1]) — Opak toho Martínek se svými druhy činili, než co zde pokrytecky praví. Spis měl 19 podpisů.

Martínek s druhy svými, hrozíce odchodem z města, chtěli své stoupence k nějakému odporu popuditi. Na den 24. května byla svolána obec, které mínili konšelé svou »Výpověď« předložiti ke schválení. Kněz Martínek odevzdal ten den purkmistru a radě onen spis, žádal, aby jej dali čísti v obci, a spolu oznámil, že chce se svými druhy Prahu opustiti. Purkmistr a konšelé odepřeli to, ale dali mu na vůli, aby nazejtří promluvil před nimi a obecními staršími. Martínek nepřijal této nabídky, a primas Pašek vymlouval mu nadarmo jeho úmysl vystěhovati se. Když potom čtěna byla Výpověď ve shromáždění obce, aby byla schválena, nastaly prudké spory. Bývalý konšel, vážený soused Jiřík Hrdina, činil obšírnou řečí námitky proti některým článkům »Výpovědi«, jmenovitě které se týkaly Velebné Svátosti, a přimlouval se za to, aby kněz Martínek před obcí slyšán byl. Jiní mu odporovali, jmenovitě znamenitý měšťan Jan Legat, a vinili kněze Martínka i z nočních schůzí a zapisování se se svými stoupenci mezi sousedy, »sbírajíce rotu ke zlému.« Za to připomenul Jiří Hrdina,

[1]) Bartošova Kronika, 52—55.

že administrátor Havel Cahera veřejně na kázáních lid popouzí a vyzývá »vinničníky a nádenníky« ku pomstě proti jinak smýšlejícím. Když se spor přiostřoval a násilností bylo lze se obávati, zakročil Pašek s konšely, prohlásil, že zde není místo k hádání o víru, prohlásil námitky proti »Vypovědi« za neplatné a ukončil shromáždění. Měl čas; před radnicí na rynku sběhlo se zatím mnoho diváků jedné i druhé strany, a bylo se obávati nějakého výbuchu, ač nebylo lze věděti, v kterém směru. Na spis konšelům podaný nedostal Martínek se svými druhy žádné odpovědi, protož odstěhovali se v potomních dnech z Prahy sklamavše se ve svých nadějích. Kněž Martínek odebral se do Nového Města nad Metují v hradeckém kraji, usadil se tam na panství pana Černčického z Kácova, stoupence lutheránství, odřekl se asi po roce kněžství, oženil se a živil se prozováním řemesla tkadlcovského. [1])

Jan Pašek z Vratu použil hned svého postavení proti novotářům v rozsáhlé míře. Jeho snahou byla podána králi Ludvíkovi žádost od přijímajících pod obojí za pomoc a ochranu proti vzmáhajícímu se pikartství; vycházela-li tato žádost jen od Pražanů, nebo též od osob jiných stavů, nelze říci. Žádost měla svůj účinek; král rozhodl se zakročiti proti novotářům. K tomu cíli byl položen sněm na hradě pražském o sv. Marketě 13. července r. 1524 a ustaveno královské poselství k němu, v jehož čele měl státi Stanislav Turzo, biskup olomoucký, Polák, jehož předkové však se do Uher přestěhovali, muž to vzdělaný a znamenitý řečník.

Dříve, nežli k tomu došlo, děly se v Německu věci, které měly vliv na další rozvoj náboženské otázky v Čechách. Luther se svým učením byl na říšském sněmě wormském r. 1521 zavržen a do říšské klatby dán: žádný neměl Luthera přijmouti do domu neb jej podporovati, ale každý měl ho jati a císaři vydati pod ztrátou jmění; všechny jeho spisy měly býti zničeny a spáleny. Ale říšský nález nebyl proveden; dle úmluvy s Lutherem dal kurfirst saský Fridrich jej zakuklenými rytíři nedaleko Eisenachu jíti a na hrad Wartburg doprovoditi, aby jej před prvními následky říšské klatby kryl. Z Wartburgu navrátil se Luther nadobro zase do Vitemberka 8. května 1522.[2]) Nástupce papeže Hadriana VI. Klement VII. (1523—1534) poslal k říšskému sněmu norimberskému r. 1524 svého legáta kardinála Vavřince

[1]) Bartošova Kronika, 55; Tomek, Děj. Prahy, X., 542. 543.

[2]) Srv. můj „Všeob. církev. dějepis," III. 39—45.

Campegia, který však tam nic nepořídil. O provedení wormského nálezu nebylo řeči; bylo řečeno: aby každý říšský stav zachovával wormský edikt, pokud jest mu to možno; aby se působilo na papeže, by svobodný církevní sněm v Německu svolán byl; a aby byl nový sněm říšský 11. listopadu ve Špíru slaven a na něm od zkušených a učených mužů nové a sporné učení prozkoušeno, knihy Lutherovy prozkoumány a potom určeno, co by bylo kázati a psáti, nežli církevní sněm se sejde.[1]) wormský říšský nález byl tím vlastně zrušen.

V Norimberce dostal legát Campegius do rukou artikule hromničného sněmu k svému velikému pohoršení. Mělť zajisté od papeže rozkaz, aby v Čechách přijímající pod obojí s církví sjednotil, a tím potom snáze spojenými silami lutheráni v Čechách potlačeni byli. Po skončení říšského sněmu (18. dubna 1524) v Norimberce poslal legát Campegius za tím účelem krckého biskupa Jeronyma ke dvoru krále uherského a českého Ludvíka do Budína. Tam dorozuměl se biskup především s Ladislavem Salkanem, někdy biskupem vácovským, od 6. května 1524 však arcibiskupem ostřihomským, který přede dvěma lety v Praze vyjednával o návrat kališníků do katolické církve, což tenkrát pro odpor českých lutheránů se nezdařilo. Do důvěrné porady byl vzat též Jan Pulleon de Burgio, papežský nuntius, meškající tenkráte v Uhrách. I dohodli se, aby začalo se vyjednávati s Čechy hned na nastávajícím sněmě o sv. Marketě 13. července; a úkolem tím pověřen olomoucký biskup Stanislav Turzo, který byl již ustanoven za hlavního královského posla k němu. Z opatrnosti smluvili se biskup krcký a ostřihomský arcibiskup, aby se Čechům zatajilo, že toto vyjednávání vychází z popudu papežova, a oni nestali se smělejšími. Kdyby vyjednávání se zdařilo, měl teprve legát k němu býti povolán. Na několik dní před sněmem měl olomoucký biskup přibyti do Prahy a opatrným vyjednáváním smíru půdu připraviti.

Zatím v Praze snahou Paškovou odvracelo se veřejné mínění od lutheránův a skládány potupné písně na ně, nešetřící ani přednějších osob z měšťanstva a panstva k nim se přiznávajících. Zavládla velká svornost mezi kališníky a katolíky proti lutherským. Psalť mistr Jiří, pražský kanovník, tepelskému opatu 5. července, že nebylo nikdy takové svornosti mezi těmato dvěma stranami jako tu dobu, když se blížil sněm, o kterém se vědělo, že bude jednati o náboženství. Do sněmu dostavila se hojnosť

[1]) l. c. 54—55.

účastníků. S biskupem olomouckým přišli ještě jako královští poslové: jeden z předních pánů moravských Artleb z Boskovic, jeden pán uherský František Dóci čili Dóczi Ferencz a tajemník královský Jiří Žabka z Limburka. Mimo ně přišel ještě k sněmu zvláštní posel krále polského[1]) Sigmunda I. Do Prahy přišly též královské listy datované 4. července k purkmistrům a radám Většího[2]) i Menšího[3]) města pražského, v nichž král vyslovoval svou nelibost z toho, že po jeho odjezdu ze země bludy pikartské a Lutherovy v království českém a také ve městech pražských se rozmohly a podporu i u některých konšelů nalezly; pročež přikazuje, aby tomu vzniku nedávali, a sliboval jim k tomu svou ochranu. Dříve snad nežli sněm se začal, měli královští poslové biskup Stanislav, Artleb z Boskovic a Žabka poradu o té věci s konšely na radnici, v jejichž jméně prohlásil obšírně a uctivě Pašek, že chtějí vůli královskou naplniti[4]), s čímž však nesrovnávali se ti, jichž se list královský dotýkal, totiž novotám oddaní, kteří chtěli, aby se dokázalo, kdo skutečně pikartem jest.

Na sněmě připomínal biskup Stanislav stavům usnesení sněmu Svatojakubského z roku 1508 proti pikartům, naléhal na jeho zachovávání a rozšířil je nejen na pikarty, t. j. České bratry, ale i na lutherány. Biskupovi postavili se na odpor stoupenci nového učení ze všech tří stavů, majíce za řečníky ze stavu panského nejvyššího purkrabího Jana z Wartenberka, ze stavu rytířského nejvyššího písaře zemského Jana Litoborského z Chlumu a ze stavu městského Jana Hlavsu. Proti nim podporovali biskupa pan Zdeněk Lev z Rožmitála a předešlý nejvyšší písař Radslav Beřkovský ze Šebířova. Když pak biskup Stanislav jako zástupce králův přednesl vyzvání královo, aby přijímající pod obojí sjednotili se s církví katolickou, prohlásil administrátor Havel Cahera spolu s předními mistry a kněžími své strany, že jsou ochotni sjednotiti se na základě kompaktát. Strana pod jednou podporovala ochotně tuto snahu. Ale strana lutherská postavila se rozhodně proti tomu, vyvolala prudké potržky a zmařila tak sněm, že nepřišlo k žádnému rozhodnutí.[5])

---

[1]) Bartošova Kronika 32. Tomek, Dějepis Prahy X. 546.

[2]) Bartoš zmiňuje se o něm na str. 92.

[3]) Jest v knize městské z r. 1519. fol. E. 4; srv. Tomkův Dějepis Prahy X. 546.

[4]) Bartošova Kronika 215. — Ve zprávě Pražanů dané knížeti Karlu Minsterberskému v listopadu 1524 u Bartoše na str. 94.

[5]) Tomek, Dějep. Prahy X. 544—547.

Zmaření sněmu lutherány mělo v zápětí oddělení lutheránův od starých pod obojí a sblížení těchto s katolíky. I poměr mezi Prahou a náčelníky stavu panského, kteří mezi katolíky zaujímali přední místo, změnil se. Pan Zděnek Lev, který dle zprávy Bartošovy před desíti lety pro své přehmaty nesměl ani skrze Prahu jezditi, »ale přes brody u vsi Holešovic nucen byl přejížděti, pro velikou nepřízeň toho města«,[1]) byl nyní veleben jako hlavní zastance jednoty přijímajících pod jednou a pod obojí, a s ním Radslav Beřkovský; oba byli ctěni jako bohové.[2]) Pašek z Vratu, původce jednoty obou měst pražských: Starého a Nového města, a odpůrce stavu panského, stal se důvěrným spojencem pana Zdeňka Lva. Horlení Zdeňka Lva a Paška proti pikartům a lutheránům získalo jim přízeň u dvora krále Ludvíka, totiž při jeho radách v Uhrách, z nichž jmenovitě arcibiskup ostřihomský pomýšlel na ostřejší prostředky, aby vůli papežovu o přivedení kališníků ku poslušenství církve provedl. Hned po skončení sněmu přišel z Budína královský list z 15. července ku Pražanům, v němž král vyjadřoval své potěšení z toho, že se obě strany pod jednou i pod obojí spolu spříznily, opakoval svůj předešlý rozkaz, aby bludů pikartských nikomu mezi sebou netrpěli, a od starobylých křesťanských řádův, od konání processí a jiných chvalitebných zvyklostí neupouštěli, a odkazoval je při tom na zvláštní jisté nařízení, které v těchto věcech dával knížeti Karlovi Minsterberskému jako zemskému hejtmanu. Za několik dní potom přišel do Prahy druhý královský list z 22. července, kde král ještě určitěji napomínal Pražanů, aby šíření bludů pikartských a lutherských úsilovně zamezovali, takových bludných lidí ani v obci ani v radě netrpěli, a poukazoval opět, jako prve se stalo biskupem olomouckým, na přísný nález sněmu Svatojakubského z r. 1508 proti pikartům do desk zemských zapsaný.[3])

Tyto listy posilnily velice stranu lutheranům nepřátelskou; byliť jimi vůdcové její povzbuzeni k násilnému podniku proti nim, ke kterému se také hned po rozejití sněmu Svatomarket-

---

[1]) Bartošova Kronika 33.

[2]) Praví pražský kanovník Jiří ve svém dopisu k opatu tepelskému ze dne 18. srpna 1524: Dominus Leo festo s. Margarethae cum antiquo protonotario (t. j. Radslavem Beřkovským) in castro Pragensi manent, et sicut dominus Leo a Pragensibus abjectissimus fuit, sic nunc cum Domino notario tanquam dii coluntur. Tomek l. c. X. 548. poz. 36.

[3]) Oba tyto listy, jako onen ze dne 4. července, jsou zapsány v knize Menšího města fol. E. 4, E. 5; nepochybně však byly zaslány v témž znění i do Většího města.

ského strojili. V pražském obyvatelstvu bylo veliké rozjitření způsobené náboženskými hádkami, jak mezi duchovními tak mezi světskými. Přicházelo z nich k všelikému pohoršení řečmi rouhavými, ke rvačkám po krčmách i na ulicích a k tajným schůzím pro obranu před úklady, poněvadž druh druha se bál.[1]) Starý kněz Jan Miroš kázal proti kališníkům co nejsměleji, nelekaje se vyhnanství. I zdělána na něho i na kněze Počátka, jenž mu byl pomocníkem, píseň, vybízející k tomu, aby byli vyhnáni. V srpnu r. 1524 došlo k tomu. Jelikož purkmistr Většího města Brikcí z Kouřimě (později zvaný ze Zlicka), známý co lutherán, bál se, aby nepokoje z Malé Strany nepřenesly se na Staré město, a proto měl schůzi v noci z pondělí na úterek, radě se s konšely o udržení pořádku, uchopili se toho náčelníci strany kališnické, Pašek a jeho přátelé, sešli se hned v úterý 9. srpna po deváté hodině na radnici, obvinili je ze spiknutí proti zastancům starých řádův, a Pašek, vlastní strůjce všeho, dal, byv od svých purkmistrem jmenován, hned 9. srpna zatknouti lutherské konšely a několik jiných znamenitějších měšťanův, a učinil nad nimi se svou stranou soud, kteří, ačkoliv jim žádná vina dokázána nebyla, byli z města vypovězeni. Když o tom, co se stalo na radnici, zpráva po městě se rozšířila, stal se veliký shon lidu se všech stran u radnice a náměstí: všichni ozbrojeni jako k boji jedněch proti druhým, tak že veliké krveprolití bylo lze očekávati, k němuž však nepřišlo pro veliký zmatek, ve kterém jedni druhých neznali, nevědouce, kdo přítelem nebo nepřítelem.[2]) V takovém stavu věcí ujal se Jan Pašek vlády nad městem, jak na něho řezníkem a konšelem Zigou Vaníčkovic a pomocníky jeho vznesena byla, v čele toliko jedenácti konšelů, co jich z osmnácti zůstalo po uvěznění neb útěku druhých, a obklopil se silnou brannou mocí. Ještě téhož dne byly obě radnice na Starém a Novém městě osazeny velikým počtem zbrojnošů; nad nimi jako v čas vojenské hotovosti vyvěšeny korouhve, a ponůcky vysílány odtud po ulicích každé noci. Kdykoli Pašek na radnici přicházel, obklopoval ho průvod 40—50 ozbrojenců. Strach přepadl lutherské občany: někteří prchali z města, jiní se utíkali na hrad pražský pod ochranu nejvyššího purkrabího a zemského hejtmana Karla Minsterberského, a jiní v jiná bezpečná místa.[3])

---

[1]) Tomek, Děj. Prahy, X. 549.
[2]) Bartošova Kronika, 56—64; Tomek, Děj. Prahy, X. 549—553.
[3]) Tomek, Děj. Prahy, X. 553.

Hned téhož dne, co se převrat stal, ještě ze samého hlučného shromáždění byl poslán list ve jméně purkmistra, rady i vší obce ke všem stavům země a rozeslán po městech a městečkách, ve kterém oznamovali, že v Praze stalo se spiknutí v předešlé noci k rušení víry svaté křesťanské, kteréž však oni, kterým o hrdla ukládáno bylo, bez krveprolití překazili.[1]) Podobně bylo psáno králi i do okolních zemí; ke knížeti Karlu Minsterberskému jako zemskému hejtmanu odebral se sám Ziga Vaníčkovic s několika měšťany, též 9. srpna, učinil mu zprávu o spiknutí ke vraždění obhajců víry, za kterýmž účelem měli na radnici i v jiných domech několik set ozbrojenců. Když kníže se ho tázal, může-li své výpovědi dokázati, odvětil Ziga, že to učiniti může mnohými svědky, třeba padesáti. Snad již druhého dne pěl administrátor Cahera »Te Deum laudamus« a zvoněno slavně po veškeré Praze, a tak oslavováno vítězství nad protivníky.[2]) Za několik dní byla svolána veškerá obec, podána jí zpráva o tom, co se stalo, čten teprve teď list na všechny strany ve jméně jejím rozeslaný a tvrzeno znova, že zajatí konšelé a s nimi jiní pikarti chtěli napořád je muže i ženy vražditi.[3]) Aby nikdo veřejně neodvážil se odporovati, byla radnice a některé okolní domy silně zbrojným lidem obsazeny.

Vítězní kališníci chtěli lutherské novoty, kterým říkali pikartské, nadobro vykořeniti. Proto hned druhý den po uvěznění lutherských konšelů dne 10. srpna byla na radnici schůze purkmistra, konšelův a obecních starších, kteří povolali k sobě druhy někdy Martínka kněze Betlémského, nedávno z města vyšlého, totiž tři faráře: Václava Počátka od sv. Havla, Pavla od sv. Michala na Starém Městě a Martina od sv. Michala v Opatovicích, a starého kněze Jana Miroše a jiných více, kteří byli známi co horliví lutherané, a vypověděli je ven z města toho dne do západu slunce. O dva dni později, v pátek dne 12. srpna, byl na radnici povolán německý mnich augustinianský Michal, který předešlého roku byl vyobcován z kláštera sv. Tomáše na Malé Straně a kázal od toho času u sv. Kříže Většího, dán do vězení a v něm držán do 14. září, kterýž den byl vypovězen do slunce západu z města.[4]) S vazbou tohoto mnicha bylo asi ve spojení uvěznění

---

[1]) Bartošova Kronika 65—67.
[2]) Tomek, Děj. Prahy, X. 553—554.
[3]) Bartošova Kronika, 67.
[4]) l. c. str. 69. 70.

také některých Němců v Praze, urputných lutheránů, kteří snad se ho podobně ujímali jako vloni na Malé Straně.[1])

Příkladu Většího města následovali Malostranští. Lutheršt konšelé nebyli zde sice vyhnáni, ale dali se ustrašiti a ponechali volné pole podněcovatelům lidu, z nichž hlavními byli dva bývalí konšelé a toho času přísežní obecní starší, Bartoš nožíř a Vít Zelí. Jejich působením byli mnozí lutherští sousedé zloupeni a vypověděni, a jiní, kterým ještě větší nebezpečenství hrozilo, spasili se útěkem. O několik neděl později byl vzat do vazby nožíř Jan Kalenec, bydlící na Újezdě, jeden ze starších tak zvané »Malé stránky«, oddělené od Českých bratří, který, nemaje žádného svěcení, své čeledi a jiným tam se scházejícím svátosti posluhoval z kalicha dřevěného a pryskyřicí polévaného.[2])

Úplnému vyplenění všech novot lutherských a pikartských byly na překážku hromničné artikule, kteréž, ač nebyly králem schváleny, přec i u strany pod obojí za zákon platily, a »Výpověď« byla pouze jejich výkladem. Panující strana zbavila se této překážky složením nových 26 artikulův, o nichž se usnesla bez mála čtvrt léta po zajetí konšelů, dne 31. října 1524, a kteréž jsou protivou článkův hromničných.

V úvodě praví se, že ke svornosti »jest jednota víry tak potřebná, jako jednota města«.

Článek 2. stanovil, »aby se čest a chvála Bohu všemohoucímu bez překážky dála tím obyčejem, jak se děje po všem světě od křesťanů: totiž aby Trojice sv. ctěna byla a sbor nebeský od nás chválen.«

3. »Abychom všichni všecky svátosti křesťanské, Pánem Kristem ustanovené, a v církvi svaté křesťanské ode všech věrných zvyklé a zachovalé, drželi a při nich nedali se měniti žádnému žádným obyčejem, buďto duchovnímu anebo světskému.«

4. »Všechny řády křesťanské v církvi svaté zvyklé, kteréž proti zákonu Božímu nejsou, abychom drželi a zachovávali jako naši předkové, — obzvláště co se služby mše sv. a rozdávání Těla a Krve Páně svaté starým, mladým i dítkám pod obojí způsobou dotýče, tak jakž jest nám to Bohem všemohoucím ustanoveno,

[1]) Takové spojení si asi myslil kanovník pražský Jiří ve svém dopise k opatu tepelskému ze dne 18. srpna, tedy jen 6 dní po zajetí kněze Michala, řka: Et ille pruder Michel ordinis S. Augustini, de quo sine dubio audistis, admodum terribilis Luteranus, etiam carceribus mancipatus est (et purus asinus est) alii Alemanni in Praga, venefici Luterani, multi in carceres detrusi. Ap. Tomek, Děj. Prahy X. 555. pozn. 39.

[2]) Bartošova Kronika 89. Tomek, Děj. Prahy X. 555.

našimi předky osvobozeno a dovedeno podle zákona Božího i krví mučedlníkův utvrzeno.« Jest to článek přísně kališnický.

5. »Abychom si faráře a kněze ty volili, kteří by příkladně a ctnostně živi jsouce, nás vedli k jednostejnému držení víry svaté křesťanské a řádův zřízených, kteréž proti zákonu Božímu nejsou.«

6. »Pro zachování mezi námi dobré svornosti abychom mezi sebe nepouštěli vcházeti a vjíti dále víc, jakož jest nyní bylo, lidí duchovních i světských, kteříž by hostinské (cizí) učení vedli a přijímali, a při nich se tvrdili (utvrzovali), mimo starobylé doktorů svatých, ode vší církve svaté a křesťanské přijatých, tak řeckých jako latinských, a mimo kázaní našich starých Čechů, kteří napřed v zákoně Božím a potom v týchž svatých doktořích základ svůj bez bludův a hostinského (cizího) učení a vymyšlení měli, a předky naše i nás při pravdě Kristově držali, a v jednostejné víře a v poctivých řádích v tichém pokoji zachovávali.« Zde stanoví se vážnost Písma sv. a potom ústního podání, dále vážnosť ku přesvědčení předkův a odpor k cizímu učení.

7. »Schůzí všech postranních v městě našem dopouštěti zjevně ani tajně nebudeme dle nařízení J. M. krále; nad to všem kázaním lidí světských i jim všem jiným posluhováním překážeti máme, i těm, kdož by duchovní jsouce takové věci provoditi chtěli, mimo staré zvyklosti a starobylé obyčeje.«

8. »O tom jsme se také svolili, aby všichni lidé světští, kteří mezi námi býti a bydliti a městské právo i svou živnost provozovati chtí, aby se všichni časy svými k tomu způsobovali, a Tělo a Krev Pána Krista přijímali z víry, a správcům svým aby se otvírali u víře své tak, jakž prvé bývalo, a žádný aby se s svou věrou pokrytě nechoval, ale před svým správcím jí vyznal.«

9. »Hříchové zjevní a smrtedlní aby dopouštěni nebyli; neděle a jiní svátkové, základ v zákoně Páně majíce, aby byli ostříháni; kdo by to přestoupil svévolně, aby trestán byl podle rozeznání své viny.«

10. »Pátek a jiní postové — buďtež zachovávání; »kdo by se jinak zachoval a v tom postižen byl, že všetečně činí, aby trestán byl pod pokutou starodávní.«

11. »Kdo se zde osaditi a měšťané neb obyvatelé v řemeslích budou chtíti býti, ti aby listy zachování svého a rodičův svých přinášeli, že jsou od rodičů řádně kněžími svěcenými a ne pikartskými potvrzených (oddaných), řádných a dobře zachovalých

pošli, a v věku svém dětinském že též od kněží ‚našich' pokřtěni jsou, tak jakž od starodávna bývalo.«

12. »Také dále na tom jsme zůstali, kdežbykoli a kteréhokoli pohlaví optáni byli, že jsou se od pikartův po druhé křtili a křest opětovali: aby takovým cejchové přisazováni byli, a z města jako změtenci vyvedeni byli.«

13. »Kteříž by koli nalezeni a usvědčeni buď mezi námi a nebo vandrovní čeledi byli, ješto jsou pošli z mužův a žen, a ti kněžími řádu našeho oddáni že by nebyli, takových aby v řemeslích netrpěli, a jich aby za svobodné syny nedržali, poněvadž poctivým řádem církve svaté z zjevně oddávaných manželův nepošli, ani jak jsou křest přijali, o nich svědomí není; a čeleď vandrovní ani zde ani jinde aby nedržali«.

14. »Traktátův všech bludných a kacířských v městě našem abychom prodávati nedopouštěli žádnému, pod ztracením hrdla i statku a vypověděním z města, a těch všech traktátův pod spálením; nýbrž jestliže by kdo co nového a nových učitelů přinesl, nejprv s tím se nevykládaje, právu duchovnímu toho aby podal. Jestliže by právo duchovní uznalo, že se tu nic nenalezlo, čím by lidé měli nakaženi býti, a to by panu purkmistru a pánům oznámili, že by takové knihy se mohly prodávati: teprva z dopuštění pana purkmistra a pánův aby ten, kdož je míti bude, prodával a jináč nic.«

15. »Co se rouhání proti Tělu Božímu a Krvi jeho svaté i proti jiným svátostem křesťanským — dotýče, na tom jsme také zůstali, abychom toho žádnému nedopouštěli. A kdož v tom shledáni a usvědčeni budou nebo již jsou, usedlí anebo neusedlí, muži i ženy, abychom je všechny trestali a mezi sebou netrpěli, ale všech jich z města vybyli.«

16. »Kdož by koli těch lidí kněžími neřádně svěcenými oddávaných dceru k manželství pojal, aneb ženu roty jich se přidržící měl, toho za měštěnína ani za obyvatele abychom nepřijímali, ani jich netrpěli. Též žena zase, pojala-li muže z roty pikartské, aby též v městě trpína nebyla, ale oba města prázdni byli.«

17. »Kdož jsou se koli v pikartství dali, buď z ženského aneb mužského pohlaví, chcem, aby mezi námi obydlí neměli ale ven z města aby se vystěhovali, a nikdy zase aby přijímáni nebyli.« Články 16. a 17. doplňují a vysvětlují článek 13.

Článek 18. »Poněvadž král ráčil se jest nám zavázati, že nás ráčí při víře, řádích a chvalitebných obyčejích a právích všechny zachovati, i my také k Jeho královské Milosti věrně

právě a upřímně se chovati máme — té naděje jsouce, že nás proti bludným a nevěrným lidem neráčí opouštěti, ale proti nim jako král křesťanský že nás ráčí obhajovati.«

Článek 19. »Také toto svolujeme, jest-li že by na nás na kohožkoli, buď duchovního nebo světského, bohatého neb chudého, pro to naše předsevzetí, kterýmž jsme přetrhli neřád a nejednotu víry, co přišlo, že sebe nikoli opouštěti nemáme; ale máme sobě radni a pomocni býti do přemožení svého.«

Článek 20. »Kdo jsou nás opustili, městem a námi pohrdnuvše — k těm se tak zachovati máme, abychom jich tam nechali, a oni nás prázdni byli.«

Článek 21. zakazoval »postranní schůze« za příčinou volení nových konšelů; jednání o volencích dovoluje se tehdy, »až by se obec sešla«; a ustanovuje se také, »kteréž osoby rada napíše, jiné žádné aby žádný nepsal bez vědomí a sám o svém úmyslu bez rady společnosti.«

Článek 22. »Kdyžby koli volenci k razení byli voleni, takové osoby aby byly voleny, kdožby v bludích nebyli podezřelí, a jinak na pověsti své aby dobře zachovalí byli.«

Článek 23. »Kdožby koli městské právo přijal, tyto artikule, o kteréž jsme se svolili, od prvního až do posledního zachovávati má i při nich státi. Pakliby se ústy přiznal, a potom v skutku jinač činil — a nebo mluvil, jakož mluví: ‚Věř, prý, kdo chce jak chce‘ a nebo v Újezdě (kde bylo postranné právo, na něž Pražané nemohli) a kdežkoli jinde s pikarty schůzi by měl, jakož někteří i domy kupovali, takový hned aby města prázden byl.«

Článek 24. »Jakžby kterého roku rada obnovena byla, toto naše zřízení aby čteno bylo každého roku. A chtěl-li by kdo co v něm zrušiti a co z něho ujíti, toho žádnému aby nebylo dopuštěno.«

Článek 25. »Kteříkoli vypověděni jsou z Menšího města Pražského i z Újezda, a ti kdož jsou je koli sem přijímali, takovým aby se do třetího dne, jsou-li zde, preč bráti a stěhovati kázali«. Kdo by je od sebe nevypudil, »ti a takoví aby se s nimi brali předse.«

Článek 26. »Při tom obec veliká na tom zůstali a panu purkmistru a pánům poručili, aby města tohoto měšťany obeslali pořádně, aby jeden každý osobou svou a rukou dáním se přiznal k tomuto svolení, a je podniknouti aby slíbil, a kdož slíbil, ten

pod tímto svolením ze jména má zapsán býti.«[1]) Tento článek byl jako znovu přijímání práv měšťanských ode všech.

Všechny tyto články týkající se náboženství stály na půdě zřízení zemského a snažily se, aby české náboženství kališnické hájily proti německému a cizímu bludu Lutherovu a Českých bratří; ani článek 26. nelze nazvati »nad míru zpátečnickým«, poněvadž nic jiného nežádal, než aby všichni Pražané přiznávali se ku přesné straně kališnické pod obojí. Tyto články byly nazývány: »Přiznáním a povinností sousedskou«.

Purkmistr toho času Švik přísahal Paškovi první, a po něm řadou konšelé, menší soudci, starší obecní dle čtvrtí a ostatní dle řemesel. Všech zapsaných sousedův jest 1868; z těch dalo se zapsati hned 1358, ostatních 510 dalo se zapsati dodatkem.[2])

Po všechen ten čas zůstávali vězňové ve své vazbě jsouce od sebe ve třech vězeních rozdělení, a jejich odpůrcové sbírali proti nim důkazy, kterých se nedostávalo. Vězňové žádali, aby byli postaveni před soud, ale dostali 25. srpna odpověď, že je purkmistr a rada slyšeti nemohou, poněvadž proti nim postavili se za stranu; věc náleží králi, jemuž o všem byla podána zpráva. Vězňové poslali svou obranu králi, aniž to jejich protivníci zvěděli.

Jan Hlavsa chtěl s některými jinými cestovati ku králi do Budína a do Uher, ale kníže Karel Minsterberský vymluvil mu to, a sliboval, že bera se ke dvoru královskému sám náležitou zprávu podá.[3]) Toho času sjelo se do Budína ku králi mnoho panstva z Čech a Moravy pro urovnání politických věcí. K témuž času před sv. Václavem vypravili Pražané zvláštního posla do Budína, bakaláře Václava od Bílého Lva, aby král jejich počínání proti novotářům uvězněným schválil. Posel dostal vydatné podpory dílem od pánů spřízněných, kteří právě meškali v Budíně, hlavně však od ostřihomského arcibiskupa, kancléře uherského, který při tom výhradně měl na zřeteli prospěch náboženství. Převrat v Praze způsobený proti lutheránům byl jeho dílem, k němuž povzbuzoval stranu Paškovu královskými listy složenými jeho radou a snad též jiným přímějším způsobem. Za to pochválil jej papež Klement VII. listem z 23. října 1524[4]) a vyzýval,

---

[1]) Viz tyto říjnové články v Bartošově Kronice str. 80—85; jsou též se všemi jmény sousedů, kteří se k nim přiznali, v městské knize řečené: Liber rationum fol. 90 sqq.

[2]) Liber rationum, u Tomka l. c. X. 547. pozn. 51.

[3]) Bartošova Kronika, 91.

[4]) Papež praví v listě: „Ac novissime tuo potissimum consilio scimus et tua industria fuisse factum, ut perfidum atque pestiferum Pigardorum

aby neupouštěl od svých předešlých snah, navrátiti »kališníky« k jednotě církve, ježto »jenom u velmi malých věcech od víry katolické se uchylují.«[1]) Proti tak mocným vlivům ochábl kníže Karel Minsterberský v obraně pražských vězňů, kterých se dle své možnosti ujímal, obzvláště když uherští biskupové a ještě 5 jiných stran proti němu u krále brojili, jako by podporoval lutherány. Konečně rozhodl král, aby kníže obě dvě strany v Praze v přítomnosti poslů ze všech druhých královských měst vyslechl a zprávu o tom králi podal. Václav bakalář navrátil se ke dni Všech Svatých do Prahy a kníže Karel o něco později, krátce před sv. Martinem. Po návratu Václavově byla dne 7. listopadu svolána pražská obec, kde Václav podal zprávu o svém pořízení; přinesl s sebou též od krále list. Obec usnesla se přijmouti zase do Prahy čtyři kněze před rokem od lutheránů vypověděné: Matěje Korambu, Jakuba Slováka, Václava Šidla a Šimona od sv. Haštala. Zrovna asi toho času obdrželi Pražané od papežského legáta Campegia list, v němž jim blahopřál ku potlačení a zjištění pikartů v jejich městě a spolu vybízel je, aby na této cestě dále pokračovali. Pražané poděkovali 10. listopadu 1524 legátovi listem a prosili za další přízeň a v případě potřeby za přímluvu u papeže a krále.[2])

Stav vězňů nezměnil se zatím nic. V neděli na den sv. Havla dne 16. října vyzýval farář u sv. Jiljí Jindřich své posluchače, aby se modlili za vězně, by je Bůh potěšil v jejich zármutcích, kteréž, prý, trpí bez viny. Hned v pondělí byl obeslán na radnici a odtud dán do vězení administrátorovi, kterýž ho několik dní věznil v pokoji na Týnské faře a pak propustil.[3]) Vězňové sami těšili se nějaký čas zpíváním kostelních písní českých i latinských, od starodávna obvyklých; konšelé zakázali jim to pohrozivše přitužením vazby. Jeden z vězňů, Burian z Kornic, dostal od Luthera list z Vitemberka ze dne 24. října 1524, kde píše: »Co já o tom Havlovi (Caherovi) slyším! tak že jest důvěrnost i všechno naše domnění zklamal. — Jak velikým úsilím mne k tomu přinutil, jak velikou horlivostí a snažností nabádal, abych

---

genus, qua labe illa inclita diu opressa est Bohemia, a coetu et civitate Pragensium tumultu prope populari, sancto quidem et pio, expellerentur;" ap. Tomek l. c. X. 559. pozn. 45.

[1]) „Calixtini, qui parvis admodum in rebus a fide catholica dissentiunt;" l. c. pozn. 46.

[2]) Tento děkovací list z 10. listopadu jest v archivu Vatikanském; Tomek, l. c. X. 560 pozn. 48.

[3]) Bartošova Kronika, 87.

knížky své do Čech spěšně poslal! Potom cožkoli jest napomínání — v těch knížkách, to jsem z jeho ruky měl; onť jest přepisoval. — Takť jsem já oklamán jeho nevěrou! A nic není v těch knížkách mého, jedině toliko to samo naučení a způsob i písemné rozmlouvání; jiné všechno jest Havlovo.« Brzy potom dne 13. listopadu psal Luther řečenému Caherovi: »— Obrať se, můj Havle, dokudž čas jest, a přestaň prchliv býti proti Bohu a proti pomazanému jeho Kristu. — I co jest tobě, služebníku slova Božího, do válek, do mordův, a do vězení? můj Havle. — Tvrdo jest tobě proti ostnu se zpečovati: nesnadno jest tolik proti sobě hlasův dobrých lidí přemáhati! Jest-li že mne uposlechneš, buduť se radovati z bratra nalezeného; pakli zatvrdilý jsi, své tělo sám poneseš, a já budu míti výmluvu, aniž však skutku tvého u potomních lidí zamlčím z daru Božího. Pán Bůh proměň tebe brzo. Amen.« [1]) Také Matěj Poustevník ozval se listem proti Caherovi, v němž mu vyčítal zradu věci evangelické, začež vsazen byl do tuhé vazby od něho. [2])

Kníže Karel Minsterberský rozeslal po svém návratu z Uher dle nařízení králova všem královským městům listy z 12. listopadu, rozkazuje, aby každé město poslalo dva konšely do Prahy na den sv. Anežky (19. listop.), neudav ve zvacích listech příčiny sjezdu. Teprve když se poslové sešli dle nařízení knížete dne 21. listopadu na Staroměstské radnici, odebral se k nim a vyložil jim účel sjezdu, že sporné strany pražské mají býti slyšány. Jan Pašek jako první konšel promluvil za Pražany a vinil uvězněné z politického spiknutí, které značně seslabil, a pak hlavně z náboženských bludů. Za všechno, co bylo proti víře řečeno a učiněno, dával vinu zajatým konšelům. Uvěznění konšelé dostali slyšení 28. listopadu, k němuž povoláni byli, nevědouce, z čeho budou vyslýcháni. Zvěděli, že Pražané jako žalující strana byli vyslýcháni. Dne 29. listopadu bylo jim přečteno předešlé přednesení Pražanů v 23 článcích sepsané, v nichž ledacos bylo vynecháno, co bylo prve ústně tvrzeno. Co se týkalo hlavní politické věci, totiž úkladného spiknutí v noci na den 9. srpna, měli snadnou věc, jelikož nebylo důkazu o pohrůžkách od nich činěných. Co do věcí náboženských, ačkoliv byli lutheráné, odmítali od sebe výstřednosti páchané lutherskými v městě, ale jejich obrana, že se dle nařízení králova zachovali, bludařské lidi vyhledávali a k usvědčeným kacířům dle zákona se chovali a žádného

[1]) Oba tyto Lutherovy listy jsou v Bartově Kronice, str. 123—125.
[2]) List bratra Matěje do konsistoře, l. c. str. 161—174.

bludného kněze nepodporovali, nebyla správná. Vězňové žádali, aby se svými obžalovateli sročeni čili konfrontováni byli, ale kníže pravil, že k tomu ani on ani poslové měst nemají králova rozkazu k žádnému soudu, než jenom k slyšení obou stran. Kníže Karel oznámil Pražanům odpověď vězňů na 23 články žalobní; oni vyžádali si lhůtu na odpověď svou čili repliku do zítřka, poněvadž věc týká se veškeré obce a třeba jest srozuměti se s větším počtem občanů. Ve středu 30. listopadu podali svou odpověď na obranu vězňů nepředloživše nic podstatně nového. Vězňové podali novou odpověď nelišící se mnoho od předešlé. Vězňové učinili na posly měst hluboký dojem, tak že tito při loučení s nimi byli velice dojati, podávajíce jim s pláčem ruku na rozchodnou; i kníže Karel byl dojat. Potom vyzval kníže Karel obě sporné strany, aby mu odevzdali písemné zprávy ku předložení králi. Vězňové učinili to s opětovnou žádostí, aby před soud byli postaveni, před nímž by svobodně stáli, zavazujíce se, že se k němu dostaví. Pražané nabízeli jim svobodu v celém radním domě, když se jim zaváží slibem, že práh jeho nepřekročí a s ostatními třemi zajatci, kteří s nimi vazbu drželi, mluviti nebudou. Vězňové nepřijali této nabídky, aby si před nimi jako spornou stranou nic nezadali a nestali se z vězňů královských vězni Pražanů. Kníže Karel urovnal tu věc tím způsobem, že vzal od nich slib jako náměstek králův »do dalšího JMsti rozkázání.« I byli tak ještě u vězení za 12 neděl. Kníže Karel poslal neprodleně písemné zprávy Pražanův i vězňů králi do Uher s vlastním svým přípisem; podobně podali poslové královských měst králi písemní zprávu o průběhu výslechu, jehož svědky byli.[1])

Některý den potom dali konšelé nožíře Jana Kalence, stoupence bratrské »Malé stránky,« jenž byl ve vězení, přivésti k pranýři, zmrskati a přisaditi na tvář cejch. S ním zároveň byl ku pranýři přiveden malířský tovaryš, Němec, jménem Ludvík. Byl na kázání v kostele u sv. Františka, kteréž jeden mnich 4. prosince o sv. Barboře měl. Když se potom sešel s kazatelem v ambitu toho kláštera, řekl mu, aby nechal těch klevet a lid ze čtení svatého učil.« Mnich učinil poplach, lidé chytili malíře a dali do šatlavy. Od pranýře byli Kalenec a malíř Ludvík vyvedeni za město. Když byl Kalenec již za městem, učinil »napomenutí a kázání pobožné k lidem okolo stojícím, kteří mu drahně po-

[1]) Bartošova Kronika str. 90—116; Tomek, Děj. Prahy X. 560—565; Sahula, Z husitství do protestantismu II. 60—71.

moci penězi činili, ale on je hned chudým rozdal a bral se za malířem dále«[1]).

Toho času nastalo všeobecnější pronásledování narčených z bludů dle posledně uvedených artikulů pražských. Který obchodník nebo řemeslník udán byl z bludařství u svého cechu, tomu cechmistři zapověděli jeho živnost a udali jej u konsistoře, a on musil se stavěti u administrátora a ospravedlniti ze své víry. Byl-li překázán, musil se podrobiti nápravě a odvolání, které se dělo způsobem ponižujícím v Týnském chrámě u přítomnosti administrátora u oltáře při hrobu Augustina, někdy biskupa sankturinského. Osoby obviněné klečely u oltáře; když kněz mši sv. odsloužil, musily po knězi říkati slova přede všemi lidmi, kteráž jim uložena byla, potupujíce ty kazatele, kteříž jsou před tím vypověděni byli, že jsou je z víry pravé křesťanské v bludy svozovali. Když tak učinily, dal jim administrátor s konsistoří listy pod pečetí konsistorskou, vyznávajíce o nich, že jsou dobří a věrní křesťané podlé matky pravé církve svaté[2]). S těmito listy šly potom na radnici, kdež je konšelé zase rukou dáním za sousedy přijímali, zavazujíce je sobě, aby nových artikulův obecních obhajovali a skutečně zastávali. Však ne každý, kdo se »nápravě« podrobil, byl přijat, někomu bylo to nadobro odepřeno, jinému po dalším průtahu povoleno[3]); panovala zde úplatnost jak u administrátora Cahery a jiných z konsistoře, tak u konšelů, kteří zde prostřednictví pražských židů používali. Bartoš Písař byl též vypověděn z města; nežli odešel z města, chodili tři židé, každý pro sebe, za jeho manželkou a mluvili k ní tajně, že bude moci manžel zůstati při svém statku bez překážky, dá-li jim 15 kop grošů českých; oni to sami vyjednají. Když to Bartoš odepřel, musil jíti do vyhnanství, které čtyři léta trvalo. Někdo skrze židy dal 50 kop, někdo víc a miň až do sta kop; někteří pro hanbu nechtěli to ani zjeviti[4]). Bartoš Písař, horlivý lutherán, vypravuje: »Když bylo k času vánočnímu, napomínali kněží (kališní) lid k zpovědi. A tu se při tom vyptávali: věděli-li jsou, anebo vědí-li co o jaké zrádě, že jsou měli Pikarti je mordovati? a o jiném mnohém; nemohli se nic doptati o žádném«[5]). Zdali zde Bartoš pravdu mluví, že kališní kněží takto zpovědi zneuží-

---

[1]) Bartošova Kronika 76.
[2]) l. c. 114. 145; průběh a formule odříkávající podává Bartoš 146—149.
[3]) l. c. str. 145.
[4]) l. c. 196. 197.
[5]) l. c. 142.

vali, nebo byly-li to plané lutherské řeči a pomluvy protivníků, nesnadno určiti. Také ti, kteří musili se k nápravě do konsistoře stavěti, bývali tázáni: »věděl-li jest o tom, kdo jsou měli Paška, Ziku a administrátora zamordovati«.[1]) Kališníci, provádějíce platné zákony proti cizímu bludnému učení německému Martina Luthera, dopouštěli se mnohých přehmatův a nesprávností.

5. Pokus o smír mezi kališníky a katolíky.

Kališníci vystupujíce ostře proti novotářům podávali katolíkům ruce na smír a spolek. Opět vznikla myšlenka, aby kališníci smířili se nadobro s Apoštolskou Stolicí, aby mohli snadněji své protivníky náboženské a politické, totiž lutherány, zničiti. Při tom doufal Karel Minsterberský, že syn jeho bude povýšen na dávno uprázdněný stolec pražského arcibiskupství[2]), a Cahera doufal, že bude jeho suffragánem[3]). Jelikož náboženskému smíru byli na překážku nejvyšší úřadníci smýšlení lutheránského, stalo se působením knížete Karla Minsterberského, že král Ludvík jmenoval opět nejvyšším purkrabím Zděnka Lva, dále učinil Jaroslava ze Šelnberka nejvyšším komorníkem a Radslava Beřkovského nejvyšším písařem. Jmenovací listy královské přišly do Prahy k sněmu položenému na den obrácení sv. Pavla 25. ledna 1525. Jelikož věci podobaly se ke šťastnému konci, přijel papežský legát Vavřinec Campegius do Uher, a působil u dvora králova pro smír obou stran.

Prvním předmětem jednání na sněmě při obrácení sv. Pavla (25. ledna) bylo srovnání stran pod jednou a pod obojí, aby stály jednostejně v poslušenství církve na základě kompaktát. Kněžstvo pod obojí s mistry pražskými konali o tom několik schůzí v kolleji Karlově za předsednictví administrátora Cahery vždy po mši sv. o svatém Duchu. Potom svolal Jan Pašek obec pražskou na radnici způsobem prý nesprávným[4]), pozvav do ní jen své stoupence, a zjednal svolení k tomu, co duchovenstvo a mistři uznali za dobré. Jednání na sněmě řídil kníže Karel sám, jsa podporován panem Zděnkem Lvem, jenž zatím 3. února byl uveden

[1]) l. c. 144.
[2]) První na to upozornil Dr. Rezek ve „Sborníku Historickém“ II. 1; Winter, Život círk. I. 82.
[3]) Bartošova Kronika, 126—172.
[4]) l. c. 27.

v úřad nejvyššího purkrabího. Svou obezřetností a hrozbou královské nemilosti docílil dne 9. února, že se stalo usnešení sněmu ve formě smlouvy mezi stavy obou náboženských stran: mezi pány, rytířstvem, preláty a městy strany pod jednou a mezi pány, rytířstvem, mistry pražskými, Pražany a jinými městy pod obojí[1].

Smlouva obsahovala sedm článkův a vztahovala se především ke kompaktátům, pravíc:

1. »Kompaktáta aby ve svém ‚zdravém rozumu', o své celosti a dokonalosti beze všech dalších hádek zůstala, a abychom oboje strana sobě o svých řádích, povahách a starobylých zvyklostech při přijímání Velebné Svátosti těla a krve Pána Krista nepřekáželi, ale raději abychom sobě radili a pomáhali.«

2. »Poněvadž kompaktáta jsou učiněna pro uvedení v zemi pokoje a obranu a zachování svaté víry křesťanské: my všichni, duchovní i světští jedné i druhé strany, máme mezi sebou míti a zachovávati dobrou jednotu, svornost a lásku křesťanskou, mezi sebou bludův ke škodě svaté víry křesťanské netrpíce, a sebe nehaníce, ale jako bratří a dobří křesťané obojí se milujíce a ‚za pravé syny církve svaté' se majíce a řády starodávní při službě Boží a mši sv. obecní zvyklé bez přerušení zachovávajíce.«

3. »Také mezi námi jest smluveno — abychom o to u krále stáli, by ráčil jednati a zjednati u Stolice Apoštolské, abychom mezi jinými národy byli vyhlášeni za ‚dobré křesťany a pravé syny matky církve svaté'.«

4. »Na tom jsme také zůstali, aby čtění svaté a slovo Boží — kázáno bylo toliko od kněží a jahnův, s volí jeho preláta, řádných, řádně od řádných biskupův svěcených, a jinému žádnému v žádné straně zjevná kázaní aby nebyla dopuštěna.«

5. »Aby mohl býti dostatek kněžstva a jahnův, máme prositi krále společně, aby ráčil při Stolici Apoštolské to jednati i zjednati, aby žákovstvo pod jednou i pod oběma od arcibiskupa i biskupův svěceno bylo.«

6. »Za to také krále prositi máme společně, aby této naší jednoty, svornosti, milosti a lásky křesťanské potvrditi ráčil a při Stolici Apoštolské aby ráčil také o to jednati, aby též potvrzeno bylo.«

7. »Co se pak Pikartův dotýče, na tom jsme se svolili všichni jednostejně, aby jich kázaní a učení zastavena byla, a sborové jejich aby byli zavříni dotud, dokudž tato věc naše smluvená králem naším stvrzena a vykonána nebude. Když ta věc stvrzena

[1]) l. c. 128—130; Tomek, Děj. Prahy X. 568. 569.

a na místě i na konci svém postavena bude: tehdy obojí jednostejně s králem o to jednati budeme, na čem ta věc těch lidí Pikartův státi bude ,bez záhuby gruntův toho, kdož by je (Pikarty) pod sebou měl»' [1]).

Když zápis této smlouvy do zemských desk měl býti vložen, požádal kníže Karel za relatory úmyslně ze stavu panského pana Jana z Wartemberka, předešlého nejvyššího purkrabího, a ze stavu rytířského pana Jindřicha Hložka ze Žampachu, kteří se před tím svým lutheránským smýšlením netajili, kteří se sice zdráhali jíti k relací, avšak slyšíce pohrůžky od knížete králem činěné z opatrnosti tomu se podrobili [2]). Potom dne 10. února slavilo se dokonání té smlouvy zvoněním a zpíváním »Te Deum« po všech kostelích pražských, že je Pán Bůh ráčil s Římskou stranou k jednotě víry křesťanské a přátelství přivésti [3]).

Mezi tímto sněmem přišlo do Prahy královské rozhodnutí o zajatých konšelích na základě výslechu stran a zprávy o nich ke králi do Uher zaslané knížetem Karlem. Jest již datováno 18. prosince 1524, ale bylo teprve později do Prahy zásláno. Rozhodnutí neobsahovalo nic o vině vězňův, jenom se v něm pravilo, že »z mnohých příčin ti vězňové spolu zůstati a v městě Pražském bydliti nemohou, pročež král přikazuje jim a jiným, kteří v té bouřce z města ušli, aby beze všeho dalšího prodlévání statky a zboží své, které v městě Pražském nebo blíže okolo města měli, rozprodali a jinam se vystěhovali beze vší překážky strany druhé; spolu mohli volně a bezpečně kdekoli v království Českém nebo v jiných zemích králových bydleti a přebývati, srovnávajíce se s králem u víře, všech bludův pikartských na straně nechajíce a mysl ku pomstě zavrhouce.« [4]) S tímto rozhodnutím dostal kníže spolu doprovodní dopis z téhož dáta od krále, aby věc svůj průchod měla; kdyby však nějakou urážku seznal, aby to králi bez meškání oznámil [5]) Kníže sečkal s prohlášením po čas sněmu, ale potom hned dne 11. února 1525 dal rozhodnutí královské oběma stranám ve své přítomnosti přečísti na radnici Staroměstské. Mimo zajaté konšely byli k tomu povoláni také Jan Hlavsa a Mikuláš Šorf, na něž se vypovědění také vztahovalo. Pražané dali jim lhůtu tří neděl k vyjíti ven z města.

---

[1]) Bartošova Kronika, str. 130—132.
[2]) l. c. str. 129.
[3]) l. c. str. 133.
[4]) l. c. str. 119.
[5]) l. c. str. 120.

Musili se dle toho zachovati, čímž teprve dostali vysvobození z vazby, ve které byli půl léta a tři dni[1]).

Ostatní vězňové, kteří nebyli konšelé a na něž se královské rozhodnutí nevztahovalo, příslušejíce k obecnému městskému právu, dostali též svobodu, někteří již před královským rozhodnutím, někteří až po něm; poslední byl propuštěn 5. května Burian z Kornic. Před jejich propuštěním dostal se do vězení bratr Matěj Poustevník. Za nepokojů minulého roku choval se tiše a proto nestalo se mu žádné příkoří. Když však nastalo jednání o smír s církví římskou na základě kompaktát, rozhněval se, sepsal obšírný dopis k administrátoru Havlu Caherovi a srozuměv se s některými přáteli stavu rytířského zaslal mu jej 17. března 1525, v němž vypisoval jeho posavadní počínání a vinil ze zrády věci evangelické; vytýkal mu, že jednáním o kompaktáta on a druzí konsistoriáné »do Říma zpátkem jako rak lezou, s otcem slepým a biskupy jeho jedno jsou«, jsouce dychtivi odměny světské; Havel snad biskupství, Koramba opatství; »kompaktátů není na ten čas žádná potřeba; — neb zákon Boží a ctění Pána Krista v dokonalý mír, v lásku, pokoj nás s Němci uvedlo, s těmi, kteří pravdu přijali a ctění Pána Krista dokonale oblíbili; a to se všechno stalo a děje ještě bez kompaktátů; a netoliko Němci, ale i mnozí okolní ze všech stran národové a lidé přijímají a a oblibují zákon Boží a ctění Pána Ježíše Krista, a ti všichni opouštějí papeže i jeho ustanovení a nálezky zákonu Božímu odporné a škodlivé, a nám Čechům přirozeným se posmívají, a diví se, že vy tak chtivě a kvapně do Říma lezete, k jich šermům a nálezkům lidi vedete.«[2]) Matěj poslal svůj list po jednom sluhovi do konsistoře; Cahera poslal pro Matěje hned 18. března, aby přišel na faru Týnskou, dal se s ním v přátelskou řeč, ale tajně poslal pro rychtáře a právo, a kázal ho vsaditi do šatlavy, do sklepa mezi obyčejné zločince.[3])

Kardinál legát Campegius, meškající v Uhrách, dostal ke své veliké radosti zprávu o smlouvě s strany srovnání stran pod jednou a obojí o něco ještě dříve nežli byla v zápis uvedena, a učinil hned téhož dne 11. února oznámení o tom do Říma papeži Klementu VIII. Do Čech poslal konsistoři pod obojí list a pozbuzoval ji, by zdárně pokračovala. Legát očekával, že týž sněm hned vypraví posly do Uher k dalšímu jednání s králem a s ním,

[1]) l. c.
[2]) List bratra Matěje do konsistoře, l. c. str. 161—173.
[3]) l. c. str. 173.

a že tak do konce února všechno bude skoncováno. Ale sklamal se. Na sněmě samém při učinění zápisu bylo usnešeno, aby poslové byli voleni teprva na počátku měsíce března o suchých dnech postních od osob, které by se sjely k soudu v tom čase, ze všech tří stavův i také z duchovenstva. Administrátor Cahera a konsistoř děkujíce legátovi za jeho laskavý dopis, prosili ho listem, aby toto prodlévání ve zlé nevykládal, a v opaku proti Matějovi pochvalovali sobě, »že Česká země jsoucí na skále pevné pravé víry upevněna, sama toliko nyní brání, aby bludové nešlechetní, kteříž jako vlny na vodách všudy okolo nás po německých krajinách náramně se rozmohli, sběhnouti se v jedno nemohli.« [1]) Ale zvolení poslů ku králi do Budína nestalo se ani o soudě v suché dni postní, ani na sněmě dne 23. března počatém, ale až teprve na sněmě o sv. Jiří. Příčinou odkladů byl odpor proti usnešení předešlého sněmu, jmenovitě ve městech královských, věrných, poněvadž rozšířila se zpráva, že královna Marie onomu porovnání nepřeje. Čeští bratří a lutheráné nepřáli smlouvě, kteráž měla býti novým sněmem o sv. Jiří od obou stran, které se k ní znaly, tím zřetelněji utvrzena; jmenovitě měla se královská města písemně k ní přihlásiti, aby se poslové mohli vykázati zmocněním celé země. K tomu ještě přistoupily politické překážky a osobní rozmíšky vládnoucích osob v Čechách. V politickém rozruchu strannickém zvolil sněm Svatojirský posly do Uher v příčině srovnání ve víře. Bylo jich zvoleno dvanácte z každé strany: ze strany pod jednou byli mezi nimi z předního panstva kníže Karel Minsterberský a nejvyšší purkrabí Zdeněk Lev, pan Vojtěch z Pernsteina, pan Jindřich Švihovský z Risenberka, pan Jan Buštěhradský z Kolovrat; z rytířstva nejvyšší písař Radslav Beřkovský ze Šebířova; ze stavu městského dva sousedé plzeňští: Petr Šidáček a druhý nejmenovaný. Ze strany pod obojí nebyl však zastoupen v poselství ani stav panský ani rytířský, než toliko Pražané a druhá královská města. Z Pražanů byli zvoleni Jan Pašek a Jan Karban, konšelé, s nimi pak Jiřík Ježíšek z obecních, z druhých měst Nikodem a Jiřík Jiskra z Klatov. Z duchovních byli přední v poselstvu oba administrátorové Havel Cahera a doktor Jan Žák, probošt litoměřický; s oním Matěj Korambus, kněz Jan Pipa, děkan hradecký; a jeden čtvrtý jménem neznámý; s administrátorem strany pod jednou tři kanovníci, z nichž jeden mistr Šimon. Poslové vyjeli z Prahy dne

---

[1]) Viz tento list l. c. str. 141. 142.

5. května; do Budína přijeli Pražané a duchovní o něco dříve nežli druzí, někteří jiní potom dne 16. a 17. května.

Hned druhý den po příjezdu všechněch dne 19. května představili se poslové králi s poklonou a odebrali se od krále pozdravit papežského legáta. V slavném slyšení před králem u přítomnosti legáta Jana Campegia a papežského nuntia, delší čas již v Uhrách meškajícího barona de Burgio, dne 21. května prohlásili za stranu pod jednou pan Zděnek Lev a za stranu pod obojí pan Jan Pašek, že jedna strana pokládá druhou za pravé křesťany a syny církve svaté, předložili smlouvu o to učiněnou a prosili krále, aby jim ji sám potvrdil a její potvrzení od Apoštolské Stolice zjednal, a spolu žádali legáta, aby se o splnění této žádosti jak u krále jejich tak u papeže přimluvil. Zděnek Lev z Rožmitála mluvil po česku, jsa pouze češtiny mocen; královský tajemník doktor Václav z Velhartic tlumočil jeho slova do latiny.

Kdykoli šlo o smíření kališníků s Apoštolskou Stolici, tvořila otázka o někdejších statcích duchovenstva, které přešly do držení světských, vždycky veliké nesnáze; obzvláště o statcích arcibiskupství pražského, když mělo býti obsazeno. Papežská stolice chtěla, aby ti, kteříž je bezprávně drželi, je navrátili, a od těch, kteří na ně měli zápisy od císaře Sigmunda, byly vyplaceny. Však tyto zápisy zněly na skromné sumy, ale statky měly velikou cenu, které časem dosáhly. Legát pro svou osobu nekladl na tuto věc přílišnou váhu,[1] ale rozkazy z Říma byly přísnější; pročež měl hned první dni po slavném slyšení poslů dne 19. května soukromnou rozmluvu o tom s panem Zdeňkem Lvem a Janem Paškem. Ale poslové neměli o tom žádné moci od sněmu, který bez pochyby ani o tom nerokoval. Nějvětší část statků zápisných někdy duchovenstva byla v rukou pánů strany pod jednou, kteří však neměli žádné chuti vzdáti se jich ku prospěchu církve. Pan Zděnek Lev pravil legátovi, že dle výsady císaře Sigmunda jest dosaditi arcibiskupa povinností královou, a poukázal k tomu, že rozliční preláti čeští sami se domohli vyplacení statků svých ze zápisův, a tím způsobem že se bude moci dále jednati s držiteli. Jan Pašek těšil jej, že bude snadno znova nabyti statkův arcibiskupských, poněvadž velkou část jich drží učení pražské; v čemž bylo buď nedorozumění, nebo pronesl nepravdu, poněvadž učení

[1]) Praví v listu svém do Říma dne 22. ledna 1525: Benche io sono di opinione, che per beni non si habbi a restare di condurre questa cosa a fine. Theiner: Monumenta historica Hungariae II. 684.

pražské nemělo ze statkův arcibiskupských buď nic neb něco zcela nepatrného.

Mezi tím po odjezdu poselstva do Uher nastal veliký odpor proti smlouvě od těch stran, které se již na sněmě při obrácení sv. Pavla usnešení většiny protivily. Byli to lutheráné a páni a rytíři, kteří České bratry chránili, pak jedna část panstva a rytířstva strany pod jednou a pod obojí, která se přidržela Jindřicha Rosenberského v jeho sporu se Zděnkem Lvem z Rožmitála. Konali sjezdy na rozličných místech a poslali z nich listy s četnými pečetmi do Budína, v nichž popírali poslům moc jednati ve jméně veškeré země. Již dne 23. května přibyli poslové ke králi s takovými listy od 16 pánů českých a k tomu pečetí bez mála 300 od osob stavu rytířského. Potom došel list od pánů z Rosenberka, Jindřicha a jeho bratří, s pečetmi na půltřetího sta jiných pánův a rytířův a některých měst, a ještě jiní listové ze sjezdu pánův a rytířův z kraje Hradeckého, který se konal v Žiželicích, též s několika sty pečetí. V listech pravilo se, jestliže by pan Lev s jinými co u krále jednali buď o práva nebo víru, aby jim v tom král nevěřil; neboť jejich jízda k němu není z vůle veškeré země, než oni sami sněmovali a svolovali. Král svolal hned 24. května všechny posly, duchovní i světské, a dal jim přečísti ony listy; oni odpověděli: »že by ti jistí spolu s zápisníky svými pikarti byli všichni, a k tomu pomocníci pikartští, a jiní že jsou jich služebníci, a někteří z nich že nejsou zemští obyvatelé, a někteří že statku svého svobodného nemají za kopu na zemi.« [1]) Ale špatný dojem nebylo lze zastříti. I legát pojal důmínku, že poslové nepočínají si z horlivosti pro víru a z lásky křesťanské, než z osobních prospěchův, aby nebyli pikarty utlačeni.[2]) Legát neznaje obsah kompaktát dal si je předložiti, aby vyrozuměl, co v sobě zavírají. A tu jmenovitě článek o přijímání pod obojí způsobou: jest-li z přikázání Krista Pána čili z moci církve, měl býti pilně ohledán a odkázán k budoucímu sněmu církevnímu. Ukazoval při tom, že něco podobného stvrditi nebo rozhodnouti, není v jeho moci.[3]) Konečně sepsal sám obsah kompaktát, k němuž by ve jméně Apoštolské Stolice svoliti

---

[1]) Bartošova Kronika str. 179.

[2]) Psalť 26. května do Říma: „Io dubito assai di buona conclusione, perche vedo, non per zelo de la fede, nè per charitá Christiana, ma per particulari odii, passioni et interesse siano mossi temendo, che de la potentia de Picardi non fossero oppressi.“ Theiner, Monum. hist. Hungariae II. 703; Tomek, Děj. Prahy. X. 578. poz. 56.

[3]) Bartoš, str. 180. 181.

mohl, a vyzval posly, aby prohlásili, co by k tomu mohlo býti přidáno neb z toho ubráno. Však poslové prohlásili, že k takovému jednání plné moci nemají, než jenom k žádosti ke králi, aby smlouva jejich o srovnání stran, jak na sněmě byla učiněna, svého potvrzení dosáhla. Legát nechtěl k tomu ani na přímluvu ostřihomského arcibiskupa přivoliti, boje se, že by své zmocnění překročil. Legátu donesla se nepěkná pomluva o něm, jakoby zištnosť byla příčinou nezdaru ve vyjednávání: že prý stanovil podmínku, aby všechny někdejší statky duchovenstva v šesti letech byly navráceny, a že za vydání papežské bully, kterou měli Čechové býti přijati do lůna církve, veliké summy peněz žádal. [1])

V této době, kdy vyjednávání klonilo se k nezdaru, strhly se bouře lidu proti královským úředníkům a jmenovitě proti vyššímu duchovenstvu, které vyvolali jejich odpůrcové mezi uherskou šlechtou. Poštvaný lid vybil dům jednoho bohatého pokřtěného žida Szerenčéše, zemského pokladníka, potom vrhli se na židy a jiné nenáviděné osoby. I legátu hrozilo nebezpečenství z domnění, že jsou u něho peníze zaslané od papeže na pomoc proti Turkům, protož opatrovalo jej 200 pěších v jeho hospodě. Ale i kníže Karel se všemi pány českými, Pražany a českým kněžstvem nesměli ze svých hospod vycházeti za dva i za tři dni, uzavíravše se a kamení sobě nanosivše, a čekali útoku Uhrů. A téhož času přišla Pražanům novina, že se lid v Praze bouří a bylo třeba radnici osaditi zbrojným lidem, a pan Krištof ze Švamberka psal knížeti Karlu a nejvyššímu purkrabímu Lvovi, aby se vrátili domů, že se sedláci pozdvihují a obec bouří, obzvláště v hradeckém kraji. Když byla v Budíně zjednána bezpečnost, stal se ještě prostřednictvím arcibiskupa ostřihomského pokus o smluvení se poslů s legátem v ten rozum, že mu Pražané a kněží jejich činili jakousi naději k budoucímu sněmu českému, na němž by naklonili stranu svou ku přijetí kompaktát ve znění, které by se více s jeho přáním srovnávalo, ale na ten

---

[1]) Naříká na to legát ve svém listě do Říma ze dne 5. června u Theinera l. c. II. 708, asi pouze dva dni před odjezdem poslů do Budína. Tomek X. 580 pokládá vším právem za pomluvu, co praví Bartoš na stránce 183. o jednání poslů s legátem o peníze. Legát žádal prý 20.000 dukátů, pak 15.000, „to také předkládaje jim, že jest skrze to několik tisíc utratil, očekávaje na ně“; Ostřihomský arcibiskup to jednal, aby 10.000 bylo dáno. Čechové tomu odpírali, konečně bylo usouzeno, aby král těch 10.000 zaplatil. Z celé zprávy jest to pravda, že legát na Čechy téměř půl roku čekaje, měl s tím velikou útratu, kterou však mu nikdo nenahradil.

čas se tím pro vlastní vyjednávání nic nedosáhlo.[1]) Král slíbil legátovi na jeho žádost, že sám od sebe k ničemu nesvolí, oč by poslové při něm usilovali. Dne 7. června povolal král posly k sobě a dal jim odpověď,[2]) která patrně byla odmítavá, čímž jednání skončilo s nezdarem.

Mezitím pracoval Pušek za svého pobytu v Budíně o to, aby král vydal přísnější nařízení proti vypověděným měšťanům pražským, aby totiž ani v Čechách ani v jiných zemích králových bydliti nesměli, a pomocí ostřihomského arcibiskupa a jiných rad královských dosáhl toho, že již královské listy toho obsahu byly napsány, ale neměly ještě pečetí. Tu přibyl Hlavsa a Šorf s několika Malostranskými vypovězenci s velikou odvážlivostí do Budína, vymohli si slyšení u krále i u královny a nastal obrat hned v jejich při. Král i královna nevěděli, že mezi vypověděnými byli tito mužové, kteří jim za jejich pobytu v Praze dobré služby prokázali.[3]) Král chtěl je sročiti s Paškem a jeho druhy, aby odpověděli na jejich stížnosti, kteří však toho odepřeli, že k tomu nemají žádného zmocnění.[4]) Uvedené listy královské nevyšly z kanceláře.

Poselstvo, které velikých věcí jak v náboženství tak v jiných směrech pro svůj prospěch od své cesty očekávalo, nedosáhlo nic. Po svém slyšení dne 7. června dali se poslové některý den na zpáteční cestu domů. Pražané byli čekáni v Praze ke dni Božího Těla (15. června) s velikou slávou: mělať jim processí na ten den připadající vyjíti vstříc vítat jich; ale nedošlo k tomu; kanovníci Svatovítští vrátili se k tomu dni; ostatní u vědomí svého nezdaru nespěchali schválně a přijeli do Prahy teprve po Božím Těle dne 16. června odpoledne ve vší tichosti. Boží Tělo konalo se tenkráte velmi slavně a hlučně, jelikož bylo všechno připraveno

---

[1]) Legát zmiňuje se o tom velmi krátce v listu do Říma ze dne 6. června u Theinera l. c. II. 711. Určitá, však velmi krátká jest o tom zmínka v listu Pražanů k nuntiovi Burgiovi ze dne 29. října 1525 (v archivu Vatikanském), kdež žádajíce ho za přímluvu u krále o položení sněmu na hradě Pražském, praví: „ac tum primum ibidem (totiž na sněmě) id quod de compactatis faciendum promisimus, summo studio perficere, quod in nobis est et erit, conabimur.“ Bartoš vypravuje o tom obšírně na str. 182—184; avšak nelze se na to spoléhati ve všech podrobnostech. Tomek X. 581. pozn. 58.

[2]) Compegius legát píše o tom do Říma dne 6. června; u Theinera l. c.

[3]) Bartosova Kronika str. 184—186.

[4]) l. c. 202.

na oslavu poslů. Ze všech téměř far sešli se v jedno, bylo při tom mnoho lidu ozbrojeného s bubny, troubami a píšťalami; také mnoho děl a pušek bylo postaveno před radnicí. O pořízení poslů nebyla žádná zpráva před shromážděnou obcí dle obyčeje učiněna; mlčelo se o tom.[1])

Dobře zde praví Tomek:[2]) »Pokus o srovnání přijímajících pod obojí způsobou s církví Římskou na základě kompaktát, nehledíc na nekalé úmysly osob, které tenkráte o to pracovaly, byl předsevzetím, které, kdyby se bylo zdařilo, mohlo míti pro stav náboženství v Čechách následky prospěšné. Osazením arcibiskupství Pražského, které z toho plynulo, byla by strana pod obojí bývala konečně vybavena ze stavu prozatímnosti církevního zřízení svého, ve kterém mravně vždy více klesala; bylo by se duchovenstvo její zase mohlo povznésti jak v počtu tak ve způsobilosti k svému povolání, a činiti zase u větší míře dosti snahám o opravu dle zásad předků svých, o povznešení totiž mravní kázně a náboženského vzdělání, tím spíše, když se již také v církvi obecné katolické ujímalo poznání, že nastoupení na opravu v tom směru bylo nejjistší obranou proti podvratnému proudu vzbuzenému učením Lutherovým. Když se srovnání ani tenkráte nepodařilo, byl toho následek, že v potomních časích strana pod obojí klesala vždy více, rozdrobována jsouc vždy větším zmaháním se v ní lutheránů, kteří zevně z ní nevystupujíce, vždy jen pokoušeli se většinou v ní panovati.« Smír nezdařil se; lutheráné kořistili s nezdaru, a Čechové, všechny strany mezi nimi, to potom zaplatili.

Jan Pašek, maje za spojence nejvyššího purkrabího pana Zděnka Lva, pronásledoval vypověděné konšely a sousedy pražské dál, a zamezoval jejich usazení v jiných královských městech, tak že mnozí usazovali se v městečkách panských, kdež je ochotně přijímali. Avšak působením Hlavsy a Šorfa v Budině ujal se jich král listy z 24. června 1525 ke knížeti Karlovi, k nejvyššímu purkrabímu a Pražanům, jimiž nařizoval přátelské porovnání mezi stranami, t. j. Pražany a vypověděnými, aby tito nemajíce sobě žádnou vinu dokázánou, mohli se zase ke svým statkům, ženám a dítkám do Prahy navrátiti. Kníže Karel s nejvyšším purkrabím přijmouce k sobě některé osoby ze stavu panského, rytířského a měšťanského měli se v to vložiti a ono porovnání provésti, poněvadž oni chtějí s obyvateli pražskými ve svornosti

[1]) l. c. 187. 188.
[2]) Děj. Prahy, X. 583.

žíti, nemyslí na pomstu, a nejsou a nechtějí býti bludni u víře. Pakli by srovnáni býti nemohli, měl soud konečně rozepři rozhodnouti. Do té doby, nařizoval král, mohli vypovědění na svých statcích, ve svých zahradách nebo vinicích blízko Prahy bydliti, nebo též na statcích svých přátel se ubytovati a pro potřeby na hrad pražský jezditi. Kníže měl to provésti do sv. Jakuba (25. července). Ale nařízení královo nebylo provedeno. Pašek neoznámil ho ani obci; poslal toliko Jana Jeptišku z Běšin ke králi s listem, asi omluvným, na který král nedal odpovědi. Kníže Karel a nejvyšší purkrabí neučinili také nic [1]). Pražští konšelé pokračovali ve vypovídání sousedů na základě loňských článků, kterými se všichni měli spravovati v náboženství právě pod trestem vypovědění. Do sv. Václava r. 1525 bylo vypověděno ze Starého a Nového Města při nejmenším 45, z Malé Strany asi 20 sousedů [2]). Mezi vypověděnými byli Bartoš Písař, [3]) horlivý lutherán, (9. srpna), a Václav Poduška, otec dvou kněží, z nichž jeden byl připomenutý Týnský farář Jan Poduška, jeden z prvních rozšiřovatelův učení Lutherova; jelikož odvolávající zavrhoval bludy a jejich kazatele, musil tento otec své zemřelé syny odsouditi jako bludné kazatele [4]). Při tomto vypovídání panovala veliká úplatnost, jak jsme s vrchu pravili [5]).

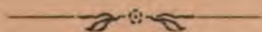
Když lhůta do sv. Jakuba prošla, a stav vypověděných odporem Pražanů se nezměnil, obrátili se vypovědění měšťané prosebnými listy za pomoc na krále, královnu a ostřihomského arcibiskupa, a Jan Hlavsa odebral se po druhé do Uher, tenkráte s mistrem Václavem Danielem. [6]) Vyšly dva listy královské ze dne 16. září 1525, jeden ke konšelům [7]) a druhý k obci pražské [8]) ve prospěch vypověděných; ale panující strana neprovedla jich, a vypovídala i manželky vypověděncův [9]).

I třetí cesta Jana Hlavsy ke králi do Uher, tenkráte s mistrem Brikcím [10]) a nový přísnější list králův z 11. ledna 1526 ke kon-

[1]) Bartošova Kronika, str. 202.
[2]) Tomek, Děj. Prahy X. 585.
[3]) Bartošova Kronika str. 197.
[4]) l. c. str. 144.
[5]) l. c. str. 197.
[6]) l. c. str. 203.
[7]) l. c. str. 203. 204.
[8]) l. c. str. 204. 205.
[9]) l. c. str. 209. 210.
[10]) l. c. str. 210.

šelům, aby vypovědění ke svým statkům do města byli připuštěni, se ženami jejich v městě hýbáno nebylo, a pakliby již pryč odešly, aby se vrátiti mohly,[1]) neměly jiného účinku, nežli že žen s pokojem nechali. Osud vypověděných se nezměnil a vypovídání podezřelých sousedů trvalo dále[2]). Nové stížnosti na to pohnuly krále, že dvěma mnohem ráznějšími listy z 9. února, které však zvláštními posly teprve 12. března 1526 do Prahy přišly, snažil se Pražany pohnouti k poslušnosti[3]); ale Pašek a jeho pomocníci nedbali královských rozkazův a pokračovali brzy potom dále u vypovídání nemilých osob.

Mladý král uherský a český Ludvík volal snažně českou šlechtu do boje proti tureckému sultánu Solimanovi I., kterýž útok na Uhry se 300.000 vojínů učinil. Sultán přešel s veškerým vojskem řeku Drávu; proti němu měl král asi 25.000 mužů pohromadě. Čechové strojili se liknavě svému králi ku pomoci, tak že teprve malá část českého vojska k vojům královským přirazila, když z nesmyslné zpupnosti uherského panstva proti radám Čechův osudná bitva u Mohuče 29. srpna 1526 se začala. Křesťanské vojsko bylo na hlavu poraženo a z největší části zničeno. Na bojišti zůstalo 20.000 mužů, mezi nimi skoro všichni čeští bojovníci, a dvacetiletý král Ludvík zahynul na útěku utonuv se zemdleným koněm v bahnité zátoce řeky Dunaje, přes kterou chtěl se přebroditi.

[1]) l. c. str. 210. 211.
[2]) l. c. 211. 212.
[3]) l. c. str. 213—215.

HLAVA II.

Král Ferdinand I. (1526—1564.)

Další šíření protestantství v Čechách; snahy Ferdinandovy proti tomu; jeho péče o povznešení katolické církve.

6. Zvolení arciknížete rakouského Ferdinanda za krále českého; konec panství Paškova (1527—1530); další šíření protestantství.

Po smrti krále Ludvíka byl jeho svak arcikníže rakouský Ferdinand na sněmě v Praze jednomyslně dne 23. října 1526 za krále českého zvolen. Když 30. ledna 1527 vstoupil na půdu českou, ubíraje se do Prahy ke korunování, vykonal zde přísahu po česku, že chce stavy při jejich právech a výsadách zachovati, a byl 24. února 1527 na hradě pražském dle starodávního obyčeje na království korunován. V Uhrách dal se od svých stoupenců, hlavně zemanstva, na sněmě samovolně rozepsaném v Královském Bělehradě dne 10. listopadu 1526 zvoliti za krále uherský magnat Jan Zápolský, který byl hned druhý den 11. listopadu korunován. Odpor ovdovělé královny Marie, sestry arciknížete Ferdinanda, a palatina Štěpána Bátoryho, jemuž za nebytí krále náleželo svolávati sněmy, byl proti tomu marným. Teprve za měsíc sešel se řádný sněm prešpurský, na němž byl za krále zvolen 16. prosince 1526 Ferdinand od znamenitého počtu magnátů.

Jan Zápolský panoval skoro celému uherskému království; Ferdinanda poslouchala jen malá část země s Prešpurkem a několika městy a hrady při hranicích rakouských a štýrských. Rozdílně od Uhrů přistoupili k volbě stavové chorvatští, z nichž jedni na sněmě v Samboru zvolili 18. prosince za krále Jana Zápolského, druzí četnější na sněmě v Cetíně dne 1. ledna 1527 Ferdinanda. Vypukla mezi oběma králi válka, ve které vítězil Ferdinand tak, že si Zápolský povolal na pomoc Turky.

Nový král český Ferdinand I. (1526—1564) byl věrný syn katolické církve a rozhodný odpůrce všeho novotářství. Stavové, jmenovitě vysoká šlechta, měli o to pracovati, aby rakouského arciknížete přetvořili v českého krále, aby z něho Čecha učinili, který by srdcem k českému národu přilnul. Věc byla možnou. Ferdinand měl teprve 24 roky svého věku, když nastoupil vládu v Čechách; byl tedy ve věku, kdy mohl ještě nejen rozumem, ale i srdcem k českému národu přilnouti, a to tím spíše, jelikož jeho milovaná manželka Anna byla upřímnou Češkou. Že král Ferdinand s českým národem důvěrně nesplynul, byli příčinou češti lutherští stavové, kteří všechno dělali, aby jej od sebe a českého národa odpudili a jemu se zprotivili. Stavové čeští, jmenovitě vysoká šlechta, měli o to pracovati, aby zahraniční politika byla ve smyslu českém, a nikoli německém, ale bohužel dali se do vleku německé protestantské politiky.

Ferdinand I., oceňuje význam české koruny, svolil ochotně k žádosti stavů českých, aby Praha byla sídlem jeho a spolu střediskem nového soustátí Habsburského (české a uherské koruny a zemí rakouských). Tím stala se Praha nejdůležitějším městem středoevropským, závodíc o přednost s hlavními městy evropskými. Ve svornosti s králem mohly se státi Čechy velmocí evropskou, ale nesvorností se jí nestaly.

V den vyhlášení volby Ferdinandovy v Praze dne 24. října 1526 byl ze svého vězení propuštěn bratr Matěj Poustevník, veliký spolupůvodce tehdejších náboženských novot v Čechách, však na ten způsob, aby ještě téhož dne do západu slunce Prahu opustil [1]). Byl to asi milosrdný skutek dle tehdejšího obyčeje, aby se totiž radostné události oslavovaly odpouštěním trestů vinníkům. Okolo Všech Svatých 1526 poslal Matějovi Poustevníku kněz Jeronym, farář u sv. Havla Praze, list, [2]) chtěje jej obrátiti, ale z odpovědi Matějovy ze dne 9. listop. 1526 [3]) jest patrno, že snaha jeho

[1]) Bartošova Kronika, str. 232.
[2]) Viz jej l. c. str. 232—234.
[3]) Viz ji l. c. str. 235—242.

zůstala marnou. Matěj byv propuštěn z vazby, sešel se týž rok 1526 s moravským vladykou Janem Dubčanským ze Zdenína a na Habrovanech, který hloubaje v Písmě sv. a horlivě čítaje spisy tehdejších reformatorův, usmyslil si obnoviti pravé náboženství křesťanské. Matěj stal se jeho theologem, a třetím ve spolku byl jakýsi Václav z Lilče. Chtěli nejprve nabýti stoupenců mezi katolickým duchovenstvem, a když tu nic nepořídili, chtěli získati Jednotu bratrskou. Tu však narazili na tuhý odpor bratra Lukáše, po jehož smrti začali se znova smlouvati s Bratřími r. 1531 v Prostějově, r. 1535 v Kyjově, ale vždycky nadarmo. Vstoupili též ve styky s Novokřtěnci, obzvláště s Baltasarem Hubmayerem, které však přerušili, když zemský sněm znojemský r. 1527 vydal proti této sektě přísná nařízení. Oni chtěli si, majíce po ruce spisy Lutherovy, Melanchthonovy, Bucerovy, Oekolampadiovy a jiných lichoopravců, »všechny jednoty (sekty) podle exempláře zákona Božího změřiti, a kteráž by nejbližší smyslu jeho byla, a s ním se ve všem srovnávala, k té přistoupiti.« Co do mravních zásad drželi se starých Českých bratří čili Malé stránky. O řádu rozhodli v Routce, v obecním sboru, kdež se skoro všichni bratří byli sešli 23. února 1528. Zavrhovali papežství i kněžství; jediná hlava církve jest Kristus, prostředník mezi Bohem a lidmi, on jediný kněz. Starší v sektě nejsou kněžími, jsou jenom strážcové mravního života; pramen a soudce víry jest jako při všech sektách jediná bible; s Zwinglim věřili, že spaseni budou toliko předeslaní k životu věčnému, s Lutherem, že pouhá víra spasí, ale přece vzali z českého kališnictví, aby pravou víru osvědčovali dobrými skutky, bez nichž ona býti nemůže. Svátosti byly jim pouhým znamením, vnitřní milost nepůsobícím; nemohou prý na duši učiniti »žádné dobroty ani škody.« Měli jenom dvě svátosti: křest vodní a chléb Večeře Páně. »Od křtu vodního,« pravili, »žádný člověk daru ani proměny života nenabývá.« Křtu užívali pouze při dětech, čímž lišili se od Novokřtěncův i Jednoty bratrské, kteráž až do roku 1534 znova křtila ty, kdož k ní přistupovali. O Večeři Páně drželi s Zwinglim, že jest obraz, znamení, památka; pravili, že chléb není tělo Kristovo; chléb nebyl zrazen, neboť jej učedníci Kristovi snědli, víno nebylo vylito, neboť je apoštolé vypili; teprve po večeři bylo vlastní tělo Kristovo zrazeno a krev na kříži vylita. Pokání za hříchy uznávali, ale ne zpověď; postačila jim lítost. Zavrhovali vůbec obřady, mši sv., posty, svátky, vzývání svatých atd. Zakazovali svým přívržencům přísahati, býti členy soudu, kterýž odsuzoval k smrti,

a konati vojenské služby. Sekta slula po svém zakladateli Habrovanští nebo Lulečtí; Lilečtí po místě Lileč, kde měli svou knihtiskárnu, bez níž se tenkráte žádná sekta nemohla obejíti. Přes všechnu prudkost boje, který měli s Bratřími, nabyli stoupenců mezi šlechtou moravskou; znalť se k nim Albrecht Vojkovský, hejtman kraje brněnského, a Vilém Kuna z Kunštátu a na Hrádku. Boj obou sekt vzbudil pozornost krále Ferdinanda I., který již roku 1535 ze sněmu znojemského zakázal Dubčanskému hlásati a šířiti učení nové, a obeslav jej r. 1537 do Prahy, dal do žaláře, z něhož jej r. 1538 propustil na závazek, že nebude rozsévati bludů sektářských. Dubčanský zachoval se dle rozkazu králova, a Habrovští potom jenom živořili. Dubčanský zemřel r. 1543 a Matěj Poustevník r. 1542. Poslední zpráva o nich jest z r. 1580, že Habrovänských, hrubých prý Zwingliovců jest málo, nejméně ze všech sekt; kostelů nemají, než scházejí se nepořádně, kde a jak mohou. V málo letech potom zanikají na dobro; roztříštili se a přistoupili k různým sektám.[1])

Po odchodu bratra Matěje Poustevníka z Prahy, když se Vánoce 1526 přibližovaly, obcházeli pražští kněží, jak tomu od několika let byli zvykli, po domech a vybízeli lid ke zpovědi pátrajíce při tom po bludařích. V osadě sv. Štěpána na Novém městě bydlila zámožná vdova Klára, u níž bydlil jako podruh řemeslník Mikuláš, vřetenář, oba majíce věku kolem 60 let. Když se nechtěli přihlásiti ke zpovědi, pravíce, že zpověď má býti dobrovolnou a nikoli z přinucení, udali je třídníci svému faráři Jiřímu Aulehlimu, a ten bez meškání administrátoru Caherovi. Z jeho uložení byli dáni do těžkého vězení. Potom třetího dne byli postaveni na radnici před konšely a obecní starší, a administrátor s duchovenstvem vyslýchal je z víry, dávaje jim otázky o svátosti Oltářní, o Panně Marii, o přímluvě Svatých a jiných ještě věcech, k nimž odpovídaje Mikuláš ve jméně svém a Kláry ukázal se býti stoupencem, ano i jedním ze čtyř kněží tak zvané Malé stránky, odštipené to strany od Jednoty bratrské, k níž přináležel Jan Kalenec, před dvěma lety zmrskaný a z Prahy vyhnaný. Mikuláš byl od Kalence k této straně a víře přiveden. Na otázku, »co by držal o bratru Lukášovi Boleslavském«, tehdejším náčelníku bratrské Jednoty, pověděl, »že jest člověk dobrý, jemuž Pán Bůh milost v známosti zákona jeho dáti ráčil, však v tom se jemu nelíbil, že o lidech jiných dobře nesmýšlí.« Na otázku,

[1]) Winter: Život círk. I. 301—304. — Ottův Naučný Slovník X 696—697.

»co by držal o bratru Matějovi,« pověděl, že »jest člověk svatý, dobrý, ale nedokonalý.« Na otázku, »co by držal o Kalencovi«, pověděl, že »jest člověk, maje milost Boží, a jest mučenník pro pravdu Boží a Kristovu.« Mluvil potupně vůbec o kněžstvu, a tvrdil, že z mládí jeden kněz zle ho užíval. Administrátor s duchovenstvem napomínali ho, aby všech bludův ustoupil, dada se napraviti; když toho oba neučinili, prohlásili je za bludaře a upálení hodné, a konšelé odsoudili je k ohni za purkmistra Jakuba Kocoura, bakaláře z Poříčí. Ve středu 14. prosince 1526 byli vedeni na popravu. Na cestě přistoupil mladý rytíř Hynek Perknovský, jenž náhodou k tomu se přitrefil, k Mikulášovi a dal se s ním do hovoru o víře, který skončil vyznáním, že tak věřící jako on. Nastalo veliké pohoršení, mnozí křičeli, že lotr lotra zastává a posiluje, a rychtář, toho času Jiří Komedka dal Perknovského odvésti do šatlavy. Mikuláš a Klára byli upáleni na hranici, pokládajíce sebe za mučedníky.[1]) Perknovský byl odevzdán na hrad pražský v čas sněmu o Novém roce 1527, a po dvouletých odkladech potom propuštěn. Pašek, byv jedním z poslů stavu městského ve Vídni u nového krále, nevrátil se asi ještě domů; proto není o něm při této popravě zmínky. Přiblížil se konec panství Paškova v Praze.[2]) Vznikla nová bouře v Praze. Pražané vzali do vězení 25. dubna 1527 některé dosti znamenité měšťany, totiž: Václava Sovu, Mostesta a Jana Slivku od Sviní tak řečené. Brikcí Řeháček ušel jim šťastně na hrad. Když svolali obec na radnici, zdálo se jim, aby dali Jana Slivku zmučiti, dávajíce mu vinu pro nějaké spisy, které prostřednictvím některých osob podal ke králi ve prospěch vypověděných měšťanův, a v nichž též poukazoval k obnovení rady městské jakožto prostředku k napravení tehdejšího stavu věcí, a že všichni tři zosnovali s těmi vypověděnými nové spiknutí. Týž den 25. dubna 1527 vznesli to konšelé skrze Paška na obec, pravíce: »Co jsou ti vypověděni nedokonali, chtíce nás napřed mordovati, že jsou s těmi čtyřmi srozumění měli, aby oni to konali; a kdež by prý, u kterého domu v noci nenalezli provázku s třapci vyvěšeného od zvonce, aby tu všechny mordovali s pomocí jiných.« I kněží vyhlašovali to po všech farních kostelích. Při tom byly jmenovány dvě vážené sousedky starého věku: Zuzana Fraňkova a Dorota Ratajská, obě vdovy, které prý dělaly a strojily ty provázky s třapci k těm zvoncům. Dorotu Ratajskou dali do vě-

[1]) Bartošova Kronika, str. 243—252; Tomek, Děj. Pr. XI. 32—34.
[2]) Tomek, l. c. XI. 42—102.

zení, Zuzany Fraňkové ušetřili, poněvadž měla přátele mezi konšely. Jan Slivka nezapíral písemních svých zadání ke králi, tvrdě, že to činil s dobrým úmyslem pro dobro obce; přece dali ho 26. dubna zmučiti, chtějíce z něho nějaké vyznání o spiknutí vynutiti. Ačkoli to bylo nadarmo, osadili ten den radnici velikým počtem žoldnéřův, patrně proto, aby v lidu vzbudili domnění, že jde o spiknutí. V sobotu dne 27. dubna zmučili ho po druhé a pustili hlas, že ho chtějí pod pranéř ku popravě vésti, aby ho dali stíti. V neděli 28. dubna zjednali mu kněze zpovědníka, kterýž mu na radnici mši sv. sloužil, a svátost Oltářní podával. Mezi lid bylo roztroušeno, že zítřejšího dne, v pondělí, bude na popravu vyveden. Jelikož konšelé na Slivkovi a obou druzích vězněch žádné viny nenalezli a tudy jich utratiti nemohli: tu chtějíce pravý stav zakrýti, nastrojili veliký počet městek svých, i také některé z rytířstva i administrátora s jeho kněžstvem, aby za ně prosili i vyprosili. Oni všichni vstoupili v pondělí 29. dubna na radnici a prosili za všechny tři. Konšelé odkázali přímluvce na obec, kterou svolali na den potom (30. dubna): obec svolila beze vší nesnáze na rukojmě do čtyř neděl. Jan Slivka neměl z domu po ten čas vycházeti, s nikým o své příhodě mluviti, a žádnému o tom nepsati. Však Jan Slivka ušel z Prahy 23. května, obávaje se snad nového pronásledování; druzí dva s ním spoluobvinění dostavili se v určitý den 28. května na radnici a byli bez nesnáze ze všeho propuštěni;[1]) patrně aby celá věc byla umlčena.

Po upálení jmenovaných Mikuláše a Kláry roznesla se pověst, že jistá žena jménem Marta, bytem na Poříčí blíže sv. Klementa (v domě jakéhos Madírka), tyto upálené ve víře utvrzovala, aby od toho neustupovali, což jsou poznali ze Zákona Božího. Přiznávala se rovněž k tak zvané Malé stránce, byla od Kalence po druhé pokřtěna a přijímala od něho Svátost z dřevěného kalicha čili korbele. Purkmistr a konšelé vzali ji do vězení a postavili před administrátora a konsistoř k nápravě. Marta zůstala při svém, i hrozba administrátora Cahery upálením byla marnou. Byla zpět zavedena do šatlavy, kde zůstávala 50 plných neděl, od upálení Mikuláše a Kláry počítaných. Konečně prohlásili ji za kacířku, a purkmistr s konšely odsoudili ji k smrti ohněm. Dne 4. prosince 1527 byla svázána a na smrt vedena od kata ze šatlavy tou cestou, jako Mikuláš a Klára. Srdnatě šla na smrt, hájila svou víru před lidem a varovala ho, aby kněžím nevěřil,

[1]) Bartošova Kronika, str. 256—258.

neboť prý »jsou lháři, pokrytci, lotři, sodomáři, rufiani[1]) a svůdcové.« Byla upálena na hranici. Nad Martu postavil kat kalich čili korbel, vzatý Kalencovi, který s ní shořel.[2])

Pro náboženství byli vzati do vazby dva řemeslníci, rodem Němci, Jiří flašnér (kdo dělá flaše, láhve) a Václav pasíř. Jiří flašnér byl novokřtěnec, zamítající všechny svátosti a mnohé nejpodstatnější články víry, znaje se k Lutherovi jakožto objeviteli Písma sv., však vytýkaje mu, že se od Písma ve mnohém oddělil; druhý, Václav pasíř, cizozemec přistěhovalý, byl ctitelem Lutherovým a chlubil se, že ho 40kráte slyšel kázati. Byli z víry vyslýcháni v konsistoři nejvíce mnichy německy umějícími a uznáni za bludaře; potom slyšeli je konšelé na radnici. Oba rouhali se Panně Marii, Svatým a mnohým obřadům kostelním. Václav pasíř lál králi, nazývaje ho lotrem a opilcem, a že nemůže býti dobrým, pokud se přidrží biskupův a kněží. Byli odsouzeni k hranici od konšelův a spáleni povlovně, nejprve na nohou, pak na ostatním těle, konečně na obličeji, vždy jsouce ještě při vědomí (28. srpna 1528). Smrt podstoupili s velikou odhodlaností a způsobili u lidu útrpné pohnutí. Flašnér pravil, »že jest jim mnohem veseleji na této hranici, nežli na své vlastní svatbě bylo.«[3])

I náboženské šílení objevilo se r. 1527 v Praze. Bartoš Písař vypisuje je a pokládá příhodu za jeden div ze sedmi divů světa.

Jeden soused v Opatovicích v Praze, řemesla kožišnického, jménem Matouš Žemlička, měl služku rodilou z jedné vesnice od Litomyšle, kteráž onemocnila a na celém těle krvavým potem se potila. V tom potu mluvila divné věci pobožné a zvláště nad Prahou naříkala: »Běda, běda! (tak mluvíc) i nad kněžími, že jimi všecko peklo již jest podloženo.« Upadávala ve mdloby, že se zdála býti mrtvou; když jednou při takové mdlobě již ji připravovaly některé ženy jako mrtvou, přišla zase k sobě, i povolali k ní kněze, aby jí Svátostí posloužil; tu naříkala na toho kněze i na jiné všechny kněží, napomínajíc, »aby nic jiného než zákon Boží a čtění svaté kázali, a že jsou všichni v horoucím pekle dávno.« Kněz vytrval při ní dvě až tři hodiny a přinucen byl plakati. Množství lidí chodilo k ní ze všech stavů, nižších i vyšších,

[1]) Rufiani, z italského: ruffiano = svobodník, cizoložník, kuplíř, hospodský s nevěstkami.
[2]) Bartošova Kronika str. 253–255.
[3]) l. c. str. 281—285; Tomek, Děj. Prahy XI. 66.

a dívali se tomu s podivením nemalým. To trvalo několik neděl, až se uzdravila. Někteří pravili, že ďábel do ní vstoupil a z ní mluvil; mnozí světští i duchovní posmívali se tomu; kněží na kázání mluvili: »že Pikarti ji mrskali, bodli a drápali, a od toho že ta krev na ní se ukazovala.« [1])

Pašek vystupuje ostře proti bludařům, stál na půdě zákonů zemských a prováděl je, chtěje se zalíbiti králi, horlivému to katolíku, a při tom bezohledně své panství v Praze utvrditi: ale v jiném ohledu byl krále neposlušný, proti němu vzdorovitý, spoléhaje se na stranu pana Zděnka Lva z Rožmitála, a připravil sobě tak svůj pád. Král Ferdinand, jemuž Jan Hlavsa při jeho volbě za krále při královských městech dobré služby prokázal, kdežto Pašek byl z prva jeho odpůrcem, ujal se jako jeho předchůdce král Ludvík vypověděných měšťanův a nařídil, aby Pražané s nimi porovnání provedli. Ale veškeré usilí královo o přátelské porovnání mezi oběma stranama v městě mařil Pašek. Však když král různice mezi vyššími stavy na čas ku pokoji přivedl, a Pašek ve vyšších stavech více podpory nenalézal: nastal pád Paškův. Král navrátiv se z první výpravy proti vzdorokráli Zápolskému, zrušil předně jednotu mezi Starým a Novým městem Pražským jakožto zřízenou proti výsadám královským, a dosadil zvláštní konšely na Starém a zvláštní na Novém městě 9. září 1528, při čemž Paška vypustil z řady konšelů. Novým konšelům nařídil král vyjednávati o přátelské porovnání s vypověděnými. Pašek a Cahera pokoušeli se mezi zaneprázdněním královým s obranou Vídně proti Turkům roznítiti bouře v Praze; tu vydal král v Linci 5. srpna 1529 rozkaz, jímž vypověděl Caheru ze všech zemí svých: do západu slunce měl opustiti Prahu, v šesti dnech Čechy a ve 14 dnech všechny země královské. Cahera odebral se nejprve do Míšně, odkudž však byl brzy od vévody Jiřího vypověděn, potom do Norimberka, kde tupě tamější kazatele, byl od městské rady vypověděn, a usadil se pak ve Schwabachu. Konečně odešel do Ansbachu, stal se zase lutheránem, oženil se, živil se jako hospodský dosti bídně a zemřel 11. dubna 1545. Pašek snažil se v slyšení dne 5. dubna 1530 u krále ospravedlniti, ale král vytýkaje mu jeho rozličná politická provinění, poručil mu ve 14 dnech opustiti Prahu, a nenavracovati se, leč v případech potřebných vždycky na tři dni. Odešel na svůj statek Toušeň, kde zemřel 15. března 1533 a byl pochován v kostele Týnském. Noví konšelé provedli porovnání

[1]) Bartoš, str. 259. 260.

s vypověděnými sousedy, kteří se navrátili do města. Sedm z nich, mezi nimi Bartoš Písař, musili se na rozkaz konšelů podrobiti zkoušce o své pravověrnosti před administrátory v kolleji Karlově v březnu 1530. Administrátoři s kněžstvem učinili k nim povšechně otázky o 12 láncích víry křesťanské a potom o svátosti těla a krve Kristovy a byli s jejich odpověďmi spokojeni.[1]) Zde nebylo postupováno dle platných zemských zákonů, dle nichž nemohli lutheráné býti pokládáni a prohlášeni za kališníky pravověrné.

Za náboženských sporů v Praze šířilo se lutheránství velice ve vlastech českých. V Kadani musil již r. 1530 podkomoří z rozkazu králova smiřovati měšťanstvo. Měšťanů byla tu asi již většina protestantská; pod jménem »pod obojích« shlukovali se, uráželi katolíky, kteří měli vládu v ruce, uváděli a poslouchali ženaté kněze, konali pokoutní schůze, rvali a bili se s protivníky na ulici na potkání. Podkomoří Planknar moje po boku smírce ze všech stavů, srovnal rozvaděné, »vyzdvihl všechno puntování« a vydal smírné rozkazy, které byly zapsány v městské knihy a do regester podkomořských. Kadanští zavázali se listem za sebe i za své budoucí, že mimo pořádek pod obojím způsobem v nic se nedají; kdoby se něčeho proti tomu dopustil, ten do trestání budiž podán k duchovnímu právu do Prahy, do konsistoře strany pod obojí. K tomu listu, jímž Kadanští přiznávali straně pod obojí poslušnost, přitistkli pečeti Žatečtí a Lounští, však »sobě bez škody.« Však zápisem nikdo se neřídil. Na zlost katolíkům postavili si protestanté svou školu a odepřeli farnímu knězi desátek, začež dostali od krále r. 1532 důtku z Inšpruku. Roku 1538 bylo 400 měšťanů »pod obojí« a pouze 50 katolíkův; onino »pod obojí« byli lutherského rázu, jak psal r. 1539 podkomoří králi řka: »Zprávu máme, že ta strana, která se pod obojí jmenuje, více k sektě luterianské nežli té pod obojí víře nakloněna jest.«[2])

V Žatci sedělo té doby protestanství pevně. Faráři žatecký a litoměřický byli od císaře r. 1539 viněni, že berouce s sebou měšťany, sjíždějí se s radami kurfista saského a knížete Henrycha míšenského na sv. Anně Hoře, odtud pak že posilněni jsouce v městech uvozují »nové bludy a sekty.« (Lze doložiti: i německý jazyk).[3])

---

[1]) l. c. 315–316.
[2]) Winter: Život círk. I. 90–92.
[3]) l. c. 92.

V Litoměřicích byl ještě r. 1536 katolický děkan, ale občanstvo ho tisklo, nedávajíc mu důchodův a desátků. Král, jehož bylo podací právo, namáhal se marně chrániti děkana. Když děkan konečně z místa nepříjemného utekl, nastoupil kněz lutherský Václav Šídlo, kterýž ovšem brzy v nemilost královu upadl. Král poručil podkomořímu r. 1538 všecek hněviv, aby vyšetřil ty všetečnosti, které Šídlo podtají koná, král že ho potom nejen z Litoměřic vybude, ale i na hrdle jiným ku příkladu strestá. Podkomoří to vyšetřil a Šídlo dostal se do vazby, a pak do služby pražského purkrabí, aby jej hlídal. Po Šídlovi vyžádal si císař na Novoměstských, aby do Litoměřic za děkana propustili Jakuba, faráře od sv. Štěpána Většího, a když se tak stalo, chodil tento Jakub na německé besedy protestantské do Annaperka.[1])

Oustečtí nad Labem měli již tou dobou tolik lutheránů mezi sebou, že poslal král r. 1535 konšelům rozkaz, aby vybili jinověrce z města a netrpěli »všech takových nových a prve nebývalých sekt.«[2])

Protestantský příval lze pozorovati v Teplici, Krupce a v jiných sousedních městech. Roku 1533 zval Krupecké Lev z Rožmitála, aby se postavili a zpravili, proč se drží lutrovska a proč v svátky orali. Téhož roku vzkázal Lev, hejtman království českého, že nestrpí na Krupce ani jinde kněze, kteří jsou plni spletků bludných, ani toho kněze France, který se bez dovolení vstěhoval »luthróm k vůli« do Chomutova, a jenž sedá na víně do půlnoci. Ve Fridlandě jest kněz i všechno město r. 1534 lutherské. V Trutnově již r. 1526, když farář kázal proti Lutherovi, ohrazovali se proti tomu posluchači v kostele hvízdáním a křikem. I v Malém Bezně u Boleslavě měli r. 1539 podezřelého faráře Machka, jenž v postě jedl pečeni se sedláky.[3])

Uvnitř v zemi bylo protestanství v těch dobách v silných počátcích u větším počtu měst. Ani Plzeň nebyla vyňata; i tam byly r. 1529 kázány novoty. Také Kutná Hora, přední město po Praze, přijímala novoty. Roku 1524 neklekali lidé více při processí, ukazujíce jinou víru, r. 1529 byl král nucen psáti administrátoru pod obojí, aby zapověděli kazateli kutnohorskému (knězi Václavu Řezníkovi) bludné artikule kázati a potrestali ho. Brzy potom téhož roku psal král s hněvem mincmistrovi: »že skrze kázaní děkana u Hory mnohé sekty u víře svaté povstávají,« a poručil,

[1]) l. c. I. 93.
[2]) l. c.
[3]) l. c.

aby úřady šepmistrské, konšelské a jiné žádného lutherána, pikarta, cvinglické sektě náchylného netrpěly. Rozvoj protestantství na Horách Kutných závisel na blahovůli mincmistrově, zdali mu přál, nebo ne; za horlivého katolíka mincmistra musil lutherský duchovní umlkati. Poddaní sousedé Horských horníků, Kaňkovští, byli v ty doby a ještě dlouho potom protivníky novot.[1])

Z Kolína ozývá se již r. 1533 silně protestanství. Tenkráte kázal král Kolínským, »mezi nimiž vypuklo některé rozdvojení ve víře«, aby se neopovážili pod trestem odbýti faráře, Jana Subulu, »ješto starobylému řádu křesťanskému učí.«[2])

K rozšíření protestantství v Čechách přičinili hlavně přečetní páni a rytíři jakožto patroni far a záduší; lutherské učení podávalo jim větší osobní zvůli a příležitost ke hmotnému zisku, jelikož mohli zabavovati kněžské lány, lesy, desátky, úroky a letníky.[3]) Oni volali do svých služeb lutherské duchovní, obsazovali jimi katolické a kališnické fary a vnucovali tak svým poddaným na panstvích místo víry domácí víru cizí, německou. Z pánů, kteří v těch letech protestanství na své statky uvozovali, jmenují se nejčastěji Ondřej Ungnad, Jan Žlutický z Vřesovic, Petr Malovec z Chýnova. Těm dostalo se r. 1538 a 1539 královské důtky.[4])

Rovněž přispěla Karlova universita k rozšiřování novot. Mnozí mistři Karolinští chytali se zásad Lutherových a Zwingliových a vštěpovali je akademickým posluchačům, kteří vyšedše z university, potom jako vychovatelé panské mládeže a učitelé na školách v tom duchu horlivě působili. Jim napomáhalo množství knih v Německu tištěných a do Čech přivážených, a tak šířila se lutherská novota mezi katolíky i kališníky, totiž že člověk nemůže zákon Boží zachovávati, že dobří skutkové nenapomáhají ke spasení a ústní zpověď a dostiučinění jsou zbytečny. Dobrých učitelů byl veliký nedostatek.[5])

Též na rozmáhání protestantství měl veliký vliv útěk řeholníků

---

[1]) l. c. str. 93. 94.

[2]) l. c. str. 94.

[3]) Letník byla dávka osadníků knězi o letnicích.

[4]) Winter: Život círk. str. 95.

[5]) Fovebat hoc malum haereticis sophismatis inquinatorum codicum mercatus, qui ubique impure prostabant et legebantur. Ex iis potissimum suam pueri educationem disciplinamque domi et in scholis hauriebant. Ingens ad haec erat incorruptorum magistrorum penuria. Schmiedl: Historia Societatis Jesu Provinciae Bohemiae. Pragae, 1747 I. 61. 62.

z klášterů, což dělo se takřka hromadně jako nákaza.[1]) Roku 1532 poslal král o tom stavům mandát, kde praví: »že na mnohých místech po městech povstávají bludové lutherští a zvláště zákonníci, jsouce tím bludem nakaženi, z klášterů utíkají a správců svých poslušni nejsou.«[2])

V Praze stopovala hnutí lutherské bedlivě obojí konsistoř, katolická i kališná; proto neměli tam faráři novotám oddaní volného pole jako venku. Byl-li dosazen farář jako kališný, a ukázal se býti lutherským, byl dán do žaláře i tvrdého. Kněz Michal napsal o sobě do bible chované v archivě pražském, že ho r. 1538 vrhli do »dolejšího vězení«, jež slove »Čertův sklep«.[3])

V zápasu s protestantstvím ubývalo katolíkův i kališníků. Na mapě Klaudianově z r. 1518 jsou 34 města katolická, z nichž do let třicátých přijalo novoty lutherske alespoň od znamenité části obyvatelstva patnáct, tedy skoro polovice. Kterak páni pronásledovali starší náboženství, vidíme z nářku katolíků ke králi, že jim protestanté pobrali 150 far. Ne bez výčitky píše r. 1539 Jaroslav z Pernsteina králi o protestantských stavech: stále prý tvrdí, že víra má býti svobodná, ale lutheráni a zwingliáni nikoho nesnášejí, kdo jinak věří nežli oni; jinověrce, kde a jak mohou, vyhánějí a statky jim berou.[4])

Po Caherovi stal se prvním administrátorem mistr Vavřinec z Třeboně; po jeho smrti († 7. června 1531) vyžádali si stavové, shromáždění v Praze na sněmě, povolení k sjezdu v kolleji Karlově společně s mistry a kněžími, aby si pevnější řád ustanovili. Hromničné články z r. 1524, lutheránství přející, byly artikuly Paškovými čili Caherovými odstraněny. Lutherští stavové chtějíce lutheránství na místo českého kališnictví postaviti, musili si vzhledem na katolického krále opatrně počínati, který by zjevného vzniku protestantství nebyl strpěl. Usnesli se o nové artikule, ve kterých se o článcích víry, o svátostech a kostelních řádech do podrobna nemluvilo, než jenom obecně žádalo, aby při podstatných věcech v zákoně Božím založených, jednostejný řád se zachovával. Provedení bylo ponecháno konsistoři v starodávním jejím složení, ale ta byla odkázána na radu a pomoc Pražanů, když by

---

[1]) Ingens coenobiorum solitudo; Caenobitae omnibus ludibrio; quorum vitam, in summum contemptum per tot ab iisdem, ac pene quotidianos apostatas adductam, vix erat, qui sectari vellet. Schmiedel: Hist. Soc. Jes. I. 62.

[2]) Winter, Život círk. I. 96.

[3]) l. c. 95. 96.

[4]) l. c. str. 96. 97.

jí v čem potřebovala; nad to byli zvoleni dva páni a dva rytíři, na něž měli se Pražané ve větších potřebách obraceti; tito pak v čas potřeby svolávali stavy samé, bez jichž svolení neměli nic důležitého před se bráti. Zvolením těchto čtyř defensorů dostala se vlastní církevní vláda pod obojích do rukou světských a tu tři z nich: oba páni nejvyšší purkrabí Jan z Wartenberka a nejvyšší hofmistr Vojtěch z Pernsteina, pak ze stavu rytířského Jan Litoborský z Chlumu, purkrabí kraje hradeckého, byli přáteli novot lutherských, toliko čtvrtý, Jaroslav Brozanský z Vřesovic, byl starokališník. Tyto články byly zaslány též moravským stavům pod obojí s vyzváním, aby též k nim přistoupili. Potom zvolili stavové za prvního administrátora Václava Unhoštského, děkana u sv. Apollináře, který byl dotud druhým administrátorem vedle Vavřince Třebonského; osazení pak konsistoře ponecháno konšelům Starého a Nového města, kteří měli její členy vybrati z mistrů a farářů pražských; zvolili 7. července 1531 čtyři mistry a devět farářů, kteří před tím na mnoze v konsistoři nebyli.[1]) Lutheráné učinili zase znamenitý pokrok ve své snaze, vetříti lutheránství české straně pod obojí, kryjíce se názvem »pod obojí.« O kompaktátech neučinila se ani zmínka. Proti lutherským bránili se vlastní kališní stavové, jak mohli, a obrátili se ke králi za pomoc, kterou jim také slíbil. Také kališní Pražané bránili se protestantům; jest zde určitá zpráva z r. 1533, že nepustili mezi měšťany nikoho, kdo se nedal ohledati od faráře stran učení »luteryanského nebo Zvingliova«; teprve na vysvědčení kněze, že prozkoušená osoba přijala svátost Oltářní z rukou kněze, udělili konšelé městské právo.[2])

Administrátor Václav z Unhoště nadržoval poněkud novotám, z čehož vznikly různice, tak že r. 1534 chtěl se vzdáti svého úřadu; avšak páni, rytíři i Pražané náchylní k lutheránství ujali se ho a pohnuli jej, že setrval (2. června). Rozhodným protivníkem novotářů v konsistoři byl Jan Nožička, farář Týnský, řízný kazatel, který lutheránův a Českých bratří nešetřil. Měl z toho nepříjemnosti od některých kněží i od Staroměstských konšelů, proti kterým se ho král s důrazem ujímal. Za odměnu jeho horlivosti udělil mu král 13. září 1535 opatství kláštera Slovan-

---

[1]) Artikule tohoto sjezdu jsou v Akta konsistoře utraq. (ed. Borový) str. 61; odkudž pojaty do Sněmů českých I. 351; Tomek, Děj. Prahy XI. 124–126.

[2]) Winter, Život círk. I. 88. 89. — Tomek l. c. XI. 154. 1[illegible].

ského v Novém městě Pražském po smrti jeho držitele, mistra Matěje Koramba.

Král Ferdinand vida vzrůst protestanský mezi českými stavy, zaujal proti němu obranné stanoviště, vzav do ochrany kompaktáta, která byla zemským zákonem, a činila z lutheránů buřiče a vinníky proti zřízení zemskému a státnímu náboženství. K tomu pracoval král se svými radami o to, aby kališníci smířili se s katolíky, a tak odkryti byli lutheráné, kteří pouze dle jména byli »pod obojí«, a ne skutkem. Král svolal sněm na hrad pražský ke dni 4. června 1537. Když se obě strany pod jednou i pod obojí v určitý den shromáždily, vstoupil král osobně mezi ně, posadil se na trůn a vyzval je, aby se mezi sebou srovnaly, a podával se jim v tom za prostředníka. Však lutheráné měli mezi stranou pod obojí rozhodnou převahu; mnozí páni znali se zjevně k Bratřím, a tudy jednání bylo obtížné. Král dotkl se ve své řeči nesrovnalosti ve víře co pramene nesvornosti v zemi, řka: »že mnozí přikrývají se pod obojí, a nejsou ani pod jednou ani pod obojí,« mluvil o kompaktátech jakožto základu srovnání mezi oběma stranami, a vystříhal obě, aby »nových věcí a těch sekt, skrze kteréž různice pocházejí«, mezi sebe nepřijímali. Král skončiv řeč, opustil shromáždění a odebral se do svých pokojů. Strana pod jednou odebrala se do jiné místnosti, strana pod obojí zůstala v soudní světnici. Tu ve straně pod obojí žádal nejvyšší purkrabí pan Jan z Wartenberka, maje zřetel k řeči královĕ, aby ti, kteří se s nimi dle kompaktát ve víře nesrovnávají, ven odešli. To vztahovali na sebe páni z Jednoty bratrské a ve jméně jejich bránili se tomu pan Vilém Křinecký z Ronova a pan Konrad Krajíř z Krajku, odvolávajíce se na to, že i oni Svátosť pod obojí přijímají a nejsou jiné víry, nežli té obecné křesťanské; oni podali svou konfessi králi (totiž před dvěma lety ve Vídni), na kterou posud odpovědi nedostali; kompaktát jako víry neznají, však nechtějí jí býti odporni, pokud by se srovnávala se zákonem Božím a s Písmy svatými. Byli požádáni, aby se vzdálili, což učinili, a odešli na palác královský. Ve straně pod obojí nastal veliký rozpor. Jan z Wartenberka a Jan z Pernsteina, rozhodní přívrženci lutherství, a s nimi administrátor Václav Unhoštský byli proti připuštění Bratří k společnému vyjednávání se stranou pod jednou, jiní dva páni, Jan Litoborský z Chlumu a Smiřický, majíce zření na znamenitý počet pánů znajících se k Bratrské jednotě, jejich rod a zachovalost, radili k tomu, aby konfesse bratrská byla přečtěna a uvážena; Pražané

žádali, aby kompaktáta byla čtěna, proti čemuž silně se protivili lutheráné, pravíce, že nepotřebují kompaktát, že mají zákon Boží, a nazývali potupně kompaktáty »vopaktáty.« Konec porady byl, že měli páni z bratrské Jednoty býti tázáni, zdali jsou hotovi, když se hlásí ke straně pod obojí, k tomu přistoupiti, oč se strana pod obojí se stranou pod jednou usnese; a zdali se chtějí spravovati kněžími strany pod obojí vedle řádů církve od biskupů zřízenými a ne svými pouze volenými. Tyto otázky učinil k nim administrátor Václav Unhoštský, a když jejich obrana byla za nepostačitelnou pokládána, usnesli se stavové, že se stranou pod jednou bez nich jednati budou. Bratří byli ze strany pod obojí vypuzeni, ale lutheráné v ní zůstali, ačkoli tam též nepatřili. Strana pod obojí předložila straně pod jednou jisté artikule sepsané již 30. května. Žádala svobodu přestupu pro každého jednotlivce z jedné náboženské strany ke druhé bez obtíží; dále, aby patron čili kollátor při kostele strany pod obojí, byť byl rázu strany pod jednou, nesměl dosaditi kněze bez povolení administrátora konsistoře a strany pod obojí, a naopak pán strany pod obojí bez svolení administrátora a konsistoře pod jednou; dále, kdežto posud každý kostel náležel jedné nebo druhé straně a strana straně neměla kostelův odebírati, žádala, aby kde by byl kostel strany pod jednou, ale lidé k němu přináležející byli by pod obojí, byl jim dán kněz strany pod obojí a naopak; dále, aby kněz strany pod obojí směl sloužiti mši sv. a pod obojí způsobou svátost Oltářní podávati v kostele pod jednou a zase naopak, a dostati k tomu potřebné náčiní. Věc na oko byla rovnoprávnou oběma stranám, ale strana pod obojí, vlastně lutherská, spoléhajíc na rozmnožení svých vyznavačů, doufala, že se tím způsobem většího počtu kostelův a jejich příjmů zmocní; konečně žádala volbu biskupa, kterému by král schválení a stvrzení »od nejvyššího biskupa« zjednal, »od jehož pořádku by se v takové věci zůmyslně neradi oddělili.« Měl-li to býti biskup pro veškerou zemi, nebo pouze pro stranu pod obojí, nepravilo se zřejmě. Strana pod jednou odpověděla slovy klidnými, že ti kusové jsou více k nesvornosti nežli k smíru. Věc byla vznesena na krále, který 6. července 1537 odložil jednání o tyto věci k jinému příhodnějšímu času, a žádal stavův, aby do té doby pokojně jedna strana k druhé se chovali dle platných zákonův a kompaktát. Sněm rozešel se beze všeho pořízení.[1])

[1]) Tomek, l. c. XI. 165—170.

Zápas náboženský bral se svou cestou dále. Stavové zvolili na sjezdě v květnu 1539 za administrátora mistra Martina Klatovského, toho času rektora university a kazatele Betlémského, na místo Václava Unhoštského, a do konsistoře vedle něho na předním místě Jana Hortensia (Zahrádku), rodilého Pražana, místorektora, Jindřicha Dvorského (Curius-a), děkana fakulty svobodných umění, a Jana Kolínského, probošta kolleje Karlovy, pak dle obyčeje osm farářů pražských. Administrátor i onino jmenovaní mistři klonili se k lutherství, v jehož duchu výrazy všeobecnými nebo zamlčováním byly složeny články, o které se sjezd usnesl.[1]) Rozhodným lutheránem byl v konsistoři farář od sv. Mikuláše na Starém městě Jan Mystopol, muž ctižádostivý, však bez pevných zásad a mužné vytrvalosti, jenom prospěchem se řídící. V Praze činil na sebe pozorným Václav Mitmánek, kazatel v kostele Týnském, rodem Moravan z Uherského Brodu, kterýž od Jednoty bratrské odpadl a k lutheránství přestoupil, seznámiv se osobně s Lutherem ve Vitemberce. Nový administrátor Martin Klatovský vzdal se pro nevázanost duchovenstva a zasahování světských stavů v moc konsistoře v dubnu 1541 svého úřadu, a konsistoř zůstala bez administrátora déle roku. Dne 1. května 1542 byla konsistoř obnovena: administrátorem stal se Jan Mystopol a do konsistoře přišel jako jeho pravá ruka doktor Václav Mitmánek.

Když r. 1544 král společný sněm stavům všech zemí koruny české v Praze na den 1. května položil, aby na něm mimořádné pomoci proti Turkům žádal, svolal administrátor Mystopol s konsistoří sjezd duchovenstva ke dni 25. dubna do kolleje Karlovy a předložil mu tři otázky k uvážení: 1. jest-li mše sv. obětí, 2. sluší-li svaté vzývati, a 3. zdali dobré skutky ospravedlňují před Bohem čili toliko sama víra bez skutků, chtěje takto jedním rázným a smělým činem převésti veškeré duchovenstvo pod obojí k zásadám lutheránským. Proti těmto otázkám povstali starokališníci, jmenovitě slovanský opat Jan Nožička, farář od sv. Havla na Starém městě Pavel Smetana a kouřimský děkan Bartoš, a nazvali je pikartskými. Nastalo rokování o jednotlivých otázkách. Při mši sv. hájili starokališníci jejího obětního rázu, kterýž jenom odpadlíci popírati mohou. Proti nim tvrdili novotáři, kteří se již po příkladě německých protestantů evangelickými nazývali, že mše sv. není leč podáváním a přijímáním těla

[1]) **Akta konsistoře utraq. (ed. Borový) str. 126—129. Sněmy české I. 463—464; Tomek, Děj. Prahy XI. 188. 189.**

a krve Páně. Hádka o to byla tak prudká, že starokališníci, jsouce v menšině, o druhých dvou článcích již rokovati nechtěli. O druhé otázce: vzývání svatých, strhla se pře mezi evangelickými samými, a o třetí otázce se ani nerokovalo. Hádání trvalo čtyři dni, ale vyznělo na plano; nic se neujednalo.

Dne 29. dubna konal se sjezd společný stavů světských i duchovních strany pod obojí, též v kolleji Karlově, kde Mistopol a Mitmánek měli přední slovo. Rokovali o potřebách strany, nejprve o nedostatku duchovenstva. Strana evangelická chtěla, aby byl biskup jednoduše zvolen, a odvolávala se na pikarty (České bratry) a německé lutherány; Václav Mitmánek doufal prý, že bude za biskupa zvolen. Evangelickým odporovali Slovanský opat Nožička, farář Svatohavelský Smetana a jiní starokališníci, a žádali, aby král k volbě biskupa svolil a zvolenému papežské potvrzení zjednal. Tento návrh přijali všichni. Dále rokovalo se o nesjednocenosti v obřadě ve straně pod obojí. Tu navrhoval administrátor Mistopolus, aby pozdvihování při mši sv., vystavování svátosti Oltářní, processí, modlitby za mrtvé a vzývání svatých jakožto ustanovení lidská zrušena byla, a též svěcení rozličných věcí, jako holoubat, mazanců, obilí, zpívání rozličných dlouhých kollekt, pálení mnohých světel a přílišné zvonění umenšeno bylo. Řeč administrátorovu podporoval pan Jan z Pernsteina, odpadlík od Jednoty bratrské k lutheránům, jejichž hlavou býti se snažil, a odsuzoval příkře kněžstvo: mnozí prý se ničemu neučí, nic neumějí, nežli mši sloužiti, a vejdouce na kazatelnici, nic neumějí povídati, leč z passionálu nějaké lži; mnozí prý jsou opilci, lakomci, zlolajci a smilníci. Obřadů vedle kněží pod obojí ujal se též jeden z přítomných pánů, pan Jan Křinecký z Ronova, a jemu přizvukovali někteří z rytířstva a z měst. Ale tito zůstali v menšině, a většina usnesla se, aby jmenovaných obřadů znenáhla bylo umenšováno. Dále předložil administrátor návrh, aby Bratří byli vybídnuti srovnati se s nimi u víře, který také byv podporován panem Janem z Pernsteina a některými rytíři byl přijat. Všechno, oč se sjezd usnesl, bylo sepsáno, a král měl to potvrditi. Druhého dne 30. dubna odebral se pan Jan z Pernsteina s administrátorem Janem Mystopolem, doktorem Václavem Mitmánkem a několika mistry pražskými ke králi na hrad, přibravše k sobě za řečníka výmluvného kancléře Starého města Pražského Jakuba Vršovského z Kapihory. Kancléř Vršovský přednesl králi žádosti sjezdu dle jednotlivých článků, které mu byly též po latinsku sepsané podány. Král prohlásil slyšení Bratří za zby-

tečné, poněvadž jsou dávno odsouzeni od církve, odložil odpověď na další články a vyslovil svou nelibost nad pobuřujícími kázáními mnohých kněží, dotýkaje se přímo i těch, kteří byli v tom poselství.

Když pan Jan z Pernsteina a administrátor podávali zprávu o svém pořízení ve schůzi konané dne 3. května, vstoupil nenadále do shromáždění hejtman hradu pražského Volf Vřesovský z Doubravské hory a přinesl jim odpověď královu, aby se stavové a duchovenstvo spravovali kompaktáty. Shromáždění zarazili se, ale pan Jan z Pernsteina nedal se zastrašiti a postaral se o novou schůzi v kolleji Karlově dne 6. května, ku které se stavové i duchovenstvo v hojném počtu sešli. Evangeličtí chtěli ukázati svou rozhodnou převahu ve straně pod obojí, a tu vyzval pan Jan z Pernsteina přítomné, aby jedenkaždý prohlásil, chce-li se spravovati kompaktáty čili zákonem Božím. Jeho stoupenci prohlašovali se hlučně proti kompaktátům, z duchovenstva administrátor a konsistoř, zvláště děkanové Václav Řezník kutnohorský, Matěj žatecký a Jakub z Kolína litoměřický, skoro všichni mistři Pražští, četní rytíři, Pražané Starého a Nového města, četní poslové jiných měst, za příčinou sněmu v Praze přítomní, zejména Žatečtí, Litoměřičtí, Lounští, Kutnohorští, Kolínští, Nymburští, Klatovští a Domažličtí. Tvořili sice většinu, ale přece ne takové, jakou pan Jan z Pernsteina očekával. Ku kompaktátům hlásil se značný počet duchovních, mezi nimi opat Slovanský, farář Svatohavelský a děkan kouřímský; ze stavu panského Jan Křinecký z Ronova na Rožďalovicích a páni ze Žampachu, někteří rytíři, a z měst: Kouřímští, Vodňanští, Písečtí a někteří jiní. Tito všichni hájili kompaktát jakožto víry pravé staročeské srdnatě, čímž druhou stranu velice popudili; nastal rozbroj a zmatek; pan Jan z Pernsteina musil obě strany okřikovati.

Pan Jan z Pernsteina chtěje svou stranu posilniti, poslal svého služebníka, nejspíše zemanského rodu, k poslům moravských stavů, dlícím za příčinou sněmu v Praze, aby do jejich schůze se dostavili a svou radou jim nápomocni byli. V čele moravského poselstva stál zemský hejtman pan Václav Rokytský z Ludanic a s ním dva páni a dva rytíři: pan Přemek Prusinovský, Vilém ze Žerotína, Jan Prošek Žďárský a Jan Ostrovský podkomoří. Ale posel špatně pořídil. Hejtman moravský vzkázal, že nepřijel proto do Prahy, aby víru spravoval, že jsou teď před rukama mnohem pilnější věci. Z druhých znali se asi dva k Jednotě bratrské: pán ze Žerotína a Žďárský; onen pravil, že

jest Boží, a druhý, že jest Kristův, že tudy ke straně shromážděné nenáleží; Jan Ostrovský, podkomoří, prohlásil se za »Římana.« »My také nejsme čertovi,« řekl pan z Pernsteina popudlivě, když jeho posel odpověď tu před celým shromážděním oznamoval. Potom rokovali dále, kterak jest se stavům k odpovědi královĕ zachovati.

Poněvadž král odkazoval stavy na kompaktáty, začala strana pana Pernsteinského uvažovati je, co by se z nich pro ni hodilo. Při článku prvním o přijímání svátosti Oltářní pod obojí způsobou postavila se strana na stanoviště, že není jedno, zdali se přijímá pod jednou nebo pod obojí způsobou, poněvadž pod jednou není celý Kristus. Když tomu odporovalo kněžstvo druhé strany, srazil se prudce pan Jan Křinecký, který se jí rozhodně přidržel, s panem Pernsteinským, a odešel rozhorlen ze schůze. Většina Pernsteinská rozhodla, nevšímajíc si odporu menšiny. Ustanoveno, že Svátost má se podávati i dítkám. Dále mělo býti slovo Boží svobodně hlásáno, kde administrátor a konsistoř usoudí; smrtelné hříchy trestati přísluší administrátorovi a konsistoři, v těžších případech i defensorům; král budiž požádán, aby jim do toho nezasahoval. Poněvadž olomoucký biskup byl dle kompaktát povinen pod obojím světiti kněze, což ovšem nebylo dávno zachováváno, usneseno, žádati krále, aby tato povinnost byla obnovena, když by nepřivolil k volbě biskupa. Za potvrzení těchto usnesení měli žádati krále zase pan z Pernsteina s administrátorem, s doktorem Mitmánkem a Staroměstským kancléřem. Král však byl o veškerém jednání zpraven, dal poslům znáti svou nelibost a odložil odpověď na vhodnější chvíli, jsa zaneprázdněn sněmem.

Mezi tím bylo 24. května Boží Tělo: král nařídil po konšelu Staroměstském, Sixtovi z Ottersdorfa, a kancléři Jakubu Vršovském administrátorovi, aby sám a ve všech farních kostelech duchovní konali obvyklý průvod. Byl to rozkaz přímo směřující proti usnešení sjezdu o umenšování ceremonií a průvodů. Administrátor radil se s jinými, s konšely Pražskými i s panem Pernsteinským, ale nikdo neopovážil se jemu raditi, aby se vůli královĕ protivil. Průvod Božího Těla konal se s obvyklou slávou k veliké škodolibosti starokališníků.

Po skončení sněmu, položil král stavům den sv. Víta 15. června, aby si přišli pro odpověď. Pro ni jel na hrad pan z Pernsteina, vzav sebou administrátora Mystopola, doktora Mitmánka, předešlého administrátora doktora Martina, a neptav se jiných, které

by minili poslati. Teprve na hradě připojil se k nim Staroměstský kancléř s několika sousedy žateckými a litoměřickými, kteří po sněmě ještě v Praze prodlévali. Král dal jim nemilostivou odpověď, nesvoloval k volbě biskupa, než slíbil jim, že se jim postará o svěcení duchovních s menšími útratami v bližších místech na Moravě nebo v Slezsku nebo Rakousku, však od biskupů římských, odkázal je na kompaktáty, aby je zachovávali, dále aby zachovávali všechny kostelní obřady dle starého obyčeje, a duchovní aby zanechali bouřlivých kázaní, tištění a vydávání traktátů pikartských. Administrátorovi a doktoru Mitmánkovi mluvil král hněvivě do očí, že zná bujnost a všetečnost, s kterou věci nebývalé před sebe berou; hněte-li je však přílišná svoboda, že brzy shledají, k čemu je to povede.

Odpověď králova zarazila dílem stoupence strany evangelické, dílem je popudila; pravověrní starokališníci přáli jim ji; opat Slovanský a farář Svatohavelský oslavovali krále na kázáních jakožto obhajce víry. Král poslal hned potom 19. června rozkazy do krajův, aby se všichni příslušníci strany pod obojí ve věcech manželských administrátorem a konsistoří spravovali, přitom však nařizoval, aby nikde ženatí kněží trpěni nebyli; jiným rozkazem do měst z 23. června velel, aby všude starodávné obřady, processí, vystavování Svátosti Oltářní, posty, svátky a svěcení byly zachovávány, a nikde jinde mimo kostely, ambity a jiná posvátná místa slovo Boží hlásáno nebylo.

Tyto rozkazy vyvolali v zemi nevoli, poněvadž lidé zle nesli rozepsanou berni k obraně země proti Turkům. Administrátor Mystopol a jeho pravá ruka doktor Mitmánek mluvili v kázáních ve smyslu králi odporném, a chtěli obřady od nich zavrhované znenáhla odstraňovati. Mínili učiniti začátek v den zasvěcený Janu Husovi a opomenouti ten den obvyklé slavné processí. Král zvěděv to rozkázal přísně administrátoru a konšelům pražským, aby svátek slaven byl způsobem od starodávna obyčejným. Administrátoru přešla smělost; radil se s jinými, ale nikdo nechtěl mu přimlouvati, aby se králi protivil. Administrátor nařídil tedy všem farářům, aby processí konali, sám je konal ze svého kostela sv. Mikuláše a Mitmánek vyšel z kostela Týnského. Však smluvili se o nový vzdor králi. Obě processí spojila se na Staroměstském náměstí a brala se spolu do kaple Betlémské, kamž za nimi také jiní kněží skoro z celé Prahy s velikými zástupy lidu následovali, též opat Slovanský a farář Svatohavelský. Po vykonaných slavnostech kázal administrátor o mu-

čednictví Husově, přirovnával svou stranu k němu, haněl a tupil kněze strany protivné, pod obojí i pod jednou, nazýval je lháři, svůdci a modláři, pravil o mši sv., že není obětí, mluvil proti vystavování Svátosti a jiným obřadům, a vyzýval zjevně Pražanův, aby se bludnými kněžími nedávali sváděti k modlářství. Jeho kázání bylo vzpourou proti vůli královské nedávno vyslovené a velikou urážkou Slovanského opata, Svatohavelského faráře a jiných přítomných kněží pravé strany pod obojí, kteříž jej proto u krále obžalovali. Král obnovil 17. července radu na Starém a Novém městě, vypustil posavadní konšely, kteří se stranou administrátovou drželi, a dosadil na jejich místa osoby jemu protivné. Pohnal administrátora a Mitmánka před sebe, zakázal administrátorovi 4. srpna kázati, pokud bude sám ze země, stroje se k odjezdu za příčinou uherské války, uložil mu, aby v úřadování svém nic nečinil bez vůle a vědomí čtyř osob králem zvláště k tomu ustanovených. Mitmánek chtěl proti tomu mluviti, ale král přetrhl mu řeč a hněvivě mluvil jemu a administrátorovi do očí, že ví, kterak se oni dva chovají, že chodí po kvasích, hodech a frajích, a při tom chtějí jiných býti lepší a jiné tupiti. Mitmánek nedbaje slov králových měl potupná kázání, což hned zvěděl král, a věda, že z něho vlastně vychází popud ke vzdorovitému chování administrátora a jiných kněží, vydal 13. srpna rozkaz ke konšelům Starého města, aby mu oznámili vypovědění ze všech zemí králových, aby jich pod přísnou pokutou v sedmi dnech prázden byl. Primas Jakub Fikar z Vratu obeslal hned toho dne Mitmánka před konšely, a oznámil mu vůli královskou. Mitmánek opustil týž den faru Týnskou a třetí den Prahu, odebral se do Pardubic k panu Janu z Pernsteina, kde nalezl na krátký čas úkryt, pak odjel do Slezka a do Míšně. Však následujícího roku 1544 navrátil se Václav Mitmánek ze svého vyhnanství tajně do Prahy, avšak král zvěděv to, dal jej zatknouti 3. ledna a uvězniti na hradě pražském ve věži Mihulce, odkudž byl bez ohledu na všechny přímluvy od rozličných pánů, rytířův a měst 21. února odvezen do tuhého vězení na Křivoklát, a dostal konečně na mnohé přímluvy 27. července 1544 milost, však proti zápisu, kterým se zavázati musil, že pod ztrátou hrdla vystěhuje se z Čech a ze všech jiných zemí královských ve třech dnech pořád zběhlých. Ani v Praze nesměl se zastaviti, ale hned dáti se musil z Křivoklátu do vyhnanství.[1])

[1]) Dějepis Prahy XI. 233–257. 261.

Protestantství šířilo se přes všechnu snahu královu proti němu dále v Čechách vědomě u vzdělanějších, nevědomě a bezděky v lidu dle toho, které víry dostal faráře. Lutherství a Jednota bratrská šířily se na panstvích mnohých pánů českých i německých. Adam Sviták z Landsteina uvozoval na svých panstvích do vsí nejraději Bratry a po nich lutherské; kde mu lidé činili odpor, nedal jim žádného kněze, ale sebral přece desátek. Vesničan z Přistoupimě vysvědčoval, že nemají tři léta faráře, že musí okolních kněží prositi, u pana Svitáka že sami sobě křtí, s knězem Bartošem, jenž mu nebyl po chuti, že se sázel, až zhynul.[1]) Podobně dělo se na panství Bohuše Kostky, který, kde mohl, uvedl Bratry, kde jinak nemohl, lutherské, a byl-li pod ním kněz jiný, týral ho. Roku 1545 vytýká král i to jemu, že faráři v Polné zbořil stodolu. Nad jiné v těch letech přičiňoval se o protestanství Kašpar Pflug. Roku 1545 psal mu král hrozbu, že naň vznešeno, že drží ženaté kněze, vyběhlé mnichy na farách a při kostelích; toho prý král proti starobylému pořádku a proti kompaktátům nebude snášeti. Vedle Pfluga vynikali protestantským horlením Šlikové, již z předešlých let pověstní. Roku 1545 psal král Albrechtu Šlikovi, že uvedl do městečka Radonic kněze, jenž rouhavě mluví proti římským kněžím. Vavřinec Šlik dostal téhož roku od krále důtku, poněvadž měl lutherského písaře, který lid spravoval jako kněz. Pro rozšiřování lutherství dostali tenkráte hněvivé listy královské též druzí Šlikové, zvláště Volf, že uvozoval lutherány v »Küngswartu« (Kinžvartu) a Falknově; Jeronym, že je drží v celém panství a v kraji loketském. Pro kněze tak řečené »neřádné« t. j. protestantské pod stejným dátem v úterý den sv. Matěje r. 1545 dostalo se výčitek a hrozeb králových i kancléři pánu z Plavna, že má ženatého kněze v Toužimi; Lobkovicovi Hasensteinskému, že má písaře, který káže; Vilému Doupovskému, že má kněze protestanta ve Vilémovicích; Volfovi z Krajku na Švamberce, že »všechny kněze ke zboží Švamberskému příslušící vyhnal, a jiné osoby neřádné uvozoval;« Janu z Pernsteina, že v hrabství kladském má sekty bludné, zvláště v městě Kladsku a Habelšverdu. Tento Jan Pernsteinský měl býti dle zvláštního rozkazu králova daného ve Vídni v úterý po sv. Tomáši r. 1545 hlídán, aby se vědělo, jaké to má schůze na Pardubicku.[2])

[1]) Winter: Život círk. I. 101.
[2]) l. c. I. 101. 102.

K městům, kterým vyčítá se lutherství přistupuje Žebrák. Měli tam r. 1546 kněze Firbasa, který dle slov královых »mnohé rouhavé věci proti víře křesťanské mluviti, psáti a nadto vejše, nejsa knězem řádným a svěceným, Tělo Boží lehkomyslně do rukou bráti a pěstovati měl.« Král poručil, aby se dostavil do konsistoře. Roku 1547 měli v Tachově faráře i kaplana ženatého. I v přísně posud katolických Budějovicích objevovalo se protestanství. Roku 1543 kárá Ferdinand Budějovické, že nějakého kacíře mezi sebe přijali. Tři léta potom byli Budějovičtí napomínáni, aby »na úřadě konšelském, ani mezi sebou ani v městě ani v předměstí, žádných sekt u víře netrpěli;« o několik měsíců později psal jim král, že mají u sebe nebývalé sekty, »ačkoli se předešle vždycky chvalitebně u víře zachovávali,« a žádal, aby jména těch lutherských sektářů byla dána podkomořímu, který je potrestá. V Postoloprtech bylo lutherství hezky r. 1548 rozšířeno; podobně v Trutnově, kde mnich Matouš, zástupce hynoucího katolictví, jenom se sekerou chodil, a slouže mši sv. kladl si sekeru na oltář k ruce.[1])

Také Kutnohorští činili pokrok v lutherství a dali se r. 1544 do svých poddaných sousedů kaňkovských, kteří se přidržovali staré víry kališnické. Když kaňkovský farář Lukáš v pondělí velikonoční šel s processím pod nebesy a kázal v klášteře při mši: obeslali šepmistři Kaňkovské před sebe a tázali se jich, snáší-li se počínání farářovo s jejich vůlí, »že jest toho učiniti neměl, jsa pod obojí, jestli chce bláznem býti, nechť sobě dá věnec udělati a se oholiti!« »My jsme se domnívali,« tak hovořil úřad kutnohorský, »že ste celí křesťané, a že jest kněz slepý a Kokles na vobě voči; i nedejte se, milí páni svozovati, neb jest to nám milý Bůh ráčil dát, že sme my poznali sv. evangelium, a toho předkové naši neznali.« Kaňkovští nechtěli těch úštipků snášeti, žalovali u krále, ale král jim poručil, aby si dali pokoj.[2])

Na Moravě přihlašovali se v té době i Znojemští k lutherství. Roku 1545 přikázal jim král, aby postavili biskupu olomouckému svého faráře od sv. Michala, protože jest nepořádný a bludný. Ale Znojemští nepostavili; raději vykázali, že jim utekl.[3]) Městská rada podporovala rozhodně lutheránské kazatele, tak že tu jeden po druhém následoval (1542—1579) a celou duchovní správu

---

[1]) l. c. I. 102. 103.
[2]) l. c. I. 103.
[3]) l. c.

i školu řídil.[1]) Kterak se protestanství v osadách na venkově moravském šířilo, nelze zevrubně stopovati; kterýkoli kněz byl z Čech vyhnán jako nepořádný, utíkal na Moravu, a kdekoli se uchytil, šířil horlivě své zásady. Král přijal sice a pochválil radu pražské konsistoře, aby žádný kněz z Čech nebyl na Moravě přijímán bez konsistorního listu: ale kněží odbíhali dále, a panstvo moravské přijímalo je bez listů.[2])

V knížetství opavském ukazovalo se též protestantství. Král vinil r. 1545 hejtmana z netečnosti, a vyčítal mu, že utiskovaní duchovní u něho ochrany nenalézají, při tom mu poručil, aby opavští měšťané hned navrátili, co klášteru sv. Ducha a jiným odňali. Téhož roku kázal král honiti bosáckého mnicha, který v Opavě rozličné bludy kázal. Roku 1546 strojila se v Opavě bouře na obranu lutherství proti vládním krokům. Byly hanlivé cedule přibíjeny na domy a přivěšováno k nim uhlí, na znamení, že bude hořeti, budou-li katolíci snažiti se o vypuzení evangelických kazatelů. Bouře byla sice udušena, ale Opavští pokračovali v drobných kusích; r. 1547 vyhnali z kláštera sv. Ducha řádného kvardiána a dosadili tam nepořádného zběhlého mnicha, který s nimi u víře držel.[3])

7. Vzpoura protestantských stavů proti králi Ferdinandovi r. 1547 a její potlačení;[4]) mandáty proti pikhartům (Českým bratřím); další šíření protestantství.

Novoty lutherské, jak jsme viděli, nalezli v Čechách mocného ohlasu a hojného následování. Čechové pod obojí zapomněli, že Němci před sto lety byli odpůrci kalicha a že napjali všechny síly své, aby s husitstvím zničili též národ český. Teď byli Němci zachváceni náboženskou horečkou a rozpadli se na dva náboženské tábory: katolický a protestantský, které ve zbrani proti sobě stály. Přiblížila se chvíle, kde Čechové mohli oplatiti Němcům, co po věky zlého na nich spáchali. Národ český měl před sebou dvojí cestu: buď se spojí s císařem jako ochrancem katolické církve a se světem katolickým proti protestantskému Německu a pojistí si v srdci Evropy své velmocenské

[1]) Srv. můj Všeob. církev. dějepis, III. 263.
[2]) Winter: Život církev. I. 103.
[3]) l. c. I. 104.
[4]) Dr. Jan Kryštůfek (můj bratr): Dějiny nové doby IV. str. 247—254. Tomek: Děj. Prahy XI 209—405.

postavení a svou národnost, nebo postaví se po bok protestantskému Německu a podnikne s ním boj proti katolickému světu se všemi následky v případě, že podlehnou. Stoletými náboženskými hádkami byly srdce a rozum strany pod obojí tak otráveny, že tato nadobro zapomněla, že národ český pouze pomocí víry katolické, hlásané našimi sv. apoštoly slovanskými Cyrillem a Methodějem, se zachoval a kulturně a politicky k takové výši se vyšinul, že se mohl měřiti s každým kulturním národem v Evropě Návrat strany pod obojí do lůna církve katolické byl snadným učiněn tím, že přičinila k jednomyslnému zvolení za krále českého Ferdinanda I., který byl upřímným a horlivým katolíkem. Habsburský rod pokládal to za svůj životní úkol býti ochráncem církve katolické proti vnitřním a vnějším nepřátelům jejím. Císař Karel V. a jeho bratr Ferdinand I., král český a arcikníže rakouský, pojali k náboženským novotám nesmiřitelnou nenávist, vidouce, že všude, kde se ujaly, státní moc, veřejný pokoj, pořádek a blahobyt země nebezpečnou měrou ohrožovaly. Když stavové pod obojí nechtěli se vrátili do lůna katolické církve, neměli nikdy Ferdinanda I voliti za svého krále, a když tak učinili, bylo povinností jejich vyhledávati cesty, po nichž by se co nejrychleji vyrovnali s katolickou církví. Jakmile strana pod obojí vyrovná se ve víře se svým králem, bude ho přirozeně podporovati v jeho zahraniční politice, ovšem že nikoli ve prospěch Maďarův a Němcův, ale ve prospěch českého národa, který takto domůže se rozhodujícího vlivu v politice evropské. Bohužel! strana pod obojí zastavila se na poloviční cestě, zvolila katolíka za krále, ale sama nevrátila se ke katolictví. Katolický král a nekatolický národ byli tenkráte nesrovnatelné veličiny, mezi nimiž dříve nebo později musilo přijíti k boji na život a na smrt. Strana pod obojí místo ke katolictví, na jehož půdě úřadně dle kompaktát stála a dogmaticky mnoho od něho se nelišila, přecházela v zástupech k lutherství německému, které od učení katolického i kališnického až na Trojici a učení o Kristu na dobro odstupovalo a docela jiné služby Boží zavádělo; činila to ne otevřeně, nýbrž skryvajíc se za přijímáním pod obojí, poněvadž věděla, že jí státní zákony české nepřipouštějí. Němci v krajinách pomezních a v městech královských, jako v Jihlavě a Vratislavi, kteří dříve zuřivě brojili proti českému kacířství, přidávali se ochotně k novému učení Lutherovu, když pocházelo z Němec, dopouštějíce se proti katolíkům nejhrubších výstupů, a čeští kališníci zanechávali českého kališnictví, a přecházeli k německému lutherství.

V Německu dospěly náboženské věci k válce. Protestantská knížata učinila na obranu svého náboženství spolek Šmalkaldský, a mařila všechny snahy císaře Karla V. zavésti zase jednotu víry v Německu, a vyčerpala konečně jeho trpělivost. Dne 20. července 1546 vydal císař říšskou klatbu na saského kurfirsta Jana Fridricha a lantkraběte hessenského Filipa, náčelníky Šmalkaldské spolku, kteří výpovědí války jemu odpověděli z Donauwörthu, jejž obsadili. Papež vybízel knížata, aby k spolku s císařem přistoupili, a sliboval všem katolíkům odpustky, kteří císaři pomáhati budou. Za to dali protestanté konati veřejné modlitby proti papeži a císaři jakožto nepřátelům slova Božího. Vypukla šmalkaldská válka. Císaři spěchal na pomoc král Ferdinand, jeho bratr. Týž svolal roku 1546 sněm a žádal na něm zemskou hotovost proti všem nepřátelům zahraničním. Náčelníci Šmalkaldské spolku oznámili stavům českým, že pro zachování svého náboženství vypravili se do pole proti císaři, a žádali na nich, aby se k nim, jakožto spolučlenům křesťanským, sousedsky a přátelsky chovali a zemím a poddaným jejich neškodili. Lutheránství přivedlo české stavy do velikých rozpaků: odepřou-li králi pomoc, dopustí se vzpoury, povolí-li mu pomoc, zničí své spoluvěrce v Německu. Prospěch německých lutheránů stává se prospěchem českých lutheránských stavův a tím dotýkal se i národa českého. Kam spěje český národ? Stavové, bojíce se hněvu králova, povolili mu zemskou hotovost, jíž král za shromáždiště určil město Kadaň. Ale když král nařídil zemské hotovosti, aby vytrhla za hranice, odepřela to většina lutheránských stavů pod záminkou, že nestal se útok na české království. S ostatním vojskem vtrhl král do Míšně, spojil se s knížetem Mořicem a porazil 1. listopadu 1546 vojsko kurfista Jana Fridricha u Olešnice. Po tomto vítězství obrátil se Ferdinand do Čech na zimu. Však kurfirst dobyl nazpět ztracených zemí, vtrhl vítězně do území Mořicova a oblehl Lipsko. Ferdinand chtěje přispěti císaři vydal mandát k stavům českým bez svolení sněmovního, aby se s hotovostí zemskou dostavili do Litoměřic (12. ledna 1547). Proti tomu ohradil se sjezd kraje boleslavského, řízený hlavně šlechtici z Jednoty Bratrské, prohlásil nález králův za porušení zřízení zemského, a vyzval stavy celého království, aby jeho příkladu následovali. Pražané prohlásili bez obalu, že se srovnávají u víře s kurfirstem Janem Fridrichem, a že proti němu nebudou bojovati, aby na sebe hněvu Božího neuvalili. Stavové k opětnému rozkazu královu (28. ledna 1547) dostavili se sice skoro všichni do jeho tábora u Litoměřic

kamž odebral se osobně (5. února), ale odepřeli táhnouti s ním za hranice. Král musil ponechati stavům na vůli, kdo by s ním dobrovolně chtěl táhnouti, což jenom málokteří učinili. Ostatní navrátili se domů a začali proti němu nebezpečné pikle kouti.

V Praze vzbouřila se strana lutheránská a ohnovili jednotu všech tří měst pražských. Královská města přistupovala ku Pražanům. Páni a rytíři, kteří v Praze meškali, konali pilně schůze, jichž se několik pánův a rytířův Jednoty Bratrské súčastňovalo, kterých teď lutheráné ze sebe nevylučovali, ale od nich brali zmužilost. Působením bratří učinili mezi sebou stavové smlouvu, kterou se zavázali, že budou hájiti svých práv a svobod až do těch hrdel a statků. Do všech krajů posláno vyzvání, aby každý, kdo chce býti pokládán za pravého syna vlasti, přistoupil k zápisu stavovskému. Zároveň sepisovány jsou jisté články, aby král je potvrdil, směřující k tomu, aby se zřekl všeho, co pro utvrzení moci královské za svého panování učinil. Mezi jiným žádali stavové, aby svolal na středopostí sněm, jinak že se sejdou o své ujmě porokovat o potřebách zemských. Král svolal sněm na den 19. měsíce dubna.

Mezi tím porazil kurfirst oddělení císařského vojska u Rochlic a přinutil Ferdinanda a Mořice k ústupu do Čech. Kurfirstovi podvůdcové zmocnili se Jáchymova, čímž učinili útok na české království. Král nařídil zemskou hotovost u Chomutova a ustanovil za jejího vůdce Šebestiána z Waitmile. Lutheránští stavové uměli udatně mluviti, ale ne bojovati; co jest válečné nadšení vlastenecká obětavost a národní hrdost, byly vlastnosti neznámé vyšším stavům. Sebrali sice vojsko a ustanovili nad ním za vůdce Kaspara Pluha z Rabsteina, ale nedali mu plné moci, aby mohl si počínati dle svého uznání. Vrchní vůdce stavovský položiv se v boku vojsk císařských i Ferdinandových u Bečova, byl ochoten s veškerou svou mocí udeřiti buď na Ferdinanda nebo Mořice, ale žádal k tomu určité rozkazy od stavů, kteří však toho neučinili, přejíce si, aby vůdce jejich na vlastní vrub si počínal, aby v případě nezdaru veškeru vinu na něho svaliti mohli. Tato nerozhodnost stala se osudnou spolku Šmalkaldskému a jeho náčelníkům v Německu a samým protestantským stavům v Čechách.

Rozepsaný sněm otevřel král čtyřmi komisary a žádal na stavech, aby zrušili zápis jednoty a rozpustili své vojsko. Stavové nevyhověli této žádosti a vypravili zvláštní poselstvo ke králi s obranou svého zápisu, ke kterému 1740 pánův a rytířův své pečeti přivěsili. Města královská přistoupila k němu všechna

až na tři: Plzeň, Budějovice a Ústí nad Labem. Nežli stavovští poslové opustili Prahu, došla tam zpráva o porážce kurfirsta Jana Fridricha u Mühlberka 24. dubna 1547, která politickou i válečnou situaci rázem změnila. K této katastrofě kurfirstově přičinili čeští stavové znamenitou měrou svou nerozhodností. Kurfirst očekávaje, že čeští stavové pro uhájení svého lutheránství a svých výsad s ním se spojí, prodléval příliš dlouho u hranic českých, až již bylo pozdě. Císař Karel V. spojiv se bez překážky u Chebu s Ferdinandem a Mořicem vtrhl do Sas, přešel 24. dubna Labe u Mühlberka a porazil kurfirsta na tamější rovině lochovské hroznou porážkou. Nebyla to bitva ani potyčka, ale »porážka v hanebném útěku.« Kurfirst byl jat a jako neposlušný man k smrti odsouzen, ale císař dal mu milost na radu mladšího Granvellyho, biskupa z Arrasu, vojvody Alby a některých knížat. Dne 19. června padl lantkrabě Filip před císařem na kolena, dostal milost, zachoval své země, ale musil zůstati v zajetí císařově.[1])

Zprávou o vítězství císařově u Mühlberka byli čeští stavové zděšeni. Hned změnili svůj vzkaz ke králi, že rozpustí své vojsko, když král nebude státi na zrušení zápisu. Vojsko nemusili rozpouštěti, to se rozešlo samo; stavové byli bez obrany; mnozí ze stavů rozjížděli se z Prahy, aby se v čas vytáhli z nebezpečných spolků. Král přijal vyslané posly nemilostivě a vzkázal po nich stavům, aby zápis jednoty zrušili a z Prahy se rozešli, až by zase tam na sněm voláni byli. Ale stavové usnesli se 20. května po ohnivých řečích Jana z Pernsteina ze stavu panského a Viléma Křineckého ze stavu rytířského, že při jednotě setrvají a zápis jednoty vloží do desk zemských. Ku králi vypravili zvláštní poselství, oznamujíce mu, proč jeho žádosti vyhověti nemohou. Král použil tohoto stavovského odboje, aby moc královskou na útraty moci stavovské rozšířil. Hnul se s velikou mocí k hranicím českým, setkal se v Perně s posly stavů, které nemilostivě odbyl, přitáhl do Litoměřic a vydal odtud 3. června k oběma vyšším stavům panskému a rytířskému ohlášení, jímž všem sliboval odpuštění, kdo se k němu dobrovolně do Litoměřic dostaví a ukáže, že pouze přemlouváním dal se svésti ke vzpouře proti němu. Náčelníci a města královská byli vyňati z milosti královy. Oba vyšší stavy zradili stav městský, zapomněli na dobro na závazek, že budou hájiti práv a svobod svých až do těch hrdel a statků,

---

[1]) Srov. můj „Všeobecný cirk. dějepis“, stať: Šmalkaldská válka“ III. 137—140.

skoro všichni páni a rytíři jednoty i ohnivý řečník Jan z Pernsteina dostavili se do Litoměřic, aby si na králi vymohli odpuštění. Ku konci června přitáhl král ku Praze, obsadil pražský hrad a Malou stranu a dal zaměřiti děla proti Starému městu. Praha zrazená oběma vyššími stavy, nebyla odporu schopna a vzdala se králi na milost a nemilost. Pražané musili vydati všechnu zbraň, postoupiti královské komoře všechny statky a jiné stálé obecní důchody, zavázati se k dani z každého sudu piva a předložiti králi své výsady ku přehlédnutí a potvrzení. Týmž podmínkám musila se podrobiti též ostatní královská města. Ze stavu panského a rytířského byli stíháni soudem jenom přednější vůdcové a účastníci. Někteří zachránili se útěkem, a král zabavil jejich statky; mezi nimi byl stavovský vrchní vůdce Pluh z Rabsteina. Jiných 14 pánův a 13 rytířův musili za pokutu své posud svobodné statky přijmouti od krále v léno. Dva rytíři, Václav Pětipeský a Bernard Barchanec, a dva pražští měštané, Jakub Fikar z Vratu a Václav z Jeleního, byli pro zvláštní provinění 22. srpna sťati. Potom slavil král sněm v Praze o sv. Bartoloměji, kde zápis jednoty byl zrušen. Na tomto sněmě pokoušeli se oba vyšší stavové pohnouti krále, aby stavu městskému odňal právo třetího hlasu na sněmě; ale král nepostoupil po tom a stanovil, aby věrná města Plzeň, Budějovice a Ústí nad Labem měla hlas a místo po Pražanech; ale jinak uvedl města královská u větší závislost na koruně zřízením v jednom každém městě tak zvaného královského, později se říkalo císařského rychtáře a ve městech pražských krom toho také zvláštních městských hejtmanů, kteří vykonávali stálý dozor nad obcemi a konšely, aby nemohli nic činiti na újmu práv královských.

Král zvítěziv nad vzpourou stavovskou bez boje, obrátil se ku potlačení naboženských novot, kterým posud pro nesnáze politické hověti musil. Administrátor Mystopolus, posud horlivý lutherán, stal se najednou horlivým kališníkem a dával vinu předcházející bouře Bratřím a jejich kněžím. Administrátoři duchovenstva strany pod jednou i pod obojí srozuměli se spolu a též s částí měšťanů Starého a Nového města, kteří se přidržovali kompaktát, předstoupili 18. září 1547 před krále, když přicházel z kostela, a přednesli mu stížnosti na příkoří, které se dály stoupencům jejich řádův, a na vzmáhání se bludů pikartských. Tyto útisky děly se obzvláště kněžím strany pod obojí, dosazeným od administrátora a konsistoře, když se protivili novotám proti vůli patronů přiznávajících se k Jednotě bratrské nebo k lutherství.

Nepřipouštěli jich ke kostelům, odnímali jim farní domy a zadržovali desátek a jiné poplatky. Následkem toho vydal král dne 5. října 1547 dva rozkazy čili mandáty do všech krajů. První, kterým se připomínal tak zvaný mandát krále Vladislava proti pikartům čili Českým bratřím, nařizoval všem, na jejichž statcích byly kostely neosazené čili zavřené, aby k těm kostelům dosadili kněze řádně jmenované od administrátorů strany pod obojí nebo pod jednou, jak kde od starodávna v obyčeji bylo, dále aby své poddané k tomu vedli, by odstoupili »od sekty pikartské nebo bratrské,« nedopouštějíce žádných schůzí po domích ku kázaním bludných kněží. Druhé nařízení zakazovalo všeliké zkracování kněží řádně dosazených v jejich příjmech a požitcích.[1]) Byla zřízena králem zvláštní komise, která vylučovala Bratry z městských rad, zavírala jejich sbory a přísně si počínala obzvláště v městech, která byla ohnisky Jednoty a sídly jejich škol.[2]) Bratří byli přinuceni buď přiznati se ke straně pod obojí nebo pod jednou, alespoň na oko, nebo opustiti vlasť. Stěhovali se z Litomyšle, Chlumce, Bydžova, Solnice, Brandýsa nad Labem, Turnova a jiných míst do Polska a Pruska, ve třech zástupech, z nichž dva měli okolo 800 duší a sešli se v Poznani. Mnozí bratrští kněží, kteří zůstali ve vlasti, skrývali se v skrýších i podzemních a rozličných jamách, odkudž nazváni byli Jamníci, nevycházeli ve dne, než toliko v noci navštěvovali své spoluvěrce, což trvalo několik let.[3]) Jan Augusta, bratrský biskup a přední bratrských kněží starší, měl sídlo v Litomyšli, utekl po stavovské bouři ze svého sídla, přišel v podezření, že o ní věděl, byl 25. dubna 1548 v lesích litomyšlských zatčen spolu s bratrem Jakubem Bílkem, v Praze do »Bílé věže« vsazen, při výslechu 11. května dvakráte na skřipci mučen a posléze se svým druhem na Křivoklát odvezen a tam 16 let uvězněn a též jednou mučen Roku 1564 byl přivezen do Prahy, kde se těšil skoro úplné svobodě, jsa ubytován v domě pana Jindřicha z Valdštýna, a dostal konečně milost od krále 15. února 1565 a byl propuštěn z vězení, ale tak, že směl zůstati v zemích císařských, nebude-li zjevně kázati Odebral se do Mladé Boleslavi, kde po mnohých ještě osudech a bojích i se svou Jednotou zemřel 13. ledna 1572, a tam na obecním hřbitově při kostelíku pochován.[4])

[1]) Tomek: Děj. Prahy, XI. 404. 405.

[2]) Winter: Život círk. I. 105.

[3]) Jan Beckovský: Poselkyně starých příběhův českých; vyda Dr. Rezek. V Praze 1879. Nákladem Dědictví sv. Prokopa. Sv. I. 170. 171.

[4]) Jeho život popsali Bratří: Blahoslav a Bílek pod názvem: Život

Přes všechny královské rozkazy udrželi se Bratří, množili a sílili se, takže do let šedesátých veřejněji zaujali svá předešlá místa i pod císařovými (královými) dohlížiteli.[1])

Císař dokonav pokuty po povalení bouře stavovské pracoval o to, aby dle platných zákonů zemských v Čechách obvyklá náboženství, kališnické a katolické, upevňoval a slučoval. Pomocníkem vydatným byl v jeho snaze administrátor Mystopol. Král na základě, aby kompaktáta slovně dle svého znění byla vykládána, způsobil, že mnoho rozprav o tom měli duchovní strany pod jednou a pod obojí, kterých se mnohdy i král účastnil. Vyšel nejprve spis, kterým strana pod obojí byla vyzvána, aby se vzdala podávání Krve Páně dítkám, o němž v kompaktátech nebylo řeči. Strana pod obojí, ukazujíc k tomu, že by to pohoršení vyvolalo mezi lidem, žádala, aby věc odkázána byla k budoucímu všeobecnému církevnímu sněmu. Potom byl složen spis, kterýž obsahoval všechny požadavky strany pod obojí ve 13 článcích, na základě jejichž by se strana pod obojí se všeobecnou církví srovnala ve všech článcích víry, v sedmi svátostech, v učení o Svátosti Těla a Krve Páně i ve způsobu přijímání jich, krom co se týkalo obojí způsoby, dále v pořádku mše sv., svěcení svátků, zachovávání postů, processích a jiných obřadech, ctění svatých a poslušenství papeže jakožto hlavy církve. Odpověď, kterou duchovenstvo strany pod obojí v některých věcech dalo, byla asi nejasna; proto vyšel druhý spis, kde král ony artikule v přesnějším znění opakoval, v příčině podávání Svátosti dítkám k odkladu svoloval, a žádal určité vyjádření k článkům, zdali je duchovní pod obojí přijímají čili nikoli.[2]) Duchovní pod obojí odpověděli dvěma spisy, které pocházely asi ode dvou stran mezi sebou se různících, dne 22.[3]) a 28. října[4]) 1549, kterými se přistupovalo ke článkům královým; první činil to rozhodněji, druhý jaksi váhavě a s některými odchylkami. První spis doplňoval článek 5., který svátek Husův vynechával, že chtějí jej i nadále světiti.[5]) Druhý spis trval na tom, že sice

Jana Augusty", jejž r. 1837 vydal Franta Šumavský, a r. 1880. L. B. K v Českobratrské bibli č. III.

[1]) Winter: Život círk. I. 114—116.

[2]) Jednání a dopisy konsistoře katolické a utrakvistické; vydal Klement Borový. V Praze 1868. I. Díl: Akta konsistoře utraquistické str. 260—263. — Srv. v Tomkově Děj. Prahy XII. 22. pozn. 8.

[3]) Akta konsistoře utraq. I. 264. 265.

[4]) l. c. 265—267.

[5]) Similiter et quintum articulum (o svěcení svátků) ex integro ser-

»Kristus jest pod každou způsobou, ale ne celá Svátost.«[1] Působením Mystopola a jiných upustilo se i v těchto věcech od zjevného odporu. Král předložil ony články sněmu, který se 4. prosince 1549 v Praze sjel a o nich 5. pros. rokovati začal. Ale proti článku 3. o svátosti Oltářní a přijímání nastal veliký odpor, takže král s vůlí sněmu celou věc k jinému času odložil. Pokus smíru mezi oběma stranami byl zmařen.

Král chtěje protestanství čeliti, zavedl na návrh katolické konsistoře z měsíce srpna 1547 censuru knih; knihy byly jenom oprávněným knihtiskařům k tisku svěřeny. Všechny jiné impresse byly zrušeny. Však protestanté čeští obcházeli censuru tím, že dali své knihy tisknouti v Německu nebo na Moravě. Aby to král zamezil, poručil r. 1549 oběma administrátorům, katolickému i kališnickému, a hejtmanu pražského hradu, »aby ve všech bibliothékách, i na jiných všech místech každého času přehledávati dali, a kdežby se jakékoli knihy bez povolení Našeho prodávaly, aby je hned pobrali a do komory Naši dodávati rozkázali.«[2]

V censuře podporoval krále administrátor Mystopol, který měl bedlivý pozor na kněze strany lutherské a udával je ku potrestání. Roku 1549 obrátili se oba katoličtí administrátoři, Valentin, děkan kapitoly Svatovítské, a Jan z Puchova, s prosbou ke králi »za pomoc proti neposlušným kněžím a světským patronům pronásledujícím duchovenstvo.«[3] Vyšly nejprve jednotlivé mandáty k některým patronům, jako ke knížeti z Plavna na Lokti z Vídně dne 8. února 1552,[4] k panu Bohuslavu Felixovi z Lobkovic-Hassensteina na Tachově od arciknížete Ferdinanda, místodržitele královského, z Prahy 30. ledna 1553,[5] aby nepořádných kněží netrpěli, konečně 8. ledna 1554 z Vídně od krále generální mandát, aby všichni nepořádní nesvěcení kněží ze země vypuzeni byli.[6] Kolem 200 takových duchovních bylo sice odstraněno,[7] ale proto lutherství v oněch osadách nezahynulo.

vare ac festa celebrare volumus. Praeterea et Ferias magistri Joannis Hussii, nostri Boëmi, a nobis pacifice celebrare volumus l. c. 264.

[1] Nempe in hac clausula, quod ibi sit totus sub qualibet specie, sed non totum sacramentum. l. c. 266; zvláštní to učení.

[2] Winter: Život. círk. I. 117.

[3] Akta konsistoře kat. II. 127.

[4] l. c. str. 149.

[5] l. c. str. 151.

[6] l. c. str. 155.

[7] Plyne to z pamětního spisu pastorů v Míšni žijících z roku 1555. Frind, K. G. Böhmens IV. 129.

Řádní duchovní vrátili se na své fary, ale jednotliví protestantští kazatelé, učitelé ano i řemeslníci konali tajně pokoutní služby Boží. Dne 9. března 1554 vydal král nový generální mandát, kterým sbory pikartské a postranní schůze a kázání pod tresty na hrdle a statku zakázal.[1])

Král dle v Pardubicích splnil 21. září 1554 jistým způsobem přání stavů pod obojí na sněmu r. 1553 na něho vznesené o přidání dvou osob stavu panského a dvou rytířského a Pražan, tak zvaných defensorů, k administrátoru a konsistoři; nedal však jich voliti od stavů samých, než ustanovil je sám: ze stavu panského Jana Staršího z Waldsteina, nejvyššího sudího, a Zděnka Meziříčného z Lomnice; z rytířstva Jana Salava z Lípy na Malešově a Jana Leskovce a na Nové Cerekvi. Měli přidržovati konsistoř k zachovávání starých řádů.[2]) Dne 26. září vydal král obsílku na 18 pánův a rytířův, o kterých bylo udáno, že na svých statcích z far katolických kněze pořádné vypověděli a na jejich místa lutherské dosadili. Měli se těmi kněžími ujistiti a s nimi osobně se postaviti před arciknížete Ferdinanda, až by do Plzně přibyl, nebo kdež by jinde se zdržoval, k dalšímu s nimi naložení. Byli mezi nimi dvě knížata z Plavna; tři Šlikové, Jachim, Mořic a Albrecht; Jindřich jinak Abraham ze Solhauzů, který měl krejčího místo kněze, Jan Lunkvic, který měl ševce místo kněze. Knížata z Plavna a Mořic Šlik mohli místo sebe poslati posly s plnou mocí, ostatní měli se dostaviti osobně.[3]) Však ani obsílkami do Plzně ani později do Prahy nedocílilo se mnoho.[4]) Ochrancové protestantství, z nichž mnozí se ani nedostavili, vymlouvali se jak mohli, aby nemusili vůli královu provésti.

Zradou nového kurfirsta saského Mořice byl císař přinucen učiniti s protestanty v Augsburku náboženský mír, který byl 26. září 1555 říšským nálezem prohlášen. Byl to mír mezi císařem a kurfirsty, knížaty a říšskými stavy, a nikoli mír mezi katolíky a protestanty, vztahoval se pouze na říšské stavy augsburské konfesse a stavy katolické a stanovil, aby žádný říšský stav t. j. zeměpán nenutil druhého nebo jeho poddaných ke změně náboženství, dále že poddaní musí následovati náboženství svého zeměpána nebo se vystěhovati. Tento náboženský mír zavedl a potvrdil zásadu, která svobodu náboženskou na dobro rušila: »Čí země, toho i náboženství« (Cujus regio, illius et religio). I ten nejchudší i nejbíd-

[1]) Akta konsist. kat. II. str. 159.
[2]) Tomek: Děj. Prahy, XII. 57.
[3]) Akta konsist. kat. II. 157.
[4]) Srv. listiny l. c. 158 sqq.

nější i nejmenší říšský stav (jako na př. nepatrný říšský rytíř) měl právo víru svých poddaných »měniti a upravovati.« [1]) I protestanté čeští pokusili se po tomto míru s větším úsilím, aby dosáhli náboženské svobody, odvolávajíce se na tento mír. Ale zapomněli při tom stavové pod obojí, že nejsou v Německu, že nejsou žádnými říšskými stavy, tedy zeměpány v Německu, ale obyčejnými poddanými svého českého krále, a tu měli se podle onoho míru vlastně státi katolíky pod jednou, poněvadž král zeměpán byl tohoto náboženství. Hned po onom míru augsburském, který se jich netýkal, ano proti nim byl, konali sjezd v Praze a zvolili na místo posavadního nestálého Mystopola Jana Kolínského, arcijahna králové-hradeckého, a mistra Matěje Dvorského (Curius) jinak Rozsypala z kolleje Karlovy za administrátory, kteří se přiznávali k straně lutherské, a obnovili konsistoř vůbec přívrženci Lutherova učení. Totéž učinili r. 1559 a 1562, ale král nepotvrdil jejich volby, která se pouze na obyčeji zakládala, a obsadil r. 1562 konsistoř svými muži, z počátku Mystopolem, který zase jeho přízně si dobyl, a později Martinkem z Mělníka, farářem u sv. Mikuláše na Malé straně, jimž všechny úchylky a novoty od kompaktát zakázal.

Přehledneme-li náboženský stav, jak se do r. 1562 vyvinul, spatřujeme, že přes stavovskou bouři r. 1547 a její následky, přes všechny královské mandáty a z nich plynoucí protivenství protestantství na všech místech roste. V Žatecku ztratili katolíci, pokud víme, osm far, z nichž důležitější byly: Vrutek, Valečov, Maštov a Vilémov; v Rakovnicku pozbyli nejméně patnácte far, z nichž byly nejznamenitější: Jesenice, Čistá, Rabstein, Toužkov, Novosedly, Toužím, dále na západ ztratili Tachov (už r. 1547 [2]), Planou a Přimdu; v Litoměřicku nabyli lutheráné 8 far, v Loketsku dvanáct; v Trutnovsku nepočítali katolíci již ani dvě fary za své. [3])

V Lokti samém nastal boj mezi křížovníky, jimž náležela fara, a měšťany, kteří stáli víc o lutherského predikanta nežli o křížovníka. Nehodou pro věc katolickou bylo, že křížovnický řád po několik let neměl koho tam poslati. Roku 1548 poručil arcikníže Ferdinand hejtmanu v Jáchymově Bohuslavu Felixovi z Lobkovic, aby nutil Loketské přijmouti nového faráře křížov-

---

[1]) Srv. můj „Všeob. círk. děj." III. 145. 146.
[2]) Akta konsistoře kat. II. 80.
[3]) Winter: Život círk. I. 118. 119.

níka, kterého tam řád pošle. Byl to kněz Antonín Preiss čili Brus, Prus, pozdější arcibiskup.[1])

V České Lípě drželi katolictví páni Berkové až do r. 1552, kteréhož roku nastoupil v držení jejich protestantský člen Sigmund; měšťané chápali se hned víry pánovy a v městě nastal zápas. V Děčínsku rozšiřoval protestantství Günther z Bínu; poslední katolický farář byl tu Martin Laurentius. Jemu slíbil pán, že ho ponechá na faře, bude-li podávati pod obojí, nebude-li sloužiti za mrtvé a choditi do poutního kostela. Když k tomu farář přivoliti nechtěl, vyhnal ho a dosadil r. 1559 protestantského. Týž pán Günther bral učitele i kněze ze Sas a svým úsilím vybojoval slovanskou půdu německému národu,[2]) jakž mu to vděčně němečtí dějepisci uznávají.[3])

V Kadani trval stále zápas mezi menšinou katolickou, která v radě vládla, a většinou lutherskou, která nechtěla poslouchati. Věci kadaňské dospěly do r. 1558 tak daleko, že tamější děkan prosil za ochranu, aby nebyl od měšťanův o hrdlo připraven. Do Kadaně jezdili od roku 1552 z Mostu ke stolu Páně, a týž rok zvítězilo protestantství dokonce ve Falknově.[4]) V kadaňském děkanátě šířil novou víru Lev Fictum, od něhož pochází surový rozkaz, aby papisté byli pochovávání na hnoji.[5]) Z Podbořan vyhnal Šlik katolického faráře, který tam býval 20 let, ve Všerubově držel Krištof Kolovrat lutherského kněze.[6])

Protestantství bylo rozšířeno velmi také v Hořovicku a jižněji v Prachaticku. »Nezřízení« kněží uvádějí se v těch dobách v Rakovníce, Čáslavi, Vodňanech a Hoře. Horští chtěli r. 1550 zmincovati kalichy pro panování dolu na Horách Kavčích. Arcikníže zakázal to, aby prý si zmincovala jiná stříbra, ne kostelní: »to by proti JMti král. našemu otci bylo.« Tušil v tom protestantský úmysl. Na kolínského děkana Matouše bylo roku 1562 žalováno, že obracoval cechovní processí v nic, a tvrdil, že modlářství jest, klaněti se Tělu Božímu, a »Tělo Boží že jest než sakrament.« Adam ze Semechova, jenž tohoto kněze udal, praví

---

[1]) l. c. I. 119.

[2]) l. c.

[3]) Hoher Verdienst der protestantischen Lehre, dass sie das Deutschtum zurückerobert gegen slavische Flut. Wolkan: Studien zur Reformationsgeschichte IV. 4.

[4]) Winter: Život cirk. I. 119. 120.

[5]) Frind: K. G. von Böhmen IV. 385.

[6]) Akta kons. kat. II 316.

v soudě kolínském: »Nechodím ani do kostela pro jeho protivenství.«[1])

Zmatené poměry byly v těch dobách v Jindřichově Hradci. Na faráře Jana, opata milevského, žalovala r. 1551 Anna z Hradce bratru svému Jáchymovi, že podporuje náboženství »pod obojí,« že zrušil zpověď, že farář strážský sem přichází, opat že mu půjčuje kalich, aby v něm lidu podával; málo prý jich okolo všeho rynku, kteří při víře křesťanské zůstali, a někteří, by měli hned na smrt jíti, nevědí, na čem jsou. A týž rok žaluje paní Anna svému bratru, že opat Jan, patrný příznivec lutherských, kázal v mor pochovati u hlavního kostela ty, kteří se nezpovídali, a katolíky kázal nositi ku postrannímu hřbitovu sv. Václava. To prý se děje na potupu víry křesťanské, a jest strach, aby lidé, upadnouce v dokonalé pohanstvo, nepochovávali své mrtvé v zahradách a dědinách předměstských. Za tohoto opata obdrželi němečtí »pod obojí« v Hradci svého německého kazatele, aby zanechali postranního scházení, a Jáchym, hradecký pán, horlivý katolík, dovolil svým poddaným nejen přijímati pod obojí, ale sám daroval na ten konec ozdobný kalich velikému kostelu.[2])

V Budějovicích měla katolická rada veliké svízele s protestanty. V blízkosti města usadili se jim míšenští havíři, Němci a lutheráni, a chtěli míti v městě kostel. Budějovičtí berouce z protestantských dělníkův a z dolův hojné užitky, posílali je se strany náboženství do Vodňan, Vltavotýna, kde prý »pod obojí« jsou, ale Míšňané stáli na svém; pak chtěli si postaviti sami kostel. Roku 1555 psali Budějovičtí Jáchymovi za přímluvu u kapitoly Svatovítské, aby jejich havíři na horách stříbrných nedostali povolení kostelík stavěti a kněze sobě rovného chovati; když prý Budějovičtí jednali o tom s králem, slíbil jim: Ego non admittam (nepřipustím); a na to spoléhají. Než Budějovičtí neubránili se protestantův ani v městě samém; želí r. 1556 císař, že se neřádní kněží i mezi ně vtrušují; tím méně mohli zabrániti havířům, aby neměli kněze. Roku 1557 káže císař na žalobu Budějovických, aby kněz havířský byl vyhnán z Budějovic, ale bojí se, že »lid obecný při řemeslích svývolný jest.« Toho se báli konšelé a nevyhnali kněze. Mysl dodali se teprve za dvě léta, když kapitola Svatovítská zakročila znova u císaře, poznávajíc, »že pro ty knapy, kteří při horách jsou, v městě se začíná luterianstvo a jiné sekty.« Císař vydal nový rozkaz, a Budějovičtí

[1]) Winter: Život círk. I. 120.
[2]) l. c. I. 120. 121.

dali se do vypovídání. O těžkém a nebezpečném postavení, z toho vzniklém, dovídáme se z listu Mikuláše Humpolce ku panu Jáchymu z Hradce r. 1559: »Nového nevím co psáti, nežli že Budějovičtí dali se v vypovídání těch, kteří jsou pod obojí, též ani poddaných svých na gruntech trpěti nechtí; oni praví, že to činí z poručení pana podkomořího, a pan podkomoří tomu odpírá; tak nevím, co z toho bude.« K bouři to nepřišlo; pouze několik »pod obojí« musilo se vystěhovati z Budějovic do okolí.[1])

Na Moravě byla u víře veliká volnost; lidé vedli si ve věcech víry podle své hlavy; za takových poměrů šířilo se protestantství. V Znojmě měli kazatele, kterýž odváděl lid od papeže s velikou horlivostí; končíval svá kázání modlitbou: »aby Bůh všech věřících od moci turecké a papežské, kteréž křesťanstvo a slovo Boží potupují, zachovati ráčil.« Toho kazatele poručil král z města vybyti; ale kazatel kázal dále, maje posilu v tom, že ho poslouchali s potěšením i někteří kněží, jmenovitě opat louckého kláštera, kterému r. 1560 poslal král z Vídně důtku a hrozbu, že bude věděti, kterak k němu pro takové neřády se zachovati. V Prostějově nalezli lutherští kněží veliké účastenství r. 1558, když tam »první mše podle obyčeje lutherianského bez pozdvihování a posvěcení Svátosti činili.« Byl prý při tom veliký počet lidí, proto vzkázal král Vojtěchu z Pernsteina, aby ty kněze vyhnal. Touž dobou kázal na boskovickém panství za velikého shonu lidí vyběhlý mnich Lukáš rouhavě o Panně Marii s takovým úspěchem, že kázal král toho »bludného a lotrovského« člověka polapiti. Kdykoli král zvěděl o některém knězi, že nezachovává dlouhého roucha a pleše, a že jest ženat, což mohlo býti znamením, že jest protestantem, nemeškal psáti s výčitkou »o takového bludaře,« komu náleželo. Z těch listův jest viděti valné rozšíření protestanství na Moravě.[2])

V Olomouci ustanovila městská rada lutheránského kazatele, a když jeho stoupenci o svátcích na dominikánský klášter útok učinili (r. 1555), nepotrestala je za toto násilí Ano katolický farář od sv. Blažeje Adler, Němec, přešel k lutherství, a vzal si za manželku dceru ševce Ruprechta Kristofa; když proti němu odpor zdvižen byl, ztropili jeho přívrženci krvavou bouři (r. 1557), která byla potlačena a potrestána. Po bouři mstil se ještě dlouho lid potupnými písněmi, které skládal na kněžstvo a na královské úředníky, a jež řemeslní tovaryši roznášeli po všech městech, proti

[1]) l. c. I. 121. 122.
[2]) l. c. 122.

čemuž král zakročiti musil.[1]) Protestanství hlásal v městě Osoblaze r. 1566 farář Hog a těšil se ochraně tamější šlechty i měšťanstva. V touž dobu sestavilo moravské duchovenstvo pod obojí také zvláštní konfessi, kteráž nejvíce s augsburskou se srovnávala, a splynulo tak s lutherány, jichž většina byla Němci. Čechové postupovali po cizáckém bludu německém.[2])

Vedle vlastních lutheránů rozšiřovali se značně na Moravě anabaptisté čili novokřtěnci působením Dr. Baltasara Hubmajera, rodem Bavora, dříve professora v Ingoldštadtě při katolické universitě, později faráře v Řezně a Waldshutě na švýcarských hranicích, jenž r. 1526 do Mikulova přišel, i samé pány z Lichtensteina nové víře získal, a jejich sídlo Mikulov střediskem novokřtěnců učinil. Vedle své obratné kazatelské výmluvnosti působil též svými četnými spisy, tak že počet novokřtěnců valně se množil. Ale brzy po rozkaze krále Ferdinanda I. byl jako bývalý poddaný rakouský ve Waldshutě, kde se súčastnil vzpoury proti rakouské vládě, k soudu do Vídně pohnán, a tam 10. března 1528 jako buřič a kacíř na hranici upálen. V díle Hubmajerově pokračovali jiní, přicházejíce z Němec a Rakous, a šířili sektu novokřtěnců v mikulovském okolí i dále po Moravě v jiných městech, počínajíce proti Hubmajerovi zavrhovati božství Páně a všelikou světskou vrchnost. Vznikly novokřtěnecké obce v Rosicích u Brna, v Znojmě, Ivančicích, Slavkově, Hustopeči a jinde, takže novokřtěnci do smrti císaře a krále Ferdinanda I. († 1564) proti všem zákazům jeho a pronásledováním měli asi 70 obcí.[3]) I v Čechách objevili si novokřtěnci. Onen svrchu řečený (str. 73) flašnér, Němec, v Praze r. 1528 upálený, byl dle jeho zmatených výpovědí spíše novokřtěnec, nežli lutherán. Tenkráte přišel jeden z náčelníků té sekty, Virgil Plattner z Rottenburga, do Čech, na Krumlov, a získal tam dva dělníky, které znova pokřtil. Pan Jan z Rožmberka oznámil to listem německým z 23. června 1528 králi, který mu poručil přísně proti sektě zakročiti. Co se dále v Krumlově zběhlo, není známo.[4]) Do toho času nahrnulo se do Čech tolik novokřtěnců, že se jimi r. 1534 zabýval český sněm, jenž usnesl se, »že, kde by se zjevili, nemají je páni pod sebou trpěti, nýbrž, nechtěli-li by toho bludu ustou-

---

[1]) Srv. můj „Všeob. cirk. děj.“ III. 263; Winter l. c. I. 122—125.
[2]) Můj „Všeob. cirk. děj.“ III. 263. 264.
[3]) l. c. str. 264.
[4]) Winter: Život cirk. I. 307. 306.

pití, mají skutečně na svém zdraví i hrdle trestáni býti.« [1]) O něco před tím r. 1531 vyhnali Šlikové novokřtěnce z báňských měst na Krušných horách, zvláště z Jáchymova. [2]) Novokřtěnci sněmem z Čech vypovědění ve velikém počtu odebrali se do Moravy, kteří »poněvadž rány hojili, lékům všelikým rozuměli a jiný mnohý kunsty provozovali, Moravanům líbiti se počali, tak že Moravané skrze ty bludníky, jako se nyní skrze Židy děje, všechno jednali.« [3]) Ku konci panování krále Ferdinanda měli novokřtěnci pokoj, usazovali se všudy zřejmě na Moravě, páni pronajímali jim hospodářství, pole i vinice, které zvelebovali. Vynikli v některých řemeslech, zvláště nožířském a keramickém; objevují se »novokřtěnské malované šálce.« [4]) Když nástupce Ferdinandův Maximilian II. r. 1567 moravskému sněmu zákon navrhl, aby ze země vyhnáni byli, prosili stavové za ně, poukazujíce k tomu, »že čistí umělí řemeslníci všech řemesl jsou, kteří v této zemi ne malé, než veliké opravy jsou zdělali.« Král Maximilian dal jim tedy příročí, které však trvalo až do bitvy na Bílé Hoře r. 1620, kdy král Ferdinand II. hned následujícího roku je ze země vypověděl. Za to, že je král i panstvo trpělo, musili platiti veliký peníz z hlavy, jmění a domů, což, jsouce zámožní, rádi pro pokoj platili. [5])

Z posavadního rozboru o šíření protestantství v Čechách jest jasno, kterak se dělo. Šíření Jednoty bratrské vycházelo z dola, z lidu prostého; rozvoj protestanství děl se shora od vrchností, které si přivlastnily tvrdou zásadu, že pán má právo své poddané nutiti ke svojí víře, následujíce říšských stavů německých, kteří si ji potom na sněmě augsburském r. 1555 za zákon vyhlásili. Tuto německou zásadu říšských stavův uváděli čeští stavové lutherští do života, jakkoli nebyli žádnými zeměpány, nýbrž poddanými českého krále, a jich potom následovaly i katolické vrchnosti. Tak se stávalo, že nejedno panství, třikráte měníc vrchnost, třikráte měnilo náboženství, alespoň vně. Statky Hasisteinských Lobkoviců bylo dlouho kališné; Jiří Popel učinil je katolickými, a po něm Stampach zlutherčil je. [6]) S protestanstvím kráčelo ruku v ruce poněmčování českých krajů; náš český sever

[1]) Sněmy České I. 381.
[2]) Winter. l. c. I. 309.
[3]) Beckovský: Poselkyně I. 76.
[4]) Winter l. c. I. 311.
[5]) l. c. I. 311, 312; můj Všeob. cirk. děj. IV. 261.
[6]) Winter: l. c. I. 126.

byl takto poněmčen; do českých osad byli uváděni němečtí lutherští predikanti.

V Čechách byl u víře veliký zmatek. Pod názvem »pod obojích« skrývaly se nejrůznější názory a mínění; pod obojí mohli dobře slouti »quodlibetarii«[1]) (co každému se líbí.) Bylo tehda příslovím: »Kolik mlynářů tolik měr, kolik farářů tolik věr.« Jeden chválil kropáč, jiný ho haněl; tento mluvil proti processí, jiný šel na ně; ves ode vsi, město od města lišila se víra, aniž bylo v témž městě, v téže vsi za krátký čas pořáde jednostejno; nový kněz měnil zase všechno. Jaký byl zmatek, jest viděti na Prachatických. Prachatičtí konšelé oznámili r. 1567 shromážděné obci, že pojedou do Prahy jednat kněze pod obojí (mínili protestanta), a jsou-li sousedé srozuměni, že zjednají kaplana pod jednou. Avšak obec byla moudřejší a zamítla jejich návrh, nechtějíc, aby pod touž farní střechou hádali se kněží dvojí víry a vnášeli svou hádku do kostela.[2])

8. Počátky katolické reformace: uvedení jesuitů do Čech; obsazení arcibiskupského stolce pražského; povolení kalicha Čechům od papeže.[3])

Stav katolíků byl v Čechách smutný; mnozí z nich byli porušeni novotářstvím, jiní unaveni zápasem o rodnou víru, mnozí styděli se, když jim bylo spíláno: »jednušek, Římanův a papeženců.« Jejich počet obnášel asi třicátý díl obyvatelstva v zemích krále Ferdinanda.[4]) Jinak býti nemohlo: od válek husitských nebylo arcibiskupa v Čechách; byla nouze o duchovenstvo, které mělo ještě k tomu vzdělání nedostatečné; vysoké školy Karlovy byly v rukou »pod obojích« a tudy katolíkům nepří-

---

[1]) Slavata: Paměti I. 36.

[2]) Winter: Život círk. I. 127. 128.

[3]) Srv. výbornou rozpravu prof. Josefa Vávry: „Počátky reformace katolické v Čechách" ve „Sborníku Historického Kroužku" při Vlasti. 1894. str. 3—40. — Svoboda S. J.: Katolická reformace a Marianská družina v království Českém. V Brně 1888. — Týž: Památky kolleje Klementinské v Praze. V Časopise kat. duchovenstva 1875 str. 1. sqq. — Můj „Všeob. círk. dějep." III. 260. 384. 385. — Winter: Život círk., stať: „Katolíci" I. 136—158. — Schmidl Joan. S. J.: Historia Societatis Jesu provinciae Bohemiae. 2 T. Pragae 1749.

[4]) Jamque eo res evaserat, ut Ferdinando I., Bohemiae rege, in provinciis ei subditis populi vix pars trigesima ab haeresis contagione foret immunis. Schmidl: Hist. Soc. Jesu I. 61.

stupny; studovati na cizích universitách bylo s velikým nákladem spojeno; zbývalo pouze přijímati kandidáty kněžství do metropolitní školy u sv. Víta a tam vzdělávati je pro stav duchovní, avšak toto vzdělání nevyhovovalo potřebám času. Dále byl nedostatek katolických učitelů, tak že na katolické školy byli přijímáni učitelé podobojí nebo lutherští na velikou škodu církve. Na nedostatek učených kněží v Čechách a katolických učitelů touží probošt Jindřich Scribonius (Píšek) v listu k naumburskému biskupu Juliu Pflugovi z Rabsteina.[1])

Král Ferdinand poznav své nezdary co do smíření kališníků s katolíky, kterým chtěl čeliti proti vnikajícímu protestantství, musil pomýšleti na to, aby katolíky z duchovní dřímoty k novému životu probudil a jim lepší způsobilost k odporu proti novotám ve víře zjednal. Byl to první krok v katolické reformaci v Čechách.

Popud vycházel k tomu od Svatovítské kapitoly, která již v srpnu (31.) králi navrhovala, aby pražský arcibiskupský stolec byl obsazen, universitní studium a Karlova universita obnovena a preláti a duchovenstvo chráněno.[2]) Později po r. 1550 podala články o napravení mravů kněžských, o desátcích, navrácení kostelův a zřízení škol zvláště pro vzdělání kněžstva.[3]) Roku 1552 žádala katolická strana v Čechách, zvláště pak pražská kapitola Svatovítská, a 14 šlechticů, mezi nimi páni z Lobkovic, z Rožmberka, ze Sternberka a z Kolovrat, krále Ferdinanda I., aby v Praze katolickou akademii krásných umění a bohosloví zřídil a na ni jesuity povolal, jejichž důmysl, učenost a horlivost v Německu se osvědčily. Král přijal sice návrh příznivě, ale pro válku tureckou musil provedení odložiti až do r. 1555. Myslil nejprve že by bylo lze vedle mistrů pod obojí usaditi na Karlově universitě několik mistrů katolických, kteří by přednášeli filosofii a theologii; avšak úmysl ten nemohl pro tuhý odpor mistrů karolinských provésti. Proto začal vyjednávati s Apoštolskou Stolicí a s generálem řádu jesuitského Ignaciem z Loyoly o vyslání jesuitů do Čech, aby tu zřídili svou kollej a vysoké učení.

Roku 1551 založil král Ferdinand po radě svého zpovědníka Urbana, biskupa lublaňského, jesuitskou kollej ve Vídni,

---

[1]) Deficiunt nos docti sacerdotes, deficiunt etiam rectores scholarum catholici, ita ut plerisque nostris scholis praeficiantur vel Hussitae, vel Lutherani; quae res plurimum detrimenti Ecclesiae adfert, quando ab hujusce modi praeceptoribus tenera aetas imbuitur cum praeceptis grammaticis etiam opinionibus non catholicis. Schmidl l. c. I. 97.

[2]) Akta konsistoře katol. II. 62—63.

[3]) l. c. II. 137—139.

v kteréž vynikal tehdy duchem a učeností mladý ještě jesuita Petr Canisius (van Hondt), rodem z Nymveg Gelderských. S ním jakožto plnomocníkem Tovaryšstva Ježíšova vyjednával Ferdinand o budoucí kollej v Čechách. Roku 1555 odebral se Canisius do Prahy, obdržel s povolením papežským od Svatovítské kapitoly klášter dominikánský sv. Klementa na »Ostrově« na Starém městě pražském, odkudž převor P. Bedřich Bořikovský se dvěma řeholními bratry se odstěhoval do prázdného kláštera sv. Anežky. Canisius přišel vhod a k radosti katolíkův, ale k nelibosti všech pod obojí; patrně z kolleje Karlovy vyšlo proti němu heslo: »Hinc procul esto, Canis, pro nobis excubat Anser« (Vari odtud, pse, za nás bdí Hus), narážejíc na jeho rodné jméno: van Hondt (pes), na mistra Husa a kapitolinské husy. Však vtipně odpověděl Canisius: »At qui Canem odere, haud oves sunt, sed lupi.« (Ale kteří nenávidí psa, sotva jsou ovce, ale vlci.)[1]) Starost působilo Canisiovi rozhodné přání krále Ferdinanda a probošta Scribonia (Píška), aby v budoucí kolleji Pražské bylo co nejvíce členů znalých jazyka českého, bez nichž by svému účelu kollej nevyhovovala. Této starosti byl brzy zbaven. Dne 5. května 1555 rozkázal král listem z Augsburku svému synu arciknížeti Ferdinandovi, aby z Čech 12 schopných jinochů, z Moravy též 12 a z Horního a Dolního Slezska taktéž 12 posláno bylo do Říma studovat do kollejí jesuitských.[2]) Z českých jinochů vstoupilo hned deset do řádu jesuitského.

Dne 15. ledna 1556 poslal generál jesuitského řádu Ignatius 12 jesuitů, rodem Němcův a Belgičanův, aby odebrali se do Prahy, a stoje takřka nad hrobem († 31. července 1556) napomínal je k důvěře v Boha, řka: »Kristus vítězí nad světem; On bude s vámi; mužně pracujte, udatné mějte srdce v Hospodinu; Jemu služte věrně; dobrý boj bojujte; To budiž řečeno Vám i Vašim následovníkům.«[3]) Rektorem pražské kolleje učinil Canisia.

Na cestě zkusili mnoho, v krajinách německých láli jim lutheráné a nadávali »mnichů papeženců, lidí povětrných, zralých pro kata nebo kamenování.« V hospodách předkládali jim masitou večeři, ač byl půst, tak že raději o hladu chodili spat.[4]) Po odpočinku ve vídeňské kolleji nastoupili cestu do Čech a vešli

---

[1]) Schmidl: Hist. Soc. Jes. I. 73.
[2]) Akta kons. kat. II. 211. 214.
[3]) Schmidl: l. c. I. 86.
[4]) l. c. I. 87. 88.

do Prahy 18. dubna 1556, starší z nich na voze, mladší pěšky, se sklopenými zraky, v černých hábitech, krátkých pláštích, opírajíce se o hole, a tak ubírali se ulicemi a náměstím ke sv. Klementu. Lidé v ulicích stanuli. Jedni se tázali: »Nač ti cizí mnichové k nám přišli?« Jiní odpovídali: »Přišli, aby nás převedli na víru římskou a ku poslušenství papeže; slibili, že brzy otevřou veřejné školy, a budou učiti naši mládež.« Katolíci radovali se příchodu jesuitův, ale kališníci, lutheráné a bratří ukazovali smýšlení nepřátelské. Po ulicích šly hlasy, že bude třeba ty nové mnichy vházeti do Vltavy a dům jejich vypáliti; na svých pochůzkách byli pozdravováni blátem a kamením. Jednou když Canisius u sv. Klementa sloužil mši, prorazil kámen z nenadání z ulice hozený kostelní okno a padl u samého oltáře. Jinému knězi u oltáře chtěl jeden člověk dáti políček, ale frater ministrant uchopil jej, pohrozil mu králem a vyvedl ho z kostela. Když o těchto výtržnostech zvěděl místodržitel arcikníže Ferdinand, ujal se jesuitů, dával jim branný průvod a pohrozil lidu přísnými tresty.[1] Roku 1561 byli Ladislav z Lobkovic na Chlumci a Jan Bechyně z Lažan na Pičíně jmenováni protektory kolleje, aby se o její bezpečnost starali.[2])

Jesuité začali katolickou reformaci školou. Akademie Karlova klesla náramně; měla vlastně jednu fakultu svobodného umění, mívala v 16. století vždycky pouze 10—11 mistrů, z nichž někteří učili také bohosloví a lékařství. Professura byla toliko dočasným povoláním, takže záhy ji opouštěli mistři a hledali zaopatření buď v duchovní správě, nebo v úřadech veřejných, nebo v advokacii a provozování lékařství; toliko prostřední síly zůstávaly při professuře. Počet studujících na Karlově akademii udává se v r. 1566 na 546, v r. 1581 na 671, ale v tom se zahrnovali hlavně odrostlejší žáci městských škol, kde humanitním předmětům se vyučovalo; vlastních navštěvovatelův akademie bylo tak málo, že šly stesky a obavy, aby nebylo více professorů nežli studentů. Doba studií trvala pouze jedno pololetí, a za ten čas odbývala se směsice vyučovacích předmětů. Rovněž směsicí bylo vyučování na školách městských až do sklonku 16. století.

Zcela jinak vedli si jesuité na svých školách u sv. Klementa, kde začali vyučovati 7. července r. 1556. Předměty naučné rozdělili na postupné třídy dle věku a chápavosti žáků. Nováčkové

---

[1]) l. c. I. 89. 90.
[2]) l. c. I. 155.

ve studiích byli zařaděni do třídy elementární, kde vyučoval mistr Kašpar Konger, Slovinec, který s mládeží českou dobře se smluvil a žáky v roce tak vycvičil latině, že postoupivše do třídy vyšší s prospěchem mohli tam sledovati výklady latinské gramatiky u mistra Baltasara Pfarrkirchnera, Bavora. V třetí třídě učil latinské skladbě mistr Florian, Vlach, ve 4. třídě poësii mistr Petr Silvius z Flander. Do těchto nižších tříd přihlásil se hned z počátku dostatečný počet žáků. Za to nebylo žáků do páté třídy, kde vyučovati v rhetorice začal teprve v následujícím roce mistr Vilém z Gelderska. Bylo to první řádně sestavené gymnasium dle vzoru škol vlaských. Bylo to gymnasium akademické (nynější staroměstské, posud tak zvané a také posud výborné pověsti se těšící a za první v Čechách pokládané.) Pravidlem bylo, aby žádný žák nebyl připuštěn do třídy vyšší, pokud nevyhověl předepsaným požadavkům v třídě nižší. Spolu založili jesuité akademii čili universitu o fakultě filosofické a bohoslovecké. Z gymnasia šel postup na fakultu filosofickou, a odtud na bohosloveckou. Na fakultu filosofickou přihlásili se posluchači teprve po roce. Za to začal Dr. Henrik Blyssem hned 7. července 1556 výklady z bohosloví, řecké a hebrejské gramatiky, k čemuž za málo let přibyly mathematika, fysika a ethika.

Studující na školách jesuitských činili rychlé pokroky a obrátili pozornost vzdělaných tříd na tyto školy. Již malí žáčkové štěbetali doma po latinsku ku podivu rodičů; na ulici potkávajíce žáky ze škol, podřízených Karolinské akademii, promlouvali k nim po latinsku, a tázaní neodpovídali, neumějíce. Záhy povstala v Praze řeč, že »u jesuitů naučí se chlapci za tři měsíce více, nežli u dřívějších učitelů za dva roky naučiti se mohli.« Proto mnoho žákův opouštělo městské školy a hlásilo se do škol jesuitských. Karolinští mistři byli pobouřeni, zkoumali a radili se o nápravu svých škol, a poznali, že příčinou toho jest nevhodný způsob vyučování, že všemu učí se najednou bez náležitého postupu učiva. I přibili na vrata Karolina disticha, jež svědčila všem officialům městských škol:

Non bonus est coctor, patina qui miscet in una
omnia, aves, pisces, ova, legumen, oves,
Sic malus est doctor, teneros si quis simul annos
grammaticen, logicen, rhetoricenque docet. [1])

---

[1]) l. c. l. 93.

(Nedobrý jest kuchař, jenž na jedné pánvi v hromadu mísí ptáky, ryby, vejce, čočku i skopové maso. Tak špatný jest učitel, který mládež najednou učí gramatice, logice a rhetorice.) Od toho času volalo se po nápravě a povznesení Karlovy university ve veřejnosti i na sněmích; a když potom školství v Čechách k lepšímu rozkvětu přišlo, zvláště za rektora Martina Bacháčka z Nouměřic, byla toho příčina ta, aby mohlo záZvoditi se školami jesuitskými. Ale pražské školy měly přece velikou újmu na žácích, školy jesuitské naplňovaly se vždy víc a více, a žáci byli většinou z rodin kališnických a protestantských. Nic nebylo platno, že pražská městská rada z pobídky university zakazovala: »aby nikdo do škol jesuitských nechodil, aby se papeženskými pověrami nenakazil,« a k staré slávě škol karolinských poukazovala. Nikdo nedbal zákazu, měšťané, páni i rytíři posílali své syny do škol jesuitských.[1]) Již r. 1568 posílal i staroměstský primator Jan Dražický, kališník, svého syna Vojtěcha do nich.[2])

Brzy hledali styky s jesuity vynikající kněží strany pod obojí. Mistr Havel Gelastus Vodňanský, professor při Karlově akademii, netěšil se přízni svých kollegů pro svou příchylnost ke starým řádům kališným, pojal velikou úctu k jesuitům, přicházel do jejich kolleje a obcoval jejich duchovním cvičením. Odtud nabyl odvahy k boji proti tehdejší konsistoři pod obojí, která v duchovenstvu sobě podřízeném trpěla lutherány i zwingliány. Před koncem roku 1561 podal stížnost k císaři na představené university i konsistoře, že nadržovali lutheránům i jiným bludařům. V lednu 1562 podal císaři stížnost ve jménu svém a 22 jiných kněží spolu podepsaných s ním jednostejně šmýšlejících, kde si stěžovali na překážky, které se jim dějí v kázání a konání obřadů dle starého řádu pod obojí, na přednost, která se dává novotářům a bludařům, na dosazování děkanů v krajích od konsistoře, kteří novotám přejí, na šíření lutheránství ve školách, uvedli některé novotářské kněze a děkany zejména a žádali, aby císař nápravu učinil. Císař chtěl tuto stížnost soudem rozhodnouti, avšak process byl odročen až do června 1562, a zmizel potom nadobro. Jeho dobrým následkem bylo, že císař potom sám obsazoval konsistoř a jmenoval administrátory. Mistr Gelastus přilnul potom úplně ke katolické straně, sloužíval mši sv. u sv. Klementa, a když r. 1577 umřel, vystrojili mu jesuité pohřeb u sv. Jakuba u Minoritů. V poslední své vůli odkázal jesuitům 100 tolarův a

[1]) l. c. I. 103. 104.
[2]) l. c. I. 259.

ostatní jmění určil na nadaci, aby z úroků byly kupovány chleby pro chudý lid.[1]) S jesuity spřátelil se i Jan Mystopol, od r. 1562 až do své smrti r. 1568 administrátor dolejší konsistoře, a poslal r. 1566 své dva syny do škol jesuitských, a říkával svým: »Chcete-li míti učené syny, dejte je na učení jesuitům.« Od roku 1567 netoliko katoličtí, ale i kněží pod obojí chodili na přednášky do kolleje Svatoklementské, kde P. Alexander Heller z Vídně měl »výklady sporných otázek« (explicationes controversarum quaestionum), tedy obranu víry čili apologetiku, a P. Michal Tominec (Tolmeiner), Slovan z Goricka, znalý dobře češtiny, přednášel jim soukromě o jazyku řeckém a hebrejském.[2])

Kollej plnila úkol, kteréhož očekávali král Ferdinand I., pražská kapitola a přední katoličtí šlechtici. R. 1588 bylo v kolleji 500 studujících, gymnasistův i akademiků. Všichni žáci klementští chválili se pro jejich zbožnost, skromnost a pilnost.

Kollej dostala záhy vydatné domácí české síly. Roku 1559 přišli z Říma PP. Valentin Vojt a Ondřej Pešín, později oba Volfgangové z Horšova Týna a Jan Labra, později doktoři Václav Sturm a Baltasar Hostounský. Pražská kollej odchovala si záhy svůj vlastní český dorost pro Tovaryšstvo; byli to Pražané Alexander Vojt a jeho bratr Martin, Vojtěch Boušek a Mikuláš Salius a jiní. Cizozemští jesuité učili se češtině, jako P. Baltasar Pfarrkirchner, Bavor, který již r. 1558 zpovídal po česku. P. Marco Soldano Bergamesco, Vlach, byl potom českým kazatelem o missiích. Od r. 1558 zavedl rektor Pavel Hoffaeus každodenní hodiny české konversace v refektáři, k čemuž dával zvláštní znamení zvoncem.[3])

Chvála vysokých škol Svatoklementských rozšířila se záhy po Čechách i do vůkolních zemí. Do nich posílala domácí šlechta své syny; pro ně zřídili jesuité ve své kolleji vychovávací ústav (konvikt, contubernium nobilium) již r. 1556; r. 1567 byli v něm 24 mladí páni a rytíři, a po roce již 30. K prvním chovancům náležel Krištof Popel z Lobkovic na Horšově Týně, horlivý katolík, který umřel r. 1609 jako nejv. hofmistr zemský, kdežto bratr jeho Vilém, neučený, přidal se k české konfessi a pykal potom těžce po bitvě bělohorské ztrátou svých statkův a vězením na Zbiroze; dále Zděnek Vojtěch na Chlumci (od r. 1599 nejvyšší kancléř), Adam ze Sternberka (1608—1623 nejvyšší pur-

[1]) **Akta konsistoře utrakv. I. 374—389; Tomek: Děj. Prahy XI. 62. 84. 93. 129—131, 133. 279; Winter: Život církev. I. 129—134; Schmidl: Hist. Soc. J. I. 398.**

[2]) **Schmidl I. 134.**

[3]) **l. c. I. 143. 144.**

krabí), Zbyněk Berka z Dubé (1592—1606 arcibiskup pražský), Jaroslav Bořita z Martinic a četní jiní. Roku 1575 založil papež Řehoř XIII. dvanácte nadačních míst v pražském konviktě pro mladíky, kteří by chtěli vstoupiti do stavu duchovního; jelikož na tato místa bylo málo žadatelů ze šlechty, byli přijímáni mladíci z dobrých měšťanských rodin,[1]) z nichž vyšla celá řada znamenitých kněží, mezi nimi Volfgang Zelender z Prošvic, opat broumovský. Roku 1583 bylo v konviktě mimo papežské stipendisty 57 mladíků stavu panského, rytířského a městského;[2]) r. 1584 bylo všech konviktistů 111, a to 12 ze stavu panského, mnoho z rytířstva a 26 papežských alumnů, z nichž bylo toko roku šest vysvěceno na kněžství.[3])

Na školách jesuitských nestudovala pouze mládež katolická, nýbrž velký díl, snad dobrá polovice byli synové kališníků, lutheránů ba i Českých bratří. Naproti takovým užívali jesuité moudré zdrženlivosti a veliké opatrnosti, chovali se k nim vlídně, nevnucovali jim katolickou víru, ale dávali jim všechnu příležitost, aby její podstatu poznali. A právě touto methodou vrátil se mnohý studující jinoch i proti vůli svých rodičův a příbuzných do lůna katolické církve. Tak na př. již r. 1561 přijali čtyři studující katolickou víru.[4]) Takových konvertitů bylo mnoho.[5])

Roku 1559 zřídili jesuité při kolleji sv. Klementa konvikt a seminář alumnů chudých (domus pauperum) na pobídku probošta Skribonia a kapitoly Svatovítské.[6]) Seminář, zvaný seminářem sv. Václava, měl přijímati z Prahy i venkova chudé, ale nadané mládence, kteří by se věnovali stavu duchovnímu. Ústav byl vydržován štědrostí a dary dobrodincův, arcibiskupa, kapitoly a šlechty. Roku 1579 dostal seminář vlastní dům od pana Jana staršího z Lobkovic na Točníku a Zbiroze. Byl to krásný dům s věží v Platnéřské ulici naproti kapli sv. Eligia.[7]) V celku byl tento seminář po 60 let od jesuitů z jejich příjmů vydržován,[8]) poněvadž dary nestačily nebo přestaly.

Císař Ferdinand I. udělil rektoru pražské kolleje dne 15. března 1562 právo povyšovati mladé učence za doktory filosofie a theo-

---

[1]) l. c. I. 364.
[2]) l. c. I. 489.
[3]) l. c. 498.
[4]) l. c. I. 152.
[5]) l. c. I. 140. 216. 263. 339. II. 482. 556.
[6]) l. c. I. 128 sqq.
[7]) l. c. I. 428.
[8]) l. c. I. 181.

logie[1]) v zakládací listině kolleje jesuitské,[2]) a tím založil v Praze druhou universitu, po něm Ferdinandovou zvanou.

Jesuité zavedli při svých školách slavné veřejné učené hádky čili disputace. První byla r. 1558 theologická »o svátosti biřmování.« K uloženému dni 12. ledna dostavili se papežský nuntius Jeronym Liberius, tři biskupové: vídeňský (Antonín Brus), pětikostelský a lublaňský; vídeňský kapitolní děkan, pražský probošt Skribonius s kanovníky, dvůr královský, šlechta, vyslanci knížat, královští lékaři, jmenovitě Magnus, který se pokládal za Hippokrata onoho století, professoři Karolinští a jejich studujících takový počet, že četní, nemajíce v síni místa, na dvoře stáli. Mladý jesuita Kašpar z Plzně hájil these proti odpůrcům, kteří se za ně přihlásili. Biskup pětikostelský, probošt Skribonius a vídeňský děkan kapitolní zasáhli do disputace a tak ji oslavili.[3]) Účinek disputace byl, že mnozí Karolinští professoři naklonili se jesuitům.

Občas provozovali studující, zvláště alumnové semináře, v kolleji dramatická představení, k nimž zvali místodržitele arciknížete Ferdinanda, pány a rytíře v Praze přebývající, přední duchovenstvo i městské magistráty. Na radnicích bývali vlídně přijímáni, a tam jim rádi půjčovali, čeho bylo třeba k divadelní úpravě, tapety, zbraně, městské trubače a trabanty. Při představení, které se dělo na dvoře kolleje, zaujímalo panstvo místo v oknech, ve dvoře před jevištěm shromáždilo se pražské měšťanstvo. Tak byl o masopustě r. 1559 sehrán kus: »Svár duše s tělem,«[4]) r. 1560 drama: »Euripa« čili o nestálosti věcí lidských,[5]) r. 1561 hra o Adamovi, r. 1562 »Saulova smrt a kralování krále Davida,« hlučná to hra, která divákům velice se líbila, 1563: »Philopedius«, 1564: »Fucus«, 1565: »Mile-Artifex«, 1567: »Smrt sv. Václava«, kterou nově sepsal Mikuláš Salius S. J., rodem Pražan; tato truchlohra tak se líbila, že diváci mezi sebou pravili: »Jesuité zasluhují chleba, když se nám přizpůsobují.«[6])

Jesuité konali služby Boží s velikou pobožností a zvláštním leskem, který blahodárně na jinověrce působil a je na jejich služby Boží přiváděl. Oni zavedli v Čechách obyčej stavěti v pašíjovém týdnu Boží Hrob, s kterým započali r. 1559. Bylo to

[1]) l. c. I. 163. 164.
[2]) Viz ji l. c. I. 161—165.
[3]) l. c. I. 119. 120.
[4]) l. c. I. 135.
[5]) l. c. I. 146.
[6]) l. c. 229. 230.

něco nového, nevídaného, zvláštního a skvostného. Co bylo lidu svobodného v Praze, přišlo se podívat na novou věc. Krásu stavby Božího Hrobu rozmnožovala hudba figurální a pak druhá chorální žalmů, která před tím nikdy slýchána nebyla. Arcikníže Ferdinand dvakráte v noci, na Veliký Pátek 24. března přišel k Božímu Hrobu se vším dvorem, poklekl na obě kolena a pohnul všechny, že na zemi padli. Vycházeje z chrámu v průvodě šlechty a dvora pravil ku kanovníkům, kteří tu stáli: »Máte, čeho byste následovali; proč nic podobného nevidíme ve Vašem kostele, Proč lidu odpíráte tak vděčné divadlo, kterým zbožnost všech může býti roznícena?« Spolu rozkázal rektoru Hoffaeovi vyplatiti 30 nebo více tolarů pro chrám. Podobně bylo slavné Vzkříšení Páně na Bílou sobotu za účastenství velkého množství lidu.[1])

Účinnou zbraní jesuitů proti protestantům byl katechismus. Petr Canisius, který byl 1554—1558 administrátorem vídeňského biskupství, sepsal ve Vídni návodem císaře Ferdinanda I. veliký [2]) a malý katechismus,[3]) kterým Lutherovu katechismu, v zemích rakouských rozšířenému, se na odpor postavil. Oba katechismy byly do češtiny přeloženy: veliký vyšel v Praze r. 1559 a potom častěji; malý r. 1584 též v Praze a potom častěji. Canisiův katechismus byl první českou knihou, kterou pražská kollej vydala. Karolinum bylo tím velice uraženo a pastaralo se o to, že městská rada tiskaře dala do žaláře, poněvadž jsa jemu poddán, neměl nic podobného bez jeho svolení učiniti.[4]) Ale odpor staré university po luthersku smýšlející byl marným, a jesuitští žáci uměli brzy a říkali celý katechismus z paměti.[5])

Aby katolického ducha utvrdili a spolu rozšířili mezi mládeží, zřizovali jesuité Marianské kongregace[6]), tak jak se začaly v Římě r. 1563 přičiněním mistra Jana z Lejdy Brabantské. První družinu Marianskou v Praze založili studenti ze šlechtického konviktu r. 1575 s alumny semináře chudých a jejich duchovním správcem Drem. Edmundem Campianem z Anglie, který r. 1581 stal se mučedníkem v Anglii. Později oddělili se alumni chudého semináře od šlechticův a založili vlastní kongregaci. Záhy vznikly kongregace čili družiny mužů katolických, do nichž

[1]) l. c. I. 128.
[2]) Summa doctrinae christianae sive Catechismus major. Viennae 1554.
[3]) Institutiones christianae pietatis, seu Catechismus parvus 1566.
[4]) Schmidl l. c. I. 137.
[5]) Winter: Život círk. I. 142.
[6]) P. Josef Svoboda S. J.: Katolická reformace a Marianská družina. V Brně 1888.

za členy čili sodály vstupovali přední šlechtici domácí i církevní. Vznikla i kongregace Vlachů tenkráte četných v Praze, kteří již r. 1567 měli při kolleji Klementské svou vlastní kapli.

Jesuité jsouce podporováni hojnými dary jak ode dvora královského, tak od katolické šlechty, skoupili všechny měšťanské domy »na Ostrově,« a začali stavěti velikou budovu, nynější kollej Svatoklementskou, a zbudovali mimo kostel sv. Klementa též veliký kostel sv. Salvatora (1578—1582) a Vlašskou kapli (1600—1602).

Z pražské kolleje zřizovaly se nové kolleje v Čechách a na Moravě. V Krumlově vznikla taková kollej r. 1584 péčí pana Viléma z Rožmberka,[1]) v Chomutově r. 1589 péčí pana Jiřího Popela z Lobkovic,[2]) v Jindřichově Hradci r. 1594 snahou pana Adama z Hradce, který svěřil dozor na školy na svých rozsáhlých panstvích rektoru kolleje, aby na nich nebylo jiných učitelů než katolických. Na Moravě počala kollej jesuitská již r. 1558 péčí biskupa Marka Kuena v Olomouci,[4]) a vzrostla tam brzy akademie, v Brně založil kollej r. 1572 biskup olomoucký Jan Grodecký z Grodku,[5]) a v Kladsku proměnilo se r. 1595 proboštství na kollej jesuitskou, jak o to pracoval s velikým úsilím poslední probošt Krištof Kirmesser, vida, kterak kladské hrabství začíná býti církvi katolické ztraceným.[6]) Tyto nové školy pracovaly vydatně pro věc katolickou v blízkém i dalekém svém okolí. Později vznikly kolleje v Klatovech, Březnici, Chebu, Litoměřicích, Králové Hradci, Jičíně a Kutné Hoře.

Jelikož jesuité hned od svého příchodu do Čech všichni pilně jazyku českému se učili a Čechy do řádu přijímali, mohli již r. 1566 vysílati kněze jazyka českého mocné na žádost katolických šlechticů na venkov, na jejich statky do měst a vesnic na missie,[7]) kde si nesmrtelných zásluh vydobyli.

Jesuité v Čechách náleželi z prva k německé provincii; když však v zemích Habsburských se rozšířili, byla zřízena zvláštní provincie rakouská, v níž byly tři hlavní kolleje: vídeňská, pražská a trnavská v Uhrách se sídlem provinciálovým ve Vídni. Teprva po bitvě bělohorské, r. 1623, byla zřízena česká provincie,

---

[1]) Schmidl: l. c. I. 502.
[2]) l. c. I. 583—585.
[3]) l. c. II. 38—41.
[4]) l. c. I. 119.
[5]) l. c. I. 330, 331.
[6]) l. c. 67—68.
[7]) l. c. I. 223.

která mimo země koruny české obsahovala veliké části jižního Německa a západního Uherska.

Vedle jesuitů mělo býti druhou pomocí ku katolické reformaci nové obsazení stolice arcibiskupské v Praze, která byla uprázdněna od r. 1431. Děly se v tomto ohledu dávno pokusy od sněmův i krále, avšak obnova stolice nebyla možnou, poněvadž stavové kališní i katoličtí nechtěli vydati statky arcibiskupské, které drželi. Žádostí ze dne 31. srpna 1547 žádala pražská kapitola krále Ferdinanda I., aby postaral se o ustanovení arcibiskupa, který by v českém království tolika sektami rozervaném zas jednotu víry zavedl.[1]) Ale tato žádost zůstala pro tu dobu nevyřízenou. Roku 1552 poslala pražská kapitola probošta Jindřicha Skribonia s arcijáhnem Janem ku králi Ferdinandovi do Vídně, aby znova přednesli žádost o ustanovení arcibiskupa v Praze. Král přijal oba posly vlídně, ale pražský prestol zůstal dále osiřelým. V letech 1558—1560 stal se rozhodný krok se strany Apoštolské Stolice, který krále Ferdinanda posud váhajícího a odkládajícího přiměl, aby arcibiskupa ustanovil. Papež[2]) poslal v ten čas císaři některé stížnosti, týkající se na př. zkracování církevních příjmů, sektářství, nepořádných kněží, a žádal se vším důrazem Ferdinanda, aby pražský prestol déle uprázdněný nenechával. Odpověď, kterou sestavil český kancléř Jáchym z Jindřichova Hradce, byla sice pro Apoštolskou Stolici příkrou,[3]) ale papežské zakročení mělo přece ten dobrý výsledek, že král začal upřímně o to dbáti, aby pražský stolec opatřil mužem v každém ohledu způsobilým. Nejprve myslil na probošta pražské kapitoly, Skribonia, který však té důstojnosti nepřijal, odporučiv na to místo Antonína Brusa z Mohelnice, velmistra řádu křižovnického s červenou hvězdou v Praze (od r. 1540), tehdáž pak biskupa vídeňského (od r. 1558).

Antonín Brus[4]) byl 5. října 1561 v památné schůzi v soudní síni na hradě pražském v přítomnosti stavů, obojích administrátorův a konsistoří, pražských kanovníkův od krále za pražského arcibiskupa prohlášen.[5]) Papež Pius IV. potvrdil tuto volbu,

---

[1]) Akta kat. konsistoře II. 63.

[2]) Byl-li to Pavel IV. (1555—1559) nebo Pius IV. (1559—65), nelze říci, neboť tuto věc známe z odpovědi kancléřovy, která nemá datum, ač nutno ji vložiti do času 1558—1560. Akta konsistoře kat. II. 283.

[3]) l. c. II. 280—288.

[4]) Borový: Antonín Brus z Mohelnice, arcibiskup pražský. V Praze 1873. Nákladem Dědictví sv. Prokopa.

[5]) Beckovský: Poselkyně I. 253.

ustanovil jej za arcibiskupa pro katolíky pod jednou, ale nedal mu žádného dovolení světiti duchovní kališníkům. Královským listem ze dne 12. ledna 1562 prohlásil Ferdinand slavně všem stavům království českého, že pražské arcibiskupství znova jest zřízeno a Antonín Brus od papeže za arcibiskupa potvrzen, a spolu slíbil, že »při Jeho Svatosti papeži se vší pilností o to usilovati bude, aby skrze dispensaci apoštolskou jmenovaný arcibiskup a jeho nástupcové kněžstvo pod obojí tolikéž ordinovati a světiti mohli, aby v království českém oboje strany pod jednou i pod obojí způsobou tím dostatečněji podle kompaktát se snášeti a v jednotě a svornosti trvati mohli.« [1]) Za sídlo byl arcibiskupu určen dům, do dnešního dne k tomu sloužící, na Hradčanech v rohu vedle příkopu hradského, koupený k tomu od Floriana Gryspeka, někdejšího sekretáře, potom rady a presidenta komory královské. [2]) Chrám Svatovítský, jenž od r. 1541 po ohni zůstával za 14 let pustinou, byl právě v prvním roce arcibiskupství dostaven, i mohl býti katolíkům znamením i nadějí nového vzkříšení. [3])

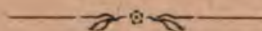
Nový arcibiskup počínal si na všechny strany s velikou opatrností. Roku 1564 dostal listem z 12. ledna censuru do svých rukou, tak že bez jeho povolení nic nesmělo se tisknouti. [4]) Však není slyšeti v této době žádných nářků na útisk arcibiskupův. K většímu činu po této stránce došlo r. 1571, když na rozkaz císařský kanovníci Tomáš z Helfenburka a Franta neboli Franciscus sebrali mistru Mitisovi z Limůz v Karolinu hromadu knih kalvinských a zvinglianských. Před tím obdržel administrátor pod obojí a rektor university císařský dekret, aby přiberouce k sobě třetího, chodili prohlížet knihařských skladův a pátrat, nejsou-li v nich knihy kalvínské, zwinglianské a zvláště Belingerovy. [5])

S jesuity žil arcibiskup Brus v dobré shodě, užíval jejich rady co do opravy kněžského zvláště klášterního života, a pracoval s velikou horlivostí o katolickou věc. Avšak jeho pravomocnost obmezovala se na stranu pod jednou; strana pod obojí zůstala při své zvláštní konsistoři, kteráž o arcibiskupovi jen tenkráte věděla, když se u něho o vysvěcení svých žáků na kněžství ucházela, jinak žádné jeho pravomocnosti, jmenovitě soudní, neuznávajíc.

[1]) Akta konsist. kat. II. 322. 323. — Beckovský: Poselkyně I. 256. 257.
[2]) Tomek: Děj. Prahy XI 111. 112.
[3]) Winter: Život círk. I. 152.
[4]) Akta kons. kat. II. 322.
[5]) Winter: Život círk. I. 153.

Císař a král Ferdinand I. a s ním arcibiskup Brus myslili a doufali, že povolí-li se věřícím kalich, brzy nejen kališníci, ale též lutheráné k jednotě církve se navrátí; pročež měl býti kalich od sněmu tridentského povolen nejen pro království české, ale i pro Uhersko a jiné dědičné země Ferdinandovy; kalicha žádali též vyslanec Bavorska pro toto vévodství a vyslanci francouzští, odvolávajíce se k starodávnému obyčeji, že král francouzský v den své korunovace Svátost Oltářní pod obojí způsobou přijímá. Papežští legáti předložili 22. srpna 1562 tridentským otcům návrh, aby Večeře Páně pod jistými podmínkami ve sv. říši římské, veškerém Německu, v Uhersku, Čechách, rakouském arcivévodství a jiných provinciích císařových pod obojí způsobou se rozdávala, a přimlouvali se vřele za jeho přijetí. Otcové rokovali o tom předmětu v generální kongregaci od 28. srpna až do 6. září. Za kalich přimlouvali se vřele arcibiskup Brus, jsa spolu orator (vyslanec) Ferdinanda jako císaře římského a krále českého, a Jiří Draskovič, biskup pětikostelský, jenž byl orator čili vyslanec Ferdinanda jako krále uherského. Názory Otců rozcházely se; jako protivník kalicha vystoupil generál jesuitů důkladnou, dobře promyšlenou a věcnou řečí, která byla rozhodující. Po jeho řeči bylo legátům jasno, že bez ohledu na císaře předlohu změniti musí, chtějí-li alespoň něčeho dosáhnouti. Císařský posel Draskovič pokoušel se v prvních dnech po řeči Lainezově, aby kalich alespoň Čechům byl povolen. Ale vida, že by toho nedosáhl, přistoupil ku prostředkujícímu návrhu papežských legátů, aby rozhodnutí o povolení kalicha přenechalo se papeži, ale provedl to, že legáti přijali do návrhu položku: kdyby papež kalich povolil, že to činí »dle přání, rady a souhlasu sv. synody« (ex voto, consilio et assensu hujus s. synodi.) Tento návrh byl dopoledne 15. září Otcům přečten, a odpoledne hlasovali o něm Otcové čtyři hodiny. Když Lainez k slovu přišel, byl osud návrhu již rozhodnut; 79 otců hlasovalo proti němu, 69 pro něj, 4 kolísali se. Většina nechtěla nic slyšeti o nijakém odporučování nebo schvalování kalicha; Lainez hlasoval s ní, odůvodniv důkladně svůj hlas. Za toho stavu věcí předložili legáti v generální kongregaci dne 16. září r. 1562 Otcům návrh, aby povoliti kalich ponechalo se papeži, což také 98 hlasy proti 38 přijato bylo. Ferdinand obnovil bez meškání listem zaslaným papeži Piovi IV. ze dne 14. února 1564 svou žádost, a papež řídě se radou kardinála Karla Boromejského, dovolil brevem ze dne 17. dubna 1564 v celé církevní provincii české, tedy v Čechách a na Moravě,

dále v Rakousku, Solnohradsku a některých diecésích v Německu podávati Večeři Páně pod obojí způsobou.[1]) Po vůli císařově prohlásil pražský arcibiskup Antonín Brus papežské breve slavně v neděli dne 23. července v chrámu sv. Víta po německém kázání o skutečné přítomnosti těla a krve Páně ve Svátosti Oltářní v přítomnosti několika tisíc lidí jazykem německým, a následující neděli dne 30. července po českém kázání jazykem českým.[2]) Na počátku srpna poslal arcibiskup opis breve svému suffraganu, biskupu olomouckému Marku Kuenovi, aby se podobně jako on zachoval. Avšak povolení kalicha nepřineslo onoho ovoce, kterého žadatelé očekávali; horliví katolíci nežádali ho, lutheráné byli dávno za kalichem, který jim nestačil. Kališná konsistoř dostavši od arcibiskupa akta sněmu tridentského a připojené prohlášení o povolení kalicha, nerozpečetila ani balíčku a vrátila jej hned arcibiskupovi, jelikož bez přivolení stavů pod obojí ve věcech náboženských nic měniti nehodlala. Povolení kalicha bylo v Praze prohlášeno 23. července a o dva dni později dne 25. července zemřel císař a král Ferdinand, jehož tělo do Prahy převezeno a v chrámě sv. Víta pochováno. Smrť císařova byla vlastně příčinou, že kalich žádoucího ovoce nepřinesl; neboť po jeho smrti nestaral se nikdo o to, aby na jeho základě strany smiřoval a smířil, a jej mocně s důrazem do života uvedl. Chyběla zde rázná ruka Ferdinandova.

[1]) Srv. můj Všeob. círk. dějep. III. 342—346 v stati: Sněm Tridentský.

[2]) Praví arcibiskup v listu ze dne 25. července 1564 k císaři: „Ego 23. hujus mensis die dominico in ecclesia mea metropolitana pragensi, habita prius concione de veritate Corporis et Sanguinis Christi in Eucharistia ejusque dignitate indifferentem usum ejus S. Sacramenti catholicis laicis concessum — idiomate teutonico publicavi, praesentibus hominum aliquot millibus, quod sequenti Dominica proxima in eodem loco sermone boëmico etiam futurum est. Akta konsist. kat. I. 387.

HLAVA III.

Maximilian (1564–1576), jako císař Maxmilian II.

Protestanté dosahují od něho toleranci čili trpení.

9. Náboženská povaha Maximilianova a jeho blahovolnost ku protestantům; další šíření protestantství v Čechách; vypuštění kompaktát ze zřízení zemského; nový pokus o mír mezi katolíky a kališníky.

Po smrti Ferdinanda I. uchopil se vlády v Čechách jeho nejstarší syn Maximilian, jako římský císař Maximilian II. Narodil se 31. července 1527 ve Vídni, pojal za manželku Marii, dceru císaře Karla V., byl v letech 1548—50 za nepřítomnosti svého svaka Filipa II. místokrálem ve Španělsku, r. 1549 uznán za krále českého a 20. září r. 1562 od arcibiskupa Antonína Brusa na království korunován. Týž byl jediný Habsburgovec, který se u víře kolísal a v srdci lutheránem byl.[1]) Snad již jeho

[1]) Světlo sem přinášejí: „Nuntiaturberichte aus Deutschland 1560 bis 1572 nebst ergänzenden Actenstücken. Erster Band: die Nuntien Hosius und Delfino 1560—1561. Im Auftrage der Historischen Commission der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften; bearbeitet von S. Steinherz. Wien 1897. In Commission bei Carl Gerold's Sohn. — K prvnímu tomuto svazku pojí se obsahem svazek třetí. Týž název: Nuntiatur-Berichte aus Deutschland

první učitel mistr Wolfgang Severus naklonil mladého prince k lutheránství; jisto jest, že již od r. 1555, kde měl již název českého krále, ukazoval silnou náklonnost ke straně protestantské. Mocný protestantský rozvoj v Dolních Rakousích působil silně na něho; též politika císaře Karla V., který chtěl, aby v Německu za nástupce již zvoleného Ferdinanda, bratra jeho, zvolen byl jeho syn Filip (II.) r. 1551 za krále římského, hnala ho do tábora protestantského. Nejrozhodnější vliv na mladého českého krále vykonával jeho dvorní kazatel Jan Šebastian Pfauser, který mu s úchvatnou výřečností zlořády v katolické církvi líčil.

Maximilian snažil se vstoupiti co možná v nejužší styky s protestantskými knížaty, dopisoval si s jedním z nich, Krištofem z Virtemberka, velmi důvěrně a vyjadřoval se častěji tak, že tento kníže musil se domnívati, že jest stoupencem Lutherovým, ale nesmí posud jeho učení veřejně vyznávati. Jeho důvěrné vyjadřování nezůstalo asi v tajnosti a doneslo se též jiným protestantským knížatům. Další kruhy byly na Maximiliana učiněny tím pozornými, že se vyhýbal všem přísně katolickým slavnostem, jako průvodu o Božím Těle, že žádal přijímání pod obojí pro sebe, a nechtěl se nijak odděliti od svého kazatele Pfausera, kterému se připisuje, že se Maximilian vždy víc a víc od církve katolické odděloval, spisy Lutherovy a Melanchthonovy čítal, a zarytému nepříteli Apoštolské Stolice Vergeriovi přístup k sobě dovoloval. Katolíci chovali veliké obavy, a působili na Ferdinanda, aby Pfausera vyhnal. Císař dával Pfauserovi svou nelibost na jevo, ale tento nedbal toho, jsa jist ochranou Maximilianovou. V zimě z roku 1569 na 1560 byly pro Pfausera mezi otcem a synem výstupy, které oba bolestmi naplnily. Císař hrozil, že dá Pfausera utopiti: tu slíbil Maximilian otci v lednu 1560, že ho propustí, doufaje, že místo něho dostane jiného protestantského kazatele, ale narazil na rozhodný odpor císařův, kterýž jenom kalich od papeže mu vyprositi chtěl. Císař chtěje syna na pravou cestu přivésti, poukazoval mu k tomu, že ztratí vyhlídku na císařskou korunu a Španělsko, setrvá-li při svém posavadním chování. Maximilian odpovídal, že jest více poslouchati Boha nežli lidí, a že svědomí stojí výše nežli království a země. Císař hrozil Maximilianovi úplným vyděděním. Maximilian měl před sebou »podrobení« nebo »vydědění«. Císař chtěl Maximiliana k obratu přinutiti z lásky otcovské, ale též z politických příčin, z obavy,

1560—1572. Dritter Band. Nuntius Delfino 1562—1563. ed. Steinherz. Wien 1903.

aby Maximilian svou veřejnou náklonností ku protestantství postavení domu Habsburského v Německu a jeho spojení se Španělskem neuškodil. Obě pohnůtky, láska k synu a politické ohledy, zdržovaly císaře od toho, aby nejsilnějšího tlaku na syna nevykonával a nejhoršího kroku proti němu se varoval, neboť věděl, že u stavů protestantských v Rakousku jest oblíben, a mohl by v jejich čele závažné nepokoje vyvolati.

Maximilian ve svém trudném postavení mezi podrobením a vyděděním poslal na počátku dubna r. 1560 svého radu Mikuláše z Warnsdorfa ku protestantským knížatům (saskému, braniborskému, hessenskému a falckému), aby jim oznámil, že mu císař žádného dvorního kazatele protestantského nepovoluje, jej ke mši a jiným papežským řádům nutiti chce, kdežto on augsburskou konfessi za pravé křesťanské náboženství uznává a v něm svůj život skončiti chce; dále aby na nich žádal vyjádření, které pomoci lze jemu od nich očekávati, kdyby od císaře a papeže pro náboženství na dále byl utlačován. Poslání Warnsdorfovo stalo se v největší tajnosti, ale spor mezi císařem a Maximilianem jakož i příčiny jeho nedaly se zatajiti. Na císařském dvoře šeptali si, že Maximilian veřejně k lutheránství se přizná, a císař sám obával se, že Maximilian nějakou »hloupost« provede.

Za toho trudného stavu přišel ku dvoru vídeňskému nový nuntius, Stanislav Hosius, učenec a muž apoštolský, a snažil se apologetickými a dogmatickými přednáškami působiti na Maximiliana, ale v celku mnoho u něho nepořídil. Obrat způsobila u něho protestantská knížata, jejichž odpovědi přinesl mu Warnsdorf. Všichni těšili ho sice lacinými radami, ale odmítali válečnou pomoc proti otci; žádný nechtěl se pro Maximiliana pustiti do nejistého boje; všichni dělili náboženství od politiky. Nejmocnější z nich, August Saský, připomínal povinnosti k císaři jakožto k hlavě říše. Maximilian vzal si poučení knížat protestantských k srdci a rozeznával od té doby náboženství od politiky. Vydobyl si pro svou osobu náboženskou svobodu, ale přiznati se veřejně k augsburské konfessi a učiniti si z císaře, papeže, Španělska a katolických kruhů v Německu nesmiřitelné nepřátele pokládal teď za největší spozdilost. Když dle rady protestantských knížat měl se s otcem smířiti, tu hned stála na obzoru jeho ducha myšlenka, aby se též s katolickými kruhy, jmenovitě s papežem, smířil. Tu snažil se veškeré podezření proti sobě v náboženském ohledu zaplašiti a vzbuditi domnění, že jest

na cestě »ku polepšení.« Od této doby choval se přívětivěji k nuntiu Hosiovi, dával mu slyšení, poslouchal jeho náboženské výklady; dne 4. listopadu 1560 pravil k nuntiovi, že byl častěji dotazován, proč se veřejně neprohlásí, zdali jest papistou čili lutheránem; tu že odpověděl, že není ani papistou ani evangelickým, ale křesťanem; Hosius nebyl sice s touto odpovědí spokojen, ale měl to jaksi za pokrok, že se neprohlásil »evangelickým« ale »křesťanem«.[1]) Posud stál Maximilian o přijímání pod obojí a nechtěl se dáti korunovati za krále uherského, poněvadž byl by musil přijímati pod jednou, ačkoli korunovační sněm byl svolán na 24. dubna 1561.

Nový papežský nuntius Zaccaria Delfino, obratný diplomat, nečinil žádných pokusů působiti nábožensky na Maximiliana, ale podporoval všemi silami jeho snahu přiblížiti se ku papeži.

V letě r. 1561 rozšířily se pověsti po Německu, že protestantská knížata připravují volbu dánského krále za krále římského. Císařský vyslanec Hassenstein poslal o tom poplašné zprávy do Vídně. Maximilian pokládal za jisté, že saský kurfirst August svého švakra krále dánského podporovati bude, aby byl za krále římského zvolen, a že by Braniborsko a Falce mohly tohoto příkladu následovati. Volbě Maximilianově za krále římského hrozilo veliké nebezpečenství; chtěl-li je odvrátiti, musil se před duchovními kurfirsty objeviti jako katolický kníže, a spolu chtěl, aby na ně papež v prospěch jeho působil. Proto poslal ve vší tajnosti ku papeži Piu IV. svého důvěrníka Dietrichsteina, aby mu povolil kalich, a spolu postaral se o to, aby katolická knížata ve vší důvěrnosti o jeho poselství ku papeži zvěděla. Papež chtěl Maximiliana získati povolením kalicha, ale nesnadno bylo nalézti pro to vhodnou formu. Bylť odepřel r. 1560 Maximilianovi kalich, za nějž otec pro něho žádal, a teď nechtěl předbíhati v tomto článku sněmu tridentskému. I vyvolil k tomu zvláštní formu: Poslal císaři 10. prosince 1561 list, kterým dal mu plnou moc, aby za jistými podmínkami svému synu přijímání pod obojí povolil. Císař měl v tajnosti list, který není ani bullou ani brevem, a mohl každou chvíli býti odvolán. Maximilian měl před přijímáním, které v tajnosti mělo se díti, před katolickým knězem slavně prohlásiti, že pod jednou způsobou jest tolik obsaženo, co pod obojí; že církev, která to stanovila, nechybila, a též ti, kteří pod jednou přijímají, nechybují, a on sám jenom z příčiny

[1]) List Hosiův k Puteovi ze 6. list. 1561, Nuntiaturberichte sv. I. str. 155.

pobožnosti a útěchy své (solum devotionis et consolationis causa) to žádá a činí.[1]) Posláním Dietrichsteinovým z jedné a povolením kalicha z druhé strany byl mezi Maximilianem a papežem učiněn mír. Zatím vystoupil saský kurfirst proti běžným pověstem, že by chtěl dánskému králi dopomoci k římské koruně, a tak zmizelo veškeré nebezpečenství pro Maximiliana. Jeho volba za krále římského byla pojištěna: katolíkům byl na cestě »polepšení« a protestanté pokládali ho za svého.[2])

Císař poděkoval papeži za povolení kalicha synovi listem z 5. ledna a dodal, »že Jeho Svatost má spravedlivou příčinu stěžovati si na činy jeho syna, a že Bůh jest mu svědkem, že neměl více práce, bolesti a zármutku, jako když viděl smýšlení svého syna ve věci náboženství, patře na nebezpečenství hrozící jeho duši a millionům duší, které by zahynuly, kdyby dále tak pokračoval. Soudce živých a mrtvých a kníže králů pozemských ví, které starosti, práce a úzkosti měl a má, aby syna svého ve víře katolické a v poslušnosti Jeho Svatosti a církve katolické udržel.«[3]) Týž den psal nuntius papeži, že dvorní kazatel biskup kerkský (Gurk) ve svůj úřad se uvázal, a že Maximilian s celým svým dvorem co do náboženství úplně správně žijí, tak že všichni katolíci, jmenovitě přísně pravověrní Španělové z okolí královnina, úplně spokojeni jsou.[4]) O dvě neděle později psal[5]) nuntius papeži, že císař s výsledky biskupovými jest úplně spokojen, a radil papeži, aby císaři, Maximilianovi a kerkskému biskupu vhodná breve poslal, a předložil hned návrh na breve pro Maximiliana. Papež psal hned 6. února 1562 Maximilianovi, chválil jej velmi, že přijal za svého kazatele biskupa kerkského; král prý ospravedlnil stkvěle mínění papežovo, kteréž o něm vždycky měl, a dal dobrý příklad králům a knížatům.[6]) Ani slovíčka narážky na jeho dřívější chování není v listu; jest viděti snahu Apoštolské Stolice, učiniti jeho návrat do lůna katolické co možná nejsnadnějším. Papež poslal žádaná breve též císaři a biskupovi. V breve k císaři prohlásil se papež ochotným, přičiniti »k rozmnožení hodnosti synovy« (ad augendam filii dignitatem.[7])

---

[1]) Viz jej v „Nuntiaturberichte“ sv. I. Nr. 82. str. 329.
[2]) Srv. rozpravu: „Einleitung“ k dílu I. Nuntiaturberichte p. XLII—LXII.
[3]) l. c. sv. III. str. 4. Nro 2.
[4]) l. c. str. 13.
[5]) l. c. str. 11. Nro 5.
[6]) l. c. III. 17. Nro 7.
[7]) l. c. III. 18.

V únoru 1562 učinil Maximilian před svou korunovací za českého krále v přítomnosti (císaře), arciknížat Karla a Ferdinanda a tajných radů přísahu, že zůstane vždycky katolíkem.[1]) Tato zpráva pochází od císaře a potvrzuje zprávu španělského vyslance Luny, proti níž mnozí učenci činili námitky. Maximilian ujišťoval opětně nuntia, že chce býti poslušným synem papežovým, a chodil na katolické kázání, což posud tvrdošijně odpíral.[2]) Ano v dubnu 1562 nařídil svému dvoru, aby všichni v pátek se postili a každý rok k sv. zpovědi a sv. přijímání chodili.[3])

Volba krále Maximiliana za krále římského děla se úplně beze všeho tajného smlouvání s protestanty a beze všech ústupků k nim v náboženském ohledu,[4]) a císař nenechal ani duchovních ani protestantských kurfirstů v pochybnostech, že Maximilian zůstane katolíkem.[5]) Ale protestantští kurfirsti soudili přece z poslání Warnsdorfova k nim r. 1560, že jest tajným protestantem a zatím pro okolnosti se přetvařuje, a byli ve svém mínění tím potvrzeni, že král jednu spornou otázku, která se ve volebním vyjednávání objevila, nechal nerozhodnutu. Protestantští kurfirsti žádali, aby z volební kapitulace byly vynechány všechny články, které se o papeži zmiňují, jmenovitě článek, který krále k ochraně Apoštolské Stolice zavazuje, čemuž ovšem duchovní kurfirsti se protivili. Král nepřidal se ani k jedněm ani k druhým, a chtěl kráčeti prostřední cestou: Články zůstaly sice ve volební kapitulaci, ale bylo k nim přiloženo vysvětlení, že protestantští kurfirsti nedali k tomu svého svolení a nepřipouštějí z těchto článků žádné závaznosti.[6]) O těchto událostech zmiňuje se Delfino 23. listopadu 1562, chvále Maximiliana: »Jeho Výsost odpověděla protestantům jako svatý; on prohlásil, že se ke katolické církvi zrovna tak chovati bude jako jeho katoličtí předkové, a mluvil o tomto článku s takovou plností krásných slov a vznešených myšlenek, že protestanté byli zdrceni.«[7]) Hned po volbě (24. listopadu 1562) přijal nový římský král nuntia v slyšení, k němuž pravil, že Jeho Svatost a Apoštolský Stolec z jeho volby se těšiti mohou; neboť on chce se ke svým katolickým předkům připojiti a pošle

[1]) l. c. IIII. 284. Nro 95.
[2]) l. c. Nro 6.
[3]) l. c. Nro 18. str. 40.
[4]) l. c. Nro 55. str. 148.
[5]) l. c. Nro 95. str. 284.
[6]) l. c. III. 147.
[7]) l. c. III. str. 145. Nro 54.

ještě dnes svého důvěrníka Dona Juana Manriquea do Říma.[1]) Papež potvrdil po dlouhých vyjednáváních s císařem Maximiliana za krále římského, při čemž Delfino se obratným diplomatem osvědčil.[2])

Maximilian nezapřel nikdy své náboženské povahy a své blahovolnosti ku protestantům. Když dolnorakouští stavové jeho státní dluhy v obnosu 3,600.000 zlatých převzali, slíbil jim 18. srpna r. 1568 náboženskou svobodu, a nedbal napomínání a výstrah ba ani hrozby klatbou papežského legáta kardinála Jana Františka Commendona. Za podobnou svobodu prosil též hornorakouský sněm linecký r. 1569, a císař mu ji slíbil. Svůj slib vyplnil listinou, zvanou »Concessions-Assecuratzion«, danou v Praze 14. ledna r. 1571, v níž dovolil lutheránským pánům a rytířům, aby ve svých zámcích a domech, mimo zeměpanská místa ležících, sobě, svým rodinám a čeládce, a ve svých patronátních kostelích též svým poddaným služby Boží dle agendy zeměpánem schválené konati směli. Ale lutherští stavové přestupovali nařízení svého zeměpána, konali služby Boží ve svých domech v zeměpanské Vídni, ano i v zemském domě ve Vídni, a císař jim to trpěl; podporoval tak nevolky nezákonnost a připravoval půdu k odboji a revoluci stavů protestantských, když nebude se díti po jejich vůli a vláda nebude jim ve všem ustupovati.[3])

Za takovéhoto smýšlení králova měli čeští protestanté volné pole. Již děly se častěji i schůze kalvínské, zvláště v domech cizích kupců pražských, na př. na Malé Straně u Filipa de Boys r. 1573.[4]) Osadníci pražští zastávali se směleji svých protestantských farářů proti konsistoři pod obojí, kteráž je ráda od far odháněla. Roku 1564 přišli vyslaní z fary sv. Mikuláše na Starém Městě do konsistoře a žádali, aby jejich farářem nebylo »vikláno,« aby nebyl »vrtán«, nekáže-li, jak konsistoř chce; to jest prý dobře; kdyby poslechl a kázal, jak chce konsistoř, »kázaní by se vztahovalo ke krveprolití; že nevystavuje monstranci, to také dobře; osadní prý sv. Písma čtou a jim rozumějí, že takové vystavování Večeře Páně k spasení jim náležité není.«[5]) Novotářští farářové nenosili tonsury, kterou nazývali cejchem nebo ještě

---

[1]) l. c. Nro. 55. str. 148. — Srv. v rozpravě „Einleitung" III. str. XXXIX—LVIII.

[2]) Srv. můj „Všeob. círk. děj." III. 249. 250. — Winter, Život církev. I. 158.

[3]) Winter, l. c. I. 158. 159.

hůře, a proměňovali obřady a ceremonie ve smyslu protestantském. Roku 1564 byli pražští faráři od administrátora Mystopola voláni do konsistoře a dostali důtku, že mění missály v kollektách a menšího kánonu vůbec neříkají, tvrdíce, že jsou to lidští nálezkové; poněvadž konsistoř se v tom ještě nezměnila, a oni jí připověděli poslušenství, a k missálu tomu se světili, protož aby ho neměnili; »víme«, pravili konsistoriané farářům na odchod, »jak se při tom chovati máme, abychom neludračili dušemi lidskými.« Brzy potom byli zase faráři voláni do konsistoře, aby se »při chvále Narození Božího spolu s církví, se všemi svatými a a anděly Božími srovnávali,« při čemž jim (lutherským) se stanoviska kališnického učiněna výčitka, že dítkám nechtějí podávati. Lutherští faráři, byvše obesláni do konsistoře, zapírali obyčejně své protestantství a vymlouvali se, ale také byly již výjimky. Na příklad r. 1565 farář od sv. Mikuláše Turek nevystavoval Svátost, odvolávaje se přímo na Luthera a Melanchtona; konsistoř dala jej zavříti, ale nevyhnala ho hned od fary. Roku 1573 chtěl administrátor Dvorský mnoho pražských farářů zavříti, že nesvětili hromnic, ale odpustil jim na jejich veliké prošení.[1])

Na venkově rozšiřovali patroni čili kollátoři horlivě protestantství. Když arcibiskup žaloval, dostala protestantská vrchnost napomenutí, důtku i hrozbu, ale nevšímajíc si toho, šla svou cestou dále. Který kněz odtrhl se od konsistoře, našel vždycky některého pána, kterýž ho chránil. Ano neposlušní kněží hrozili konsistoři, že se odtrhnou od její pravomoci, a »dají se pod pána.« Sám podkomoří Burian Trčka z Lipé oznámil konsistoři r. 1573, že svého kněze za nepořádného nemá, a na to, je-li pořádný, se neptá, také že ho nemíní propustiti, a poddaní jeho že »nestojí o svěcení vody a soli, aby čarovali,« a chtěla-li by v statky se vkládati, že to vznese na krále. Páni nedali si od nikoho rozkazovati. Slavata tvrdil do konce r. 1572, že už přijal augsburskou konfessi, a že nestrpí na svém panství nikde ornátů. Dle zprávy jičínského děkana Václava r. 1572 byly na celém tamějším panství na rozkaz vrchnosti sebrány a odstraněny monstrance, aby k nim kněží nemohli.[2])

Šlechtě pomáhali v šíření protestantství také císařští hejtmané, kteří královské statky spravovali. Za nejvíc provinilého pokládala konsistoř pod obojí pardubického hejtmana Jiřího Adelspacha z Damhorstu, na jehož panství bylo nejvíc ženatých kněží, a

---

[1]) l. c. I. 159.
[2]) l. c. I. 160.

kterýž docela do Pardubic dosadil podezřelého kněze z Moravy, Krištofa, za děkana.[1])

Protestantství všech odstínův a sekt šířilo se a upevňovalo v letech 1562—1575 v královských městech o překot. V Chomutově držela se katolická strana stěží;[2]) v Kadani ustupovali katolíci a mizeli, kde hofrychtéř Jan Bohnický vyloučil katolíky z městské rady a nevsadil do ní utrakvisty, ale lutriány, jak na to r. 1565 žaluje arciknížeti Ferdinandovi arcibiskup. Roku 1574 bylo snad v Kadani 14 osob katolických.[3])

V okolí města Mostu v Novosedlech měli za faráře vyběhlého mnicha, jenž vynechával »kanon«, a v Jiřetíně měli faráře, jenž veřejně chodil s manželkou a dětmi. Na Ronšperce a v Boru upevňovali lutherství Švamberkové, kteří vyhnali řádné kněze a uváděli nepořádné (1571). V Griespeku byl farářem ženatý kněz Adler, kterýž epištolu a evangelium zpíval po německu a všechny katolické řády odstranil. Když jej chtěl arciděkan plzeňský Jiřík Netolický visitovati a napraviti, vzkázal mu Griespek, přijde-li, že dá k šturmu zvoniti a své poddané na něho pustí.[4])

V Loketště odráželi křižovníci s červenou hvězdou protestantství s tak malým zdarem, že do r. 1577 mimo Chlum a Kinšperk všechny fary i karlovarská jim pobrány a pastory obsazeny byly.[5]) V Lokti měli r. 1565 kalvínské učitele. Arcibiskup Brus r. 1568, nemaje křižovníka, kterého by za děkana tam dosadil, poslal tam světského kněze Hinitia: tento byl hotový kacíř, který se však Loketským líbil. Následujícího roku 1569 nepustili loketští křížovníka Rubnera už ani k faře. Lutherští faráři seděli tu až do r. 1594.[6])

Do Chebska, jež náleželo k diecési řezenské, vnikalo protestantství plnou silou, když německý řád s velmistrem Albrechtem r. 1525 přestoupil na lutherství a katolického kněze z kommendy odvolal. Roku 1565 utiskoval tam katolické náboženství chebský hejtman a s ním Vavřinec Schönfelder, lutherský superintendent.[7]) Kolem Děčína bylo lutherství všudy pevné a sceleno; r. 1572 visitoval tamější fary superintendent ze saského Perna Dr. Stössel.

[1]) l. c.
[2]) l. c.
[3]) l. c. I. 161.
[4]) l. c. I. 161. 162.
[5]) l. c. I. 162.
[6]) l. c. I. 163.
[7]) l. c. I. 163.

a lutherští duchovní konali synodu v Děčíně.[1]) V Hrobech měli r. 1574 faráře českého Kratěnu, který byl ženat a nechodil již jako kněz.[2]) V Litoměřicích nechtěli více choditi na processí, a lidé smáli se, když je děkan přece konal.[3]) V České Lípě, náležející Berkům, měli protestanté r. 1569 svobodu a svůj kostel; r. 1573 konalo se tam poslední katolické processí Božího Těla. Roku 1566 zazdil v Jablonné protestantský duchovní »ciborium«; jeho vrchnost, Berka z Dubé, povolávala německé predikanty z Vitemberka a dokončila v těchto stranách zápas konečným vítězstvím protestantství.[4]) V Trutnově odpadl r. 1564 katolický farář a přešel k lutherství, kázal zvoniti o Veliký pátek, zakázal řehtačky a pak odstranil všechny ceremonie; po něm pokračoval farář Hirš, piják, a náboženský převrat dokončil Jan Timus roku 1572.[5])

I do »vždy katolické« Plzně vnikalo protestantství. Roku 1568 oznamuje plzeňský farář Wolfgang do konsistoře, že v městě přebývají »haeretici non pauci« (ne málo bludařů). V čele protestantského ruchu stáli »Kropáč, který chtěl býti vždycky velmi učený, a kosinář Benedikt všetečný«; mezi tupitele katolického náboženství náležel i městský písař.[6]) V sousedních Rokycanech zahynulo tou dobou katolictví, tak že tu byli katolíky jakýsi chudý krejčí a farář.[7]) Lutherské osady a chrámy byly v západních oněch končinách v Kdyni, Oubočí, Přimdě a Kolovči. Také v Rožmitále byli protestanté; r. 1572 sloužili tam lutheriané »novou mši«; téhož roku slavil na faře v Domažlicích lutherský duchovní Tomáš svou svatbu. V Prachaticku, na Táboře a v Sušicku všudy byli lutherští duchovní, upevňujíce svoji víru.[8])

Měšťané zlatých hor v Kníně přiměli svého faráře Jana k tomu, aby nevystavoval v neděli monstranci, i byl roku 1573 proto volán do konsistoře pod obojí. Roku 1574 má Vlašim již protestantského faráře, kterýž obřad o Božím Těle schválně činil směšným. Stejně vedl si téhož času pastor Altomytenus ve Vysokém (na Jičínsku) a jiní podobní v Branné, Vrbně, Skutči a mnohých místech vůkol; právě činností farářskou promě-

---

[1]) l. c. I. 164.
[2]) l. c.
[3]) l. c.
[4]) l. c. I. 165.
[5]) l. c.
[6]) l. c. I. 166.
[7]) l. c. I. 166. 167.
[8]) l. c. I. 167.

ňovaly se tyto osady v protestantské. Ve Skutči měl farář Jan jeptišku za manželku.[1])

Tou dobou byl všechen pruh země od Rakovníka až do labských krajů protestantským buď vědomě buď bezděčně. Ani na císařských panstvích nebylo lépe; tak na císařském panství v Brandýse viklalo se kališnictví a klonilo se k lutherství; v Lysé měli r. 1572 faráře Víta, který měnil řády a nechtěl konati processí; jeho nástupce Jan Bes kázal přímo proti katolickým řádům, zval je papežskými nálezky, nedal zpívati o Panně Marii, nazýval předešlé faráře, kteříž alespoň poněkud ceremonií se drželi, pleskáči a lháři, a jmenoval kropáč se svěcenou vodou tureckým kropidlem.[2])

Ve Velvarech zaváděl kněz Jan, místoděkan, pilně řády lutherské; byv obeslán od kališné konsistoře do Prahy, proč nevystavuje, svedl vinu na Velvarské, že mu dávají monstranci s pokaženým cimbuřím.[3])

V Jičíně bylo přičiněním Buriana Trčky tou dobou tolik protestantů, že měl kališný děkan Václav trudné postavení. Roku 1572 poručil mu Trčka, aby nechal ceremonií, že na svých statcích nikde nestrpí kněží, kteří ceremonie zachovávají.[4])

Na panství opočenském, pod Kumburkem a všude v těch stranách byli již jen protestantští duchovní. V Chrudimi byli v letech šedesátých protestanté ve valném počtu, ale konšelé žádali pořád ještě kněze z kališné konsistoře, při tom však lutheránčíce. Když r. 1564 žádali Chrudimští nového děkana, vyčítá jim kališná konsistoř, že nezachovávají ceremonií, nechodí na processí, že úřad vzal k sobě na radnici monstranci; chtějí-li se prý srovnávati s konsistoří »v religionu«, že dostanou kněze.[5])

Podobně měly se věci v Králové Hradci. Roku 1565 nařídil arcikníže Ferdinand: poněvadž v Hradci »těžké věci se dějí«, aby se to napravilo, a aby byly obnoveny předešlé řády. Ke změně protestantské přičinil nejhlouběji arciděkan Ondřej Albinus, o němž v konsistoři pod obojí r. 1572 byla zpráva, že jest ženat, má ženatého kaplana a nezachovává řádův, a kaplan že haní na kázání mši. Když arciděkana volali do Prahy, přišel docela po světácku bez pleše s okružím u košile. Dostal sice přísnou důtku,

---

1) l. c. I. 168.
2) l. c. I. 168.
3) l. c.
4) l. c. I. 169.
5) l. c.

avšak vrátiv se, vedl svou dále, až r. 1574 zbavila ho konsistoř místa. Musil se vystěhovati z města, kteréž bylo již dokonale protestantské.[1]) Dále k horám mělo již všudy protestantství vrch. V Kostelci zaváděl protestantské řády r. 1573 farář Václav; v Jaroměři oženil se farář Filip r. 1566, což sice z prva Jaroměřští nemile nesli, ale brzy ženatým predikantům uvykli.[3])

V jihovýchodních končinách Čech byla nejpevnějším sídlem protestantství Kutná Hora. Roku 1565 kárá kališná konsistoř děkana Jana od Vysokého kostela, že jest při oltáři velmi prázdný, nevážný; on ani druzí že »nepožívají kanonu rovně jako odřezanci Cvingliani a Valdenští«; mše že bývá v Hoře řídká, do roka asi dvakrát — a »kdyby který kněz, jak náleží sloužil, že děkan z něho posměšky má, aby ho od toho odsmáti mohl«; šatů kněžských že nenosí, přes půst že snědl několik telat a vymastil dva hrnce sádla. Byv volán do konsistoře zapřel všechno. Děkanové a jiní protestantští kněží v Hoře měli oporu v dělném lidu havířském, proti němuž báli se i vyšší úřadové zakročiti, aby se nevzbouřil. Havíři učinili Horu protestantskou.[2])

Katolíci měli těžkou práci, jenom když chtěli své postavení udržeti. Arcibiskup činil se, seč byl; aby katolíky literárně podepřel, učinil smlouvu se Zikmundem z Půchova o překlad katolické postilly Wildovy (Ferus). Slíbil mu čtvrtletně 20 kop míšenských, byt, stravu, šaty ložní, dříví a pachole ke službě až do ukončení díla; denně měl pracovati po šest hodin. Tato postilla na poučení a posilnění katolíků vyšla v Norimberce r. 1568.[4])

Na jihu českém bránilo se katolictví nejtvrději a sedělo tam místy kompaktně; tak na jihu od Jindřichova Hradce.[5])

K otázce, který byl číselný poměr katolíků k jinověrcům v této době, nelze bezpečně odpověděti. Když katolictví bylo na postupu, pravil r. 1609 pan Adam ze Šternberka ve sněmě, že na jednoho katolíka jest dobře 30 osob pod obojí.[6]) Papežský nuntius, Jan Delfino, biskup z Torcella, páčí katolíky r. 1575 na základě zprávy arcibiskupovy na 304.000 hlav a připisuje tento počet zásluhám jesuitů.[7]) Jan Laetus, farář v Pacově, píše r. 1582, že první houf náboženský v Čechách jsou lutheráné, druhý houf

---

[1]) l. c.
[2]) l. c. I 170.
[3]) l. c.
[4]) l. c. I. 171.
[5]) l. c. I. 172.
[6]) l. c. I. 172.
[7]) Theiner: Annales Eccl. II. 425; Winter: Život círk. I. 172.

jsou katolíci, ale těch jest méně nežli lutherů; kališníků prý ještě dost, ale kdyby byl examen, bude mezi nimi nejvíc kalvínů; kalvíni však jsou také samostatní a uvědomělí, a »není jich málo;« veliký houf jsou Bratří, kteří čím dále rostou víc.[1]) Dle zpráv statistiky z konce 16. století, ovšem statistiky nahodilé a kusé, byla čtvrtina pánův a 14. díl rytířů katolický.[2]) Počet katolíků byl nevalný proti ohromné většině jinověrců.

Lutheráné neměli více žádného ohledu na zákonnou vrchnost, konsistoř kališnou; lutherští pastorové na Chebsku měli již od r. 1565 zvláštního superintendenta, jímž byl nejprve Vavřinec Schönfelder v Schönfichtu; r. 1570 byl superintendent v Annaberku u Chebu. Tím odtrhli se od kališníků na dobro a ustavili se jako strana od nich různá. Za krále Ferdinanda nebyli by se opovážili něco podobného učiniti, aby veřejně neplatili víc za staré podobojí.

Za panování Maximilianova uvolnilo se i Bratřím.[3]) Žádali ho na počátku jeho vlády za právo veřejnosti pro svou Jednotu; císař jim to odepřel, ale svolil, aby v Čechách zůstávali na zapřenou bez pronásledování. Kolik Bratří bylo té doby na počet, nelze říci; bratr Černý prohlásil r. 1575 za klep, že by Bratří bylo na 60.000, tolik prý jich není. Proti tomu byla na počátku 16. století podána papeži zpráva, že jest pikartů na sto tisíc.[4])

Roku 1567 přišel nový král Maximilian po prvé do Prahy, a tu žádali na něm »stavové všichni tři pod obojí způsobou tělo a krev Pána našeho Ježíše Krista přijímající,« aby artikul o kompaktátech z výsad zemských, které nový král stvrditi měl, byl vypuštěn, a oni jenom slovem Božím se spravovali. Král svolil k tomu, aby kompaktáta ze zřízení zemského byla vynechána, ale na ten způsob: »což sice koli s strany dobrého řádu o pořádku v náboženství v tomto království od starodávna buď sněmy, smlouvami a starobylými dobrými pořádky a zvyklostmi nařízeno a způsobeno jest, to aby beze všeho přerušení v mocnosti své zachováno a podle slova Božího drženo bylo, a mimo víru svatou křesťanskou pod jednou a pod obojí způsobou do tohoto království žádných sekt bludných pod žádným vymyšleným způsobem uvozováno nebylo.« Král myslil, že vlastně v náboženství nepovolil, ale lutherští stavové dovedli již výraz »podle slova

[1]) Winter, l. c. I. 172. 173.
[2]) l. c. II. 173
[3]) l. c. I. 173—176.
[4]) l. c. I. 176.

Božího« po protestantsku dobře vykládati, aby k žádným bludným sektám nenáleželi.[1]) Za husitských válek obětovali jejich předkové život i statky, aby jim kompaktáta povolena byla, a jejich potomci neuznávali jich více ani za slovo Boží. Tak zachvátil cizácký německý blud Lutherův české mysli, z čehož jenom záhuba národní, politická i mravní českému národu plynouti mohla. Stavové žádali dále na králi, aby směli konsistoř sami obsazovati a jí volené defensory dáti ku podpoře; avšak král odepřel jim to, odkázal je na pozdější vyjednávání o té věci a ustanovil r. 1571 sám za administrátora horlivého kališníka Jindřicha Dvorského, opata Emauského.

Praví kališníci poznali, že vypuštěním kompaktát ze zřízení zemského zasazena jest hrozná rána kališnictví, a že mají před sebou dvoji cestu: buď přejíti na stranu lutherskou nebo spojiti se upřímně s katolickou církví. Tím krokem vymkla se lutherská šlechta z pravomocnosti dolejší konsistoře, která musila pomýšleti na záchranu. Administrátor Jan Mystopol tulil se ke straně katolické, vešel v přátelské styky s jesuity, vykonal u nich sv. zpověď a přijal Svátost Oltářní pod jednou způsobou. Chtěl se úřadu svého vzdáti, ale arcibiskup Brus nepřipustil toho pro dobrou věc.

Mystopol působil ve své konsistoři, aby upřímně sjednotila se s katolickou církví, a přivedl ji na svou stranu. Na podzim r. 1567 vyžádal si v čele své konsistoře slyšení u arcibiskupa a ohlásil mu v dlouhé řeči žádost, aby jeho strana pod obojí byla spojena s katolickou církví, od níž její předkové před 160 lety se odtrhli; spolu prosil, aby některý člen z Tovaryšstva Ježíšova poslán byl do Vídně k císaři se žádostí za potvrzení této unie čili sjednocení podobojích s katolíky. Arcibiskup rád to slyšel, ale neradil k ukvapení, aby z toho bouře mezi lidem nevznikly. Rektor pražské kolleje jesuitské Jindřich Blyssem neposlal z opatrnosti žádného jesuitu do Vídně, než napsal toliko příslušný list, který prostřednictvím vídeňské kolleje dostal se do císařské kanceláře. Císař Maximilian přijal sice rád zprávu o unii kališníkův a katolíkův, ale chtěje věc od sebe odvrátiti, odkázal Mystopola a jeho konsistoř k nejvyšším zemským úředníkům, aby s nimi o prohlášení unie té vyjednávali. Arcibiskup však neradil k tomu, poněvadž mezi nejvyššími zemskými úředníky bylo několik nekatolíkův, a byl chováním císařovým tak roztrpčen, že se chtěl vzdáti svého stolce. Mezi tím napomínal rektor

[1]) Tomek: Dějepis Prahy XII. 178—180.

Blyssem administrátora Mystopola, aby odstranil svátek Husův, obnovil soukromnou zpověď, zakázal podávati dítkám Svátost Oltářní a potupné písně na kněze a mnichy. Mystopol slíbil to a učinil upřímné pokusy, aby to provedl. Avšak veškeré toto ujednání mezi arcibiskupem a konsistoří dolejší zůstalo soukromým, nemajíc potvrzení a schválení ani od krále ani od vlády v Čechách. Když pověsti o tomto sjednání přece mezi lid vnikly, lál tento kněžím i jesuitům, vyhrožoval jim, a veškera nenávist padla na administrátora Mystopola jakožto papežence.[1])

10. „Dlouhý" sněm r. 1575; tolerance čili připuštění „České konfesse."

Předůležitý v náboženských zápasech českých jest rok 1575,[2]) v němž se konal tak zvaný »dlouhý sněm«, trvající od 21. února až do konce září. Na tomto sněmě podnikli lutheráni a Bratří prudký útok na císaře, aby si vymohli náboženskou svobodu. Císař Maximilian, předvídaje tyto těžkosti, vyhýbal se Čechám od r. 1571, až již více nemohl. Přijel na sněm se svým dvorem teprve 20. února 1575; jeho vítání nebylo hlučné, poněvadž páni a rytíři se svým příjezdem se opozdili; i nejvyšší purkrabí pan Vilém z Rožmberka přijel teprve za tři hodiny po císaři. Za to si přispíšil papežský nuntius Jan Delfino, biskup torcellský, rodem Benátčan;[3]) přijel do Prahy již 19. února, a ubytoval se u arcibiskupa Brusa, kterýž jej důkladně zpravil o českých náboženských poměrech. Papežská Stolice pochopila dobře, že by vítězstvím protestantství v Čechách padla její mohutná bašta a náboženské novoty že by zachvátily celé jižní Německo a draly se do samé Italie; proto počínala si rázně a opatrně.

[1]) Schmiedl: Hist. Soc. J. I. 313—315; Schmidl klade toto vyjednávání k roku 1572; jelikož však veškeré vyjednávání vede Mystopol, který zemřel r. 1568, tedy ona unie stala se r. 1567. — Svátek M. Jana Husi zrušil formálně mistr Petr Codicillus z Tulechova ve svém kalendáři r. 1585, a zakusil proto se strany protestantské mnoho mrzutostí.

[2]) Srv. výbornou rozpravu prof. Josefa Vávry: „Péče Stolice papežské o církev v Čechách r. 1575" v „Almanachu na oslavu jubilea papeže Lva XIII" V Praze 1893, které se v celku přidržíme; Tomek: Dějepis Prahy XII. 223—256.

[3]) Jeho rodné jméno jest u Schmidla: Hist. Soc. J. I. 363. Ve svých zprávách, které zasílal do Říma kardinálovi de Como, psal se vždycky: Jan, biskup torcellský.

Ve středu dne 23. února sloužil arcibiskup slavnou mši sv. v chrámě sv. Víta; když potom sešli se stavové na sněm, zaslal jim císař své předlohy, žádal za mimořádnou berni na obhájení Uher proti Turkům a na zvýšení svých pokleslých důchodů, dále za znovuupravení vysokého učení pražského a volbu svého prvorozence Rudolfa za krále českého, mimo jiné věci. Tu podnikli protestanté první útok a oznámili, že nebudou jednati o potřebách JMC., dokud jim nebude povoleno rokovati o jejich náboženských potřebách. Apoštolský nuntius zvěděl, že jim jde o propuštění augsburské konfesse, odebral se týž den k císaři, podal mu papežské breve a napomínal ho, aby nesvoloval k žádné novotě na škodu církve, jmenovitě nepropouštěl svobody vyznávati augsburskou konfessi, což by bylo proti zřízení zemskému a korunovační přísaze. K tomu odpověděl císař uspokojivě: »až prý bude řeč o konfessi augsburské, že prodlí v té věci jako jindy, a na konec, že k ničemu nesvolí.« Potom mluvil o obtížích, které bude míti s kališníky, poněvadž budou žádati, aby arcibiskup světil jejich žáky, jinak že odpadnou k lutheránům. K tomu odpověděl nuntius, že v té příčině bude nejlépe, když utrakvisté splynou s církví v jeden ovčinec, nechajíce různění. Po tomto slyšení u císaře měl důvěrné rozmluvy s předními pány katolickými, jmenovitě s nejvyšším purkrabím panem Vilémem z Rožmberka, nejv. hofmistrem Vratislavem z Pernsteina, s dvorským sudím Adamem ze Švamberka na Přimdě, a snad i s presidentem nad appellacemi Janem Popelem z Lobkovic na Točníku a Zbiroze, podal každému zvláštní papežské breve a snažil se roznítiti je pro věc katolickou. Tito páni, jindy vlažní, radovali se z pocty oněch papežských brev, a slíbili, že budou ze všech sil odporovati každé novotě, která by byla na škodu církve. Velikou radost měl nuntius z počínání arcibiskupa Brusa, který s veškerou horlivostí pracoval o věci katolické.[1]) Již 7. března nastala chvíle, kdy katoličtí páni měli ukázati svou horlivost skutkem.

Lutheránští stavové, v jejichž čele stál Bohuslav Felix Hasisteinský z Lobkovic na Červeném Hrádku a Chomutově, umínili si, stůj co stůj, zjednati veřejné uznání augsburské konfessi. K tomu nabádal je Němec mistr Cyriak Spangenberk, který pro své hádky s vitemberskými mistry nemaje klidu v Německu, odešel do Čech, aby tu protestantské hnutí rozdmychoval; jeho

[1]) Dopis nuntiův ke kardinálovi de Como z 25. února 1575 ap. Theiner: Annales Eccl. II. 452. 453.

postilla na jazyk český přeložená rozšiřovala se valně po zemi.[1]) Lutheráné jali se mluviti ve jménu celé strany pod obojí. Návrh přednešený jejich hlavním náčelníkem panem Bohuslavem Felixem z Lobkovic, nejvyšším sudím zemským, zněl: aby stavové pod obojí jednomyslně žádali císaře, by je zachoval při náboženství pravém a starém Krista Pána, kterému apoštolé vyučovali, kteréž Otcové svatí posloupně od mnoha set let zachovávali až do mistra Jana Husi, a v kterém oni stavové pod obojí doposud stojí, kteréž také do okolních krajin, a zvláště německých, od nich od Čechů se dostalo a tak se rozmohlo, že od stavů říšských císaři Karlovi V. r. 1530 v Augsburče co vyznání jejich podáno jest; v náboženství tom měli se stavové pod obojí o jistý řád srovnati a ke straně pod jednou přátelsky se chovati dle starých smluv a zápisův, od obou stran, pod jednou i pod obojí přijatých. V tomto způsobu učiněno o tom oznámení stavům pod jednou, téhož dne v jedné síni hradu pražského shromážděným k úradám, a vysloveno přání, aby i oni týmž způsobem přátelství s nimi zachovali. Proti přednesení nejvyššího sudího povstal dávný zastavatel starých řádů pod obojí nejvyšší komorník zemský pan Jan z Waldsteina a pravil, že on a jiní nesvolí k tomu, aby měli hledati nějaké nové a německé náboženství. I podal spis o osmi článcích, v němž žádal za znovuzřízení konsistoře pod obojí, kteráž by byla volena od shromáždění děkanův a farářův utrakvistických z celého království, též od mistrů pražského učení, a skládala se z adminisrátora, 11 kněží a tří laikův jakožto defensorů; konsistoř měla býti tedy vyňata z moci královské. V dalších článcích byla vzdávána chvála katolickým pánům, že svorně se snášeli s kališníky; ale spolu žádáno, aby strana pod jednou (t. j. arcibiskup) nevkládala se do věcí, které se týkají strany pod obojí, a nepřijímala přeběhlíkův od ní; posléze ať se císař o to postará, aby kněží pod obojí byli svěceni v Čechách. Tyto články doporoučel pan z Waldsteina k laskavému přijetí. Stav věcí poznal rychle pan Vilém z Rožmberka a odpověděl, že články pana z Waldsteina jednak chválí jednak urážejí, a jsou také na ztenčení moci královské, i tázal se, zdali jsou ve shodě s veškerou stranou pod obojí. Když pan Bohuslav Felix z Lobkovic prohlásil ve jméně své strany, že za konsistoř nežádá a také jí nepotřebuje, skončil pan z Rožmberka rozmluvu takto: »Jde tu o věci náboženské; o těch nesluší jed-

[1]) Gindely: Geschichte der böhmischen Brüder II. 139.

nati laikům; k tomu jest v zemi arcibiskup řádně ustanovený.« Dále prosil utrakvistů důtklivě, aby na tom přestali, a slíbil jim, že jim v nejbližších dnech výsledek úrad pánů katolických podá.

Hned příštího dne svolal arcibiskup do své residence na Hradčanech schůzi strany katolické: sešli se všichni kanovníci Svatovítští, tři opatové, dva jesuité z kolleje Svatoklementské, katoličtí páni a rytíři, poslové z města Plzně, celkem 60 osob. Arcibiskup usadiv se s přítomným duchovenstvem, přijal od shromážděných stavů slib, že věrně chtějí dostáti povinnostem k církvi katolické, a promluvil k nim v pěkné řeči, aby zájmů katolické církve statečně hájili, v žádné hádky s bludaři se nedávali, ale jim připomínali, že zřízení zemské chrání pouze katolíky a pravé kališníky, kdežto pod heslem kalicha v tomto království se skrývají mnozí bludaři; bude třeba opatřiti všechny zápisy předešlých sněmův a královské dekrety, ve kterých se určitě vymezuje vyznání pod obojí, a domáhati se toho, aby J. M. C. všechna práva a svobody zemské potvrditi ráčila; praví pod obojí buďtež chráněni proti lutheránům a jiným sektářům, a k tomu konci budiž zjednána shoda s konsistoří pod obojí; žádost lutheránů jest proti zřízení zemskému a všemu státnímu právu, a bude třeba ji rázně odepříti. Tuto řeč pochválil pan z Rožmberka a tvrdil, že na žádost lutheránů nemůže strana katolická dáti odpověď, pokud o ní nebude zpraven král jako hlava katolíků, kterému bude třeba připomenouti, že nesmí v zemi připustiti nové náboženství, chce-li míti pokojné kralování; r. 1547 zachovali mu katolíci korunu, kterou bludaři chtěli odevzdati jinému pánu; dosud jsou zemské svobody neporušené, bude snadno hájiti jich proti bludařům; poněvadž tito pod rouškou víry pod obojí se skrývají, bude třeba vyšetřiti, kdo jsou ti praví pod obojí, a kdož jsou konfessionisté (t. j. lutheráni); však i podobojí nezachovali se k nám podle úmluv, kdežto oni nám nic podobného slušně vytýkati nemohou. Podobně mluvil pan Vratislav z Pernsteina; »konfessionisté nechtějí kompaktát, ježto z nich vyplývá pravda, že strana pod obojí nemá od strany pod jednou lišiti se jinak leč užíváním kalicha; a když konfessionisté vychloubají se, že jejich víra rozšířila se po Německu, proč mluví nám o Německu; buď jsou původními utrakvisty nebo nejsou; jsou-li, netřeba nám nových úmluv s nimi; nejsou-li, pak žádají nebývalé věci a k těm nemohou nás nutiti; jest v žádosti jejich patrný obmysl; proč pak opouštějí nejvyššího komorníka (Jana z Waldsteina) a jsou proti němu!« S těmito vývody srovnával se úplně

dvorský sudí Adam ze Šternberka, karlšteinský purkrabí Jan Bořita z Martinic, mistr komory královské Zbyněk Berka z Dubé, president nad appellacemi Jan Popel z Lobkovic a jiní páni, jménem katolických rytířů Mikuláš Miřkovský z Tropčic, purkrabí hradu pražského a poslové města Plzně. Všichni byli tomu na odpor, aby nové náboženství do Čech uvedeno bylo. A hned, jak navrhoval pán z Rožmberka, odebrali se všichni přítomní páni, rytíři a plzeňští poslové z arcibiskupského paláce do královského hradu, vyžádali si slyšení u císaře, prosili ústy pána z Rožmberka naléhavě císaře, aby žádných novot náboženských nedopouštěl, a řečník připomenul mu čtyřikrát jeho korunovační přísahu. Císař byl jeho řečí nemile dojat, mluvil jinak, nežli prve k apoštolskému nuntiovi, o roztržkách mezi stavy, z nichž jdou obavy budoucího zla, a slíbil na konec, že bude o tom uvažovati, a pak že dá odpověď.

Následujícího dne 9. března sešli se stavové zase na sněm a pan Bohuslav Felix z Lobkovic žádal jménem lutheránů na katolických stavech za odpověď na jejich prosbu. Pan Vilém Rožmberka odvětil dosti nevrle: »Když vy jste užili dosti času na uvážení své žádosti, nechť i my, katolíci, užijeme delší lhůty k úvahám, než bychom dospěti mohli k zralé odpovědi. Zatím neplýtvejme časem a jednejme o proposicích J. M. C.« Pan Bohuslav Lobkovic odvětil, že on se svými přáteli již ne jednou takovými úklady sklamáni byli, proto nehodlají se raditi o proposicích císařských, pokud nebudou spokojeni ve věcech náboženských. K tomuto připojil se i pan Jan z Waldsteina jménem pravých kališníkův a tak rozešli se páni bez pořízení. Dne 10. března měli katoličtí páni zase slyšení u císaře; kterak pořídili, není známo, ale týž den dali lutheránům na sněmě odpověd: »Kdybyste byli pravé víry pod obojí, jak o sobě tvrdíte, nebylo by vám třeba nových úmluv, abychom vám byli přáteli a bratry jako doposud.« K tomu vyjádřili se teď lutheráné ústy pana Bohuslava z Lobkovic bez obalu, že třeba jest nových úmluv, poněvadž za to žádají, aby augsburská konfesse, která prý již r. 1530 schválena byla císařem Karlem V. pro Německo, připuštěna byla také do Čech k svobodnému vyznávání, a v tom že by rádi užili laskavé přímluvy katolických pánův u J. C. M. K této žádosti slíbil pán z Rožmberka jménem svých přátel odpověd po zralém uvážení. I uvažovali katolíci pilně tu věc, radili se s arcibiskupem, a tento zase s apoštolským nuntiem, kterýž opět požádal markýze de Almazon, španělského vyslance, za zakročení u císaře jménem

španělského krále, aby augsburská konfesse nebyla v zemi svobodně připuštěna.[1]) Toto jednání trvalo několik dní, což vzbudilo hněv protestantův; i císař byl mrzut na průtahy, nemoha se dočkati času na své potřeby. Přičítaje vinu toho arcibiskupovi, povolal jej k sobě a pravil mu důvěrně: »Ta různice mezi stavy jest mně nepříjemna: katolíci poslouchají rozkazů církve; podobojí však rozkazu Krista Pána; já pak nechci býti ani proti Kristu ani proti církvi; pročež ať se stavové mezi sebou dohodnou.« Na tuto divnou řeč odpověděl arcibiskup Brus: »Milostivý císaři! jistě že bych já rád pokoj měl, ale nikoli mi ho kněží pod obojí (starokališníci) nedají, na mne ustavičně nabíhají a žalují, že se sekty rozmáhají, aby byli ochraňováni, žádají. Někdy nechci jich k sobě pustiti, oni na tom nepřestávají; k místodržícím supplikují, a když ani tu co obdržívají, tehdy k Vaší C. M. s tím se utíkají, a Vaše Milost ráčíte mi poručiti něco, a když z toho nesnáz jde, opět jinak ráčíte poroučeti. Vy pak milostivý císaři, já již nevím co činiti, než přerád bych pokoje, já při svém řádu zůstávám, nechť mně jest pokoj dán, račte to způsobiti.«[2]) Jsou to pouze úryvky, které se z rozmluvy s císařem zachovaly, ale svědčí o těžkém postavení arcibiskupa, který při vší své bedlivosti a svědomitosti nevěděl, co má činiti, aby všem po právu vyhověl, a jehož císař vydatně nepodporoval. Císař chtěl augsburskou konfessi povoliti, ale přál si míti za to přímluvu katolických pánův, aby v čas výčitek mohl se omluviti, že sjednocení stavové k tomu ho přinutili. Avšak katolíci nebyli mu po vůli, a pan Vilém z Rožmberka prohlásil ve jméně jejich ve sněmě dne 14. března určitě, že katolíci nemohou se přimlouvati u císaře za schválení augsburské konfesse; však chtějí-li páni druhé strany soukromě si zříditi nové pořádky, katolíci že jich při tom zanechají.

Tím bylo jednání o augsburskou konfessi v Čechách pohřbeno, nač lutheráné byli připraveni. Zanechali katolíkův a spojili se se stavy bratrskými, kteří čítali tenkráte v zemi 17 pánův a 141 rytíře.[3]) Téhož ještě dne odebrali se všichni stavové pod obojí pospolu k císaři a prosili za povolení, aby mohli konati sjezd, na němž by s vyhražením stvrzení jeho o řád ve svém náboženství

---

[1]) List nuntia Delfina ke kardinálovi z Coma z 11. března 1575 ap. Theiner: Annales Eccl. II. 453—456.

[2]) Borový: Antonín Brus, str. 224. — Gindely: Gesch. d. Böhm. Brüder II. 122.

[3]) Sněmy české IV. 428—430.

»starém a pravém« k zabránění vzmáhajících se škodlivých sekt se usnesli. Císař svolil k sjezdu 15. března, a oni jej konali hned 16. března a pozvali k němu také mistry učení pražského.

Záměr strany lutheránské v Čechách byl zřejmý, že stotožňujíce se se stranou pod obojí, chtěli ji celou přeměniti na konfessi augsburskou. V tom směru prohlásil pan Bohuslav z Lobkovic hned 16. března na sjezdě v soudní světnici na hradě pražském, že především bude čtěna augsburská konfesse, aby ji všichni poznati a uvážiti mohli; ale narazil hned na odpor Bratří. Nejpřednější z nich pan Karel Krajíř žádal, aby vedle konfessí augsburské byla čtena také konfesse Bratří, jsouc mnohem starší. Tomu odpíral Bohuslav Lobkovic, předstíraje, že by to bylo mimo dovolení císařovo, které se prý pouze na konfessi augsburskou vztahovalo. Proti tomu ozvaly se hlasy, že v žádosti k císaři za povolení k sjezdu neučinila se zmínka o konfessi augsburské, než jenom o řádu náboženství strany pod obojí. Strhly se potom hádky prudké jedněch proti druhým, až konečně prohlásil Bohuslav Lobkovic, že nejprve bude čtěna augsburská konfesse, a potom že se může mluviti o něčem jiném. Byla tedy augsburská konfesse přečtěna, při čemž někteří z Pražanův odešli a jiní poslové z měst následkem toho dalšího jednání toho dne se neúčastnili. Bratří žádali potom, abych jejich konfesse byla čtěna neb alespoň předmluva k ní a pochvalný úsudek o ní svým časem od akademie vitemberské vydaný; nastal nový spor o to, až konečně bylo usnešeno, aby byly zvoleny osoby k sepsání řádu v náboženství a jim všechny spisy předložené (tedy i konfesse bratrská) odevzdány. Oč by se potom stavové na základě tom usnesli, aby bylo tiskem vydáno pod názvem »Konfesse české,« kterou by se potom všichni řídili, netrpíce mezi sebou žádný sekt Kalvinistův, Zwinglianův atd. Vzhledem na Bratry prohlásili lutheráné, že je mají za milé bratry, kteří mají lepší řád mezi sebou než oni, a že při své konfessi zachováni budou.

Dne 17. března přikročeno k volení osob k sepsání nového řádu náboženského. Z každého stavu bylo zvoleno po šesti osobách, tedy výbor osmnáctičlenný; poslové z měst měli volnost hleděti buď ke konfessi augsburské nebo ke starým řádům pod obojí; předními ve výboru byli ze stavu městského Sixtus z Ottersdorfu, ze stavu panského Jindřich z Waldsteina, ze stavu rytířského Michal Španovský z Lisova, podkomoří králové, a vedle ostatních také jeden z Jednoty Bratrské Albrecht Kamýcký ze Lstiboře, kterýž jenom na mnohé domluvy přijal volbu, jelikož

Bratří nemínili se toho jednání účastniti. Z mistrů pražského učení byli k tomu povoláni dva: Václav Zelotin z Krásné Hory a Matěj Dvorský (Curius) jinak Rozsypal zvaný.[1])

Katolíci neleníli. Apoštolský nuntius zpravil císaře v nejbližším slyšení o jejich veliké nespokojenosti s tím, co se děje, a vyslovil obavu, že sněm neskončí se bez vády a nepřátelství. Maximilian upokojoval jej, »že pouze nátlaku povolil, že lutheráni a pikarti společné konfesse nedocílí; a kdyby i docílili, že k ničemu nesvolí, co by bylo proti církvi.« Na císaře působili a přimlouvali se za katolickou věc jeho choť císařovna Marie, dcera císaře Karla V., španělský vyslanec markýz de Almazon, arcibiskup Brus, katoličtí čeští páni, a též pan Jan z Waldsteina jménem starokališníkův, a všem dal král jednostejnou uspokojivou odpověď. Jenom konsistoř pod obojí zakusila jeho nevrlost. Administrátor Jindřich Dvorský z Helfenburka ubezpečoval císaře svou oddaností a ochotou srozuměti se s katolíky, ale prosil za ochranu konsistoře proti lutheránům a pikartům; ale císař odpověděl mu: »Dejte mně pokoj vy, již nejste ani teplí ani studení.«[2])

Zvolený 18tičlenný výbor začal své porady na radnici Menšího města pražského v pondělí dne 21. března a pokračoval v nich 22. března; jednali o jednotlivých článcích augsburské konfesse, při čemž Albrecht Kamýcký jal se jeden po druhém srovnávati s konfessí bratrskou. Tomu se protivili přítomní ze staré strany pod obojí, obzvláště náruživě mistr Rozsypal; ale konečně bylo usnešeno, aby také konfesse bratrská byla čtěna. Jelikož byly tady velikonoce, odročil císař sněm 24. března až k 2. květnu. Papež Řehoř XIII., byv od svého nuntia zpraven o stavu věcí v Praze, poslal 9. dubna císaři breve, aby bludařům nepovoloval. Jiná breve obdrželi arcibiskup a katoličtí pánové i vévoda Albrecht Bavorský, aby na císaře působili, by nepovoloval.

Mezi tím zvolený výbor svěřil dvěma dosud málo známým theologům, aby jednotnou konfessi vypracovali. Byli to Dr. Pavel Pressius, jinak Přáza, rodem z Kouřimě, který byl několik let německým kazatelem v Kutné Hoře, a mistr Krišpín. O Pressiovi praví Gindely,[3]) že byl spíše dobrodruhem nežli theologem.

---

[1]) Sněmy české IV. 125—132. — List apošt. nuntia do Říma ze dne 20. března 1575, ap. Theiner: Annales Eccl. II. 457, kde se praví, že onen 18tičlenný výbor se skládal ze samých pikhartů.

[2]) List nuntiův ke kardinálu z Coma z 20. března 1575 ap. Theiner l. c. II. 457. Gindely: Geschichte der böhmischen Brüder II. 135.

[3]) Gindely: Gesch. d. böhm. Brüder II. 141.

Náčelníci Bratří Kalef z Mladé Boleslavě a Štěpán z Ivančic nedůvěřovali lutheránům a prosili pana Jana ze Žerotína otce proslulého Karla ze Žerotína, aby se dostavil na sněm hájit zájmů bratrských proti lutheránům; ten však nemoha pro sněm moravský v Olomouci do Prahy, psal panu Jindřichovi z Waldsteina a panu Kurzpachovi, příznivcům českých Bratří, aby se těchto jeho spoluvěrců na pražském sněmě ujímali. Kálef a Štěpán, připojivše k sobě dva členy úzké rady a dva duchovní, Jiřího Strýce a Isaiáše Cibulku, odebrali se do Prahy.

Sněm odročený začal opět rokovati 3. května a zvolený výbor sešel se 4. května v radnici malostranské ku poradě o společné konfessi a řádu duchovenstva. Pro chorobu nemohl se v prvních dnech zasedání výboru súčastniti pan Kamýcký, jediný zástupce Jednoty bratrské, proto ani bratrští duchovní neměli přístupu k odbornému rokování. Pan Kurzpach pomohl jim lstí; poradiv se s Kalefem uvedl do výboru Jiřího Strýce jako svého kaplana. Když v schůzi byla čtěna nová konfesse, činili některé námitky lutheráné i Jiří Strýc, který do ní dostal některé opravy ve smyslů Českých bratří. Jednání lutheránů s Bratřími bylo dlouhé, spojené s mnohými hádkami a kyselostmi.[1]) Dne 10. května byla čtěna bratrská konfesse a uznáno, že ve všech podstatných kusech srovnává se s konfessí augsburskou. Týž den zvoleno bylo 7 osob k vypracování řádu duchovenstva, které se svou prací 13. května byly hotovy. Tento řád měl za základ zřízení konsistoře od stavů dosazované, která by bděla nad konfessí, všechno duchovenstvo pod obojí spravovala a přijímala osoby do stavu duchovního beze všeho biskupského svěcení pouze vzkládáním rukou; spolu dovolovalo se manželství duchovenstva.

Zatím přijel do Prahy sám pan Jan z Žerotína a zastal se rozhodně bratrské věci. Čtení české konfesse a řádu duchovenstva mělo se díti ve schůzi 13. května. Na pozvání lutherských stavů přišlo do ní šest pánů a rytířů z Jednoty bratrské, z nichž předními byli Diviš Slavata, Jan ze Žerotína a Karel Krajíř z Krajku, aby o tom své mínění projevili. Jako dříve lutheráné o konfessi bratrské, tak nyní Bratří o české konfessi prohlásili, že ve všech podstatných věcech se s jejich srovnává. Ale Bratří nemínili se vzdáti své konfesse a podrobiti se novému řádu duchovenstva pod společnou konsistoří, a žádali, aby stavové u císaře prosili,

[1]) Gindely, l. c. II. 141—158.

by obojí konfessi schválil a je při starém řádu Jednoty bratrské zachoval. Když lutheráné jejich žádost zamítli, složili Bratří 14. května zvláštní prosbu k císaři za svobodu vyznání bratrského, kterou podepsalo 17 osob stavu panského a 124 stavu rytířského. Tato roztržka způsobila mezi stranou pod jednou radost, že tak úmysl lutheránů bude zmařen; ale též lutheráné poznali neblahé následky z ní plynoucí a již 15. května vyhledávali dorozumění s Bratřími, a měli s nimi zase 16. května společnou schůzi, ve které se shodli. Bratří upustili od své zvláštní prosby k císaři, a stavové svolili ku přídavku o schválení konfessí české v ten způsob, že osvědčujíce srovnalosti této konfesse české s bratrskou, žádali společně s Bratřími za svobodu náboženskou. Ale lutheráné chtěli oklamati Bratry a změnili onen dodatek tak, aby se zdálo, že mezi nimi a Bratry není žádného rozdílu. Dodatek byl čten 17. května v plném sedění, ale při čtení bylo vynecháno, co tajně bylo přeměněno. Však Bratr pan Diviš Slavata, sedě vedle čtoucího, poznal úskok a oznámil to ostatním pánům z Jednoty, kteří prohlásili, že hned sněm opustí, nebudou-li ony lstivé proměny odstraněny: »že Bratří úplně s utrakvisty se srovnávají« a »že žádají, aby císař nad nimi (utrakvisty) svou ochrannou ruku držel a popříti ráčil, by ve svém náboženství Bohu volně sloužiti mohli dle této konfesse.« Lutheráné musili povoliti, ale přes noc připsali zase větu: »My (lutheráné a Bratří) se mezi sebou tak srovnáváme, že jednotu církve netrháme.« Ale i proti tomu ohradili se Bratří, nechtějíce nijak podrobiti se nadvládě budoucí lutheránské konsistoře, a zmařili tak všechny úskoky lutheránů, kteří k nim poctivě se nechovali. Dne 18. května byla žádost císaři podána ve jméně »pánů, rytířstva, Pražanů a jiných měst, všechněch tří stavů království českého pod obojí přijímajících.« Avšak u císaře objevil se již vliv papežského breve a katolických pánů. Dne 26. května vzkázal císař protestantským stavům ústy nejvyššího hofmistra Vratislava z Pernsteina, že »na jejich spis lze dáti odpověď po zralém uvážení; a páni ať si pospíší v úradech o císařských proposicích.«

Císař poslal českou konfessi na dobrozdání Apoštolské Stolici, kurfirstu saskému Augustovi, přísnému lutheránu, konsistoři dolejší, několika katolickým pánům, nejvyššímu komorníku zemskému Janovi z Waldsteina jakožto náčelníku starých pod obojí, aby průtahem nabyl času. Avšak okolnostmi zdálo se, že bude císař přinucen své rozhodnutí urychliti. Stavové lutherští a bratrští postarali se o to, aby česká konfesse v Praze i na venkově ve

známost přišla. Mezi Pražany, zvláště na Novém Městě, jevila se veliká přízeň k české konfessi, a Čeští bratří konali své sbory již veřejně. Sbor v Mladé Boleslavi, který byl od císaře Ferdinanda I. zavřen, byl obnoven 22. května za přítomnosti 15.000 účastníků.

Pro českou konfessi vznikly veliké spory. Arcibiskup Brus odevzdal ji hned dvěma jesuitům, Sturmovi a Hostovinovi, aby k ní odpověděli a ji vyvrátili; jejich odpověď byla odevzdána ještě dvěma katolickým právníkům ku posouzení, potom vytištěna a rozdána mezi sněmovníky; líbila se nejen katolíkům, ale i kališníkům.[1] O slavnosti sv. Víta (15. června) kázal ostře v chrámě sv. Víta probošt boleslavský a světící biskup pražský Václav Franta (Fronto) čili Francisius proti bludařům, lutheránům i Bratřím. Užil ve své řeči způsobu mluvy u odpůrců dávno oblíbené, užívati a ostře obraceti obrazy ze Starého Zákona na věci přítomné. Mohutnými slovy pověděl četnému shromáždění, že Řím jest jedinou pravou svatyní jerusalémskou, kdežto kacíři postavili své modly v Dan a Bethel, v obrazech líčil lutherány a Bratry, nejsa vybíravý ve výrazech, jmenovitě proti Bratřím; bratra Lukáše nazval vlkem Habakukovým, »večerním, nočně vzteklým«, Augustu Behemotem, a ukazoval na Francii a Nizozemí, čeho se lze nadíti do bludařů vzhledem na zemský mír. Břitkost této zbraně poznali hned protestanté a rozhněvali se velice. Nejvíce popudila je v tom kázání věta, že král Šalomoun má podnes právo, zlému Adoniáši (t. j. protestantským stavům) odepříti ruku Abizačinu (t. j. svobodu náboženskou). Bez meškání poslali deputaci k císaři se žalobou na kazatele a s prosbou za brzké povolení české konfesse. Císař chlácholil je, ale také toužil na zdlouhavý postup sněmovních prací, tak že se mu zdá, kterak jedni nechtějí vyříditi jeho proposice, dokud nebudou uspokojeni ve věcech náboženských, kdežto jiní byli by zase rádi, kdyby vůbec ze všeho jednání sněmovního sešlo. V nejbližším zasedání sněmu vinili protestanté katolíky, jakoby oni to byli, na které toužil císař, že maří jednání sněmovní. Katolíci nestrpěli této pohany a odebrali se všichni na vybídnutí pana Viléma z Rožmberka k císaři a žádali za určité vysvětlení jeho výroku. Císař byl v rozpacích, ale odepřel jmenovati osoby. Pán z Rožmberka prohlásil potom každého, kdo J. M. C. tak zle zpravil, ať jest to kdokoli, za zemězrádce, nehodného, aby byl mezi hodnými lidmi.[1])

[1]) Schmidl: Hist. Soc. Jes. I. 375.

[2]) Gindely: Gesch. der böhm. Brüder II. 165—179.

Jako probošt Franta (František), kázali i kališní kněží prudce. Administrátor Dvorský, opat Slovanský, mluvil na kazatelně v ty dni: »Co mníte, že jest Kristus mezi těmi, kteříž tu spisují artikule o náboženství? Ba není, ale skrývá se, jako když naň Židé kamením házeti chtěli.« A rozesmál se v tom na kazatelnici posupně. V den sv. Víta byla v kališnickém kázání i tato slova: »Na sektáře bludné má císař šatlavu, kata, meč, kterýmž má zabíjeti, kdožby nechtěli poslouchati císaře a nás kněží.« Tuze zle kázal v ten čas malostranský kněz u sv. Mikuláše. Vůbec byla kázání proti lutheránům a Bratřím tak zlostná, že císař musil sám krotiti a zakazovati. Však lutherští kazatelé nezůstali svým odpůrcům nic dlužni a odpovídali jim prudce na svých kázáních.[1])

V Praze na Starém Městě stalo se působením kališníkův a katolíkův obecní usnešení, že nikdo nestojí o konfessi augsburskou, poněvadž tu mají »starožitné učení od předkův.« V městě bylo veliké pohnutí; protestanté potýkali se slovy tvrdými s protivníky svými na potkání, Grispek s Drem. Melem »dali si i po pohlavku«, jiní zlostníci veřejně si nadávali, a konečně vznikla i pověst, že jesuité hrozí i lázní pařížskou (nocí Svatobartolomějskou); u sv. Jakuba zvonili již vlaští mniši na poplach ze strachu nějakého útoku, ale nedošlo k němu. Na veliký hněv katolíků přihlásili se z katolické Plzně protestanté ke sněmu o náboženství jednajícímu, s prosbou, aby měla v Plzni svobodný průchod jejich víra pod obojí. V Praze i v Plzni bylo zavedeno pilné vyšetřování, kteří se o to opovážili uvésti na věrnou Plzeň takový posměch. Bylo vyšetřeno, že tu prosbu spisoval městský písař Kříž, jenž na rozkaz císařův byl přivezen do Prahy, uvězněn za mnoho dní, ale zakročením stavů byl propuštěn. Ovšem ztratil městské písařství.[2])

Císař žádaje za dobrozdání o české konfessi dostal ze všech stran odpovědi odporné stranám oběma, lutheránům i Bratřím. Konsistoř pod obojí zamítla rozhodně českou konfessi ve své odpovědi ze 4. června, pravíc: »To vyznání na konfessi augsburskou bez výminky se vztahuje, kterážto confessio, poněvadž z větší strany učení a náboženství katolickému a strany naší pod obojí, starobylému a pravému jest odporna, ne bez slušných a hodných příčin od slavné a svaté paměti císaře Karla toho jména pátého Jeho Milosti a knížat katolických a duchovních i světských hned

[1]) Winter; Život církev. I. 178.
[2]) l. c. I. 178. 179.

tehdáž z počátku jako i potom jindy na větším díle za scestnou a bludnou jest uznána. — Tím vyznáním (českou konfessí) schvaluje se konfessí a náboženství Bratří, sekty pikhartské, kteří se v něm za dobré přátele a pravé křesťany (poněvadž by se s dotčeným seznáním ve všech podstatných artikulích snášeli) vyhlašují, a z té příčiny páni stavové podepsaní nemíní jich od náboženství jejich utiskati. Ježto jest věc všem obyvatelům tohoto království českého známá, že ta Jednota bratří Pikhartův s jich sektářským náboženstvím jako věc církvi Boží a tomuto království škodlivá ode dávných let skrze obecné sněmy a jisté výpovědi království tohoto, potom i skrze přísné mandáty od Jejich Milostí králů Českých, ano i od Vaší Cís. Milosti vůbec vydané a jinak ne jednou jest potupena, odsouzena a vypověděna, až na posled i pod pokutou na hrdle trestání zapověděna. — Jmenovaným vyznáním (českou konfessí) vyměřuje se řád a způsob nový sektářský podle obyčeje augsburské a pikhartské konfessí, totiž aby mládenci k ouřadu kněžskému skrze vzkládání rukou od osob do konsistoře zvolených, netoliko duchovních ale snad i světských, potvrzováni byli, čehož prve jest nikdy v tomto království, ani v straně pod obojí nebylo, aby konsistoř k ouřadu svatého kněžství buď tím nebo jiným způsobem potvrzovala, nebo také jiné kněží, mimo ty, kteříby od pořádných svaté obecné církve biskupův ordinováni byli, přijímati měla.«[1]) — Konsistoř pod obojí stála přesně na půdě platného českého práva, které znalo v království jenom katolíky a stranu pod obojí, pravou, starou, a správně posoudila českou konfessi, že jest to náboženství cizí, německé, hostinské, v českých slovech augsburská konfesse, dle zřízení zemského do země nepřípustná.

S dolejší konsistoří srovnávalo se dobré zdání světských stavů staré strany pod obojí, podané císaři panem Janem z Waldsteina. Bylo podepsáno jménem: »pánů, rytířstva a Pražanů, kteříž víry staré svaté obecné křesťanské pod obojí způsobou se přidržují;«[2]) ale osob k této straně se přiznávajících nebylo mnoho. Zavrhovali artikule ve spisu o konfessi české obsažené jakožto novoty z náboženství přespolních vzaté, činili návrh na obsazování konsistoře stavy a jmenování defensorů k ní a při-

---

[1]) V Pamětech Slavatových I. 214—217.

[2]) Bratrský rukopis poznámenává k tomu: „A těch osob stavu panského byly dvě, pan komorník (Jan z Waldsteina) a pan Zdeněk z Wartenberka, stavu rytířského koliksmálo, z měst Pražských Krejčí.“ Sněmy české IV. 344.

pojili patrně s úsměškem žádost, aby na znamení jednoty mezi jedněmi a druhými k straně pod obojí se hlásícími všichni i se svými kněžími ve svém hlavním kostele (snad v Týnském) se sešli a k víře křesťanské se přiznali, sv. zpověď vykonali a přistoupili ku přijímání Těla a Krve Krista Pána od pořádných kněží. Císař zaslal oba tyto spisy jako prve českou konfessi pánům pod jednou k nahlédnutí. Měli poradu 4. června, ku kteréž arcibiskupa a veškeré jiné duchovní pozvali, a odevzdali své dobré zdání 9. června. Ukázali k odporům mezi stranami pod obojí, které se v oněch třech spisech jevili, vyslovili nad tím své politování, odvolávali se na zřízení zemské a smlouvy mezi stranami pod jednou a pod obojí, a žádali, aby císař jejich stranu při nich zůstavil a chránil, pravíce, že do sporů ve druhé straně vkládati se nechtějí. [1])

Boleslavský probošt Franta dostal sice pro své prudké kázání od arcibiskupa důtku, avšak přece vyšlo ve svých následcích na jevo, že obsah jeho řeči byl mluven ze srdce věrných katolíků. Ve čtvrtek dne 30. června odebrali se všichni katoličtí sněmovníci ke hromadnému slyšení k císaři, v jejichž jménu promluvil k němu pan Vilém z Rožmberka v tomto smyslu: »Ti ze stavů, kteří žádají za propuštění české konfesse, jsou zjevní bludaři, zapírajíce zásady církve pod obojí. Vaše C. M. měla by tedy dle zřízení zemského a dle korunní přísahy své odepříti jim svobodu české konfesse, ba naopak, měla by je vypuditi ze země a netrpěti zde vedle katolíků než pravou stranu pod obojí. A po právu žádáme, aby duchovní správě katolické vráceny byly všechny fary, které si bludaři přisvojili. Jestliže pak oni vyhrožují zmařením sněmu, nebude-li jim propuštěna česká konfesse: tož podobně a s lepším právem naše strana katolická může tak hroziti a také hrozí, kdyby jí tak veliká škoda byla zdělána propuštěním oné bludařské konfessí a právním uznáním oněch bludných sekt.« Katoličtí páni myslili, že císař bude na nich žádati, aby, co ústně přednesli, též mu písemně podali, a měli již pro ten případ pohotově písemní promemoria. Avšak císař měl dosti na ústním vyjádření. [2]) Císař odročil sněm na počátku července do 15. srpna pod záminkou, že jest třeba, aby páni stavové na svých statcích přihlíželi ke sklizni Boží úrody. Před rozchodem povolal k sobě náčelníka protestantů, pana Bohuslava Felixe z Lobkovic, a při-

[1]) Tomek: Děj. Prahy XII. 237. 238.

[2]) List apošt. nuntia z 3. července 1575, ap. Theiner: Annal. Eccl. II. 458.

pravoval ho na svou budoucí resoluci: on prý poslal českou konfessi na mnohá místa; některé posudky ho ještě nedošly, a které došly, potřebují zralého uvážení; on prý se přičiní, aby ve věcech víry upokojil stav panský a rytířský; stav městský náleží jemu a nemíní jej do toho pojímati.[1]) Tak promluvil císař 6. července, a 7. července rozjeli se stavové.

Sněmovní jednání začalo znova dne 19. srpna. Král Maximilian vešel se svým synem Rudolfem, již korunovaným králem uherským, do plného sněmu, mluvil s trůnu o svém milém národu českém a dal potom přečísti dlouhý svůj spis, v němž napřed sliboval, že dá do dvou dní svou resoluci v příčině konfesse české, žádal stavův, aby přihlíželi ku potřebám svého zeměpána, zejména aby mu povolili žádoucí berni na obranu jeho zemí proti Turkům, a pamatovali pro jeho sešlost a nemoc v čas na volbu budoucího krále, s kterou aby si pospíšili, zvláště když on císař musí se za krátko odebrati na říšský sněm do Řezna, aby německé věci na něm opatřil. Přítomnost mladého krále Rudolfa po boku otcově byla sněmu znamením, koho císař chce míti svým nástupcem.

Potom promluvil krátce pan Vilém z Rožmberka jakožto první úředník koruny české a navrhl krále Rudolfa sněmu k volbě; jeho katoličtí přátelé srovnávali se s ním, ale protestanté přijali ono vyzvání s hlubokým mlčením. Císař nemohl tedy otáleti a musil dáti resoluci, ale počínal si při tom rozpačitě a ostýchavě. Večer 21. srpna povolal k sobě pana Bohuslava Felixe z Lobkovic a pravil k němu důvěrně, že »jeho resoluce nebude jim příznivou, ježto musí spokojiti katolíky; ale aby se z toho nermoutili a setrvali na své žádosti, a pak uvidí, co učiní.« Dne 22. srpna obeslal k sobě čtyři pány strany protestantské a předčítal jim svou resoluci: »Pilně jsme přemýšleli o artikulích konfessí nám od tří stavů tohoto království podané a pamatujíce na přísahu naši královskou rozhodli jsme tak, že nelze dopustiti v tomto království jiné víry než katolickou a pod obojí. I chceme bdíti nad zřízením zemským, které nedopouští změny v náboženství. Jest nám se starati o svornost obecnou a netrpěti škodlivých sekt, z nichž nebývá než různice, zmatek v řadách obecných a úpadek moci královské. Také z ohledu na Boha a lidi nelze svoliti k novému náboženství. To povězte všem stavům vaší strany, aby znajíce vůli naši, spokojili se s touto spravedlivou naší resoluci.«

[1]) Gindely: Gesch. der böhm. Brüder II. 180.

Oni čtyři páni oznámili tuto resoluci svým přátelům ve sněmě, kteří hned sešli se ku poradě a ještě téhož dne vypravili po šesti osobách z každého stavu k císaři, aby mu přednesli své námitky, v nichž mluvili tak, jakoby oni byli tou pravou stranou pod obojí, na kterou se královská přísaha vztahuje. Císař odpověděl k těmto námitkám, že je vezme v úvahu a stavům brzy svůj úmysl projeví. Dne 24. srpna sešlo se na vyzvání císařovo dvanácte předních pánů lutheránských s panem Bohuslavem Felixem z Lobkovic v čele, a císař poslal k nim presidenta dvorské komory Richarda Streyna a oznámil jim po něm důvody, proč k jejich žádostem v tom způsobu, v kterém si přáli, svoliti nemůže; papež hrozí mu až klatbou, král francouzský a španělský a duchovní kurfirsti dávají mu výstrahy; král španělský slibuje jeho dvěma nejmladším synům Albrechtovi a Václavovi po své smrti dvě království, neučiní-li stavům po vůli, taktéž duchovní kurfirsti, že jiným jeho dvěma synům dvě největší biskupství v říši zjednají; z těch příčin přeje sobě císař na stavech, aby nežádali sobě veřejné odpovědi o náboženství prostředkem sněmu; ale on že jim od sebe připoví a majestátem svým potvrdí, že jim nebude žádná překážka v jejich náboženství činěna ani od něho ani budoucích králů českých; a touž odpověď a ujištění dá jim též jeho syn král Rudolf; o nynější konsistoř pod obojí aby nestáli, která časem zahyne, když se jí nikdo spravovati nebude; on jim míní dovoliti, aby si svou konsistoř nad svým kněžstvem zvolili. Po tom slyšení soukromném dal císař dne 25. srpna hromadné slyšení všem stavům, oznámil jim svou resoluci uvedenou se žádostí, aby zanechali všech sporů náboženských, a slíbil jim za sebe a svého nástupce, že jim v náboženství jejich žádné překážky činiti nebude. Na konec připojil něco nového a velmi důležitého, aby si totiž k ochraně svého duchovenstva, by na svých farách zachováno bylo, zvolili jisté osoby defensory, ku kterým by se utíkati mohlo, a ty aby to na něho císaře vznášely.

Však slib císařův v tomto způsobu učiněný nestačil stavům, poněvadž byl jenom ústní a nedával jim žádné moci nad jejich kněžstvem. Proto konali hned ještě téhož dne poradu a usnesli se, aby jim bylo dáno písemní pojištění buď sněmem nebo jiným způsobem, vkladem do desk zemských, a dovoleno zříditi si zvláštní konsistoř nad jejich kněžstvem. I zvolili hned dvanáct osob stavu panského a rytířského v čele s panem Bohuslavem Felixem z Lobkovic a několik ze stavu městského, kteří následujícího dne 26. srpna tuto žádost císaři přednesli. Než pojištění slibu císa-

řova sněmem nebo deskami vyžadovalo svolení sněmu a tudy též vyjednávání se stavy druhých náboženských stran, a pak času, kterého císař vzhledem na stávající říšský sněm v Řezně neměl, chtěje ještě k tomu, aby před ním jeho syn Rudolf za krále českého byl korunován. Proto žádal císař na lutheránských stavech, aby k dalšímu jednání o věcech náboženských některé osoby ze svého středu zvolili a mezi tím o sněmovních artikulích rokovali, aby sněm mohl býti ukončen. Stavové učinili tak a zvolili deset osob, opět v čele pana Bohuslava Felixe z Lobkovic. V dorozumění s nimi jednal císař se stavy pod jednou; leč bez prospěchu.

Ústupky čili koncesse císaře Maximiliana vyvolaly veliké hnutí mezi katolíky a pravými kališníky. Apoštolský nuntius umluvil se s arcibiskupem a katolickými pány, že zakročí důrazně u císaře. Zvěděv, že administrátor mistr Jindřich Dvorský přeje katolíkům a jest od protestantů pokládán za katolíka a nazýván papežencem, pozval ho k sobě a vybízel k zakročení u císaře. Již dne 28. srpna, kdy Maximilian navrátil se z výletu na zámek brandýský, vyžádal si u něho nuntius slyšení a prosil naléhavě, aby císař neustupoval od té resoluce a zakázal přísně každé obtěžování katolíků. K dalšímu slyšení přistoupili katoličtí stavové, jejichž řečníkem byl pan Vilém z Rožmberka, a podali císaři pamětní spis, od arcibiskupa jazykem českým sepsaný, a prosili, aby bludařům v ničem nepovoloval. Posléze přihlásili se k slyšení i kališníci, pan Jan z Waldsteina, Zdeněk z Wartemberka, Zdeněk Malovec, Petr Rašín z Risenburka, primas Staroměstský Jan z Dražice, administrátor Dvorský a mnoho kněží, celkem 68 osob. Jan z Waldsteina mluvil hlasem povýšeným a vykládal, že JMC. nemůže a nesmí měniti zřízení zemské ani počínati si proti své přísaze. Administrátor Dvorský připojil k tomu neskrytou hrozbu, že kdyby JMC. dala se svésti ku porušení zemského zřízení, pak by kněží pod obojí musili oznamovati tuto věc záhubnou a pro JMC. potupnou. I prosil císaře, aby toto slavné království zanechal v tom stavu, ve kterém je zanechali slavné paměti jeho předchůdcové. Císař odpověděl uspokojivě ke všemu, že nesvolí k ničemu, co by bylo na škodu katolíkův a utrakvistů.

Císař naléhal na stavy, aby jiné artikule projednali, aby se sněm řezenský prodléváním jejich nezmařil. Stavové pod jednou byli k tomu ochotni, ale stavové lutheránští účastnili se sice sněmování, avšak nechtěli k ukončení prací přistoupiti, pokud

nedostanou v náboženství žádaného pojištění; což císař nelibě nesl. Dne 31. srpna povolal k sobě stavy pod obojí a domlouval jim přísně. Stavové pod obojí vyžádali si promluvení se stavy pod jednou a ubezpečovali je, že se dle přání císařova zachovají, ale žádali na nich, aby za ně přimluvili se u císaře, by jim dal svobodu náboženskou Proti tomu ozval se prudce nejvyšší komorník pan Jan z Waldsteina, ve schůzi stavů přítomný, a pravil protestantským stavům, »že svévolně zdržují veškeré jednání sněmovní a špatným způsobem chtějí porušiti zemský mír; oni sami jsou pravými pod obojí, kteří se drží starých řádův a spravují se kněžími řádně svěcenými; kterým právem však oni (žadatelé) nazývají se pod obojí, neví.« Vznikla prudká hádka mezi ním a nejvyšším sudím Bohuslavem Felixem z Lobkovic, a byl strach, že mezi oběma pány přijde na pěstě, když mezi rozvaděné zakročil nejvyšší purkrabí pan Vilém z Rožmberka a pravil, »aby zanechali náboženských hádek a přihlíželi ku potřebám zemským, pro které svoláni jsou; sněm trvá již šest měsícův a jeho jednání nechýlí se k žádnému konci.« Jemu přisvědčil Jan z Waldsteina a projevil ve jméně svých přátel ochotu, jednosvorně s pány pod jednou jednati o potřebách tohoto království a císaře, a kladl zvláštní důraz na to, že se úplně v náboženství shoduje se stavy katolickými jako jeho předkové, až na přijímání Svátosti pod obojí způsobou. Za této rozvaděnosti mezi stranou pod obojí opakovala strana pod jednou svou omluvu, že nemůže nic činiti. I následujícího dne 1. září jednaly obě strany mezi sebou bez úspěchu. Tu stavové předstoupili zase před císaře, stěžovali si na nejvyššího komorníka, že jim veškeré právo jako straně pod obojí odepírá, a žádali za konečné rozhodnutí. Císař byl nemile dojat a dával jim vinu z dlouhých průtahů, které mohou míti škodlivé následky pro nebezpečenství od Turků hrozící. Však stavové měli ještě jednou poradu a opakovali svou žádost písemně, nechtějíce nijak bez pojištění svého náboženství účastniti se v dalším jednání sněmovním. Císař nechtěje připustiti, aby sněm byl zmařen, obeslal k zítřejšímu dni (2. září) nejvyššího sudího Lobkovice, aby ještě s osmi předními osobami strany své k němu se dostavil a konečné rozhodnutí slyšel. Nejvyšší sudí přijal k sobě ještě čtyři osoby stavu panského a pět rytířského, a tak v počtu desíti osob dostavili se 2. září k císaři. Byli to samí lutheráné, ani jednoho Bratra s sebou nevzali.

Císař promluvil k nim 2. září obšírnou řečí, slíbil jim dostiučinění za řeč nejvyššího komorníka jeho pokáráním, a dal jim

co do náboženství ubezpečení, že »ve vší největší možnosti se stavy pod jednou i s těmi druhými jednal, aby žádost stavův se strany ujištění jejich náboženství artikulem, který by buď do sněmu neb do desk zemských vjíti mohl, vyplněna byla, ale nemohl toho ničeho při nich obdržeti«; opakoval svůj slib 25. srpna daný širšími a důraznějšími slovy, že »se stavy na svou dobrou víru a duši věrně a upřímně to míní, že jim stavům v náboženství a religii jejich žádných překážek sám od sebe činiti nebude ani činiti pod žádným způsobem nedopustí, a co stavům připovídá, že pevně a nezměnitelně držeti bude, na což se ubezpečiti mohou; neboť stavové vědí, že jest jim osobou svou nižádné překážky nikdo nečinil; jestliže jest se pak co činilo, bylo to jest ne s vůlí jeho; že pak přes to překážky se jim činívaly, tak, jak stížnost stavů, předně na pana arcibiskupa a konsistoř pražskou nejvíce se vztahuje, jaké ublížení stavové a kněžstvo jich od nich jsou snášeti musili, aby se toho stavové již nic nebáli, že císař je před sebe obešle a při nich a jinde opatří, že se toho dopustiti nikoli nemají, anobrž že pod pokutou a skutečným trestáním jim to přísně zapoví«; — dále povolil císař k tomu, aby stavové sobě a mezi sebou jistý počet osob voliti moc měli, kteří by nad religií a náboženstvím stavův ochranu a ruku drželi, tak, jestliže by kdokoli v náboženství a religii jich vkračovati chtěl, ty volené osoby aby to opatřily, je chránily a také na císaře vznášeti bezpečně mohly a svobodně; nad takovou assekurací a ubezpečením že císař nic vyššího a platnějšího a pevnějšího — věděti a mysliti nemůže, než toliko připověď svou vlastní; nebo jestliže by stavové již řeči a slovům císařovým víry přikládati nechtěli, tu tomu nerozumí, kterak by psaním a listům císařovým věřiti mohli; — při svém synu opatří to tak, že touž měrou, jako on císař stavům zavázán býti má; — a doložil konečně, že tím a takovým ujištěním stavové před císařem i každým jiným dostatečně a dobře bezpečni a jisti býti mohou a že někdy příhodnější čas se trefiti bude moci (aby totiž dostali o tom písemní Majestát).[1]) Císař žádal, aby vyslaných deset osob toto jeho ústní prohlášení stavům oznámily, jakž by nejlépe mohly. Pro lepší paměť měly jim býti nápomocny zápisky, které mezi řečí císařovou si činil jeden z deputace, rytíř Václav z Vřesovic. Vyslané osoby poděkovaly císaři za jeho resoluci, oznámily ji hned stavům, kteří s ní byli spokojeni, a nazejtří 3. září všichni pospolu předstoupili před císaře, poděkovali mu za jeho milostivou resoluci

[1]) Paměti Slavatovy I. 230—233.

a vyslovili ochotu k nastoupení na sněmovní artikule, aby o nich jednání k šťastnému konci přišlo. Aby paměť o znění řeči císařovy zachována byla, usnesli se o to, aby byla ve spis uvedena, jejž by všech deset osob podepsalo, kteréž ji slyšely. Tento spis [1]) byl sepsán ode dvou z nich společně, od Václava z Vřesovic, který si mezi řečí císařovou zápisky dělal, a od Michala Španovského, podkomořího králové. Pro budoucí paměť měl tento spis býti položen ve škatuli zapečetěně ke dskám, jak se nejspíš také stalo. Týž den, co stavové děkovali císaři, udělil tento důtku nejvyššímu komorníku dle slibu, který stavům učinil.

Novotářští stavové měli z rozhodnutí císařova velikou radost, šířili po Praze pověst, že dostali svobodu svého vyznání, a chystali se vydati českou konfessi tiskem. O těchto pověstech zvěděl apoštolský nuntius Delfino, a stěžoval si na to císaři, který dal mu uspokojivou odpověď, že se ve víře nic nezmění, ano že budoucí pobyt jeho syna v Praze získá víře katolické mnohé, kteříž u jeho dvora budou žíti. Nuntius poděkoval císaři za jeho dobrou vůli, že chce chrániti katolíky podle své přísahy, ale spolu vyslovil politování nad tím, že císař neschladil pýchy bludařův, kteří roznesli pověst po Praze, jakoby jim svobodu vyznání augsburského propustil. I zdálo se nuntiovi býti potřebí, aby tu věc uvedl v pravou míru nějakou slavnou listinou, aby obyvatelstvo bylo vyvedeno z klamu. Bez ohrožení činil císaře pozorným na nebezpečenství, že jinak utvrdí onu zlou pověsť, do kteréž upadl u králův a knížat katolických pro svou náboženskou lhostejnost, pro kterou ztratil rodu svému i království polské. Císař odpověděl takto: »Každý snadno mohl prozříti, že bylo třeba, aby konfessionisté trochu se ústně vybouřili; kdyby se bylo na druhé straně (t. j. katolické a utrakvistické) mlčelo, mohly věci plynouti bez oněch obtíží, jichž jsem zakusil.« Tím činil císař neskrytě výčitku nuntiovi.

Po této rozmluvě byl nuntius s vývojem věcí nespokojen, ale upokojoval se znenáhla. Arcibiskup Brus, španělský vyslanec markýz de Almazon a přední katoličtí páni čeští, Rožmberk a Pernstein, omlouvali u něho císaře, že stavům pod obojí nemohl dáti trefnější odpovědi na ten čas, nechtěl-li jich hnáti k nebezpečnému vzbouření, čímž by snadno mohlo býti ztraceno, co posud jest šťastně zachováno a nyní s pomocí Boží dále poroste a pokvete. Také císař potěšil nuntia, když navrátil

[1]) Jest l. c., z něhož jsme svrchu případné důležité věty uvedli.

kališníkům tři fary, kteréž jim bludaři odňali. Byly to fary u sv. Vojtěcha, u sv. Jiljí a u sv. Michala.[1])

Zatím vyřídili protestanští stavové jednosvorně s katolíky rychle sněmovní proposice Maximilianovy, a přijali 7. září Rudolfa za krále, který byl 22. září v chrámě sv. Víta slavně na království od arcibiskupa Brusa korunován.

Stavové pod obojí, kteří tohoto názvu užívali, ačkoli byli lutherány, zvolili již 13. září 15 defensorů, z každého stavu po pěti; z pánů byl první nejvyšší sudí Bohuslav Felix z Lobkovic; ze stavu městského byl mezi zvolenými Sixt z Ottersdorfa. Již o něco dříve sepsal rytíř Václav z Vřesovic jistý řád, kterým by se duchovenstvo pod mocí defensorů spravovati mělo; v každém kraji měl býti z duchovenstva jeden superintendent jako dozorce nad duchovenstvem; každého půlléta měli se superintendenti scházeti, a co by bylo třeba, mezi duchovenstvem souditi, od jejichž výroku bylo lze odvolati se k defensorům; v těch schůzích měli čekanci stavu duchovního býti zkoušeni a na kněžství svěceni. Stavové měli se o tom usnésti, ale nejvyšší sudí z Lokovic radil, aby se s tím nespěchalo a odložilo na pozdější sjezd na Mělníce. Pohnůtkou k tomu byla asi rozmluva, kterou měl téhož dne 18. září s císařem, obeslán byv od něho, v níž císař vyslovil nelibost nad tím, že jeho výpověď v dopisech všudy po zemi s nesprávnými výklady byla rozšířena, odkudž snadno může vzniknouti neváżnost k jeho osobě u katolíkův, jak v zemi tak třeba i v říši; napomínal při tom, aby připověď, jak od zvolených osob sepsána byla, tiskem vydána nebyla, a také s tiskem české konfesse aby se počkalo, až z Čech odjede. Císař mluvil pod dojmem rázné domluvy, kterou k němu měl nuntius Delfino.

Nové zařízení defensorů nalezlo brzo rozhodného odpůrce ve straně samé. Václav Vřesovec ze zlosti, že ho nevolili defensorem, tropil si první z této nové instituce posměch; jednomu defensoru z urozených dal jméno hulvátů, ostatní byli mu poëtové (básníci, snilkové), ale žádný theolog, a defensoři z měšťanstva byli mu »čistí defensoři.« Mimo veřejný posměch, jenž vycházel ze strany samé, měla strana hned na počátku mezi sebou tuhou hádku o článek konfesse o přijímání; bratří vedli svou, lutherané také svou; nemohli se srovnati.

---

[1]) Listy apošt. nuntia ke kardinálu z Coma z 21. a 29. srpna, 5. a 25. září 1575 ap. Theiner: Annales Eccl. II. 458. 460. 461. — Gindely: Gesch. d. böhm. Brüder II. 181—210.

Císař opustil Prahu v pondělí dne 26. září a přijal ještě před odjezdem v slyšení administrátora, dolejší konsistoř a jejich hlavního přítele pana Jana z Waldšteina, a slíbil jim, že nad nimi svou ochrannou ruku držeti bude, což s velikou nelibostí slyšeli jejich protivníci, lutherané a Čestí bratří. »Dlouhý« sněm skončil se 27. září 1575, jehož plodem bylo připuštění čili tolerance české konfesse; před rozjezdem usnesli se stavové pod-obojí k české konfessi se přiznávající, vlastně pouze lutherští, že budou konati v čase mezi sv. Havlem a sv. Martinem sjezd na Mělníce, na němž by si ustanovili řád svého duchovenstva, nad kterým měli defensorové bdíti. Ale jejich naděje klesly znamenitě novým vystoupením císařovým.

Císař přišed do Řezna, aby tam volbu svého syna Rudolfa za krále římského a budoucího císaře provedl, vydal odtamtud dne 5. října mandát, kterým zakazoval všechny sbory, schůze a kázání, na které se vztahoval mandát krále Vladislava vydaný proti bratřím čili pikartům; ale neužíval ani jednoho ani druhého výrazu [1]). Téhož dne rozeslal nařízení ke konšelům měst pražských a všech ostatních měst královských k ohlášení v obcích, aby nic nového v náboženství nedopouštěli a ve všem starý řád zachovávali [2]). Byli tedy ze slíbené svobody vyňati bratří a královská města.

Z mandátu proti Českým bratřím měli lutheráné radost: Dle zprávy bratrské »byla turba až hrozno, i páni Nechanští i druzí sousedé byli pohotově jen tlouci, a ovšem páni Hradečtí; v neděli ve všech těch kostelích čtli mandát, a ten, který má býti evangeliš u sv. Antonína, kterýž papeži nejvíc laje, když jej přečetl, vzdychl velice a řekl: ha, ha, vždy tě Pán Bůh uvedl nám ty lotry zase v ruce, aby ne oni nás, ale my je spravovali.« Bratří odpovídali, že mandát nevztahuje se vlastně na ně, než spíše na lutherány, toť »jsou právě ti stranníci, ježto ani s Římany ani s podobojími snesenými se nesrovnávají; druhdy všichni křičeli o srovnání, a když se stalo, teď proti tomu čelí, rozuměti, jakým duchem mluvili o srovnání.« [3]).

Ostatně za života císaře Maximiliana nebylo žádného pronásledování bratří, kteří po letech vyslovovali přesvědčení svoje,

---

[1]) Viz jej ve Vávrově rozpravě, uvedené v „Almanachu na oslavu jubilea papeže Lva XIII." r. 1893 str. 221.

[2]) Gindely: Gesch. der böhm. Brüder II, 211—214.

[3]) Winter: Život círk. I. 180. 181.

že Maximilian byl k nim náchylen, o jejich konfessi i písních že smýšlel pěkně, a mandát že vydal »jiným k vůli.« [1]).

Mezi tím byl Rudolf v Řezně jednohlasně ode všech kurfirstů za krále římského zvolen a dne 1. listopadu korunován. Otec a syn dali se potom na zpáteční cestu do Vídně. Dne 9. listopadu byl císař v Linci, kamž si povolal nejvyšší úředníky české ku poradě o svých potřebách. Této příležitosti použil nejvyšší sudí Bohuslav Lobkovic a pravil k císaři, že jeho mandátové nesrovnávají se s připovědí jeho stavům podobojí učiněnou. Císař neuznával, že by jeho připověď na bratry se vztahovala, a o městech pravil, že jsou jeho komorou, a jemu co králi že náleží »nejvyšší kolátorství podacích městských.« Mezi tím měli stavové lutherští sjezd svůj o kostelní řád: však není známo, co v tom učinili; bez pochyby neukončili věci, a defensoři ze všech tří stavů sjeli se v Praze, aby o tom dále rokovali. Dne 21. listopadu poslali defensoři, kteří se k vůli císaři skrovněji nazvali »osoby zvolené ze všech tří stavů království Českého podobojí přijímajících k opatrování kněžstva a náboženství svého,« list k císaři, stěžujíce si na jeho rozkazy a přísné vystupování kališné konsistoře proti lutherským farářům v královských městech. Císař odpověděl na to třemi listy k defensorům, nejvyšším zemským úředníkům a nejvyššímu sudímu Lobkovicovi z Vídně dne 30. listopadu a zůstal při svém rozhodnutí nebo výkladu své připovědi, učiněném v Linci k nejvyššímu sudímu, že vyjímá bratry a královská města ze své připovědi; ale doložil, že při ní zůstavuje oba dva vyšší stavy; podobně co se týká kostelův jejich, aby jim na ně od nikoho sáháno nebylo, avšak doložil, aby kostely, které »od starodávna a zvláště od toho času, jak stavové podobojí nejprve se strany augsburské konfesse při něm hledati začali, katolické a pod jednou jsou, též také podobojí, kteréž se konsistoří Pražskou spravovaly, v prvním způsobu zůstaly.« Když defensoři dostali královskou odpověď, opustili Prahu a vzdali se svého úřadu, vydavše o tom bouřlivé roztrpčené provolání. Protestantští kazatelé musili opustiti královská města, a na jejich místo přišli kališní kněží. Václav Vřesovec zařídil si ve svém domě na Pohořelci tiskárnu a dal v ní tisknouti českou konfessi po česku a německu, a Michal Španovský tiskl českou agendu, dle které by se duchovní české konfesse řídili, ale zemský úřad zastavil obojí tisk, a vydané výtisky byly zničeny.

---

[1]) l. c. I. 181.

V květnu 1576 byl svolán sněm zemí koruny české za předsednictví krále Rudolfa. Dne 5. června byla mu podána žádost ve jménu »všech tří stavů pod obojí způsobou při tomto sněmě shromážděných«, kde mu připomínají sliby otcovy, že ani od arcibiskupa ani od konsistoře na jejich kněze saháno býti nemá, dosvědčují, že se strany arcibiskupa a pánů strany pod jednou se jim žádná křivda nečiní, ale že konsistoriané, kteří také se chlubí býti pod obojí způsobou, jim nemalé překážky dělají, kněží jejich náboženství před sebe obesílají, do vězení dávají, a částečně s nimi tyransky nakládají; tak za tohoto sněmu dali do vězení dva kněze jejich konfessi čili augsburskou se spravující, Fridricha, faráře u sv. Jindřicha na Novém Městě Pražském, a Jakuba, faráře a děkana sedlčanského, proto že měli pořádně oddané manželky, žádali nápravu, jmenovitě propuštění Jakuba, děkana sedlčanského, z vazby, když zatím kněz Fridrich byl již propuštěn. Proti tomu podala konsistoř pod obojí hned první den po skončení sněmu (12. července) dvojí stížnost ku králi Rudolfovi proti městům královským a proti Bratřím. Těžce toužila do urozených kollatorů: »Nyní ode dvou let nemůžeme přes patnácte kollatorů vyhledati, kteří by s vědomostí konsistoře naší kněží na fary přijímali. Avšak kollatores, počnouc od předních až do posledních, jichž nám není možné pro množství zejména jmenovati, kněží na farách mají ženaté i nepořádné. — Což mnozí z obecného lidu vidouce, řemesel a obchodů světských nechávají a do Vitmberka neb Lipska a Frankfurtu běží a přicházejíce zase s titulem kněžským snadno zjednaným, na fary z laciné summy se přijímají.« Stížnost uvádí za nejhorší města s protestantskými kněžími na prvním místě Horu, kdež jest ženatý děkan Jan Semín a ženatý farář Jakub na Náměti; spolu s nimi v Hoře jest doktor Pavel Pressius, kazatel německý, o kterém se neví, aby od pořádného biskupa ordinován byl; vedle Hory jmenují se Domažlice s farářem již po druhé ženatým, Nymburk se ženatým děkanem Albinem, jenž řád kostelní při mši změnil a nový uvedl, Chrudim se ženatým knězem moravským, Pelhřimov, Litoměřice a Žatec, všechno s kněžími nepořádnými a neposlušnými. Na Bratry žaluje konsistoř, že své sbory obnovují a pikartství provozují pod ochranou mocných příznivců. Při tom opakovala konsistoř pod obojí svou dávnou žádost za svěcení na kněžství arcibiskupem, jelikož trpí velikým nedostatkem kněžstva, neboť od desíti let nebyl žádný žák svěcen na kněze, což bylo velikou příčinou šíření sekt. Téhož času podal také arcibiskup

Brus svou stížnost pro dosazení lutheránských kněží na místo katolických od hraběte Krištofa Šlika, od pana Jana z Vartemberka, od Jiřího Dětřicha Berky a ve městech Podbořanech, Lípě a Ousti. Král Rudolf, dle jako místodržící při zemské správě, poradil se s nejvyššími úředníky a žádal 20. července císaře za určité nařízení, kterak by se měl k těmto stížnostem zachovati, spolu přimlouvaje se za to, aby císař o svěcení kněží pod obojí pražským arcibiskupem vyjednával prostřednictvím papežského nuntia kardinála Morona, při jeho dvoře meškajícího, s Apoštolskou Stolicí. Císař nedal více odpovědi; zemřel v Řezně dne 12. října 1576, maje věku svého pouze 49 let a 70 dní, a byl na doléhání českých stavů do Prahy přivezen a s velikou slávou v chrámě sv. Víta pochován 22. března 1577.

Obsah české konfesse. [1]

Skladatelé »české konfesse« byli bedliví toho, aby pracujíce na základě augsburské konfesse podali dílo, které by se lutheránům líbilo a Bratří neurážela, a učení obojích v jeden celek uvádělo; proto vyjadřovali se všeobecně, pomíjeli protiv, nebo seslabili je tak, aby jich nebylo znáti. Správně posuzuje tuto konfessi protestant Arnošt Denis: »Dosti krátce byla sepsána s patrnou péčí, aby co možná vyhnula se otázkám sporným. Jest to často dosti temná a někdy sobě odporující směs učení lutheránského a bratrského.« [2]) Docela nestranně praví Winter: »Dr. Pavel Pressius čili Přáza spolu s mistrem Krišpinem sestavili pověstnou českou konfessi, díl vzavše z augsburské, díl ze zásad bratrských. Dosti světle v ní čte se o lutherském ospravedlnění z víry, a Bratřím k vůli nedotknuto při Svátosti Oltářní nic o skutečné a podstatné přítomnosti Kristově; text byl tou příčinou tak povrchního znění, že každá strana pohodlně pod ním mohla se krýti.« [3])

Česká konfesse obsahuje 25 článků. [4]) Stavové pod obojí, vlastně protestantští, podávajíce tuto konfessi císaři Maximilianu II.

---

[1]) Jiří Sahula: Česká konfesse. V Králové Hradci 1904. Časové úvahy.

[2]) Konec samostatnosti české; z francïny přeložil Dr. Jindřich Vančura. V Praze 1893 str. 520.

[3]) Život círk. I. 177.

[4]) Česká vydání jsou z r. 1575, 1576, 1579, 1583, 1608, 1609, 1610, 1620, 1621, 1625, 1630, 1720, 1783 u Jana Tomáše Höchenbergra na Malé

jakožto králi českému, mluví ve svém podání k němu čili supplikaci svou starou nepravdu, nepoctivě dělajíce se, ač jsou lutherány, vyznavači to cizího, německého, »hostinského«, náboženství, starými kališníky čili pravou českou stranou pod obojí, a tvrdí historickou lež, jakoby Luther byl vzal své učení od Husitů z Čech, kdežto opak jest pravda, že on Husitů z prva se odříkal a nic o nich slyšeti nechtěl; Luther nepostoupil po Husitech, ale Husité čili největší část strany pod obojí po něm.

Praví: »My náboženství a té pravé křesťanské starodávné pod obojí vzaté víry jsme, která od Syna Božího, Pána a Spasitele našeho Jesu Krista, svůj počátek má a skrze svaté apoštoly hlásána byla, až i do tohoto království Českého jistým božským řízením před několika sty lety prvotně přišla; potom skrze mistra Jana z Husince svaté paměti a jiné svaté muže kázaním a učením slova Božího obnovena, až i také odsad do okolních zemí se dostala.« Dále píší: »Jsouce my toho pravého křesťanského starobylého náboženství a víry pod obojí, kteráž také předešlých časů odsad do okolních zemí se rozhlásila a potomně v svaté (t. j. německé) říši při obecném sněmě v městě Augsburce léta Páně 1530 v jistých artikulích sepsána . . . a přijata byla«

Článek I. prohlašuje Písmo sv. za jediný pramen víry. »Srdcem věříme a ústy vyznáváme, že písmo sv. starého i nového zákona — jsou beze vší výminky a neproměnitelně pravá, svatá, jistá a katolická, to jest obecně vší církvi k věření a zachovávání od Boha vydaná a přikázaná, a že v těch dvou úmluvách, totiž v starém a novém zákoně, což nám potřebného k spasení, vše nezakrytě alebrž světle a dostatečně obsaženo jest. — A protož neomylně tomu Božímu slovu všechna jiná učení postoupiti a místo dáti mají, a nejsou a nemohou aniž mají držána býti v té hodnosti a platnosti jako slovo Boží, kteréž jest jako meč s obou stran ostrý a pronikající.«

Článek II. mluví »o Bohu« a III. »o Trojici svaté po katolicku, kde Matka Boží nazývá se dvakráte »Pannou.«

Článek IV. mluví »o pádu prvních rodičův a hříchu přirozeném.« »Věříme, že první člověk Adam, jsa v dokonalé svatosti a nevinnosti stvořen a postaven, podvodem ďábla se jest sám dobrovolně bez všelijakého přinucení skrze přestoupení Božího rozkazu od Boha odvrátil, a tudy na sebe a lidské pokolení

Straně, 1808, 1886 ve Sněmích českých IV. a 1903 vydal Ferdinand Hrejsa v Opatovicích. Toto a ono Höchenbergrovo mám před rukama.

časnou i věčnou smrt i to vše, odkudž ta obojí smrt pochází, uvedl. Nebo všichni lidé po pádu Adamově přirozeně se rodíce, s smrtelností a s hříchem se počínají a rodí, to jest netoliko s křehkostí a nestatečností těla, ale obzvláště s vnitřní poskvrnou a nakažením celého člověka a všech mocí jeho; tak že člověk potrativ první svou svatost a nevinnost a spravedlnost, již odvrácen jest ode všeho dobrého, jest bez bázně Boží, bez důvěrnosti k Bohu a podmaněn hříchu a přirozené zlé žádosti, kterýžto hřích přirozený, jakž v pravdě jest a sám v sobě zůstává hřích, tak také přináši sebou všechněm, kteříž se skrze křest a Ducha svatého znovu nerodí, 1. hněv Boží a tak 2. druhou smrť a věčné zatracení. (Jest tu mírněji vyjádřeno učení Lutherovo, že člověk k dobrému úplně neschopen jest.)

Článek V. »o svobodné vůli« dí: »O svobodné vůli lidské vyznáváme, že ta má svou nějakou svobodu k vykonávání řádu a spravedlností světských — ale nemá moci bez Ducha sv., aby mohl člověk spravedlnost Boží anebo spravedlnost duchovní vykonávati. Neboť tělesný člověk nechápe těch věcí, které jsou Ducha Božího. Ale taková spravedlnost duchovní bývá v srdcích, když to skrze slovo Boží Duch sv. přijímá.« (Tedy jinak řečeno, člověk vzhledem na věci božské nemá svobodné vůle; tak zní pravé lutheránství.)

Článek VI. »o původu hřícha« učí: »O příčině hřícha vyznáváme, — že příčinou hřícha Bůh není, než vůle zlých, totiž ďábla a lidí bezbožných, kterážto když od Pána Boha nemívá pomoci, odvracuje se od Pána Boha svého, — Pán Bůh jednoho každého, kdož by Krista Pána a v něm dokonalého spasení účasten nebyl, pro hřích jeho věčně zamítá a zatracuje.«

Článek VII. »o zákonu přikázaní Božích« praví: »Bůh všemohoucí zákon svůj věčný a nepromĕnitelný člověku dáti ráčil netoliko pro zachování šlechetnosti a ctného dobrého zevnitřního obcování mezi všemi lidmi v tomto časném životě: ale předně a obzvláštně pro ukázání nám velikosti hříchu a provinění našeho, abychom tudy poznali, jakž hříchy a nedostatky naše vnitřní i zevnitřní, tak také na hříchy naše spravedlivý hněv Boží i věčné zatracení. Odkudž pochází jak v bezbožných zoufání a potupení Pána Boha, tak v synech Božích skrze milost Ducha sv. pravá skroušenost srdce, působící srdečnou bázeň Boží, též ustavičnou nenávist všelijakého hřícha — a podle toho opravdovou žádost k dojití v Kristu Pánu Vykupiteli složeného spasení, to jest odpuštění hříchu, vysvobození od zlořečení zákona a hněvu

Božího, od smrti věčné a moci ďábelské, smíření s Bohem, ospravedlnění a posvěcení, jež jest účastenství Ducha sv. a dědictví života věčného.«

Článek VIII. »o ospravedlnění člověka před Bohem« učí, »že ospravedlnění člověka před Bohem jest počtění a vyhlášení Božské hříšníka kajícího za nevinného, svatého. A že lidé k takovému před Bohem ospravedlnění nepřicházeji vlastními možnostmi, zásluhami a skutky svými. Ale že ospravedlnění bývají darmo z pouhé milosti Božské pro samého Krista Pána skrze víru ve krvi jeho, když to skrze milost Ducha sv. srdečně a nepochybně věří, že Bůh vedle věrných slibů svých jim hříchy jejich všeliké odpouští a je na milost přijímá pro vykupitele a spasitele Jesu Krista, kterýž celým a dokonalým poslušenstvím svým a smrtí svou ohavnou a nevinnou za hříchy všeho světa dosti učiniti ráčil. Tu takovou víru v samého Krista Pána v jeho zásluhách Bůh počítá před sebou za dokonalou spravedlnost. — K dosažení takové spasitelné víry v Krista Ježíše nařízena jest služebnost učení a kázaní evangelium svatého a posluhování velebných svátostí. Nebo skrze slovo Boží a požívání svátosti, jakožto skrze Bohem nařízené prostředky dáván bývá Duch sv., kterýž víru spasitelnou, kdežkoli a kdyby se koli Pánu Bohu zalíbilo, působí v těch lidech, kteří poslouchají svatého evangelium, jež učí, že Pán Bůh ne pro naše nějaké zásluhy, ale pro samého Krista Pána všechny ty, kteříž v Krista věří, na milost přijímati, je ospravedlňovati a Duchem svým svatým k životu věčnému posvěcovati ráčí. A tak posvěcení, obnovení anebo znovuzrození člověka skrze víru a Ducha sv. jest, když skrze víru v Krista Pána účastni býváme učiněni Ježíše Krista a všech jeho zásluh a tak před Bohem dokonale spravedliví. — A protož ospravedlnění naše před Bohem toliko v samém Kristu Pánu a samou věrou se dosahuje« — (úplně po lutheránsku).

Článek IX. »o víře« učí, že víra spasitelná jest ta, když člověk netoliko věří, že Bůh jest, a že to vše, co nám v slově svém svatém oznamovati a slibovati ráčí, pravé jest (čemuž i ďáblové věří a třesou se), ale také skrze Ducha sv. srdcem doufá, že milostiví slibové Božští o odpuštění hříchů a spasení věčném jednomu každému v Krista Pána věřícímu učinění, k němu také obzvláště přináležejí. A že podle takových slibů Bůh věčný netoliko jiným hříšníkům, ale i jemu také samému pro Krista Pána hříchy odpouštěti, jeho na milost přijímati a Duchem svým svatým k věčnému životu posvěcovati ráčí. — Ona (víra)

není a nemůž býti při člověku mrtvá, ale ustavičně působí nový a věčný život, mrtví všeliké zlé žádosti člověka, zapaluje srdečné milování Boha i blížního.«

Článek X. »o dobrých skutcích« dí: »O dobrých skutcích vyznáváme, že ti v pravdě dobří a svatí skutkové jsou, které Bůh ve svém slovu přikázati ráčil, a kteříž z víry pravé pocházejí a jsou ovoce Ducha svatého. Nebo co se koli děje od těch, jenž se slovem Božím nespravují a živé v Kristu víry a Ducha sv. prázdni jsou, to vše, by jakkoli před očima lidskýma krásné a dobré se býti zdálo, před Bohem ohavné a ošklivé jest. — Protož dobří skutkové jsou a dějí se toliko v samých synech Božích — líbí se Bohu ne pro jejich vlastní hodnost a dokonalost, která se při nich nikoli nenachází — ale líbí se Bohu pro samého Krista Ježíše.«

Článek XI. »o církvi Boží« praví: »Věříme a vyznáváme, že jedna církev svatá, obecná jest, a vždycky zůstává, a ta na tomto světě že jest viditelné shromáždění lidí věrných a svatých, kteříž v každém místě pravého a čistého učení Kristova se přidrží v tom spůsobu, jakž jest od svatých evanjelistů a apoštolů v přesvatém evangelium Kristovu věrně a upřimně vyhlášené, a kteří také ve všem řídí a spravují se zákonem a ustanovením svého jediného krále, biskupa a hlavy Jezu Krista v svazku lásky, a požívají jeho tajemství, kteréž vůbec jeho svátostmi nazýváme, podle ustanovení Krista Pána. — A ačkoli církev svatá jest vlastně shromáždění svatých, kteří skrze služebnost čistého slova Božího a svátostí velebných uvěřivše v Krista, s ním jedno tělo učiněni jsou a v společnosti jedné víry, jedné lásky a jednoho Ducha jeden duchovní život vedou. Však poněvadž takovým svatým zde vždycky mnozí pokrytci připojeni jsou, kteříž vyznávajíce touž pravdu a k ní se hlásíce, od věrných častokrát rozeznáni a od církve odloučeni býti nemohou. I z té příčiny církev viditelná v tomto světě nazývá se obecně všeliká společnost křesťanů dobrých i zlých Kristu i jeho zákonu se přiznávajících. A ta připodobněna jest koukolovaté pšenici a k síti, v které jsou zlé i dobré ryby. — Co se dotýče těch přimísených a zvláště vědomých pokrytců i jiných zlých, bezbožných křesťanů, kteří v té církvi zůstávají, a jichžto mnohem větší počet bývá: ti a takoví neslovou církev svatá, ale mrtví údové církve. A ačkoli se nacházejí v církvi Kristově, však z církve a těla jeho nejsou.« —

Článek XII. »o klíčích církve anebo moci její úřední« praví: »Moc církevní veliká, kterouž Pán Bůh v písmě svém svatém

církvi své, prorokům, apoštolům a jich náměstkům dáti a připsati ráčil, vztahuje se vlastně ne na jejich osoby, ale na slovo Boží, jehož služebníci jsou, a na úřad jim tak svěřený, aby podle slova Božího a vůle Boží v něm oznámené jej vykonávali. — Úřad pastýřů a služebníků církve a pravých náměstků apoštolských jest ten, totiž učením Kristovým a apoštolským církev Boží štěpiti a vzdělávati, satanovu pak bořiti a kaziti — a to vše činiti samým slovem Božím a ne jinou než tou duchovní mocí, kteráž služebníkům církve od Boha dána jest ne k zkažení, ale vzdělání našemu. — Když se pastýřům a služebníkům církve moc posluhování slova Božího a velebných svátostí dává, svěřuje a poroučí, dávají se jim v tom opravdoví klíčové k nebeskému království. — Služebníci církve, když svůj úřad věrně vykonávají, tehdy kázaním svatého evangelium a zákona Božských přikázaní mocně lidi rozvazují i svazují, hříchy jim odpouštějí i zadržují. — Druhá a znamenitá částka úřadu a moci církevní jest z strany soudu a práv církevních, jimiž se podle slova Božího soudí a spravují ne světské věci a pře, ale věci duchovní, vztahující se předně k tomu, aby zdravé učení v církvi zachováno bylo; též aby všeliký řád dobrý podle slova Božího v obcování církve svaté a ve všelikých věcech církevních zevnitřních. A ten úřad vlastně přináleží některým toliko v církvi osobám — k tomu obzvláště ode vší církve, aby jiné řídili a spravovali, zvoleným. Ale však tato i jiná všeliká úřední moc v církvi Boží nemá žádné světské moci, aniž k ní jaká světská správa, moc, vladařství, panství tohoto světa přináleží. Též také nemá církev a míti nemůže té moci, aby buď v řádech církevních něco ustanovovala proti slovu Božímu, anebo také v učení něco mimo zřetelné slovo Boží k věření vydávala, tak jako by z podstaty spasení bylo.«

Článek XIII. »o velebných svátostech« praví: »Věříme, že velebné svátosti jsou viditelné pečeti a jistoty zaslíbení Božských a zřetelné vyznamenání milostí Boží, v kterýchžto svátostech viditelní živlové slovem a nařízením Božským jsou v pravdě a v skutku věci nebeské, neviditelné a rozumem lidským nestihlé, pojišťujíce nás o milostivé vůli Božské, pronesené k nám v slově svatého evangelium a úmluvě s námi v Kristu učiněné o účastenství Krista Pána a všech jeho dobrodiní. O užitcích svátostí velebných to věříme, že jsou ustanovené od Krista Pána — vlastně proto, aby byly jistotou a hojným svědectvím zvláštní a milostivé k nám vůle Pána Boha našeho. I z té příčiny užitek jich nejpřednější a nejhlavnější jest tento, aby, když jich požíváme, vzbuzovaly a

utvrzovaly v nás víru naši o zaslíbení Božských — a druhý jest ten, aby velebné svátosti nás posilňovaly a povzbuzovaly k bedlivému ostříhání úmluvy, t. j. přikázání Páně. — Hodně požívají velebných svátostí, kteříž je v pravém pokání a v pravé víře Krista Pána tím úmyslem přijímají, aby opravdově účastni byli těch a takových znamenitých užitků, pro kteréž jest Syn Boží svátostí těch nařiditi ráčil. Kdo jich jinak užívá, ten je potupuje, mění a vyprazdňuje — takovým nepřinášejí odpuštění hříchů a spasení; ale hrozný soud a zatracení.«

Článek XIV. »o křtu svatém« praví: »O křtu sv. věříme, že ta svátost samým Kristem Pánem ustanovená, jest koupel rození a obnovení Ducha sv., který se na nás hojně vylévá skrze Ježíše Krista spasitele našeho, abychom ospravedlněni jsouce milostí jeho, byli dědicové v naději života věčného. A ten křest — přináší člověku v církev Kristovu štípenému odpuštění hříchů a život věčný. Též vyznáváme, že nemluvňátka neb děti — mají křtěny býti.« —

Článek XV. »o večeři Páně, druhé svátosti Kristově« dí: »O velebné svátosti kšaftu poslední večeře, od samého Krista Pána před utrpením jeho nařízené, věříme a vyznáváme, že ten chleb v též večeři jest pravé tělo Krista Pána za nás dané a zrazené a víno v kalichu jest pravá krev Pána našeho Ježíše Krista za nás vylitá na odpuštění hříchů a přijímajícím se podává, aby jedouce tělo a pijíce krev Krista Pána, to činili na připomínání zvěstování smrti jeho nevinné, dokavadž nepřijde. — Ta svátost ustanovena jest předně pro vzbuzení a potvrzení víry naší o účastenství Krista Pána — abychom přijímajíce duchovně a podstatně, věrou i také ústy v svátosti tělo a krev Pána našeho Ježíše Krista pevně věřili, že — vždy víc a více učiněni býváme živí údové Krista Pána.« (Tento článek jest velmi neurčitý; lutherán může v něm najíti učení Kristovo a Bratr opět své, drže se výrazu »d u c h o v n ě«, že přijímá Tělo a Krev Páně pouze duchovně, obrazně, věrou a ne skutečně; proto čítají mnozí českou konfessi ku kalvínským vyznáním.)

Článek XVI. »o pokání« učí: »že ti, kteří po křtu hřešili, mohou zase dojíti odpuštění hříchů, kterého by se koli času ku Pánu Bohu navrátili: a že církev takové kající křesťany rozhřešovati a v společnost svatých přijímati má. Záleží pak pokání pravé na třech částkách, z nichž první jest zkroušenost, strach a žalost v svědomí skrze poznání hřícha; — druhá částka: víra v Ježíše Krista, která pochází z evangelium svatého, jež ukazuje

v samém Kristu rozhřešení, t. j. sproštění ode všech hříchů, smíření s Bohem a ospravedlnění v zásluhách Kristových; třetí částka: nový život a všeliké dobré předsevzetí, kterýmž Duch svatý člověka kajícího proměňovati a jako obnovovati ráčí, aby maje v ošklivosti první zlý život i všeliký hřích, jeho se více, věda a chtě, nikoliv nedopouštěl.«

Článek XVII. »o zpovědi« dí: »O zpovědi a rozhřešování smýšlíme, že v církvi má býti vyznání hříchů a jich rozhřešování; ač vyčítání všech hříchů při zpovědi není možné ani potřebné«.

Článek XVIII. »o služebnících církve« praví: »O služebnících církevních smýšlíme, že žádný v církvi nemá zjevně učiti nebo svátostmi posluhovati, jediné ten, kterýž by k tomu byl řádně povolán.«

Článek XIX. »o řádích církevních« praví: »Takoví toliko řádové a takové ceremonie mají býti v církvi Boží, které by ani proti slovu Božímu ani zbytečné nebyly, ale sloužily ke cti a chvále Pána Boha, k jednotě a k vzdělání církve a zachování dobrého řádu. — Však když církev Boží vedle vyměření slova Božího a zdravého rozumu — co ustanovuje: to vše nemá — od kterýchkoli k správě církevní přináležejících lehce a všetečně s pohoršením jiných rušeno a přestupováno býti.«

Článek XX. »o vrchnosti světské« prohlašuje tuto »za Boží nařízení — a jsme povinni jí býti poslušni.«

Článek XXI. »o manželství« učí: »Vyznáváme, že manželství jest řádné a Bohem nařízené spojení dvou osob svobodných, muže a ženy, všechněm lidem, kteříž ho vedle potřeb a ustanovení Božího užívati chtějí, svobodné. — Ačkoli tomu bychom rádi byli, aby kněží bez manželek zdrženliví býti a svou služebnou povinnost snažněji vykonávati mohli — však kdo nemá daru zdrženlivosti, nechť se pobožně a vedle nařízení církve ožení.«

Článek XXII. »o památce svatých« dí: »Vyznáváme, že svatých památky v tom, co se následování víry a jejich dobrých skutků dotýče, mohou a mají v církvi k jejímu velikému vzdělání zachovány býti. Ale vzývati svatých nemáme ani k nim se utíkati. — Také svatí nemají za prostředníky jmíni ani držáni býti, nebo písma sv. nám jedinkého prostředníka a přímluvce Ježíše Krista ukazují.«

Článek XXIII. »o postu« učí: »O postu sv. vyznáváme, že jest dobrý a velice užitečný 1. k zkrocování těla, 2. abychom k modlitbám a rozjímání věcí Božských všelijak schopni byli, 3. abychom prokazovali srdce našeho před Bohem ponížení a po-

korného před jeho velebností z hříchů a provinění našich vyznávání.«

Článek XXIV. »o vzkříšení mrtvých a posledním soudu« praví: »Věříme, že Pán náš Ježíš Kristus při skonání tohoto světa v slávě přijde, maje všechny souditi a zase všechny mrtvé vzkřísiti. Tu pobožným vyvoleným Božím dá život věčný a radost vždycky trvající: bezbožné pak lidi s ďábly zatratí, tak aby beze všeho skončení věčně se mučili.«

Článek XXV. »o životu věčném« praví: »Ústy vyznáváme a srdcem s potěšením věříme, že po tomto časném životě jest a na věky trvati bude život potěšný a radostný všem v Syna Božího Ježíše Krista věřícím od věčnosti připravený, do kteréhožto sám jednorozený syn Boží skrze smrt svou a dokonalé poslušenství cestu připravil a bránu otevřel: — Kteréhožto budoucího věčného potěšného života zde prvotiny docházejí toliko ti, kteříž z slova Božího, pravého a jistého poznání Pána našeho Ježíše Krista a účastenství Ducha sv. nabývají, aby zůstávajíce v Kristu a v pravé víře jeho i naději neomylné zde živi jsouce, potomně v jistotě dokonalého blahoslavenství v nebeském království došli.«

Tato česká konfesse, povrchní a spěšná to práce, dosti temná a někdy sobě odporující směs učení lutheránského a bratrského, byla hned po svém sestavení, vyšedši na veřejnost, různě posuzována. Mírnější protestanté hleděli k ní po všechna potomní léta tak, jak to pověděl r. 1610 Petr Vok z Rožmberka řka, že jest to »konfesse augsburská sub utraque.« Přísnější lutheráné vyznávali, že jest to »pravá« konfessí augsburská. Lutherané drželi se této konfesse tak houževnatě, že dáváno jim jméno »konfessionistů ;« ale Bratří jí pohrdali. Psali o ní: »Non est exquisitum opus (není to vybrané dílo), věci (v ní) tak se někde předkládají, jakoby hlínu mátl aneb z písku provaz dělal; poněkud není div, když psána v šustu při sněmu a divně opravována, mohliť jsou přestati na naší, když způsobnější udělati neuměli«[1]). Pan Bohuslav Felix z Lobkovic předložil tuto konfessi v německém překladu r. 1575 Vitemberským theologům, kteří mu 3. listopadu 1575 odpověděli takto: »Ačkoli krátká jest ta konfesse a snadně se rozuměti může, že v spisování jí toho nejvíce šetřeno bylo, aby přednější článkové víry krátce, pěkně, vlastně předloženi byli, pro uvarování ve zbytečné dlouhosti a o hluboké otázky sváru; což snad někteří v naší německé zemi,

[1]) Winter: Život círk. I. 177.

ježto rádi hloubají, vyjde-li ta konfesse v německém jazyku, budou přetřásati; nám však ta křesťanská mírnost a opatrnost nemůže se nelíbiti. Protož napomínáme zjevně, abyste, přijdou-li odjinud jinačejší o ní soudové, od té tak svaté a čisté sprostnosti odvésti se nedali, poněvadž to jisté, že tak nejlépe církev retována, vzdělávána, napravována i v jednomyslnosti zachována bývá, když čistě svatého evangelium učení lidu křesťanskému bez chlubně vyhledávaných subtilností a odtud vyplývajících svárů se předkládá.«[1]). Tento posudek vlastně praví: my Vám ze zdvořilosti schvalujeme vaši konfessi, která vyhýbá se všem subtilným otázkám, ale až v německém jazyku předložena bude v Německu veřejnosti, bude ostře od učenců přetřásána, a jejich soudové budou jinak zníti nežli náš posudek.

[1]) Viz tento list u Hrejsy: „České vyznání;“ v předmluvě str. 12. 13.

HLAVA IV.

Rudolf II. (1576—1611.)

Protestanté vymohli si svobodu náboženskou.

II. Vláda Rudolfa II.; návrh nuntiův na obnovení náboženské jednoty v Čechách; mandáty proti pikartům (bratřím); spiknutí protestantů proti moci domu Habsburského; spor Rudolfův s bratrem Matyášem; vpád tohoto do Čech.

Rudolf II. narodil se r. 1552 ve Vídni a byl vychován na dvoře španělském. Za života svého otce císaře a krále Maximiliana (II.) byl korunován za krále uherského (r. 1572) a českého (r. 1575) a zvolen za krále římského (1575); ve vládu uvázal se po smrti svého otce r. 1575. První léta jeho vlády byla v celku pokojna; obyčejné spory náboženské, na něž byli již v Čechách všichni zvykli, nepadají na váhu.

Dne 15. března 1580 vydal papež Řehoř XIII. klatbu na husity, viklefovce, zwingliany a kalvíny a na všechny jiné kacíře. Arcibiskup Brus dal ji vytisknouti a zavěsiti na chrámě sv. Víta; pak byla zavěšena na dveřích kláštera jesuitského a na vratech kostela sv. Jakuba na Starém městě. Papežský nuntius, piacenský biskup, vypracoval obšírný návrh, kterak by bylo lze náboženskou jednotu v Čechách vymítěním veškerých sekt bludařských obnoviti. Za tím účelem měl býti zřízen zvláštní úřad

nade vším duchovenstvem v zemi tak zvaných »assistentes religionis« (pomocníků náboženství). Mělo jich býti devět, z nichž tři měl jmenovati papež, tři král a tři stavové pod jednou a obojí; tito pod obojí měli býti ti »praví« pod obojí, totiž starokališníci. V čele jejich měl státi arcibiskup neb papežský nuntius. Konsistoř pod obojí měla své posavadní právo na ně přenésti. K obrácení všeho obyvatelstva k jedné víře s vyloučením všech sekt měl úřad ten působiti přede vším poučováním prostředkem tisku a školy. Proto mělo býti obnoveno pražské vysoké učení a postaveno ve svůj někdejší stkvělý stav a ustanoven jemu řád pod moci téhož úřadu. Ale též mělo býti použito světské moci, od krále v městech, od pánů na statcích zemských, ku přidržení obyvatelstva k zachovávání řádu v náboženství. Kdo by se vzpírali, měli býti vypověděni ze země; také měl býti vydržován jistý počet lidu válečného ke zkrocení odporujících. Tento návrh ovšem nemohl býti proveden na jednou, ale po částech, a vše záviselo na císaři, pokud by se k tomu odhodlal a nebál se odporů. Počátek učiněn s universitou, a císaři podán návrh na její povznešení, při čemž nuntius sliboval peněžitou pomoc od papeže. Císař rozkázal mistrům pražského učení 12. dubna 1580, aby předložili originály všech svých výsad v královské kanceláři; ale mistři dostavše jakési zprávy, že jde tu o změnu posavadního stavu universitního, odepřeli vydati originály, a dále nebylo na ně doléháno. Týž čas v dubnu 1580 dostala dolejší konsistoř od císaře rozkaz, aby dostavila se k nuntiovi a arcibiskupovi, že dostane od nich odpověď »s strany potřeb a věci svých«, kterou by se spravovati mohla. Konsistoř neučinila toho, tušíc též změnu posavadních řádů svých. Dne 28. srpna 1580 zemřel arcibiskup Brus, a s ním byl též celý návrh nuntiův pochován.[1])

Protestantští stavové mohli si na základě náboženské svobody, jim od císaře Maximiliana II. propůjčené, své církevní poměry dobře upraviti, ale jim šlo přede vším o to, aby své cizozemské náboženství veškeré straně pod obojí vpravili, a zvláště aby mu volný průchod v městech královských zjednali. Proto žádali na králi Rudolfu II., aby jim obsazování konsistoře pod obojí navrátil. Týž však dal otázku, komu by právo obsazovati konsistoř příslušelo, prozkoumati a zamítl jejich žádost dekretem z konce června z r. 1584.[2]) Bezpochyby, aby protestanté k dalším

[1]) **Tomek**, Dějepis Prahy XII. 296—299.

[2]) Schreiben der königlichen Kammer an die böhmischen Stände sub utraque wegen Erneuerung ihres Consistoriums; ap. **Borový**: Martin Medek. V Praze 1877, příloha 5. str. 172—175.

pokusům v tomto směru mysli pozbyli, vydal Rudolf II. ještě v témž roce 1584 a pak opět r. 1589 mandát, jímž přísně nařizoval, aby žádné sekty a pokoutní schůze pikartské (bratrské) trpěny nebyly. Nezdar protestantské věci r. 1584 roztrpčil protestantské stavy, kteří nemohouce své vůle provésti, všechno v největším nepořádku nechali. Dne 2. září 1602 byl nový mandát [1]) vyhlášen proti pikartům (Bratřím). Do konce roku 1602 byl zavřen slavný sbor, škola i dům bratrský v Mladé Boleslavi, skoro téhož času zavřeny sbory ve Votici, Horažďovicích, Vidimi a v Týně nad Vltavou; vyhlášen byl pak mandát z měst: v Praze, Slaném, Žatci a Chrudimi. [2])

V těchto dobách dostali katolíci v nejvyšších úřadech převahu. Pán strany pod jednou, Jaroslav Bořita z Martinic, který zdědil panství smečenské po svém strýci Jiřím, nejvyšším kancléři († 1598), chtěl své poddané na katolickou víru obrátiti, oznámil svůj úmysl arcibiskupovi Zbyňkovi, svému příbuznému, a vydal 7. dubna r. 1602 nařízení ke svým poddaným, aby všichni o nastávajících velikonočních svátcích v době od Zeleného čtvrtka do provodní neděle vykonali svou zpověď v kostele smečenském a před jeho očima přijali Svátost pod jednou způsobou; kdož by toho nevykonal, že bude k tomu horším způsobem přidržán a za neposlušnost potrestán.[3]) Za to dostal z královské kanceláře ve jménu císařově 15. dubna v pondělí po neděli provodní list, kterým jeho úmysl se schvaloval, spolu s oznámením, že císař nařídil arcibiskupovi, aby týmž způsobem provedl obrácení lidu ke katolickému náboženství na všech císařských panstvích v království českém, na kterých byla mu postoupena kollatura čili právo podací.[4]) Co patronové protestantští činili na svých panstvích, totéž činili patronové katoličtí na svých statcích.

Ve straně pod obojí byl úplný úpadek ke konci 16. století.[5]) Kališná konsistoř naříká: »Mnohé věci zlé a škodlivé

[1]) Srovnej rozpravu: „Mandát proti Bratřím z 2. září 1602 a jeho provádění v l. 1602-1604“ od Dr. Julia Glücklicha ve Věstníku kr. České Společnosti Nauk. Ročník 1904. V Praze 1905. Čl. X. str. 1—28. Mandát Rudolfův z r. 1602 též v Apologii II. stavův království Českého č. 13. str. 81. 84; mandát Vladislavův tamtéž č. 13. 84—88.

[2]) l. c. str. 9.

[3]) Ve sněmích českých X. 315 jest vytištěno nařízené o tom znění do vsi Humen; Tomek XII. 406.

[4]) Tomek: Dějepis Prahy XII. 405. 406.

[5]) Srv. rozpravu Dr. Podlahy: „Úpadek strany pod obojí na sklonku 16. století“ ve „Sborníku Historického kroužku“ při Vlasti. Ročník V. 1904. str. 29. 65. 161. 219.

v straně naší rozmahají se, a jestliže ty věci nebudú časně srovnány a spokojeny, obáváme se v kněžstvu i lidu větších a horších roztržek, z kterýchž to roztržek lid sem i tam běží, sekty a bludové velice se množí, a my tím nemůžeme nic ovládnouti.« [1]) Konsistoř obsazovaná králem provozovala svou moc skoro jenom nad městy královskými, v nichž však přečetní k novotám se klonili. Panstvo a rytířstvo nespravovalo se více konsistoří na svých statcích, ale obsazovalo fary podle své libosti veskrz ženatými duchovními, kteří ke svému úřadu v Drážďanech, Vitemberce a jinde v cizině po protestantsku posvěceni byli. V tomto duchovenstvu nebylo žádné kázně a žádné vzdělanosti, ale protestantským vrchnostem bylo to milé, poněvadž s ním jako svým služebnictvem nakládati mohly, dávajíce mu příjmů, co chtěly, a požívajíce samy pro sebe zádušních statků.

Za to katolíci majíce v čele výtečné arcibiskupy: Martina Medka (1581—1590), Zbyňka II. Berku z Dubé (1592—1606), Karla I. svobodného pána z Lamberka (1606—1612) a Jana III. Lohela (1612—1622), a působením řádu jesuitského mohutněli a rozšiřovali se četnými přestupy ze šlechty. V tomto ohledu měli jesuité veliké zásluhy vychováváním šlechtické mládeže a utvrzováním jí ve víře spolkem zvaným »Marianská družina«.

Habsburský dům byl ochrancem a štítem církve katolické proti protestantům a spolu štítem říšské ústavy v Německu, háje, jsa v důstojnosti císařské její, právní řády. Proto spikli se proti němu všichni protestanté všudy a převratní živlové v říši německé. O převrat říšské ústavy pracovali četná protestantská knížata a měli za náčelníka v tom fálckého kurfirsta Fridricha IV., knížete to docela nehodného, na mysli poloslabého, který docela závisel na domácích a cizozemských praktikářích, kteři mu slibovali korunu českou, až z ní Habsburky odstraní. Kurfirst Fridrich IV. dokonal násilně pomocí vojska kalvínskou reformaci ve Falci.

Tridentským sněmem nastal potěšitelný obrat pro katolickou církev v jižním Německu výtečnými biskupy, učenci, knížaty a jmenovitě jesuity. Bavorský vévoda Albrecht V., Velkomyslný (1550—1579), užil svého reformačního práva po sněmě tridentském ve prospěch staré církve. Svou statností, opatrností a moudrostí provedl to, že on a jeho oba nástupcové Vilém III. (1579 až 1596) a Maximilian I. (1596—1651) stali se světskými vůdci katolického Německa, kdežto vliv Habsburského domu císařského při slabosti císařů Maximiliana II., Rudolfa II. a Matyáše víc

[1]) l. c. str. 29.

a více klesal. Malé bavorské vévodství dostalo v politických a náboženských věcech takový význam, jakoby bylo jednou z velmocí. Pokrok katolictví v jižním Německu a v státech rakouských naplňoval protestantská knížata obavami, pročež zaujali proti katolíkům hrozivé postavení.[1])

Nejhorším strůjcem tajných zápletek byl Kristian kníže z Anhaltu, hlavní rada falckého kurfirsta Fridricha IV. Za hlavní sídlo vybral si ve Falci Amberk nedaleko českých hranic, pobuřoval odtud Čechy a strojil se, že, až bouře v Čechách vypukne, sám s vojskem do země vtrhne[2]) a pánem se učiní na tak dlouho, až nadejde, jak sám říkával, osudný konec mocnářství rakouského.[3]) Do Čech odebralo se na sta cizozemských agentů, s Anhaltem srozuměných, planetáři, alchymisté (říkajíce, že umějí dělati z mědi zlato a z olova stříbro), sekretáři, advokáti a podobní posluhové, kteří po celé zemi ku pánům, rytířům, měšťanům i do vesnic chodili, mámili a všudy proti císaři a katolické církvi štvali. Nad jiné chytří byli dva bratří Hockové, bratří Frühweinové, kteří vesměs z Falce přišli, nic neměli a sílu peněz vydělali, dva bratří Eberbachové, nizozemský agent Brederode, Dr. Pasaeus ve Falci a Fridrich Hohenlohe. Čeští protestanté, z nichž přední byli Václav Budovec a Václav Vilém z Roupova, vstoupili v přátelské styky s Falcí a úplatky hrály zde veliký úkol; mnozí ne tuze zámožní kupovali na jednou panství a v Praze domy. Peníze na tyto velezrádné záměry dal bohužel český pán Petr Vok, poslední Rožmberk, který vlivem své manželky Kateřiny z Ludanic stal se českým Bratrem, a mnoho sudů čistého zlata do Falce poslal. Hlavní část tohoto knížecího daru zůstala ve Falci, a částky bylo použito jako daru od kurfirsta zrádným jeho přívržencům českým.[4])

Protestantská knížata sešli se 12. května 1608 ve vesnici Ahausen v Ansbašsku a učinili tam 16. května spolek zvaný »unií,« jehož hlavou byl falcký kurfirst Fridrich IV. Proti tomu učinili vévoda bavorský Maximilian I. se sedmi duchovními knížaty v Mnichově 10. července 1609 spolek, který později byl nazván »ligou,« k němuž 30. srpna přistoupili duchovní kurfirsti. Liga a unie stály proti sobě válečně.[5])

Roku 1600 byl císař Rudolf II. zachvácen duševní chorobou

[1]) Srv. můj „Všeob. círk. děj.“ III. 267. 268.
[2]) Gindely: Rudolf II. u. seine Zeit II. 246.
[3]) l. c. I. 210.
[4]) Svoboda: Katolická Reformace. V Brně 1888. Díl I. 53. 54.
[5]) Srv. můj „Všeob. círk. dějep.“ III. 268.

a pravidelný chod vlády byl porušen. Habsburská arciknížata ve shodě s papežskou stolicí a dvorem španělským jednali v měsíci říjnu 1600 v Schottwienu v Dolních Rakousích nedaleko Štýrska o to, aby prohlášen byl arcikníže Matyáš, císařův místodržitel v Horních a Dolních Rakousích, za zatímního vladaře; avšak potřeba toho minula, když Rudolf se uzdravil. Ale účinky choroby zůstaly a byly patrny. Rudolf byl od té doby ještě méně samostatný a podléhal vlivům rádcův a milců, kteří dovedli si jeho důvěry získati. V Uhrách byla revoluce protestantských stavů, v jejichž čele stál Štěpán Bočkaj, kterýž opíral se o Turky a získal na svou stranu hajduky, zbrojný to lid, nejvíce uteklý z tureckých částí Uher a slepě oddaný kalvinskému učení. Císařký vojevůdce Jiří Basta musil pro nedostatek vojska a peněz vykliditi Sibiňsko a Slovensko a ustoupiti až ku Prešpurku. Císař Rudolf nemaje prostředků dal Matyášovi plnou moc, aby jednal s Bočkajem a Turky o mír, který po dlouhém smlouvání byl učiněn 9. února 1606 ve Vídni, jímž protestantští stavové dostali náboženskou svobodu, a Štěpán Bočkaj uznán za knížete sibiňského (sedmihradského), a spolu mu postoupeno 12 stolic ve východních Uhrách, ale tak, aby celé toto panství po jeho smrti připadlo zpět na Uhry a tudy zase Rudolfu II. jako králi uherskému. Mír tento však měl jenom tenkráte platiti, když bude též s Turky ujednán mír. Válčíci strany dohodly se o něj 30. října 1606 ve vesnici Toroku u říčky Žitvy na základě tehdejšího držení.

Mír žitvatorocký nebyl ještě od Rudolfa potvrzen, a již byl v podstatných částech porušen. V prosinci r. 1606 zemřel Štěpán Bočkaj, ustanoviv za svého nástupce Valentina Homonnaje; ale šlechta sibiňská nevšímajíc si této poslední vůle zvolila za svého knížete Sigmunda Rakocze a vymohla mu stvrzení turecké porty. Vznikly z toho bouřlivé zmatky, z kterých chtěl těžiti Rudolf, ale nemohl, poněvadž mu v tom zabránil vlastní bratr, ctižádostivý Matyáš, jsa ve vleku protestantů, který se nehrozil ani bratrovražedné války, aby svrhl Rudolfa s trůnu.

Rudolf, zůstávaje neženat, neměl přirozeného dědice a v případě jeho smrti náležel trůn jeho druhorozenému bratru Matyášovi, který však tak dlouho čekati nechtěl. Na počátku roku 1606 začaly se zase jeviti duševní záchvaty u císaře Rudolfa; i vzal si z toho příčinu Matyáš a pozval členy císařského domu ku poradě do Vídně v dubnu 1606, kterak by bylo vládu opatřiti. Ku poradě dostavili se jeho bratr Maximilian, vladař tyrolský, a arcikníže Ferdinand Štýrský se svým mladším bratrem Maximilianem.

I stala se mezi nimi úmluva dne 25. dubna, kterou zmocnili Matyáše, aby jako nejstarší vyjednával v jejich jméně s papežem, se španělským dvorem a jinými spřátelenými knížaty o změně ve způsobě vlády, kdyby toho bylo třeba pro chorobu císařovu; Matyáš měl vstoupiti na jeho místo a dosáhnouti též císařské koruny. Ale císař uzdravil se zase ze své duševní choroby, zmařil tak záměry Matyášovy, zvěděv o nich, ač v tajnosti chovány byly, a měl v podezření Matyáše, že jeho prospěchů ve vyjednávání s Bočkajem a stavy uherskými náležitě nehájil. Císař Rudolf zdráhal se potvrditi žitvatorocký mír, a nabyl znova úspěchů v Uhrách i nad odbojnými hajduky. Tu odhodlal se Matyáš provésti cestou vzbouření svůj záměr a pomocí protestantů státi se králem uherským a českým. Proti výslovnému zákazu Rudolfovu svolal Matyáš sněm uherský do Prešpurka ke dni 10. ledna 1608, k němuž i stavové horno- i dolnorakouští k žádosti Matyášově své zástupce poslali, aby se radili o prostředcích, kterak by mír mohl býti v zemi zachován. Stavové většinou kalvíni zavázali se o zachování míru žitvatorockého a býti sobě nápomocni proti všem jeho rušitelům — tedy proti císaři. Tuto konfederaci stavů podepsal Matyáš 1. února 1608. Magnáté uherští kalvínského náboženství podepsali, ale katoličtí mágnaté nechtěli podepsati a přáli si, aby ve smlouvě byla učiněna doložka, že v ničem nemá býti na újmu katolickému náboženství. Ale kalvínci zavrhli takovou výhradu a pokřikovali v síni: »Oknem vyhoditi, oknem vyhoditi,« a přinutili tak katolíky ku podpisu až na primasa Forgáče a bana Drazkoviče, kteří se zastrašiti nedali. Matyáš vyjednával pilně s hlavami opposice stavovské v Čechách, na Moravě a ve Slezku, aby přistoupili ke spolku, a vybízel po tajných poslích knížata německá, aby nedávali císaři pomoci. Císař chtěje záměry Matyášovy zmařiti, hledal podporu u štýrského arciknížete Ferdinanda a jeho bratra biskupa pasovského, ale jeho pokusy, diplomatickou cestou přiměti bratra ke zrušení konfederace prešpurské, nezdařily se. Matyáš zamýšleje vtrhnouti do Moravy rozepsal zemský sněm dne 25. března do Ivančic ke dni 13. dubna, kde návodem dvou pánů, Karla ze Žerotína a Karla z Lichtensteina, Moravané dne 19. dubna přistoupili ke konfederaci a rozšířili ji v ten smysl, že budou státi s Matyášem za jedno nejen o mír s Turky, ale o každou věc slušnou a spravedlivou. V čem by ta slušná a spravedlivá věc záležela, vědělo se. Hned potom vypravili vojenskou pomoc Matyášovi, který již 24. dubna přitáhl se svým vojskem ke Znojmu. Na svém pochodu proti

císaři opustil Matyáš 15. dubna Vídeň a již následujícího dne 16. dubna rozeslal z Klosterneuburka mandáty do Čech do všech jednotlivých krajů, kterými oznamoval, že dne 4. května přijede do Čáslavě, a vyzýval, aby se páni, rytíři a poslové měst tam k němu najíti dali ku poradě, kterak by bylo lze odvrátiti nebezpečenství zemím hrozící pro odpor stvrzení míru s Turky. Ze Znojma rozeslal listy ke kurfirstům a jiným knížatům německým, kdež jim oznamoval příčinu svého vystoupení proti císaři, ale ne již pro potvrzení míru s Turky, nýbrž také dle žádosti stavů s ním spolčených k »napravení regimentu,« nacházejícího se v rukou prý nehodných císařových rádců. Při tom odvolával se na smlouvu učiněnou s druhými arciknížaty r. 1606, a vykládal ji v tom smyslu, jakoby byl od nich dostal zmocnění k svému přítomnému počínání. Dne 7. května přirazil do Jihlavi, dne 8. května překročiv české hranice přijel do Německého Brodu a 10. května do Čáslavě. K sjezdu stavů českých sem od něho rozepsanému nedostavil se nikdo z nich; zachovali věrnost svému králi, ale stali se rozhodčími mezi dvěma královskými bratřími: dají-li se na stranu Matyášovu, jest Rudolf ztracen, zůstanou-li Rudolfovi věrnými, neprovede Matyáš své buřičské, ctižádostivé záměry. Do Čáslavě přišlo poselství od císaře Rudolfa, majíc v čele kardinála Dietrichsteina, biskupa olomouckého, a s sebou papežského nuntia a tajemníka španělského vyslanectví, vyjednávat s Matyášem. Měli slyšení dne 13. května, v němž důrazně k srdci mluvil k arciknížeti Španěl. Císař nabízel bratru potvrzení míru s Turky a postoupení jemu vlády v království uherském a v Rakousích, ale tento žádal, aby císař vymohl mu na stavech českých korunování na království, odevzdal mu vládu v zemích českých a spokojil se s Tyroly. Na to žádal odpověď do tří dnů, v nichž, a ještě tři dni potom, mělo panovati příměří.

Následkem vtrhnutí Matyášova do Čech nařídil císař 7. května mandáty do krajů zaslanými veřejnou hotovost a položil českým stavům sněm na den 19. května. Aby si naklonil stavy pod obojí znající se k náboženstvím odchylným, přijal dva z té strany, Sigmunda Smiřického a Rudolfa Trčku, za komorníky a tudy do své rady. Císařské vojsko, jehož velitelem byl hrabě Tilly, ustoupilo ku Praze, jsouc tak pevným jádrem, k němuž nové branné síly mohly se přivinouti. V krátké době rovnaly se síly Rudolfovy silám Matyášovým, a měly k tomu ještě tu výhodu, že se opíraly o pevné město a oddané obyvatelstvo. Proti učiněnému příměří byl Matyáš již 14. května v Kolíně a táhl odtud dále až do Če-

ského Brodu. Sem přišlo zase císařské poselství opět s kardinálem Dietrichsteinem v čele s odpovědí císařovou, v níž císař mimo učiněné přípovědi byl ochoten k tomu, aby Matyáš stal se čekancem trůnu českého, a zvláštními posly svými jednal o to se stavy českými. Veliká potíž byla s císařem v Praze; zrádní rádcové namlouvali mu, aby z Prahy a Čech utekl do některé německé země, a císař byl k tomu svolný. Tu vymohl si horlivý katolík Zdeněk Lobkovic s přáteli slyšení u císaře a domluvil mu tak dojemně a spolu rázně, že císař zůstal v Praze a tak pro ten čas sebe zachoval.

K sněmu, položenému na den 19. května sjeli se stavové v počtu neobyčejně velikém, a s nimi válečný jejich lid z příčiny nařízení veřejné hotovosti. Započetí sněmu opozdilo se z příčiny vyjednávání s Matyášem v Českém Brodě po poslích, jejichž návratu odtamtud bylo záhodno vyčkati. Z trapného položení svého krále chtěli těžiti protestantští stavové pro svoji náboženskou svobodu. Sešli se dne 22. května v zeleném pokoji na hradě pražském a usnesli se, že se na proposici císařovu nedají, pokud nedosáhnou náboženské svobody, jak o ni po dlouhý čas pracují. Při tom objevil se hned rozdíl mezi českými Bratřími a vyznavači protestantských učení. Pan Štěpán Jiří ze Šternberka, někdejší praesident komory české a hejtman lén německých, myslil, aby stavové zůstali při majestátu krále Vladislava. Tento pán byl z rodiny dobře katolické a vlastní bratr pana Adama ze Šternberka na Bechyni a Sedlci, který byl dobrým katolíkem, a brzy potom stal se nejvyšším purkrabím pražským; ale jeho matka, Kateřina Řepická zé Sudoměře, byla víry podobojí, podobně jeho první manželka Alžběta z Talmberka a druhá Veronika z Weitmile, a tak octl se pan Štěpán Jiří na straně pod obojí, ačkoli nejevil žádné stálosti a ryzosti povahy. Vidíme jej jako starokališníka, pak jako hajitele české konfesse, až se za nedlouho zpáčil; po r. 1620 vrátil se do lůna katolické církve. Proti Štěpánu Sternberkovi ozval se jiný z panského stavu a a jednoty bratrské, Václav Budovec z Budova, a žádal, aby napřed ukázán byl výpis toho majestátu.

Nazejtří potom dne 23. května, když mezitím císařští poslové vrátili se od arciknížete Matyáše, otevřel císař osobně sněm, což od několika let se nebylo stalo, k veliké radosti všech, ale nezdržel se dlouho; po malé chvíli dal se nejvyšším kancléřem Zdeňkem Popelem z Lobkovic omluviti nedostatkem zdraví a vzdálil se. Učinil to bez pochyby z nelibosti nad předmětem,

o kterém mělo se rokovati. Po jeho vzdálení byla čtěna královská proposice, kterou stavů žádal, aby jeho bratra Matyáše za čekance trůnu českého přijali, kdyby sám nezůstavil potomka.

Ještě týž den sestoupili se stavové ku poradě o svých stížnostech a žádostech, přede vším ve věcech náboženských. Štěpán ze Šternberka prohlásil, že majestátu Vladislavova posud dostati nemohl, ale má jistou zprávu, že jím strana pod obojí dobře opatřena jest. Ve jméně tří stavů pod obojí prohlásil proti němu Václav z Budova, že onen majestát nynějšího času k dobrému býti nemůže, jelikož král Vladislav k tomu vedl, aby strana pod obojí kompaktáty se řídila, aby konsistoř pražská pod pravomocností arcibiskupa Pražského zůstávala, a oni všichni pod obojí se jí spravovati povinni byli; od takového opatření aby je Pán Bůh zachovati ráčil; stavové mají lepší opatření od císaře Maxmiliana II.; na sněmě r. 1567 byly k žádosti osob ze všech tří stavů pod obojí přijímajících kompaktáty z potvrzení privilegií zemských vypuštěny a vymazány; na sněmě r. 1575 byla strana pod obojí při sepsání na témž sněmě konfesse své české a při jistém mezi sebou porovnání od císaře Maximiliana úplně zanechána; proto žádají stavové, aby při tomto stavu císaře Maximiliana a obou opatřeních sněmovních zůstaveni byli; a než-li se to stane, nevstoupnou v žádné jiné rokování. Všichni pod obojí srovnávali se i sám Štěpán ze Šternberka a žádali Budovce, aby jejich žádosti ve spis uvedl. Učinil to do následujícího dne 24. května, v který se stavové zase ve valném počtu sešli. Spis Budovcův byl čtěn; všichni jej schválili a podepsali, přes 200 pánů, přes 300 rytířův a poslové všech královských měst; jenom Plzenští, Budějovičtí a Kadanští toho neučinili. Podpisy odevzdali k schování panu Budovcovi s pohrůžkou: »Kdobykoli budoucně při tom společném porovnání státi nemínil, nebo je rušiti chtěl, aby jej z okna vyhodili [1]).«

Potom šli všichni pod obojí k stavům pod jednou do soudní světnice a žádali na nejvyšších úřednících zemských, aby ten spis na místě jich císaři podali a za ně se přimluvili, aby ke všemu tomu přivolil, jinak že by k žádnému jinému sněmovnímu jednání nepřistoupili. Nejvyšší úředníci přislíbili jim to. Jelikož spis v mnohých článcích dotýkal se politicky všech tří stavů, byl proto ve jméně všech tří stavů pod obojí i pod jednou císaři odevzdán. [2])

---

[1]) Slavata, Paměti I. 152—156; Skála, Historie Česká, I. 82—92.
[2]) Slavata, Paměti, I. 156; — Skála, Historie I. 92.

Spis Budovcův jest o 25 článcích,[1]) z nichž šest týká se věcí náboženských.

Článek 1. »aby stavové při své konfessi české z roku 1575 sepsané a při svém porovnání v předmluvě vysloveném ponecháni byli, aby své kněžstvo jak české tak německé podle ní říditi a na své kollátury jak stav panský a rytířský, tak i města dosazovati mohli bez překážky pana arcibiskupa nebo kohožkoli jiného; tu pak konfessi a to porovnání stavův aby císař do desk zemských vložil; aby stavové k spravování konsistoře ze svého prostředku mohli voliti defensory nyní i na budoucí časy, a aby akademie Pražská v opatrování stavů pod obojí a defensorů zůstávala.«

Článek 2.: »K náboženství jak vyšší a svobodní stavové, tak i města i městečka i také selský lid aby proti zjevnému zřízení zemskému od vrchnosti svých ani žádného jiného nuceni nebyli;[2]) též aby zvonění a pohřby a stavění chrámů Božích nikdež žádnému bráněno nebylo. — Též to bránění měšťanům v městech náboženství svého provozování a mrtvých těl svých pochovávání, aby více nebývalo; a města královská i J. M. královny, jak české tak i německé i v jiných jazycích své kazatele pod obojí dle svrchu psané konfesse aby míti mohla, poněvadž straně pod jednou též svobodno jest.«

Článek 3. Na úřady zemské buďtež dosazovány osoby pod jednou i pod obojí rovným počtem, a bez řádného vyslyšení nebudiž nikomu úřad odňat.

Článek 4. »Arcibiskup Pražský a opatové buďtež rození Čechové a ne cizozemci; neboť nadání od nás Čechů jest proto, aby Čechové toho účastni byli; pan arcibiskup, opatové a proboštové aby se ve správu kněžstva pod obojí ani ve světskou správu nevkládali.«

Článek 5. »Jesuité aby žádných statků pozemských bez dovolení krále a obecného sněmu a svolení všech tří stavů království Českého nekupovali a budoucně nedrželi, a ve věcech světských ku pořádnému právu království Českého byli povinni státi a odpovídati.«

Článek 6.: »Dispensací v zapověděných stupních, která se dovolují papeži sněmem léta 1602, ta aby minula, a ten celý artikul aby v nivec obrácen byl.«

[1]) Viz jej u Slavaty, l. c. I. 156—159; u Skály, l. c. I. 92—97.

[2]) Všechny kostely byly v Čechách buď pod jednou nebo pod obojí dle kompaktát. Protestanté vnucovali kollaturníkům protestantství a prohřešovali se proti zřízení zemskému.

Ostatních devatenácte článků žádalo za nápravu zemské správy, jako na př. aby úřad nejvyššího purkrabího nezůstával neobsazován; byl totiž neosazen 12 let, od smrti nejvyššího purkrabího pana Adama z Hradce († 1596); aby v radě císařské o věcech českých nerozhodovali cizozemci, ale čeští radové. — Článek 23. žádal: »Aby meč (krále Jiřího Poděbradského) z Tejna kostela, kterýž vzat jest, poněvadž jest slavná památka královská, aby zas navrácen, a to v místo, kdež jest byl, zase dán byl.«

V den po podepsání těchto článkův, o Hodu Božím Svatodušním (25. května) k večeru přijeli poslové Matyášovi, majíce v čele Valentina Lepeše, biskupa vesprymského z Uher, a Karla ze Žerotína, pána moravského, s nádherným průvodem do Prahy vyjednávat ve prospěch svého pána. Hned následujícího dne 26. května dostali slyšení v plném shromáždění stavů, kdež jejich řečníkem byl ve jménu arciknížete a s ním spolčených stavův uherských, rakouských a moravských pan Karel ze Žerotína. Mluvil ve sněmě s kathedry přes dvě hodiny, vykládal stavům, že arcikníže nepřijel do země v úmyslu nepřátelském, nýbrž jim ku pomoci, aby byli zbaveni zlého řádu ve správě zemské; císař Rudolf pro nedostatek zdraví všímá si málo vlády, a cizozemci vládnou na jeho místě; pročež chtějí-li si stavové pomoci, ať arciknížete za krále zvolí a správu země mu odevzdají.

Stavové vyslyševše tuto věc radili se po vystoupení poslů ze sněmovny skoro hodinu o odpovědi; potom povolali je zase k sobě a vyslovili ústy nejvyššího hofmistra díky arciknížeti za jeho dobré úmysly, a spolu oznámili, že jeho věc v úvahu vezmou, a na čem se s císařem jako svým králem snesou, jim v známost uvedou. Stavové čeští nejevili svou odpovědí žádnou žádost, dostati se pod panství Matyášovo, ovšem vyplní-li císař Rudolf jejich žádosti ve spis uvedené, které nejvyšší úředníci týž den ještě od stavův obdrželi a císaři podali. Týž den ještě odpoledne přinesli nejvyšší zemští úředníci odpověď stavům dychtivě na ni čekajícím, že tito článkové žádají bedlivého uvážení, a stavové vidouce nebezpečenství, které na hrdle jest, aby k předložení sněmovnímu přistoupili. Touto odpovědí císařovou byli stavové pod obojí podrážděni, odebrali se ze soudní světnice do zeleného pokoje, byli přesvědčeni, že katoličtí pánové za ně se nepřimluvili, a po své poradě navrátili se zpět a oznámili nejvyšším zemským úředníkům ústy pana Jiřího Štěpána ze Šternberka, že pokud jejich artikulové k vyřízení nepřijdou, oni na nic nepřistoupí. Mezi tím byl

sněm do rána odložen. Dne 27. května stavové pod obojí odebrali se do zeleného pokoje, usnesli se, že neustoupí, budou žádati hromadné slyšení u císaře, a hned zvolili si za řečníka lutherána Jachyma Ondřeje Šlika, který by ústně jejich žádost císaři po německu přednesl. Druhý den žádali stavové za slyšení u císaře, ale dostali vzkaz, aby žádosti skrze nejvyšší úředníky zemské přednesli, a když se s tím spokojiti nechtěli, druhý vzkaz, aby k němu vypraveno bylo po dvanácti osobách z každého ze tří stavů; však když stáli na svém, byli připuštěni všichni k slyšení a naplnili všechny prostory císařských pokojův, až mnozí stáli před schody na dvoře. Šlik přednesl císaři snešení strany pod obojí, odevzdal mu ty artikule ve spis uvedené v německém překladě a spolu německý výtisk české konfesse, svázaný v červeném aksamitu, jakž jej Václav z Budova dal k tomu přihotoviti. Císař odpověděl, že musí ty artikule odložiti, ale že ještě ten rok svolá obecný sněm, při němž by se pouze o těch artikulích a obecném dobru jednalo. Však stavové žádali skrze Šlika rozhodnutí téhož dne, a císař slíbil tak učiniti. Stavové vzdálili se a čekali na odpověď, jedni v zeleném pokoji, jiní v síni čili na paláci. Jelikož o tak důležité věci nebylo lze dáti v tak kratinké době rozmyšlenou odpověď, přišli za některou chvíli od císaře z jeho rady Rudolf Trčka a Štěpán Jiří ze Šternberka na palác, a promluvili s Budovcem, který pak pohnul stavy, že svolili k odkladu do zítřka.[1]) Ačkoli spis podán byl císaři ve jméně všech tří stavů, zněla odpověď písemní císařova dne 29. května pouze ke stavům pod obojí přijímajícím, jelikož při jeho odevzdání nikdo ze strany pod jednou přítomen nebyl. Císař přistoupil v celku na podané články, až na první dva o svobodě náboženské dle české konfesse, kteréž odložil k nejbližšímu sněmu, jehož den bylo ustanoviti ještě na tomto sněmě ve srozumění se stavy; při obsazování úřadů sliboval císař zachovávati rovnost mezi osobami strany pod jednou a pod obojí, dále slíbil, že úřad nejvyššího purkrabího ještě za tohoto sněmu obsadí; o arcibiskupovi ustanovoval, poněvadž nynější Čech rodilý není, aby budoucně žádný cizozemec dosazován nebyl; o jesuitech byl císař úplně po vůli stavů. Meč krále Jiřího byl ještě téhož dne na rozkaz císařův z české kanceláře vydán Pražanům, aby jej zase na předešlé místo na chrámě Týnském postavili.[2]) Následující den

[1]) Slavata: Paměti I. 160—162; Skála: Hist. česká I. 97—100.
[2]) Slavata I. 162—166; Skála; I. 100—104.

30. května byl za nejvyššího purkrabího pražského ustanoven pan Adam ze Šternberka, dotud nejvyšší komorník zemský.

Toho dne 30. května přišli stavové v hojném počtu do královské kanceláře a odevzdali nejvyšším úředníkům repliku na císařovu odpověď, v níž vyslovovali s ní svou spokojenost až na to, co se týkalo náboženství, děkovali císaři za ni, ujišťovali ho svou věrností a oddaností, chtějíce při něm povinně rádi hrdly i statky svými do nejvyššího přemožení státi; co se týká nejhlavnějšího artikulu o náboženství doufali, že jim zcela a zouplna bez dalších odkladů bude potvrzen, poněvadž tu nic jiného nevyhledávali, nežli co v létě 1575 od J. M. C. Maximiliana v přítomnosti J. M. C. přislíbeno bylo; jsou té celé důvěrnosti, že je císař při jejich konfessi a společném porovnání v létě 1575 se stavším zůstaví, pročež svolují k odkladu k nejbližšímu sněmu ten čtvrtek před sv. Martinem, jak to císař tímto sněmem stanoviti má; však doložili, kdyby na tom sněmě dorozumění o náboženství se nedocílilo, že nejsou povinni na žádném budoucím sněmu dalším vejíti v rokování o královské proposici, pokud článek o náboženství na jisto postaven nebude, a do konečného vyřízení aby všichni tři stavové pod obojí i lidé poddaní své náboženství svobodně beze všech překážek od kohokoli provozovati mohli. Spolu žádali, aby ten artikul o náboženství byl sepsán a do sněmu vložen.[1]) Po přečtení a uvážení této repliky dal nejvyšší purkrabí v přítomnosti jiných nejvyšších úředníkův a soudcův zemských ve jméně a na místě císařském odpověď, že císař svoluje, aby táž odpověď jejich, co se náboženství dotýče, do tohoto sněmu pojata byla. Tak byl ten artikul o náboženství[2]) do sněmovního jednání a zemských desk zapsán, proti čemuž se ohrazovali Jaroslav z Martinic, zemský soudce, a Popel z Lobkovic kancléř.[3])

Stavové srovnavše se s králem, přikročili 31. května k jednání o proposici královské a žádostech Matyášových, zvolili dle přání císařova Matyáše za čekance českého trůnu s výminkou výslovně přidanou, aby se za života císařova správy zemské nikterak neujímal. Poslové Matyášovi odjeli s nepořízenou z Prahy dne 2. června. Stavové účastnili se dalšího vyjednávání s Matyášem, aby se zatím spokojil s uherskou korunou a obojími Rakousy a své vojsko vyvedl z Čech. Ale Matyáš žádal, aby jako záruka budoucí držby Čech byly mu postoupeny Morava, Slezsko a obojí

[1]) Slavata, I. 167, 168; Skála, I. 104. 105.
[2]) Viz jej u Slavaty, I. 168—170.
[3]) l. c. I. 170.

Lužice, a přitáhl s vojskem až pobliž Prahy do Dubče. V tomto zvýšeném nebezpečí zvýšila se i důtklivost vyjednávání mezi Rudolfem a Matyášem, jehož se účastnili vedle pánů českých, moravských, uherských a rakouských zvláště kardinál Ditrichstein, biskup olomoucký, a prozíravý vyslanec španělský starý don Vilém de San Clemente, kterýž, ač nemocen, vydal se k arciknížeti Matyášovi a pro pět ran Krista Pána ho prosil, aby se mírnil a svými požadavky aby nebudil větší odvahu protestantů na všech stranách. V tom smyslu bylo domlouváno i císaři Rudolfovi; zvláště napomínal ho důtklivě nový nuntius Apoštolské Stolice kardinál Garcia de Melino, aby se smířil s bratrem, jinak že císařství jeho připadne bludařům na velikou škodu církve a rodu Habsburského. Tak byl konečně učiněn smír mezi bratry v Libni 24. června 1608. Matyáš obdržel Uhry, obojí Rakousy a Moravu, jak tomu Moravané chtěli,[1], a vyvedl rychle své loupeživé vojsko z Čech. Tento mír přišel ještě v pravý čas, neboť evangelická unie chystala se k zakročení mezi rozvadilé bratry, majíc ochranu v králi francouzském Jindřichu IV. Po míru libeňském byl 27. června český sněm skončen.[2])

Mírem libeňským bylo panství Rudolfovo rozpolténo na dvě polovice, koruna česká na čas roztržena a zaveden takový stav, který se dobře hodil stavům protestantským v jednotlivých zemích, aby si náboženskou svobodu vynutili a svá politická práva na úkor panovničí moci rozšířili, poněvadž ani Rudolf ani Matyáš neměli dostatečné moci, aby jim účinně na odpor se postaviti mohli.

Matyáš byl první, který zakusil ovoce své nešťastné revoluční politiky. Ještě v ležení jeho blíže Prahy a Štěrbohol v den před jeho odtažením odtud po uzavření míru stavové protestantští z Uher, Rakous a Moravy učinili mezi sebou novou konfederaci (29. června) k hájení svobody svého náboženství pro případ, že by jim nebyl povolný, odvolávajíce se při tom na konfederaci ivančickou, kterou se Matyáš zavázal, že s nimi spolu státi bude za každou věc slušnou a spravedlivou, kterou prý oni mysleli na předním místě svobodu svého náboženství.[3])

Následky své nešťastné politiky zakusil Matyáš hned. Stavové obojích Rakous žádali na Matyáši, aby jim vydal majestát

[1]) Tuto smlouvu viz u Slavaty I. 170—177.

[2]) Tomek, Děj. Prahy XII. 444—450; Vávra, Katolíci a sněm český r. 1608 a 1609; ve Sborníku Hist. Kroužku 1903 str. 9.

[3]) Tomek, Novější dějepis rakouský (1526—1860). V Praze 1887 str. 152. 153.

na náboženskou svobodu, a vstoupili ve vyjednávání s evangelickou unií v Německu. Z toho pojal Kristian kníže z Anhaltu zámysl, připojiti Rakousy k unii a ve spolku s Francií, Hollandskem, Benátkami a Turky roznítiti obecnou válku na povalení panství Habsburského; Rakousy měly býti útočným bodem, kde stavové proti Matyášovi se ozbrojili. Ale prozíravý pan Karel ze Žerotína, zemský hejtman moravský, poznal, že by do války i Čechy i Morava strženy byly, začal s horlivostí prostředkovati, a hlavně jeho působením vydal Matyáš 19. března 1609 tak zvanou »kapitulační resoluci«, dle níž pánové a rytíři na svých statcích dostali náboženskou svobodu; zeměpanská města musila se spokojiti se slibem Matyášovým před posly moravskými, že s nimi milostivě naloží, což protestanté tak vykládali, že své školy a kostely v Horních Rakousích podrží, v Dolních Rakousích na služby Boží do kostelův a domů šlechtických protestanti choditi smějí.[1])

12. Český sněm r. 1609; povolení české konfesse; Majestát; porovnání.[2])

Ve Falci zlobili se, že r. 1608 při vpádu Matyášově do Čech Čechové se nevzbouřili, a pracovali s velikou horlivostí o to, aby k pravému smíření mezi oběma bratry, Rudolfem a Matyášem, nepřišlo a národové se neupokojili, nýbrž ještě větší nepřátelství a rozbroje nastaly. Jeden z náčelníků, Jáchym Arnošt, markrabě z Ansbachu, pokládal za »největší nutnost«, aby nesvornost mezi bratřími potrvala, »ke kterémuž cíli jest na všech stranách« pracovati.[3]) Kristian kníže z Anhaltu, který byl na sjezdě evangelické unie v Rothenburku za nejvyššího general-obrist-lieutenanta a polního maršálka unie jmenován, choval nejlepší naděje do budoucnosti; psalť 3. září 1608, že Bůh podává tohoto času podivuhodnou příležitosť proti římskému stolci; všeobecný protestantský spolek zasadí domu Habsburskému a katolické věci smrtelnou ránu.[4]) Dne 24. září dal oznámiti vévodovi z Bouillonu:

---

[1]) Srv. můj „Všeob. círk. děj." III. 251.

[2]) Srv. uvedenou rozpravu od prof. Vávry: „Katolíci a sněm český r. 1608 a 1609" ve Sborníku Hist. Kroužku při Vlasti str. 1—28, která krásně a nestranně veškeren průběh podává.

[3]) Janssen, Gesch. des deutschen Volkes V. 566.

[4]) Janssen, I. 563.

»Když máme Uhry, Moravu, Rakousy a Slezsko pro sebe, zbývají domu Habsburskému proti nám Čechy, Bavory a několik málo biskupův, a my jsme, po lidsku řečeno, netoliko dosti silni, abychom odpůrcům odporovali, ale můžeme též opraviti (reformovati) veškeré duchovenstvo a všechno podrobiti svému náboženství«; uchopí-li se Bavorsko zbraně proti Rakousům, když budou členem unie, přepadneme Bavory, odejmeme jim Donauwörth a obsadíme dvě nebo tři biskupství k zaopatření válečných útrat; pouze Italie jest se co obávati, a tu jde o to, aby Francie spojence před ní chránila; »budeme-li obratně postupovati, můžeme všem své zákony předpisovati a pány ty učiniti, které k tomu ustanovíme.« [1])

Spiklenci proti moci Habsburské věděli dobře, že pokud Čech k unii evangelické nepotáhnou, a ony k ní nepřistoupí, potud svých zákeřnických podniků neprovedou. Proto vydal se kníže Anhalt sám na cestu do Čech, dílem na přezvědy, dílem na tajné pobuřování. Prošel mnohé kraje české začínaje od hranic falckých, pobyl nějaký čas v Praze, přišel ku konci roku 1608 až do Třeboně, byl však s prací svých agentů velmi nespokojen, vynadal svým přívržencům zbabělců, a poručil jim, zejména Václavu Budovcovi, aby konali svou povinnost. [2]) Do Třeboně pozval si na schůzi pana Karla ze Žerotína, kterýžto prozíravý pán však k ní se nedostavil. Povinností přívrženců falckých bylo žádati za svobodu náboženství a chopiti se zbraně.

Na podzim r. 1608 začaly kolovati liché pověsti o nepřátelských úkladech katolíků proti protestantům: císař prý nepropouští najatého vojska pod generálem Tillym, ale najímá je znova proti stavům, kdežto opak bylo pravdou; císař sháněl peníze, aby generála Tillyho vyplatiti a propustiti mohl; dále prý nuntius kardinál Jan Garcia Mellinus vyjednává s císařem o najmutí lidu španělského a vlaského a radí se o tom s nejvyššími úředníky času nočního, kdežto pravdou bylo, že nuntius a arcibiskup svobodný pán Karel z Lamberka svolali ke dni 14. října 1608 schůzi katolických pánů, prelátův a doktorů ku poradě, kterak by se k stavům pod obojí chovati měli, k níž jesuité z opatrnosti se nedostavili. Na základě takových pověstí hrozili protestantští stavové, které se Slavatou konfessionisty jmenovati budeme, že na budoucí sněm v hojném počtu s branným lidem se dostaví, ne-

[1]) l. c. I. 563. n. 4. Instrukce Anhaltova pro Kristofa z Dohny z 24. září 1608.

[2]) Gindely: Rudolf, I. 283.

starajíce se o pravdu oněch pověstí. Císař zvěděv o tom poslal do všech krajů mandáty, v nichž ony klevety vyvracel jako vymyšlené od lidí nešlechetných, a napomínal ke svornosti. Když však nové pověsti vznikaly, že kníže bavorský se svým lidem položil se na mezích království českého čtyři míle od Domažlic, falckrabě porýnský (Falce) zbrojí a jiná knížata lid sbírají a mustrují (přehlížejí): císař poradiv se s nejvyššími úředníky odložil sněm nejblíže příští Svatomartinský ke dni 28. měsíce ledna 1609, a dovolil stavům raditi se na krajských sjezdech o zemské hotovosti. Jelikož ony pověsti byly liché, radili se stavové na nich o věcech víry a promlouvali o tom, že odepřou císaři všechny sbírky, nedostanou-li náboženské svobody. [1])

Zemský sněm sešel se 28. ledna 1609 na hradě pražském u velikém počtu a měl bouřlivý průběh. Císař Rudolf zvěděv o předešlých podpisech a závazcích stavů pod obojí, které právy královskými a zřízením zemským těžce zapověděny byly, nežli sněmu podal královskou proposici, povolal k sobě nejvyšší úředníky zemské, zemské soudce a rady soudu dvorského a komorního a dal jim ve své přítomnosti přečísti list k sněmu z 28. ledna 1609, kde praví, že »má jistou toho zprávu, že o minulém sněmě některé osoby ze stavů království tohoto nějaké zápisy učinili a mezi sebou se zavázali s strany toho artikule, co se náboženství a spisu, který oni konfessí jmenují, dotýče, a veliký počet osob ze všech tří stavů k tomu potáhli, že se do toho zápisu podepsaly proti nadání J. M. C.; císař snáší to lítostivě, a žádá, aby všechny osoby z onoho zapsání propuštěny, a vše v nivec obráceno bylo.« [2]) Potom dotazoval se císař jednoho po druhém, může-li list v plném sněmu čten býti. Všichni přisvědčili, a ti z přítomných, kteří podepsáni byli, prohlásili, že pouze proto podepsali, aby o sobě věděli, kdo českou konfessi při J. M. C. vyhledávají, jinak zůstávají věrnými poddanými J. M. C. Císařský list byl potom v plném sněmě přečtěn, a všichni přimlouvali se k tomu, aby to podepisování jmen zrušeno bylo. Nejvyšší purkrabí pan Adam ze Šternberka potaz zavřev promluvil k císařským kommissarům, aby císaři oznámili, že stavové od takových zápisův upouštějí. Když kommissaři již vstávali, aby odešli, předstoupil pan Václav Budovec z Budova před nejvyššího purkrabího a promluvil, že on sám s jinými podepsal, a ten originál všech podpisův od pánů stavů na minulém sněmě jemu

[1]) Slavata: Paměti I. 178—182.
[2]) Viz jej l. c. I. 183. 184.

k schování byl dán; nejsou to žádné zápisy a závazky, ale prosté poznamenávání jmen těch osob z vyšších stavův a měst, které jsou ve vší poníženosti a poddanosti jak prve skrze supplikaci tak i ústně na minulém sněmě obecných dobrých věcí vyhledávaly; jedny jsou politické, týkající se všech tří stavů království českého, druhé týkající se náboženství jsou od J. M. C. straně pod obojí učiněné zámluvy, kteréž by jim všechněm k svaté svornosti a lásce i předně ke cti a slávě Boží, k dlouhému a šťastnému J. M. C. nad nimi panování sloužiti mohly; tyto podpisy jest hotov vydati, kdykoli císař poručí, ale zničení jejich nebude na překážce jejich žádosti a docílení toho artikule s strany náboženství.[1])

Druhého dne sešli se stavové v hojnějším počtu do sněmu. Kancléř Zdeněk z Lobkovic žádal Budovce ve jménu císařově, aby spis se jmény odevzdal nejvyššímu purkrabímu, kterýž jej zničí. Strana pod obojí žádala za malé prodlení, aby se mohla uraditi. Potom prohlásil pan Štěpán Jiří ze Šternberka: »že J. M. C. bylo včerejší mínění obce buď nedobře přednešeno, nebo od některých zlých a nešlechetných lidí převráceně vyloženo; páni stavové nepřiznávají se k žádným zápisům, žádných neučinili, ani na ně nemyslili; ona žádosť byla podepsána, aby se ukázalo, že není to žádosť jedné nebo dvou osob, ale znamenitého počtu osob a lidí ze všech tří stavů království Českého, proto nemohou těch podpisů dáti nejvyšš. p. purkrabímu k roztrhání.« Nejvyšší purkrabí, bratr řečníkův, poradiv se s nejvyššími úředníky a soudci zemskými pod jednou, pokáral řečníka, řka: »že včera všichni tři páni stavové usnesli se na zničení oněch podpisův, a nyní chtějí si to bráti na rozmyšlenou; potom není žádné usnešení stálé; ten, který podpisy u sebe chová, prohlásil včera, že je J. M. C. vydati chce; pročež ať tomu dosti se učiní; původcem rozkazu o vydání jest císař sám.« Potom prohlásil Budovec, maje za sebou zápisy v ruce, »že se nepamatuje, jako by od něho včerejšího dne tak bylo mluveno, ale že se svolením stavů J. M. C. podpisy vydá; císař však ať uváží, že podpisy pocházejí od více nežli 400 osob ze stavů vyšších a skoro ode všech měst (kromě Budějovic, Plzně a Kadaně), kteří mu vloni prokázali věrnosť; kdyby se měl spis roztrhati, roztrhalo by se spolu i prohlášení věrnosti stavů pod obojí, roztrhaly by se spolu milosti a obdarování pánů pod jednou i pod obojí, a to na neslýchaný posměch národa Českého, kterýž uherské bojiště svou poctivou věrnou krví skropil.« Ale nejvyšší purkrabí nedal se

[1]) l. c. I. 184—186.

starajíce se o pravdu oněch pověstí. Císař zvěděv o tom poslal do všech krajů mandáty, v nichž ony klevety vyvracel jako vymyšlené od lidí nešlechetných, a napomínal ke svornosti. Když však nové pověsti vznikaly, že kníže bavorský se svým lidem položil se na mezích království českého čtyři míle od Domažlic, falckrabě porýnský (Falce) zbrojí a jiná knížata lid sbírají a mustrují (přehlížejí): císař poradiv se s nejvyššími úředníky odložil sněm nejblíže příští Svatomartinský ke dni 28. měsíce ledna 1609, a dovolil stavům raditi se na krajských sjezdech o zemské hotovosti. Jelikož ony pověsti byly liché, radili se stavové na nich o věcech víry a promlouvali o tom, že odepřou císaři všechny sbírky, nedostanou-li náboženské svobody.[1])

Zemský sněm sešel se 28. ledna 1609 na hradě pražském u velikém počtu a měl bouřlivý průběh. Císař Rudolf zvěděv o předešlých podpisech a závazcích stavů pod obojí, které právy královskými a zřízením zemským těžce zapověděny byly, nežli sněmu podal královskou proposici, povolal k sobě nejvyšší úředníky zemské, zemské soudce a rady soudu dvorského a komorního a dal jim ve své přítomnosti přečísti list k sněmu z 28. ledna 1609, kde praví, že »má jistou toho zprávu, že o minulém sněmě některé osoby ze stavů království tohoto nějaké zápisy učinili a mezi sebou se zavázali s strany toho artikule, co se náboženství a spisu, který oni konfessí jmenují, dotýče, a veliký počet osob ze všech tří stavů k tomu potáhli, že se do toho zápisu podepsaly proti nadání J. M. C.; císař snáší to lítostivě, a žádá, aby všechny osoby z onoho zapsání propuštěny, a vše v nivec obráceno bylo.«[2]) Potom dotazoval se císař jednoho po druhém, může-li list v plném sněmu čten býti. Všichni přisvědčili, a ti z přítomných, kteří podepsáni byli, prohlásili, že pouze proto podepsali, aby o sobě věděli, kdo českou konfessi při J. M. C. vyhledávají, jinak zůstávají věrnými poddanými J. M. C. Císařský list byl potom v plném sněmě přečtěn, a všichni přimlouvali se k tomu, aby to podepisování jmen zrušeno bylo. Nejvyšší purkrabí pan Adam ze Šternberka potaz zavřev promluvil k císařským kommissařům, aby císaři oznámili, že stavové od takových zápisův upouštějí. Když kommissaři již vstávali, aby odešli, předstoupil pan Václav Budovec z Budova před nejvyššího purkrabího a promluvil, že on sám s jinými podepsal, a ten originál všech podpisův od pánů stavů na minulém sněmě jemu

[1]) Slavata: Paměti I. 178—182.
[2]) Viz jej l. c. I. 183. 184.

k schování byl dán; nejsou to žádné zápisy a závazky, ale prosté poznamenávání jmen těch osob z vyšších stavův a měst, které jsou ve vší poníženosti a poddanosti jak prve skrze supplikaci tak i ústně na minulém sněmě obecných dobrých věcí vyhledávaly; jedny jsou politické, týkající se všech tří stavů království českého, druhé týkající se náboženství jsou od J. M. C. straně pod obojí učiněné zámluvy, kteréž by jim všechněm k svaté svornosti a lásce i předně ke cti a slávě Boží, k dlouhému a šťastnému J. M. C. nad nimi panování sloužiti mohly; tyto podpisy jest hotov vydati, kdykoli císař poručí, ale zničení jejich nebude na překážce jejich žádosti a docílení toho artikule s strany náboženství.[1])

Druhého dne sešli se stavové v hojnějším počtu do sněmu. Kancléř Zdeněk z Lobkovic žádal Budovce ve jménu císařově, aby spis se jmény odevzdal nejvyššímu purkrabímu, kterýž jej zničí. Strana pod obojí žádala za malé prodlení, aby se mohla uraditi. Potom prohlásil pan Štěpán Jiří ze Šternberka: »že J. M. C. bylo včerejší mínění obce buď nedobře přednešeno, nebo od některých zlých a nešlechetných lidí převráceně vyloženo; páni stavové nepřiznávají se k žádným zápisům, žádných neučinili, ani na ně nemyslili; ona žádosť byla podepsána, aby se ukázalo, že není to žádosť jedné nebo dvou osob, ale znamenitého počtu osob a lidí ze všech tří stavů království Českého, proto nemohou těch podpisů dáti nejvyšš. p. purkrabímu k roztrhání.« Nejvyšší purkrabí, bratr řečníkův, poradiv se s nejvyššími úředníky a soudci zemskými pod jednou, pokáral řečníka, řka: »že včera všichni tři páni stavové usnesli se na zničení oněch podpisův, a nyní chtějí si to bráti na rozmyšlenou; potom není žádné usnešení stálé; ten, který podpisy u sebe chová, prohlásil včera, že je J. M. C. vydati chce; pročež ať tomu dosti se učiní; původcem rozkazu o vydání jest císař sám.« Potom prohlásil Budovec, maje za sebou zápisy v ruce, »že se nepamatuje, jako by od něho včerejšího dne tak bylo mluveno, ale že se svolením stavů J. M. C. podpisy vydá; císař však ať uváží, že podpisy pocházejí od více nežli 400 osob ze stavů vyšších a skoro ode všech měst (kromě Budějovic, Plzně a Kadaně), kteří mu vloni prokázali věrnosť; kdyby se měl spis roztrhati, roztrhalo by se spolu i prohlášení věrnosti stavů pod obojí, roztrhaly by se spolu milosti a obdarování pánů pod jednou i pod obojí, a to na neslýchaný posměch národa Českého, kterýž uherské bojiště svou poctivou věrnou krví skropil.« Ale nejvyšší purkrabí nedal se

[1]) l. c. I. 184—186.

másti touto řečí, a pravil, že »on (Budovec) včerejšího dne žádné zmínky o pánech stavech neučinil, než z prosta prohlásil, že podpisy na rozkaz císařův vydá«, a bral za svědky toho nejvyšší úředníky a soudce zemské. Teď obrátil se Budovec k obci s otázkou, zdali včera ohlásil, že s povolením pánů stavův ony podpisy vydati chce, a všichni přisvědčili k tomu. Nejv. purkrabí navrhl stavům, aby sami mezi sebou ty podpisy zničili. Stavové oznámili, že deputací dvanácti osob ze svého středu chtějí sobě slyšení u J. M. C. zjednati a sami odevzdati podpisy, aby císař věděl, jak veliký počet věrných poddaných svých v té roztržitosti o trůn a stolici měl. Císař slíbil druhého dne, že deputaci přijme ve jméně jich všech, kterou týž den vedl k němu Jindřich Matyáš hrabě z Thurnu.[1]) Císař povolal k audiencí též čtyři nejvyšší úředníky, v jejichž přítomnosti měla býti udělena: totiž nejv. purkrabího, nejv. sudího Adama z Waldsteina, nejv. kancléře Lobkovice a nejv. písaře Jana z Klenového. Však deputace nechtěla pro jejich přítomnost k císaři se odebrati, žádajíc, aby tam zůstal pouze nejv. kancléř jako tlumočník do němčiny, na něhož budou míti pozor, bude-li dobře tlumočiti. Ale císař nepovolil a deputace odevzdala podpisy císaři ne ke zrušení, než jako drahý poklad věrnosti stavův, a žádala za svobodu náboženskou.[2]) S odevzdáním podpisů začala zpurnost protestantských stavů proti chorobnému králi vedených vlastně cizozemcem, Němcem, který pořádně česky neuměl.

Následujícího dne povolal k sobě císař dvanáct osob stavu panského, osm rytířského a šest osob z měst, a odevzdal jim sněmovní proposici, kde žádal za povolení mimořádné berně a zemské sbírky, dopouštěl porady o náboženství a prohlásil, že na čem stavové (obojí: katolíci i konfessionisté) se usnesou, to uvažovati bude. Stavové uslyševše proposici, rozhodli se, že nejprv o náboženství rokovati budou. Sněm byl odložen na úterý 3. února.[3])

Císaři šlo o to, aby stav městský byl odtržen od ostatních dvou stavů. Tak zvaná vzdělaná městská třída čili intelligence

[1]) Pocházel z rodu milánských signorů „de la Torre", který byv od Viskontů z Milána r. 1307 vypuzen, usadil se konečně v Korutansku, kde podnes Plíberk (Bleiberg) jest jeho sídlem. Otec tohoto Jindřicha Matyáše František dostal za krále Rudolfa II. český a moravský inkolát, t. j. byl do stavů přijat.

[2]) Slavata; Paměti I. 186—194. — Skála, I. 119—121.

[3]) Slavata: I. 191. 192. Artikul o náboženství v sněmovní proposici l. c. 192.

v městech byla větším dílem lutheránská, z části též bratrská, však obecný lid byl skoro všude přívržencem starých řádův a obřadův starokališnických. Dne 3. února ráno sešli se dle rozkazu císařova katoličtí zemští páni v domě nejv. purkrabího, kamž byli obesláni též Pražané a ostatní poslové měst. Nejv. purkrabí napomenul ve jménu císařově města, aby rokování o náboženství obou vyšších stavů se neúčastňovala, a nic před sebe nebrala, což by mohlo J. M. C. uraziti jakožto krále českého, pod jehož panováním jsou chráněna a rozkvétají. Poslové měst vyslyševše tuto řeč prosili, aby na chvíli ustoupiti mohli ku poradě, a dostali k tomu dovolení. Primas Starého města pražského Jiřík Heydelius z Rosensteina oznámil potom na místě Staroměstských dík císaři, osvědčoval spolu oddanost k němu, a že se jim ve věcech náboženských žádné překážky nedějí, ale žádal, aby císař arcibiskupovi poručil světiti kněží pod obojí. Podobné prohlášení oddanosti prohlásil novoměstský primas ve jméně novoměstských a ostatních měst. Potom odebrala se strana pod jednou do soudní síně na sněm. Strana pod obojí byla pospolu v zeleném pokoji, kdež poslové měst skrze jednoho ze svého středu přednesli, že sice někteří z nich od žádosti pánů stavův upustili, nemajíce k tomu od obce žádného poručení, ale oni že chtějí s nimi státi, pročež ať nad nimi ochrannou ruku drží. Potom vešli stavové pod obojí do soudní síně a prosili skrze pana Jiřího Štěpána ze Šternberka katolické pány za přímluvu u císaře jednou i po druhé, aby jim dal svobodu náboženskou. Po společné poradě katolických pánů prohlásil nejv. purkrabí, že J. M. C. sám od sebe i bez jejich přímluvy je ve věcech slušných a spravedlivých uspokojí. Na novou prosbu odvětil nejv. purkrabí, že to zůstane při předešlém prohlášení.

Dne 4. února vyslala strana pod obojí 24 osoby ze svého středu, jejímž mluvčím byl pan Jiří ze Šternberka, který žádal na císaři za potvrzení české konfesse, po čemž hned budou královskou proposici uvažovati k jeho spokojenosti. Císař odvětil jim, že jim na to jistou odpověď dá. Potom oznámil nejv. purkrabí sněmu, že předešlý spis jest někde založen, pročež budiž nový složen, a co císaři právě předneseno bylo, písemně podáno; dál ať k němu nechodí deputace, než všechno písemně se projednává. Stavové odevzdali ještě týž ten artikul o náboženství ve spis uvedený jakož i svou přednášku v slyšení pronešenou skrze tříčlenou deputaci císaři, který druhého dne 5. února skrze nejv purkrabího žádal, aby mu byla podána česká konfesse z r. 1575,

kterou mu ráno dne 6. února pan Jiří ze Šternberka v jazyku českém i na jazyk německý přeloženou odevzdal. Jelikož primas Heydelius posly měst na rozkaz císařův na staroměstskou radnici na 7. února obeslati, toužil téhož dne 6. února ve schůzi strany pod obojí v zeleném pokoji Krištof Kober z Kobersburka z Menšího města pražského, Český bratr, do toho, že se se ruší svoboda městského stavu, ježto nedovoluje se mu na sněmě rokovati o víře; císař tím vinen není, ale některé jiné osoby (t. j. katoličtí páni); mají se dostaviti na staroměstskou radnici: tu prosí on za radu, co jest jim činiti; oni nechtějí od obou stavův ustupovati ani k tomu povoliti, aby konsistoř konfessi českou ode všech tří stavů sepsanou znova uvažovala, nadto pak co v ní opravovala. Pan Jiří Šternberk odpověděl mu ve jméně obou stavů, že mají velikou lítost s městy; co do rady, budou páni z měst věděti, kterak jest se jim zachovati; když s vyššími stavy s strany náboženství se spojili: ať jdou na radnici, oni jich neopustí, a bez nich nic nebudou uvažovati. Když potom druhý den ráno 7. února poslové měst se sešli na radnici staroměstské, oznámil jim primas Heydelius, že páni úředníci pod jednou nalezli dobrý prostředek, aby totiž pan arcibiskup světil učené mládence a muže pod obojí na kněžství, tak aby se všichni tou starobylou věrou pod obojí dle kompaktát a ne jakousi konfessí spravovali. Proti tomu ozval se ve jméně měst Kober, že se všichni k české konfessi přiznávají, a jsouce poslední stav nedají se mimo přední dva stavy v žádné jednání o náboženství, což prý jim také nenáleží. Primas vyzval je, aby se podepsali, by byli známi, kteří to jsou. Když se všichni podepsali, zvolal primas: »Co vám tato vzpoura a neústupnost budoucně přinese, to ukáže čas.«

V plném sněmu dne 10. února oznámil nejvyšší purkrabí, že císař písemní žádost stavů bedlivě uvažuje a zítra svou odpověď dá. Po těchto slovech páni pod obojí sestoupivše se do kola prohlásili skrze pána ze Šternberka, že »s radostí milostivé odpovědi J. M. C. očekávati budou; že však jsou již zde dvě neděle zdržováni, outraty vedou, a kdyby se s odpovědí déle prodlévalo, že by všechno utratíce, nemohli potom pomoc J. M. C. činiti, ale musili od sněmu odjeti; dále Pražané nepřestávají vyslaným z měst překážky činiti, tak že nemohou s vyššími stavy dle proposice J. M. C. sněmovati; zvláště staroměstský primas Heydelius si to jako za sněm položil a tvrdě k vyslaným z měst mluvil; jak on se k vyšším stavům zachoval, tak zachovají se oni časem

k němu; císař ať neodtrhuje třetího stavu od vyšších pánů stavů.« K této řeči přiznali se vyslaní z měst.[1])

Jelikož rakouští stavové pomocí evangelické unie chystali se brannou mocí dobyti si náboženské svobody na arciknížeti Matyášovi, dostala strana pod obojí odvahu, a na straně katolické nastala různost mínění. Nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka, nejvyšší sudí Adam z Waldsteina a jiní radili císaři, aby 1. vymohl na arcibiskupovi svěcení žáků pod obojí na kněžství; 2. aby stavové pod obojí svěcení a pohřeb mrtvých těl v katolickém kostele požívati mohli, a 3. aby poddaní jak pod jednou tak pod pod obojí k náboženství nuceni nebyli. Jiní však páni, jmenovitě nejvyšší kancléř Lobkovic, purkrabí karlsteinský Vilém Slavata a dvorní maršálek Jaroslav Bořita z Martinic odpírali tomu, pravíce: »Kdyby tomu císař povolil, bylo by to proti víře katolické; strana pod obojí přijmouc k sobě ty z Jednoty bratrské, nepřestane na mále, a bude ještě škodlivějších věcí se domáhati; Bratří neužívají žádných kněží od arcibiskupa nebo vůbec od římských biskupů svěcených, a dávají si kněze a jáhny od svých starších ordinovati; když jim císař něco z náboženství proti víře a učení katolické církve bez dovolení papežova povolí, budou dále nových věcí vyhledávati s doložením, že to může i v jiných článcích též bez papeže učiniti; lépe jest hned na počátku jejich neslušné žádosti světle odepříti, a jenom to povoliti, co lze s dovolením Jeho Svatosti učiniti; jim světským osobám nepřísluší bez vědomí a vůle správců duchovních, jmenovitě Jeho Svatosti papeže, ve věcech víry se týkajících nic nařizovati nebo měniti nebo ve vyjednávání se dávati; kněží pod obojí od arcibiskupů svěcení neplní přísah, kterými se při svěcení na kněžství zavázali, žení se svévolně, odstupují v mnohých článcích od církve katolické a nechtějí býti v žádném poslušenství pánův arcibiskupů; proto nelze jim proti svědomí svému, J. M. C. raditi k ústupkům, a stavové pod obojí neměli by takových nemožných věcí na J. M. C. žádati.«

Mezi tím poslal arcibiskup Karel z Lamberka nejvyšším úředníkům a zemským soudcům cedulku čili memoriál, v němž ukázal, že sporní článkové směřují proti víře a písmům sv. a zákony církevními zapověděni jsou, proto k nim ani císař bez dovolení papežova povoliti ani pánové raditi nemohou. Po přečtení tohoto memoriálu z poručení císařova měli katoličtí páni v domě arcibiskupově schůzi, ke které se někteří preláti a ka-

[1]) Slavata: I. 192—198; Skála I. 122. 123.

novníci Svatovitští a někteří premonstrati z kláštera Strahovského dostavili. V této schůzi litoval arcibiskup roztržky mezi stavy o náboženství; on setrvá jako věrný pastýř až do vylití krve při obhajování katolického náboženství a doufá, že J. M. C. straně pod obojí na jejich neslušnou žádost náležitou odpověď dá.

Císař maje obojí dobrozdání katolických pánů, rozhodl se k nějakým ústupkům a povolal k sobě ke slyšení 30 osob ze strany pod obojí: 12 osob ze stavu panského, 12 z rytířského a 6 z měst, a maje vedle sebe nejvyššího kancléře samotného,[1]) dal jim za odpověď 11. února tuto svou první resoluci:[2]) »Poněvadž dle právních řádů, na které se též zřízení zemské vztahuje, mimo náboženství starobylé v tomto království zvyklé pod obojí a jednou přijímajících žádné jiné přijímáno a dopuštěno býti nemá, na což jeho předkové i on sám císař přísahal, a stavové též jemu jakožto králi Českému v tom se zavázali; proto musí to s strany náboženství pod jednou a obojí způsobou zůstávati; J. M. C. bude to na místě náležitém vyhledávati, aby stavové pod obojí přijímající zvonění a mrtvých těl pochovávání v kostelích jich, obzvláště tam, kde nějaké nadání mají, volně požívati mohli; též aby žáci pod obojí od arcibiskupa Pražského svěceni byli; co se týká těch z Jednoty Bratrské, jest jejich náboženství mnohými vyšlými mandáty, královskými výpověďmi a usneseními sněmovními zapověděno: buď ať se připojí ke straně pod jednou nebo pod obojí, a do postranních míst, které se sborové jmenují, více nechodí, a tam pokoutně své náboženství nevykonávají.« Vedle toho dotazoval se císař, zdali tu mezi vyslanými jest který z Jednoty Bratrské, Boleslavské nebo Pikartské. Někteří byli sice Bratřími, ale neozvali se pro přídavek: »Pikartské«. Štěpán Jiří ze Šternberka odpověděl, že »on jest křesťanského náboženství pod obojí, nikdy se nespravoval Boleslavskými Bratřími a smýšlí též podobně o tu přítomných. Deputace dostavši císařskou odpověď, vyšla ven a hned ji zapečetila, nečtouc ji. Druhého dne 12. února sešla se strana pod obojí s dovolením nejvyššího purkrabího v soudní světnici u velikém počtu. Pán ze Šternberka podal zprávu, a císařská odpověď byla přečtena. Potom žádali vyslaní z kraje loketského, jakožto úd vtělený ke království českému, na stavech pod obojí, aby svoboda náboženská i pro ně platila; po nich žádali za totéž vyslaní z hrabství kladského. Po jejich odchodu zmínil se pán ze Šternberka o tom, že J. M. C. dota-

---

[1]) **Slavata: I. 198—201.**

[2]) **l. c. I. 202. 203; Skála I. 123—125.**

zoval se při audienci, jest-li mezi nimi který pikart, a nejvyšší kancléř tlumoče slova císařova, přidal prý tato slova: »nebo z Jednoty Bratrské a Boleslavské«; on prý toho přídavku od císaře neslyšel. Podobně tvrdili jiní, kteří při audienci byli. Bratři osvědčovali, že se v audienci proto neozvali, poněvadž z nich nikdo pikartem není. Potom zvolili mezi sebou výbor 91 osob, 33 ze stavu panského, 33 z rytířstva a 25 ze stavu městského, aby na císařskou odpověď odpor čili repliku vypracoval. Jeho členové neměli před ukončením sněmu opustiti Prahu; rokování výboru mělo býti tajné, a kdo by co z toho pronesl, tomu mělo půl jazyka vypadnouti, nebo do týla býti obráceno.

Jednání výboru mělo býti tajným, ale Slavata zvěděl o jeho průběhu již 13. února, že se Šternberk prudce pohádal s Budovcem. Šternberk vyzval Bratry, aby ze schůze odešli, poněvadž on s jinými pány pod obojí uvažovati chtějí, co by o Bratřích císař psáti měli; nechť zjevně se pronesou, zdali chtějí k nim přistoupiti, kněžími konsistorními se říditi a s českou konfessí se srovnávati. Proti této řeči povstal Václav Budovec, pravě, že se tomu diví, kterak tato řeč k němu se děje, kdežto oni k české konfessi přistoupili a s nimi za jedno stojí. Šternberk povstal ze svého místa a odvětil: »Poněvadž oni vystoupiti nechtějí, že půjde pryč sám.« Ale zadrželi ho, až se trochu upokojil; než on setrval při své žádosti, aby Bratří odešli; »neboť, ačkoliv roku 1575 oni poněkud k té konfessi přistoupili, však po tak již dávném čase a veliké proměně lidí ve světě to ještě nyní neučinili; pročež ať se o tom poradí, chtějí-li k nim přistoupiti, a jim to písemně podati.« Budovec odvětil, že »mimo ústní přiznání není žádného spisu potřebí; oni se srovnávají se všemi články v té konfessi obsaženými; až pánům stavům v moc bude dána konsistoř, a kněžstvo podle též konfesse řízeno bude, chtějí oni i s kněžstvem svým pod správu jejich konsistoře přistoupiti.« Dne 14. února byl ve výboru ještě ostřejší spor. Šternberk vybízel opět Bratry ku přístupu ke straně pod obojí a písemnímu podání způsobu tohoto přístupu. Budovec opřel se tomu, »poněvadž císař stranou pod obojí myslí toliko na ty, kteří by se kněžími od arcibiskupa Pražského svěcenými spravovali, a augsburské konfesse trpěti nechce; proto oni k tomu přistoupiti nemohou, aby se kněžími pod obojí od katolických biskupů svěcenými spravovali; oni se sjednotili již r. 1575, proto nové spolčování bylo by daremnou věcí. Potom podal Šternberkovi zhotovený spis v této příčině. Šternberk seznav obrat, prohlásil, že jsou tam věci plaché, kteréž

u císaře zastávati nelze. Strana pod obojí ve výboru usnesla se, že nastoupí ke konfessi české z r. 1575, a Bratří ať k ní přistoupí beze všech výminek a všelijakých zvláštností, a podali jim písemně způsob, jakým je k sobě přijmou. Bratří byli nespokojeni, a jejich nespokojenosti dal výraz jeden z měšťanů staroměstských, Adam Linhart z Neyenbergu. Jemuž odpověděl Šternberk, že »oni je v náboženství utiskovati nebudou; stojí-li na svém, mohou si u císaře žádati za potvrzení; oni chtějí také sami svou věc fedrovati.« Budovec doložil: »Kdyby je páni pod obojí odlučovali nebo na ně ty mandáty potahovali: tu chtějí raději své hrdlo vynaložiti, nežli by od svých kněží a svého náboženství upustili.« Po tomto promluvení poodstoupili Bratří na stranu a k nim odebrali se někteří lutheránští pánové, jmenovitě hrabě z Thurnu, který pravil, že resoluce císařská nemá za pravé pod obojí ty, kteří se přiznávají k té české neb augsburské konfessi, než jenom ty, kteří se kompaktáty a dolejší konsistoří pražského arcibiskupství spravují; jest tedy odklad, aby ani konfessionisté ani Bratří nic neobdrželi; jest třeba sjednotiti se a ne rozdvojovati.« Bratří poradivše se, prohlásili ústy pana Budovce, že »nechtějí býti příčinou nijakého rozdvojení; oni přiznávají se ke konfessi české, kterou při tom sněmě r. 1575 jejich kněží spisovati též pomáhali; když se jejich exemplářů nedostávalo, dali ji znovu vytisknouti a schválili ji v předmluvě; oni již před sněmem r. 1575 měli svou zvláštní konfessi, kterou schválili Dr. Martin Luther, Filip Melanchthon, Martin Perzer, Wolfgang Wergerius, theologové Vitemberští, též Joachim Camerarius a jiní; poněvadž v obou konfessích, bratrské a české, jedna a tatáž pravda Boží jest, proto oni s dobrým svědomím tuto českou konfessi přijímají, a s pány stavy tohoto království k též konfessi se přiznávajícími za jedno býti chtějí a jsou, ale od svého kněžstva, své kázně a svého řádu církevního, kterýž oni od dávných let mezi sebou mají, neupustí.« Páni pod obojí přijali toto prohlášení a připojili, že »když jsou sjednoceni ve víře, může každý při svých řádech a ceremoniích býti ponechán, jak tomu jest i při straně pod jednou i v mnohých evangelických církvích.« Toto sjednocení bylo všeobecně schváleno,[1]) a bylo po různici.

Potom byla replika na císařovu resoluci již snadno sepsána v jazyku českém a německém, a 10tičlennou deputací, v níž byly čtyři osoby ze stavu panského, čtyři z rytířského a dvě

[1]) Slavata, I. 201—210.

z měst, císaři 15. února podána. Replika[1]) vyvracuje důvody, ze kterých jim svoboda náboženská odepřena byla; císař Maximilian udělil jim tuto náboženskou svobodu, což by bývalo do desk zemských bylo zapsáno, kdyby císař nebyl umřel, čehož posud nemálo osob jako svědků jest živo; resoluce odvolává se na starobylá jednání a usnešení sněmů, která však pozbyla platnosti vypuštěním kompaktát r. 1567 ze zřízení zemského; dále naříká replika na útisky, které prý snášeti musí, jako že kněží, kteří se k české konfessi přiznávají, jsou far zbavováni a za svůdce duší prohlašováni; brání se jim potřebné kostely stavěti, zabírají jim kostely, nedovoluje se mrtvoly osob pod obojí v kostelích a na hřbitovech pochovávati; replika ujímá se Českých bratří, kteří se s nimi v české konfessi za císaře Maximiliana sjednotili, a proto na ně mandáty proti učení scestnému vydané vztahovati se nemohou; ku konci prosí, aby jim císař konsistoř pod obojí a Karlovu akademii ve správu bez překážky arcibiskupovy vydal.« K replice připojili jako doklad znění onoho vypuštění kompaktát ze zřízení zemského[2]).

Císař přijav tento spis podal jej nejv. purkrabímu, aby jej s jinými katolickými pány uvážil. Nejv. kancléř Lobkovic odevzdal jej tehdejšímu administrátoru pod obojí Tomáši Soběslavskému, aby o něm podal dobré zdání. Administrátor, jsa věren starým řádům pod obojí, odpověděl již 17. února,[3]) že česká konfesse vztahuje se bez výjimky na konfessi augsburskou, kteráž z větší části jest učení katolickému a straně pod obojí odporna a již za císaře Karla V. od knížat katolických duchovních za scestnou a bludnou uznána jest; česká konfesse schvaluje konfessi a náboženství Bratří a vyhlašuje je za dobré přátele a pravé křesťany, ale všem obyvatelům tohoto království jest známo, že Jednota bratří Pikartův s jejich sektářským náboženstvím jako věc církvi Boží a tomuto kralovství škodlivá obecnými sněmy a mandáty králů zakázána jest; českou konfessí vyměřuje se nový sektářský řád podle obyčeje augsburské a pikartské konfesse, aby mládenci k ouřadu kněžskému skrze skládání rukou od osob do konsistoře zvolených netoliko duchovních, ale snad i světských potvrzováni byli, čehož nikdy v tomto království nebylo, ani ve straně pod obojí, aby konsistoř k úřadu sv. kněžství potvrzovala, nebo jiné kněze mimo ty, které od pořádných svaté katolické církve bi-

[1]) Viz ji u Slavaty: I. 210—213; u Skály I. 125—128.
[2]) Viz jej u Slavaty: I. 213; u Skály není.
[3]) Viz jeho odpověď u Slavaty I. 214—219.

skupův ordinováni byli, přijímati měla; proti tomu přijímají mnozí na grunty své o své újmě kněží podle dotčené konfesse augsburské a pikartské způsobem sektářským dosti snadně a lehce tvrzené, kteří činí to, nejsouce pod žádným řádem, co se jejich kollátorníkům líbí, náboženství s řády novými, hostinskými (t. j. cizími) do této země uvozují, a k němu lid nebohý, majíce po sobě světské, místy i bezděčně táhnou, a náboženství pak pravé a starobylé pod obojí i kněžstvo pořádné nestydatě tupí, nad čímž nebohý lid věrný duchovní i světský velice těžce naříká; dále prosí císaře, aby je jako úřad svůj chránil, aby náboženství pravé starobylé pod obojí měněno nebylo a průchod mělo, zvláště v těch místech, kde ještě měněno není, jako v městech pražských a jiných obcích a osadách; a aby je chránil při jejich platech, právech a pravomocnosti.

Katoličtí páni měli potom poradu u arcibiskupa a usnesli se raditi císaři, aby v ničem nepovoloval, a zhotovili koncept císařské odpovědi, který císař přijal za svůj. Císař povolal k sobě šest osob ze strany pod obojí a odevzdal jim 21. února písemně svou druhou resoluci v příčině náboženství v ten rozum, »že se dobře pamatuje, že jeho otec císař Maximilian jim českou konfessi povoliti, méněji se zavázati neráčil, že jim takovou konfessi do zemských desk vložiti poručí, čehož bez jednomyslného usnesení všech tří stavů na zemském sněmě státi se nemohlo; jsou před rukama mandáty císaře Maximiliana a rozkazy, aby stavové žádných novot nepřipouštěli; a když česká konfesse byla vytištěna, zakázal takové výtisky císař z Řezna; kompaktáta byla r. 1567 na sněmě českém vypuštěna, ale to jsou ony úmluvy mezi sněmem Basilejským a královstvím Českým; jenom ona byla vypuštěna, ale veškeren náboženský stav zůstal v právu, jak sněmy, smlouvami a zvyklostmi bylo stanoveno: toto všechno mělo beze všeho porušení v mocnosti své býti zachováno a podle slova Božího drženo, a mimo víru svatou, křesťanskou pod jednou a obojí způsobou žádných bludných sekt nemělo do tohoto království býti uváděno; jsou tady smlouvy o náboženství z r. 1481, 1501, 1485, 1512 a 1525, nad nimiž jest císaři držeti ochrannou ruku; co do obsazování konsistoře stavy, ať stavové císaři své nároky přednesou, jichž pravost pak uváží; Bratří ať přistoupí ke straně pod jednou neb obojí; jinak zůstanou mandáty proti nim v platnosti.«[1])

---

[1]) Tato druhá resoluce císařova jest u Slavaty I. 220—222; u Skály I. 128—131.

Císařova resoluce naplnila zármutkem stavy pod obojí, ale vědouce, že vyšla na radu pánů katolických, umínili si, že nepovolí. Celý týden radili se a skládali novou repliku čili dupliku s třemi přílohami na císařskou odpověď, kterou v čele 10tičlenné deputace podal císaři 25. února pan Štěpán ze Šternberka, prose ho pro milosrdenství Boží, aby ji přečetl alespoň v přiloženém německém výtahu; obsah dupliky jest skoro týž jako repliky, ale ostřejší, stavové pod obojí »jsou prý nevinně udáni, jakoby nebyli náboženství toho pod obojí přijímající, na které se zřízení zemské tohoto království Českého a povinnost stavů vztahuje; však oni jsou pravověrní, vyznávajíce tu nejstarší víru křesťanskou ve 12ti článcích zavřenou, a to obsahuje prý jejich konfesse, kteráž ony články od prvního až do posledního vysvětluje; pročež císař ať nepřikládá tomu víry, jako by nějakou novou víru nebo náboženství měli; když na sněmě r. 1575 tehdejší nejv. pan komorník Jan z Waldsteina tvrdil, že zřízení zemské a povinnost stavů toliko na ty pod obojí se vztahuje, kteří se kněžstvem dolejší konsistoře spravují, a ne na předky naše a nás: tu zastal se nás císař Maximilian a uznal za ty, na které se to vztahuje, a vyhlásil ústy svými královskými, že pod jeho milostivou ochranou zůstáváme; oni již na předešlém sněmě žádali za potvrzení a vložení té konfesse v desky zemské; věc byla odložena a spolu stanoveno, že stavové o žádném jiném artikulu dříve rokovati nemusí, dokud článek o náboženství vyřízen nebude; zatím ráčila J. C. M. skrze nejv. purkrabího na sněmě obecném oznámiti, aby ze všech tří stavů království Českého pod obojí též pod jednou způsobou přijímajících jedenkaždý při náboženství svém křesťanském od nižádného člověka světského ani duchovního utiskováni a sužováni nebyli; nýbrž aby dotčení stavové pod obojí náboženství své bez překážky jednoho každého svobodně provozovati mohli, a zůstali obojí s poddanými lidmi v pokojném držení far, kostelův a kollatůr; tomu, že J. M. C. nepamatuje se na povolení české konfesse císařem Maximilianem, nevstupují na žádný odpor; ale císař Maximilian povolil jim českou konfessi ústně, dal jim právo voliti si defensory, aby nad ní ochrannou ruku drželi, a odkázal její zapsání v desky zemské na příhodnější dobu; o zákazu tisknouti českou konfessi nevědí nic, naopak dobře vědí, že ona konfesse byla za živobytí císaře Maximiliana i za panování J. M. C. nejednou tisknuta i pod slavným jménem J. M. C. vůbec vydána a J. M. C. v jazyku německém připsána a odvedena; mandáty z Řezna vyšlé nevztahují se na tuto konfessi; co se

týká oněch sněmovních usnesení, byla učiněna proto, aby strana strany nehaněla, a žádných překážek v provozování náboženství nečinila, a tudy jim na odpor nejsou; ona usnesení byla učiněna vzhledem na kompaktáta, a zrušením kompaktát jsou vyzdvižena; z oněch usnesení plyne, že jako tenkráte stavové o provozování náboženství rokovali, i nyní o něm rokovati a usnášeti se mohou; co se týká žádosti za vydání jim dolejší konsistoře, tu nechtějí vstoupiti v žádnou rozepři s J. M. C., ale vyhledávají z hodných a nevyhnutelných příčin, aby jim v moc vydána byla; sama prý rovnost spravedlnosti toho vyhledává, aby konsistoř pod obojí v opatrování stavů, jenž toho náboženství jsou, pro ně a pro potřebu spasení jejich zůstávala; v pamětech jest, že císař Sigmund svými majestáty r. 1421 též 1435 stavům pod obojí tohoto království touž konsistoř v moc dal a r. 1434 prohlásil, že země česká má právo voliti biskupa; stavové také dle potřeby tuto konsistoř obnovovali, dosazovali a v užívání byli, a to léta: 1421, 1437, 1451, 1465, 1528, 1529, 1531, 1534, 1539, 1541, 1548, 1554, 1558, 1562, 1563, jak to allegát sub lit. B) dokazuje; jim dějí se útisky a příkoří v náboženství, proti nimž práva nenalézají: konečně mandáty nevztahují se na Bratry, poněvadž nejsou učení scestného, ale přiznávají se ke konfessi české«.[1]) K duplice byly připojeny tři allegáty: 1. Pamět o potvrzení konfesse české r. 1575[2]); 2. Paměti o obnovování konsistoře dolejší[3]); 3. Stížnosti stavův pod obojí[4]).

Rejstřík stížností, podaných císaři, obsahuje 38 čísel, z nichž některá uvedeme; stěžují si na to, že jejich kněží štítí se a je za kacíře prohlašují kněží pod jednou i pod obojí, ačkoli mají svědectví ze slavných akademií (č. 1.); že arcibiskup i vláda pronásleduje kněží ženatých (č. 3.); že se nesvětí svátek Jana Husi a Jeronyma, a aby se světiti nemohl, že pražské duchovenstvo na kancelář bývá obesíláno a přes poledne držáno (č. 8.); německým jazykem slovo Boží pod obojí nebo kněžími evangelickým kázati netoliko v městech Pražských, ale ani ve vsích se nedopouští; ježto strana pod jednou v několika kostelích náboženství své netoliko jazykem německým, ale i vlašským provozuje; nad to by měli spravedlivě Němci, totiž Slízko a Lužice, jeden úd tohoto království jsouce, do Prahy k J. M. C. i k zemi v potře-

---

1) Viz tuto dupliku u Slavaty: I. 223—229; u Skály I. 132—140.
2) u Slavaty I. 230—232.
3) l. c. 232—238.
4) l. c. I. 238—243. Skála nemá těchto allegátů.

bách svých netoliko ti, ale i od říšských knižat za časté přijíždějíce, a několik tu měsíců zůstávajíce, slova Božího a služebností církevních jazykem svým požívati (č. 9.); kostely podobojím se odnímají a těm pod jednou dávají (č. 14., 15.); lidé nutí se na processí, a dva radní na Malé Straně byli sesazeni, že se processí neúčastnili (č. 22.); opat broumovský nedovoluje pohřeb osob pod obojí v kostele a na hřbitově (č. 36.) a nutí poddané před velikonocemi ke zpovědi a ku přijímání (č. 38.).

Císař odevzdal tuto dupliku nejvyššímu purkrabímu, aby se o ní s katolickými pány, duchovními i světskými, poradil. Měli schůzi v pondělí masopustní u arcibiskupa, kdež ona duplika s allegáty byla sice přečtena, avšak porada další byla na návrh nejv. purkrabího na budoucí postní středu odložena, v níž by se radili o tom, aby 1. císař buď při první resoluci setrval, nebo 2. stavům všechno povolil, nebo 3. aby se stavům jisté ústupky bez újmy náboženství pod jednou nebo pod obojí učinily.

Však druhého dne sešli se přece někteří katoličtí pánové v domě arcibiskupově, a usnesli se, že s dobrým svědomím nemohou J. M. C. k ničemu jinému raditi, nežli k tomu prvnímu, aby podle přísahy a povinnosti své a vedle zřízení zemského nad věrou pod jednou a pod obojí milostivě ruku držeti ráčil, a mimo to žádného jiného náboženství a žádné novoty v religii (v náboženství) nedopouštěl. Následujícího dne měli potom nejvyšší páni úředníci zemští, katolíci, v české kanceláři promluvu o tom, aby císař sám se projevil, který z oněch tří článků se mu zamlouvá. Však v žádaném slyšení o tom prohlásil císař, aby oni sami své dobrozdání jemu pronesli. Potom radili se, a někteří myslili, aby se staly ústupky podobojím ve věcech, na kterých v podstatě tak mnoho nezáleží; tak aby arcibiskup světil kněží pod obojí, ale ne s nějakými vymyšlenými výminkami, než jak se to dělo za arcibiskupa Antonína; aby pohřby a zvonění nebyly nikomu bráněny, a žádná osoba ze stavův ani z poddaných k náboženství buď pod jednou nebo pod obojí nucena nebyla. Ale někteří horlivější katolíci odporovali tomu, řkouce, že jim jako osobám světským nenáleží rozhodovati o věcech víry a náboženství; císaři jest raditi, aby při první resoluci zůstal beze všeho zavazování se s strany svěcení kněžstva, zvonění a pohřbívání mrtvých těl pod obojí; pod obojí, zvláště ti z Jednoty bratrské, ve svých předsevzetích urputní a všech těchto odporných věcí přední ředitelé a původcové, nespokojí se s malými ústupky

a budou dále sáhati.« Shody mezi katolickými pány nebylo, císař měl dvě dobrozdání.[1])

Mezi tím byli podobojí netrpěliví, čekajíce na císařskou odpověď, přišli dne 7. března počtem přes 50 do české kanceláře a stěžovali si na zdržování a veliké útraty, které s ním mají. Na druhý den přišli zase, a někteří z nich v botách a ostruhách, do sněmovní světnice, mezi nimiž byl hrabě z Thurnů přední, ačkoli tento úbor dovolen nebyl, a hrozili, že se rozejdou, nedostanou-li druhý den císařovu resoluci.[2]) Na toto naléhání dal jim císař v slyšení dne 9. března třetí resoluci, kde praví: »že s strany otázky, zdali jeho přísaha a zřízení zemské na augsburskou konfessi se vztahuje, zůstává to při předešlé resoluci; že by císař Maximilian tuto konfessi byl přijal nebo potvrdil, o jejím vložení do desk zemských byl slib učinil, to neplyne z jeho uvedených slov; on zakázal tisk této konfesse, neboť jsou pamětníci toho, že nemalou domluvu dostali ti, kteří tu konfessi tiskli, jako Michal Španovský z Lisova; zápověď tisku plyne i z toho, že ve vytištěných exemplářích není doloženo, kde by tištěny byly; mandáty a rozkazy císaře Maximiliana po zavření sněmu r. 1575 vyšlé nač by se vztahovaly, ať uváží stavové sami; vypuštěním kompaktát ze zřízení zemského zůstal přec i dále náboženský stav tak, jak byl (nikoli česká konfesse); co se týká obsazování konsistoře, tu někdy králové čeští sami, někdy zase stavové pod obojí konsistoř s dovolením královským obzvláště za kralování císaře Ferdinanda dosazovali a obnovovali, což toliko do vůle týchž králů českých trvalo; jakož pak od r. 1562 sami králové konsistoř dosazovali, spravovali a obnovovali, při čemž to císař zůstavuje; s strany Pražské akademie, kteráž od císaře Karla IV. založena a od císaře a jiných králů českých své privilegie a nadání má, poněvadž stavové až posavad žádných obdarování na to mu neukázali, proto ji podle starobylého způsobu v mocnosti své císařské a královské zanechává jakožto fundator; zřízení zemské a sněmovní usnesení nesvědčí těm z Jednoty bratrské, jak se oni jmenují; s strany svěcení kněžstva postará se císař o to, aby strana pod obojí v kněžstvu hodném a pořádném dostatek měla; on chce zachovati stav náboženský tak, jak jej při nastoupení vlády nalezl.«[3]) K této třetí resoluci císařově byl při-

---

[1]) Slavata I. 243—246.

[2]) l. c. I. 246—247.

[3]) Viz u Skály I. 140—143. Čtení, kteréž jest u Slavaty I. 247. 248, jest kratší a v textu svém poněkud jinačí; my podali obsah podle Skály.

pojen aliegát: Pamět o tom, co se l. 1562 sběhlo.[1]) Nejvyšší purkrabí napomenul potom stavy, aby si J. M. C. vážili, se nerozjížděli a k uvažování jiných artikulů v proposici císařské obsažených přikročili.

Když strana pod obojí císařovu třetí resoluci dostala, sešli se u velikém počtu do soudní světnice, kam též katoličtí páni se dostavili; nejvyšší purkrabí ohlásil na den následující zemský soud, a tudy odklad sněmu až na druhý den po zemském soudě. Potom odešli zase katoličtí páni a strana pod obojí dala si dvakráte přečísti císařskou odpověď s kathedry. Po přečtení nastalo divné reptání, bručení a bouření; pravili, že se s nimi tak mistrně dle vůle některých osob nakládá. Někteří myslili, aby císaři nic písemného více nepodávali, ale k němu šli a své stížnosti a potřeby ústně přednesli; jiní zas, aby nejvyšší úředníci a zemští soudcové ještě jednou za přímluvu byli požádáni, aby článek o víře pokojně byl urovnán; většina však protivila se tomu silně a žádala, aby císaři podána byla triplika, a provedla svou. Byl zvolen výbor 24členný, z každého stavu osm osob, který ještě týž den dal se do spisování tripliky. Na druhý den sešli se do zelené síně a vzkázali katolíkům do kanceláře, aby zemský soud byl odložen a jim soudní světnice ku poradě ponechána. Jejich žádosti vyhověl nejvyšší purkrabí, oni sepsali tripliku a poslali ke dvoru prosbu za slyšení, kteréž jim císař povolil, ale aby přišli pouze v malém počtu. Oni vyvolili k tomu 30 osob, ale nežli šli, požádali k sobě katolické pány do soudní světnice. Když tito přišli, vyčítali jim ústy pána ze Šternberka, že jich třikráte za přímluvu u císaře žádali, ale oni jejich prosby nevyplnili; pročež všichni tři stavové pod obojí táži se jich: »Mají-li je za ty, kterým desky zemské svědčí a na které se právo a zřízení zemské i přísaha J. M. C. vztahuje čili nic?« Nejv. purkrabí odvětil jim ve jméně katolíků, že výklad toho nenáleží jim, nýbrž císaři, při něm ať výkladu vyhledávají. Šternberk ve jméně strany pod obojí tázal se katolických pánů: »kdo jsou ti, kteří se ošklivi císaři a donášejí« a opakoval otázku, »zdali je mají za ty, na které se zřízení zemské a přísaha královská vztahuje?« Nejvyšší purkrabí, poradiv se s pány katolickými, odvětil, že »to zůstane při předešlé odpovědi, a jsou té naděje, že na ně v těchto místnostech takové nebezpečné otázky činiti nebudou, na něž jiné odpovědi dáti nelze.« Šternberk řekl: »Páni stavové pod obojí musí to již Pánu Bohu poručiti; co dále z toho pojde, uhlídá se.«

[1]) u Slavaty I. 248. 249; Skála ho nemá.

Nejvyšší purkrabí pravil k tomu: »Bohdá láska, svornost, dobré srozumění a přátelství mezi pány stavy bude a zůstane.« Hrabě Šlik řekl: »Pohanům, Turkům dala by se odpověď, co se o nich smýšlí, ale my od nich toho dostati nemůžeme.« Když katoličtí nejvyšší úředníci a zemští soudcové odcházeli, řekl pán ze Šternberka: »Nezprovázejme jich zase«; což se také stalo; jindy doprovázeli je až do kanceláře; teď opomenuli k nim obyčejnou zdvořilost. Jiní vzkřikli: »Šelma a zrádce, kdo s nimi půjde.« Jiní bručeli: »Nechceme je za ty míti, kterým by královská přísaha a zřízení zemské svědčilo.« Jiní hlasitě křičeli: »Proč jsme to neučinili, jak jsme se byli snesli?« Totiž oni se usnesli, že katolických pánů nepropustí, dokud jim neřeknou, zač je mají; jiní ještě jinak za nimi posměšně volali; ale katoličtí páni odešli tiše, jakoby toho neslyšeli. Tripliku odevzdal pan Štěpán ze Šternberka 14. března císaři v čele 15členné deputace. [1])

Triplika stavů pod obojí neobsahuje vlastně nic nového: stavové pod obojí žádají za potvrzení své české konfesse, kterouž jim císař Maxmilian ústně povolil a měl je za ty, na které se zřízení zemské a přísaha královská vztahuje; přísaha Rudolfova vykonaná po zrušení kompaktát nemůže mu nijak překážeti, aby jejich žádosti nevyplnil; v říši smlouvou passovskou a náboženským mírem jest uznána augsburská konfesse; pročež oni, an toto království přední oud sv. říše jest, ať nejsou pokládáni, jakoby nějakou novou víru měli a proti přísaze královské čeho vyhledávali; že r. 1562 císař Ferdinand konsistoře jich se ujal a Pražanům administrátory vyhlásiti poručil, stalo se bez vědomí a povolení stavů nepochybně na něčí omylnou zprávu, však hned tenkráte byla proti tomu od některých osob z vyššího stavu učiněna přednáška, a císař zavázal se stavům přísahou, že zase k tomu svolí, dokáží-li k tomu své právo; oni toho učiniti nemohli, poněvadž na sněmích o mnoho jiných žádostech rokovati musili, a někteří z kněží pražských jim v tom překáželi; poněvadž kněží dolejší konsistoře, od biskupů římských svěcení, jsou jich pravému náboženství pod obojí odporní, proto je na své fary přijímati nemohou; akademie zůstávala vedle konsistoře od nepaměti lidské při stavích pod obojí; byla sice od císaře Karla IV. vyzdvižena a hlavní kollejí opatřena, ale potom i jinými kollejemi ji jisté osoby okrášlily a bohatě nadaly; dokud byla v opatrování stavů, byla slovutná, ale nyní musí Čechové své syny do cizích zemí na učení s velikými náklady dávati; kdežto mezi tím strana

---

[1]) Slavata I. 249—253.

pod jednou jako jesuité a jiní několik kollejí a škol v království mají, jako v Chomutově, Hradci Jindřichově, Krumlově, Kladsku a jinde; stavové pod obojí nemají prý ani jednoho mezi sebou, který by straně pod jednou nátisky činil, ale jim činí se mnohonásobné nátisky.« [1])

Na tuto tripliku slíbil císař stavům pod obojí odpověď. Ale pan Štěpán ze Šternberka, jehož bratr nejv. purkrabí byl katolíkem, učinil zde poslední službu české konfessi; stala se s ním veliká proměna, bez pochyby nahlédl, kam tyto věci povedou. Po odstoupení deputace dostal slyšení u císaře, a jako v největší tajnosti přednesl mu svou radu, aby stavům odpověděl, že článek o náboženství až do jiného času a sněmu odkládá, a zatím stavy při opatření léta minulého 1608 zůstavuje, dokud onen artikul vyřízen nebude, doufaje, že stavové s touto odpovědí budou spokojeni a k uvažování ostatních proposicí přistoupí. Císař slíbil, že na to pomyslí.

Návrh Šternberkův odevzdal císař katolickým pánům k uvážení, kteří k tomu hned 15. března přistoupili. Jedni usnesli se raditi císaři k odkladu, kterého stavové sami od sebe vyhledávají, čehož dříve nečinili, a sice pro tehdejší nebezpečné časy; dále aby to zůstalo zatím při sněmě z r. 1575, aby obě dvě strany pod jednou i pod obojí jedna druhé neutiskovala; v tomto odkladu aby neděla se žádná zmínka o augsburské konfessi, nic nového se nepovolovalo, a žádné zkrácení katolické religii (náboženství) se nedálo; kdyby mezi tím se našlo, že v náboženství sjednoceni nejsou, měl by J. M. C. dobrou příčinu jim to předestříti a proti nim se postaviti; kdyby císař k odkladu nepovolil, rozejdou se stavové, aniž berně žádané povolili; odpověď budiž dána buď jenom ústně nebo nejkratším spisem. S touto přímluvou nesnášeli se horlivější katolíci, a jejich dobré zdání znělo v ten smysl, že světským osobám nenáleží raditi k žádným proměnám a povolováním ve věcech víry, než lidem duchovním, kterýchž oni v těch věcech poslouchati mají; ale když císař nyní poroučí, tu vyhrazujíce sobě zdravější soud duchovních osob, myslí, aby při své odpovědi a resoluci setrval; odklad žádaný od strany pod obojí jest podezřelý, přišel by k dobrému jejich sektě a k ublížení víře katolické; snad se páni pod obojí rozmyslí, a nahlížejíce, že J. M. C. proti své přísaze a svému svědomí v článku náboženství dále povolovati nemůže, a rozpomenouce se na to: »Čeho sám

[1]) Triplika jest u Skály I. 143–151. Co Slavata I. 253—257 za tripliku uvádí, jest vlastně kvadruplika stavů.

míti nechceš, jinému nečiň, ani od něho nežádej,« přistoupí k uvažování dalších artikulů v proposici J. M. C. obsažených. Obě dobrozdání byla císaři po německu podána. Císař rozhodl se pro dobrozdání menšiny katolických pánův a vzkázal všem, aby se ke dvoru z kanceláře odebrali, kde jim bylo řečeno, že se císař rozhodl pro dobrozdání menšiny, kteréž aby ve spis uvedeno bylo. Páni z prvního dobrozdání namítali, že »s touto odpovědí nebudou páni pod obojí spokojeni; král uherský Matyáš dal stavům dolnorakouským náboženskou svobodu, což bude tím větší příčinou, že strana pod obojí na to nastupovati bude, aby jí všechno odepříno nebylo.« Tomu odporovali přísnější katolíci, řkouce: »že strana pod obojí s mírnější resolucí spokojena nebude; když král uherský v Dolních Rakousích k něčemu zlému a víře katolické škodlivému povolil, netřeba to činiti v Čechách; kdyby s resolucí strana pod obojí spokojena nebyla, zachová si císař dobré svědomí a reputaci, a kdyby i umřel, zanechá po sobě vzáctnou nikdy neumírající památku.« Císař poručil odpověď tak sepsati, aby nebyla na újmu katolické víře a nedávala příčiny straně pod obojí, aby podle své protestace postupovala. Tyto úvahy trvaly deset dní. Mezi tím zvěděli nějak páni pod obojí o audienci pána ze Šternberku u císaře, a učinili svým mluvčím pana Jáchyma Ondřeje Šlika, což pana ze Šternberka tak mrzelo, že se jejich společnosti zřekl a více s nimi nepostupoval, poněvadž spolu nahlédl, že jest to velmi nebezpečnou věcí s králem v takové odpory se vydávati, a co to s sebou přináší.

Jednoho dne vstoupili páni ze strany pod obojí do kanceláře k pánům katolickým v tak hojném počtu, že tam všichni vjíti nemohli. Pán z Budova oslovil je: »že již v Praze devět týhodnů zůstávají, a od J. M. C. žádné místní odpovědi dostati nemohou; pročež ať páni katoličtí J. M. C. k tomu vedou, aby jim milostivě odpověď dána byla; jinak musí se stavové rozejeti, čehož vina nebude na stavech pod obojí, ale na těch, kteří J. M. C. k těm odkladům vedou.« [1]) Císař dal odpověď čili svou čtvrtou resoluci dne 17. března dvanácti osobám ze strany pod obojí k sobě obeslaným v přítomnosti nejv. úředníků zemských řka: »že věc potřebuje delšího pilného uvážení, proto J. M. C. to do jiného sněmu obecného odkládá, i aby na ten poslední jich spis nynějšího času jakou odpověď dáti měl, za potřebné neuznává; však slibuje jim, že je jako vždycky tak i na budoucí časy vedle své přísahy chrániti a mimo náležitost utis-

[1]) Slavata I. 257—263.

kovati nedopustí, pročež ať přistoupí k uvažování dalších artikulů královské proposice.« [1])

Proti císařské resoluci podali stavové pod obojí 21. března svou kvadrupliku, kde »se horší nad slovem předešlé resoluce: »mimo náležitost«, kterým prý se otvírá brána i cesta proti stavům pod obojí, kde strana odporná bude moci činiti všechny nátisky jako prve, a nikdy nebude mysliti, že to jest »mimo náležitost«; oni nemohou k odkladu přistoupiti, poněvadž 1. na sněmě 1608 bylo usneseno, že nejsou povinni k žádným artikulům v proposici předneseným přistoupiti, pokud článek o náboženství na jisto nebude postaven; 2. poněvadž císař ve své odpovědi nepraví, zdali jeho přísaha a zřízení zemské též na ně se vztahuje; a 3. poněvadž kdyby na další sněmování nastoupili, zdálo by se, že od své české konfesse ustupují, čímž by na sebe těžký hřích uvalili a přišli v pohanu u národů, kteříž jsou téhož křesťanského náboženství pod obojí, jmenovitě ve sv. říši Římské, jehož přední úd toto království jest; když Židé, kteří se Synu Božímu a Panně Marii rouhají, svobodně své náboženství provozují, proč by i oni neměli.« [2])

Na tuto kvadrupliku povolal si k sobě císař 12 osob ze strany pod obojí a dal jim 31. března 1609 svou konečnou odpověď čili resoluci v přítomnosti nejv. úředníků zemských a soudců pod jednou i pod obojí, kde praví, že »s strany náboženství zůstane to při jeho předešlých odpovědí; jelikož stavy pod jednou i pod obojí přijímající bez rozdílu při jejich právech a spravedlnostech zanechal: nebude míti žádný z nich ani budoucně co do něho si stěžovati; stavové ať přistoupí k uvažování dalších článků královské proposice, jinak že bude sněm rozpuštěn.« [3]) Jelikož císař zvěděl, že stavové pod obojí s jeho poslední resolucí spokojeni nejsou, oznámil nejv. purkrabí v plném sněmě, že císař straně pod obojí více žádné slyšení o náboženství nedá, nic ve spisech nepříjme, a nepřistoupí-li k další proposici, že sněm má rozpustiti. Strana pod obojí žádala za lhůtu do zítřejšího dne, aby o resoluci mohla uvažovati, kterouž jim nejv. purkrabí povolil, doufaje, že potom k další proposici přistoupí, ale — zklamal se. [4])

Stavové pod obojí dali Václavem Budovcem sepsati ohrazení (protest), které v soudní světnici s kathedry čteno bylo dne

[1]) Skála I. 153; Slavata, I. 424—425.
[2]) Slavata I. 253—257; Skála I. 153—157.
[3]) Slavata I. 263; Skála I. 158.
[4]) Slavata I. 264; Skála I. 159.

1. dubna. Znělo sice na nejv. purkrabího, ale platilo císaři, kde praví, že »poněvadž svobody náboženské nedosáhli a za své věrné služby špatného zisku a užitku dobyli: nepřistoupí k dalším proposicím, pokud článek o náboženství vyřízen nebude; oni od poznané pravdy a české konfesse s dobrým svědomím odstoupiti nemohou, a prosí, aby jim to za urputnost přičítáno nebylo, jelikož zůstávají věrnými poddanými J. M. C.; dále prosí, aby Pánu Bohu pokojně sloužiti mohli bez zrušení a pronásledování, hanění a kaceřování, které posud snášeli; kdyby však proti uzavření sněmu r. 1608 někdo za příčinou náboženství, ať jest to kdokoli ze všech tří stavův utiskován byl, jakýmkoli způsobem nebo půhony: budou proti každému (vyjímaje J. M. C.) všichni za jednoho a jeden za všechny sebe vespolek zastávati a podle sebe státi až do přemožení životův a statků svých; poněvadž mezující kurfirstové vojanskou hotovostí se opatřují v těchto nebezpečných časích, proto i oni chtějí se v hotovosti postaviti, třeba k tomu strana pod jednou nepřistoupila; proto podle této protestace položili sobě ke dni 4. května schůzi na Novoměstskou radnici pro nařízení jisté hotovosti; tento protest vkládají stavové pod obojí do desk zemských na budoucí památku.«[1]) Po přečtení tohoto protestu prohlásil nejv. purkrabí, že jej v známost J. M. C. uvede, žádal za jeho opis a rozpustil sněm.[2])

Veškeren posavadní popsaný spor točil se kolem toho, aby císař vyznavače augsburské konfesse, která se nazvala českou, uznal za vyznavače starého kališnictví, tedy za katolíky dle kompaktát, za ty, na které se zřízení zemské a jeho přísaha vztahovala; měl cizozemské, hostinské, německé náboženství uznati za domorodé, staré, kališnické; měl němectví uznati za češství; měl to, co nebyla pravda, tedy nepravdu uznati za pravdu a této nepravdě a tomuto klamu odevzdati starou kališnickou konsistoř, katolickou universitu Karlovu a s tím veškeré církevní kališnické jmění; měl spáchati hrozné bezpráví. Císař a katoličtí páni hájili zřízení zemské, státní české právo proti vnikajícímu německému náboženství.

Uvedeným ohrazením vstoupili stavové pod obojí již na půdu revoluční, vedeni jsouce vlastně Jednotou bratrskou; neboť sami o své újmě, bez vůle královy uložili sobě sjezd, aby brannou rukou vydobyli sobě náboženskou svobodu. Katolická strana byla příliš slabou, aby mohla uhájiti posavadní zřízení zemské t. j.

1) Slavata, I. 264—266; Skála, I. 161—163.
2) Slavata, I. 266; Skála I. 159. 161. 163. 164.

české státní právo náboženské, a byla odkázána na krále; ale král byl slabý a churavý, neschopný k velikým činům a odkázaný vlastně na pomoc koruny španělské. Neopatrně rozmnožil si císař Rudolf II. ještě své nepřátele, když po smrti vévody Jana Viléma z Julichu a Cleve († 25. března 1609) bez mužských potomků v Porýní prohlásil jeho země za úmrť k císařské državě. Hlavními uchazeči o dědictví byli braniborský kurfirst Jan Sigmund, neuburský falckrabě Filip Ludvík, saský kurfirst Kristian a jiní, z nichž první dva jmenovaní před výrokem císařským zemi obsadili, proti čemuž ohradil se císař Rudolf II., a kázal svému bratru Leopoldovi, biskupu passovskému a strassburskému, zatím zemi obsaditi, po čemž Leopold Julich osadil. Proti tomuto prý násilí povstala evangelická unie a za ní stál francouzský král Jindřich IV. Hrozila veliká válka.[1]) Kristian, kníže anhaltský, maje sídlo v městě Amberku blíže hranic českých jako místodržitel falckraběte Fridricha IV., sosnoval tu nebezpečné spiknutí na záhubu moci Habsburské a vešel v dorozumění s náčelníky konfessionistů českých, kteří proto tak spurně proti králi a císaři Rudolfovi II. vystupovali. Ještě 1. dubna, co jedni pracovali o odpovědi na císařskou resoluci, usnesli se stavové pod obojí, aby deputace s listy vyslány byly k cizím dvorům za přímluvu, a to na náklad země, ačkoli císař Rudolf skrze Rudolfa Trčku je napomínal, aby toho nechali. Byli vysláni poslové ze všech tří stavů s listy nejprve ku králi uherskému Matyášovi do Vídně, pak k falckému kurfirstu Fridrichovi do Haidelberka, k falckraběti z Neuburka Filipovi, saskému kurfirstu Kristianovi, braniborskému kurfirstu Janu Sigmundovi, brunšvickému knížeti Jindřichu Juliovi, k stavům slezským a lužickým, a sice ke každému po třech osobách, z každého stavu po jednom, aby hledali onde přímluvu k císaři, onde pomoc proti němu.[2])

Císař přijal ohrazení Budovcovo s velikou nevolí a zakázal mandátem ze 6. dubna[3]) ohlášený sjezd na Novoměstské radnici; potom povolal k sobě některé přední osoby ze strany pod obojí, vytýkal jim, že na jeho zlehčení bez jeho dovolení proti právu a zřízení zemskému sjezd svolali, a slíbil, že v krátkém čase svolá sněm. Ve jménu přítomných odpověděl pan Jan Sezima ze Sezimova a Ústí, že »nejsou tomu sjezdu nic vděčni, ale že nenalezli jiné cesty, kudy by sobě pomoci mohli; rozepíše-li J. M. C.

---

[1]) Srv. můj „Všeob. círk. dějep.“ III. 268. 269.
[2]) Skála I. 159. 160; Slavata I. 272.
[3]) Slavata I. 269—270; Skála I. 178. 179.

obecní sněm, zač žádají, tu chtějí k tomu působiti, aby stavové od toho sjezdu upustili.« Dne 24. dubna povolal k sobě nejv. kancléř Zděnek Lobkovic přední osoby z měst a zakázal jim účastniti se sjezdu. Novoměstským konšelům nařídil, aby stavů, kdyby se přece sjíti chtěli, na Novoměstskou radnici nepouštěli.

Ale všechny zákazy byly marny. Dne 4. května sešli se stavové pod obojí u velikém počtu a chtěli druhý den jíti na Novoměstskou radnici, ale mnozí z nich radili, aby se shromáždili na hradě pražském. Císař povolal k sobě znova některé přední osoby ze stavu panského a rytířského a opakoval předešlou svou stížnost na jejich nezákonné počínání se sjezdem, ale dostal za odpověď, že »nemohou od toho sjezdu upustiti a mandáty na sebe vztahovati; když císař sněm položí, chtějí o to jednati, aby od toho sjezdu upuštěno bylo.« Všechno bylo marné. Strana pod obojí shromáždila se 5. května na hradě pražském na místě před kostelem Všech Svatých a uvažovala své věci. Druhého dne (6. května) sešli se zase na témž místě a ohlásili v kanceláři, proč od toho sjezdu na císařské mandáty upustiti nemohou s doložením, že »na tom sjezdu o žádné defensi obzvláště proti králi jednati nechtějí, ale chtějí toliko učiniti svou omluvu J. M. C., proč o ten sjezd se usnésti musili, a poslechnouti zprávy svých poslů, které k okolním knížatům vypravili; nechce-li císař, aby na Novoměstské radnici rokovali, ať jim jiné místo vykáže k slyšení svých poslův a sepsání omluvy; kdyby se to nestalo, nemohou od položeného sjezdu upustiti.« A žádali za slyšení u císaře. Císař povolil jejich žádosti za slyšení a povolal jich 8. května 50 k sobě a zakázal jim sjezd. Na císařskou odpověď čekali stavové pod obojí na jmenovaném místě před kostelem Všech Svatých: zvěděvše ji, bouřili se a přisahali, že od sjezdu neupustí, oznámili to do kanceláře pánům pod jednou a brali se dlouhým pochodem po schodech hradních do Brusky a přes most k Novoměstské radnici, nač císař s nejvyššími pány z pokoje patřili. Přišedše k radnici, nalezli tam císařský mandát, který sjezd zakazoval. Oni obrátili mandát na rub, pravíce posměšně, že na druhé straně jináč se nachází. Pan Václav Vchynský z Vchynic roztrhal potom a rozšlapal ten mandát volaje: »Náš král není k ničemu; musíme míti nového.« Na místo přikvapil novoměstský hejtman pan Vilém z Landsteina, katolík, a napomínal pánův, aby se rozešli. Ale oni ubohého starce odbývali rozličnými kratochvilnými slovy, a mladá chasa městská vypískala ho jako nějakého šaška. Mnoho tisíc lidu sešlo se kolem radnice. Byla to úplná vzpoura; stavové pod

obojí dali se na cestu revoluční. Další pýchu zamezili poslové kurfirsta saského, kteří přijeli k císaři prostředkovat, vzkázavše jim, aby toho dne všeho uvažování zanechali. Tu napomenul Budovec shromážděných, aby se rozešli a zítra pokojně opět sem se dostavili.

Druhý den ráno shromáždili se zase na radnici, a Budovec vystoupil na stolici, aby ode všech slyšán a viděn býti mohl, a měl prudkou řeč proti katolíkům, že »navádějí krále, aby je neměl za ty, na které přísaha králova a zřízení zemské se vztahuje, a tupí jejich konfessi, která prý obsahuje starodávné učení jejich předků pod obojí a dokázána jest z Písma od mistra Jana z Husince, mučenníka Božího a protivníka Antikristova; poněvadž jich císař více slyšeti nechce, proto položili si tento sjezd, aby se radili o to, jak by sami sebe, krále i zemi zastávali a proti takovým nepravým úředníkům zemským opatrovati mohli; císař zakázal sjezd mandátem a vyhlásil je za rušitele práva a potupníky jeho královské mocnosti; jim nesluší v takovém pohanění ležeti; jelikož císař sněmu nerozepsal, musili se ve jménu Božím sjeti pro obhájení slávy Boží, krále, království, svých manželek a dítek.« Potom vyzval všechny k modlitbě. Poklekli a zapěli píseň: »Bože Otče, sešliž nám Ducha svatého«, a potom zpívali po německu: »Erhalt' uns, Herr, bei deinem Wort.« Pak dali se do spisování adressy omluvné k císaři avšak tu strhl se náhle veliký poplach v městě.

Téhož dne z rána 9. května přijel na hrad pražský španělský vyslanec u císařského dvora Don Baltasar de Zuñiga, vraceje se ze Štýrska s četným průvodem. Katolíci vážili si ho pro jeho statnost, a vyjeli mu proto vstříc na vozích a do 50 osob na koních; ale strana pod obojí bála se, aby jejího úsilí o svobodu české konfesse nezvrátil. Jan Miller (Milnar) z Milhausu, starosta při deskách zemských, z Jednoty bratrské, spatřiv četný jeho průvod, poslal hned svého syna Petra na Novoměstskou radnici oznámit důvěrně pánům, že nějaký válečný lid na ně táhne, proto aby se měli na pozoru. Na tuto zprávu nastalo hned veliké zděšení mezi pány: davem tiskli se ze vrat, jiní spouštěli se po pláštích z oken, sedali na koně, harcovali po velikém náměstí a poslali zvědy, zdali nějaké vojsko táhne. Zatím sběhl se i lid obecný: plavci s bidly a sekerami, sládci se sochory, řezníci s meči a halapartnami, jiní s ručnicemi; sešlo se až do 10.000 branných. Však brzo ukázal se směšný omyl, a nastalo upoko-

jení.[1]) Když týž zbrojný lid stál před radnicí, ukázalo se právě v poledne na nebi znamení: okolo slunce pěkně svítícího bylo kolo světlé čili bílá duha, »halo« řečená; což si za dobré znamení pro sebe vykládali.[2])

K polednímu poslal císař na Novoměstskou radnici nejvyššího purkrabího Adama ze Šternberka, pana Ferdinanda z Donína a pana Jana z Klenového, kteříž oznámili stavům císařovu nelibost nad oněmi výtržnostmi a ptali se po jejich původcích; císař má prý je za své věrné a poslušné stavy, na které se jeho povinnost a zřízení zemské vztahuje, rozpíše se neprodleně sněm a pomůže jejich stížnostem. Ve jménu shromážděných odpověděl Budovec: že za příkoří, která se jim dějí, nedávají viny císaři, ale některým jeho zlým rádcům, kteří pod zámyslem slepé horlivosti o víru římskou J. M. C. krále o některé království a provincie potupně připravili a skrze domácí roztržky náboženské i o toto království připraví, ale doufají v Boha, že se jim podaří tyto neupřímné rady a syny vlasti zpronevěřilé odkrýti; císař ať ve třech dnech svolá sněm, který by se o článku víry usnesl. Strana pod obojí prosila poslů císařových za přímluvu u císaře, aby jejich žádosti splnil, a oni jim ji přislíbili. Stavové zůstali na radnici až do večera a přijímali zprávy svých poslů, vyslaných ke králi Matyášovi, ke kurfirstům a knížatům říšským,[3]) a přímluvné listy těchto knížat za ně.[4])

Pozdě uvečer dostali stavové lichou zprávu, že katolíci najali veliké zástupy zbrojného lidu proti nim a ukryli je v kolleji jesuitské u sv. Klementa a po jiných klášteřích, aby je přepadli a potlačili; že Jiří Heydelius (Heidl) z Rasensteina, Staroměstský rychtář, najal do 400 žoldnéřův a skryl je na Staroměstské radnici. Stavové sebrali hned do 500 koní, táhli na Staré Město, oblehli radnici, nalezli tam 50 žoldnéřů, kteří pravili, že nevědí, proč jsou najati, odzbrojili je a prohledali všechny místnosti, ale ničeho více nenalezli; kdyby byli rychtáře nalezli, byli by ho na kusy rozsekali.[5])

V neděli dne 10. května sešli se stavové zase na radnici ještě u větším počtu, a okolo ní velmi mnoho lidu obecného:

---

[1]) Slavata I. 272—276; Skála I. 177—184.
[2]) Skála I. 184.
[3]) Slavata I. 276. 277.
[4]) Skála I. 187—195.
[5]) Slavata I. 277. 278; Skála I. 195. 196; Schmiedl: Hist. Soc. Jes. II. 529. 530.

bylo jich do 10.000 a přes 500 koní ze stavu panského a rytířského, kteří s čeládkou svou ozbrojenou na náměstí čekali. Zvolili 100 osob k sepsání své omluvy, a připojili k nim čtyři advokáty, dva ze strany pod obojí (lutherány) a dva z Jednoty bratrské, kteří vlastně omluvu složili. Když byli hotovi, oznámili to shromážděným a vyzvali je, aby druhý den opět se sešli a omluvu poslechli. Před rozejitím se poslali šest osob, mezi nimi Budovce, na hrad, aby slyšení u císaře vymohli. Komoří Desiderius Pruskovský přijal je přelaskavě a pozval k obědu, u něhož se déle zdrželi a zvěděli, že všechny zprávy, jakoby císař měl nějaké najaté vojsko, jsou plané. K večeru nastal opět pokřik, že Budovec byl jat a vsazen do žaláře. Sběhlo se mnoho tisíc lidu na Staroměstském rynku a Novoměstském na koních i pěších, který byl ještě více rozpálen vymyšlenou zprávou, že vojsko táhne císaři na pomoc z Bavor a jest již blízko. Ale brzy se přesvědčili, že jsou to klevety. Budovec vrátil se s druhy zdráv a vesel na Novoměstskou radnici, a stavové se rozešli.

V pondělí dne 11. května sešla se strana pod obojí zase na radnici a poslové vyslaní na hrad podali svou zprávu, že »císař byl k nim velice milostiv, žádného válečného lidu najímati nedal, k nim jako k svým poddaným důvěru má a se na ně jako na pevnou skálu každého času bezpečí.« Potom byla čtena omluva a ode všech schválena. Bylo vypraveno šest osob, z každého stavu dvé, kteréž omluvu císaři 11. května podaly; ostatní čekali, až se navrátí.[1]) V tomto spise omlouvali svůj sjezd a výtržnosti na Novoměstské radnici, dokládali se Bohem, jeho svatými anděly a vší říší nebeskou, že jsou jeho věrní a poslušní poddaní, kteří nechtějí v ničem jeho mocnost ztenčovati; jsou prý nevinně doneseni od těch, nad které jsou věrnější a poslušnější (t. j. nežli katolíci); žádají toliko vyplnění zámluv z r. 1608 co do české konfesse a s strany správy konsistoře a akademie; když si položili sjezd, neučinili nic proti zřízení zemskému: toto dopouští sejíti se za příčinou zhoubců zemských a jiných menších věcí: tím více, když se to týká duše, cti, hrdla, statků, krále a zachování všeho království; když pražský arcibiskup směl svolati sjezd opatův, proboštů, prelátův a jiného kněžstva, mnohé i bez vědomosti kollátorův jejich, a nehřešil: proto i oni nic proti J. M. C. neučinili.[2])

S touto omluvou byly císaři podány přímluvné listy od uherského krále a čekance trůnu českého Matyáše, od falckraběte

[1]) Slavata I. 278.
[2]) „Omluva“ jest u Slavaty I. 279—285; u Skály chybí.

Fridricha IV., kurfirsta saského Kristiana, braniborského kurfirsta Jana Sigmunda, knížete brunšvického Jindřicha Julia, falckraběte zweibrückenského Filipa.[1]) Čeští protestanté volali si tak na pomoc cizince, aby se do českých věcí pletli a jim pomáhali. Do Falce ke dvoru kurfirstskému a k falckraběti neuburskému byli vysláni: Karel z Wartemberka, Václav Vilém z Roupova, Václav Šťastný Pětipeský, Jiří Vřesovec, Eustachius Weitmile a Jan Kachle z Hollensteina,[2]) kteří v Heidelberce s kurfirstem jisté úmluvy učinili; neboť list přímluvný kurfirstův[3]) jest jaksi výhrůžný, poukazuje k tomu, že »mocnářové, kteří evangelickému náboženství odporují, vydávají se skrze to časem i u veliké nebezpečenství, že o své vlastní země i lidi poddané přicházejí«;[4]) »jestliže se císař z nějaké domnělé zprávy jiných lidí a cizozemců k dalšímu mimo naději nepovolování stvrzení téhož náboženství v Čechách navésti dá a úmyslu svého nezmění, tedy že pro veliký počet stavů pod obojí též náboženství těžce a skoro nemožně bude moci zastaveno býti, z čehož by potom vůbec všelijaké škodlivé neřesti s nemalou záhubou povstati musily.«[5]) Falcká politika vzhledem na Čechy vyznívá z tohoto listu, kterou potom ústní zprávy doplnily. Skála praví o tomto listu: »Fridrich toho jména IV., falckrabě a kurfirst při Rýnu, daleko podstatněji přimlouval se k císaři zaslaným psaním svým z Heidelberka 9. d. dubna«,[6]) nežli totiž král Matyáš.

Za sběhu lidu v neděli dne 10. května vytrpěli mnoho jesuité. Ozbrojený lid chtěl zajati jesuity, chtěje míti záruku za bezpečnost Budovce a jeho druhů. Avšak jesuité v kolleji sv. Klementa dostali výstrahu od svých přátel; záhy odeslali mladší své členy a studenty na svůj statek Kopaninu, a jiné skryli u svých přátel na Malé Straně, takže v kolleji zbylo pouze něco malinko členů s rektorem, plni strachu, co se bude díti. Novoměštští, k nimž se přidali mnozí ze Starého Města, obehnali kollej sv. Klementa a dobývali jí s velikým hlukem a křikem po dvě hodiny. Visutou kládou bili do hlavních vrat kostela jejich proti mostu, chtějíce je vypáčiti a chrámem vniknouti do kolleje. V čas objevil se Budovec s přáteli z hradu, rozptýlil ozbrojený dav a zamezil další

[1]) Obsah těchto přímluvných listův u Skály I. 187—194.
[2]) Skála I. 159.
[3]) l. c. 187—189.
[4]) l. c. 188.
[5]) l. c. 189.
[6]) l. c. 187.

ohavnost. Však i potom v následujícím témdni neměli jesuité pokojného pobytu v městě. Chátra vyloupila jejich kapli sv. Michala v jesuitské zahradě pod Letnou, jiní stříleli na jejich hlavní kostel a do oken kolleje z ručnic a zohavili tak mnoho soch, křížův a obrazův, ale nikdo nebyl zabit; na dvoře seminářském bylo lze vystřelené koule sbírati po hrstech. Jesuité i jiní řeholníci byli za bílého dne od surových lidí napadáváni nožem, kamením, pěstí nebo patou a potupováni. Bylo však i nemálo katolíků, kteří se napadených brannou rukou ujímali.[1]) Dne 13. května jeden ze soldatů stavům sloužících, jda proti kostelu jesuitskému, vypálil z mušketu k obrazu (soše) Salvatora, na vrchu jeho místo makovice s pozlacenou tváří postavenému, a urazil mu drátovou kulkou polovici tváře[2]) a několik prstů žehnající pravice.[3]) V Praze bylo hotové bezvládí a hotová revoluce.

Za tohoto stavu bylo nutno, aby se císař dostatečným vojskem opatřil; toho smýšlení byli všichni členové tajné rady císařské, jmenovitě španělský vyslanec Zuniga, který ve zvláštním slyšení ujišťoval císaře Rudolfa, že španělský dvůr jest hotov přispěti mu ku potlačení strany pod obojí, a nabízel mu veškerý španělský úvěr u vlaských kupcův a bankéřův, aby mohl vydatné vojsko najmouti. Ale Rudolf nebyl rázného činu schopen a zakazoval si všechny návštěvy španělského vyslance, boje se, aby stavové pod obojí se nebouřili. Radil se sice s katolickými pány, ale největší váhu měla u něho rada nejvyššího purkrabího Adama ze Šternberka, náchylného k ústupkům straně pod obojí. U císaře rozhodoval jeho tajemník pan Ondřej Hannewald z Eckersdorfu, který zprvu stál na straně rozhodných katolíkův, ale vida císařovu neodhodlanost, radil k povolnosti. Odpor hraběte Slavaty, Martinice a nejv. kancléře Lobkovice byl marným.

Dne 14. května povolal nejv. purkrabí nejvyšší úředníky a zemské soudce pod obojí na kancelář, a oznámil jim jménem císařovým, že tento jest s jejich omluvou spokojen, předešlé mandáty zruší a sněm na den sv. Jana Křtitele položí. Oni oznámili to ostatním stavům na radnici, kteří 15. května vyslali šest poslů do kanceláře, jimž nejv. purkrabí odevzdal koncept mandátu o sněmě, kteří vzali jej s sebou na radnici a dali upraviti.[4]) Takto upravený mandát ze 16. května byl 20. května prohlášen a zval

[1]) Schmiedl: Hist. Soc. Jes. II. 529—532.
[2]) Skála I. 197.
[3]) Schmiedl: II. 531.
[4]) Slavata I. 285. 286.

stavy na obecný sněm ke dni 25. května.[1]) Nejv. kancléř nechtěl tento mandát podepsati, a zůstal jako nemocný doma, ale na výslovný rozkaz císařův musil podepsati.[2])

Arcibiskup Karel z Lamberka byl pln obav o věc katolickou v Čechách a poslal 25. května papeži Pavlu V. obšírnou zprávu o tomto nebezpečenství a naříkal velice, kterak bludařští stavové katolíkům spílají, vítězstvím nad nimi se vychloubají, kdežto katolíci jsou v potupě; »kdyby císař svobodu jejich konfesse potvrdil, tak jak na to naléhají: čeho tu lze se naditi? Protož pokorně vrhám se Vaší Svatosti k nohoum a prosím, abyste to k otcovskému znepokojení Vašemu přijali a přimluviti se ráčili u císaře, aby zájmy církve hájil a chránil po příkladu slavných předků svých«.[3]) Ale nežli mohla z Říma odpověď přijíti, vzaly události v Praze obrat v neprospěch katolíků.

Dne 25. května sešel se rozepsaný sněm; stavové pod obojí dostavili se u velikém počtu, téměř každý z nich maje na klobouku bílé peří. Nejv. purkrabí oznámil stavům, že proposice o náboženství bude teprve druhého dne pro churavost císařovu předložena. Jelikož však ani druhého dne, 26. května, předložena nebyla, vzkázali stavové pod obojí nejv. úředníkům a zemským soudcům pod jednou, že »nedostanou-li zítřejšího dne proposici, nastoupí hned na artikul o defensi, a o čem prve na radnici jednati chtěli, to teď projednají na hradě«; hrozili tedy revolučním sněmem. Druhého dne 27. května vyzval nejv. purkrabí stavy, aby se nejprve odebrali na mši sv. k sv. Vítu do kaple sv. Václava, jako vždycky stavové pod jednou i pod obojí činívali, jsouce obojí katolíci. Ale stavové pod obojí odepřeli to, tak že jenom katolíci šli na mši sv., kdežto strana pod obojí zůstala v soudní světnici, modlíce se pro sebe a ukazujíce jasně, že nejsou tou pravou českou stranou pod obojí. Po službách Božích dal nejv. purkrabí přečísti sněmovní proposici, kdež o náboženství stálo, »aby na tomto sněmě artikul o náboženství před-evzatý na místě a konci postaven byl«, a »na čem se stavové jednomyslně snesou, to vezme J. M. C. v uvážení«.

Dne 28. května sešli se stavové pod obojí v soudní světnici ke své poradě; nejprve dostavili se k nim poslové z hrabství kladského a z kraje loketského, žádajíce na nich, aby je pod

---

[1]) Viz jej u Slavaty I. 286—288; u Skály I. 198—200.

[2]) Slavata II. 288—289.

[3]) Ve Vávrově rozpravě: „Katolíci a sněm český r. 1608 a 1609" ve „Sborníku Hist. Kroužku" 1893 str. 23.

svou ochranu přijali, a co vymohou, i pro ně platilo. Potom promluvil jeden z těch prokurátorů, Václav Mayerle, který nebyl z Jednoty bratrské, a přimlouval se za to, aby katolíci byli k rokování připuštěni, řka: »J. M. C. položil tento sněm všem třem stavům, aby se všichni tři stavové o ten artikul náboženský radili, a potom dle jejich usnesení stavy spokojí; strana pod jednou budiž ku poradám povolána, 1. aby se vůle J. M. C. vyplnila, 2. aby zachován byl starobylý řád, dle něhož podle zřízení zemského stavové společně o náboženství se radili; nebudou-li povoláni, řeknou, že netoliko nesvolili, ale ani k tomu povoláni nebyli; hádek není třeba se obávati; nikdo jim nedává žádného pravidla v náboženství, nikdo jim neukládá, kterého svatého mají si vzíti za patrona, oni zřídili kollej jesuitskou bez dotazu stavů pod obojí, uvedli kapucíny a jiné mnichy do země bez jejich rady; proto může se jim předložiti, aby i oni o naše spasení se nestarali; mnozí z nich ohlašují se, že straně pod obojí žádné příkoří nečiní, a tomu, co J. M. C. povolí, odporni nejsou; kdo z nich jsou protivníci pokoje, s těmi nechtějí nic míti činiti; neboť nejsou žádnými pány nad stranou pod obojí; to by byl pravý sněm, jehož usnešení by se J. M. C. přednésti mohlo.« Proti tomu povstal jiný prokurátor, Adam Linhart z Neyemberka, který byl z Jednoty bratrské, a pravil, že »by takto sněm k žádnému usnešení nepřišel; páni pod jednou dali by se do dlouhých hádek se stavy pod obojí; odepřeli-li prve již svou přímluvu u císaře, čeho lze se teď u nich nadíti?« K této řeči přistoupili všichni ze strany pod obojí a rokovali potom bez katolíků. Nežli se rozešli, dostavili se k nim čtyři pražští faráři: Matouš Nigrin od sv. Petra, člen dolejší konsistoře; Jiřík Hanuš od sv. Václava, Tomáš Copacius od sv. Štěpána a Jan Mathiades od sv. Martina, ohrazovali se proti dobrozdání dolejší konsistoře, prohlásili se za přívržence české konfesse, ačkoli všichni čtyři od pražského arcibiskupa svěceni byli, a prosili za ochranu stavy, kteříž jim ji slíbili.[1]) Jiní čeští kněží následovali tohoto příkladu, tak že zbyl administrátor s dvěma kněžími v Praze.[2]) Dne 30. května přijel do Prahy arcikníže Leopold, biskup passovský, jak se myslilo, aby císaře z toho zrážel, aby náboženské svobody nepropůjčoval.[3])

Stavové pod obojí radili se tedy bez katolíkův a složili spis, který 29. května podali císaři skrze hraběte Jáchyma Ondřeje

[1]) Slavata I. 289—294.
[2]) Skála, I. 203.
[3]) l. c.

Šlika, lutherána, kterýž úplně jazyka německého mocen byl. Žádali v něm za svobodu české konfesse a vydání jim konsistoře a pražské akademie.[1]) Císař odpověděl jim 1. června, že »posud neví, zdali stavové pod obojí (t. j. lutheráné a Bratří) v náboženství a církevním řádě se srovnávají.[2]) Stavové pod obojí nečekali takového vyřízení, dávali vinu toho katolíkům, chtěli opustiti sněm, a moudřejší z nich měli mnoho práce, aby je ukrotili a upokojili. Dne 3. června podali stavové císaři písemní odpověď vyslanými šesti posly, jejichž řečníkem byl Šlik, který totéž ústně prohlásil, »že stavové se již r. 1575 ve víře sjednotili a řád si zavedou, až konsistoř a akademii do své správy dostanou.«[3]) Když vyslaní od císaře se navrátili, poslali podobojí hned jiných šest osob k nejvyšším úředníkům do české kanceláře se vzkazem, že jim jejich spis dodán bude k uvážení, pročež aby stavů nezdržovali a jejich žádost jednou k vyřízení vedli. Císař odevzdal žádost stavů své tajné radě k vyjádření, která se ve svém mínění rozcházela: jedni radili ku povolnosti, druzí, jmenovitě arcibiskup, aby to zůstalo při právním stavu, který panuje, aby v Čechách byla pouze víra katolická pod jednou a pod obojí.[4]) Snad v tomto posledním smyslu působil na císaře papežský nuntius Gaětani a španělský vyslanec.

Dne 5. června poslal císař odpověď stavům, svou první resoluci, po nejvyšším purkrabím, kterýž odevzdávaje ji osvědčoval, že při jejím uvažování nebyl.[5]) Císař prohlásil: že »věc náboženství zůstavuje tak, jak za království jeho a času císařův Ferdinanda a Maximiliana posavade bylo, stavy pod jednou jako pod obojí ochraňovati bude, a nedopustí, aby jedna nebo druhá strana obtěžována býti měla.«[6]) Však s touto resolucí nebyli stavové pod obojí spokojeni, a zvolili z každého stavu po čtyřech osobách, aby repliku sepsali. Pražští kněží, kteří se k české konfessi přihlásili, počali v kostelích a farách svých katolické obřady odstraňovati a způsob lutheránský zaváděti; administrátor pohnal je sice před sebe, ale oni se nedostavili. Při poradách valné části stavů v soudní síni s strany repliky na císařskou resoluci radili někteří, aby arcikníže Leopold byl požádán za prostředníka, jiní,

[1]) Viz toto přednesení stavův u Slavaty I. 295; u Skály I. 202. 203.
[2]) Odpověď císařská u Slavaty I. 296; u Skály I. 203.
[3]) Odpoď stavův u Slavaty I. 298; u Skály I. 204.
[4]) Slavata I. 299.
[5]) l. c. 30.
[6]) 1. císařská resoluce u Slavaty I. 300. 301. u Skály I. 205.

aby se ohrazení sepsalo, Thurn však pravil, že »to jest daremná práce, pánové ať zanechají dalších spisů a ústních přednášení a usnesou se o hotovost«, tedy vzpouru čili revoluci. Podobojí chtějíce zastrašiti katolické nejvyšší úředníky a zemské soudce, poslali pro ně na českou kancelář dne 12. června, aby bez odkladu k nim přišli. Přišlo k nim přítomných sedm pánův, a sice: nejv. purkrabí Adam ze Šternberka, nejv. zemský sudí Adam z Waldsteina, nejv. kancléř Zdeněk Popel z Lobkovic, purkrabí karlsteinský hrabě Slavata, president nad appellacemi Ferdinand purkrabí z Donína; zemský soudce a maršálek dvoru krále J. M. hrabě Martinic a nejv. písař království českého Jan z Klenového a Janovic. Byli zasypáni výčitkami a hrozbami, a Budovec tázal se přímo, aby »každý obzvláště oznámil, zdali pomáhal poslední resoluci uvažovati a k ní raditi.« Nejv. purkrabí a nejv. sudí odvětili, že při uvažování nebyli a k ní neradili. Nejv. kancléř odepřel odpověď, »jelikož se to týče J. M. C. tajné rady, tu chce on tu věc na J. M. C. vznésti, a jak mu bude poručeno, dále oznámiti.« Podobné výstupy opakovaly se i druhého dne na sněmě, kde bylo 27 pánů katolických přítomno. Nejv. purkrabí opakoval ve jméně přítomných, že k resoluci neradili, a prohlásil, že když císař ten článek o náboženství dle usnesení a zámluv sněmu z r. 1608 stavům ke konfessi české se přiznávajícím potvrditi a je v jejich žádostech spokojiti chce, oni jim k tomu napomáhati a proti rušitelům toho za jedno státi chtějí. Lobkovic, Slavata a Martinic nesrovnávali se sice s prohlášením nejvyššího purkrabího, ale mlčeli k tomu. Budovec poděkoval katolíkům, ale proti nejv. kancléři pronesl hrozivá slova: »poněvadž se prokazuje býti jejich odpůrcem: vědí stavové, kterak o něm smýšleti mají; časem přivedou to k nápravě, a ten čas nemají mu zač děkovati.« Dne 14. června odevzdalo šest osob vyslaných k císaři v slyšení repliku na jeho resoluci a spolu již koncept, jemuž dali titul: »Majestát císaře Rudolfa stavům pod obojí království Českého na svobodné provozování náboženství daný« s prosbou, aby císař tu listinu dal na čisto opsati a opatřil náležitými podpisy;[1]) zároveň oznámili císaři, že mají úmysl jistou defensi a vojanskou pohotovost naříditi.[2]) Dne 17. června dostavil se do soudní síně mezi stavy děkan z Chrudimě s některými kněžími, a prohlásil se pro českou konfessi; po něm učinil to Minorita od sv. Jakuba Kašpar Felix, rodem z Olomouce; stavové byli jim

[1]) Slavata I. 301—306.
[2]) Rozum této repliky u Skály I. 207. 208.

za to povděčni a slíbili jim svou ochranu. Kašpar Felix se oženil, a jednou, jsa opilý, upadl do hlubokého potoka a utopil se. Dne 16. června zval nejv. kancléř Pražany a pražskou akademii ve jméně císařově k slavnému průvodu o Božím Těle dne 18. června, aby dle starobylého obyčeje se v něm účastnili; však Pražané a pražští mistři stěžovali si 17. června stavům pod obojí v soudní síni na to, jakož i mnozí pražští kněží. Budovec v čele četných podobojí odebral se do kanceláře a prohlašoval tato nařízení za porušení sněmovního nálezu z r. 1608, obořil se na nejv. kancléře a prohlásil jej za jejich nepřítele; podobně stalo se i v soudní síni. Průvod byl smutný, bez hudby, bez trubačův a vlaských bubnů, a při slabé účasti, poněvadž četní duchovní proti takovým průvodům brojili.

Dne 19. června dostala strana pod obojí lichou zprávu, že pod soudnou světnicí jest mnoho tun střelného prachu, aby jím stavové pod obojí byli vyhozeni do povětří; ale dožili se velikého zahanbení. Poslali ze svého středu osoby do české kanceláře a žádali za dovolení, aby směli si prohlédnouti pokoje a sklepy pod palácem a soudnou světnicí, že tam chtějí něco shlédnouti — a nalezli mnoho sudů vinných prázdných a zastyděli se.[1])

Jelikož odpověď od císaře nepřicházela, učinili stavové pod obojí 20. června s posly z knížectví slezských, kteří k nim do Prahy pro ochranu přišli, spolek na obranu svého náboženství proti každému, kterýž by jim v něm překážel, třeba se to jménem císařským dálo.[2]) Byl to vlastně spolek proti králi, v jeho paláci a sídle nešetrně učiněný.

Téhož dne 20. června poslal císař svou druhou resoluci do soudní světnice, která byla též v přítomnosti devíti katolických pánů přečtena, v níž prohlásil císař, že »zanechává náboženský stav tak, jak byl za císaře Maximiliana; že bude nad oběma stranama ochrannou ruku držeti; zakázal veškerou defensi čili sbírání vojska, jelikož vojansky proti nim se strojiti mu ani na mysl nepřipadlo; konsistoř a akademie náležejí ke právu královskému, na něž stavové sahati nemají.«[3]) S touto odpovědí byli stavové pod obojí velice nespokojeni, a tázali se pánů pod jednou, zdali při uvažování té odpovědi přítomni byli. Na to odpověděl nejv. purkrabí: »že mají od císaře nařízeno, aby na takové otázky

[1]) Slavata I. 306—312.
[2]) Slavata I. 312. 313; Skála I. 216—217.
[3]) Druhá císařská resoluce u Slavaty I. 314. 315; u Skály I. 224—226.

odpovědi nedávali, jelikož tajnost rady pronášeti nesluší; dále že žádných porad o defensi proti císaři se nesúčastní.«

Dne 22. června v pondělí začaly úrady stavů pod obojí o defensi a náklad na ni, při nichž hlavním mluvčím byl hrabě Jindřich Matyáš Thurn, jenž o tom sepsal spis. Bohatší páni, vidouce, že hlavní náklad na ně padne, přimlouvali se pro odložení defense, ale většinu měli nezámožní, a hlasovali pro návrh Thurnův, který byl přijat.[1])

V tu dobu přijelo slavné poselství k císaři od saského kurfirsta Kristiana II. o 60 osobách a 40 koních, v jehož čele stál Dr. Gerstenberger, prostředkovat mezi císařem a stavy. Poslové poslali písemní návrh straně pod obojí, který by přijala, a navrhovali: aby páni, rytíři a města, kteří evangeličtí slují, mohli své náboženství vedle české konfesse vykonávati, podržeti kostely a fary, které právě mají; mohli dále stavěti kostely a školy, kdy a jak se jim líbiti bude; poddaní mohou přestupovati k jedné nebo druhé straně bez překážky své vrchnosti; konsistoř a akademie zůstanou v moci císařově, ale stavové budou si moci bráti kněze, odkud se jim líbiti bude, jenom když se říditi budou českou konfessí; císař potvrdí všechno zvláštním majestátem.[2]) Se saskými návrhy byla jedna strana spokojena, nikoli však Bratří; proti návrhům vystoupil Martin Fruwein z Podolí, kalvín, nedávno z Falce přistěhovalý, a zmařil smír řka: »Z toho pojdou veliké různice; páni z Jednoty bratrské mají svůj obzvláštní řád v kněžstvu, jiní páni by tím způsobem žádného řádu neměli; kněží pak bráti z university Lipské nebo Vitemberské neb odjinud do Čech uváděti bylo by hrubě nebezpečno, poněvadž by každý dle své zvyklosti a náklonnosti něco nového vymýšleti a nařizovati chtěl; proto musí míti svou vlastní konsistoř a svou universitu; že posel kurfirsta saského radí, aby od konsistoře a university upustili, není se čemu diviti; neboť by kněží pražští a studenti musili k nim do Němec pro své učení a peníze u nich utráceti.«[3]) Slovo Němce, cizozemce z Falce, kalvínce, bylo rozhodující.

Mezi tím co stavové pod obojí o návrzích saských se srovnati nemohli, vyšla třetí resoluce císařská dne 26. června 1609, kterou císař prohlásil, že strana pod obojí českou konfessi svobodně vyznávati může na budoucí časy až do obecného křesťan-

[1]) Slavata I. 315—319.
[2]) Slavata I. 319—321; Skála I. 311—315.
[3]) Slavata I. 321—322.

ského porovnání s strany náboženství tak, jak jsou se o též konfessi mezi sebou jednomyslně a dokonale namluvili, snesli a porovnali, mohouce při tom svých kněží užívati; proti tomu mají stavové pod jednou při svých kostelích, službách Božích a kollaturách, též klášterové a osobní duchovní při svých statcích a platech býti zůstaveni; stavové pod obojí jako pod jednou budou moci kostely a školy na statcích svých toliko dědičných a svobodných, totiž v zámcích, tvrzech, městech, městečkách a vesnicích svobodně stavěti; však proto staří kostelové pod jednou a pod obojí v tom způsobu, jak zřízení zemské vyměřuje, bez přerušení zůstati i také v kostelích oltářové, obrazové, ornáty i jiné kostelní ozdoby a ceremonie zanechány a takové beze všeho pohoršení zachovány býti mají; konsistoř a akademie zůstanou v moci císařské na ten způsob, jako posud; defense jako věc zbytečná se zakazuje. [1])

Po přečtení císařské resoluce promluvil Budovec za všechny: »že ta resoluce jest podobná předešlé, nejistá, zatemnělá, přinášející s sebou různé výklady, proto nemohou na ní přestati, proto dají na ni čísti svou omluvu.« Nejv. purkrabí chlácholil je, aby si věc rozmyslili a nedostatky vytkli, které potom J. M. C. doplniti ráčí. Ale stavové pod obojí s velikým hřmotem jeden přes druhého křičeli: »Dosti! dosti! již dále těch troštův nemůžeme čekati.« [2]) Měli již svou omluvu, proč na předepsaných J. M. C. resolucích a odpovědích v příčině artikule o náboženství přestati nemohou. »Opakují v ní své stížnosti, útisky a příkoří, která prý snášejí; naříkají, že nedosáhli dovolení, aby své náboženství volně provozovati, kněžstvo české a německé vedle české konfesse říditi a na své kollátury dosazovati, školy a kostely stavěti mohli, a že konsistoře a akademie do své moci nedostali; pročež ohlašují, že dle své předešlé protestace náboženství vedle té konfesse vykonávati, a jestli by jim kdo v tom překážel, tomu se brániti chtějí; vidouce, že někteří zlí lidé k tomu směřují, aby toto království ku pádu přivedli, a slova J. M. C. v nivec obrátili: tu z povinnosti pro ochranu předně J. M. C., též také manželek, dítek a statkův i milé vlasti chtějí přistoupiti k defensi, vidouce, jak všude jiní se hotoví a nechtějíce se toho dočkati, aby jako minulého roku škody skrze nenadálé vojsko nepocítili; stojíce všichni za jednoho a jeden za všechny, chtějí J. M. C.

---

[1]) Tato třetí resoluce císařská jest u Slavaty I. 324. 325; u Skály I. 234. 235.

[2]) Slavata I. 325.

a sebe zastávati až do přemožení hrdel a statkův svých.«[1]) Po přečtení této omluvy chtěl nejvyšší purkrabí něco promluviti, ale byl od strany pod obojí překřičen, která dala hned článek o defensi přečísti, kde byla nařízena zemská hotovost jakož i rozepsán náklad na ni, dále jmenováni za její vůdce: za generál-lieutenanta (t. j. nejvyššího velitele) hrabě Jindřich Matyáš Thurn, za polního maršálka Linhart Kolonna z Felsu a ze stavu rytířského za nejvyššího generál-strážmistra Jan Mladší z Bubna; spolu voleno 30 direktorů, z každého stavu po desíti, aby jejich společnou věc řídili.[2]) Omluva i defense byly již 23. června sepsány, ale teprve 26. prohlášeny.

Strana pod obojí nastoupivši takto cestu revoluce, ptala se katolických pánů, chtějí-li k defensi přistoupiti; ti však odpověděli, že si to musí do rána rozmysliti; potom prohlásila, nemajíc k tomu žádného práva, Jiřího Heydelia, primátora Starého města, za šelmu a zrádce a každého, kdo by s ním jedl, pil neb co činiti měl, a kázala mu do osmi dnů pod trestem oběšení vyprodati se z království českého. Budovec obrátil se potom k obci, aby všichni přísahali, že k sobě věrně státi budou. I zdvihli ruce a přísahali všichni, že od toho do hrdla propadení neustoupí. Potom nejv. úředníci a zemští soudcové pod obojí nečekajíce, až nejv. purkrabí sněm do druhého dne odloží, vyvstali z lavic a opustili soudní světnici; za nimi brali se ostatní křičíce: »Pryč, pryč, nemějme s těmi nevěrnými pod jednou nic více co činiti.« Katolíci zůstali v soudní světnici, a nejv. purkrabí odložil teď sněm na druhý den.« [3])

Strana pod obojí sešla se 27. června na Novoměstské radnici, vzala direktory do přísahy,[4]) učinila na vzájem jim přísahu a dala jim veškerou plnou moc.[5]) Tyto přísahy byly již 23. června sepsány, ale teprve 27. prosince prohlášeny. Vojska bylo již vlastně najato 3000 pěších a 1500 jízdných; peníze byly opatřeny na zemský úvěr, pro střelivo poslali do Amberka ke svému příteli a spojenci knížeti Kristianu z Anhaltu. Thurnovi vykázali měsíčně 2000 zlatých rýnských[6]) Stavové pod obojí patenty z 29. června [7])

[1]) Tato omluva jest u Slavaty I. 325—327: u Skály I. 235—239.
[2]) Defense u Slavaty I. 327—333; u Skály I. 224—230.
[3]) Slavata I. 333.
[4]) Přísaha direktorů u Slavaty I. 339; u Skály I. 233: Revers direktorů stavům u Slavaty I. 339. 340; u Skály I. 231. 232.
[5]) Přísaha stavů a direktorův a jejich plná moc jim u Slavaty I. 340. 341: u Skály I. 233. (jen přísaha).
[6]) Slavata I. 344.
[7]) l. c. I. 357.

rozeslali článek o defensi pro obhajování náboženství, jakoby byl s vůlí královou od sněmu přijat, po české zemi, ačkoli pouze od nich pocházel, což prvé nikdy v Čechách se nestalo.

Na omluvu své vojenské vzpoury vymyslili si zprávu, že prý dostali od jednoho kočího, který vezl kapuciny do Bavor, zprávu, že španělský král a císařský rada hrabě Suly v Bavořích vojsko proti Čechům najímají.[1]) Strana pod obojí rozjela se na své statky, aby zbrojila. Direktoři položili hlavní část najatého vojska na statky katolických pánů: na Smečensko, panství Martinicovo, a na Roudnicko, panství nejv. kancléře Lobkovice, z čehož oněm pánům a poddaným jejich veliká škoda vzešla. Byla to msta na katolících. Slavata byl ušetřen, poněvadž jeho statky ležely daleko od Prahy. Dne 27. června přišli dva katoličtí páni, vyslaní z české kanceláře, na Novoměstskou radnici, a zvali tam shromážděné, aby se dostavili do sněmu, kdež jim chtějí dáti odpověď na jejich otázku s strany přístupu k defensi; avšak dostali za odpověď, že do sněmu nepřijdou, pokud slibu J. M. C. nebude dosti učiněno.

Stav byl osudný. Stavové pod obojí byli ve vojenské zpouře, dobře vojskem opatřeni, a stáli ve spojení s Falcí a evangelickou unií; císař byl bez vojska a proti nim malomocný. Proto přimlouval se v tajné radě Ondřej Hannewald z Eckersdorfu, aby císař straně pod obojí povolil, s čímž srovnávali se mírnější páni katoličtí, a nastalo proto jednání o smír. Nejv. purkrabí pozval k sobě do bytu 29. června šest direktorů, kteří po dlouhých poradách s ostatními direktory přišli do jeho domu, a nalezli tam ještě čtyři pány pod jednou, a tu byl jim učiněn návrh, aby ústními úmluvami smír byl učiněn. Direktoři odpověděli, že tento návrh většímu počtu přednésti chtějí. Týž den přišel saský posel Dr. Gerstenberger k direktorům na radnici, a domlouval jim, aby se stranou pod jednou v jednání se dali. Po novém vyjednávání o tyto smírné porady dne 30. června začaly přece tyto smírné porady dne 1. července v domě nejv. purkrabího na Újezdě. Z katolíků přítomni byli mimo domácího pána též Adam z Waldsteina, Ferdinand z Donína, Jan z Klenového, Purkart Točník z Křimic, Zachariáš Kába z Rybňan, měšťané Jan Krocín z Drahobýle a Jan Šverín; ze strany pod obojí: Jan Jiří ze Švamberka, Václav Budovec, Jiří z Gersdorfa, Bohuslav z Michalovic, Adam Linhart z Neyemberka, Václav Mayerle ze Sobíšku, k nimž se přidali i Jáchym Ondřej Šlik a Jindřich Ota z Losu. Pro neustup-

[1]) l. c. 353.

nost strany pod obojí bylo vyjednávání s ní velmi nesnadné; marné byly snahy katolíkův, aby požadavky své snížila. Katolíci žádali některých změn ve znění Majestátu, jako aby na místě, kde stojí: »evangeličtí stavové«, stálo »pod obojí«; místo: »v Čechách«, stálo: »v kostelích svých«; místo kde stojí »řád, kterýž mezi nimi jest anebo nařízený bude,« aby stálo: »kterýž mezi nimi vedle též konfessí nařízen bude«, a aby konsistoř a akademie zůstaly v moci císařově. Katolíci docela správně a spravedlivě navrhovali jim, aby si svou vlastní konsistoř zřídili, ale vyslaní nechtěli nic přivoliti a zamítali tři konsistoře, poněvadž by z nich troje náboženství plynulo a nedorozumění rostlo; nynější strana pod obojí může prý si bráti své kněze buď od arcibiskupa nebo z jejich konsistoře. Když k tomu doložil nejv. písař Jan z Klenového, »že oni jsou ceremoniím přivykli, a jejich kněží že by jich vykonávati nechtěli«, odvětili vyslaní: »My sice zprosta ty ceremonie netupíme, ale že bez nich býti může, to pravíme; nebuďtež hned zavrženy, než lid budiž pomalu v tom vyučován, že na nich nic nezáleží.« Stavové pod obojí protestantští jsouce pány situace chtěli vlastní českou stranu pod obojí zničiti a smésti s povrchu země, kterou katolíci hájili. [1]) Vidouce katolíci jejich neústupnost, chtěli sebe zabezpečiti; nejv. purkrabí podal dne 6. července jim ve jméně císařově notulu, návrh reversu, kde se měli stavové pod obojí zavázati, že dostavše svobodu české konfesse a konsistoř s akademií ve svou moc a opatrování, žádného nového náboženství, učení a služeb Božích, kteréž by se vedle dotčené české konfesse nařídily, do kostelů svých uvozovati nechtějí: dále že nebudou straně pod jednou žádných překážek a příkoří, jak zřízení zemské vyměřuje, činiti; na fary pod jednou kněží pod obojí dosazovati, ani v kostelích jich, kdež by v postupném požívání pohřbů nebyli, proti vůli kollátorův a duchovních správců se pochovávati a zvoniti; nýbrž že jich při jejich kostelích, službách Božích, ceremoniích, klášteřích, kollegiích a výsadách, nadáních, platech, starobylých řádech a důchodech zcela a zúplna zůstaví. [2]) Tento návrh reversu úplně spravedlivý zamítli direktoři, řkouce: »když páni pod jednou jakého svého opatření vyhledávati chtějí, ať to učiní na sněmě v přítomnosti všech stavů.«

Jelikož začaly se rozšiřovati zprávy i mezi stavy pod obojí, že direktoři jsou vlastně tím vinni, že srozumění mezi císařem a stavy pod obojí ke spokojení nepřichází, kdežto císař všechno po-

---

[1]) Slavata I. 344—355.

[2]) Notula reversu u Slavaty I. 355. 356.

voliti chce, a reptali na najímání lidu a kontribuce: poslali direktoři do všech českých krajův otevřené listy, kterými se ospravedlňovali a vinu dávali katolíkům, kteří prý nepřipustitelných změn v Majestátu a neobyčejného reversu pro sebe žádají, a datovali je vyzývavě »v den památný sv. M. Jana Husi a M. Jeronýma, mučenníků Božích,« 1609.[1]) Mezi oběma stranami prostředkoval dále saský posel pan z Gerstenberku; konečně přednesl nejv. purkrabí císaři návrh, aby »straně pod obojí jejich žádosti povolil, poněvadž lze se obávati, aby se k jeho bratru Matyášovi, čekanci trůnu českého, který náboženskou svobodu stavům obojích Rakous povolil, neobrátili a ho za krále nepřijali.« Proti tomuto návrhu vystoupil rozhodně nejv. kancléř Lobkovic, jsa přítomen, a srážel z toho císaře, řka: »Jestliže V. C. M. pan bratr Matyáš s svým povolováním Rakušanům k scestnému náboženství do pekla sobě cestu strojí, jest naděje, že V. C. M. jeho v tom následovati chtíti neráčí.«[2]) Však císař rozhodl se pro povolení Majestátu a nejv. purkrabí vzkázal pod obojím, že »jim císař Majestát dle jejich konceptu podati chce; toliko slovo: »evangeličtí« aby zaměněno bylo slovem: »pod obojí« a dotčeno bylo, že to jenom do dalšího křesťanského ve sv. Říši o náboženství porovnání trvati má; potom budiž ode vší defense a direkce a obesýlání obce upuštěno.« Direktoři poslali potom devět osob ze svého středu k nejv. purkrabímu se vzkazem, že »ony dvě změny přijímají, a ať jest Majestát jim spečetěný odevzdán; dokud se to nestane, neupustí od defense, direkce a obesýlání obce.« Nejv. purkrabí namítal jim, že není zmínka v jejich řečech o reversu a článcích v něm obsažených pro katolíky, na čež odvětil Budovec, že »oni k tomu reversu přistoupiti nemohou, a strana pod jednou, chce-li jakého opatření vyhledávati, bude to moci učiniti na sněmě, a nebude-li ten revers čeliti proti Majestátu, páni stavové nepochybně k němu povolí.« Nejvyšší purkrabí poslal potom Majestát direktorům, aby si jej přehlédli, a zval je, aby přišli se stranou pod jednou se domluvit a srovnat. Dne 8. července poslali direktoři devět osob k nejv. purkrabímu a žádali za změnu v konceptu Majestátu, kde stálo, že stavové pod obojí mají zvoliti 12 osob za defensory nad konsistoří a akademií, z nichž J. M. C. a budoucí králové devět vyberou a potvrdí; to ať se změní a stojí: »kolik osob páni stavové pod obojí ze všech tří stavů v rovném počtu za defensory zvolí, ať je král všechny

[1]) Viz je u Slavaty I. 359. 360.

[2]) l. c. I. 361.

nikoho nevyjímaje, ve dvou nedělích ode dne podání potvrdí; kdyby toho neučinil, zůstanou přece defensory, jakoby byli potvrzeni.« Nejv. purkrabí pravil, že to oznámí J. M. C.; potom zhotovili obě strany mezi sebou »porovnání«, jakožto výklad provedení a doplnění Majestátu, uvedli ve spis a podepsali s tím doložením, aby je císař též potvrdil a ono bylo též do desk zemských vepsáno.

Dne 9. ledna byl pan z Donína od nejv. purkrabího a katolických pánů poslán k direktorům se vzkazem, že Majestát od císaře do české kanceláře jest poslán, »aby si pro něj zítřejšího dne, co v největším počtu mohou, přišli. Jedni chtěli tak učiniti, ale jiní direktoři jmenovitě z Jednoty bratrské tomu odporovali, pravíce, aby jim byl Majestát poslán, neboť neobesílá jich J. M. C. nýbrž páni pod jednou; před tím nebylo nikdy řečeno, že si mají pro Majestát nahoru choditi, než že jim bude dolu zaslán.« Tito dostali vrch, a direktoři odepřeli jíti nahoru.[1]) Pro Majestát toho dne nešli, ale tentýž den přišla veliká síla žoldnéřův od stavů najatých a také nemálo viniční chasy do Prahy,[2]) z čeho se vláda i město poděsily, a to tím více, že zrádný Anhalt dal se na cestu do Prahy, při jehož příchodu prý vypukne revoluce, v jejíž čelo se on postaví a snad i českým králem se stane Zvěděv císař o cestě Anhaltově do Prahy, poslal k němu hraběte Leuchtenberga a zapověděl si takovou cestu; ale Anhalt nedbal zákazu císařova, a jeho stoupenci čekali jeho příchodu každého dne a nedbali tudy o Majestát.[3]) Dne 10. července přišli pánové Donín a Točník se vzkazem od císaře, aby stavové pod obojí co možná v největším počtu nahoru se odebrali, přinesli spolu porovnání podepsané od pánů pod jednou a odevzdali direktorům. Na takový vzkaz odeslali direktoři 12 osob ze svého středu nahoru do soudní světnice a přinesli spolu spis, v němž za odevzdání Majestátu děkují a v příčině najímání vojenského lidu se omlouvali.[4]) Nejv. purkrabí nevydal jim ten den ještě Majestátu, ale žádal napřed přípověď, že vojanský lid do Prahy vpuštěn nebude, ale na některém jiném místě zůstane. S tím nebyli spokojeni direktoři a poslali druhého dne (17. července) šest osob, jejichž mluvčím byl pan Václav Vilém z Roupova, který pravil, že »to při jejich omluvě zůstane, Majestát ať se jim vydá; jeho

---

[1]) Slavata I. 360—364.
[2]) l. c. I. 366.
[3]) Svoboda: Katolická reformace I. 87. 88.
[4]) Slavata I. 364; poděkovací list stavů císaři l. c. I. 365. 366.

15

zadržováním jsou vinni páni katoličtí, na jejichž statcích je stíhati chtějí.« K tomu promluvení vzdechl si nejv. purkrabí, řka: »Takového-liž poděkování jsme se za naše věrné a pilné práce dočekali.« Potom pravil k vyslaným, že jejich omluvu císaři oznámí, a obeslal je na druhý den. Dne 12. července odevzdal nejv. purkrabí v soudní světnici týmž vyslaným šesti poslům Majestát s tím podotknutím, že, »kdyby stavové pod obojí na sněmě něco proti moci a důstojnosti J. M. C. podniknouti chtěli, Majestát by žádné moci neměl.« Majestát byl sice od císaře vlastní rukou podepsán, ale chyběly podpisy nejv. kancléře Zděnka Lobkovice a sekretáře Jiřího Mencelia, kteří jsouce horlivými katolíky podpis odepřeli.[1]) Lobkovic prohlásil císaři, že »uradiv se o to s učenými duchovními lidmi, v svědomí svém to nachází, že toho Majestátu proti víře své bez ublížení svědomí svému nijakž podepsati nemůže«,[2]) a doložil: »že ten Majestát bude na velikou škodu náboženství katolického i na neštěstí J. M. C.«[3]) Ani prosby a pláč příbuzných a vznešených paní, bojících se pomsty stavů pod obojí, nepohnuly ho ku podpisu; pravil: »Jméno Lobkoviců jest posavád jméno katolické, a já mu necírkevním podpisem té skvrny neudělám.«[4]) Na císařův rozkaz podepsali Majestát nejv. purkrabí Adam ze Šternberka a písař Pavel Michna. Majestát obdržel do rukou Karel z Vartemberka, a všichni odebrali se na Staroměstskou radnici, kdež jich nikdo neočekával; teprve odpoledne se sešli. Druhý den (13. července) byl pak veřejně přečten, potom na Novoměstskou radnici přenesen a Novoměstským radním do zelené truhly k uschování odevzdán.[5]) Císař prohlásil jej patenty dne 13. července po Čechách,[6]) podobně učinili direktoři 13. července listy do krajů českých zaslanými, oznamujíce, že dostali Majestát na svobodné provozování náboženství dle české konfesse, a zvouce stavy, aby na sněm v témž témdni přijeli.[7]) Týž týden dostali knížata a stavové knížetství slezských majestát na náboženství;[8]) hlavní zásluhu o to měl lantkrabě z Leuchtenberka, člen císařské tajné rady a velikého vlivu, který jsa chud, za to obdržel truhlu se stříbrem.[9])

[1]) l. c. I. 369. 370.
[2]) l. c. I. 371.
[3]) Schmiedl: Hist. Soc. Jesu III. 686.
[4]) l. c.
[5]) Slavata I. 371.
[6]) l. c.
[7]) Viz tyto listy u Slavaty I. 371. 372.
[8]) l. c. I. 372.
[9]) Janssen: Gesch. des deutschen Volkes V. 571. 572.

Dne 14. července přijel do Prahy kníže Anhalt; o dva dni pozdě. Revoluce byla tu chvíli nemožnou, poněvadž císař protestantům všechno povolil, co chtěli. Císař poručil protestantským stavům vojsko rozpustiti; než na slovo Anhaltovo, aby zbraní z rukou nepouštěli, neuposlechli císaře, ale Anhalta, odbývali dne 16. a 17. července přehlídky vojska svého u Prahy, a potom za několik dní u Rokycan, a jejich žoldáctvo nadělalo Plzeňským nemalé škody v čas žní, poněvadž Plzeň s protestanty držeti nechtěla. Ale Plzeňští se nedali a žoldáctvo přeplašili.[1]) Toto dráždění katolíků provozovali protestantští stavové s Anhaltem schválně, poněvadž věděli, že císař daného Majestátu lituje a že snad s katolíky se jim opře, z čehož by vzpoura jejich plynula a ospravedlněna byla; ale úmysl jejich se nezdařil.

Stavové sjeli se do Prahy a sešli se v pondělí 20. července na Novoměstské radnici, odkudž vzali Majestát a táhli s ním na Staroměstskou radnici, kde Budovec veškerou práci vylíčil, nežli Majestát dostali, a pravil, že bez defense a ozbrojení by ho byli nedostali; od defense že nelze i na dále upustiti, dokud nebude Majestát do desk zemských zapsán, dluhy, které defensoři učinili, zaplaceny, a direktoři z těch povinností stavů pod obojí na ně vložených propuštěni. Potom byly Majestát a porovnání stavům přečteny. Obce ústy Pavla z Říčan poděkovaly direktorům a žádaly jich, aby v začaté práci pokračovali; oni chtějí při nich až do statkův a hrdel státi.

Druhého dne (21. července) dostavilo se přes 200 osob stavu panského a rytířského do soudní světnice. Nejvyšší purkrabí chtěl dáti sněmovní proposici znova přečísti, ale Budovec prohlásil, že k dalšímu sněmování nepřistoupí, pokud Majestát do desk zemských zapsán nebude. Bylo tomu povoleno; nejv. purkrabí jmenoval relátory ze stavu panského a nejv. písař ze stavu rytířského. Měšťané žádali, aby také osoby ze stavu třetího za relátory zvoleny byly, k čemuž oba vyšší stavové, ač neradi, pro tento případ svolili.[2])

Majestát[3]) stanovil: 1. Strana pod obojí může své náboženství dle české konfesse z r. 1575 svobodně, všude a na všelikém místě provozovati a nemusí se více kompaktáty spravovati. 2. Stavům pod obojí dává se v moc a správu akademie a kon-

---

[1]) Gindely: Rudolf und seine Zeit II. 14 15.

[2]) Slavata I. 373—376.

[3]) Majestát u Slavaty 376—380; u Skály I. 243—245; jest celý otištěn v „Dodatku" toho díla č. I.

sistoř pod obojí, která bude kněžstvo české a německé zřizovati a dosazovati bez překážky arcibiskupovy. 3. Defensory, které stavové nad konsistoří a akademií rovným počtem z každého stavu zvolí, potvrdí král všechny a neuloží jim nijakých nových povinností. 4. Jestli by stavové pod obojí mimo kostely a školy, které mají, více kostelův a škol v městech, městečkách a vesnicích nebo kdekoli jinde stavěti chtěli, budou to moci činiti beze vší překážky. 5. V městech královských a věnných, kde lidé pod jednou a pod obojí pospolu žijí, mají se snášeti a nebrániti pochování mrtvých těl v kostelích a na hřbitovech a zvonění. 6. Žádný z vyšších stavův ani žádný poddaný od své vrchnosti nemá býti nucen k jiné víře. 7. Král a jeho nástupcové zanechají stavy pod obojí, k české konfessi se přiznávající, ve všem při pokoji v svaté Říši o náboženství učiněném (t. j. r. 1555), proti kterémuž míru nebude král nic nařizovati a nic v něm měniti. 8. Všechny mandáty předešlé, směřující proti straně pod obojí, se ruší.

Relátoři zapsali Majestát do desk zemských 21. července; týž byl následujícího roku 1610 dne 26. února na hrad Karlstein dovezen a tam k jiným privilegiím zemským položen a schován.[1]) Při veškerém jednání s Majestátem v soudní síni (sněmovně) a zápisu do desk nebyli přítomni Lobkovic, Slavata a Martinic.[2]) Oni k vydání Majestátu neradili a nechtěli také býti přítomni při jeho dodání a kladení do desk zemských.[3])

»Porovnání«[4]) mezi stranou pod jednou a pod obojí bylo výkladem, provedením a doplněním Majestátu, a stanovilo: 1. Stavové pod obojí zůstavují stranu pod jednou při jejích kostelích, službách Božích, ceremoniích, kollátúrách, klášteřích, kollegiích, výsadách, nadáních, platech, důchodech, jakož i strana pod jednou je, stranu pod obojí, při kostelích jejích, jakž která strana čeho až posavad v držení jest.

2. Král i každý vyšší stav pod jednou nebo pod obojí mohou na své kollátury dosazovati kněze pod obojí od arcibiskupa svěcené; z toho vymiňují se královská města; kdyby se někdo v obci nalezl, který by se chtěl spravovati knězem od arcibiskupa svěceným, může se k takovému, kde se mu koli viděti bude, obrátiti.

[1]) Slavata I. 380.
[2]) l. c. 374.
[3]) l. c. 381.
[4]) Viz je l. c. I. 392—394; u Skály I. 243—245; též otištěno v „Dodatku“ tohoto díla č. II.

3. Co se pochovávání mrtvých těl a zvonění dotýče, nemají se pochovati pod obojí v kostelích a farách pod jednou, a ti pod jednou v kostelích a farách podobojích, leč s vůlí kollátora nebo duchovních správců té fary; platí-li k těm farám nějaké dávky, mohou se tam pochovávati; brání-li se jim v tom, nebudou povinni těch desátkův nebo jakýchkoliv platův dávati.

4. Podobojí mohou sobě stavěti kostely v královských a věnných městech a na panstvích J. M. C.

Toto porovnání budiž do desk zemských zapsáno.

Toto porovnání podepsaly tyto osoby z katolíků:

Adam ze Šternberka, Adam Mladší z Waldsteina, Ferdinand purkrabí z Donína, Jan Zbyněk Zajíc z Hazenburka, Vilém z Landsteina z pánův (tedy 5);

Jan Starší ze Sklenového a z Janovic, Purkhart Točník z Křimic, Tiburcí ze Žďáru, Zachariáš Kába z Rybňan, Vilém Fridrich z Písnice z rytířstva (tedy 5);

Ondřej Blovský, Severín Rudner z Rudenberka, Jan Severín ze Severínu, Tomáš Lang, Jiřík Lechner z Lebenstátu z Pražanův (zase 5).

Ze strany pod obojí podepsalo 12 pánů, 10 rytířů a 12 měšťanů; mezi nimi jsou skoro všichni direktoři.

Že tak malý počet katolíků podepsal, vysvětluje se z toho, že málo kteří o takovém jednání a porovnání známost měli. Katolíci starali se v celku málo o své náboženství, kdežto protestanté o své s velikou horlivostí se zastávali.[1])

Když Majestát do desk zemských byl vložen, vyzval druhého dne (22. července) nejv. purkrabí celý sněm, obě strany jak pod jednou tak pod obojí, aby přistoupil k uvažování artikulů v proposici císařské uložených. Budovec odpověděl ve jméně strany pod obojí, že toho učiniti nemohou, dokud jejich některým stížnostem odpomoženo a obecní artikulové, kteří předešlým sněmem do tohoto sněmu k vyřízení odloženi byli, projednáni a na místo postaveni nebudou. Druhého dne podali potom obšírný spis, kterýž obsahoval 60 článkův, jichž vyřízení žádali; což trvalo mnohonácte neděl, nežli přišli k vlastní proposici královské. Majestát dostali 12. července a sněm byl skončen teprve 23. února 1610. Válečný lid rozpustili teprve za tři měsíce, až dostali dne 6. října 1609 amnestii, odpuštění, za své odbojné vystupování.

Mezi oněmi 60 artikuly bylo jich několik na veliké ubližování víře katolické, a sice tyto: 1. o veliké moci defensorů nad

[1]) Slavata I. 394 395.

dolejší konsistoří a akademií; 2. o nedosazování cizozemců na arcibiskupství, opatství, proboštství a jiné úřady duchovní v Čechách, poněvadž málo Čechů do stavu duchovního a řeholního vstupovalo; 3. o dispensacích; 4. o přísahách, kde protestanté nemusili říkati: »Blahoslavené Panně Marii a Všem Svatým« a mohli doložiti: »Vší svaté blahoslavené Trojici«; protestanté přísahali tak, že při slovech: »Blahoslavené Panně Marii a Všem Svatým« mlčeli a vyzdvižené dva prsty pravé ruky dolů spustili, což katolíci za zlehčení své víry vykládali; 5. o tisku; protestanté mohli své knihy náboženství se týkající svobodně tisknouti, které toliko dozoru defensorů podléhaly: katolíci nesměli nikdy nic dáti tisknouti proti Majestátu a porovnání pod trestem, a byli v tom podrobeni soudu defensorů; 6. o jízdě na Karlstein; katolíci majíce Karlstein pro sv. ostatky tam chované za posvátný, nelibě nesli, že tam Majestát a porovnání uloženy býti měly; 7. o zapisování kollátur; 8. o přijímání cizinců do království; každý cizozemec, nežli byl přijat za obyvatele země, musil zápisem doložiti: »že tomu Majestátu stavům pod obojí danému a porovnání mezi stranou pod jednou a pod obojí při témž sněmě a v dsky zemské vloženému dosti činiti a v tom státi chce,« čímž horlivým katolickým cizozemcům vkupování do země zamezováno a protestantským cizozemcům cesta otevřena, z čehož újma katolických a rozmnožení nekatolických obyvatelů následovalo; 9. bylo též stanoveno, aby summa 150.000 kop míšenských, kterou strana pod obojí na svou defensi a direkci zpotřebovala z povolené císaři berně, napřed zaplacena byla; kterou tedy i katolíci platiti musili. Slavata, Martinic a Lobkovic zaplatili část na ně připadající přímo císaři, který potom mohl s ní dělati, co chtěl.

Majestát byl vezen na Karlstein 26. února 1610, ale nejel s ním karlstejnský purkrabí Slavata, nýbrž přijel o den dříve tam, dne 25. února, a ctil hosti, jelikož byl pátek, rybami a jinými postními pokrmy, ačkoli nekatoličtí byli by rádi masité pokrmy jedli. Podobně nechtěl jeti s Majestátem nejv. kancléř Lobkovic, vyslaný tam za kommissaře od císaře ku přehlídce některých zemských výsad, a odebral se tam teprve den po tom, 27. února.[1])

Listinu amnestie[2]) podepsali na žádost stavů pod obojí lantkrabě z Lichtenberka, přední císařský tajný rada a správce nej-

[1]) l. c. I. 399—405.
[2]) Viz ji l. c. I. 405—406.

vyššího hofmistrovství dvora J. M. C., a nejv. purkrabí Adam ze Šternberka proti všemu právnímu obyčeji; dále ještě čtyři katoličtí páni právě přítomní: nejv. sudí dvorský Ferdinand purkrabí z Donína, nejvyšší písař království českého Jan z Klenového a z Janovic, a dva zemští soudcové: Tiburcí Žďárský ze Žďáru a Jan Lukavský z Lukavce; ale oba hrabata Slavata a Martinic, též přítomni, odepřeli podpis, poněvadž znění amnestie bylo dle jejich přesvědčení a svědomí na újmu katolické víře. Když Karel z Vartemberka a jiní vyslaní na hrad pro amnestii o tom zpravili obec na Staroměstské radnici shromážděnou a jejich příchodu čekající, nastalo mezi ní veliké reptání na oba pány a ve jménu obce dal pan Přecha z Hodějova výraz nelibosti nad oběma pány v řeči řízené k direktorům a žádal, aby stavové pod obojí sesazení obou těchto vysokých úředníků na králi vymohli. Slavata, zvěděv o tom rozhodnutí v rozmluvách s pány strany pod obojí, snažil se je přesvědčiti, že tak z dobrých příčin, poněvadž se tam věci na náboženství se vztahující projednávají, neučinil a jim to neškodí.[1]) Však s jeho soukromým výkladem nespokojili se stavové pod obojí, a Václav Budovec tázal se dne 19. října 1609 ve sněmě ve jméně strany pod obojí obou pánů, proč vedle jiných katolických úředníkův amnestie nepodepsali, a chtějí-li ji teď podepsati. Slavata poradiv se s Martinicem prohlásil, že »proto nepodepsali, poněvadž stavové jen samého císaře za amnestii prosili; císař amnestii udělil, a jeho podpis dostačí každému; každý jiný podpis jest zbytečný, a od J. M. C. není jim nařízeno, aby podepsali; poněvadž amnestie dotýká se i náboženství a mluví o něm, proto jako laikové, kterým nepřísluší zde rozhodovati, nepodepsali dle svého svědomí.[2]) Však strana pod obojí nebyla s touto omluvou spokojena, a Budovec podal ve jménu jejím protestaci čili ohražení: »Pokudby se budoucně k ublížení náboženství proti Majestátu a porovnání co sběhlo: budou se stavové domnívati, že oba dva páni toho příčinou jsou, a své náboženství, Majestát a porovnání proti jednomu každému i proti nim do nejvyššího přemožení hájiti budou: a vedle toho trpěti nebudou, aby v soudu o nátiscích pro náboženství, který 12 osobami pod jednou a 12 osobami pod obojí osazen býti má, zasedali.«[3]) Potom poděkoval Budovec nejv. purkrabímu a ostatním katolickým pánům, kteří podepsali, za všechny jejich služby a přátelství, kteréž jim při

[1]) l. c. I. 406—411.
[2]) l. c. I. 412—415.
[3]) l. c. I. 415. 146.

dobývání Majestátu prokázali, »slibujíce Vašim Milostem toho zase všelijakým dobrým a příjemným přátelstvím a volnými službami svými hotově odměňovati a odsluhovati; — kdyby toho potřeba nastala, že by se na Vaše Milosti, stranu pod jednou, také nebezpečenství svaliti chtělo, my všichni tři stavové pod obojí Vašim Milostem připomínáme, že proti jednomu každému nejináče než jako sami sebe a naše pod obojí vlastní náboženství Vašich Milostí římské pod jednou spolu s Vašimi Milostmi každého času chrániti a obhajovati a do nejtěžšího přemožení našeho opatrovati nápomocni rádi býti chceme.«[1]) Byla to krásná slova plná vděčnosti, ale pouze slova, skutky vyhlížely jinak; všichni jmenovaní mírní katolíci zakusili v hrozné míře vděk protestantů, jak v dalším vypravování se ukáže.[2])

Slavata přednesl ještě jednou svou omluvu, že »proto nepodepsali, poněvadž se tam mluví o náboženství; oni proti Majestátu již proto nic činiti nebudou, poněvadž na přestupníky veliké tresty stanoveny jsou.«[3]) Když ona protestace s strany soudu, který měl býti složen, čtena a přijata byla, mlčeli oba hrabata, poněvadž si v takovém soudě seděti ani nepřáli.[4])

Dále prohlásili nejv. zemský sudí Adam z Waldsteina, pan Jan Zbynek Zajíc z Hazmburku a Purkhart Točník, podkomoří království českého, kteří při podpisování amnestie právě přítomni nebyli, svou ochotu podepsati a podepsali.[5])

Ale četní páni strany podobojí nebyli spokojeni s počínáním celé strany, která byla pro sesazení obou jmenovaných hrabat z jejich úřadu; proto mnozí nepřišli do sněmu ten den, kdy dotaz s strany nepodepsání v té amnestii k nim byl učiněn, jiní dali na jevo svou nelibost tím, že ze sedění odešli; jejich přičiněním a odporem stalo se, že pouze ona mírná protestace byla proti oběma jmenovaným pánům prohlášena a přijata.[6])

Že by sněm byl Slavatu, Martinice a Lobkovice za rušitele obecního pokoje prohlásil, poněvadž Majestátu a porovnání nepodepsali, a od císaře a stavů bylo usneseno: »pokuď by se jim

[1]) l. c. I. 416. 417.

[2]) Ferdinand z Donína zemřel za půl druhého roku a ležel u františkánů na marách. Protestanté přiběhli, strhali s něho šaty, křičíce, že prý mařil, vyhodili nahého z rakve a nechali ležeti. Ani Budovec, ani některý jiný protestant nechránil ho. Byl to vděk za jeho ochotu při Májestátu.

[3]) Slavata I. 417—419.

[4]) l. c. I. 421.

[5]) l. c. I. 410. 421.

[6]) l. c. I. 421. 422.

evangelickým něco odporného v náboženství proti Majestátu a porovnání stalo, tito pánové pro takové nepodepsání za rušitele pokoje uznáni a beze všeho dalšího právního rozeznání na ně s exekucí dokročeno býti má,« jak hrabě Jindřich Matyáš z Thurnu tvrdí, není pravdou.[1])

Protestantští stavové obdrževše Majestát, chovali se zpurně proti císaři, majíce u sebe Anhalta. Náčelníci jejich strojili kvasy a hostiny, zvali všude Anhalta a vyjednávali s ním o spojení s unií evangelickou v Německu; »kdyby někdo nynější nebo budoucí členy unie, nebo evangelické stavy Čech nebo Slezska nebo poddané obojích proti pravému smyslu náboženského míru v jejich kostelích nebo školách nebo pro reformaci, která se s duchovními ústavy a příjmy předsevzala nebo ještě předsevezme (t. j. pro zabavené církevní jmění nebo které se zabaví), rušiti se pokoušel: mají sobě spojenci pomáhati; nemají trpěti najímání žoldnéřů proti členu spolkovému, dovolovati přívoz ze svých zemí a průchod, ale naopak dovolovati navzájem najímání vojska a koupí válečných potřeb.« V pozdějším vyjednávání měla býti stanovena síla pomocného vojska.[2])

Ku konci července měl Anhalt se svými průvodčími, mezi nimiž byl falcký rada Camerarius, slyšení u císaře; Camerarius přednesl císaři žádosti sjednocených knížat unie, mezi jiným, aby špatní rádcové z jeho rady císařské odstraněni byli. Tito rádcové jsou prý úplatni, jako prý jej již o některé dědičné země připravili, tak chtějí mu německou a českou korunu s hlavy strhnouti. Dne 14. srpna měl Anhalt soukromou audienci u císaře a namlouval mu, že evangelická unie byla v jeho prospěch založena, aby ho v jeho výsosti a vážnosti chránila a sílila; on prý jest slunce v říši; unie byla založena z příčiny spolku arciknížat, kteřiž jej učinili, aby ho oloupili; onen spolek nebyl učiněn ve Vídni nebo v Hradci, ale v Madridě a Římě; od papeže a španělského krále byl potvrzen a podepsán; nejlepší podporou bude císaři jeho dobrá shoda s unií a Čechy.[3]) Anhalt klamal císaře a snažil se bázní a nedůvěrou jej naplniti. Císař věřil chvílemi Anhaltovi, chvílemi se mrzel na něho, konečně poručil mu, aby se domů do Falce navrátil. Anhalt vykonal svůj úkol v Čechách a odešel.

---

1) Slavata I. 423.
2) Janssen: V. 573. 574.
3) l. c. V. 572. 573.

Protestantští stavové dělali hrdiny a řinčeli mečem až do nasazení statkův a hrdel — proti dobrému chorému králi bez vojska. Když však měli dělati hrdiny a řinčeti mečem proti statnému králi s vojskem — zmizeli.

13. Protestantská konsistoř; upravení nového církevnictví; defensoři; spory mezi protestanty; šíření se kalvínství v Čechách.

Majestátem zahynula nejprve konsistoř pod obojí, jakožto ústřední správa bývalých kališníků. Ze zbytku kališných kněží někteří, vidouce, že novou konfessí českou, zákonně přijatou, jejich věc na dobro ztracena jest, poddali se arcibiskupovi pod moc a srovnali se úplně, u jesuitů vykonavše zpověď. Z těch kališníkův uvádějí se jako nejznamenitější děkan rakovnický, a Svatomikulášský farář na Starém Městě. Též četní kališníci z lidu a ze šlechty vrátili se do lůna katolické církve. Poznali, »že husitství, jež za 200 let stálo, díl od lutherství, díl od pikartství, které jest vlastní bratr a dvojče kalvínství, jakoby had od hada na draka vzrostlého, se požívá«.[1])

Dle nového státního práva náboženského platila svoboda náboženství pouze katolíkům a »podobojím«, t. j. vyznavačům české konfesse; onino měli za vrchní úřad církevní arcibiskupa; »pod obojí« měli tvořiti jednu náboženskou společnost a býti podrobeni jednomu duchovnímu úřadu, konsistoři, kterou do své správy dostali a členy ze svého středu obsaditi měli. Však tito noví »podobojí« netvořili žádné uvnitř sjednocené společnosti. Byly mezi nimi tři strany: 1. vlastní »podobojí« t. j. vyznavači české konfesse, kteří starý název »podobojích« podrželi, ačkoli byli ve víře zcela jinými, nežli staří »podobojí« čili kališníci; 2. Bratří a 3. vlastní lutheráné. Tito nebyli sice četnými, sídlili v pohraničních českých krajinách, ale bylo pochybno, zdali se augsburské konfesse ve prospěch české vzdají a na dobro od Vitemberka odtrhnou. Katolíci myslili, že mezi těmito stranami při upravování jejich církevnictví vzplane boj, že se nesjednotí a Majestát tak sám sebou platnosti pozbude. Bylo by se to asi stalo, kdyby nebyl stál v čele veškerého hnutí Budovec, který, náležeje k menšině, nebyl se o to se svými přáteli postaral, aby

[1]) Schmiedl: Hist. Soc. Jesu II. 542.

menšina v novém církevnictví byla řádně ke své spokojenosti zastoupena. Ku pravení nového církevnictví zvolili stavové kommissi skládající se z duchovních a členů pražské university. Vlivem Budovce a přátel jeho bylo zvoleno do ní osm »podobojích«, a sice čtyři pražští faráři a čtyři professoři, potom čtyři Bratří a pět lutheránů, v celku 17 členů. Bratří s lutherány tvořili většinu a nemusili se obávati násilnosti »pod obojích«.

Dva dni před početím porad kommisse (dne 30. července 1609) dostavil se do universitní budovy poslední administrátor starokališnické konsistoře a odevzdal professorům úřední akta právě pochované církevní vrchnosti. Tak smutný pohřeb měla kompaktáta, která tolik krve stála. V poradách kommisse byla česká konfesse bez sporu za společnou víru uznána; lutheráné ustoupili v této věci, když se k tomu poukázalo, že česká konfesse v podstatě srovnává se s augsburskou. Bratří opakovali stručně svou výpověď z r. 1575, že českou konfessi přijímají. Porady mohly se teď jinými předměty sem přináležejícími obírati. Byly to čtyři články, které přišly na přetřes: církevní obřady, duchovní svěcení čili ordinace, kázeň a sestavení konsistoře.

Při poradách o církevních obřadech nevznikly žádné zvláštní nesnáze, poněvadž služby Boží u Bratří srovnávaly se dosti s lutherskými, a tyto schvalovali členové kommisse. Ale rozhořčený boj nastal, když začali jednati o církevním rouchu, které čítali za část obřadů. Podobojí a lutheráné žádali s veškerou rozhodností, aby duchovní při službách Božích měli zvláštní oděv, jmenovitě nosili bílou rochettu, což s touž rozhodností Bratří zavrhovali. Ke sporu o církevní roucho, jmenovitě rochettu, přistoupil nový prudký s strany ordinace čili svěcení. Podobojí žádali, aby ordinaci vykonávala příští konsistoř, čemuž Bratří odporovali. Báli se, nevědouce, zdali vůbec neb jak v konsistoři zastoupeni budou, aby příští konsistoř své moci nezneužívala a jejich sbory prostřednictvím ordinace lutherskými kazateli nenaplnila, kteří by pak na jejich zvláštnosti a obyčeje žádného ohledu neměli, a oni tak znenáhla s lutherány nesplynuli. Kdyby porady byly se tímto způsobem dále vedly, bylo by se všechno rozbilo. O těchto sporech zvěděl pan Vok z Rožmberka, dlící tenkráte v Třeboni, a napomínal 16. srpna listem direktory, aby vyhověli žádostem Bratří. Stavové v Praze, z nichž část byla přítomna poradám úpravní kommisse, poznali, že neučinili dobře, svěřivše úpravu církevnictví pouze duchovním. Proto usnesli se 17. srpna, že oni

sami na radnici o svém církevnictví raditi se budou. Jejich výbor byl za pět dní s návrhem hotov.

Bylo usnešeno, aby v nově zřízené konsistoři zasedalo dvanáct členů, z nichž by šest náleželo k duchovenstvu pod obojí, tři pražské universitě a tři Bratřím. Na přesné lutherány nebylo ohledu; ti byli k podobojím připočteni. Administrátor konsistoře měl býti vždycky z podobojích, jeho zástupce vždycky jeden z bratrských seniorů, kteří v konsistoři zasedali. Výchova duchovenstva byla ponechána volnému rozhodování každé strany. Svěcení duchovenstva mělo se díti pouze konsistoří, ale tak, aby na kandidáty vzkládali ruce i administrátor i jeho zástupce bratrský senior; svěcení od arcibiskupa a lutherských superintendentů z říše bude platné; ale duchovní z říše, budou-li chtít býti ustanoveni ve správě duchovní, podrobí se zkoušce před administrátorem. Potom vypracovali stavové snad s pomocí některých duchovních instrukci konsistorianům. V ní bylo stanoveno, aby se řídili konfessí z roku 1575 a Majestátem; konsistoř má moc světiti příkladem apoštolův a má k úřadům kněžským povolávati osoby hodné, od děkanův doporučené a v konsistoři zkoušené, které má světiti vzkládáním rukou. Konsistoř má právo podávati na fary kněze, ale vždycky takového, jakého si »pan kollátor« (patron) přeje; chce-li kněz opustiti své působiště, ať to oznámí půl roku napřed vrchnosti, děkanu a konsistoři. Konsistoř má dbáti o kázeň a zachování čistého učení křesťanského; má právo se svolením defensorů svolávati duchovenstvo a s ním se raditi o potřeby obecné; v krajských městech ustanoví se s vědomím defensorů děkani, kteří budou míti dozor na menší okresy; z duchovenstva těchto menších okresů sestaví se jakási menší konsistoř, která se říditi bude zvláště vyměřenými pravidly; děkan visituje ročně svůj kraj a podá zprávu o každém knězi pražské konsistoři. Administrátor a ostatní konsistorní členové mají visitovati dekanáty, aby byla obec s církevní správou ve vyšším svazku; konsistoř zvolí ve všech osadách čtyři nebo více osob za »kurátory církve«, a to z osob světských, aby duchovní správě radili a pomáhali, kteří budou podávati konsistoři zprávu o působení vlastního faráře (kurátory pražské konsistoře byli defensoři). Konsistoř má pravomocnost nad kněžími, rozhoduje ve přech manželských a rozsuzuje spory o víře s pomocí professorů bohosloví; věci velice důležité ponechávají se rozhodnutí všeobecné synody; konsistoř má dozor na tisk knih; jí náleží censura knih, tisknutí agend, vydávání instrukcí a rozkazů. Sirotky a vdovy po kaza-

telích nesmí nikdo pokládati za nevolníky, kterých bude konsistoř hájiti; ponechávají se jim půlroční důchody fary; starý churavý kazatel může si vzíti pomocníka, však musí si ho sám vydržovati, má-li k tomu prostředky; každý duchovní musí se držeti té agendy (obřadní knihy), která v nejkratším čase bude vydána. Při službách Božích kladena byla největší váha na kázání a zpěv, bylo přísně zakázáno modliti se kněžské hodinky, sloužiti mši sv. a užívati katolických agend; slaviti Večeři Páně jest tak, jak se to děje v Německu; podávati Svátost nemluvňatům jest zavrženo; všechna processí se zrušují; není dovoleno vystavovati a pozdvihovati Svátost, ani zřizovati hrob Boží, na Zelený čtvrtek však zvoniti při službách Božích a svícemi na oltáři svítiti zůstaveno na svobodě, rovněž i roucha; svátky měly se světiti, ale po kázání mohl ve sváteční den, kdo by chtěl, pracovati pro svou výživu. Nový řád služeb Božích, který byl v podstatě lutheránský, platil pouze pro podobojí; Bratřím ponechány jejich zvláštní řády. Bratří poslali kommissi popis svých služeb Božích na důkaz, že se v podstatě srovnávají s návrhem kommisse o službách Božích. Tento popis byl jako dodatek připojen k novému řádu služeb Božích podobojích, a měl platiti pro Bratry.[1]) Stavové byli se svou prací hotovi 22. srpna, a 23. konali dva Bratří Cyrus a Korvín v Praze služby Boží v nenáviděných rochettách. Bratří povolili.

Nežli stavové přistoupili k osazení konsistoře, uplynulo několik neděl, v nichž byli zaneprázdněni sněmováním. V tomto čase nabyli někteří z nich přesvědčení, že se mnoho povolilo Bratřím. V jejich čele postavil se hrabě Ondřej Šlik a nechtěl se s nimi účastniti při osazení konsistoře, docela správně tvrdě, že Majestát dán jest od císaře pouze jedné náboženské obci, kdežto nyní kryjí se Majestátem ne jedna, ale dvě náboženské obce. Ale jeho námitka byla od stavů zavržena, a on s přáteli na domluvu druhých odstoupil od svého odporu. Teď přistoupili k osazení konsistoře a svolali veškeré duchovenstvo z celé země do Prahy, aby zvolilo tři kandidáty pro důstojnost administrátora. Tato volba konala se písemně dne 6. října 1609. Nežli stavové přistoupili ku prohlídce a čítání odevzdaných hlasovacích lístků, předložili duchovenstvu v Karolinu shromážděnému svůj návrh církevního řádu, který byl od něho přijat. Nejvíce hlasů měl

[1]) Gindely: Rudolf II. 22—25; Winter: Život cirk. I. 336. 337. Sahula: Česká konfesse str. 61—71. — Část instrukce u Skály I. 249—253, jako porovnání mezi stavy pod obojí.

Eliáš Šud ze Semanína, farář Týnský, kterého stavové hned za administrátora prohlásili. Byl to pyšný a chytrý lutherán, vrtkavý a barvu měnící dle okolností, jako mnoho kněží tehdejší doby. Před nedávnem vzala si ho osada Týnská za faráře, ale arcibiskup Karel Lamberg a královská kancelář byli proti němu, poněvadž prý není knězem, osadníci Týnští hájili ho. Šud tvrdil jako na posměch arcibiskupovi, že byl cvičen od arcibiskupa Brusa z Mohelnice; hledali tedy v knihách konsistoře hořejší, kde nalezli pouze jméno Eliáš Ročovinus řádu poustevníků sv. Augustina, jenž byl vysvěcen r. 1569. Týnští ujímajíce se svého faráře, tvrdili ke konsistoři dolejší, že Šud jest onen Ročovinus, který prý byl určen v klášteře Ročovském za převora, ale sešlo z toho. Konečně odhodlal se Šud sám k obraně pravě, že jest syn mistra Mikuláše Šuda ze Semanína, hvězdáře císaře Ferdinanda I., že byl ve škole jesuitův, odkudž šel do kláštera sv. Vavřince pod Mělníkem (augustianského), byl tam při převoru Fridrichovi, rodáku benáteckém, kterýž ho bez oblečeni poslal r. 1569 ke svěcení, potom fařářoval v Nymburce; r. 1570 přidal se ke konsistoři pod obojí; kalvínem prý není, slouží mši v ornátě a užívá missálu. Později r. 1616 potvrdil při soudu Staroměstském Albrecht Rudner z Rudnberka tyto životopisné údaje Šudovy, ale doplnil je: Šud byl v klášteře sv. Vavřince; měl o primici »o mistru Janu Husovi hanebné kázání, při tom bylo mnoho lidu a byla by se stala bouřka proti takovému kázání.« Za to dostal Šud mnoho peněz od legáta benátského, mantuanského a jiných katolíků; po tom se ztratil, a teprve po dlouhém čase dostal se do Nymburka; kněží prý na něho vždycky »vrčeli«, že pořádným knězem není. Nežli se spor Šudův u dolejší konsistoře a arcibiskupa rozhodl, jest-li knězem nebo ne, dostali stavové Majestát a Šud stal se prvním administrátorem protestantské konsistoře.[1])

Jiných pět, kteří po Šudovi nejvíce hlasův obdrželi, měli býti přísedícími konsistoře čili konsistoriány; mezi nimi měl nejvíce hlasů Václav Stefanides, děkan kutnohorský. Tu počal se ohrazovati Kašpar Kaplíř, horlivý lutherán, připomínaje, že Stefanides a s ním i jiní vylosovaní jsou známými kalvíny a proto nenáleží do konsistoře. Ale stavové neuznali ohrazení Kaplířova, kterýž svůj názor sice hájil, ale nenalezl mnoho podpory. Se stavy vyššími srovnávala se i královská města, aby to zůstalo podle hlasů; vylosování má se pokládati za »řízení Boží«.

[1]) **Winter: Život církevní I. 334. 335.**

Bratrská Jednota zvolila tři členy ze svého středu a o něco později (11. listopadu) jmenovali defensoři tři universitní professory přísedícími konsistoře, a tak bylo všech dvanácte. Šud jako administrátor byl předsedou, Bratr Cyrus jeho náměstkem.[1]) Úřední název české protestantské konsistoře byl: »Nos administrator, senior, parochi, magistri et professores Academiae Caroli, assessores consistorii.«[2])

Administrátoru a assessorům této protestantské konsistoře bylo r. 1609 uloženo přísahati »stavům pod obojí a defensorům nad konsistoří a akademií ustanoveným,« že se budou v tom úřadě chovati, »jakž předně konfessí česká, snešení všech tří sjednocených pánů stavů, i také řádové církevní, v knihy konsistořské vložení, ukazují; že budou kněžstvo v dobrém řádu zdržovati, v soudě duchovním vedle zvláštní instrukce pravdu vésti a křivdu tupiti, tajnost zachovávati, k defensorům zření míti. K tomu dopomáhej Bůh Otec, Syn, Duch sv., jediný Bůh požehnaný na věky. Amen.«[3])

Konsistoř řídila se stavovskými instrukcemi, pokud stačily; byla-li na rozpacích, ptávala se na radu při konsistoři Vitemberské.[4])

Po ukončení voleb do konsistoře svrchu popsaných bylo slavně vyzváněno v kostelích protestantům náležejících. V slavném průvodu brali se noví hodnostáři do chrámu Týnského, kde měl Václav Stefanides slavnostní kázání na slova: »Bůh navštívil lid svůj«, ale Kašpar Kaplíř nešel s několika druhy do kostela, pravě, že nebude poslouchati kázání Kalvínovo. Služby Boží skončily slavným »Tě Boha chválíme.« Ještě téhož dne zapisovali se duchovní do knih konsistorních, zavazujíce se tak, že ustanovený řád zachovávati budou. Bratří obdrželi Betlémskou kapli, která stala se v 15. století farním kostelem, jejíž požitky a byt náležel k důchodům administrátorovým[5]) až do tohoto času.

Stavové dostavše universitu do své správy, chtěli ji, upravujíce své církevnictví, povznésti. Jelikož v příjmech náramně sešla a professoři byli bídně placeni, uložili si stavové jistou daň k jejímu dobru, ale nikdy jí neplatili. Později chtěli její stateček odprodati, aby ji od jeho správy osvobodili, ale professoři to za-

[1]) Gindely: Rudolf II., II. 25.
[2]) Winter: Život círk. I. 339.
[3]) l. c. I. 338.
[4]) l. c. I. 339.
[5]) Winter: Život círk. I. 343.

mítli.[1]) Později za »povstání« darovali stavové universitě kollej jesuitům odňatou; ze svého nedali nic.

Stavům zbyla ještě volba defensorů, kteří by dle dané instrukce dozor nad konsistoří a universitou vykonávali a stavům odpovědni byli. Počet defensorů byl určen na 24, z každého stavu po 8. Volba konala se 23. října, a zvoleno bylo 16 protestantův a 8 Bratří; větším dílem direktoři. Mezi zvolenými byli hrabě Matyáš Jindřich Thurn, Václav Budovec z Budova, Vilém z Roupova, Theobald Švihovský z Riesenberka. Zvolen byl též hrabě Ondřej Šlik, který nechtěl z prva vstoupiti mezi defensory, ale později dal se přemluviti, že vstoupil v čelo defensorů. Však jeho předsednictví netrvalo dlouho. Při jednom svěcení na kněžství nevyzval administrátor přítomného seniora Cyra, aby též na novosvěcence ruce vložil, což bylo proti ustanovenému řádu. Budovec povstal proti tomu a vyzval administrátora, proč se tak stalo, který k velikému překvapení prohlásil, že to na rozkaz Šlikův učinil. Šlik nemohl to popříti, vzdal se předsednictví, a po přání Budovcově bylo bratřím dosti učiněno.[2])

Sněm byl skončen 23. února 1610, trvav jeden rok a 27 dní, a v týž den vzdali se direktoři svého úřadu, ale pouze zdánlivě, a ne skutečně; na jejich místo vstoupili defensoři. Ještě před koncem sněmu rozmnožili protestanté počet konsistoriánů ze 12 na 14; dva nově přibylí náleželi k zbarvení pod obojích.[3])

Defensoři měli se ročně dvakráte řádně scházeti v kolleji Karla IV., jednou k neděli provodní, po druhé před soudem zemským svatováclavským, mimořádně dle potřeby. V schůzi měli se raditi a každého volně slyšeti, hlasovali po pořádku na podání direktorovo podle stavu a let a rozhodovali většinou za přítomnosti nejméně 15 členů. Na pomoc měli si vzíti prokurátora (advokáta) a dva písaře, vše na náklad stavů; měli rovnati spory mezi konsistoří a universitou, mezi administrátorem, a osadníky nebo kollátory; kdyby strana pod jednou ublížila evangelickým, jednají o tom defensoři s nejvyššími úředníky zemskými a osobami stavovskými po šesti z každého kraje vybranými, a vznesou pak věc na císaře (krajů bylo v Čechách 14; plnou schůzi tvořili 84 krajští poslové a 24 defensoři, uhrnem 108 osob, tedy jakýsi sněm); straně své mohou nařizovati sami bez císaře; bylo-li by potřebí, usnesou se o svém nařízení s nejvyššími

[1]) Gindely: Rudolf II. II. 26.
[2]) l. c.
[3]) l. c. I. 27.

úředníky zemskými a s osobami stavovskými z krajů, a vidí-li se potřeba, nechají sněmu, aby sám rozhodl. Defensorům bylo nloženo, aby se nevkládali do spravedlností konsistoře neb akademie, která byla jim v ochranu dána, zvláště neměli se plésti v manželské soudy konsistorní. Odvolání z konsistoře jde sice k defensorům, ale ti ať na to svolají synodu z předních osob kněžstva krajského i z laiků, ze všech tří stavů vybraných. Za appellaci položí se 15 kop českých;[1]) kdo zůstane křiv, ztratí je, kdo vyhrá, tomu se vrátí. Obsazení konsistoře má se díti v shromáždění defensorů spolu s osobami, ze stavů k nim přidanými, a to tak, že defensoři přijmou hlasy od kněžstva nejprv a pak se rozhodne. Dle Stránského příslušelo králi stvrzovati konsistoriány, mezi něž později bývali voláni i venkovští děkani.[2]) Roku 1610 ujali se stavové také censury spisů pod obojích a odevzdali ji defensorům a akademii; censura spisů katolických zůstala arcibiskupovi.[3])

Úpravou svého církevnictví tvořili protestanté v českém království zvláštní náboženský stát republikánský, stát v státě, majíce v čele od stavů volené defensory s předsedou. Veškera církevní moc byla v rukou defensorů, kteří ji vykonávali samostatně, nezávisle na králi a mohli v čas potřeby svolati tolik zástupů svého upraveného náboženského spolku, že se rovnal českému sněmu; tu nemohl proti němu v Čechách nikdo nic tak snadno podnikati. Defensoři mohli pod rouškou náboženství a křivd jim činěných všechno v obor své činnosti potáhnouti. Moc královská, stavy až příliš obmezená, stala se ještě obmezenější.

Dle slov Skálových »zdálo se všechněm pokojným lidem, že Bůh uvedl do vlasti naší milé ten starodávný zlatý věk«,[4]) ale zlatý věk nebyl uveden, poněvadž nebylo pokojných lidí. Protestantští stavové ozbrojenou rukou, odbojem proti králi dobyli si Majestátu, zvrátili české státní právo o náboženství, které znalo pouze katolíky a kališníky dle kompaktát, a trestalo přísně každé jiné náboženství, a dostavše Majestát zůstali v defensi proti králi, a jejich soldateska činila veliké škody katolíkům a katolickým stavům na jejich panstvích. Za takového stavu nebyli ani král Rudolf II. ani katolíci přáteli Majestátu, třeba jej uznávali.

---

[1]) Česká kopa (t. j. grošů) platila za Rudolfa II. 5 zl. 32 kr.
[2]) Winter: Život círk. I. 338.
[3]) l. c. I. 245.
[4]) II. 11.

Však nebylo ani spokojenosti při vítězné straně protestantské. Byly spory v samé konsistoři mezi bratry a protestanty, byly zlosti mezi protestanty samými, v lutherské a kalvinské rozdělenými. Jedni druhých nechtěli snášeti a zuřili proti sobě bez lásky křesťanské čím dále tím prudčeji. První čas po Majestátě shrnul se hněv kalvínů na německého doktora Hoë, kazatele kurfirsta saského, jehož obraz a jméno jedné noci roku 1613 od protivníků přilepeno na šibenici v rynku pražském. Do roku 1621 bylo sepsáno proti tomuto lutheránu nad 25 ozvání a pamfletů, z nichž jeden z nejsprostnějších jest onen český veršovaný »paškvil« z r. 1613, na němž podepsán jest M. Joh. Sušicenus. Hoë pomstil se potom Čechům v revoluci tím, že poštval proti nim kurfirsta Jiřího. Lutheráné odpovídali kalvínům prudkými traktáty. V jednom traktátě brání se kalvíni proti lutheránskému nařknutí, že by byli »orientální reformovaní čili Turci«; liší prý se od lutheránů pouze čtyřmi kusy, učíce jinak poněkud o osobě Kristově, křtu, svátosti Oltářní a předzvědění Božím. Významno jest, že r. 1616 lutherský mistr Samuel Martinius Hořovinus měl v universitě veřejnou řeč: »De concordia ecclesiae his ultimis temporibus plurimum necessaria« (o svornosti církve v těchto posledních časech na nejvýše nutné).[1])

Stavové obrátili se po německém lutheránství, ale lid zůstal u valné části starým kališnickým, kterému se německé lutheránství vtíralo. Byly proto rozmíšky mezi uvědomělými a bezděčnými protestanty po městech venkovských. Spory vznikaly obzvláště tím, že někteří kněží, užívajíce náboženské svobody protestantům propůjčené, dali se do odhazování všeho, co na nich zbylo ještě ze strany pod obojí. Tak byla na příklad pohnuta veškerá obec na Táboře r. 1610. S patrnou nevolí ptá se Pavel Kába ode vší obce, proč v kostele složen ornát, proč ho děkan »nepožívá«, čím původem takový ornát složen? Konšelé oznamují nepokojné obci, že jsou od děkana slyšeli, proč a z kterých příčin se ornátu odřekl; kdyby se však tím kdo zhoršoval, aby k němu na faru šel tu že jistou zprávu od něho vezme.[2]) Tedy děkan byl lutherán, ale obec smýšlela po kališnicku a ne po lutheránsku.

Nastaly potíže českých protestantů s německými, kteří teď směle uvozovali se do Prahy na ujmu jazyka českého. Vyšší čeští stavové, z nichž četní od věků byli němčině nakloněni, přáli německému hnutí protestantskému. Hned po vydání Majestátu obrali

[1]) Winter: Život círk. I. 245. 246.

[2]) l. c. 246.

sobě stavové kostel sv. Kříže v Starém Městě pražském blíže židovského města ležící, aby se v něm kázaní slova Božího i jiné církevní služby jazykem německým konaly. Dne 12. července 1609 sešlo se tam několik tisíc lidu a sezpívalo dráhně žalmův s jinými písněmi duchovními po německu; první německé kázání konalo se tam 15. července, k němuž se veliké množství lidu sešlo, takže kostel mu nepostačoval.[1]) Němečtí protestanté chtěli sobě vzíti více pražských kostelů; defensoři činili nátlak na osadní kostel Panny Marie na Louži, kdež na tu chvíli nebylo kněze, aby tu dopustili konati služby Boží po německu. Osadníci zaplatili honem jednu kopu administrátorovi, aby jim poslal českého kněze; administrátor se všelijak kroutil, ale osadníci nepřipustili protestantův německých. Téhož roku 1609 sáhli němečtí lutheráné i po hlavním kostele Týnském. Hrabě Šlik a administrátor Šud »pod titulem J. M. kurfirsta Saského« vzkázali na radní dům i do osady, aby v pondělí a čtvrtek směli v Týně kázati němečtí kněží. Osada obeslána jsouc, usnesla se, »aby se omluva uctivá učinila, že pro budoucí zlé a nebezpečenství jazyka českého tak i všeho města se tomu povoliti nemůže, poněvadž to prve nikdy nebývalo; mají dosti jiných kostelů«. Ale Šlik nedal se hned odmítnouti, v čemž mu administrátor pomáhal. Znova musili se osadníci sejíti a jednati; byli přinuceni povoliti, a tu svolili k službám Božím německým, ale ne v Týně, nýbrž u sv. Benedikta, jenž byl s Týnem sloučen. Tu kázalo se po německu, až r. 1613 usnesla se osada, aby německý kazatel u sv. Benedikta svým posluchačům oznámil, že jim toho z lásky křesťanské až do sv. Jiří přejí, ale dáleji aby se opatřili jiným místem. Zatím stavěli již Němci v Praze svůj kostel, jeden u sv. Salvatora na Starém Městě, a druhý u sv. Trojice na Menším Městě. Chrám u sv. Salvatora stavěli na gruntě Karla z Vartemberka a sbírali naň »po říši a v jiných zemích v křesťanství.«[2])

Pražská protestantská konsistoř byla teď spokojena s příchozími německými kněžími jakýmikoli, jen když slíbili, že se s ní srovnají v řádech, jak jest viděti z příkladu braniborského kněze Fuchsia, jehož r. 1612 stvrdila za kazatele německého v Hoře. Také naposled dosedli i do ní samé kněží němečtí; čtemeť: »V této konsistoři sedí sjednocené kněžstvo, administrátor

[1]) l. c. I. 246. 247.

[2]) Protestantský kostel na Malé Straně jest nynější kostel Panny Marie Vítězné; l. c. I. 247. pozn. 2.

a senior (bratrský), jeden každý z svého řádu tovaryši jako také s některými tak dobře s německými jako českými kněžími.« [1])

V první čas snažila se konsistoř pilně o zachovávání řádů, pečovala o jednotu víry, pokud bylo lze jí tiskem docíliti; proto nedovolila r. 1612 rytíři Diviši Markvartovi z Hrádku, hejtmanu plzeňského kraje, dáti vytisknouti pro jeho poddané katechismus, sepsaný od kněze Bruncvíka v duchu protestantském, poněvadž vydá svůj pro všechny jednostejný, a konala dvakráte v roce svěcení kněží.[2])

K řádu konsistornímu přidávaly se rozmanité přídavky, vysvětlivky, opravy, z nichž důležitější jest instrukce děkanů z r. 1612. V ní připomíná se, aby děkanové drželi se stran služeb Božích agendy; při křtu aby drželi všichni jednu formu, lipskou nebo vittemberskou; lehčí věci manželské že mohou rozhodnouti sami, těžší ať odesílají konsistoři; děkanové aby měli pokladnici, do níž ať o konvokaci jednou za čtvrt roku skládají kněží po 15 groších míšenských; z těch peněz budou se podporovati kněží nedostateční a sirotci kněžští; kšafty své nechť podávají všichni kněží do konsistoře; kterému faráři děje se ublížení na důchodech, v desátcích, nechť žaluje v konsistoři; jeden kněz aby druhému do osady nevkračoval, na kázání aby se nehanili; vokace na kněžství aby se mládencům dávala jen ku pražské konsistoři a nikam jinam. Do této instrukce vymohli si stavové článek, jímž kněží nové konsistoře byli povinni pomáhati k utužení poroby českého lidu, totiž »za generální povinnost všem kněžím uloženo, neoddávati k manželství nikoho bez dovolení vrchnosti«.[3])

Ale konsistoři ani defensorům nedařilo se tak, jak po Majestátě si myslili. Na přízeň strany katolické a vlády nemohli pomýšleti; při tom měli ještě plno mrzutostí domácích ve svém vlastním lůně. Ještě r. 1614 nebyla konsistoř řádně obsazena; agenda nebyla pořád hotova, process práva duchovního, jakž jej konsistoř navrhla, nechtěli defensoři schváliti, s strany appellace také leccos vázlo, vrchnosti protestantské nechtěly poddaných mládenců pouštěti k svěcení, rychtářové městští nechtěli sloužiti konsistoři při exekuci jejích soudních nálezů, takže konsistoř byla bez pomoci světského ramene skoro touž měrou mdlá, jako bývalá konsistoř podobojí.[4]) Tak chovali se protestantští stavové ke své

[1]) l. c. I. 247.
[2]) l. c. I. 339.
[3]) l. c. I. 337. 338.
[4]) l. c. I. 339.

vlastní duchovní vrchnosti, kterou si sami stvořili; však musí se dodati, že konsistoř nebyla hlavou protestantské církve, nýbrž stavové byli její hlavou, a konsistoř podřízeným úřadem jejich, který vůli jejich prováděl. Duchovenstvo s konsistoří bylo úplně v područí stavův a jejich výboru správního, defensorů.

Než mnohem horší a nebezpečnější byly rozmíšky z té příčiny, že v konsistoři zasedali dvojí duchovní: bratrští a protestantští, a mezi těmito byli zase lutheránští a kalvínští. Bratří nereptali tak mnoho proti druhým, také neměli proč, provádějíce na mnoze svou; za to lutherští byli s Bratřími nespokojeni. Přes tu chvíli sepsali proti Bratřím hanopis. Z prvních byl Svatohavelský farář v Praze, Adam Procházka, který svým spisem na počátku r. 1610 obvinil stavy, že si do konsistoře nasadili bludaře Ariany, Novaciany, Donatisty, Cvingliany, Kalviny a jiné; později učinil odvolání, boje se pomsty mocných defensorův [1]), a změnil prý své jméno v »Spacier«.[2]) Větší nesnázi způsobil konsistoři chrudimský děkan Blazenus (Blažej Borovský), který sepsal spis, zjednav mu podpis třiceti kněží s ním rovně smýšlejících, a podal defensorům; v něm žaloval na seniora (Bratra) konsistoře, že na žádost některých stavů pod obojí dosazuje své kněžstvo z Jednoty bratrské na jejich kollátury, a tudy jiným kněžím (lutheránským) kollátur a far ubývá; pročež že by bylo nejlépe, aby při prvnějším způsobu konsistoře staré zůstaveno bylo. Jeho podání nesli těžce defensoři, povolali jej do Prahy, svrhli s děkanství a direktor defensorů Jan Jiří ze Švamberka vymazal jej vlastní rukou z konsistorních knih, v nichž byl zapsán, a dali jej jako buřiče a ztropitele rozdvojení do vězení na odstrašující příklad jiným.[3])

Touto přísností byli sice kněží s novým řádem nespokojení na chvíli zastrašeni; ale proto »všetečni a nespokojení mudrlanti z kněžstva nezmizeli, kteří chtěli obnovenou a sjednocenou konsistoř a jí provedenou jednotu evangelickou horlivými spisy, jako nějakými hevery vyzdvihnouti a roztrhnouti.«[4]) Měli k tomu úplné právo, neboť bratrští assessorové a jejich senior účastnili se ve všech věcech, týkajících se lutheránův, ale sami nedopouštěli, aby přísedící lutherští do jejich věcí bratrských se míchali. Roku 1617 vyšel v jazyku českém spis pod názvem: »Zdání

[1]) l. c. I. 340; Sahula: Česká konfesse str. 83.
[2]) Winter: I. 340. pozn. 1.
[3]) Skála, I. 326.
[4]) l. c. II. 43.

o napravení spůsobu církví evangelických českých a uvedení jich v jednotu«, od neznámého spisovatele. Spis jest namířen proti dvojaté konsistoři, proti Bratřím v ní, a proti těm jejím členům, kteří věřili po kalvínsku, čili, jak tenkráte se říkalo, po »sakramentářsku«. Spis vyčítá Bratřím, že smýšlejí proti české konfessi, učíce jinak o osobě Kristově, křtu a večeři Páně, a jsou spolčeni se sakramentáři starými i novými; při zkoušce kandidátů na kněžství dávají se otázky, které s konfessí českou nijak se nesrovnávají; proto zpečují se mnozí při ordinování na kněžství, aby na ně senior Jednoty bratrské ruce kladl, odkudž se stalo, že mnozí jinam pro ordinaci šli, nebo při samém skutku svatém tomu s velikým pohoršením odpírali; někteří potom až do dnešního dne, co by činiti měli, pochybovali, nebo praví, že svědectví ordinování a víry od toho přijíti nemohou, který jest sakramentářskému kvasu oddaný, učení kalvinské s konfessí augsburskou a českou bojující v srdci chová, učí a zastává; nadto pro toto pohoršení někteří z panstva a rytířstva odstoupili od konfesse evangelické a přistoupili ke straně pod jednou, a odbyvše kněží svého náboženství uvedli na grunty své papežence; proto ať si každá strana světí své; lutherští stavové měli by se říditi příkladem bratrských a o to se usnésti, aby na své fary nikoho nepřijímali, leč kdo byl v domácí konsistoři ordinován; nemělo by se trpěti, aby kněží mohli o své újmě buď doma bez vokací, kterou mohou pouze kollátorové vydati, dáti světiti, neb ven z království do měst podezřelých mezi sakramentáře na ordinaci vysílati, jak se to zhusta děje od nynějšího děkana Horského; v pražských městech a jiných královských zřídka jest jedna fara a jedna škola, kde se farář a rektor (učitel) v náboženství srovnávají; buď kněz jest sakramentářem, t. j. z počtu těch lidí, kteří se v říši orthodoxi jmenují a obzvláštní svou konfessi mají, a proti tomu rektor se české konfessi přidrží, anebo kněz touž konfessí následuje, proti tomu pak rektor jest z počtu sakramentářů; což odtud pochází, že administrátor osoby dvojího náboženství, jsa v konsistoři od strany odporné vždycky hlasy přemožen, světiti a na fary dosazovati musí; i nynější professores, kteří v konsistoři sedají, na větším dílem sakramentáři jsou, ve dne v noci o to usilují, aby takové mládence odchovati mohli, kteří jejich náboženství jsou; ty potom do měst za správce školní fedrují a skrze ně bludy sakramentářské do království uvozují, a to vše pod zástěrou a pláštěm konfessi české; bratrští konsistoriáné rozsuzují pře kněží a věci manželské těch, kteří se ad-

ministrátorem a konsistoriány spravují, ale nepřipouštějí, aby administrátor a konsistoriané pře jejich podřízených soudili, než sami to mezi sebou tajně, jako by druhá konsistoř byla, pokojí; protož spravedlivé jest, aby také svých kněží pře a rozepře v konsistoři přednášeli, anebo, že docela bez hříchu jsou, prokázali; panstvo a rytířstvo z Jednoty bratrské církevní správce a kněze, milující českou konfessi, bez vyslyšení z míst jejich vysazuje (t. j. odstraňuje) a na jejich místa Bratří ,nebo sakramentáře (kalvíny) uvádí; již se nalézají i ti, kteří lámání chleba kalvínské do svých církví uvésti usilují, čímž sami osvědčují, že od konfessí české v artikuli o večeři Páně daleci jsou, a daleko jinší konfessi než tu, kteráž jest od krále tomuto království osvobozena (propůjčena), následují; dávají také tím příčinu královským a jiným stavům pod obojí, aby touž svobodu a vysazování kazatelův a kněží evangelických všech provozovali a užívali; mimo Bratří jsou mezi kazateli též sakramentáři, nejsou-li zjevní, jsou však potměšilí, na jejichž kázaní zatmělá a kejklířská osadníci častokráte naříkají; s velikým pohoršením v Praze i jinde po městech kněží a správcové strany administrátorovy užívají jiných ceremonií a jiného posvátného roucha mimo to, kteréhož užívati on obyčej má; libovolně počínají si při křtu, večeři Páně a oddavcích; někteří neužívají při posluhování večeře Páně ornátu nebo komže, ačkoli to svým osadníkům činiti slíbili; nevypravitelná naříkání se slyší ve všech církvích evangelických, že katechismus Heidlberský (kalvínský), konfessi české i augsburské zjevně odporující, do školy usilováním některých tajných sakramentářů jest uveden a katechismus dra Martina Luthera, kterého mnoho let se požívalo, před tím zavržen; nebude-li ten katechismus sakramentářský z církví a škol evangelických království českého vyvržen: nikda se nestane, aby pravda slova Božího vedle konfessí české, s augsburskou a s katechismem Lutherovým se srovnávající, upřímně a bez falše potomkům zachována byla; defensorům sluší míti na péči, aby starobylá akademie císaře Karla IV. byla obnovena a v ní fakulta theologická nařízena, neboť nesnáze a roztržitosti o náboženství pocházejí z nedostatku učených a upřímných theologů; veliká potřeba jest, aby byl větší dozor na knihtiskaře v pražských městech, kteří všelijaké nešlechetné sakramentářské knihy a spisy s vypuštěním jména svého a místa bez vědomí konsistoře tisknou; tak r. 1609 vydal za administrátora Eliáše Šuda dobré paměti Jan Optimates, »arcikalvinista«, v jazyku českém: »Zrcadlo všeho křesťanského

náboženství«, kde ten artikul o večeři Páně proti znění konfessí české nestydatě zjinačiti a stavům připsati směl; tolikéž Jiří Dačický vydal nedávno slabikáře české, kde položil otázky proti konfessí české čelící o večeři Páně, totiž: »Co tu přijímáš, když se podává chléb posvátný? Paměť Těla P. n. Ježíše Krista, za nás na kříži usmrceného; Co tu přijímáš, když se podává víno posvátné? Paměť (památku; kalvínské učení) krve P. n. Ježíše Krista za nás na kříži vylité«; což oboje od sakramentářů se stalo; vydávají se zjinačené exempláře české konfesse; kdo proti tomu mluví, bývá pokládán za rušitele obecného dobra; jest potřebí, zjinačené exempláře skoupiti, a o vytisknutí přesné konfesse české dle prvního vydání se postarati.[1])

Když páni, rytíři a vyslaní z královských měst, přiznávající se k Jednotě bratrské, na ten čas právě v Praze přítomni tento spis do rukou dostali, byli rozhořčeni, utekli se o to k defensorům a podali jim obranu svou a svého kněžstva, kde spis neznámého autora prohlašují za pomluvu a ospravedlňují sebe, seniora a své duchovenstvo mělce, jak mohou [2]).

Na »Napravení« vyšla potom písemní odpověď pod »jménem jednoho věrného přítele náboženství pod obojí, jednou na výborné míře postaveného, porovnání stavův účastníka, vyznavače i stálého následovníka.« Tento neznámý spisovatel nazývá původce »Napravení« pletichářem, pomlouvačem, buřičem a rušitelem veřejného pokoje a dobra, »v němž nemusí jedna česká upřímná, dobrá žilka býti a musí býti nepřítel národa českého a obecného dobrého; a kdo ví z jaké slepenice pošel, a jaký převrácený soud míti musí, když takovému svatému porovnání nic nepřeje;« a viní administrátora, že za tímto spisem stojí, a »jej sám roztrušoval;« »páni defensoři ráčí věděti, co k tomu říkati; ale administrátor, když takové spisy roztrušuje, musí sobě to vše libovati; ježto by měl raději míti pozor na to, aby se podle své instrukce choval, střízlivější a příkladnější život vedl, do svého svědomí nahlédal, a ne aby jiným v svědomí sahal, a ten svatý pokoj, tak mocně utvrzený, rušiti chtěl, nedávaje se tudy v podezření, že nějaké stejné srozumění má s těmi, kteří nám Majestátu a našeho podle něho porovnání nepřejí; administrátor jest příčinou, že ten milostný a blahoslavený pokoj a pěkný řád v nepokoj a neřád se uvozovati počíná; odkudž také nic divno není, že někteří od našeho náboženství odpadají; konečně páni defensorové, dovědouce

[1]) l. c. II. 43—49.
[2]) l. c. II. 49—54.

se toho v pravdě, kdo jest auktor spisu, ráčí jej ztrestati, jako r. 1611 děkana chrudimského pro podobný spis bouřlivý, který ani stého dílu tak mnoho neprovinil, jako tento buřič[1]).«

Poměry nové konsistoře evangelické vypsal nejlépe Kezelius ve své kronice Boleslavské: »Konsistoř závisť velikou od strany odporné (t. j. katolické) měla, i sami mezi sebou, jak političtí, tak kněží se nesrovnávali, jedni druhé podhlídali, i mezi těmi dvanácti obnovenými konsistoriány veliká nesvornost byla, jedni druhým na vzdůru, co mohli protimyslného, činili, jedni druhé haněli, pikartovali, kalvinovali, že se jedni pod druhých pláštěm kryjí, sobě vyčítali a skůro na tré se děliti chtěli.« Jinde dí o nesvornosti konsistoře týž učený kronikář: »Děkanství do vsí přenášeti chtěli z měst, každý chtěl svou víru míti, o agendu (stran obřadů) nikdy se snésti nemohli; ... ani ta konfessí česká ani augšpurská jim obstáti nemohla, stary i novy sakramentáře si vymyslili, augšpurskou variatam et invariatam confessionem[2]) nazývali.« Když pod správu konsistoře byli vpraveni i kněží němečtí, byl zmatek nejhrubší. Kezelius[3]) dí tou příčinou: »Němečtí kněží, zvláště cizozemci, kteréž páni stavové beze všech jejich zásluh k své konsistoři a konfessí přihrnuli, naprosto tou konfessí ani konsistoří se říditi nechtěli.« I jméno chtěli míti obzvláštní a jen sobě příslušné, totiž jméno lutheránů[4]).

Tedy v táboře protestantském a jeho konsistoři panovala veliká rozháranost a nesnášenlivost stran, nebylo řeči o jednotě vyznání dle české konfesse, Bratří měli hlavní slovo a byli vedoucí rozhodující stranou; lutheráné byli pošinuti do zadu; kalvínství, cizozemské, švýcarsko-francouzské, hostinské náboženství, rozšiřovalo se pod pláštíkem české konfešse úžasnou měrou v Čechách

---

[1]) l. c. II. 54—59.

[2]) „Invariata" confessio (nezměněná konfesse) augsburská jest přesně lutherská; ale Melanchthon změnil v ní k vůli Švýcarům článek 10. o večeři Páně. „Variata" (změněná) z r. 1540 připouští výklad i zwingliánský i kalvínský. Srv. můj „Všeobecný děj. církv." III. 117., kde v poznámce oba texty jsou uvedeny.

[3]) Vlastně Bydžovský Jiří; byl r. 1604 za mistra učení Pražského povýšen, řídil Malostranskou školu u sv. Mikuláše r. 1604—1605, školu v Mladé Boleslavi r. 1605, téhož roku vzdal se učitelství a stal se předním písařem městského úřadu, byl potom r. 1618 zvolen za primátora města; po bitvě Bělohorské byl vězněn, vystěhoval se r. 1627 do Míšně, žil tam 12 let, přišel v cizině o všechno, vrátil se r. 1639 do Mladé Boleslavě, byl poznán a 18 dní vězněn, žil potom opuštěn bídně v Mladé Boleslavi, kde zemřel 1654. Sepsal „Kroniku města Boleslavi Mladé."

[4]) Winter: I. 340. 341.

a ubíralo půdu lutheránství. Četní páni a rytíři, vidouce tento neutěšený stav, stávali se katolíky a zaváděli potom na svých statcích katolické náboženství. Katolíci nepůsobili nijak k oné rozháranosti. Pro tento neutěšený stav náboženský v protestantství českém nebylo léku, »až přišla katastrofa, která rozvaděné evangelíky,« jak dobře podotýká Winter [1]), »smetla všechny stejně bez rozdílu.«

Evangelická konsistoř měla do svého konce tři administrátory: Šuda (1609—1614), Sigmunda Crinita Misena (1614—1619) a Dikasta (1619—1621), jenž se seniorem Cyrem korunoval r. 1620 Fridricha Falckého za českého krále a byl po bitvě Bělohorské vypovězen, čímž evangelická konsistoř skončila [2]).

14. Vpád Pasovských do Prahy; vzdání se krále Rudolfa II. trůnu; volba Matyáše za krále českého.

Čeští protestantští stavové odměnili se císaři Rudolfovi II. hrozným nevděkem za propůjčenou svobodu náboženskou při vpádu Pasovských do Čech, a do Prahy: [3]) zradili ho a přinutili, že se musil vzdáti českého trůnu.

V Čechách byla dvojí vláda a dvojí výkonná moc: královská a defensorská, tato opírajíc se k tomu ještě o cizinu, jmenovitě Falci. Císař Rudolf II. nesl docela přirozeně těžce snížení své důstojnosti panovnické, které plynulo nutně z Majestátu a ustanovení defensorův a z rozptýlení mocnářství Habsburského povstáním jeho bratra Matyáše, i pomýšlel na to, aby opět předešlý stav zavedl a potrestal Matyáše, jemuž přičítal za vinu všechny nehody, které ho posledního času stihly. Za tou příčinou věnoval veškeru svou důvěru arciknížeti Leopoldovi, mladšímu bratru arciknížete Ferdinanda Štýrského, svému bratránku, který byl biskupem pasovským a štrasburským, ale na kněze posvěcen nebyl, a chtěl mu zjednati nástupnictví v Čechách, což čelilo nejen proti právům Matyáše a druhých bratrů Rudolfových, ale i proti vlastnímu bratru Leopoldovi, staršímu Ferdinandovi,

[1]) l. c. I. 341.
[2]) l. c. I. 341. 342.
[3]) **Skála**: L. 1611. II. 264 sqq. — **Slavata**: II. 1 ssqq. — **Gindely**: Rudolf II., II. 164 sqq. — **Tomek**: Děje království Českého. V Praze 1876. 4 vydání; str. 271 sqq. — **Týž**: Novější dějepis rakouský (1526—1860). V Praze 1887 str. 158 sqq. — **Dr. Jan Kryštůfek**: Dějiny nové doby, str 265 sqq.

jimžto dle přirozené postoupnosti náležela přednost. Spor o dědictví Clevské a Jülišské zavdával Rudolfovi příležitost ke zbrojení. Ale všichni nepřátelé domu Habsburského hýbali se, aby zvrátili jeho převahu v Evropě, a král francouzský Jindřich IV. (1589—1610) zosnoval celý plán, dle něhož státoprávní poměry Evropy měly býti převráceny, však nežli ukončil válečné přípravy, byl od blouznivce Ravaillaca úkladně zavražděn. V tomto nebezpečenství starali se přátelé domu Habsburského, aby smířili rozvaděné korunované bratry Rudolfa a Matyáše pro lepší odolání společným a mocným nepřátelům. Císař svolil k tomu cíli ke společnému sjetí arciknižat a přátel domu Rakouského v Praze. Ale Matyáš nedostavil se osobně, vymlouvaje se nebezpečenstvím, které prý hrozilo jeho zemím od vojska pasovského. Vyjednávalo se mezi Prahou a Vídní poselstvími vlekle čtyři měsíce, a konec byl, že Matyáš byl volným odprositi Rudolfa pro uražení jeho důstojnosti, což za něho vykonati měli oba arciknížata: Maximilian, vladař tyrolský, a arcikníže Ferdinand, panovník štýrský. Ale Matyáš nechtěl podepsati smírnou smlouvu, pokud nebude vojsko pasovské rozpuštěno. Rudolf svolil k jeho žádosti a vydal rozkaz, aby se vojsko rozešlo; Matyáš nemaje více příčiny k nedůvěře podepsal smlouvu a odprosil císaře ustanoveným způsobem.

Ale pasovské vojsko nerozešlo se, žádajíc napřed vyplacení svého žoldu, kterýž mu byl zadržen. Schválně nastrojil arcikníže Leopold věc tak, aby mohl o své újmě provésti úklady proti českým stavům a králi Matyášovi, když od nich císař, smířiv se s bratrem, upustil. Po dlouhém sem tam dopisování mezi Matyášem, císařem a Leopoldem, který přebýval toho času u císaře v Praze, vtrhlo vojsko pasovské 12.000 mužů silné, majíc v čele Vavřince Raméa, 21. prosince 1610 do Horních Rakous a zdrancovavši zemi tu, překročilo 31. ledna 1611 hranice české, dobylo Budějovic, Krumlova, Tábora, Písku, potom Berouna a položilo se konečně u Prahy na Bílé Hoře.

Císař Rudolf hned na zprávu, že Pasovští vtrhli do země, svolal sněm do Prahy a nařídil veřejnou hotovost. Branná soustava českého státu byla zajisté v prabídném stavu, když sbor 12.000 dobrodruhův uprostřed zimy mohl protáhnouti Čechy od jihu až ku Praze, zmocniti se hrazených měst, zdrancovati zemi a na celé cestě nenaraziti na žádný vážný odpor. O bývalé bojovnosti českého národa není nikde stopy. Čechové přestali býti již dávno strachovanými válečníky, majícími výtečné hejtmany a vojevůdce, a stali se malátnými, hádky milovnými bohoslovci, jimž novoty

Lutherovy byly vrcholem moudrosti, a staré řády domácí hodnými zničení. Když Pasovští přitáhli již k samé Praze, poručil jim císař skrze arciknížete Leopolda, aby odtáhli. Avšak oni řídíce se tajnými rozkazy Leopoldovými, zcela opačnými, použili lsti, přepadli Prahu, slezli zeď nejprve na Petříně, a po krvavém, ale nerovném odporu, jejž řídil hrabě Jindřich Thurn, který v něm lehko byl raněn a ukryl se v domě kněžny z Lobkovic s Linhartem Kolonou z Felsu, Janem Jiřím ze Švamberka a ještě s některými jinými [1]), zmocnili se Malé Strany. Hned brali se přes most ke Starému Městu, kdež však byli odraženi střelbou z děl a ručnic; jen některý hlouček jezdců proskočil v prvním okamžení do Starého a Nového Města, ale byli od českého lidu pobiti nebo zjímáni.

V tom povstal mezi obecným lidem a pražskou chasou, která se vůbec čtveráci [2]) jmenovala, křik, že se někteří Pasovští ukryli v klášteře františkánů bosáků u Panny Marie Sněžné na Novém mostě. Povstala bouře proti klášterům na Starém a Novém Městě. První útok byl učiněn, až kam lid pronásledoval posledního Pasovského, na Vyšehradě na kostel sv. Petra. Duchovní, který tam přišel vstříc zuřící chase, poznal hned hrozící nebezpečenství, a prosil na kolenou za milost, kterou dostal, ale kostel byl vyloupen. Potom obrátila se lůza proti benediktinskému klášteru Emauzskému, nalezla tam dva mnichy, které zabila, a hledala opata, o němž myslila, že o vpádu Pasovských věděl, ale nenalezla ho, ježto se dobře ukryl v kamnech; klášter a kostel byly vyloupeny. Odtud odebrala se část na Karlov, druhá na klášter sv. Anežky a třetí na klášter minoritský sv. Jakuba. Kdo z duchovenstva je potkal, byl poražen, ztýrán a zavražděn. Jeden jesuita byl beze všech okolků k Vltavě vlečen a do ní vržen. Klášter sv. Jakuba ubránili před tou lůzou řezníci staroměstští jakožto přední patronové a fedrovníci jeho [3]), ačkoli byli protestanté. [4]) Karlov, jehož nikdo nehájil, byl zloupen, a opat s dvěma mnichy zabiti. Klášter sv. Anežky byl vyloupen, obyvatelé jeho zachovali se ještě v čas útěkem. Hrůzy ošklivostí naplňující páchala lůza v klášteře františkánském u Panny Marie Sněžné, který měl 17 řeholníků, z nichž dva kvardiáni a jeden frater nedávno odcestovali do Vídně. Jedna část lůzy obsadila

[1]) Slavata II. 7.
[2]) l. c. II. 8.
[3]) Skála II. 283.
[4]) Schmidl II. 599.

rychle všechny východy, druhá část vrahů vrazila do vnitř kláštera v okamžení, kdy řeholníci nic zlého netušice po svých prácech šli: jeden, který nesl dříví do kuchyně, byl na cestě zabit; druhý byv hřmotem vylákán, vyšel z refektáře a byl holemi ubit; třetímu byly v kostele při oltáři useknuty obě ruce, v nichž držel tašku naplněnou s posvěcenými hostiemi, potom byl zabit a svaté hostie nohama pošlapány od vrahů, kteří pronášeli při tom rouhavé řeči, že katolický Bůh jest málomocný, když toto trpí.[1]) Podobně byli čtyři řeholníci ve vnitřních prostorách kláštera nalezení bez milosrdenství zavražděni. Někteří z lidu hrozíce se těchto ohavností, prosili za život ohrožených, ale rozzuřená lůza hrozila jim za jejich milosrdenství podobným osudem, majíc jednoho každého takového za jednušku,[2]) t. j. katolíka. Ještě bylo osm řeholníků na živě, kteří se ukryli. Jednomu z nich podařilo se utéci na střechu sousedního domu, kde zůstal dva dni ukryt potom utekl se šťastně do kláštera sv. Jakuba a byl jediný, který se zachoval. Ostatních sedm zalezlo na věž, byli nalezeni a čtyři hned zavražděni; ostatní tři měli ještě čas, že skrze věžní okno vylezli na střechu, ale byli odkryti, dva z nich byli jako holubi se střechy sestřeleni a spadli se střechy mrtvi na zemi, třetí byl uchopen a slovně na kusy rozsekán. S mrtvolami bylo co nejhanebněji nakládáno, čtyry byly do naha svlečeny a na ulici vyhozeny, kde ležely tři dni. Klášter byl zloupen, vrahové oblékli se do rouch zavražděných řeholníkův a kostelních rouch a tropili hroznou neplechu v posvátných zdech klášterních. Ani mrtvých těl v hrobech neušetřili, mezi nimiž i tělo Ferdinanda z Donína, někdejšího hofmistra království českého, v kapli ležící, nežli bude hrobka pro ně zřízena, ven z truhly vyvrhli a obnažili a co klenotů na něm našli, pobrali[3]). K polednímu valila se zuřící lůza kolem 3.000 hlav silná na jesuitskou kollej, která byla plna jesuitův, a v níž byl právě přítomen i provinciál Argentus, křičíc, že jesuité jsou původci vpádu Pasovských, a že 300 pasovských ozbrojencův jest v kolleji ukryto;

[1]) Schmidl: II. 602, docela po kalvínsku; viz můj „Všeob. círk. děj." III. 226. V Paříži vrazili Hugenotti do chrámu sv. Medárda a šlapali nohama na sv. hostie po zemi rozházené v prosinci 1561, při čemž byl Beza přítomen a psal o tom s chloubou Kalvínovi (30. pros. 1561, že „model (obrazů) a onoho chlebíčkového Boha neušetřili." — V Hollandsku hrabě Cülemburg krmil svého papouška posvěcenými hostiemi l. c. III. 245. — Čeští protestanté nezůstali k své věčné hanbě za svými spoluvyznávači v cizině.

[2]) Skála II. 283.

[3]) Praví Skála l. c.

byla též rozšířena pověst, že v kolleji jsou ukryty veliké zásoby zbraně a střeliva. Zuřivci obklopili kollej, naplnili všechny okolní ulice a oblehli všechny přístupy do ní. Však tu dobu stála stavovská jízda pod velením pana Jiřího Vratislava z Mitrovic na náměstí mezi Karlovým mostem a kollejí (na křižovnickém náměstí). Velitel snažil se upokojiti lid a vybízel k rozchodu, ale nadarmo; křičeli, že jesuité ukrývají 300 Pasovských. Tu Jiří z Mitrovic, chtěje lid o této pomluvě přesvědčiti, vyjednával s jesuity, aby dovolili prohlídku domu, k čemuž provinciál Argentus s radostí svolil. Na prohlídku vyslal čtyři rytíře: Jindřicha Penčíka z Penčíku, Tomáše z Hoffu, Karla Kozku z Kozkynice a jednoho skotského rytíře Jakuba Andreschana, aby prohlédli kollej. V průvodu P. rektora Gerana prohledali všechny místnosti a kouty kolleje, konviktův a chrámů, ale nenalezli nic. Když šli kolem oken, vyhledli ven na ulici a oznámili lidu, že nic posud nenalezli; ale lid zasypal je nadávkami, že jsou zrádcové, příznivci jesuitů, kteří musí býti s oken s jesuity svrženi. Rytíři byli tímto křikem rozjítřeni, skončivše prohlídku, vsedli na kůň, vjeli několikráte mezi lid a tak jej rozprášili. Jesuité byli zachráněni pro tu chvíli, ale když k večeru stavovská jízda opouštěla náměstí, ztrávili noc plni ouzkosti, aby se na kollej nestal útok. Na radu provinciálovu opustili k ránu kollej a ukryli se v domech příznivců svých; jenom několik jich zůstalo v kolleji, která druhý den hned ve čtvrtek dostala na jejich žádost stavovskou posádku, na kterou se potom lůza neodvážila. Posádka byla potom o něco později rozmnožena na 450 mužů, kterým velel Karel Cró. V pátek a v sobotu přišli do kolleje pánové Václav Vchynský, jeho bratr Vilém a někteří páni a oznámili, že stavové vzali kollej pod svou ochranu, proto může býti jistou. Ale pověst o úkrytu zbraně a střeliva v městě neutuchla. Dne 19. února přišel Vilém Vchynský na rozkaz stavů prohledat kollej, ale při nejbedlivějším pátrání nenašel nic. Za několik dní potom přišel s vojáky do kolleje vexillář Starého města, dal kopati v zahradě a kopími bodati do zdí. Když je minister kolleje napomenul, aby si mírněji počínali, dali tomu ten smysl, že je chce odvrátiti od skrýše zbraní, kterou již nalezli, a běželi s tím hned ke stavům.

Nastal hrozný hřmot a sběh lidu; vrchní vůdce vojska hrabě Thurn dostal rozkaz vyšetřit věc; ten tam vyslal v poledne Karla Cró-a s oddělením vojska, aby důkladnou prohlídku vykonal. Karel Cró zavolal si rektora a přednější jesuity, mezi

nimiž byl i provinciál, a žádal na nich za vydání zbraně stavům z vděčnosti, že je zachránili a chrání; avšak provinciál odvětil, že zde žádných zbraní není ukryto. Cró zanechal vojáky v kolleji a zakázal jesuitům vycházeti, až se věc zjistí. Brzy se vrátil s velikým zástupem: Bohuchval Jaroslav z Náchoda, Gottfrid z Bibersdorffa a Bernard Hochauser z Hochaus, majíce sebou několik udavačů, horníka, chlapce žáka jesuitského, a několik jiných, kteří dům znali, vykonali tu nejbedlivější prohlídku až do večera, ale nenalezli nic; lid přijal je, když vycházeli z kolleje, s velikým reptáním, jakoby byli svou povinnost nedbale vykonali.[1]) Tím skončila se ona hrůzovláda proti klášterům.[2]) Proti mysli stavů bylo, že neskrocená lůza dávala sobě titul stavu čtvrtého. Po skončené bouři byli potom někteří na hrdle trestáni.[3])

Arcikníže Leopold, maje vítězství již za dobyté, postavil se přímo v čelo Pasovských, rozkazoval Pražanům a stavům, kteří se již dostavili do Prahy, ve jméně císaře, aby otevřeli jeho vojsku Staré a Nové Město a učinili přísahu, že chtějí s vojskem pasovským věrně sloužiti císaři proti každému jeho odpůrci. Stavové zamítli jeho žádost a vypravili posly do druhých korunních zemí, ke králi Matyášovi a ke knížatům protestantským do Němec, žádajíce za pomoc. Matyáš, uslyšev o vpádu Pasovských do Čech, vypravil hned ku Praze 8.000 mužů, sám pak následoval brzy za nimi. V druhé polovici února 1611 měli stavové již 30.000 mužů vojska; ale místo, aby škůdce zemské obklopili a zničili, dali se do planého vyjednávání. Leopold užil této nerozhodnosti, opustil s Pasovskými tajně nočního času (11. března) Prahu a vrátil se spěšně do Budějovic, kde vojsko bylo rozpuštěno. Leopold a Ramée dostali se šťastně po zlaté cestce do Pasova.

Slavata praví, »že žádný z Čechů ze všech tří stavův království Českého o účelu vpádu lidu pasovského žádnou vědomost neměli a nijak v tom nespolupůsobili. Ani Slavata ani Martinic nebyli v žádné radě, v kteréž by to uvažováno bylo v příčině arciknížete Leopolda, aby v království Českém králem byl. Nikdy žádný s nimi spolu anebo s jedním obzvláště o tom nemluvili, a ovšem s žádným z nich o tom jednáno nebylo, aby k tomu nápomocni byli spolu, nebo jeden z nich, aby J. M. arcikníže Leopold králem českým býti mohl; proto jest nestoudně křivým

[1]) Schmidl: II. 599—606.
[2]) Viz její popis u Gindelyho Rudolf II., II. 202—206.
[3]) Skála I. 283.

tvrzení povstalých stavů v první apologii, kterou vydali po vyhození obou hrabat s oken hradu pražského, že proto vyhodili, jelikož »chtěli krále Matyáše o čekanství na české království připraviti a na jiného to přivésti.« [1])

Vpád Pasovských stal se osudným císaři Rudolfu II. Vojsko stavovské hned po jejich odchodu 11. března obsadilo Hradčany a královský hrad. Hrabě Thurn s jinými veliteli vyžádal si slyšení u císaře a promluvil k němu: »že jsou se k službě J. M. C. dostavili a J. M. C. proti všem jeho nepřátelům, odpůrníkům a neposlušným až do přemožení hrdel svých chrániti chtějí.« Jak neupřímně to myslili, dokazovalo obsazení hradu stráží moravského pluku a postavení stráže i na hoře nad mostem prašným, tak že císař ani přes pavlače nad tím mostem do zahrady choditi nemohl na procházku. [2]) Byl chován v čestném zajetí, což trvalo několik neděl.

Matyáš přijel 24. března do Prahy, nepřijal pozvání bratrova, aby se ubytoval na hradě, ale uhostil se v domě císařského rychtáře staroměstského Jana Kirchmajera, [3]) a začal vyjednávati s králem Rudolfem a stavy, kterak by se stal českým králem. Stavové scházeli se ke svým poradám na staroměstské radnici; porad se na žádost jejich s povolením císaře Rudolfa účastnil též pan Adam z Waldsteina, nejvyšší zemský sudí. Ale nejvyšší purkrabí pražský pan Adam ze Šternberka, nejvyšší kancléř kníže Lobkovic, karlsteinský purkrabí Slavata, zemský soudce hrabě Martinic, nejvyšší písař království českého pan Jan z Klenového a podkomoří království českého pan Purkhardt Točník nechodili mezi stavy na staroměstskou radnici, než na kancelář českou, uvažovali bedlivě, co jim jménem císařovým poručeno bylo, a nestavěli se po veškeren čas, pokud Matyáš za krále českého korunován nebyl, před tohoto, až je vedle jiných stavů císař Rudolf z poddanosti, povinnosti a závazkův k němu propustil; což přes půltřetího měsíce trvalo.[4]) Tak byli věrni svému králi, neohlížejíce se na to, že tím ztratiti mohou své úřady a nezískají lásky nového panovníka.

Protestantští stavové, zvláště přední osoby mezi nimi, nestyděli se ustavičně Rudolfovi hroziti, že, nerozepíše-li sněm obecní a generální brzy, a nedá-li na něm krále uherského a če-

[1]) Slavata II. 9.
[2]) l. c. II. 13.
[3]) l. c. II. 14.
[4]) l. c.

kance království českého Matyáše za dokonalého krále vyhlásiti a korunovati, a jemu království české úplně nepostoupí, tehdy ho na sněmě sesadí a Matyáše za krále přijmou a korunovati budou.[1]) Rudolf nemaje nikde zastání, byl přinucen svolati generální sněm, který byl 12. dubna 1611 v Praze zahájen, a učinil mu návrh, aby pro sešlost věku jeho Matyáše za krále českého zvolili a korunovali. Potom zvolili stavové Matyáše za krále a korunovali 23. května 1611; o rok později byl zvolen za císaře římsko-německého ve Frankfurtě 3. června 1620.

Ke korunovaci Matyášově za krále českého sjelo se veliké množství panstva domácího i cizího do Prahy, tak že bylo zle o byty. Přijel též papežský nuntius Placidus de Marra, biskup z Melf; tu nastrojili nepřátelé Martinicovi, chtějíce ho zostuditi u krále i nuntia, a provésti, aby nebyl opět ve vysoký zemský úřad od nového krále postaven, věc tak, že dvorský maršálek, protestant, ubytoval nuntia v domě Martinicově. Tento dům[2]) byl malý a stačil sotva četné rodině Martinicově, který z prva odvolávaje se k tomu, že toto ubytování jest proti všemu právu a obyčeji království českého, tomu odporoval, ale když maršálek prohlásil, že jest to vůle J. M. C., který si přeje míti nuntia poblíž sebe, povolil a nuntia s jeho komonstvem do svého domu přijal, uskrovniv se. Bylo to jeho štěstí, rozmlouval denně s nuntiem, vešel v bližší styky s Melicharem Khleslem, biskupem vídeňským, důvěrníkem a hlavním rádcem Matyášovým, který k nuntiovi chodíval; oba poznali v něm horlivého, upřímného katolíka a doporučili ho králi Matyášovi, který ho ponechal v jeho vysokých úřadech.[3])

Útrapy Rudolfovy po vzdání se trůnu českého nebyly ještě u konce. Když mu byl podán list na propuštění všech stavů království českého z poddané povinnosti jich ku podpisu, nechtěl jej hned podepsati, až opět někteří nekatoličtí, obzvláště ti, kteří statky a úřady domnívali se skrze tu proměnu dostati, s hurtem do antekomory k J. M. C. přišli a tu veliké pohrůžky činili a jestli hned toho listu nepodpíše, že z toho mnoho zlého pojde; a tak dohnali ho mocně ku podpisu toho listu. Když za korunovace v chrámě sv. Víta mnoho hlučně se troubilo a bubnovalo a na vrchu sv. Vavřince z velikých kusů hřmotně se střílelo: nebyl císař ani v kostele ani ve svých obyčejných po-

---

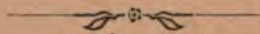
[1]) l. c. II. 19.

[2]) Stál tam, kde nyní jest vojanská nemocnice na Hradčanech.

[3]) Slavata: II. 64—68.

kojích, ale odebral se do nového stavení a tu na velikém place nad konírnami se pozdržel a obědval, aby toho hřmotu nemnoho doslýchal.[1]) Když bylo mu zvěstováno, že jest po korunovaci, vyskočil a vykřikl: „Praho, nevděčná Praho! Já jsem tebe povýšil (nad Vídeň), a ty nyní dobrodince svého odstrkuješ! Pomsta Páně padniž na tebe, a kletba přijdiž na celé Čechy.« Amos Komenský, poslední českobratrský biskup a tudíž nestranný svědek, vida, že jeho církev zmírá, a to na vždycky, uvažoval o této klatbě a zvolal: »Kletba tohoto dobrotivého císaře padla na nás; byli jsme k němu nevděčni.« Komenský připisoval tedy pád protestantství nevděčnosti protestantův, a my budeme věc jmenovati pravým výrazem: zradě protestantů, spáchané na našem králi Rudolfovi, poněvadž byl upřímným katolíkem.

Císař Rudolf II. zemřel hořem 20. ledna 1612, a jest poslední z českých králů, který v Praze sídlil a tam u sv. Víta pochován jest. S ním byla zradou protestantů na něm spáchanou pochována sláva a vlastní samostatnost českého národa.

1) l. c. II. 20.

HLAVA V.

Císař Matyáš (1611—1619.)

Přiostření náboženských sporů; revoluce protestantských stavů.

15. Vrchol náboženských sporů; Broumov; spor o výklad slov v porovnání: na královských panstvích; Hrob.

Za krále Matyáše braly na sebe politické a náboženské věci tvářnost velice hrozivou. Stavové hleděli z různic v domě panovničím co nejvíce kořistiti a zemdlíti moc královskou v pouhý stín, a to ve prospěch svůj, nikoli pro dobro země. Hned před korunováním krále Matyáše předložili mu patero žádostí, směřujících ke stálému zahrožování panovníka: 1. aby měli napotom právo, jim již od krále Ferdinanda I. popírané, konati krajské sjezdy bez zvláštního povolení králova; 2. aby měli právo sbírati vojsko k své obraně, kdykoli by toho uznali potřebu; 3. aby král Matyáš stvrdil jejich konfederaci se stavy slezskými učiněnou před vydáním Majestátu r. 1609 k hájení jejich společného náboženství; 4. aby podobný spolek mohli učiniti se všemi ostatními zeměmi koruny české, tak také se stavy rakouskými a uherskými; 5. aby byly obnoveny přátelské smlouvy, tak zvané dědičné jednoty mezi Čechy a kurfirsty nyní protestantskými, saským, falckým a braniborským, uzavřené někdy od krále Jiřího, v takovém

způsobu, aby se češti stavové mohli dovolávati pomoci těchto cizích knížat v rozepřích se svým králem. Kdyby Matyáš byl vyhověl těmto požadavkům, byla by se moc královská stala pouhým stínem, šlechtická anarchie byla by se rozhostila po zemích koruny české, poddanská břemena byla by se utužovala bez překážky, a cizí knížata jako ochráncové stavů byla by se míchal, a zasahovala do českých věcí a ovšem nikoli zadarmo. Matyáš svolil jenom ke třetímu kusu, totiž ke spolku se Slezskem, se strany ostatních článků vymohl si odklad až do nejbližšího sněmu, ale musil hlavy stavovského odporu obmysliti úřady a jinými milostmi. Odložené čtyři artikule českých žádostí zůstaly náčelníkům stavů vhodným prostředkem ohrožovati cís. dvůr a činiti mu nesnáze, když nechoval se dle jejich vůle.

Při obnovování a obsazování nejvyšších zemských úřadů pracovali protestantští stavové o to, aby horlivé katolíky z nich odstranili, jmenovitě Martinice a Slavatu, a své stoupence tam dostali. Hrabě Jindřich Matyáš Thurn stal se purkrabím karlsteinským, který měl platu 8.000 tolarů. Toto místo slíbil mu Matyáš již na cestě své z Vídně do Prahy v Jihlavi pro případ, že se stane králem českým.[1]) Thurn jako defensor byl skoro posledním, ale stav se zemským úředníkem, stal se mezi defensory předním.[2]) Když o něho bylo výtečně postaráno, nestaral se dál o své druhy. Sobectví jest význačnou vlastností tohoto reka českého, který neuznal ani za dobré, aby se česky naučil. Protestanté neodvážili se vystoupiti proti kancléři Lobkovicovi, aby byl zbaven úřadu svého, poněvadž věděli, že má k němu nový král velikou důvěru. Martinic a Slavata měli býti odstraněni. Martinice zachoval Khlesl, doporučiv ho vřele králi, tak že se stal a zůstal královským maršálkem a přísedícím zemského soudu.[3]) Hůře bylo se Slavatou. Byl v seznamu nejvyšších úředníků vynechán a jeho poctivé jméno vzato v podezření, že kdo ví pro jaké provinění důvěry panovníkovy nezasluhuje. Místo jeho měl obdržeti vojenský plukovník Kolonna z Felsu, cizinec, tajný nepřítel Habsburků. Aby věc nebila příliš do očí, měl churavý pan Jan Jiří ze Švamberka, nejv. komorník království českého, který měl Felsovu sestru za manželku, svůj úřad zatím podržeti, v příhodné době se ho vzdáti a Felsovi postoupiti. V seznamu

---

[1]) Slavata II. 59.
[2]) l. c. II. 61.
[3]) l. c. II. 67.

nejvyšších úředníků byl Slavata vynechán.[1]) Z toho se zarmoutili nejvyšší purkrabí Šternberk a nejv. kancléř Lobkovic a chtějíce zachovati Slavatu a místo mu opatřiti, odebrali se ještě s p. Janem Sezimou a s p. Janem z Klenového před prohlášením nových nejv. úředníků k panu Švamberkovi, aby ho pohnuli, by se svého úřadu pro churavost vzdal; ale on prohlásil jim, že ten úřad ještě na rok přijme. Když oni čtyři páni chtěli odejíti s nepořízenou, přistoupila manželka Švamberkova k svému manželu, pošeptala mu něco zlehka do ucha a odešla. Švamberk změnil hned svůj úmysl, vzdal se svého úřadu, a prosil ony pány, aby ve jméně jeho poddanou omluvu učinili. Paní ze Švamberka doufala, že tak její bratr Linhart Kolonna z Felsu jeden zemský úřad dostane: ale zmýlila je oba i jiné ta naděje. Jmenovaní pánové oznámili věc králi, který prohlásil, že to déle uváží, a Lobkovic spěchal hned ke kapucínům a prosil je, obzvláště P. Vavřince Brindisia, za vroucnou modlitbu k Bohu, aby na přímluvu Panny Marie srdce královo v té věci k dobrému a užitečnému rozhodnutí naklonil. Ještě téhož dne ke čtvrté hodině odpoledne byli jmenovaní čtyři pánové povoláni ke slyšení u krále, který jim oznámil, že s omluvou pana Švamberka jest spokojen, jmenuje na jeho místo Jana Sezimu ze Sezimova a Oustí nejv. komorníkem, pana Jiřího z Talmberka nejv. sudím zemským a hrab. Slavatu nejv. sudím dvorským. Slavata dostal vyšší úřad nežli měl, ale méně výnosný;[2]) byl úplně spokojen a stal se později ještě presidentem nad appellacemi. Katolíci děkovali Bohu, že tito horliví katolíci: Lobkovic, Slavata a Martinic nejvyššími úředníky zemskými zůstali a věc katolickou v královské radě hájiti mohli.

Dne 23. srpna 1611 opustil král Matyáš Prahu a odebral se do Lužice a Slezska, aby si tam dal holdovati. Vnitřní politické a náboženské sváry a spory trvaly dále. Náčelníci českých stavů hleděli stálého spojení s předními osobami mezi stavy druhých zemích císařských, zvláště v Uhersku a Rakousku, kteréž byly naplněny týmž duchem odporu. Někteří dopisovali si důvěrně s knížaty jednoty (unie) evangelické nejvíce prostřednictvím knížete Kristiana Anhaltského a s některými jinými mocnostmi, jako s Benátčany a Hollanďany, kteří po zmaření nepřátelských záměrů krále francouzského Jindřicha IV. proti domu Habsburskému nepřestávali očekávati a vyhledávati nové příležitosti k začetí všeobecné

[1]) Viz jej u Slavaty II. 61.
[2]) l. c. II. 61.

války k záhubě jeho. Za takových okolností byla vláda císaře Matyáše vně i uvnitř jeho říše mnohem chatrnější nežli vláda jeho předchůdce, kterému byl vytýkal neschopnost. Jeho hlavním rádcem a milostníkem byl vídeňský biskup Khlesl, jehož povýšil za ředitele tajné rady své, k úřadu, kterého dosud nebývalo, a vymohl mu později na papeži povýšení za kardinála[1]). Matyáš sám sebou nebyl rázné povahy, ale měl rázné úředníky a činil vše s jejich radou.

Náboženské spory trvaly dále i po Majestátu. Protestanté začali se zmocňovati katolických kostelův a vyháněli katolické faráře. V Chomutově byli vyhnáni hned po vydání Majestátu tři faráři a z panství chomutovského osm, jejich místa byla predikanty obsazena, a Chomutovští zmocnili se hlavního kostela: ale katolíci bránili se, žalovali u zemské vlády a vyhráli process[2]). V Krumlově postavil pan Hannibal z Waldsteina do městské rady protestanty na místo katolíků, vzal těmto kostel a zavedl predikanta. Ale katolíci bránili se, věc dostala se až k císaři, a katolíci přišli k svému právu. Když v pátek 18. listopadu 1611 radní byli na radnici shromážděni, vrazilo několik protestantů do světnice, žádajíce, že k rozkazu Budovce a Švamberka má býti uveden predikant, a sotva se někteří z nich zdrželi, že radních přes stůl za vlasy netahali. (Stížnost katolíků ke komoře č. z 31. pros. 1611.) Do Českých Budějovic, města katolického, chtěli dostati predikanta, ale město se bránilo, až se ubránilo (Zpráva děkanova ze dne 7. srpna 1610). V Pardubicích, Brandýse, Přelouči a v Kostelci chtěli míti predikanta, ale jiní bránili tomu, a spor přišel až k císaři. (Přípis arcibiskupův z 13. února 1610, v kterém praví arcibiskup, že »pořádnému kněžstvu nátisky netoliko od obcí, ano i od sedláků se dějí, z fary potiskují; ku př. Brandejští a Pardubští, kteří děkana, že jest se konsistoři dolejší připojil a nové náboženství přejal, k své vůli přivedli. Přeloučtí, Kostelečtí nad Labem jakéhosi zmařilého soukenníka a Ounhoštští nedodařilého krejčího za faráře zvolili«). V Tachově zmocnili se protestanté kostela karmelitánského, a přivedli si každou neděli nějakého predikanta, aby kázal. Dva sousedé otevřeli skříň děkanského kostela a odnesli kalich. Dověděv se to děkan Kašpar Söldner poručil vrátiti kalich, ale vymluvili se, že si jej vydlužili, aby podle něho zařídili kalich nový. Nevrátili nic, a spor o kostel a kalich dostal se až k císaři (12. pros. 1609), a vedl se bez

[1]) Tomek: Novější dějepis rakouský str. 165. 166.
[2]) Schmidl: II. 548—550.

ustání, až r. 1618 přivlastnili si protestanté děkanský kostel, vyházeli oltáře a ostatky Svatých, vypudili katolického děkana, uvedli pastora, vybrali z kostela a poslali ku potřebám vzdorokráli Fridrichu Falckému do Prahy 28 skvostných mešních ornátů, velikou stříbrnou monstranci na 42 hřivny, 8 stříbrných kalichů čtrnácti hříven atd. Po porážce vzdorokrále na Bílé Hoře musila obec všechno nahraditi (Bílek, Dějiny konfiskací Českých II. 1232[1]).

Po Majestátu šlo o katolické kostely a zádušní jmění, jejichž právo, zůstati v rukou katolických, katolíci až k nejvyšší stolici čili instanci hájili.

Zvláštní mrzutý spor měli jesuité v Jindřichově Hradci a byli pomlouváni, že vyházeli mrtvoly pod obojí z kostela Boží Trojice na předměstí. Tento kostel, kteréhož užívali pod obojí, odevzdal r. 1606 Vilém Slavata správě jesuitův jako kollátor[2]. Roku 1609 snažili se Jindřicho-Hradečtí protestanté nákladnými cestami k některým pánům dosíci toho, aby do onoho kostela byl lutheránský predikant dosazen, ale nadarmo[3]). Protestanté v Jindřichově Hradci nenáviděli jesuitů; tu zemřela v březnu 1610 manželka jednoho z předních měšťanů, která na smrtelné posteli stala se katoličkou a byla nesena do hrobu svých rodičů do krypty pod hlavním oltářem kostela Boží Trojice. Její rodiče byli protestanté, ale farář městský dovolil je pochovati v onom kostele; jeho nástupce opíraje se o rozkaz patronův odstranil jejich mrtvoly z krypty a dal zakopati před hlavním oltářem, ale jesuité o tom neměli docela žádné vědomosti. Při pohřbu poznal manžel, že v kryptě nejsou těla rodičů manželčiných, učinil pokřik a oznámil věc predikantům, kteří nyní s jinými svými druhy prohlašovali jesuity za ničitele hrobů a hanobitele mrtvol, které prý nedávno oloupili a do rybníka uvrhli nebo spálili, kteří prý jsou hodni, aby ze společnosti lidské byli vyvrženi. Ženu nechali nepohřbenou, aby soustrast a vzpouru u měšťanů vyvolali, a poslali posly do Třeboně k panu Petrovi Vokovi z Rožmberka, který dopsal Slavatovi a dělal mu výčitky, že »žádný smrtelný člověk víru v srdce lidská vkládati a tak v moc Boží vtírati se nemá«[4]), dále k defensorům a ke své vrchnosti, Vilému Slavatovi a jeho manželce Lucii, obvinili jesuity z vykopání a odvržení

---

[1]) Svoboda S. J.: Volfgang Zelender, opat Broumovský, v Časop. katol. duch. 1887 str. 203 pod čárou*. — Týž: Katolická reformace str. 93—95.
[2]) Schmidl: II. 435.
[3]) l. c. II. 557. 558.
[4]) Winter: Život círk. I. 249.

mrtvol, žádali s větším úsilím nežli roku předešlého za kostel Boží Trojice ano i za hlavní městský, jakož i za pastora od protestantské konsistoře, který by jim kalich podával. Slavata poslal 31. března 1610 odpověď na žádosti protestantů k nejvyšším úřadům, kde pravil, že 1. na jeho rozkaz byla těla mrtvých pod oltáři pochovaná vykopána a na jiné místo položena; těla mrtvých, z jichž odvržení jesuité se viní, lze nalézti vedle hlavního oltáře; 2. on a jeho manželka nejsou povinni a nemohou dáti náboženskou svobodu Jindřichovu Hradci, poněvadž ona dána jest pouze městům královským, nikoli městům poddaným (t. j. městům pánův a šlechticů) dle Majestátu; a dle porovnání nemá se vykonávání katolického náboženství tam měniti, kde posud v užívání jest; 3. jim není třeba kněze, který by jim kalich podával, poněvadž mají v městě kněze, kteří mohou pod jednou i pod obojí podávati, když se zachovají předepsané podmínky od církve. Správnost obrany jesuitův a výkladu Slavatova byla uznána, jesuité měli pokoj a odpůrci byli zahanbeni. Slavata sesadil potom protestantskou městskou radu, a obsadil ji katolíky nebo mírnými protestanty, věda, že ony pomluvy z ní vycházely [1]).

Vilém Slavata, tento přísný a horlivý katolík, jehož protivníci a po nich jejich přátelé za fanatika prohlašovali a do dnešního dne prohlašují, vedl si proti protestanům úplně dle zákona jako vysoký zemský úředník. Když r. 1609 při dlouhém sněmě stavové pod obojí od císaře Rudolfa II. dostali Majestát, poslali sousedé a obyvatelé v Jindřichově Hradci, byvše větším dílem již pod obojí, posly do Prahy k Slavatovi jakožto své vrchnosti s tou prosbou, aby jim jeden kostel v Jindřichově Hradci ku provozování jejich náboženství povolil, a žádali za přímluvu pana Václava z Budova, který při svém přednešení toho doložil, že »již takový majestát stavové pod obojí na provozování svého náboženství pod obojí obdrželi, že se toho nebude moci odepříti Hradeckým, nýbrž že slušně toho užiti mají.« Slavata nechtěje se v žádné obšírné odpovědi dávati, odpověděl docela zákonně po úřednicku, že »na čem J. M. C. jako král se stavy se snésti ráčí, to on a jiní páni obyvatelé v témž království podniknouti musí; páni stavové pod obojí dostali od J. M. císaře Majestát na náboženství, tu chce vyčkati, jak ten artykul o náboženství do sněmu vejde, a dokud relací sněmovní se nevykoná, dotud nemůže se říci, aby kdo z pánův obyvatelův povinen byl vedle sněmu se zachovati; pročež chce se vyčkati s odpovědí, až po zavření

[1]) Schmidl: II. 588—590.

téhož sněmu.« S touto odpovědí musili býti Hradečtí a Budovec spokojeni. Zkrátka řekl Slavata: až vymožený zákon bude zákonem a vejde v zákonní platnost zápisem do desk zemských, zachovám se podle znění jeho. Po zavření sněmu obnovili tíž Hradečtí svou předešlou žádost, na kterou dal Slavata psanou odpověď tuto: »Poněvadž v tom Majestátu, ani v porovnání mezi stranami pod jednou a pod obojí, ani v sněmovním artykuli na náboženství toho se nenachází, aby poddaným lidem proti vůli vrchnosti kostely sobě stavěti ku provozování náboženství jiného, nežli vrchnost jejich jest, moc dána býti měla; anobrž v tom porovnání výslovně se nachází, že jsou se strana pod jednou s osobami pod obojí volenými o to namluvili a snesli, že strana pod obojí stranu pod jednou při jejích kostelích, službách Božích, ceremoniích, kollátúrách, klášteřích, kollejích, výsadách, nadáních, desátcích, platích, případnostech, důchodích a starobylých řádích bez proměny v náboženství zcela zúplna (nečiníce v tom žádného příkoří a překážek) jako i strana pod jednou je, stranu pod obojí, při jich kostelích, jak která strana čeho až posavad v držení jest, zastávati chtějí a mají: pročež nejsa tím povinen, proti víře a svědomí svému k žádosti jich povoliti nemůže.« Hradečtí musili na této odpovědi přestati.[1])

Slavata nenutil svých poddaných k víře katolické a choval se k nim zákonně. Na výčitku nucení odpovídá, že »arcibiskup pražský všem kněžím na panství nařídil, aby mladým neženatým lidem velebnou svátost Oltářní toliko pod jednou způsobou podávali, s obzvláštním uvážením, poněvadž na dotčeném panství kněžstvo, prve vždycky k arcibiskupské jurisdikci poddané, nikam jinam než k hořejší konsistoři nenáleželo; on toto nařízení poznal za dobré a spasitelné a držel nad ním ochrannou ruku; kteří byli navykli v městě pod obojí přijímati, byli při tom bez překážky zanecháni; kteří však tu velebnou svátost Oltářní ani pod jednou ani pod obojí od kněží pořádných v městě přijímati nechtěli, než k jiným nepořádným správcům duchovním ven z panství Hradeckého se utíkali, proti tomu Majestátu toho zabraňovati nemohl.« To bylo úplné právní stanovisko: kdo nechtěl na panství katolického pána přijímati v kostele po katolicku, ať pod jednou ať pod obojí, musil jíti na panství nekatolického pána k sv. přijímání; a naopak katolík pod nekatolickou vrchností musil jíti k sv. přijímání do katolického kostela na panství

[1]) Slavata II. 129—131.

katolické vrchnosti. Tak znělo nové české státní právo náboženské.

Okolo Hromnic r. 1618 podala veškerá obec Jindřicho-Hradecká i s městským úřadem Slavatovi znova žádost, aby v městě dovolil podávati Večeři Páně po protestantsku. Slavata zavolal si před sebe městský úřad a veškerou obec, měl k nim v úterý po Hromicích dne 6. února krásnou důkladnou řeč v příčině přijímání velebné svátosti Oltářní pod jednou a pod obojí, která by každému katolickému knězi veškeru čest dělala; nedovolil toho sice, ale nezbraňoval týmž poddaným jinam se v té příčině utíkati[1]); počínal si docela dle platného práva.

Pan Jan Litvin z Říčan obvinil r. 1618 v kanceláři české na hradě Pražském Slavatu: »že jest od některých svých formanův zprávu měl, že pan Slavata poddané své k víře pod jednou spůsobou nutiti měl, a za tou příčinou že nejmožnější měšťané z Hradce se vyprodati musili.« Slavata prohlásil hned tenkráte tuto zprávu za nepravdivou a podobně učinili pátý den po jeho vyhození z okna[2]) připisem z 28. května 1618 purkmistr, rada a všecka obec města Hradce Jindřichova.[3])

V též kanceláři byl jeden měštěnín hradecký jmenován, Melichar Hoffmann, jakoby on za příčinou náboženství z téhož města se vyprodati musil. Věc byla naopak. Jeho otec byl rodilý ze Slezska, z knížetství svídnického, přiženil se k jedné vdově v Hradci, zbohatl obchodem přes 100.000 zl. Jeho syn vzdal se obchodu, a prosil Slavatu, aby jemu v tom byl nápomocen, aby si mohl pozemkový statek v Čechách koupiti. Slavata slíbil mu svou pomoc. Ale on, nedočkav toho, rozmyslil se jinače, svěřil své domy a jmění svým dobrým přátelům, odebral se do cizích zemí, připutoval až k Božímu hrobu do Jerusaléma, spustil se scestného náboženství, přistoupil k víře katolické a zemřel v Kahyře v Egyptě na palčivou zimnici.[4])

Všechny tyto spory a hádky o kostely, pohřby, zvonění, provozování náboženství na panstvích pánů různé víry braly se buď soudním chodem po soudních stolicích, nebo zůstávaly planými hádkami a nehodily se nijak za pláštík podvratných snah náčelníků protestantských českých stavů. Tím staly se dva pro-

[1]) l. c. II. 138—139. Ona krásná dlouhá řeč jako nějakého kazatele l. c. II. 140—148

[2]) l. c. II. 148.

[3]) Viz jej l. c. II. 148. 149.

[4]) l. c. II. 148.

testantské kostely dvou poněmčilých měst pomezních, Broumova a Hrobu, jakoby byly štíty veškerého českého národa, jeho svobod politických i národních. Staly se pláštem náboženským, pod nímž byli protestantští stavové od zrádných náčelníků do revoluce proti řádnému králi strženi.

Broumov.[1]

Město Broumov provozujíc soukennictví dopracovalo se velikého blahobytu, ale bylo poddaným městem broumovského kláštera benediktinského. Mravní zpuštěnosť byla v městě hrozná. Dle soudní knihy zločinců bylo od roku 1570—1626 vykonáno neméně než 61 poprav na hrdle mimo jiné různé tresty. Vraždy, krádeže, rvačky, lupičství, krvesmilství, paličství — všechno bylo zastoupeno. Broumovské území odolalo husitství i kališnictví; ale když německé lutheránství šířilo se po městech česko-německých, nebyl od něho ani Broumov ušetřen, kamž jej záhy přinesli tamější soukenníci jsouce v čilém obchodě s oněmi městy. V Broumově čtly se potajmu lutheránské spisy, časem přišel kočující predikant ze Slezska a jsa podporován soukennickou chasou činil kázaní »o nové evangelické svobodě«. Opatové Matěj (1537—1553) a Jan III. (1553—1575) bránili novotám, ale přišli zlí časové, že se nedostávalo kněžstva; ještě hůře bylo za opata Martina II Pravdovice (1575—1602), který již zoufal nad trváním kláštera, kandidátů nepřijímal a jen s několika přáteli ze statků klášterních mnoho vyzískati hleděl. Novoty lutherské počínají v Broumově r. 1540; toho roku pozvali si broumovští soukenníci kočujícího kazatele. Roku 1564 prohlásil opat Jan na přání arcibiskupa Brusa breve Pia IV. o kalichu, a soukenníci ohlásili šmahem, že budou přijímati pod obojí. Od r. 1564 podávalo se ve farním kostele broumovském pod obojí, ale farářové i většina občanstva byli katolíci. Když r. 1575 císař Maximilian zrušiv kompaktáty, povolil českou konfessi, počali broumovští soukenníci

[1]) P. Vavřinec Wintera O. S. B.: „Odboj Broumovských.“ Vzdělavací knihovny katol. svaz. XXXII. V Praze 1904. Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrby. — Malý spisek (o 59 stránkách), ale důkladný, který na základě listin Pavla Skálu ze Zhoře, jenž v Broumově nikdy nebyl, a zemřelého Gindelyho zcela vyvrací a pravdu na jevo vynáší. — Svoboda S. J.: „Die Kirchenschlieszung zu Klostergrab und Braunau und die Anfänge des dreiszigjährigen Krieges“ v Innsbrucker Zeitschrift 1886 str. 385—417. — Týž: Wolfang Zelender, opat Broumovský,“ v Časopise kat. duchovenstva 1887 str. 129. 198.

v kostelíku u Panny Marie v předměstí konati samostatné pravidelné schůze a služby Boží. Roku 1581 stal se na žádost broumovských protestantů farářem jakýsi Šalomoun, který brzy zevně k lutheránství přestoupil, ačkoli byl od opata dosazen, a stal se hned prvním lutheránským kazatelem u Panny Marie na předměstí. Jeho nástupcem stal se na faře katolické Martin Kirstein (1586). Opat Martin oznámil odpad Šalomounův arcibiskupovi, který ho do Prahy k sobě obeslal. On však se nedostavil, brojil proti katolíkům a klášterní vrchnosti, nazýval se farářem broumovským a bral plat jako farář. Opat udal věc císaři, který hned poslal posla s rozkazem do Broumova, aby Šalomouna propustili. Tu shlukli se četní posluchači Šalomounovi a táhli proti zámku-klášteru, chtějíce zajati opata. Však klášter byl dobře opevněn a zatarasen, tak že s nepořízenou odtáhli. Tak začal odboj Broumovských, který se stále stupňoval řečmi Šalomounovými, a v Broumově byla ustavičná vzpoura proti vrchnosti. Roku 1586 a r. 1587 došlo k mnohým násilnostem mezi úředníky vrchnostenskými a soukenníky, mezi opatem a jeho poddanými. Poměr mezi oběma stal se tak napnutým, že z toho vznikl process, který se r. 1587 vedl při královské komoře v Praze.

Broumovští podali císaři suppliku o 10 článcích, velmi troufalou a u veliké části na lživých nebo zkomolených událostech se zakládající, kde praví, že se jinam neutekli nežli k své vrchnosti a pánu svému dědičnému J. M. C. králi českému, jakožto poddaní komory Jeho Milosti, v čemž jim opat Martin za zlé míti nemůže; jim prý náleží farní kostel, a oni si jednali k němu kněze pod obojí, pročež ať při tom jsou ponecháni; oni prý jsou postaveni na roveň královským městům; stěžují si na násilí opata a jeho úředníků, na veliké platy (šacuňky), na zkracování živností, na příkoří při svých službách Božích; žádají, aby si mohli zjednati kněze pod obojí podle augsburské konfesse. Na přečten suppliky v komorním soudě následovala odpověď opatova, který článek za článkem vyvrátil. Soud poznal, že nežalují všichni Broumovští, především tedy též městský úřad, nýbrž jenom cechmistři, starší i přísežní ve jméně všech cechů v městě, a vydal rozsudek pouze k nim, že »mnohé artikule ničím neprovedli a neprokázali, že opat jim žádného ublížení neučinil, a poněvadž se svévolně svému panu opatu zprotivili, proto budou bráni v kázeň a trestání.«

Veškeren process nesl se směrem politickým, samosprávným ne náboženským, vzpírali se »šacuňkům,« o poslušnosti jest málo

řeči, utíkají se chytře proti své vrchnosti duchovní ke králi jako pánu komorních statkův a činí statky duchovní komorními. Královská komora v rozsudku potvrdila opata Martina v držení vrchnostenských práv, pomíjí poukázání Broumovských, že prý pánem v Broumově jest král, a odmítla tímto mlčením choutky po samostatnosti.[1]).

Účinek rozsudku nejbližší byl ten, že Broumovští Šalomouna propustili. Ale nástupce Šalomounův na faře broumovské Martin Kirstein zabočil brzy na dráhy Šalomounovy z osobního prospěchu. Avšak i starý opat Martin, maje r. 1600 věku svého 75 let, nebyl se svůj úřad, věnoval svou důvěru některým Broumovským, mezi nimiž byl Valentin Plackwic, jemuž vymohl na Rudolfu II. povýšení do stavu vladyk s predikátem: z Kolberků; David Seidl mydlář, od r. 1595 fojt, od r. 1598 purkmistr, Julius Wolf a Jáchym Plackwic, lidé to prospěchářští, kteří se později ukázali býti lutherány. Za toho stavu klesal klášter i duchovní správa; tu ujali se kláštera arcibiskup pražský Zbyněk Berka a nejvyšší kancléř Zděnek Popel z Lobkovic a přinutili opata Martina, že se opatství vzdal a do Police se odebral.[2]).

Kanonickou postulací stal se opatem Wolfgang Selender, převor u sv. Jimrama v Řezně. Byl rodem Čech z Plzně, studia konal v Praze a stal se benediktinem u sv. Jimrama (Emerana) v Řezně. Byl výtečný kazatel, vážený pro svou učenost a moudrost, a těšil se i přízni císaře Rudolfa II., kterýž jej 21. září 1602. v jeho nové důstojnosti potvrdil, »tak aby opat klášter řídil, jak zákony a výsady řehole vyžadují, aby žádných výstupků netrpěl, a poddaný lid, jak sluší, k svaté víře katolické vedl.« Dne 2. října 1602 uvedla jej královská kommisse do Broumova, kde mu občanstvo vyšlo slavně vstříc a holdovalo mu bez obtíží. Již 12. října 1602 vydal rozkaz ke všem obyvatelům v městě i na venkově, aby obcovali službám Božím v kostele, k němuž přináleží, vykonali sv. zpověď a přistupovali ke stolu Páně, zakázal všechny potupné řeči proti katolické církvi, nemírné pití lihovin, nezákonné sňatky, prohlásil, že se postará o dobré školy, a stanovil na odpadnutí od víry katolické a neposlušnost k vrchnosti dle příkazu arcibiskupova vyloučení ze hřbitova katolického.

Obyvatelstvo žaslo nad rázností nového opata. Farář Martin Kirstein byl odstraněn, poněvadž nadržoval lutheránům, a faru

[1]) Celý process u Wintery: kap. 2. str. 12—23.
[2]) l. c. str. 23. 24.

převzal nejprve na čas nový převor Ondřej, pak jakýsi Weighard, světský kněz. Dne 25. října vyšel z opatské kanceláře nový mandát, tentkráte k farářům vůkolním, kde jim opat přísně nařídil, aby konali bohoslužbu po katolicku, přijímali zpověď a podávali pod jednou. Však jeho rozkazy neprospívaly nic. Z jara 1603 na neděli »Judica« obnovil opat příkaz o zpovídání se po katolicku a obcování službám Božím; neposlušným pohrozil trestem vyobcování z města, jakož i z úřadův a cechů, pak odepřením křtů, oddavek a zvonění a konečně pochováním na širém poli. Výsledek všech mandátů byl, že přišlo ke zpovědi šest osob. Byl to zjevný boj soukenníků proti opatovi.

Dne 31. března 1603 v pondělí velikonoční byl pohřeb ženy jednoho soukenníka, jménem Jana Burkharta. Farář Weighard přišel se zpěváky vykropit mrtvolu; tu zanotovali hned soukenníci lutheránskou píseň, a všichni přítomní pokračovali. Farář napomenul je nejprve po dobrém, aby přestali zpívati, když pak tím hlasitěji zpívali, vzdálil se se zpěváky. Někteří mladíci běželi ke zvoníkovi, vyrvali mu klíče od věže a počali zvoniti; pohřeb konal se bez vykropení a kněze. Opat Selender dal ony mladíky uvězniti. Avšak lid soukennický a jiný srotil se a hnal se na radnici ke konšelům, aby vymohli u opata propuštění mladíkův. Opat propustil je sice, ale udal celý případ nejvyšší dvorské kanceláři. Dne 28. května byli čtyři mladíci: Jiří Šolc, David Aust, Jiří Kellner a David Wollner před soud královský do Prahy voláni; jelikož nemohli býti nalezeni, byli zjímáni otcové a na půl leta uvězněni. Také Burkhart byl se svým synem Pavlem předvoláni a na půl roku uvězněni. Po roce vrátili se mladíci a byli k peněžité pokutě odsouzeni. Od té doby byli Burkhart a příbuzní odsouzených mladíkův osobními nepřáteli opatovými.

V týž skoro čas zvěděl nový opat, že jeho předchůdce Martin má u sebe značný poklad klášterního jmění, kolem 25.000 tolarův a asi 10.000 zlatých v různých mincích, které chtěl si Martin se svými důvěrníky rozděliti. Opat Selender žádal za vydání peněz pro svůj zbědovaný klášter, ale důvěrníci Martinovi Jáchym Plakwic a David Seidl dopsali do pražské komory, že to jsou peníze určené králi. Komora vyslala pro ně do Broumova podkomořího Jiřího ze Šternberka, který 29. listopadu 1603 peníze vyzdvihl a do Prahy odvezl. Selender žádal krále za navrácení pokladu; král poručil sice poklad navrátiti, ale cestou zmizelo mnoho peněz. V čelo odporu Broumovských proti opatovi postavili se od té doby David Seidl, Plakwicové Jáchym Kašpar

a Valentin, a za nimi hned soukenník Burkhart se svým synem Davidem. Rozšiřovali hned mezi lid, že duchovní statek jest královský komorní, Broumov že jest majetek krále samého, a tudy opat žaloval Seidla, Jáchyma Plakwice a stoupence jejich dvakráte pro vzpouru, podněcování, nadávky, vzdorovitost a pomluvy. Dne 15. července 1603 dostal vyřízení od komory, že on jest vrchností v Broumově a má právo vinníky potrestati. Co bylo platno právo, když se vinník potrestati nedal. Na druhou žalobu bylo přelíčení před soudem komorním. Než-li bylo líčeni, odebral se opat k císaři a vyložil mu celou věc. Dostal císařský reskript ze 14. října 1603., jímž bylo mu přísně nařízeno, aby k zachování své vážnosti a vymýtění všeho kacířství v Broumově užíval ostrých prostředků, netrpěl schůzí pikartských, vůdce odbojů nejen oznámil, ale i jal a do Prahy před dvorskou kancelář dopravil. Tento reskript byl předčítán veškeré broumovské obci, a podobný všem obcím venkovským, ale obé málo pomohlo.

Z jara r. 1604 činil opat opět své poddané na povinnost velikonoční zpovědi pozornými. Dne 10. dubna dal s kazatelen přečísti obsáhlý mandát, v němž varoval poddané, aby nezneužívali dobroty císařovy a poslechli: aby každý chud nebo bohat k stolu Páně přistoupil a to pod jednou, jak činí stavové čelnější, ano králové i knížata, zejména rod Habsburkův, který jiz 340 let pod ochranou a s požehnáním Božím slavně panuje; kdo by neposlechl, propadl by trestům na hrdle a statcích.[1]) Ale nic to nepomohlo. Mandáty nebyly provedeny, až na vyloučení pohřbu na katolickém hřbitově; nikdo nebyl pro víru souzen nebo trestán. Dne 2. dubna 1605 měl být pohřeb manželky jednoho soukenníka, Matěje Tolde-a. Týž věděl dobře, že opat nepřipouští pochovávati nekatolických osob na katolickém hřbitově, ale přece žádal vzdorovitě na faráři za katolický pohřeb pro ni. Farář i opat odmítli jej; tu nechal mrtvolu doma schválně ve sklepě ležeti, jel do Prahy a obžaloval opata u královské koruny, kteráž jsouc většinou nekatolická, rozhodla v jeho prospěch. Opat však obrátil se dopisem na dvorskou kancelář, a tato obeslala Toldeho týž den před sebe, kdy dekrét komory došel do Broumova.[2]) Synové Toldovi šli doručit dekrét opatovi, kterýž je hned na základě poručení z dvorské kanceláře zajal, buď pro jejich drzé chování, buď aby se osoby Toldovy ujistil. Z toho pak povstalo opět vzbouření v městě. Ve svatodušní noci potřísnili uličníci bránu klášterní lidským lejnem a

[1]) Opakování rozkazů z r. 1603.

[2]) Tak se věc zběhla, a nikoliv jak Dr. Winter uvádí (Život círk. I. 232).

namalovali na ni opata Wolfganga visícího na šibenici. V neděli po Božím Těle byl přepaden farář Kristof Heider na cestě z kláštera do kostela, bylo na něho házeno kamením, ano i vystřeleno z radnice. Roku 1605 byl opat přítomen na synodě, kterou slavil arcibiskup Berka, a kde byl jedním z hlavních řečníkův jejích. Navrátiv se domů, prohlásil hlavní usnešení její, jmenovitě o přijetí sněmu tridentského a trestech na odpadlictví. Činnost opatova měla přece výsledek, že mu Broumovští tolik nepřebíhali do vesnic poslouchat protestantských kazatelův, a r. 1606 přistoupili o Velikonocích k stolu Páně 3453 věřící; značný to zajisté počet. Roku 1606 zavedl formu tridentskou při oddavkách (t. j. oddavky děly se před farářem a dvěma svědky), odstranil zpěvy lutheránské, postaral se o soustavné vyučování ve víře katolické, a obnovil dle příkladu arcibiskupova a všech čelnějších pánů zákaz, pochovávati na hřbitově katolickém zjevné odpadlíky. Snad byl by přemohl broumovské lutheránství, kdyby následující časy byly bývaly pokojnější.

Dne 30. srpna 1607 objevilo se v Broumově pět praporů pěchoty velením plukovníka Rýbiše, kteréž tam položila dvorská kancelář. Bylť to vojáci z turecké války, kterým nebyl žold vyplacen. Nadarmo prosil opat dvorskou kancelář, aby tam těchto vojáků neposílala. Toho neštěstí pro Broumov použili David Seidl a Jan Burkhart ku pomstě nad opatem. Seidl opustil právě žalář, do něhož byl od opata vsazen pro peněžité podvody, a hned roztrušoval po městě báchorku, že prý na ubytování vojska v Broumově vinen jest opat, poněvadž nechtěl přispěti 2000 kopami na žold, začež prý mu teď jest uloženo zaplatiti 20.000 kop, a jelikož jich nedal, vloženo vojsko do Broumova. Broumovští uvěřili těmto pomluvám, ačkoliv opat Davida Seidla proto žaloval a městská rada potvrdila, že jsou to lži. Tato věc měla dalekosáhající následky. David Seidl byl předvolán ke komoře, vymluvil se tam dobře a nebyl trestán. Při této příležitosti seznámil se s náčelníky protestantských stavů. Po druhé dostal se do Prahy, jakoby chtěl ve jménu města prositi za slevu sumy pro vojáky Rýbišovy, vyhledal spojení se zástupci protestantů, dostal se až do sněmu a mezi stavy, a vypravoval o hrozném utiskování broumovských lutheránů opatem Selendrem. Skrze Seidla, jehož do Prahy doprovázel Burkhart, dostala se pře broumovská do sněmu, stala se ze pře soukromé veřejnou, ano vstoupila v popředí. Takových rozepří, jako byla broumovská, bylo plno v Čechách; šly svým obyčejným soudním chodem, ale výmluvné líčení Davida

Seidla postavilo při broumovskou takřka v čelo všech ostatních. Věc Rýbišova žoldu táhla se až do r. 1615, kdy opat onu sumu musil si vypůjčiti a zaplatiti, vida nezbytí. Divně počínal si při tom kladský hejtman Mikuláš Gerštorf, lutherán, jenž byl ochráncem broumovských lutheránův a od nich »jich pánem« nazýván; ve jménu komory pražské nutil opata k zaplacení sumy, a nabízel se mu, že mu ji půjčí, ale na vysoké úroky. Opat musil konečně jeho nabídku přijmouti, čímž se Gerštorf stal skoro pánem panství broumovského.

Věc broumovská dostala se do sněmu r. 1608 a 1609, kde v stížnostech císaři Rudolfu II. podaných uvádí se Broumov jako jedno z nejhlavnějších míst, kde protestanté jsou hrozně utiskováni. Případy Toldeho a Burkharta, mandáty opatovy, a cokoliv udati se dalo, jest obšírně tam vylíčeno. V červnu a červenci 1609 byli Seidl a Burkhart několikráte v Praze ve věci Rýbišova žoldu, o který se však málo starali, dostali se do porad stavův jako nějací šlechticové a dosáhli toho, že protestantští stavové celou obec protestantskou v Broumově do stavu třetího mezi svobodné měšťany pojali, což bylo proti všemu zemskému řádu a platnosti nemělo. Ale od toho času tiskli si David Seidl se svými přívrženci své pečeti do červeného vosku.[1])

Nežli ještě vyšel Majestát, podala strana Seidlova z jara 1609 ohromnou žalobu na opata královské komoře, kteráž ji nechala v kanceláři ležeti, a oznámila pouze obsah opatu, aby se mohl časem při přelíčení hájiti. Dne 9. července vyšel Majestát, 17. července 1609 vrátili se Seidl a Burkhart z Prahy do Broumova a oznamovali s jásotem, že jejich věc zvítězila, že opat nemá jim co poroučeti. Obec upravila se hned a zabrala kostel Panny Marie se hřbitovem. Opat oznámil to komoře, která nařídila Broumovským, aby kostel se hřbitovem opět vydali a výsledek započatého soudního sporu vyčkali. Broumovští neuposlechli, podrželi kostel a konali v něm své schůze, při nichž řečnil syn Burkhartův Pavel. Dne 12. prosince 1609 přišel do Broumova pastor Kiršman a ubytoval se u Davida Seidla. Byl to dobrodruh z míšenské marky, který z vězení utekl, což ovšem Broumovští nevěděli. Dostal platu 100 kop a zaopatření u Seidla. Co Seidl viděl u stavů, napodobil v Broumově. Pavel Burkhart s jinými protestantskými jinochy vnikl do radnice a žádal, aby klíče města byly odňaty konšelům a dány cechmistrům, a brány obsazeny silnými strážemi protestantů, by nemohla přijíti žádná katolická

[1]) Wintera: Odboj Broumovských kap. 3. str. 24—34.

pomoc odnikud. Slavnostně zapřísáhli se Broumovští, že bude státi jeden za všechny a všichni za jednoho proti každému, i kdyby to byl císař sám. Učinivše vhodné přípravy učinili útok na radnici i zámek, ale mnoho nepořídili, poněvadž se opat dobře zatarasil; jenom pečítko městské podařilo se jim uloupiti. Vzpoura trvala dále, i když třikrát jim poručila královská komora zachovati pokoj.[1])

Za takových okolností začal se process, přes půl roku se táhnoucí, projednávati. Kommissary byli jmenováni: Hannibal z Waldsteina na Hostinném (katolík), Mikuláš Gerštorf (protestant), Bohdanecký z Hodkova na Teplici (prot.), Petr Straka z Nedabylic (prot.) a Mikuláš z Bubna (prot.), samí protestanté až na Waldsteina. Místo přelíčení byla Police, řeč projednávací česká. Ani opat ani Broumovští nedostavili se osobně, nýbrž poslali zástupce. Za opata odpovídal polický hejtman Jan ze Sladova a na Bezděkově. Broumovští žalovali, že prý je opat nutí ku poslušnosti, kdežto oni jsou třetím stavem, svobodnými měšťany; nutí je ke katolickému náboženství, ačkoli ve sněmě r. 1608 bylo vrchnostem poručeno, aby nikdo až do konečného rozhodnutí v otázce náboženské poddaných svých k nijaké konfessi nepřidržovali; opat připisuje si patronátní právo nad kostelem Panny Marie, který však jest na městských gruntech; odepřel asi 50 osobám pohřeb na katolickém hřbitově; žádá účty městské k revisi, jmenuje všemocně konšely a chrání takto dosazený magistrát; konečně uzavírá se ve svém zámku jako nějaký nepřítel.

Odpověď opatova dokazuje staré vrchnostenské právo kláštera břevnovského císařskými majestáty a rozhodnutím soudní pře z r. 1587; s strany odepření pohřbův odvolává se na přímé rozkazy královy a arcibiskupovy; doznává, že přidržoval poddané ke katolickému náboženství, jak jeho povinnost kázala; však od r. 1608 nenutil nikoho k náboženství, Broumovští chodili v zástupech do far okolních lutheránských, v poslední době dovoloval i přijímání pod obojí, aby vstříc přišel lutheránům, kteří však do chrámů katolických ani nepřicházeli; město Broumov, třeba že v majestátu císaře Karla IV. jest přirovnáno Hradci a Kladsku, nepřestalo ani na okamžení býti městem poddaným, z čeho plyne právo dosazovati konšely a kollatura všech kostelů broumovských; ostatně rozhodnouti o kollatuře a dosazování konšelů ponechává komoře; uzavírati se ve svém zámku jest jeho právem domácím, jehož i ten nejchudší užívá. Opat stěžuje si potom dále

[1]) l. c. kap. 4 str. 34—37.

na své osobní nepřátele a jejich pronásledování a pomluvy doma v Praze.

Kommissaři vyslechli všechny průvody a doklady, sepsali relaci a poslali komoře, která ji nechala půl leta ležeti; a Broumovští setrvali ve své vzpouře po celou tu dobu a podávali nové žaloby na opata, jako na př., že si osobuje právo hrdelní. Konečně byl 16. července 1610 vynešen rozsudek a ve sněmě též pronášen, který kázal Broumovským, »aby onoho kněze z dotčeného kostela ve dvou nedělích vybyli, té kollatury se neujímali, poněvadž jim nenáleží, v dosazování osob na úřad konšelský vrchnosti nesáhali, a k opatu jakožto pánu a vrchnosti své poslušenství a všelikou šetrnost zachovávali.« Král rozhodl, že Broumov jest poddané město, a Broumovští nemají práva zabrati hřbitov a kostel, vydržovati si kazatele a voliti konšely.[1])

Ale Broumovští neposlechli ani v nejmenším, nepropustili pastora, naopak prohlásili jej veřejně za svého faráře, podrželi hřbitov, zamezili násilně jmenování nových konšelů, zprotivili se opatovi a pokračovali v celé zpouře, jakoby nad nimi nikdo nebyl; patrně opírali se o nepřátele domu Habsburského, jmenovitě o saského kurfirsta Kristiana II.

Ve své vzpouře proti opatovi usnesli se Broumovští, že si postaví svůj kostel a zřídí svůj hřbitov. Hřbitov byl zařízen hned. Za dolejší branou městskou, na půdě klášterní byla jistá plocha ohražena a dne 29. srpna 1610 »posvětil« ji pastor Kiršman a pojmenoval titulem »svatého Krištofora«, a pochoval tam téhož dne čtyři mrtvoly. Z jara r. 1611 začali kopati základy pro kostel, položili 27. dubna 1611 slavnostně základní kámen a začali tak sobě stavěti kostel, k čemuž dostali veliké pomoci peněžní z říše a nejvíce od Kristiana II., kurfirsta saského.«[2])

Opat jsa od r. 1609 v městě bez moci, zakázal sice písemně stavbu kostela, a když to nepomohlo, oznámil věc dvorní kanceláři. Právě vstoupil na trůn Matyáš. Nový král vyžádal si v této důležité věci dobré zdání nejvyšších zemských úředníků, kteříž je 23. srpna 1611 podali v ten rozum: »že ani z privilegium na náboženství daného ani z porovnání stavův pod obojí učiněného se nenachází, ani se vymoci nemůže, aby Broumovští měli k takovému kostelnímu stavení jaké právo a spravedlnost; to přísluší stavům království tohoto pod obojí, avšak lidem pod-

[1]) Wintera: l. c. kap. 5. „Process" 1609—1610; str. 37—41.

[2]) Skála II. 11. — Protestantské německé peníze měly vždycky veliký úkol v Čechách, ale nikdy ve prospěch Čechů.

daným, kteří žádným svobodným stavem nejsou, toho propůjčeno není.« [1]) Na základě tohoto dobrozdání vydal Matyáš k Broumovským následující rozkaz: »Zpraveni býti ráčíme, že byste se pokoušeti měli nový kostel stavěti. Poněvadž pak k tomu práva nemáte, ráčíme vám o tom poroučeti, abyste ihned takové stavení zastavili, a v tom až do dalšího nařízení a Naší milostivé resoluce do konce nic před sebe nebrali, jinak nikoli nečiníce, — vědouce, že na tom Naši milostivou vůli vykonáte« (V Praze 25. srpna 1611). [2]) Broumovští zaslali list králův defensorům do Prahy, kteří svolali všechny nejvyšší úředníky a soudce zemské, jakož i zástupce stavu panského, rytířského a měst, a měli 10. listopadu 1611 poradu o broumovské stavbě kostela, jejíž výsledek byl list defensorů k Broumovským, kde se jim poroučelo, aby ve stavbě pokračovali, jelikož k tomu právo mají; myslí-li opat, že tou stavbou zkrácen jest, ať nastoupí process; ostatně ve věcech politických ať zachovávají povinnou poslušnost k opatovi a jeho úředníkům. [3]) Broumovští stavěli dále, v dubnu 1612 byli se stavbou pod střechou, a pastor Kiršman ihned, ještě pod širým nebem počal v něm konati služby Boží. Zařídili si též školu o třech třídách, v nichž vyučovali lutheránští učitelé Bressler, Wesner a Steiner, z nichž prvnější byl spolu kantorem. Do zimy byli hotovi se střechou a v březnu 1613 přijímali broumovští lutheráné počtem 83 z kalicha, kterýž jeden z Plakwiců daroval. Defensoři chránili Broumovských po celý čas stavby a další zákazy vlády byly hrachem házeným na stěnu. Na čas zmocnili se protestantští cechmistři i magistrátu, tak že opat musil si od královské komory vyžádati vojenskou pomoc, aby zákonně obsaditi mohl městský úřad (1613). Broumovští majíce kostel, hřbitov a školu, chtěli míti také radnici, pečítko, zvláštního purkmistra a protestantské konšely, a obrátili se za to k defensorům, kteří však listem z 26. září 1614 jim odpověděli docela správně, že k tomu práva nemají, a napomínali je k poslušnosti ke své katolické vrchnosti. [4]) Avšak i mezi Broumovskými byly rvačky, hádky, až bitvy. Jelikož pastor Kiršman dopustil se mnohých zločinů, byl od svých »oveček« obžalován u protestantské konsistoře v Praze a tam obeslán, ale dokázal tam podplácením

---

[1]) Apologie druhá stavův království Českého pod obojí; vydal Václav Šubert; v Praze 1862 Nr. 83. str 301.

[2]) l. c. Nr. 71. str. 276.

[3]) l. c. Nr. 72 str. 276—279.

[4]) l. c. Nr. 98. str. 345—347.

a falšováním dopisův a dlužních úpisů, že byl propuštěn na svobodu, nežli soud o něm rozhodl. Vrátiv se do Broumova nalezl tam nového pastora, Ondřeje Knorra, který tam byl od 15. října 1614. Utvořily se dvě strany: Knorriané a Kerasandriané (Kerasander = Kiršman), kteří proti sobě až do krveprolití bojovali. Od vánočních svátků 1614 bojovali o kostel, jedna strana druhou zahánějíc. V dubnu 1615 byla svedena celá bitva o jednom pohřbu, bylo mnoho raněných, jeden jinoch zastřelen, jedna paní z okna vyhlédající postřelena, jedna bodnuta. Konečně utekl Kiršman z Broumova, stal se v Praze katolíkem, přišel do Broumova a nabízel své služby opatovi, který jich nepřijal, přišel potom do Vídně a vydával se za lutherána a zemřel v Uhrách.[1])

Spor o výklad slov: „na panstvích J. M. C.“ (na královských statcích).

Broumovská rozepře přestala býti věcí soukromou a stala se veřejnou: na jedné straně stál král a vláda se svou zápovědí, na druhé defensorové a protestantský sjezd se svým zjevným odporem a rozkazem pokračovati ve stavbě.

Dle »Majestátu« náleželo právo stavěti kostely toliko stavům, t. j. pánům, rytířům a královským městům; dle »porovnání« též lidem »na panstvích J. M. C.,« tedy na statcích královských. O smysl »na panstvích J. M. C.« točil se nyní veškerý spor. Protestanté tvrdili, že »královskými statky« rozumí se v širším smyslu slova i »statky duchovní.« Tohoto výkladu nepřipouštěli katolíci a řádní vykladatelé zákona: vláda a král. Protestanté tvrdili[2]), že dle zřízení zemského duchovenstvo není vlastníkem duchovních statků, než jenom pouze uživatelem (usufructuarii, administratores in temporalibus ad vitae tempus) statkův a poddaných lidí, kdežto čeští králové mají veškeré duchovenské statky ve své moci a disposici právem vrchního kollatorství, fundatorství a jure patronatus (právem patronátu); mají právo duchovní statky bez svolení duchovních prodávati, v dědičný majetek dávati a v desky zemské dle vůle a libosti klásti, čehož jsou mnozí důkazové za císaře Ferdinanda, Maximiliana a Rudolfa před rukama. Za důkaz pro tento svůj názor, který se

---

[1]) Wintera: l. c. kap. 6. Stavba kostela str. 41—45.

[2]) Viz jejich 12 důvodův u Skály II. 155—158 v příloze k menší Apologii; u Slavaty II. 126—134.

příčil všem vlastnickým poměrům a právním názorům středověku, uváděli články zřízení zemského A. 11; D. 49; Q. 6 a Q. 11.

Článek D. 49 prohlašuje statky duchovní za »komoru královskou«; pročež dle čl. A. 11 nemůže žádný konvent nebo klášter bez povolení královského nic od konventu nebo kláštera zastaviti, prodati, dáti a směniti; pakli by co zastavil, prodal, směnil nebo dal, nemá to míti žádné moci; pak-li by co toho přijal, musí to králi darmo vrátiti, nebo komu by to král dal. (Avšak z toho článku neplyne vlastnictví, nýbrž právo vrchního dozoru, které králi peníze vynášelo).

Článek Q. 6 stanovil: »že všichni duchovní stavové mají uznávati zápisů, které by králové na jejich statky někomu byli vydali nebo budoucně vydají, a každý zůstaň při tom, pokud jeho zápis ukazuje.« Tyto zápisy záležely dle dalšího znění článku v tom, že král duchovní statky na jeden život nebo více životů daroval, buď na jistou summu zapsal, kterouž summu potom dotyční duchovní vyplatiti byli povinni.

Tohoto práva, zapisovati duchovní statky na životy nebo na jisté summy, užívali i králové z domu Habsburského. Ferdinand I. vydával ve svých peněžních nesnázích nejen zápisy na duchovní statky v Čechách, ale zrovna je prodával. Ale výčitky svědomí pohnuly jej, že se z toho velmi upřímně vyznal v kodicillu, čili dodatku, kterýmž r. 1547 svou závěť sepsanou r. 1543 doplnil. Praví tam: Poněvadž každý člověk za pravé a počestné má, nebrati a neodcizovati bližnímu svému toho, což jeho jest, proti vůli jeho: proto soudíme s dobrým rozmyslem a pravým svědomím, že ani my a potomci naši, aniž stavové a poddaní Bohu všemohoucímu, Stvořiteli a Vykupiteli našemu, a jeho kostelům neb oddanným jeho osobám toho, což jejich jest, bráti, odcizovati a jiným v dědictví dávati nemáme. A toho nemají nás a stavů naší koruny české ani hájiti ani vymlouvati výše zpomenuté naše a jejich svobody, zvyky a zřízení zemské. Proto a poněvadž nikdo se nemá styděti, aby ve svém bludu se poznal a jeho polepšil: proto pokládáme tyto svobody, zvyky a zřízení zemské v onom článku [1]) u sebe za neplatné a nezávazné i litujeme toho, že jsme v ně svolili, a nad to některé

---

[1]) Patrně má Ferdinand na mysli v první řadě článek Q. 6, v druhé též čl. A. 11, a D. 49.

duchovní statky skutečně jiným v dědictví dáti oblíbili«[1]). Po tomto vyznání napomínal syny své, aby nahradili církvi škodu jí způsobenou a pohnuli české strany k tomu, aby se s duchovními statky takto nenakládalo. Ferdinand žil po sepsání tohoto kodicillu ještě 17 let, ale neučinil mnoho, aby toto bezpráví a a tyto přehmaty napravil. Toliko r. 1558 podal na žádost kapitoly pražské proposici čili návrh na sněm, aby statky kapitoly a kostela pražského arcibiskupství na všechny jich budoucí časy jich posvadním užívatelům náležely a od krále ani prodány ani zapisovány býti nesměly. Všechny ostatní statky zůstaly i na další dobu na vůli královskou vydány a bylo řečeno, že ona výminka kapitole a kostelu arcibiskupství pražského učiněná »tomuto zřízení zemskému se strany jiných statků duchovních, jakž jest Jeho Milosti královské i budoucím králům českým v moci pozůstaveno, na škodu býti nemá.« Toto usnešení bylo do zemského zřízení vtěleno, a tvořilo v něm odtud článek Q. 11.[2]).

Protestanté odvolávali se též k obsahu majestátu slezského, který s jejich pomocí Slezané obdrželi a jenž výslovně dával plnou náboženskou svobodu i na statcích duchovních, za nimiž oni přece jakožto přední oud nemohou býti učiněni údem deterioris conditionis (hůře postaveným); co oni mají v Majestátu generaliter (vůbec) a úhrnně položené, to mají Slezáci výslovně a specifice (zvláštně) v majestátu položené.

Protestanté tvrdili dále, že duchovní nejsou žádným zvláštním stavem jako v markrabství moravském a jinde, a nemají žádného hlasu na sněmích; ale na čem se císař se stavy usnese, tomu snesení jsou povinni dosti činiti a podle něho se zachovati.

Na základě těchto důvodů pokládali protestanté »statky duchovní« za statky královské. S tímto míněním a názorem netajili se při vyjednávání a sepisování »Majestátu« a »porovnání«, že klášterové a statkové duchovní pojati a zahrnuti budou pod titulem »panství J. M. C.« Ale ty osoby pod jednou, kteří též té traktaci porovnání přítomni byli, tak jsou neminili.[3])

Mnozí dávají protestantům za pravdu, že v Čechách byly statky duchovní za statky královské pokládány, poněvadž protestantští stavové spisujíce »Majestát« a »porovnání« s tímto svým názorem ke katolíkům se netajili, jak Slavata upřímně praví; ale zamlčují a dále nečtou hned následující větu: »Katolíci tak jsou

[1]) Gindely: Dějiny českého povstání I. 53.
[2]) l. c. I. 53. 54.
[3]) Slavata II. 131.

nemínili«. Tato věta jest pro celý spor rozhodná. Dvě strany zasedly za stůl a smlouvaly se: smlouvající psali smlouvu »porovnání«; o čem se smluvili, uvedli ve spis »porovnání«; ale o to, jsou-li statky duchovní statky královskými nebo nejsou, nemohli se smluviti a dohodnouti; protestanté mínili: ano, katolíci: ne. Poněvadž se nemohli smluviti, nepřišel článek »o statcích duchovních,« čím by byly, do »porovnání« jako paragraf. Odpor katolíků byl rázný, a protestanté musili povoliti, nechtěli-li celé dílo své sami ohroziti, a povolili. Potom neměli žádného práva, odvolávati se na Majestát a porovnání v něčem (na paragraf řekneme), co tam nebylo a býti nemohlo. Proto neměli se nikdy s ničím podobným vytasiti. Katolíci nekřivdili jim, ale oni křivdili katolíkům. Gindely jest na omylu, postaviv se na stranu protestantskou: první větu uvádí, druhou zamlčuje.[1])

Avšak proti důvodům protestantův ozvali se katolíci pádnými důvody pravice: Všeliké majestáty, obdarování a nadání jsou stricti juris (přísného práva); jak slova znějí, tak se musí vykládati, žádná mínění a žádní výkladové se zde nepřipouštějí; protestanté sice myslili, že slovy »královské statky« jsou též zahrnuty statky duchovní, ale do Majestátu to nebylo vzato, a katolíci toho názoru a mínění nebyli; když potom na nich císař Matyáš dobré zdání žádal, prohlásili, že církevní statky nikdy za královské statky neměli ani při poradách a porovnání.

Fundátoři, činíce nadání duchovní, měli úmysl přinášeti oběť Bohu a nikoli králi.

Ovšem jmenují se duchovní statky »komorními«, ale proto, že se jich královská komora ujímala, když od nekatolíků nad míru souženy a odcizovány byly: tu samy slušně, bezelstně a přinuceně musily se pod ochranu králův a jejich komory oddati, aby mocí královskou při svém zachovány byly, ne však, aby královským majetkem se staly, ale jako ochrany proti moci a násilí užívaly[2]). Tomu také nepřekáží, že čeští králové svršky a peníze opatův a prelátů ke své komoře brali a obraceli; neboť to se i v mnohých katolických královstvích a zemích děje; avšak majetek králům nepřináleží.

---

[1]) Dějiny českého povstání I. 56. 57.

[2]) Podobně praví papežský nuntius při císařském dvoře Carafa: „Cameralia quandoque vocantur, non quod regis essent bona ecclesiastica, sed quod sub protectione regis manerent, et in favoralibus eiusdem generis privilegiis gauderent; quae tamen ad odiosa extendi non poterant, nisi ab immunitatis ecclesiasticae violatoribus.“ Germania restaurata. P. I. pag. 71, u Svobody v Innsbrucker Zeitschrift 1886 str. 399 n. 1.

Články A. 11 a D. 49 jest tak vykládati, že král stává se nejvyšším ochráncem duchovních statků.

Článek Q. 6 byl sice de facto (skutečně), ale neprávně; stalo se tak, když blud do země vnikl a veliké moci nabyl, jmenovitě za krále Vladislava (1471—1516), zvaného »Král Dobře,« poněvadž všechno povoloval a ke všemu »Dobře« říkal. Na něm vymohli si stavové, mezi nimiž pod obojí nejmocnější byli, že téměř všechna manství učinil dědičnými statky, zač̌ež jemu z vděčnosti všechny statky duchovenské v moc dali, aby s nimi dle své vůle nakládati mohl, a položili to za právo Q. 6 do zřízení zemského. Dle této nepořádné moci dané postupovali pak následující králové čeští. Ale císař Ferdinand religione et conscientia motus (náboženstvím a svědomím pohnut) ve své poslední vůli litoval, že se dal k tomu zavésti a nemálo duchovních statkův osobám světs kýmkrálovství českého na nemalé summy peněz zapsal, některé v dědictví uvedl, do desk zemských vložil a duchovním odcizil; proto nařídil svým nástupcům a dědicům, aby ty statky zápisné zase vyplatili, duchovním vedle znění jich fundací a nadání zase v moc uvedli, neb jiným způsobem náležitým náhradu učinili.

O duchovních a jich lidech nebylo nic uzavřeno, ačkoli teď stavem nejsou.

Majestátem slezským nelze vyplňovati mezery v českém majestátu, poněvadž onen vztahuje se na konfessi augsburskou z r. 1530, tento na českou.

Právo královo nakládati se statky duchovního dle své vůle nešlo nikdy tak daleko, aby duchovní vrchnosti, pokud jich držely, nepožívaly na nich všech práv vrchnostenských, jako každá světská vrchnost na svých statcích. Lidé na statcích duchovenských slibovali svým pánům poddanství a člověčenství jako světským vrchnostem; když duchovní vrchnosti až posud všechna práva světských vrchností vykonávaly: tu nemohou některého z nich proti své vůli býti zbaveny. Nemůže-li poddaný člověk na statcích světských bez vůle a vědomí své vrchnosti kostely stavěti, nemůže to ani bez svolení duchovní vrchnosti na jejích statcích učiniti.

Jak jsme svrchu pravili, poručili defensoři Broumovským, aby svůj kostel dále stavěli, nedadouce sobě brániti žádnou vrchností, ani duchovní ani světskou, a oznámili spolu místodržícím, kteří v době odjezdu císařova správu země vedli — byli to nejvyšší úředníci zemští — doloživše, »že se v žádné spory a hádání s nižádným vydávati nemíní, než textu tak patrného a

jistého beze všech výkladů se držíce od toho nikam se uchýliti nechtějí.«[1]) Opat stěžoval si zvláštní supplikací na defensory, že »jeho poddaní jimi posilněni a poštváni byvše, v stavbě pokračovali a již téměř ji dokonali, kteréž nenáležité předsevzetí jest proti jeho a kláštera regaliím«[2]) Na tuto supplikaci podali defensoři odpověď císaři, ve které své usnešení důrazně hájí a ohrazují se mocně proti vrchnostenským právům, které prý si opat osvojuje: »všichni opatové, proboštové a vůbec všechna duchovenství V. C. M. jakožto krále Českého, i s poddanými jich komora jsou a regaliemi honositi se nemohou; neb z milosti toliko V. C. a K. M. usufructuarii nebo oučastníci důchodův klášterských učiněni, a to na čas a do vůle V. C. M. bývají.«[3])

Vážnost královských rozkazův odbojem Broumovských, chráněných defensory, utrpěla hroznou porážku, která nemohla na ten čas býti větší. Matyáš stal se úzkostlivým a žádal znova za dobré zdání na některých svých důvěrnících. Jedni radili, aby neustupoval, jiní přimlouvali se za povolnost bojíce se revoluce, jiní radili, aby císař vzal věc sám do svých rukou, kázal kostel zbořiti a zakázal defensorům poddané cizích vrchností pobuřovati; kdo by odporoval, ať zakusí veškeru přísnost.[4]) Ale císař neučinil žádného rozhodnutí, a věc broumovská odpočívala dva roky až do r. 1615; protestanté užívali svobodně svého kostela, ano vyhnali docela horlivé katoliky z města.[5])

V těch dobách činila katolická obnova čili restaurace v Čechách utěšené pokroky; četní protestanté vraceli se do lůna církve k radosti katolíkův a k nevoli protestantů. V Praze i na venkově působili horliví a výborní kazatelé, v čele arcidiecése stál od r. 1612—1622 horlivý arcibiskup Jan Lohelius, rodem z Chebu, premonstrát; katolická šlechta dala na svých rozsáhlých panstvích konati missie. Missionáři byli zprvu od protestantů nevlídně přijímáni jakožto poslové antikristovi, ale brzy naklonili svou vlídností a skromností srdce přečetných protestantů. Též katolické školy, těšíce se výborné pověsti, obrátily četné protestanty, kteří do nich chodili.

Matyáš byl posud povolný ku protestantům, kteří se na jeho královských statcích plné svobodě těšili. V jeho radě bylo usne-

[1]) Apologie II. Nr. 72 str. 277.
[2]) l. c. Nr. 73 str. 279.
[3]) l. c. Nr. 74 str. 280—284.
[4]) Gindely: Dějiny českého povstání I. 59.
[5]) Benediktin Bittner v Chronicon Braunense: — per expulsionem catholicorum; Svoboda v Innsb. Zeitschrift 1886 str. 404 n. 1.

šeno, aby se na nich prováděla katolická reformace, poněvadž to záviselo na vůli patrona. Roku 1605 byly na královských statcích 132 fary (celé Čechy měly jich tenkrát 1366). Král odevzdal duchovní správu na svých statcích arcibiskupu Janu Loheliovi, aby na nich se strany kollátur všechna práva krále samého vykonával, tak jak to Majestát a porovnání v sobě obsahují. Roku 1609, který měl býti normálním, byly na královských statcích fary pod obojí, které se k české konfessi přiznaly a od toho času pod správu protestantské konsistoře příslušely. Když r. 1613 několik protestantských far se uprázdnilo, obsadil je arcibiskup katolickými faráři dle práva patronátního. Když v městečku Novém Strašecí ku královskému panství křivoklátskému přináležejícím protestantský farář bez vědomí a vůle arcibiskupovy na žádost osadníkův od protestantské konsistoře potvrzen a dosazen a tím právo patronátní porušeno bylo, vymohl arcibiskup na presidentu české komory Slavatovi, který tento úřad s důstojenstvím nejvyššího sudího dvorského zastával, nařízení k měšťanům toho městečka, aby onoho nepořádného kněze vybyli. Strašečtí zdráhali se uposlechnouti a odvolávali se na to, že kostel jejich byl již v 16. století pod obojí. Avšak arcibiskup nedbal těchto námitek a jako patron dosadil tam katolického faráře, který katolickou reformaci provedl.[1])

Hrob.[2])

Ku Broumovu přistoupilo městečko Hrob, ale stálo za ním teprve v druhé řadě jako přívěsek. Hrob náležel od starodávna ku klášteru cisterciackému v Oseku. Když bylo v 16. století pražské arcibiskupství obnoveno, byl klášter zrušen a statky přikázány k výživě arcibiskupově. Protestantství vniklo záhy do Hrobu a již r. 1610 užíval učitel ve škole hrobské lutheránského katechismu a zaváděl modlitby a písně lutheránské do kostela; městský písař a většina městské rady byli protestanté, a četní mužové a ženy odebírali se do cizích osad ku kazatelům a nechodili do katolického kostela. Za to a pro nouzi duchovenstva

[1]) Skála I. 346. 347; Apologie II. Nr. 62—68 str. 256—271. — Gindely líče tuto věc nezmiňuje se ani slovem, že Strašečtí a protestantská konsistoř hrubě se provinili proti patronátnímu právu, si je osobujíce, a staví v křivé světlo arcibiskupa, který své právo hájil. (Děj. čes. povstání I. 60. 61.)

[2]) Svoboda S. J.: „Die Vorgänge in Klostergrab“ v uvedené rozpravě v Innsb. Zeitschrift 1886 str. 386—392.

byl Hrob připojen ku kostelu v Jeníkově (Janegg). Hrobšti byli tomu rádi a zavolali si protestantského kazatele. Po smrti arcibiskupa Karla Lamberka obnovil jeho nástupce Jan Lohelius r. 1612 městskou radu tak, že katolíci měli většinu, vypověděl kazatele, jmenoval statného katolického faráře, uvedl jej sám do kostela, a napomínal Hrobské, aby pilně do chrámu chodili, kterýž jejich otcové vystavěli a oni sami obnovili. Lutherský kazatel neodešel daleko; sotva se arcibiskup vzdálil, navrátil se, oddával po domech snoubence a měl pohřební řeč.[1]) Hrobští byli by se rádi zmocnili farního kostela, ale farář bránil tomu statně; proto s pomocí peněžitou protestantského Německa, jmenovitě kurfirstů[2]), vystavěli si nový kostel. Arcibiskup jako vrchnost dal kostel zavříti a zapečetiti. Obě strany obrátily se na císaře; arcibiskup žaloval, že Hrobští chtějí se poddanství zbaviti; Hrobští chtěli dokazovati, že nejsou žádnými poddanými arcibiskupovými, ale svobodným horním městem, a odvolávali se na privilegium císaře Karla IV. Jelikož před odvolacím čili appellačním soudem nemohli Hrobští privilegium císaře Karla IV. in originali (v původním znění) ukázati a nevěděli ani, kde jest, ani kde jeho kopie (opis), a jiné výsady, které ukázali, byly od předešlých opatův a arcibiskupův vyprošeny: rozhodl soud, že »jsou poddanými pražského arcibiskupa a nemají býti k němu spurnými pod trestem«.[3]) Avšak teď ujali se defensoři Hrobských a poručili jim, aby kostela dál užívali na základě Majestátu, poněvadž duchovní statek jest statek královský, arcibiskup prý spáchal na nich křivdu.[4]) Jitření dosáhlo svého vrchu r. 1615, ne tak v městě, jako spíše ve vesnicích a horách. V čele jeho postavili se tři sedláci: Martin Drtzka, rychtář ve Wernsdorfě, a dva Grallové, otec a syn. Arcibiskupští úředníci nebyli se vzpouru, poněvadž sami mezi sebou žili v nepřátelství, obviňovali se navzájem u arcibiskupa jako »bludařští chlebaři« (ketzerische Brotfresser) a namlouvali protestantům, zdali z nerozumu nebo z bezbožnosti, že je arcibiskup ku katolické církvi přinucen.

Proti počínání arcibiskupovu na statcích královských podali defensoři ohrazení[5]). Za tohoto stavu věci odebral se arcibiskup sám do Oseka a Hrobu a pokoušel se sám o zavření kostela

---

[1]) Apologie II. Nr. 75. Psaní hejtmana oseckého k Hrobským, aby predikanta z městečka vybili str. 285

[2]) l. c. str. 27.

[3]) l. c. Nr. 78 str. 289.

[4]) l. c. Nr. 98. Psaní pánů defensorů k Hrobským str. 347—349.

[5]) l. c. Nr. 81 str. 293—296.

v Hrobu, při čemž přišel v nebezpečenství života, a byl by býval ukamenován, kdyby se nebyl útěkem spasil. Arcibiskup začal proti svým poddaným process, který by býval měl pro Hrobské smutné následky, a tu přišli k němu a nabízeli se, že kostel zboří, když arcibiskup od processu ustane. Arcibiskup přijal tuto nabídku a Hrobští potomto přátelském porovnání zbořili kostel[1]) (11—13. prosince 1617, v pondělí, úterý a středu po druhé neděli adventní[2]), a byli hotovi podepsati revers[3]), že jsou horlivými katolíky.

Ne arcibiskup, ale Hrobští zbořili sami kostel, a rádi, poněvadž ušli velikému trestu.

Při bouři proti arcibiskupovi byli někteří zatčeni, ale teď po smíru až na tři propuštěni a stali se katolíky. Martin Drtzka přísahal sice ve vazbě, aby ho čert vzal, než-li by byl katolíkem, ale snahou faráře Jana Jakuba Simonise, který vězně navštěvoval, obrátil se a prosil za odpuštění a dostal svobodu; oba Grallové zůstali zatvrzelými a nikdo nechtěl za ně 1000 kop grošů za rukojmě položiti[4]).

Revers byl na počátku r. 1618 sestaven, ale defensoři, kteří teď připojili Hrob k Broumovu, vešli ve spojení s protestanty hrobskými a zamezili jeho podpis[5]).

Hrobští neúčastnili se valně ve zpouře protestantských stavů proti řádnému králi; měli na revoluci zaplatiti 1300 kop grošův, ale nespěchali s placením; měli asi polovici zaplacenou, když povstalci byli na Bílé Hoře poraženi[6]).

---

[1]) V oratio legati caesarei ad regem Poloniae praví císařský přípis: „Rem a principio repetendo sequenti modo M. V. regiam informamus: contigisse successu temporis, quod dictus Archiepiscopus occlusionem templi in Klostergrab tentare volens, a subditis ibidem in vitae periculum conjectus, et nisi fuga vitam salvasset, lapidibus obrutus interiisset; hinc dictum Archiepiscopum, criminalem actionem contra dictos subditos suos instituentem, subditos sui delicti memores, supplices ad eum venisse, et demolitionem templi, dummodo a criminali contra ipsos accusatione desisteret, obtulisse; Archiepiscopum hanc oblationem acceptasse, atque templum illud amicabili compositione et tractatione destructum.“ Archiv pražské metropolitní kapitoly, 7. ledna 1619; Svoboda v Innsb. Zeitschrift 1886 str. 390 n. 2.

[2]) Apol. II. str. 27.

[3]) Viz jej v Apologii II. Nr. 80 str. 290—293.

[4]) Svoboda, l. c. v Innsb. Zeitschrift str. 390. 391.

[5]) Zpráva Benedikta Meusköniga, hejtmana oseckého, k arcibiskupu ze dne 17. března 1618, v arcib. archivu; Svoboda: l. c. str. 391.

[6]) l. c. str. 392.

16. Sněm v Budějovicích roku 1614; generální sněm v Praze r. 1615.; rozsudek králův ve při Broumovských a Hrobských.

Císař Matyáš poznal brzo, že mír vídeňský a žitvatorocký jest mu škodlivý, pomýšlel na válku s Turky a svolal sněm do Budějovic, aby mu povolil vojsko a berni; sněm byl zahájen 31. ledna 1614. Císař byl osobně přítomen. Stavové žádali, aby napřed bylo rokováno o čtyřech vložených článcích: krajských sjezdech, defensi, konfederaci a dědičných smlouvách, mluvili ve svých schůzích takové revoluční řeči a činili na zástupce cizích mocností takový dojem, jakoby chtěli císaře s trůnu svrhnouti, o čemž oni potom svým pánům takové zprávy podávali. Přátelé dynastie byli ve velikých nesnázích, Martinic opustil jednou takovou schůzi šlechty, nechtěje revolučních řečí poslouchati. Matyáš musil se spokojiti s obyčejnou berní a se zavázati, že příštího roku generální sněm do Prahy svolá ke konečnému vyřízení oněch čtyř článků. Dva oposičníci Thurn a Fels podali o své újmě císaři smělý list, kde ho zráželi od úmyslu vyzbrojiti vojsko, poněvadž by tím nejen řada nejpovážlivějších nebezpečenství vzniknouti, po případě i ztráta všech korun císaři pojíti mohla. Stavové budou na každou novou moc válečnou s nedůvěrou hleděti jako druhdy na branný lid pasovský, obávajíce se toho, že takový lid bude utiskovati zemi a zkracovati právo volby krále; posměšně pravili ve spisu: že stavové jen s velikou těžkostí obdrželi pole proti Pasovským a pojistili sobě svobodu volby, které Matyáš děkuje za svou korunu [1]).

Thurn domníval se, že na císaře velký dojem učiní a vládní soustavu přemění; ale sklamal se na dobro. Vida se s přáteli sklamaným, odhodlal se zanechati řečí a přikročiti ke skutku, a pustil se do vyjednávání s cizím panovníkem o svržení habsbursk dynastie. Jen za několik málo dní po rozpuštění sněmu budějovického dal vzkázati ve spolku s hrabětem Šlikem a Václavem Vchynským kurfirstu saskému, že opposice hodlá sesaditi Habsburky a jemu nabízeti korunu. Saský jednatel Khra mohl svému pánu oznámiti, že jmenovaní šlechticové hlásají názor opposice. V jedné společnosti, kde velká část šlechty v oněch dnech byla shromážděna, vyslovili přítomní bez obalu svou nechuť k dynastii habsburské

[1]) Gindely: l. c. I. 76.
[2]) l. c. I. 77.

a přání, aby náleželi pod panství saské. Podobně špatně jako v Budějovicích pochodil císař na generálním sněmě všech zemí habsburských, který byl 11. srpna 1614 zahájen v Linci a byl prvním zastoupením veškeré říše habsburské. Stavové nepovolili žádných mimořádných pomocí k válce a radili k míru. Císař obnovil mír s Turky a uznal v Sibíňsku panství Gabriela Bethlena, jehož si tamější stavové r. 1613 za knížete zvolili.

Císař položil generální sněm koruny české do Prahy na den 15. června 1615 a pozval k němu též stavy ostatních zemí, aby tam deputace vyslali. Císař přišel osobně ke sněmu. Ke sněmu dostavili se v čas čeští stavové a pak deputace z Moravy, v níž byl kardinál Dittrichstein a pan Karel ze Žerotína, ze Slezska a obou Lužic. Zástupcové z Horních a Dolních Rakous dostavili se teprve na počátku července, z Uher nepřišel nikdo. Císař dovolil rokovati o čtyřech odložených článcích, ale snažil se dáti článku o zřízení všech zemí (konfederaci) takový smysl, aby to byl spolek obrany proti Turkům. Stavové zmařili sice tento záměr, ale pro nesvornost nedosáhli také nic. Moravané, Slezáci a Lužičané dokazovali, že nejsou povinni na generální sněmy do Prahy choditi, a dali si to reversem od císaře potvrditi. Moravané pravili, že mají od r. 1609 s Rakousy a Uhry spolek na ochranu svých práv, a není jim třeba tento opouštěti a do jiného vstupovati. Nastal spor mezi Moravany a Slezáky o knížectví opavské, které původně náleželo k Moravě, ale teď ke Slezsku, a bylo potahováno na způsob jiných slezských knížetství; vznikl spor mezi stavy českými a slezskými, poněvadž tito žádali svou vlastní kancelář a jiné svobody, tak aby měli s Čechy pouze osobu panovníkovu společnou. Za této rozháranosti dosáhl Matyáš v příčině oněch čtyř artikulů neočekávaného úspěchu. Když Adam mladší z Waldsteina, nejvyšší hofmistr království českého, který byl sice katolíkem, ale v příčině oněch čtyř artikulů stál s protestanty, Karel ze Žerotína, hejtman markrabství moravského, Thurn a Vilém Starší z Lobkovic, rada soudu dvorského a komorního, odjeli na zámek postoloprtský na honbu, kázal císař nejvyššímu purkrabímu, aby se snažil o to, by ty čtyři artikule ke zavření přivedl. Purkrabí oznámil vůli císařovu sněmu, ale někteří ze stavu panského, jmenovitě Linhart Kolonna z Felsu a pan Vilém Václav z Roupova, postavili se tomu na odpor a žádali za odklad, až oni páni se navrátí. Avšak nejvyšší purkrabí nepřipustil odkladu řka: že sněm jest pro všechny rozepsán, a sněmu nelze míti zřetel na nepřítomné. Přítomní byli spokojeni.

Jelikož z Uher nikdo nepřišel, bylo posláno pro zástupce Rakušanův, a mezi tím, nežli se do sněmu dostavili, ustanovil se sněm na tom, že čeští stavové nebudou vyhledávati žádného sjednocení s Rakušany, což by bylo na posměch stavů království českého, a počkají, až co Rakušané přednesou. Když rakouští vyslaní do sněmu přišli, byli dotazováni, co chtějí při stavech království českého přednášeti. Když odpověděli, že se dostavili na rozkaz císařův, a spolu aby vyrozuměli, co by stavové království českého při nich vyhledávali, a pak na to mohli dáti náležitou odpověď: odvětil nejvyšší purkrabí, že stavové čeští se domnívali, že páni rakouští své posly za tou příčinou poslali, aby se stavy českými společné sjednocení učinili; jelikož k tomu žádného plnomocenství nemají, proto neuznávají stavové čeští toho potřebu, aby měli při pánech rakouských v tom artikulu čeho toho vyhledávali. A král prohlásil ten článek za vyřízený. O sjezdech krajských bylo na sněmě usneseno, že to zůstává při zřízení zemském a usneseních sněmovních proti vnějším nepřátelům, a tudy krajské sjezdy povoleny nebyly. O článku čtvrtém, erbanuňcích, bylo usnešeno, aby je císař sám obnovil, maje ku poradě nejvyšší úředníky, soudce zemské a rady soudu dvorského a komorního a ještě 10 osob zvolených k tomu ze stavu panského a rytířského. Thurn byl zde na dobro poražen; chtělť učiniti cizí knížata rukojmím českých svobod náboženských a politických a zjednati protestantským kurfirstům a králi polskému vliv na vnitřní zemské věci. Článek o defensi byl vyřízen tak, že bylo určeno, mnoho-li vojska každá země proti proti vnějšímu nepříteli do pole postaviti má. Vláda zvítězila nad opposicí, ale i tím, že jí sněm povolil berni na běžné potřeby a převzal část dluhu Matyášova, který byl státním dluhem v obnosu 2,700.000 tolarů.[1]).

Tento generální sněm vydal též jazykový zákon, vida jak němectví užasnou měrou na úkor českého jazyka se šíří. Stanovil, že budoucně nikdo nemá býti přijat za obyvatele království nebo za měšťana, kdo by nebyl mocen jazyka českého; dále že ve všech kostelích a školách, ve kterých se před 10 lety ještě kázalo a vyučovalo jazykem českým, i budoucně tak se díti má.[2])

---

[1]) Slavata II. 193—200; Gindely: Děj. čes. povstání I. 87—96.

[2]) Skála I. 355—358; Gindely; l. c. I. 96—101. Obyvatelem (incola; obyvatelství-incolatus) byl pouze pán a rytíř. Měšťanství vztahovalo se pouze ke 42 královským městům; na počátku 17. století bylo v nich 14.000 domů, z nichž přišlo něco méně nežli 4.000 na Prahu. Na venkově počet domů

K tomuto zákonu podotýká můj bratr Dr. Jan Kryštůfek docela správně: »Bez zákona i se zákonem němectví způsobem úžasným šířilo se v zemi české. Dokud národ český bude národem protestantským, dokud bude míti své náboženské a vědecké středisko v Německu, dotud žádný zákon nezabrání, aby němectví všemi póry v národ český nevnikalo, ho nerozkládalo a o národní vědomí nepřipravovalo.« [1])

Tohoto sněmu použili protestanté, aby své stížnosti na zkracování náboženské svobody přednesli. Usnesli se, aby všichni defensoři i stavové obrátili se na císaře a podali mu stížný spis. Praví tam, že prý sami vystříhali se všeho, aby katolíkům žádných příležitostí ke stížnostem nedávali, ale oni sami veliká příkoří od katolíků trpí; důkazem toho jsou kostely v Hrobu a Broumově, onen prý jest zapečetěn, tohoto brání opat užívati, a dosazování katolických farářův na všechny fary královského patronátů; oni prý jsou odhodláni odpomoci tomu proti každému škůdci práv svých, vyjma osobu císařovu, a netrpěti toho dále.[2]) Stížný spis byl velmi střízlivý, mimo plané stezky neuváděl žádných případů nátisků, poněvadž byli ve sněmu katolíci, kteří by je hned byli vyvrátili a na pravou míru uvedli před tváří zástupců protestantských stavů z ostatních zemí, a tak české protestanty zahanbili; Hrob a Broumov nebyly tu chvíli zavřeny; dosazování katolických farářů na královský patronát dělo se právně, a protestantští stavové sami si to zavinily, chtějíce zničiti starokališníky.

Na jaře r. 1616 odebral se císař Matyáš do zámku v Brandýse nad Labem a povolal k sobě deputaci defensorů, kterou tvořili hrabě Thurn, rytíř Oldřich z Gerstorfu, zemský soudce, a Šimon Kohout z Lichtenfeldu, rada při appellacích. Císař přijal deputaci v přítomnosti nejv. kancléře Zdeňka z Lobkovic, který ve jméně císařově[3]) na poslední stížný spis přísně a zkrátka prohlásil: »Co jste nám s strany Hrobských a Broumovských přednesli, a co druhá strana k tomu odpověděla, tomu ráčili jsme srozuměti. My nemůžeme u sebe nalézti, že by mohlo býti duchovním poddaným

byl asi počet měšťanů; v každém kr. městě bylo asi 250 měšťanů, kromě Prahy; ano v mnohých sotva 80 nebo 100. Oni měli vliv na správu města a soudní zřízení a měli podíl v jmění obecním. Na hranicích mohla se většina snadno proměniti v německou a ostatní lid 10 i 20krát silnější zůstal českým a byl vydán na milost německým měšťanům. Sr. Gindely l. c. I. 98.

[1]) Dějiny nové doby IV. 269.

[2]) Apologie II. Nr. 82. str. 296—301. — Skála I. 350—353.

[3]) Skála II. 16.

dopuštěno stavěti kostely. Co se pak dosazování na fary na našich panstvích dotýče, nechceme býti menší, než kterýkoli z Vás, jenž má na vůli, bráti sobě kněze od arcibiskupa.«[1]) (31. května 1616.)[2]) Deputace byla zaražena: Thurn prosil, aby tato odpověď byla jim dána písemně, k čemuž král dal potřebný rozkaz; Gerstorf vymluvil se spleteně a Kohout mlčel docela.

Rozsudek králův byl správný. O Hrob a Broumov byl spor mezi katolíky a protestanty o výklad práva »stavěti kostely na královských statcích.« Protestanté počítali ke královským statkům statky duchovenské a myslili, že poddaní protestantští tam si mohou stavěti kostely; katolíci to popírali, a král teď rozhodl, že protestantským poddaným nemůže býti dovoleno stavěti si kostely na statcích duchovenských. S tímto rozhodnutím v poslední stolici měli býti protestanté spokojeni.

Co se týká obsazování far, stanovilo »porovnání« rok 1609 za normální pro fary a kostely, aby byly pod jednou neb obojí, jak právě byly onoho roku. Což bylo konečně správné. Ale v »porovnání« bylo ještě druhé místo, které pravilo, »že katolickým i protestantským stavům jakož i králi nemá býti překáženo v tom, kdyby na fary svého patronátu chtěli dosaditi kněze, kteréž byl arcibiskup vysvětil.« Kališníci domáhali se tenkráte toho, aby na dále trvali jako katolíci »pod obojí« vedle vyznavačů české konfesse, kteří se též nazývali »pod obojí«; ale protestanté, chtějíce býti samojediní »pod obojí«, a to praví, nechtěli toho připustiti a přemohli odpor kališníků tím, že každé vrchnosti, která měla ke kostelu podací právo, dali na vůli dosaditi k němu kněze buď protestantského neb od arcibiskupa svěceného; když se toto stalo, proměnil se kostel v katolický, třeba se v něm pod obojí způsobou podávalo, což za jistých podmínek bylo dovoleno. Takovým způsobem měl každý patron kostela podle »porovnání« právo proměniti kostel v katolický nebo protestantský bez ohledu na rok normální 1609; z toho byla vyňata královská města, kde kostely pod obojí náležely ku protestantské konsistoři a platily za majetek protestantů. Slova Matyášova roznášela se po zemi a rozjitřovala protestanty. V prvních časech po roku 1609 nestěžují si protestanté v tomto ohledu: buď katolické vrchnosti neužívaly svého práva proměňovati fary pod obojí v katolické, nebo činily-li tak, uznávali protestanté správnost tohoto obsazování podle »porovnání«, které si sami vypracovali.[3])

[1]) Gindely: l. c. I. 103.
[2]) l. c. pozn. 2.
[3]) l. c. I. 103—107.

Ku konci roku 1616 zapovídali prý jednotliví faráři svým farníkům choditi do cizích protestantských kostelů. Protestantští nejvyšší úředníci a radové podali císaři přípis ze dne 25. února 1617, prosíce v něm za odstranění stížností a známých nátisků, za které prohlašovali vedle nátisků Broumovským a Hrobským činěných zvláště nakládání na statcích královských, a připomínají mu, že prve nebyl prý toho mínění, neboť odevzdávaje r. 1612 obsazování far arcibiskupovi, praví k němu, aby se zachoval podle »porovnání«; tenkráte prý nevykládal »porovnání« v tom smyslu jako teď.[1] Tenkrát je vůbec nevykládal.

Veškeré chování protestantských náčelníků směřovalo k tomu, aby Habsburky s trůnu svrhli: jedni chtěli to učiniti přímou revolucí, jiní počítali na smrt císařovu a chtěli vyloučiti Habsburky z volby, majíce slib od Matyáše, že za života jeho nebude se jednati o jeho nástupce; byli krátkozrací, myslíce, že dvůr o jejich úmyslech neví a koruny české lehko zbaviti se dá. Tu jako rána přišlo mezi ně rozepsání sněmu ku povýšení arciknížete Ferdinanda Štýrského za trůn český.

17. Povýšeni arciknížete Ferdinanda na trůn český; jeho předchozí život.

Jelikož Matyáš neměl dítek, pomýšlel dvůr, obávaje se při zpupnosti stavů v jiných zemích císařových a napjetí mezi knížaty katolickými a protestantskými v Německu obtíží, kdyby šlo o přijetí za krále a volbu za císaře až po smrti císařově, s veškerou rozhodností na to, aby Ferdinand ještě za života císařova byl přijat za krále českého a uherského a zvolen za císaře. Ale tomu nepřál kardinál Khlesl z osobní nepřízně k Ferdinandovi, boje se o svou moc a vliv, a myslil, aby nejprve byl zvolen za císaře a pak teprve aby šlo o jeho přijetí za krále v Čechách a Uhrách. Ale když císař Matyáš v dubnu 1617 těžce se rozstonal, uzavřel hned, aby se bez meškání jednalo o přijetí Ferdinanda za krále v Čechách, a rozepsal 1. května 1617 k němu sněm do Prahy ke dni 5. června, ke kterému se osobně s Ferdinandem odebral. Volba měla se konati v červnu. Katolíci napínali všechny síly,

[1]) l. c. I. 108.

[2]) Gindely: Dějiny českého povstání: Hlava III.: Povyšení Ferdinanda na trůn český I. 109—1049. — Dr. Jan Kryštůfek: Dějiny nové doby IV. 270—272. — Svoboda: Katolická reformace I. 99—101.

aby Ferdinand stal se králem. Již od počátku téhož roku, obzvláště v květnu, konalo se modlení, vystavovala se velebná Svátost, konaly poutě a průvody, a obětovaly mše sv. za šťastný výsledek. Katolíci rozmlouvali s přáteli i odpůrci jak ve šlechtě tak v královských městech, a ukazovali k ctnostem, statnosti a moudrosti Ferdinandově, kterému bylo 39 let.

Avšak odpůrcové a nepřátelé dynastie byli též čilými již od delší doby. Kristian, kníže anhaltský, kterýž již ve sporech mezi Matyášem a Rudolfem chtěl pro sebe a falckraběte kurfirsta Fridricha IV. kořistiti, setrval i po r. 1609 ve stycích se svými přáteli v Čechách, Moravě, Slezsku a Rakousku. Heidelberský dvůr byl o tom tak přesvědčen, že česká koruna falckraběti připadne, že v Londýně při námluvách o ruku dcery anglického krále Jakuba I. se chlubil tou nadějí, a král Jakub I. liboval si v té naději, že jeho zeť Fridrich bude za málo let českým králem. Heidelberský dvůr pozoruje snahy císařského dvora, aby nástupnictví bylo Ferdinandovi zabezpečeno, poslal dva posly do Čech, aby stav věcí vyzkoumali. Prvním poslem byl Krištof z Donína, který počátkem roku 1617 celou zemi prošel a knížeti anhaltskému zprávu podal, že soustátí Habsburské jest na rozpadnutí. Nežli se ještě domů navrátil, poslal falcký kurfirst svého radu Cameraria do Drážďan a do Prahy; v Drážďanech měl vštípiti dvoru nedůvěru k domu Habsburskému, v Praze vyzkoumati smýšlení v Čechách panující a dorozuměti se s Thurnem a přáteli jeho o to, kterak by bylo lze zameziti ustanovení nástupce. Falcký jednatel dostál svědomitě svému úkolu, obnovil někdejší styky s náčelníky českých protestantův a vrátil se od nich se slibem, že nikdy nepodají rukou svých k tomu, aby koruna byla na Ferdinanda přenešena. Tolik svěřil písmu.[1]) On však vyjednával s Thurnem a jeho přáteli ještě jiné věci, »ale bylo by s nebezpečenstvím více o tom psaním oznamovati«,[2]) proto poukázal k ústní zprávě. Byla to velezráda, kterou Thurn se svými přáteli spáchati zamýšlel. Tu udeřilo jako blesk rozepsání sněmu volebního do všech těch vlastizrádných pletich.

Před započetím sněmu pozvali nejvyšší úředníci a zemští soudcové mnohé přední pány ze stavů pod záminkou porady o zaplacení dluhů královských, ale hned jim přimlouvali, aby na sněmě hlasovali pro přijetí Ferdinanda za krále. Četní byli získáni, ale jiní nedali se ani navnaditi ani zastrašiti, a odepřeli vysloviti

[1]) Gindely; l. c. I. 154—156.
[2]) l. c. I. 156.

se o této věci, tak že někteří nejvyšší úředníci proti nim se vyjádřili: »Nemají-li dvou hlav na sobě, aby se v takové odpory se svým králem a císařem nevydávali.«[1]) Mezi předními v oposici stál hrabě Ondřej Šlik; byl povolán na zemskou kancelář, kdež ho nejvyšší purkrabí zastrašiti chtěl, ale nezastrašil.[2])

Dne 5. června 1617 byl sněm zahájen. Před samým jeho počctím ráno povolal nejv. purkrabí všechny nejv. úředníky, zemské soudce a rady do české kanceláře, kteří se všichni dostavili až na Thurna a Kolonnu z Felsu, kteří šli přímo do sněmovny, a dal jim přečísti královskou proposici v plném znění, a vyzval je, aby své mínění projevili; skoro všichni srovnávali se s ní. Avšak Vilém starší z Lobkovic pravil, že své mínění pronese až na sněmě, a ani na vyzvání nejv. kancléře, aby jako rada J. M. C. se prohlásil, neučinil toho. Pan Václav Vilém z Roupova, seděl vedle pana Jana Staršího z Talmberka, prohodil k němu, že se mluví v proposici o »přijetí« Ferdinanda za krále a nikoliv o »volbě«. Talmberk též pronesl se v ten smysl, že stavové mají právo »volby« krále; pouhé přijetí bylo by proti svobodám tohoto království. Na to odpověděl nejv. purkrabí: »Zachovej Pán Bůh, kdo by se k tomu přimlouvati chtěl, leč by dvě hlavy míti musil.« Na to odvětil Talmberk, nejv. sudí zemský, náležející ke straně královĕ: »že od mladosti slýchal, že stavům náleží svobodná volba krále.« Na to promluvil nejv. kancléř k Talmberkovi: »Jest tak, můj pane švagře, že my Cechové před jinými národy a cizozemci se chlubíme, že znamenité svobody a svobodné volení krále českého máme; ale kdyby na prokázání přišlo, tu bychom zle obstáli; neboť takové svobody v privilegiích tohoto království se nenacházejí.« Potom vykládal nejv. kancléř, že česká koruna od těch dob, co rod habsburský panuje (od r. 1526), nikoli volením, ale dědictvím s jednoho panovníka na druhého přechází. Z jeho provodění vycházelo na jevo, že události a ustanovení r. 1608—1611 byly pouhými novotami, které nemohou míti právní platnosti. Pán z Talmberka prohlásil sám první, že jest přesvědčen o dědičnosti trůnu, a ostatní opposičníci upustili od dalších námitek.[3])

Potom okolo hodiny 9. vzkázal císař, že se odebéře mezi sněmovníky; šel nejprve do chrámu sv. Víta přes pavlač s arciknížaty Ferdinandem a Maximilianem, byl přítomen mši sv. »de Spiritu s.« (o Duchu sv.) a odebral se potom přes pavlač a palác do

[1]) Skála II. 28.
[2]) Gindely: l. c. I. 133.
[3]) Slavata II. 258—261.

soudní síně. Nejvyšší úředníci šli mu vstříc a uvedli ho do sněmu. Císař usadil se na trůně, po pravé straně arciknížata Ferdinand a Maximilian, stavové stáli. Zemský místopísař četl královskou proposici, aby stavové arciknížete Ferdinanda za krále »přijali, vyhlásili a korunovali.« Ku konci byla čtena listina, kterouž arciknížata Maximilian a Albrecht práv svých ve prospěch svého strýce se sříkají, čímž slavné sedění bylo skončeno.[1])

Opposice položila sobě poradu do kolleje Karlovy, aby se o shodu umluvili. Usnesli se, že budou proti »přijetí« zastávati se »volby krále«, a k tomu působiti, aby volba byla odročena, »poněvadž záleží prý dříve se zeměmi vtělenými o této věci se poraditi.« Po všechny časy hájili všichni v Čechách, že výhradně zemi české náleží právo volby, a r. 1611 hájil toho obzvláště hrabě Thurn. Teď chtěli se protestantští stavové tohoto práva vzdáti pouze proto, aby měli vhodnou záminku k odročení věci. Za mluvčího stavu panského a rytířského byl zvolen Šlik, jako samostatný, nemající žádného zemského úřadu; rytířstvo, jsouc skoro všechno protestantské, mělo se k jeho přímluvě připojiti, a totéž se očekávalo od měst. Ale arcikníže Ferdinand pozval Šlika ku přátelské rozmluvě, která na něho veliký dojem učinila;[2]) dále působil na něho ráno dne 6. června jeho příbuzný pan Jindřich z Kolovrat, který vzal jej s sebou do české kanceláře, kde se o právním stavu otázky přesvědčil a svého odporu zanechal.[3])

Dne 6. června byl den volby. Nejprve hlasovali nejv. zemští úředníci pořadem svého důstojenství. Nejvyšší purkrabí hlasoval první pro přijetí Ferdinandovo, a po něm všichni až na Thurna, purkrabí karlsteinského, který prohlásil, že přijetí a volba nového krále týká se netoliko stavů českých, ale knížat a stavů všech zemí vtělených; pročež ať se věc odloží do budoucího generálního sněmu, při němž páni vyslaní ze vtělených zemí přítomni budou; i arcikníže Ferdinand bude tomu rád, když bude moci pokojně panovati nad tímto královstvím a přivtělenými zeměmi, a nebude nedorozumění a neláska. Proti Thurnovi zastal se práva země české samojedině oprávněné k volbě krále nejv. purkrabí. Z radů zemského soudu hlasoval s Thurnem pouze Kolonna z Felsu. Radové soudu komorního a dvorního hlasovali všichni pro přijetí, mezi nimi Václav z Roupova, Václav Budovec a Vilém z Lobkovic.

---

[1]) l. c. II. 261—264.
[2]) Gindely: l. c. I. 137.
[3]) Slavata II. 272. 273.

Všichni tedy hlasovali pro přijetí až na dva cizozemce, Thurna a Felsa.

Stavové hlasovávali buď jednotlivě, nebo dávali po pořadě každý stav pro sebe sborový hlas. Nejv. purkrabí dal hlasovati dle hlav; tu hlasovali všichni sněmovníci pro přijetí, i hrabě Šlik, který prohlásil, že z prva myslil, že stavové mají právo voliti krále a mají to učiniti se vtělenými zeměmi, a proto chtěl hlasovati pro odročení volby až do generálního sněmu; ale důvody zde přednešenými podstatněji všemu vyrozuměl, upouští od svého předešlého domnění a snáší se úplně s přímluvou pana nejv. purkrabího; odkladem do generálního sněmu obmýšlí se to, aby s přijetí J. M. arciknížete Ferdinanda na tomto sněmě sešlo; mezi tím mohly by všeliké překážky v to kročiti a toto království k dalším nepříležitostem uvedeno býti; proto nejlépe bude s tím neodkládati a J. M. C. žádost naplniti.[1]) Jeho opposice proměnila se v projev loyality.

Výsledek hlasování oznámil nejv. kancléř hned císaři, a četná deputace ze sněmu, v jejíž čele stál nejv. purkrabí, odebrala se k arciknížeti a přála mu ku povýšení; arcikníže děkoval stavům, »že jim to bude vždycky vděčně na paměti míti, vší milostivostí jim to vždycky vzpomínati, a že s ním jako s králem dobře spokojeni budou.«[2])

Ferdinand jako přijatý král budoucí čili čekanec trůnu musil učiniti slib, že příště svobody a práva zemská potvrdí jako skutečný král. Protestantští stavové nechtěli se spokojiti se všeobecným slibem, ale chtěli, aby bylo vloženo do reversu: »ve všech punktích a klausulech, nic ovšem nevyměňujíc, jak to J. M. C. nynější král a předešlí králové čeští jsou činiti ráčili.«[3]) Dne 17. června zvolil sněm 24členný výbor, aby vypracoval snešení sněmu a odpověď císaři. Dne 18. června byli Slavata a Martinic zvoleni, aby dotčenou odpověď vypracovali, kteříž ji diktovali panu Ladislavu Zeidlicovi, který byl pod obojí; odpověď byla v plenu (plném) výboru čtena a opravena, potom byla čtena ve sněmě, a nejv. purkrabí se tázal, zdali s ní stavové se srovnávají; nejv. úředníci a soudcové zemští stavu panského (mezi nimi Thurn, Radslav starší z Vchynic a Linhart Kolonna z Felsu, kteří ke spisování voleni nebyli), též radové dvorního a komorního

[1]) l. c. 272.

[2]) l. c. II. 274 — Průběh volby sněmem u Slavaty II. 264—274; Gindely l. c. I. 133—139.

[3]) Skála II. 34.

soudu, kteří lety pana Viléma Staršího z Lobkovic předcházeli, hlasovali pro přečtenou odpověď. Avšak proti ní ozval se Vilém Starší z Lobkovic, řka: »Srozumívá se tomu, že by se chtělo s námi pod obojími neupřimně zacházeti, a proto nečiní se v přečtené odpovědi zmínka o opatření jich Majestátem na náboženství, a ta v reversu obsažená a ku potvrzení Majestátu náležející slova v dotčené odpovědi vypuštěna jsou; pročež k tomu radí, aby odpověď pánů stavů s reversem J. M. C. úplně se srovnávala.« Při dalším hlasování srovnávali se někteří s odpovědí, jiní s přímluvou Lobkovicovou; Pražané a některá města hlasovali pro čtenou odpověď; Maximilian Hošťálek, primas žatecký, ve jméně jiných měst pro přímluvu Lobkovicovu. Potom prohlásil nejv. purkrabí, že přehlédnutím se stalo, že snešení a odpověď pánů stavů s reversem srovnána není: protož ať se s reversem srovná. O tom se pak hlasovalo. Při hlasování prohlásil hrabě Slavata, »že vzniklo podezření, jakoby se v tom neupřímně pomýšlelo; jest vědomo, že páni stavové na tom se snésti ráčili, aby jisté výminky do reversu vloženy byly, kterými by se J. M. arcikníže Ferdinand před korunováním zapsal a zavázal; ale on ke spisování toho reversu nařízen nebyl; z té příčiny, jakým způsobem ten revers sepsán býti měl, o to jest žádné péče neměl, než toliko na to dával pozor, aby táž odpověď dobře sepsána byla, a v ní doloženo, na čem by všechna podstata jednomyslného pánův stavův snešení záležela; k tomu také dobrou vědomost měl, že při zjevném uvažování dotčené odpovědi páni stavové pod obojí na potřebu svou budou věděti, jak dobrý pozor dáti; nebo že se osoby jeho nedotýče a pro jeho náboženství katolické toho majestátu jemu potřebí nebylo, a jak o dosažení jeho jest nepečoval, tak také o potvrzení toho majestátu jemu se starati potřebí nebylo; ostatně může každý svou přímluvu svobodně činiti, a na tom nezáleží, k čemu se jedna osoba nebo někteří v malém počtu přimlouvají, než to, co od většího počtu se zavře, průchod svůj má: proto jest celé té naděje, že páni stavové jináče toho mu vykládati nebudou.« S touto přímluvou srovnávalo se 14 osob stavu panského, mezi nimi hrabě Martinic, a někteří z rytířstva, horliví katolíci. Ostatní hlasovali pro přímluvu nejv. purkrabího. Odpověď byla bez odkladu s reversem srovnána.

Onen revers pro krále Ferdinanda nebyl na sněmě zjevně uvažován (t. j. nebyl plodem veřejného sněmovního rokování), než v domě pana Adama Mladšího z Waldsteina, nejv. hofmistra království českého, sešly se některé osoby pod obojí a uvažovaly

o reversu, a když Ferdinand se rozhodl, že jej přijme, jak byl sestaven, přinesl nejv. kancléř jeho kopii (opis) k deskám zemským a odevzdal nejv. purkrabímu, kterýž jej odeslal do soudní světnice pánům pod obojí ku přehlédnutí. Slavata zůstal tenkrát s jinými osobami ke spisování té odpovědi nařízenými při deskách zemských; on nebyl při jeho uvažování t. j. sepisování v domě pana Adama z Waldsteina, ani při jeho přehlížení ve sněmovně, ani také nebyla dána na něho přímluva v té věci, t. j. nebyl vyzván, aby o ní hlasoval, když ve sněmovně ani nebyl. On také nezbraňoval, aby Ferdinand tohoto majestátu nepotvrzoval. On se choval tak jako při jeho sepisování úplně trpně. Druhý den sešel se Slavata s hrabětem Šlikem, kterýž jeho chování, přímluvu i omluvu úplně schvaloval, a doložil, že každý dobře činí a chvály hoden jest, který, co v srdci svém má, zvláště co se náboženství týče, bez zamlčení ústy vyznává; on málo o těch drží, jenž v zastávání náboženství svého pochlebují nebo dokonce mlčí.[1])

Protestanté žádali, aby svrchu uvedený dodatek byl dán do reversu a mezi nálezy sněmovní zapsán. Sněmovní snešení bylo ve sněmě v přítomnosti císaře a obou arciknížat přečteno a jednohlasně přijato. Slavata a Martinic hlasovali slovy: »Přiznávám, že jest tak snešeno«.[2])

Nežli Ferdinand revers vydal, žádal za dobrozdání jesuitů pražské kolleje, smí-li to bez porušení svědomí učiniti. Dostal správnou odpověď: že by Majestátu nesměl uděliti, ale uděleného že smí potvrditi, nemůže-li se jinak ke trůnu dostati.

Slavná korunovace Ferdinanda za krále českého konala se 29. června, při níž byli kardinálové Khlesl a Dittrichstein.[3]) Po několika dnech byli Thurn, Fels, Budovec, Vilém z Roupova, Kašpár Kaplíř ze Sulevic, žatecký primas Haštálek a Kochan z Prachova, písař Starého města Pražského, voláni na královskou kancelář, dána jim domluva a pohroženo osudem Jiřího z Lobkovic, jenž pro politické pletichy za císaře Rudolfa II. byl r. 1606 tajně popraven. Potom byli Haštálek a Kochan svých úřadů zbaveni. Proti ostatním odpůrcům nemohla vláda zakročiti, poněvadž změna v úřednictvu dle zřízení českého byla možnou buď při změně trůnu nebo povýšením. Vládě byl nebezpečný Thurn jako purkrabí karlsteinský, který mohl koruny a klenoty království

[1]) Slavata I. 151—156.
[2]) l. c. II. 274—280; revers Ferdinandův, l. c. II. 280. 281.
[3]) Popis korunovace l. c. II. 281—289.

českého vydati cizincům, nepřátelům domu Habsburského. Tu umřel nejv. komorník Jan Sezima z Ústí: mohlo nastati povyšování a nastalo. Nejv. zemský sudí měl se státi nejv. komorníkem, nejv. sudí dvorský Slavata nejv. sudím zemským a místo Slavatovo měl obdržeti Thurn. Dne 5. října 1617 byli všichni nejv. úředníci povoláni na hrad, kdež jim císař chtěl svou vůli prohlásiti. Thurn zvěděl o svém nastávajícím povýšení, vlastně ztrátě svého karlsteinského purkrabství a prosil Slavatu před samým slyšením za přímluvu u nejv. purkrabího, u něhož se sice Slavata přimlouval, ale nadarmo. Thurn chtěl se všeho úřadu vzdáti, ale neučinil toho na domluvu Slavatovu. Při vlastním slyšení žádal císaře, aby ho ponechal na karlsteinském purkrabství, jehož nově jmenovaný purkrabí Martinic chtěl se vzdáti, ale císař zůstal při svém rozhodnutí. Thurn přijal úřad nejv. sudího dvorského s platem 400 tolarů, měv jako purkrabí karlsteinský 8.000 tolarů.[1]) Citelněji nemohl býti potrestán. Později se sešel se Slavatou a děkoval mu za jeho dobré rady, kteréž jej od překvapení v této věci zdržely.[2])

Nedlouho potom dostal Thurn výstrahu i z jiné strany. Kardinál Khlesl poslal 9. října 1617 list hraběnce Mannsfeldové, která byla spřízněna s Thurnem, patrně k tomu namířený, aby obsah jeho zvěděl, kde kardinál neschvaloval toho hraběti, aby jako rytířský pán a zkušený válečník superintendenty a kazatele spravoval a proti císaři na odpor se stavěl; radí hraběti, aby se úřadu defensorského zhostil; císař ctí ho, ale neuposlechne-li této výstrahy, může náhle věc jeho prasknouti, nebo císař nechce mnoho křivolakých slov, ale šetří samé podstaty a skutkův; jeho (Thurnovy) skutkové nelíbí se ani jemu (kardinálovi) ani císaři.[3])

Císař Matyáš navrátil se po delším pobytu v Čechách na počátku prosince 1617 se dvorem do Vídně, zanechav v Praze ze středu nejv. úředníkův a zemských soudců deset místodržitelů[4]) ke správě země.

Thurn neuposlechl výstrahy kardinála Khlesla a pracoval o vzpouru. Odnětím tučného úřadu byl ve své ješitnosti uražen a chtěl se pomstíti těm, kdo byli vinni jeho hmotnou ztrátou. Co záleželo tomuto Němci a cizozemci na osudech českého národa,

[1]) l. c. II. 68—73.
[2]) l. c. II. 73.
[3]) Skála II. 13. 14.
[4]) Slavata II. 91. Vlastně ustanovil jich 11: ale pan Krištof starší Vratislav pod obojí, purkrabí karlsteinský (druhý), zemřel; l. c. II. 115.

jehož jazyka si ani neosvojil! Od ztráty karlsteinského purkrabství pracoval ze všech sil svých o roznícení nových bouří, aby moc domu Habsburského vyvrátiti mohl.

Za pobytu císařova roznášely se různé výpovědi předních katolických mužů, jmenovitě Pavla Michny, sekretáře zemské kanceláře; pronesl prý se, že císařský prokurátor obviní defensory stavův vyšších, a rychtářové císařští učiní totéž defensorům stavu městského před soudy, ku kterýmž kteří náležejí; on mluvil, že při dosednutí krále Čechy a Praha dostanou stálou vojenskou posádku; on (nový král) že k tomu to přivede, že dříve půl léta v městech pražských měšťané všichni pod jednou býti musí; že Rakouského domu jest již snešení takové, aby budoucně již žádná jiná víra než pod jednou v těchto zemích trpěna nebyla.[1]) Jakub z Tepence, hejtman mělnického panství, uvedl na fary pod obojí kněze pod jednou, nutil poddané ku katolickým službám Božím a činil pohrůžky: »Když nový král dosedne, musí všichni býti jednoho náboženství a bude mnoho Petrů.« Když mu na to bylo řečeno: »K čemu jest král přísahu stavům učinil«, dal za odpověď: »Když jest svým zemím dědičným podobné přísahy držeti nebyl povinen, nebude ani Čechům.« Týž k mělnickým měšťanům: »Počkejte, měšťánkové, přijdou na Vás pavouci uherští: budete se s nimi míti, až se Vám bude nelíbiti.« Též dovede toho, že jim brány i kostel odňaty budou.[2]) K jistému měšťanu, který se pro útisky víry z Krumlova do Prahy přestěhoval, pravil jeden jesuita při shledání s ním: »Neměl-li žádné jiné příčiny, že mohl dobře tam zůstati a do Prahy se nedávati; nebo dříve než pět let mine, bude v Praze také tak.«[3]) Nejvyšší mincmistr Vilém z Vřesovic mluvil zjevně, že některým hlavy dolů skákati budou, jmenovav zejména čtyři: hraběte Thurna, Kozí Bradku (nazvav tak Václava z Budova), hraběte Šlika a Viléma z Lobkovic; týž: že statkové některých půjdou jiným do rukou; mnohému chudému pacholku bude dobře; Majestát nemá míti žádné moci, protože jest dán z přinucení; jak král Ferdinand do Čech přijde, bude jináč: Novus rex, nova lex (nový král, nový zákon).[4]) O Thurnovi pravil: »Ten hromský Němec — čert ho do Čech přinesl — chtěl by nám tu rozkazovat; bude

---

[1]) Apologie II. str. 49.
[2]) l. c. str. 54.
[3]) l. c. str. 59.
[4]) l. c. str. 59. 60.

mu brzo ukráceno;[1]) podobně prý více mluvil.[2]) Polyxena z Lobkovic, rozená z Pernsteina, manželka nejv. kancléře, horlivá katolička, pronesla se po korunovaci Ferdinandově, »že již nyní k tomu přichází a přicházeti bude, aby buď papeženci evangelikům, nebo evangelikové papežencům na hlavy vsedli a zjezdili se.«[3]) V Krumlově bylo přinuceno 12 měšťanů vyprodati se a vystěhovati. Farář tamější, Václav Kliment, chlubil se 12. září roku 1617, že za půl druhého léta, co jest v Krumlově, žádný protestant nebyl za měšťana přijat.[4]) Hejtmani statků královských stávali se katolíky.[5])

Kromě Budějovic a Plzně byla královská města protestantská, která však katolíky vylučovala z nabývání práv měšťanských, o čemž Apologie žádné zmínky nečiní; teprve královským zakročením byla k tomu přivedena, jmenovitě Litoměřice a Praha, aby také katolíky za měšťany přijímala, a katolíci tak též do správy městské přijíti mohli. Správa měst královských byla jakousi směsicí samosprávy a poddanství. Král dosazoval skrze podkomořího nebo dvorského rychtáře (hofrychtéře) městskou radu, jsa však vázán vybírati ji z měšťanstva. Následky tohoto zakročení vlády hned se jevily. V Litoměřicích, Mostu a Kutné Hoře klonila se hned městská rada ve svých usneseních na stranu katolickou, a Praha začala průběhem r. 1617 míti tvářnost katolického města; slavily se svátky katolické, dle nařízení rady Menšího Města Pražského zvonilo se při slavných průvodech na zvony i samého protestantského kostela sv. Mikuláše; na Novém Městě měli cechové nařízeno při podobných příležitostech vytáhnouti a zastávati se o pořádek. Michna domlouval četným měšťanům, aby se ku processím přidávali a počet katolíků tak rozmnožovali.[6])

Počátkem listopadu 1617 vyšel kr. dekret pod jménem instrukce k rychtářům všech tří měst pražských, kteří dostali právo zasedati ve všech shromážděních obce a nahlížeti do jejich spisů; nic nemělo býti bráno v poradu neb usnešeno bez vědomí rychtářova, žádné shromáždění rady nebo lidu nemělo se konati bez jeho svolení; on přehlédal a schvaloval obecné účty.[7]) Dle článku

[1]) l. c. Nr. 120 str. 400. 401.
[2]) l. c.
[3]) Skála II. 35.
[4]) Apologie II. Nr. 36 str. 162.
[5]) l. c. str. 42.
[6]) Apologie II. Nr. 52 a 53 str. 203—215. — Gindely l. c. I. 199. 200.
[7]) Apologie II. Nr. 47 str. 183—195.

26[1]) měli spisy všech zádušních odkazův a nadání každého pražského kostela na vědomost vzíti a na to bedlivý pozor míti, aby na nic jiného nebyla obrácena, nežli k čemu byla odkázána. Všechna tato nadání byla katolická, až na malé výjimky; avšak v době husitské byla obrácena pro kostely pod obojí a od r. 1609 pro českou konfesssi. Tato instrukce zbavovala v Praze protestanty církevního zádušního jmění, které však bylo založeno pro katolíky, a ne pro protestanty. Následkem toho zdráhala se kr. komora vypláceti protestantským duchovním platy z fundačního jmění plynoucí, jelikož nesvědčilo vyznavačům české konfesse.[2])

Dne 11. prosince 1617 vyšel nový dekret pro Pražany, aby všechny rukopisy k vytištění ustanovené prve »do kanceláře české ukázány a pak odtud dovoleny byly.«[3])

Předchozí život nového českého krále (čekance) Ferdinanda II.

Ferdinand II., nově korunovaný král český, byl synem arciknížete Karla Štýrského a Marie, dcery vévody bavorského Albrechta, a narodil se 15. července 1578 ve Štýrském Hradci. Byl od své matky, horlivé katoličky, vychován přísně katolicky a byl za vyšším vzděláním poslán do Ingolstadtu do kolleje jesuitské nedlouho před smrtí otcovou († 10. července 1590), kde byl spolužákem Maximiliana Bavorského, svého pozdějšího spojence. Otec doporoučel mu ve své závěti, aby vymítil všechny sekty bludařské. Za jeho nedospělosti spravoval zemi nejprve arcikníže Arnošt (1590—1593) a potom arcikníže Maximilian (1593—1596), kteří katolickou víru všemožně podporovali.

Arcikníže Ferdinand vrátil se r. 1595 z Bavorska do Štýrského Hradce, a nastoupil potom brzy vládu v 17. roce svého věku. Následujícího roku 1596 nechtěli mu shromáždění stavové lutherští ve Štýrském Hradci holdovati, dokud jim náboženskou svobodu od otce povolenou nepotvrdí. Ale mladý arcikníže provedl to, že mu stavové 12. prosince obyčejným způsobem holdovali. Nový panovník chtěje lutheránství vymýtiti a katolické náboženství obnoviti, odebřal se v červnu 1597 do Prahy k císaři Rudolfu II., aby se s ním o té věci poradil. Při poradě ukazoval

[1]) l. c. str. 187. 188.
[2]) Apologie II. str. 20.
[3]) l. c. Nr. 46 str. 182.

Ferdinand k tomu, že protestanté v jeho zemích již o tom mluví, aby si dle příkladů Švýcarův a Hollanďanů republiku zřídili; dál odvolával se na augsburský mír, dle něhož jiného náboženství mimo katolické připustiti nemusí. Císař a jeho radové dávali mu co do právní stránky za pravdu, ale činili ho pozorným na to, že může snadno pro moc protestantů své země ztratiti. Ale Ferdinand odvětil jim, že s pomocí Boží svůj úmysl provede. Následujícího roku 1598 cestoval do Italie, putoval k Panně Marii do Loretta, kde před obrazem Matky Boží učinil slib, že ve svých zemích katolické náboženství i s nebezpečenstvím svého života obnoví, a odebral se potom do Říma, kde papež Klement VIII. jeho slib schválil a k jeho provedení své požehnání udělil. Vrátiv se v dubnu 1598 ze své pouti, přikročil ku provedení svého úmyslu. Dne 13. září 1598 kázal ediktem predikantům, aby ve 14ti dnech ze Štýrského Hradce a ze všech ostatních měst jeho zemí pryč se vystěhovali. Poněvadž predikanti hned neuposlechli, zostřil arcikníže 28. září své nařízení, vele predikantům, aby pod trestem smrti ještě před západem slunce Štyrský Hradec a v osmi dnech veškeru zemi opustili. Podobně kázal 21. října 1598 všem pastorům a lutheránským učitelům v Krajině, aby Lublaň pod trestem smrti téhož dne, kdy se jim to oznámí, zemi pak nejdéle ve třech dnech potom opustili. Přísnému rozkazu podrobili se skoro všichni, jenom někteří hledali útulek po zemi u šlechticů. Ferdinand pohrozil přísně všem šlechticům, kteří by se opovažovali ještě příště bludařské predikanty a učitele pod svou střechu přijímati. Ještě r. 1598 rozkázal Ferdinand všem měšťanům svých zemí, aby se ke katolickému náboženství navrátili, nebo prodajíce svůj majetek a zaplatíce desetinu ze sta svého majetku, se vystěhovali. Roku 1599 přikázal všem patronům, aby na své fary a ostatní obročí katolické kněze diecésnímu biskupu presentovali; kdyby toho neučinili, měl biskup kněze dosaditi. Dále přikázal, aby protestantské školy byly zavřeny, lid protestantských knih nečetl, žádný protestant za měšťana přijat nebyl a bez svolení farářova nikdo měšťanského práva nedostával.

Dále sestavil arcikníže Ferdinand kommissi, která by jeho rozkazy do života uvedla, a protestantské obyvatelstvo do lůna církve zpět přivedla. Poněvadž bylo lze předvídati nepokoje, dostala kommisse po bok vojáky. Jejím úkolem bylo, na všechny fary katolické správce dosaditi, zbylé snad ještě predikanty vyhnati, od protestantů vystavěné kostely v katolické proměniti, nebo

v případě nepokojů zbořiti, lutheránské knihy spáliti, a ode všech obyvatelů přísahu přijati, že se budou všech sekt a jejich stoupenců chrániti, katolické náboženství věrně vyznávati a svého zeměpána ve všem poslouchati. Kdo by této přísahy učiniti nechtěl, měl se ze země vystěhovati, avšak mohl svůj majetek prodati, a své jmění, zaplativ desetinu ze sta, s sebou vzíti; nerozhodní mohli obdržeti čtyři, šest až dvanáct měsíců na rozmyšlenou. Kommisse provedla svůj úkol, vymýtila lutheránství a zavedla katolictví, neužívajíc jiného násilí leč vyhnanství. Paměti hodný jest tento úkaz: Slovinci vycházeli skoro všudy této kommissi s největší radostí vstříc, přijímali ji s nadšením, často šli jí vstříc s Velebnou Svátostí a radovali se, že je zbavila násilí německých lutheránských šlechticů. Ferdinand II. jest zachranitelem slovinské národnosti; bez něho byli by Slovinci dnes lutheránskými Němci.

Od tohoto násilí byli osvobozeni lutheránští šlechtici, kteří však musili své lutheránské predikanty propustiti a veškerých protestantských služeb Božích se zdržovati, nesmějíce též mimo zemi na ně se odebrati. Šlechticové dovolávali se stále Bruckého ujednání z r. 1572 za jeho otce Karla, a prosili arciknížete r. 1603, 1604, 1609 a 1610, aby jim náboženskou svobodu udělil. Avšak nevyslyšel jejich proseb a zasadil smrtelnou ránu bludu 1. srpna 1618, přikázav, aby všichni lutheráni, šlechtici i obecný lid, buď katolickou víru přijali, nebo v roce vlast opustili. Většina přijala katolickou víru; ostatní vystěhovali se dílem do Německa, dílem do Čech, Rakous a Uher. Tak staly se země arciknížete Ferdinanda katolickými.[1])

Ferdinand počínal si úplně správně a zákonně dle míru augsburského z r. 1555. A tu vidíme zvláštní úkaz: pokud protestantská knížata zásady míru augsburského do života uváděla, tu jest to u protestantův a jejich stoupenců věcí úplně řádnou a na Písmě založenou; když však katoličtí panovníci tétéž zásady proti protestantům užívali, tu soptilo a sopti se proti nim do dnešního dne od protestantův a jejich stoupenců.

---

[1]) Srv. můj „Všeob. cirk. děj." III. str. 252—255.

18. Přeložení královského sídla z Prahy do Vídně; pokračování Broumovských ve vzpouře; přípravy protestantských stavů k odboji čili revoluci.

Na počátku prosince 1617 opustil císař Matyáš se svým dvorem Prahu a odebral se do Vídně pod záminkou pěstovati zdraví a proměniti povětří. Nikdo z katolických Čechů neradil císaři k tomuto pro Prahu a Čechy tak osudnému kroku.[1]) Tento odjezd císařův z Čech byl škodlivý katolickým Čechům,[2]) ale protestantům byl vhod, a dodal větší smělosti jejich náčelníkům, aby pod záminkou náboženství snáze povstání ve skutek uvedli, čehož by se přece nebyli odvážili za přítomnosti krále v Čechách.[3]) Císař vložil zemskou vládu do rukou 10 místodržitelů, z nichž bylo 7 katolíkův a 3 protestanté.

Český král přeložil sídlo své z Prahy do Vídně, poněvadž v Praze při revolučním smýšlení protestantů musil se obávati o svou bezpečnost osobní. První ovoce české protestantské politiky se dostavilo. Praha přestala býti hlavním městem a sídlem císařství Římsko-Německého a všech států Habsburských a klesla na pouhé hlavní město země České. Co jest dnes z tehdejší malé Vídně, a co z tehdejší veliké slavné Prahy! Co bude Praha proti Vídni, i když bude Velko-Prahou!

Věc broumovská vlekla se jako mořský had již po léta. Na cestě do Vídně vydal Matyáš poslední rozsudek ve při o kostel broumovský v Pardubicích. Když r. 1615 konal se generální sněm v Praze, byli při něm též broumovští soukenníci Jan Burkhart, Mikuláš Friemel a Jan Kreczik. (David Seidl od r. 1613 neobjevuje se více v hnutí broumovském.) Proto přichází v supplice protestantských stavů k císaři řeč o Broumovu slovy: »že jest (opat) lidem poddaným klášterským, totiž městu Broumovu, stavení jich kostela bránil a překážku činil, nechtě jim dopustiti, aby v dostaveném jich novém kostele náboženství křesťanské pod obojí vykonávati mohli. Což oni také na pány defensory nejednou vznášeli a za opatření snažně prosili.«[4]) Opat stěžoval si sice u císaře na počínání Broumovských, ale věc se nezměnila. Broumovští dostavěli volně svůj kostel, konali v něm se svými pastory

[1]) Slavata II. 77.
[2]) l. c. II. 77.
[3]) l. c. II. 77. 78.
[4]) Apologie II. Nr. 82. str. 229.

Kiršmanem a Knorrem služby Boží, zařídili si 1. ledna 1615 při kostele i bratrstvo, aby měl kdo zpívati, a pořídili si 18. září 1615 novou kazatelnu. Jmenovaný již učitel Bressler vedl denník o všech událostech při kostele zběhlých od r. 1610—1616, a není v něm ani jeden pokus opatův zaznamenán, aby Broumovské od chození do jejich kostela zdržoval. Tím jest vyvráceno tvrzení Gindelyho, že kostel byl r. 1614 na rozkaz opatův zapečetěn.

Na uvedený stížný spis dal císař odpověď v Brandýse a pravil s strany Broumovských: »My nemůžeme u sebe nalézti, že by mohlo býti duchovním poddaným dopuštěno stavěti kostely.« Potom poručil císař (neznámo, kterého dne), aby Broumovští kostel uzavřeli a vydali. Odpovědí na rozkaz císařův byla nová bouře v Broumově. Opat oznámil to ve dvorské kanceláři a jmenoval vůdce a strůjce bouřlivých výstupů. Bylo jich šest: David Rampuš, Lenart Rampuš, Ondřej Biker, Baltasar Ansorge, Kašpar Šramer a Ondřej Reisinger. Císař obnovil svůj příkaz, ale když i tu Broumovští neuposlechli, rozkázal 13. listopadu 1617 městské radě, aby oněch šest jmenovaných občanů dostavilo se do Prahy; jelikož brzy potom přesídlil dvůr do Vídně, bylo poručeno, aby oni občané dostavili se do Pardubic, když skrze ně císař pojede. Oni dostavili se do Pardubic; císař nepřijal jich sám, ale ve jméně jeho nejv. kancléř Lobkovic, kterýž jim nařídil, aby ve čtyrech týdnech klíče kostela do rukou opatových odevzdali, o čemž potom opat podá zprávu místodržícím v Praze. David Rampuš měl se mimo to dostaviti do Prahy, aby tam vyslechl zvláštní rozsudek jeho osoby se týkající; byl patrně nejhorší z vůdců Broumovských.

Ale tohoto již šestého příkazu o uzavření kostela neposlechli Broumovští. Pět jmenovaných občanů přišlo sice do Prahy (David Rampuš nikoli) především stěžovati si u defensorův, pak snad omluvit Broumovských u místodržitelů, kteří však nerozumějíce žertu dali je všechny jako neposlušné vsaditi do »Bílé Věže«. Zase bylo poručeno, a to po sedmé, Broumovským, aby kostel zavřeli a klíče Davidem Rampušem a ještě třemi výslovně jmenovanými občany do Prahy zaslali (12. prosince 1617). Tři z obeslaných, mezi nimi Rampuš, přijeli skutečně do Prahy, ale bez klíčů. Tenkráte chtěl městský úřad, jsa většinou katolický, násilně kostel zavříti, ale rozzuřený lid, klacky a holemi ozbrojený, byl by spíše konšely zabil, nežli zavření kostela připustil. Přišedše bez klíčů byli proto oni tři občané taktéž uvrženi do »Bílé Věže« (v lednu 1618).

Císař uslyšev o vzdorovitosti Broumovských již tolikráte projevené poslal 19. února 1618 (v pondělí po sv. Valentinu) zvláštní kommissi do Broumova uzavřít kostel. Skládala se ze šesti pánů: tři katolíkův a tři protestantů. Jelikož protestantští páni odepřeli, zbyli pouze tři katoličtí a to: Herolt Libstejnský z Kolovrat, Krištof Vratislav z Mitrovic a Bartoloměj Brunner z Vildenavy a na Slatině. Z příkazu císařova ke kommissi jest jasno, že jest nepravda, co praví Skála k roku 1617, že kostel broumovský »byl zavřín a zpečetěn.«; [1]) dále jest nepravda, že dal opat kostel zavříti; císař to přikázal; vůbec před touto dobou nebyl kostel zavřen, poněvadž tomu Broumovští vždycky zabránili. Skála neuvádí této kommisse; Apologie mluví sic o ní, ale neví nebo nechce věděti o jejím výsledku.

Ale ani touto novou kommissí nebyl kostel uzavřen. Přišla sice 11. března 1618 do Broumova, ale nepořídila tam nic. Její zpráva úřední, která celý průběh krásně podává, zní: »Dne 11. března 1618 po dlouhé čtyřdenní cestě přistáli jsme do Broumova. Ještě večer zavolali jsme k sobě purkmistra a tři rady i přečetli jim císařský rozkaz; připojili jsme, že druhého dne všichni občané mají se dostaviti na radnici, a po celou dobu, co zde dlíti budeme, nemá se pouštěti čeládka na ulici. Dne 12. března ráno pak nemálo jsme se tomu podivili, že náměstí bylo plno lidí. Na radnici neobjevila se ani třetina občanstva; za to u kostela lutheránského stály veliké zástupy a ani v noci odtamtud neodešly. Na radnici přečetli jsme nejdříve v zasedací síni, pak v dolejší jizbě císařský přípis v obou řečích a jali jsme se domlouvati přítomným, aby uposlechli a kostel vydali. Odpovědí bylo hlasité reptání a jednotlivé volání: »Odstupte« (zvolal tak prý švec Bém). Domlouvali jsme dále, upozorňovali na nebezpečnost trvalého vzdoru, poukazovali na města Frankfurt, Worms, Cáchy, Opavu, která se císaři byla poddala, kdežto Broumov proti nim jest pouhou vesnicí. Na to nastalo hrobové ticho. Tu předstoupil jakýsi Melichar Šolc, opět švec, že prý máme míti strpení, že nám bude podána supplikace písemní čili memorandum, jež však není posud dohotoveno. Povolili jsme tedy lhůtu, ale pod výminkou, že shromáždění zůstane pohromadě. Pak jsme dali zavolati pastora Pötticha (nástupce Knorrova od r. 1616). Pastor přišel, ale ne sám, nýbrž provázen celým houfem, jenž ho chránil. My jsme mu hned oznámili poručení císařské, že má opustiti

[1]) II. 13; podobně praví Apologie II. str. 33: „Kostel byl Broumovským od opata spečetěn.“

Broumov. Tu on s pláčem dokazoval svou nevinnost a prosil o několik dní ztrpení, že prý má ženu v šestinedělích. My mu dali lhůtu do 17., tedy pět dní. Pastor slíbil, že do kostela vícekráte nevkročí. Pak jsme opět sestoupili do světnice, kde byli shromážděni Broumovští, a přijali jsme od nich jakýsi spis, v němž se žádalo, abychom odjeli a nechali věc, až dojde prý odpověď osmi v Praze zavřených občanů. My ovšem na takovou prosbu nepřistoupili, ale žádali jsme přímo zvolení výboru, jenž by s námi uzavření kostela vykonal. Tu povstal ohromný křik, a lid opouštěl síň s výkřiky: »Toho neuděláme.« Zatím čas dostoupil až k třetí hodině odpolední. Již rozmýšleli jsme se, máme-li zůstati neb odcestovati, poněvadž lid se na ulici bouřil. Zůstali jsme však, a dne následujícího poslali jsme dům od domu tázat se, kdo chce císařské vůli dosti učiniti, a kdo ne. Potom našlo se 26 osob s radou městskou, jež se uvolily, že kostel uzavřou. Netrvalo to však dlouho, a vrátili se tito i mnoho jiných na radnici, kdež jistý Wonser nám mínění všeho lidu projevil pravě, že mají v rukou psaní defensorův opatřené 18 pečeťmi, z něhož vidno, že dle Majestátu i oni, Broumovští, jsou oprávněni stavěti a míti svůj kostel, a že defensoři budou je v tom chrániti. Jiní z houfu přibylého pravili, že se raději zabiti dají, než by uzavření kostela dopustili. Švec Melichar Šolc konšelům a občanům k uzavření kostela se objevivším ve jménu veškerého lidu byl oznámil, že jakmile ruku na dvéře kostelní vztáhnou, hned budou k smrti utlučeni.«[1]) Potom skončili kommissaři své jednání a odcestovali, přikázavše pouze radě městské, aby se starala o odstranění predikanta, a aby každý, kdokoli v kostele řečniti bude, byl udán místodržícím do Prahy.

Kostel broumovský nebyl nikdy uzavřen; kolikrátkoli to císař poručil, postavili se Broumovští na odpor a zamezili uzavření kostela. Opat a jeho úředníci nepřiblížili se ani ke kostelu. Jenom městská rada pokusila se o to dvakrát, ale byla vždycky násilím přinucena, zanechati pokusu.[2])

Přijetí a povýšení Ferdinanda za krále českého bylo hroznou porážkou českých protestantův a jejich velezrádných záměrův a protestantův vůbec. Šlo též o volbu jeho za císaře, kterou dvůr

[1]) Tuto zprávu kommissarů jazykem německým sepsanou vydal ředitel archivu místodržitelského Dr. Köpl ve spise: „Festschrift des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 1902.“ Byla posud neznámá a staví událost broumovské v jiné světlo, nežli posud se psalo.

[2]) Wintera: Odboj Broumovských, kap. 7. Boj o kostel, str. 46—52.

heidelberský zmařiti se snažil. Ku konci července 1617 odebral se kurfirst falcký Fridrich V. k vévodovi bouillonskému, starému to vůdci Hugenottů, do Sedanu, kam též se dostavil vyslanec krále anglického Jakuba I. a nabízel pomoc proti Ferdinandovi. Smluvili se o společném postupování a nutných válečných přípravách. Aby dvůr rakouský a bavorský rozdvojili a znepřátelili, vyhlídli si vévodu bavorského Maximiliana za kandidáta císařství proti Ferdinandovi, a kurfirst Fridrich V. odebral se osobně do Mnichova. S cestou byl srozuměn kníže Kristian Anhaltský, neboť »jestli teď koruna nebude domu habsburskému vyrvána, pak jest na vždycky zanechati tohoto zoufalého díla.« Ale Maximilian zamítl všechny nabídky. [1])

V Čechách uvažoval Thurn s přáteli svými, nebude-li nebezpečenstvím odkládati povstání až do smrti Matyášovy. Většina defensorů, mezi nimi Budovec a Vilém z Roupova, byli odhodláni způsobiti něco rozhodného; ale menšina bála se války s císařem. Thurn chtěl vzpouře a odboji: aby k němu lid a šlechta byli strženi, musilo náboženství k tomu poskytnouti záminku a rozpáliti mysli. Tu ujali se defensoři Broumova a Hrobu a vyzvali listy do všech krajů vyslanými, aby každý kraj zvolil šest poslů po dvou z každého stavu. Měli se sjeti 5. března 1618 v Praze, k nimž měli přistoupiti nejv. úředníci a radové pod obojí, poněvadž prý zde jde o nejvážnější věci náboženství pod obojí. [2]) V položený čas sjeli se zástupcové krajů do Prahy a shromáždili se 6. března společně s protestantskými nejv. úředníky a radami, z nichž však jenom někteří se dostavili, ve veliké síni Karlovy kolleje. Před početím porad uvažoval Thurn ve zvláštní světnici s defensory, kteří dostavili se sice většinou, ale nikoli v plném počtu, co jest sjezdu přednášeti. Tato porada trvala dvě hodiny; mezi tím vypravoval hrabě Šlik shromážděným stavům, aby neměli dlouhé chvíle rozličné příběhy v říši i Čechách za římských císařů Karla IV., Václava a Sigmunda, že »se všichni divili a mile ho poslouchali.« Po 10. hodině přišli defensorové do obce majíce v čele Thurna. Thurn předčítal pak dlouhý spis, [3]) který vykládal útisky protestantů v Hrobě, Broumově a na statcích královských jim činěné, jakož i všechno to, co defensorové proti nim podnikli; slyšení čili audience u císaře v Brandýse, pobořeni kostela Hrobského a uvěznění Broumovských

[1]) Janssen V. 695—697.
[2]) Apologie II. Nr. 89 str. 308—310.
[3]) l. c. Nr. 90 str. 310—315.

měšťanů byly jeho hlavními body. Defensoři tázali se obce: »co by jim rady udělili«, ale obec žádala na defensorech: »aby jako otcové a obrancové nejdříve zdání své vynesli, a jak by užitečné od obce mohly se přímluvy dáti, jí ponavrhli.« Defensorové zdráhali se to učiniti, žádajíce, aby to napřed obec učinila. Několik hodin vedl se o to spor a poukazovalo se na neúplnost shromáždění. Pražská města byla sice pozvána, ale nebyla zastoupena. Poslové měst ohlásili se zvláště, »že bez Pražanův jako své hlavy úmyslu svého pronésti nemohou.« Šlik pravil k nim: »aby neukazovali na tu svou hlavu, totiž Prazany, poněvadž hlava naše a všech věřících jest Kristus Pán.« K jeho návrhu bylo na konec usnešeno: »aby spis Thurnův k sobě přijali, jej každý sobě přepsati dali, a co by možného bylo mu za odpověď dáti, na to do zejtří pomyslili.« Potom dali defensoři poznamenati jména těch, kteří se nedostavili, a byla zvolena kommisse, která by u dotčených osob přezvěděla, proč se nedostavili.

Druhého dne, 7. března, skládala se schůze hlavně z poslů krajských; byl opět čten včerejší stížný spis a německá supplikace Broumovských defensorům 2. března odevzdaná, v níž žalovali na opata, že jim kostel zavřel, svobodu pohřbů zapověděl a osm osob z nich do těžkého vězení na hradě pražském připravil. V poradě nemohli se zase snésti za jedno, a poslali pro defensory, kteří se nebyli dostavili do schůze: »aby mezi ně přijíti a své dobré zdání jim nejprvé vyjeviti se nezpečovali, že potom i obec své přímluvy učiniti chce.« Tato obsílka nebyla po chuti defensorům, kteří chtěli své osoby chrániti a toliko za vykonavatele vůle stavů platiti. Teprve po dobré hodině porad, rozhodli se, zachovati se dle vůle stavů. Václav z Roupova vyřizoval, že přiměřený návrh zítřejšího dne učiní, ale s tou výminkou, aby to budoucně za žádný příklad držáno nebylo. Potom podali kommissaři zprávu o výsledku svého poselství k osobám, kteří se sjezdu vzdalovaly. Nejv. komorník pan Jiří z Talmberka ohlásil se, »že proti císaři ani raditi, ani býti nechce.« Jiní tři, kteří byli spolu defensory, vymlouvali se svými úřady, že »proti císaři raditi ani zase souditi nemohou, ale proto od konfederace jejich se neodtrhují.« Staroměstský purkmistr Václav Lev odpověděl: »že o citaci ví, a jiným spoluradním ji v známost uvedl; však že nepoznávají páni jeho radní žádné slušné příčiny, pro kterou by měli mezi pány stavy vyslati.«[1]) Skála dokládá: »Tato odpověď švábska pohnula velice stavy a složili si ji jedenkaždý z nich v paměť

[1]) Skála II. 88—95.

hlubokou.« [1]) Purkmistři Nového a Menšího města pražského omlouvali se tím, že »co Staroměstští jakožto hlava jich učiní, také oni učiniti chtějí; drželi prý se dle rozkazův od svých rychtářů.« [2]) Defensorové musili býti konečně po vůli stavům a zhotovili stížný spis, který se v celku shodoval s přednáškou Thurnovou a končil prosbou, aby místodržitelé kázali Broumovské propustiti z vazby. Návrh byl 8. března obcí schválen a zvolena deputace, která by jej odevzdala. V její čelo byl postaven hrabě Ondřej Šlik, jenž však teprve po delším zdráhání toto poselství na sebe přijal. Deputace odebrala se 9. března na hrad pražský, ale nenalezla místodržících v české kanceláři, neboť odebrali se schválně do zemského soudu, který právě se v ty dni započal, aby se jí vyhnuli. Rovněž tak učinili následujícího dne 10. března. Konečně dali jim přece slyšení v pondělí dne 12. března. Šlik podal jim supplikaci [3]) a přimlouval se za její příznivé vyřízení. Místodržící odpověděli: »Co se »Majestátu« a »porovnání« mezi stranou pod jednou a pod obojí dotýče, že se místodržícím nevidí toho obojího na ten čas vykládati; osoby z města Broumova pozůstávající jsou vězňové J. M. C. vlastní, proto jim z něho propouštěti nenáleží, nad to pak výše arcibiskupu pražskému a opatu broumovskému v té věci co rozkazovati; v jiných příčinách jsou k službám stavům.« [3])

Protestanté byli na takovou odpověď připraveni a měli pro tento případ své usnešení již hotovo. Usnesli se ještě před slyšením u místodržitelův o stížný spis k císaři [5]) a o přípisy ke stavům moravským, slezským a lužickým, žádajíce jich za přímluvu u společného krále. Něchtěli býti samotni, ale celá česká koruna měla býti s nimi u císaře za jedno. Přípis k Moravanům [6]) byl sepsán po česku, k Slezanům a Lužičanům po německu. O stížný spis k císaři vznikl spor, má-li býti český nebo český a německý, při čemž by oba texty měly platnost prvopisu čili originálu. Linhart z Felsu s jinými defensory přimlouval se za spis český a německý, poněvadž »císař přirozený Němec jest.« Jáchym Šlik a Radslav Vchynský radili k tomu, aby spis byl český, k němu připojen německý překlad, aby to zůstalo při posavadním řádu české kanceláře; což také obec přijala. Všichni

[1]) l. c. 95.
[2]) l. c. 95. 96.
[3]) Apologie II. Nr. 91 str. 315—322.
[4]) l. c. Nr. 93 str. 328—329.
[5]) l. c. Nr. 92 str. 322—328.
[6]) l. c. Nr. 94 str. 329—334.

uznávali, »že co dodání toho psaní se tkne, byla by chvalitebná a bezpečná věc i u vyřízení snadnější, kdyby skrze jisté osoby samému císaři dodáno bylo«; ale sešlo s toho, poněvadž defensoři na velikou útratu se vymlouvali, a bylo usnešeno poslati je skrze místodržící. Bezpochyby zmařil to Thurn, obávaje se, že by byl do deputace zvolen, a ve Vídni hrozilo nebezpečenství jeho osobě. Toto všechno bylo prozatím usnešeno. Když deputace se zápornou odpovědí místodržících se navrátila, byly listy 13. března rozeslány těm, kterým svědčily. Až by přišla odpověď císaře a stavů přivtělených zemí, měli se protestanté zase v obec sejíti, a sice k návrhu defensorů položen nový sjezd ke dni 21. května, do kterého času myslili, že odpovědi přijdou. Potom rozjeli se.[1])

Za tohoto rokování byl v Praze nejv. kancléř Lobkovic, a vrátil se 10. března do Vídně, aby císaři podal zprávu, a kr. kommisse, o které jsme svrchu vypravovali, odebrala se do Broumova zjednat poslušenství u tamějších protestantů

Nový purkrabí karlsteinský Martinic nařídil, aby všichni purkrabí o velikonocích přijímali po katolicku, sice že budou přinuceni vyprodati se. Nejv. hofmistr Adam z Waldsteina, který býval v mládí pod obojí, neschvaloval příkazu Martinicova.

Ve Vídni uvažovali bedlivě, co jest proti stavům činiti. Kardinál Khlesl, ředitel cís. tajné rady, působil k tomu, aby, jak sám některým přátelům do Prahy psal, císař vystoupil způsobem lvím a ne liščím (leonino et non vulpino modo);[2]) proto vydal císař dle jeho dobrozdání ostrý list ze dne 21. března 1618, který Slavata nazývá »poněkud zuřivým,«[3]) k místodržícím. Císař praví: »že sjezd proti jeho vlastní osobě cís. a král. byl rozepsán; co se Hrobským a Broumovským stalo, stalo se na jeho spravedlivé poručení; oni kráčejí dále nežli Majestát a porovnání propůjčuje, když se cizích poddaných ve věcech neslušných proti resoluci královské ujímají a zjevné neposlušenství a pozdvižení jich proti císaři zastávati a jim posilu v tom dávati chtějí;« »on neopomine na to se vší bedlivostí se vyptati a k nim se spravedlivě podle zasloužení jednoho každého zachovati; místodržícím poroučí, aby ty osoby, kteréž jiné obesýlaly, před sebe povolali, a jim ve jméně císařově poručili, aby žádných takových sjezdů nerozpisovali, lidí poddaných Broumovských a jiných cizích se neujímali, a příčiny k roztržitostem a

[1]) Skála II. 96—103; srv. Gindely l. c. I. 207—211.
[2]) Slavata II. 136.
[3]) l. c.

rozbrojům nedávali; dále aby místodržící napomenuli jiné obyvatele, aby na taková obsýlání se nesjížděli; konečně chválil císař Pražany a všechny, kteří k tomu sjezdu se nedostavili.« [1]). Místodržící dostavše císařský list pozvali k sobě defensory, kolik jich v Praze bylo, dali jim 28. března list přečísti a poručili jim »ve jméně na místě císařském, aby potud více žádných sjezdů se strany pod obojí nedrželi a schůzek postranních, kteréž práva a zřízení zemské tůze zapovídají, nikdež více sobě nezaráželi« [2]). Defensorové opustili kancelář se slibem brzké odpovědi, kterou také ve třech dnech podali. Ve svém přípise z 31. března připomínají, že si nemilostivého listu císařova nezasloužili, jelikož si v mezích zákona počínají, a podle článkův z r. 1609 Rudolfem i Matyášem potvrzených dovoleno mají rozepsaný sjezd konati, také není to v jejich moci ustanovení předešlého sjezdu o své újmě rušiti.« [3]). Císař vydal ku Pražanům pochvalný list, že se sjezdu nesúčastnili, po čemž Pražané působením sekretáře Michny poslali císaři list oddanosti, nejprve purkmistr a starší obecní Starého Města (de dato 30. března), potom 10. dubna purkmistr a rada Nového Města, a 11. dubna purkmistr konšelé, starší obecní a všechna obec Menšího Města Pražského [4]). Příkladu Prahy následovala jiná města: Kolín, Domažlice, Ústí nad Labem. V Hoře Kutné varoval měšťany, aby nešli s defensory, nejv. mincmistr Vilém z Vřesovic, ukazuje na pokuty a nehody, které neposlušné stihnou [5]). Místodržící vyzvali pražské měšťany, kteří byli defensory, aby se toho úřadu vzdali; někteří uposlechli, jiní pravili, že nemohou tak učiniti, jelikož od sněmu onen úřad dostali a jej zase do rukou sněmu složí. Toto případné sřeknutí se defensorství pojali místodržící jako by bylo bez výjimky a prohlásili, že Praha od defense upouští [6]).

Starokališníkům čili staré straně pod obojí byla od protestantských stavů česká konfesse vnucena, ale ustupujíc násilí přece nevymřela, nýbrž pamatovala se dobře na starou víru a její stkvělé obřady a pozdvihla svou hlavu. V domě sekretáře Pavla Michny sešlo se 12 kněží a složili žádost k císaři, aby obnovil dřevní víru pod obojí [7]). Působením vlády měl Svatomikulášský

---

[1]) Apologie II. Nr. 96 str. 342—344; Skála II. 104. 105.
[2]) Skála: II. 105.
[3]) Apologie Nr. 131 str. 430—434.
[4]) Viz je u Slavaty II. 96—98.
[5]) Apologie II. Nr. 120 str. 401—403.
[6]) Gindely II. 116.
[7]) Apologie II. str. 19. 20.

farář vzkříšení o Bílé Sobotě s processím s posvěcenou hostií k veliké radosti katolíkův a k zlosti protestantů. Nejv. kancléř poslal listy k oněm Staroměstským radním, kteří byli v průvodu pochválil je a ujišťoval císařskou přízní[1].

Vznikl spor mezi protestanty a vládou o presentaci na kapli Betlémskou. Dle nadacího listu Jana Milheima ze 14. století měli při uprázdnění tohoto obročí voliti kazatele této kaple tři mistři z kolleje císaře Karla IV., přijavše k volbě Staroměstského purkmistra. Roku 1609 obdržel tímto pořadem kněz Matyáš Cyrus, senior neb starší pražské konsistoře pod obojí, tuto kapli. Po jeho smrti roku r. 1618 o velikonocích šlo o nového kazatele; mistři byli od Staroměstské rady vyzváni, aby přišli na radnici a vykonali svou volbu. Ti to odepřeli, odkazujíce se na to, že ve fundaci není obsaženo, aby od purkmistra a konšelův na radnici byli obesíláni a tam volba konati se měla, nýbrž že dle záznamů v jejich akademických knihách volba se ve veliké kolleji v přítomnosti purkmistrově děla, a že k volbě bez povolení defensorů dle Majestátu císaře Rudolfa přistoupiti nemohou; ale přece dosadili tam Jana Cyrilla (tchána Amosa Komenského), assessora pražské konsistoře pod obojí, jak se později vymlouvali, toliko prý prozatímně. Tento postup byl nezákonný, ve fundaci nezaložený. Purkmistr a městská rada obrátili se stížným spisem na císaře, který hned poslal místodržícím rozkaz, aby universitu vybídli, by dle fundace se staroměstským purkmistrem faráře dosadili; kdyby toho v týdnu neučinili, měli místodržící rozkaz dáti zapečetit kapli, v nově nepořádně uvedeného faráře z ní vyvésti a klíče do kanceláře české uložiti. Teď požádala universita Staroměstského purkmistra Severina Loštického, aby volbu kazatele s oněmi třemi mistry provedl. Loštický učinil to 8. května a shodl se s nimi o třech kandidátech, kterými byli: farář u sv. Martina Jakub, kněz Jiří Dykast, farář Týnský, a Jan Cyrill. Ale když šlo o to, kdo by měl býti skutečně presentován, chtěl purkmistr, aby volba z nich byla ponechána císaři nebo místodržícím, kdežto mistři chtěli volbu sami vykonati; purkmistr odporoval tomu a chtěl, aby s ním na kancelář šli a místodržícím o tom zprávu učinili. Konečně vzali si na rozmyšlenou do druhého dne, že purkmistru odpověď dají. Však druhého dne oznámili purkmistru, že věc na defensory vznesli, kteří Jana Cyrilla za kazatele zvolili, a žádali purkmistra, aby k uvedení jeho do kaple Betlémské dne 11. května přišel, což když neučinil, uvedli

[1]) Gindely II. 118.

ho sami a oznámili to místodržícím dne 12. května [1]). Nežli císař co učiniti mohl, vypukla revoluce. Volba Jana Cyrilla nebyla dle fundace. Gindely, jak obyčejně, připisuje vládě nekalé úmysly [2]).

Defensorové zpečovali se na kr. list zastaviti sjezd. Císařský dvůr byv o tom zpraven, poručil mírným listem ze dne 17. dubna 1618 místodržícím, aby defensory předvolali a jim nařídili odvolati sjezd. Místodržící pozvali k sobě defensory, kolik jich v Praze bylo. Thurn, Budovec, Václav Vilém z Roupova, nedávno propuštěný Staroměstský písař Kochan z Prachova, Martin Fruewein, a ještě dva, jejichž jména jsou dnes neznámá, dostavili se k místodržícím. Defensoři vyslechli císařský list; ale Václav z Roupova odvětil, že nelze se jim zachovati dle rozkazu císařova, poněvadž sjezd jest zákonný, a oni nemohou se o ničem usnášeti, poněvadž dle instrukce jest k usnešení třeba alespoň deset členů, jich však jest v Praze pouze osm; oni prý uvedou císařský list v známost vzdáleným druhům a uváží s nimi, co jest činiti. Místodržící odevzdali cís. list defensorům k uvažování. Defensorové mohli zastaviti sjezd, ale náčelníci pracující o vzbouření, jako Thurn a Václav z Roupova, nechtěli tomu; jim nešlo o náboženství a smír, ale o vzpouru. Několik dní před početím sjezdu objevili se náčelníci hnutí v Praze, aby se umluvili o nejbližších krocích. Shromáždili se 18. května v kolleji Karlově a usnesli se vydati k lidu prohlášení,[3]) kterým své počínání ospravedlňovali, a poslali je hned druhý den pražským farářům, aby je budoucí neděli s kazatelny po česku a německu přečetli a lid k modlitbám za zdar počínání stavů vybízeli. Faráři vykonali rozkaz defensorů 20. května, lid byl velice pohnut a rozjitřen.[4])

19. Revoluce protestantských stavů, vyhozením místodržících z oken královského hradu ve středu dne 23. května 1618 započatá.

Dne 21. května 1618 započal se druhý sjezd protestantských stavů, do kterého páni a rytíři ve větším ještě počtu nežli k prvnímu se dostavili; ale z královských měst byly pouze zastou-

[1]) Apologie II. Nr. 133 str. 436—449, kde všechny spisy sem spadající jsou obsaženy.

[2]) Dějiny českého povstání II. 220.

[3]) Viz je u Skály II. 111—113.

[4]) Skála II. 113.

peny Kutná Hora, Kouřím, Chrudim, Beroun, Boleslav a Slané po třech poslech; ostatní nedostavili se působením vlády a z opatrnosti.[1]) Ještě nebyli všichni účastníci v Karlově kolleji, když přišli dva úředníci z místodržitelství, vybízejíce stavy, aby se dostavili na hrad, kde se jim přečte císařský list. Dostali za odpověď, že se to stane, jakmile sjezd bude úplně shromážděn. Když sjezd byl shromážděn, odebrali se všichni do veliké síně kollejní. Jan Rosacius, farář od sv. Mikuláše na Malé Straně, měl kázání na slova žalmu 120, 2: »Pomoc má jest od Hospodina, kterýž učinil nebe i zemi«; pak zpívali všichni žalm 91, potom četl farář kapitolu 4. ze Skutkův Apoštolských celou, vztahoval ji na tehdejší časy a utvrzoval stavy v jejich předsevzetí. Po tomto zbožném úvodu následovalo vlastní jednání v malé síni. Pan Vilém z Lobkovic podal zprávu, proč Martin Fruevein a Valentin Kochan jsouce defensory a majíce dvakrát vzkázáno, najíti mezi stavy se nedali. Omlouvali se přímou zápovědí Starého a Nového Města, ale doložili při tom, že by se dostavili, kdyby je defensorové a stavové svou ochranou proti všemu nebezpečenství a příkoří ubezpečili. Stavové slíbili jim hned svou ochranu a vzkázali jim to a spolu též třetímu defensoru Vaclavu Magrlovi ze Sobíška, který se neomluvil. Potom odebrali se stavové na hrad, a Vilém z Lobkovic opověděl je u místodržících, po čemž byli vpuštěni do kanceláře. Jelikož všichni tam se vejíti nemohli, zůstala valná část jich před otevřenými dveřmi. Nejv. purkrabí oznámil jim, že jest zde list císařův (ze 16. května) a dal jej přečísti.[2]) List žádal mírnými slovy zastavení sjezdu.[3]) Stavové vyslechnuvše jej vyšli na palác ku krátké poradě, žádali pak za opis jeho, který byl již vyhotoven a hned jim dán, a slíbili místodržitelům, že jej ve společné poradě uváží a své usnešení místodržícím oznámí. Schůzi ustanovili si hned na druhý den ráno.[4]) Schůze položená na den 22. května začala se hned ráno o 8. hodině. Fruewein a Kochan dostavili se do obce a děkovali stavům za slíbenou ochranu. Magrle nepřišel ani dnes, ale vzkázal stavům, že nemá žádné důvěry v jejich sliby, poněvadž jej defensorové jednou v jeho těžkostech opustili. Thurn vybídl potom stavy, aby poslechli přednášku Frueweinovu, kterémuž jest poručeno, aby příčiny tohoto shromáždění oznámil.[5]) Fruewein prosil nejprve

[1]) l. c.
[2]) l. c. II. 113—15.
[3]) Viz jej l. c. II. 115. 116.
[4]) l. c. II. 116; Slavata, II. 92.
[5]) Skála II. 117—119.

znova, »aby obec za škodu mu slíbila, a jeho, přišlo-li by pro túž věc naň neštěstí jaké, v tom náležitě zastala.« »I vzkřikli všichni vesměs hlasitě, zdvihše každý prsty dva, že chtějí, a jemu za všechnu škodu slibují.«[1]) Potom četl spis, kterýž obsahoval historický předmět posavadních náboženských různic, jejichž počátek odvozoval od příhod hrobských a broumovských; poněvadž předešlé prosby nic nepomohly, sjeli se stavové před několika nedělemi a podali prosební list císaři, ale místo žádoucího úspěchu přicházely nemilostivé listy jeden po druhém, kterými zapovídal se každý sjezd. Poslední císařský list dostali stavové na vědomí, pročež jest jim uvážiti a se usnésti, co jest činiti, a jakou odpověď zvláště dáti místodržícím. Po krátké poradě ohlásila obec, »aby defensorové byli požádáni jakož té věci nejpovědomější za dobré zdání.« Defensorové slíbili, že sepíší odpověď, která měla druhý den býti místodržícím doručena. Mezi tím vypověděl Thurn, že jde pověst, jakoby místodržící s hejtmanem hradu, Divišem Černínem z Chudenic, mimo obyčej stráž hradu sesílili za tím úmyslem, aby, když stavové se svou odpovědí na císařský list přijdou, je toliko samé beze vší čeládky a dvořanů vpustili, a když by potom vykonavše svůj úkol, z hradu jíti chtěli, aby tedy na některé přednější osoby stavu panského a rytířského, jmenovitě na něho, hraběte Thurna, pilný pozor měli, a jeho pilně střežili, aby neunikl. Tato zpráva dobře a chytře vypočtěná pobouřila náramně obec. S dovolením defensorů ozbrojili se hned stavové a spolu svou čeládku, tak že prostranství před kollejí a Železná ulice byla plna ozbrojenců. Stavové vypravili hned také deputaci k místodržícím, aby žádala za vysvětlení oné pověsti[2]) a spolu pro uvarování vší nedůvěry za dovolení, aby ve zbrani na hrad se dostaviti směli. Neboť dle právního obyčeje nesměli na hrad přijíti ozbrojeni, než v obyčejném kroji s rapírem.[3]) V čele deputace stál hrabě Ondřej Šlik a učinil k místodržícím dotaz s strany oné pověsti. Místodržící odpověděli, že na to nikdy nemyslili a mysliti nechtějí, aby dávali začátek k roztržitostem a rozbroji, a ubezpečovali, že ona zpráva jest omylnou. Hned poslali pro hejtmana pražského hradu, oznámili mu přednesení stavův a vyzvali, aby zjevně o té věci zprávu učinil. Hejtman odpověděl, že se zachovává starobylý obyčej, aby v křížové dni, v kterých processí z kostela sv. Víta na Strahov, k sv. Benediktu

[1]) l. c. II. 119.
[2]) l. c. II. 119—123.
[3]) Gindely I. 126.

a do kostelů jiných se konají, pro větší řád a bezpečnost větší varta (stráž) nařizována bývá, což jako hejtman pražského hradu každý rok nařizoval, a nyní podobně učinil; takového nařízení, které se zde předneslo, nedostal, a sám také nedal, jak toho důkaz celá varta podati může, když se zavolá. Potom žádali místodržící, aby ona osoba, která tu zprávu vynesla, byla vypátrána a přísně potrestána; spolu dodali, že oni sami místodržící obdrželi zprávy, že někteří páni pod obojí o nich zle mluvili, a snad něco zlého proti nim předsevzíti chtěli, k čemuž však oni žádné víry nepřiložili.[1]) Nejv. purkrabí promluvil o hraběti Thurnovi: »A co« prý »pana hraběte z Thurnu abychom jíti dáti měli, našeho nejmilejšího ujce a švagříčka? Uchovejž toho milý Pán Bůh.«[2]) Tato omluva nezdála se stavům býti dostatečnou a chtěli hned na hrad jeti; však defensorové nepřipustili toho;[3]) patrně nebyli ještě se svým plánem hotovi.

»Před tím a v tom čase, co ten rozbroj trval, židé i také jiní kupci a obzvláště papeženci[4]) z krámův svých se sklízeli a je zavírali, lidu také obecného všudy po jarmarce, před kollejí, v ulicích a na rynku Staroměstském velicí houfové stáli, že člověk skrze ně projíti nemohl, očekávajíce snad nějakou šarvátku nebo poručení, aby jesuity v kolleji, jiné pak mnichy po klášteřích, jakož i židy v městě jejich přívětivě navštěvovati mohli, jakož pak v pravdě k tomu hrubě se schylovati začalo, kdyby Bůh sám mysl jich nebyl skrocoval.«[5])

Spiklenci poznali, že jest nejvyšší čas vzpouru a revoluci vyvolati, a spolu věc tak nastrojiti, aby roztržka mezi vládou a stavy stala se nezhojitelnou a návrat k starým řádům nemožným. Cestou k tomu bylo zavraždění místodržících a z toho plynoucí znepřátelení s dynastií. Plán tento zrodil se v hlavě Thurnově. Svůj záměr začal prozrazovati hned v popsané schůzi při poradě o odpovědi k místodržícím: tu napověděl důvěrně několika blízkým sobě osobám, že všechno usilování stavů bude marným, neudělá-li se zrovna nějaká »demonstrace«, a činil při tom takové posuňky, že bylo patrno, co »demonstrací« míní. Proto někteří, kteří ta slova zaslechli, sráželi ho s každého

---

[1]) Slavata II. 93—94

[2]) Skála II. 123.

[3]) l. c. II. 124.

[4]) Tak nazývá s oblikou katolíky Skála, jsa přehorlivým protestantem

[5]) Skála II. 123. 124.

násilného skutku, který by mohl těžkou válku míti v zápětí[1]). Za několik hodin potom přišel k němu do domu Fruewein, a tu mu zřejmě řekl Thurn, že nezbývá nic jiného než-li některé osoby vyhoditi z okna. Fruewein neschvaloval asi tohoto násilného prostředku, neboť později zakazoval se, že srážel hraběte s toho, a že vzdaloval se odtud »všech kroků, které k zabití místodržících směřovaly«[2]).

Poslední rozhodnutí o tomto osudném činu stalo se ještě dne 22. května ve schůzi bohatého pána Albrechta ze Smiřic v Menším městě pražském v domě, který dnes sluje »u Montagů«, v jedné postranní světnici ve věži. Byli tam dle výpovědi Budovcovy: tento, Thurn a Smiřický; však Budovec ve své soudní výpovědi jmenoval patrně pouze ty, kterých spravedlnost dosíci nemohla: Thurn byl v cizině a Smiřický mrtev. Další zprávy nedopouštějí pochybnosti, že do tajemství byli ještě zasvěceni Oldřich Vchynský, a události následujícího dne dokazují, že Václav z Roupova, Kolonna z Felsu, Pavel i Jan Litvín z Říčan a druhý bratr Vchynského také o tom vědomosti měli. Vlastní původcové byli Thurn, Václav z Roupova a Fels; ostatní byli pro skutek získáni. Zavraždění místodržících bylo 22. května umluveno. Když bylo rokováno, kterak mají býti místodržící ze světa sprovozeni, radil Oldřich Vchynský, aby byli v české kanceláři probodnuti; Thurn srovnával se s tímto návrhem, druzí odporovali; konečně zůstalo při tom, aby byli místodržící z oken svrženi, jelikož před tím stalo se několikrát, že lid tímto způsobem pomstil se na nenáviděných osobách.[3]) Též Šlik věděl alespoň 23. května o Thurnově úmyslu, schvaloval jej a v rozhodné chvíli nebylo mezi ním a Thurnem žádné neshody[4]). Podobně věděl o tom Vilém z Lobkovic alespoň 23. května[5]) Vlastním původcem a strůjcem onoho osudného vyhození byl Thurn, a skutek nebyl spáchán nikterak ve chvíli překypujících vášní, ale byl dobře umluven a ujednán[6]).

Při vší opatrnosti Thurnově dali někteří dobří přátelé hraběti Slavatovi a Martinicovi návěstí, že strana pod obojí je zavražditi míní. Ti to vypravovali některým místodržícím, z nichž

[1]) Výslech Frueweinův, u Gindelyho I. 226.
[2]) Výslech Frueweinův l. c. I. 227.
[3]) Gindely I. 227. 228.
[4]) l. c. I. 231; Skála II. 124.
[5]) Gindely; I. 131. 132.
[6]) l. c. I. 232.

jeden dal za odpověď, aby takovým zprávám nevěřili; druhý řekl že takové řeči jsou škodlivé; že by někteří prudcí, to slyšíce, třeba zprvu na to nemyslili, potom to mohli v úmysl vzíti a skutkem vykonati. Oba hrabata sešli se potom a uvažovali zdravě, zda-li by z Prahy odjeti a před takovou furií časně se zachovati měli. Avšak usnesli se, že jim jakožto nejv. úředníkům zemským a J. M. C. místodržícím odjeti se nehodí, a že setrvají při povinnostech svých v důvěře v samou ochranu a pomoc Boží, kteráž je opustiti neráčí, tak jakž také je v tom jejich naděje nezmýlila[1]). Michna však posuzoval správně své protivníky a dal se ještě 22. května (v úterý) na útěk do Vídně k největší mrzutosti svých nepřátel[2]).

Tak nastal konečně den 23. měsíce května 1618., »jenž jest počátek a dvéře všech našich následujících bíd a neřestí« naříká Skála[3]) a s ním později čeští exulanti bez naděje v cizině; ale připravili si jej sami svou nevěrností a velezrádou, poslouchajíce Němce cizozemce Thurna s jeho spiklenci.

Byla středa před Nanebevstoupením Páně. Ten den vykonali čtyři místodržící svou pobožnost při processí křížových dní z kostela sv. Víta ke Všem svatým a odtud odebrali se k osmé hodině ráno na hrad do české kanceláře[4]).

Týž den ráno bylo veliké pohnutí na Starém i Novém Městě. Před tím vyzvali defensoři obce pražské, aby se ke stavům připojily, ale císařští rychtáři obeslali 22. května přední měšťany na radnice na druhý den (23. května). Sešly se rady Staroměstská a Novoměstská týž den v ranní hodině v hromadu, kde jim císařští rychtáři ve jméně císařském zakázali dostaviti se mezi stavy. Na Novém Městě prohlásili protestantští radní, nedbajíce zápovědi královského rychtáře, že přistoupí k stavům, zvolili hned deputaci k sjezdu a nařídili jí odebrati se k stavům.

Jiný průběh vzala věc na Starém Městě. Zde shromáždili se radní a starší cechův za předsednictví purkmistrova. Královský rychtář Šrepl, který se také dostavil, chtěl právě zahájiti schůzi, když se několik nepovolaných osob do síně vedralo s tím úmyslem, aby shromáždění ke své vůli pohnuly. Byli to někteří čelnější protestantští měšťané, zejména mladší Fruewein, Kutnauer, Oršinovský a Samuel Adam z Veleslavína, všichni

1) Slavata I. 140. 141.
2) Gindely: I. 228.
3) Skála II. 124.
4) Slavata II. 99.

z Jednoty Bratrské. Purkmistr prohlásil, že jest se usnésti o odpovědi stavům na jejich pozvání k sjezdu, a učinil obvyklý potaz ku primasu Kirchmayrovi. Ale nepovolaní měšťané nedali tomuto odpověděti, žádajíce hlasitým křikem, aby každý katolík vzdálil se ze síně, poněvadž jde o věci protestantů. Šrepl povstav, ohrazoval se proti tomuto buřičskému a neoprávněnému počínání, ale přece na konec prohlásil, že opustí se svými spoluvěrci síň, jest-li to vůle pánů radních. Purkmistr odpověděl, že nemůže býti o tom řeč, má-li se rychtář a ostatní katolíci vzdáliti čili nikoli; porada nechť zůstane společnou, a protestanté přejí si, aby též katolíci v ní se súčastnili. Tato rázná řeč a klidnost protestantských účastníků schůze ukázala nepovolaným, že nedosáhnou svého záměru; odešli tedy vyzvavše prve všechny protestanty, aby za nimi ze síně vyšli, poněvadž zde práva svého se nedopracují. Ale toto vyzvání vyšlo na prázdno; rada zůstala pohromadě, rokovala dál a usnesla se až na jeden hlas, jenž ostýchavě proti tomu se ozval, že nemíní státi ku pozvání stavů [1]). Kutnauer s přáteli svými nevyčkavše konce schůze spěchali na hrad, kamž stavové mezi tím byli dorazili, a jistili zde lživě, že královský rychtář zavírá radní a vnucuje jim svou vůli [2]); jednoduše lhali a popouzeli.

Jak jsme syrchu pravili, přišli čtyři jmenovaní místodržící k osmé hodině do české kanceláře, jejíž sekretář Filip Fabricius byl též přítomen.[3]) Z ostatních šesti místodržících, kteří se nedostavili, měl pan Adam z Waldsteina dostatečnou omluvu pro nemoc (pakostnici); ostatní z Prahy dva dni před tím se vzdálili a posud asi nenavrátili, bezpochyby řídíce se výstrahami, které byli obdrželi. Místodržitelé dali odstraniti z kanceláře veškeren nábytek, aby malá místnost větší počet osob pojmouti mohla. Po osmé hodině ráno přišli protestanté z vyšších stavů panského a rytířského a poslové z některých málo měst s velikým zástupem na vozích, na koních a pěšky spolu se svou čeládkou, větším dílem s dlouhými a krátkými ručnicemi a za pasem s pistolemi na hrad. Hejtman hradu a velitel hradské stráže Diviš Černín z Chudenic nebránil zbrojnému zástupu nikterak přístupu do hradu,

---

[1]) Zpráva samého rychtáře císařského o této schůzi v archivu českého místodržitelství, Gindely I. 229. 230.

[2]) Skála II. 126.

[3]) Následující události jsou vypsány u Slavaty II. 93—114; I. 81—91; na prvním místě pod názvem: „Relací, co jest se v kanceláři české toho dne ráno před vyhozením z okna dálo a pomlouváno bylo.“ Skála II.126—134 .— Gindely: I. 233—249. — Svoboda: Katolická reformace I. 102 sqq.

i byl v tom od místodržících podle vlastního přiznání Slavatova ještě posilňován. Stavové byvše tedy do hradu vpuštěni, vešli do zeleného pokoje, a dali si tam přečísti odpověď, kterou defensorové k místodržícím sestavili a jež byla ohražením proti pokusu zastaviti sjezd jakož i proti vyhrožování soudem a ke konci tázala se přímo místodržících, mají-li vůbec a kterého účastenství v sepsání nemilostivého listu císařova ze dne 21. března. Stavové byli spokojeni s odpovědí a hrnuli se k 9. hodině přímo do české kanceláře, opominuvše veškerou obvyklou zdvořilost a slušnost a neučinivše žádného vzkázání o svém příchodu místodržícím. Místnost nemohla všechny pojati, tak že musili se z veliké části na schodech zastaviti; ale dvéře do kanceláře byly otevřeny, tak že mohli všechno doslýchati. V čele těch, kteří v kanceláři stáli, byli: Thurn, Šlik, Václav z Roupova, Vilém z Lobkovic, Pavel Kaplíř ze Sulevic, Oldřich Vchynský a Pavel z Říčan. První promluvil Pavel z Říčan: »proč brání městský úřad Starého města Pražanům na hrad přijíti; o své újmě toho neučinil, ale z nařízení místodržitelů«. Nejv. purkrabí odpověděl, že »o tom žádné vědomosti nemají a nic podobného nenařídili«. Potom četl Pavel z Říčan uvedený spis a ptal se přímo místodržitelů, »zdali k tak těžkému psaní radili a je schvalovali; stavové jsou hotovi proti každému, kdo na ně sáhne, se obhajovati a k němu vedle pokut v Majestátě a zřízení zemském doložených zachovati.« Nejvyšší purkrabí žádal za propůjčení spisu, aby do něho nahlédnouti, a co zapotřebí bude, na to svou odpověď dáti mohli. Nastal veliký křik mezi stavy, že není třeba místodržícímu toho spisu propůjčovati. Konečně odevzdal Pavel z Říčan spis nejv. purkrabímu. Tento poradiv se s ostatními místodržícími, odpověděl, že »jest to neslýcháno, aby na radách císařských, kteří těžkou přísahou vázáni jsou, zachovati celé úřední tajemství, něco podobného bylo žádáno; záleží-li pánům pod obojí na tom, kdo k tomu psaní radil, ať se přímo k J. M. C. obrátí«.[1]) Thurn vzal spis od nejv. purkrabího a řekl: »Buď že dávána bývala odpověď neb ne, jim že na tom nic nezáleží; než aby ráčili věřiti a o tom věděti, žeť odtud nepůjdou, dotud jim světlá a patrná odpověď na dotázky jejich dána nebude.« A všichni zkřikli, »že nepůjdou a nepůjdou; co jsou sobě řekli, a v čem se Pánu Bohu poručili, že jináč učiniti — zdvihše každý dva prsty — nechtějí.«[2])

---

[1]) Slavata II. 102.
[2]) Skála II. 128.

Nejv. purkrabí chtěje získati času žádal, poradiv se s ostatními třemi místodržícími, aby se mohli poraditi s nepřítomnými místodržícími, jmenovitě s nejvyšším hofmistrem panem Adamem z Waldsteina, bez jehož přítomnosti žádné odpovědi dáti nemohou, a také to učiniti nesmí;[1]) potom dají jim odpověď ten den po slavnosti zítřejší.[2]) Ale stavové nechtěli nic slyšeti o odkladu. Mezi stavy nastal veliký a zuřivý křik; nejvíce odporovali Thurn, Fels a Vilém z Lobkovic (strýc nebo bratr místodržícího Děpolta z Lobkovic).[3]) Dovolávání se nejv. hofmistra učinil konec Vilém z Lobkovic, že prý včerejšího dne ve jménu stavů pod obojí u něho byl a od něho zřejmou odpověď dostal, »že nikdo k tak škodlivému doložení neradil a nepovoloval«, odtud že lze souditi, že Slavata a Martinic jsou toho původcové a příčina. Po těch slovech obrátila se veškerá bouře na Slavatu a Martinice; zvlášť »ozval se a obořil ohromně na ně hrabě Šlik a vyhlásil je za původce všeho neštěstí, kteréž prý byli z nabádání »těch jizlivých svých mistrův z sekty jezuitské« spáchali, strojíce mezi jiným evangelíky o úřady a spravedlnost jich bezprávně připraviti, »což jsou dokázali, když jsou toho šlechetného hrdinu hraběte z Thurnu o purkrabství karlsteinské, v nějž se sám Smečenský (t. j. Martinic) vetřel a jeho odtud vytiskl, nemaje toho činiti proti zřízení zemskému, připravili. »Vy pak«, (pokračoval v řeči) »ničemná jezuitská pacholátka s těmi vašimi pochlebníky, sekretáříčky, jste to před sebe vzíti směli, nevědouce již, kterak jináč nás říditi, ano i jiné na zlehčení strany naší; i abyste o tom věděli, žeť báby« (udělav v tom šňupku) »nejsme, a že se vám šiditi nedáme, protože s vámi osobami v stavu rovnými činiti máme, a J. M. C. za našeho pána nejmilostivějšího poznáváme, a s ním na ten čas dobře spokojeni jsouce, proti J. M. nic před se bráti nechceme; dokud staří páni rozšafní a moudří toto království spravovali, dobře ono stálo; ale jak vás jezuitská pacholátka na přední místa vlepili, tak se v něm všechno na opak děje; vy abyste nám, co nám Pán Bůh dal a milostivá vrchnost potvrdila, to měli vzíti, nejste toho mocni, a my do přemožení našeho k tomu přijíti nedopustíme.«[4]) Václav z Roupova doložil, že odnětí úřadu purkrabského jest věcí politickou, nedotýkající se jejich náboženství pod obojí; »jim však jde o jejich náboženství, u kterém

[1]) l. c.
[2]) Slavata II 102. 103.
[3]) Slavata II. 103.
[4]) Skála II. 129. 130.

se jim od dávného času příkoří a nátisky činí obzvláště na statcích J. M. C. a duchovních lidí; defensorové hrozbami a sliby k mlčení jsou namlouváni; mezi stavy pod obojí různice rozsívány; stavové nemohou to déle snášeti, a apologií, kterou vydají, ukáží světu, že nic scestného před se neberou.« Thurn ohlásil, že si nestěžuje na odnětí úřadu purkrabského, než toliko na útisky náboženství[1], a doložil: »Já nebohý hrabě, neproviniv proti žádnému nic, a nic žádnému neubliživ, tak těžkým poručením jsem citován; nepojedu-li, v nemilost padnu; pojedu-li, nevím, kterak se zase vrátím; snad na mne se chce něco začíti a k mému hrdlu sáhnouti, aby potom tak i k jiným přikročováno bylo;« pročež že on to poznává, že jsou oni Slavata a z Martinic, vyjmíně o tom nejv. purkrabího a křížovníka, a ten šelma sakramentská, Michna sekretář — kterého kdyby dostati mohli, že by dali mu na pamětnou — takové poručení vymyslili, sepsali a jménem císařským k němu na jeho záhubu odeslali.«[2])

Tu prodral se mladý Albrecht ze Smiřic, který posud dosti daleko v zástupu stál, před místodržící, opakoval tytéž stížnosti: »jak oni v náboženství utiskováni jsou, ne jináč, než jako by jejich chlapi byli, tak že toho déle snášeti nemohou a nechtějí.«[3]) Fels pronesl první rozhodné slovo a prohlásil Slavatu a Martinice za původce nemilostivého listu císařského a rušitele pokoje a obecného dobra: »s nejv. panem purkrabím a panem Strakonickým jsou stavové dobře spokojeni; oni to s nimi dobře míní, proti Majestátu jich nikdy neradili a náboženství jich na odpor se nikdy nestavěli a stavové nikterak o tom nesmýšlí, aby oni byli k tomu těžkému psaní radili; a pakli jsou co toho učinili, byli k tomu od těchto dvou zavedeni.« Pak obrátil se na stavy: »zdali to všechno pravda, co mluví«. Tu od mnohých s velikým a zuřivým křikem bylo dotvrzováno, že tomu tak jest, že je o Majestát připraviti usilovali, že oni lidi náboženství pod obojí z panství J. M. C. vypovídali a k náboženství pod jednou nutili, jak se to obzvláště v Krumlově a Strašecí stalo; čehož dále přehlédati nelze; oni oba na statcích svých poddané, vymýšlejíce na ně těžké a neslýchané věci, ukrutně od náboženství pod obojí mocí odvozují a k víře pod jednou nutí.«[4])

---

[1]) Slavata II. 103. 104.
[2]) Skála II. 130.
[3]) Slavata II. 104.
[4]) l. c. II. 104.

Slavata a Martinic pořáde mlčeli; když se poněkud utišení stalo, promluvil Slavata klidně, vykládaje zemské zákony; pravil, že »žalostivě tomu porozuměl, jaká vina se jemu tu dává, a žádá služebně a přátelsky (mezi přítomnými byl jeho bratr Pavel Michal a šest strýců), aby na něho s odsouzením nekvapili a pro samé pouhé podezření a zlé nedůvodné zprávy ho neodsuzovali; on nikdy nechtěl pány stavy pod obojí o Majestát připraviti, a že by byl o to usiloval, nemůže mu býti od nikoho prokázáno; on jest ssebou tak jist, že před každým spravedlivým soudem bezpečně bude moci obstáti, a odvolává se proto na pořad práva a spravedlivý soud. Předešle při vpádu Pasovských do Čech a do Prahy přišel též s panem z Martinic v podezření, jakoby byli vinni tímto vpádem, ale byli jak na sněmě zemském od všech pánů stavů tak na slavném soudu zemském spravedlivě od toho podezření, a co se jim za vinu přičítalo, osvobozeni a za nevinné uznáni; poněvadž na žádného obyvatele tohoto království nemá se moci sahati, a žádný bez pořádného vyslyšení odsouditi: tomu i on se těší a bude moci toho užiti; co se poddaných pod obojí na panstvích J. M. C. dotýče, tu on jakožto president komory české s radami nic nenařizoval, než toliko rozkazy J. M. C. prováděl, takže vlastně každá stížnost do též komory k vlastní J. M. C. osobě utéci se má; však nenajde se tu, aby za jeho správy bylo vyšlo nějaké poručení z též komory, aby na kterém panství J. M. C. lidé poddaní k víře pod jednou nuceni neb odtud pro náboženství vypovídáni býti měli; v Krumlově bylo nařízeno, aby někteří se vyprodali, to se stalo ne pro náboženství (poněvadž mimo tyto přes sto jiných pod obojí usedlých tam jest), ale na žádost a několikeré vyhledávání tamějšího uřadu při české komoře, že ty osoby jsou nepokojní lidé a buřiči; byla k tomu z poručení J. M. C. nařízena zvláštní kommisse, a páni kommissaři téměř všichni byli pod obojí, a hejtman na témž panství jest též pod obojí; však i těm, kterým bylo poručeno se vyprodati, zůstávají tam posavad.«[1])

Pan z Martinic také promluvil k tomu: »že on poznává se býti k tomu nedostatečným, aby strany pod obojí nepřítelem býti měl; on své poddané povlovně s náležitým prostředkem k pravému poznání víry sv. katolické přivedl, a to ještě toho času, nežli ten majestát na náboženství pod obojí dán byl, a neví, za kterou příčinou strana pod obojí poddaných jeho se ujímá; po-

[1]) l. c. 104—106.

něvadž on všech jiných pánův obyvatelův království Českého poddaných se neujímá, oni také poddaných jeho by se ujímati neměli; on všemu tomu, v čem se jemu vina dává, patrně a zjevně odpírá, prose, aby páni pod obojí tomu žádné víry nepřikládali, a odvolávaje se na pořad práva, takže každému, kdo by jej z čeho viniti chtěl, z toho práv býti chce; co se týče města Strašic, ku panství Křivoklatskému náležejícího: tu jsou se tam zúmyslna pozdvihli, kostel svůj zapečetili a faráře odtud vyhnali, takže sotva odtud živ se dostal, na pana hejtmana téhož panství nic dbáti nechtěli, ježto všechny kollátury a dosazování kněží na fary všech panství J. M. C. v království Českém od J. M. C. císaře Rudolfa dávno před tím, nežli majestát na náboženství strana pod obojí dostala, panu arcibiskupovi odevzdány jsou byly a J. M. C. nynější král a pán náš ráčil tolikéž toho při tom zůstaviti, takže ne komoře české, ale panu arcibiskupovi faráře do města Strašic dosaditi náleželo; a ti Strašečtí pro své zúmyslné zbouření a pozdvižení většího trestání zasloužili, nežli jest je potkalo; na několika panstvích J. M. C. jsou hejtmanové pod obojí; purgkrabové a jiní officírové zřídka který jest pod jednou, všichni jsou pod obojí.«[1]) K tomu řekl ještě Slavata: »Co se lidí poddaných jeho a paní manželky jeho dotýče, nenajde se, aby je k náboženství nutili a proti majestátu a náboženství co před se vzíti měli.«

Slavata a Martinic mluvili zde jako právníci, stojíce na základě platných zákonů, a vědouce, že nevinni jsou; do očí pánů stavů pod obojí odmítají stížnosti proti nim činěné, ukazují je býti planými a křivými a vybízejí je přímo, aby je u příslušných úřadův obžalovali a oni před soud pohnáni byli, kdež jejich nevinnost se dokáže. Náčelníci protestantů neměli na takové pravdivé výklady odpovědi, která by je byla vyvrátila; neboť něco jiného jest si stěžovati, a něco jiného dokázati pravost stížnosti jasnými důvody. J i m n e š l o o n á b o ž e n s t v í, p r a v d u a p r á v o, n ý b r ž o r e v o l u c i, k t e r o u s t ů j c o s t ů j v y v o l a t i c h t ě l i; proto začali s jinou.

Pan Jan Litvín z Říčan maje pistol za pasem, vystupoval velmi zpurně proti oběma pánům, a řekl k Slavatovi, »že formané, kteří mu vína z Rakous vezli, dávali mu zprávu, že své poddané k víře pod jednou nutí, tak že nejbohatší sousedé pro takové nucení musili se z Hradce vyprodati«. Slavata odvětil hned, že mu formané nepravdivou zprávu učinili; jeden měšťan Melichar Hoffman odebral se z tohoto města, ale ne pro nábo-

[1]) l. c. II. 106. 107.

ženství, nýbrž zděděv 100.000, a jsa erbovní, chtěl sobě statek zemský zakoupiti, za něhož se docela v kanceláři české přimlouval, aby k tomu dovolení od J. M. C. obdržel.

Na to nevěděli protivníci, co by odpověděli, a hádka dostávala pokojnější průběh; tu dali se náčelníci na jinou stránku. Vilém z Lobkovic pravil k Slavatovi, že když šlo o revers nového krále Ferdinanda na potvrzení Majestátu, řekl, že o takové potvrzení nestojí, ani o ten Majestát nikdy jest nestál. Na to Slavata hned odpověděl: »že se k tomu zná; poněvadž on pro svou víru katolickou toho Majestátu nepotřeboval, proto za jeho dosažení ani potrzení pro sebe žádati potřeby neuznával«.

Takové výklady nevedly k žádné prchlivosti. Nastalo vesměs mluvení, nejvíce volali Thurn, Fels a Lobkovic, že Slavata a Martinic jsou úhlavními nepřáteli podobojích a usilují je připraviti o Majestát; dokud oni v království budou, nebudou stavové pod obojí svým náboženstvím ani životy bezpečni; bude nejlépe jim učiniti konec a sprovoditi je s tohoto světa. Slavata a Martinic žádali: »aby se nic nedělo z prchlivosti, nýbrž aby se proti nim právně zakročilo; oni chtějí ochotně k soudu státi a jeho nálezu se podrobiti; zakročí-li se proti nim de facto (skutkem) a mocí: tu co je potká, bude moci potkati také budoucně některého z nich, pánů pod obojí«. Proti tomu jmenovaní páni pod obojí, a ještě někteří jiní, obzvláště pan Bohuchval Berka, p. Václav Vilém z Roupova, hrabě Šlik, p. Jan Litvín z Říčan, p. Jan Albrecht Smiřický a p. Oldřich Vchynský, jeden přes druhého křičeli, že nechtějí čekati na návrat J. M. C. do království, nebo pořadem práva je viniti, poněvadž by si dobře uměli ze všeho pomoci. Konečně obrátil se Fels sám k celému shromáždění s otázkou, »zdali je oba: Slavatu a Smečanského, za nepřátele jich náboženství a rušitele obecného pokoje pokládá«. Náhlá bázeň projela všechny, všichni mlčeli, žádný se k tomu neohlásil; všichni hrozili se zúmyslné vraždy.

Aby bázlivost nedosáhla vrchu, ozvali se Thurn, Fels a Lobkovic téměř jedním hlasem, aby místodržící bez dalšího odkladu odpověděli na otázku, jsou-li vinni oným těžkým psaním nebo nejsou. Nejv. purkrabí po kratičké poradě s ostatními třemi místodržiteli prohlásil, že toliko z přinucení stavy stávají se přísaze své jako tajní radové J. M. C. nevěrnými a prohlašují, že oni čtyři k onomu listu, kterým se páni defensoři a stavové pokládají nevinně jako svých hrdel odsouzeni, nikdy neradili;

[1]) l. c. II. 107—110.

páni stavové onen list těžce vykládají; oni však takového smyslu v něm nenalézají; pročež ať se na samou J. M. C. pro výklad obrátí.« Stavové nevěřili slovům nejv. purkrabího, ale nemohli je obejíti. Thurn byl i na tento případ připraven; chtěl nad nimi vynésti nějaký nález viny a hned exekuci provésti; Slavata a Martinic nepřiznali se k obvinění a nemohli také z něho býti usvědčeni: tu přichystal si Thurn na jejich odsouzení jiný základ. Stavové vynutili si na císaři Rudolfu II. pro svůj ozbrojený odboj r. 1609 amnestii pro všechny své výstupy. Rudolf vydal žádaný patent, který všichni katoličtí zemští úředníci podepsali, jenom oni dva nikoli. Proti jejich počínání položil Václav Budovec ve jméně stavů pod obojí do sněmovních akt protest takto znějící: »Kdyby budoucně k ublížení náboženství našeho proti tomuto Majestátu i také porovnání co se sběhlo a stalo, budou stavové pod obojí Vaše Milosti (oba hrabata) v podezření míti, a tak se vždycky domnívati, že Vaše Milosti oba dva toho všeho příčina býti ráčíte, a ohlašují se, že své náboženství, ten Majestát i to porovnání proti jednomu každému, buď proti Vašim Milostem anebo komukoli jinému do nejvyššího přemožení svého hájiti chtějí« [1]).

Když odpovědí nejv. purkrabího hádka měla vzíti svůj konec: vytasil se Pavel z Říčan se spisem, z něhož předčítal protest Budovcův z r. 1609. A l e t e x t b y l z ú m y s l n ě p o r u š e n č i l i z f a l š o v á n, a tak jak zněl, prohlašoval Slavatu a Martinice za vinníky, ať již porušili Majestát nebo ne. Z f a l š o v a n ý t e x t zněl: »Přišlo-li by kdy k tomu, že by se někdo, nebo někteří proti Majestátu a proti tomuto porovnání postaviti chtěli, tehdy že by se k těmto osobám, kteří se těchto podpisů v amnestii zbraňovali a k relacím se přiznávati nechtěli, jakožto k nepřátelům pokoje a svornosti hleděti musilo.« [2]) Z f a l š o v á n í mělo ten smysl, že Slavata a Martinic měli odpovídati za každé porušení Majestátu, a tudy jako nepřátelé pokoje a pořádku smrti propadli. Slavata znamenal toto zfalšování, ale neozval se. Konec spisu, který Pavel z Říčan četl, zněl: »Poněvadž páni stavové pod obojí to v skutku shledali, že oni dva proti náboženství a Majestátu jich se dočinili, proto je za své nepřátele, rušitele pokoje a obecného dobra drží a vyhlašují.« Potom tázal se Pavel z Říčan stavů: »jestli se k tomu přiznávají a je za takové drží.« Povstal veliký a zuřivý křik, že se k tomu přiznávají a za ně je drží: někteří křičeli, že jest jim líto, že tu ještě jednoho »dlouhého« nemají (mínili totiž knížete

[1]) l. c. I. 416.
[2]) l. c. II. 111.

z Lobkovic, kancléře království českého), kterýž ovšem byl v bezpečnosti ve Vídni. Ortel smrti byl nad oběma pronešen a vykonání ortele následovalo hned. Oldřich Vchynský přistoupil ke křížovníku a pošeptal mu, aby se s nejv. purkrabím ničeho neobával, že se jim nic nestane, než toliko oni dva musí býti ven vyhozeni. Hrabě z Thurnu, Fels a Lobkovic téměř jedním hlasem volali k nejv. purkrabímu a k panu Strakonickému: »že se jim nic zlého nestane, poněvadž je stavové za své milé pány a přátele mají; s druhými dvěma budou věděti, jak činiti; tu není nic činiti s královskými místodržícími nebo nejv. úředníky zemskými, než s nepřáteli svými a protivníky jejich náboženství a též rušiteli obecného dobra.«[1]) Václav z Roupova dodal k tomu: »Jest nejlépe, abychom jim jen konec udělali; budeme potom skrze apologii naši to dobře zastávati, že jsme slušné příčiny k tomu měli, to učiniti.«[2]) Slavata a Martinic poznali dobře, že text jest zfalšován, ale mlčeli, nemajíce času tím hýbati, toliko za to žádali, aby k osobám jich mimo pořad práva nepřikročovali, a oni na příslušný soud postaveni byli,[3]) a prosili nejv. purkrabího, aby se v to vložil a jich svou přítomností neopouštěl. Nejv. purkrabí se slzavýma očima napomínal stavy a pro Pána Boha žádal, »aby se pamatovali a té furie (zuřivosti) na stranu poodložili, nebo že ty věci daleko patří a veliká zaneprázdnění by z toho pojíti, a snad i potomně by toho litovati mohli.« Napomínal své krevní příbuzné, aby alespoň oni v to se vložili, aby na ten čas nic předsevzato nebylo. Ale žádnému napomínání a žádným prosbám nebylo tu dáno místa.[4]) Fels uchopil nejv. purkrabího a Vilém Starší Lobkovic Děpolta, křížovníka, svého bratra, který se pláště purkrabího držel za ruce, napomínali je, aby s nimi šli, a spolu hrozili, že nepůjdou-li, něco horšího by je potkati mohlo,[5]) a vyvedli je ven z české kanceláře, kteří strachem skoro o sobě nevěděli, na kterém by místě byli.[6]) Slavata a Martinic volali na ně, aby jich jako otcové synů neopouštěli a tu mezi stavy samotných nezanechávali,[7]) ale oni nemohli jejich volání vyhověti. Thurn, Fels a Lobkovic vrátili se zase. Když byli nejv. purkrabí a křížovník vyvedeni, žádali opětně oba hrabata, Slavata a Mar-

[1]) l. c. II. 112
[2]) l. c. II. 113.
[3]) l. c. II. 113.
[4]) l. c.
[5]) l. c. II. 113.
[6]) Skála II. 131.
[7]) l. c.

tinic, aby před soud byli postaveni. Ihned byl slyšán hlas mezi stavy, »aby s šelmami do arestu nebo do Černé Věže bylo pospíšíno;« jiní pak volali: »aby zrádci z okna ven vandrovali.«[1]) Nyní prodral se znova ku předu Oldřich Vchynský a vinil oba místodržící, že »prý tito králíkové jeho bratra Václava o poctivost připravili, králi zošklivili, a že ven ze země ujeti musil, k tomu přivedli,«[2]) vypsavše cenu na hlavu jeho 10.000 kop. Slavata a Martinic na to hned odpověděli, že Václav Vchynský ode všech tří stavů byl obžalován a nálezem soudu zemského (r. 1615) odsouzen; oni se za něho u císaře přimlouvali a jsou toho příčinou, že poctivosti odsouzen nebyl; o oněch 10.000 kopách míšenských nemají žádné vědomosti a nic o tom neslyšeli.[3]) Mezi tím, co Slavata a Martinic tuto věc Vchynskému vykládali, popadl Vilém z Lobkovic Martinice pozadu za obě ruce tak, že sebou vládnouti nemohl, a Thurn uchopil Slavatu za ruku, a oba místodržící byli vlečeni k oknům, každý k jinému. Nohama o podlahu se opírajíce a za milost pro Boha prosíce, bránili se oba, seč byli. Smečenský vyhledával toho žalostivě, aby mu bylo zpovědníka dopřáno. Načež řečeno mu z krátka: »aby poručil duši Pánu Bohu.«[4]) A jiní volali posměšně: »Ale právě hned tobě sem ještě ty šelmovské jezuvity převedeme.«[5]) Vedle Viléma z Lobkovic popadli Martinice ještě Oldřich Vchynský, Jan Litvín z Říčan a Albrecht ze Smiřic; Martinic rmoutil se velice, že zpovědníka obdržeti nemohl, zbudil žel a lítost nad svými hříchy a pravil: »Jesu, Fili Dei vivi, miserere mei; Mater Dei, memento mei« (Ježíši, Synu Boha živého, smiluj se nade mnou; Matko Boží, pamatuj na mne). V tomto modlení pozdvihlo oněch pět osob Martinice oděného v plášť a opásaného rapírem a tulichem, však bez kloubouku (kterýžto s pěknou, zlatou, drahým kamením vše diamanty ozdobenou šňůrou někdo mocně mu z ruky vytrhl), a jej po hlavě z okna ven do příkopu zámeckého 28 loket hlubokého hanebně vyhodili. Letě dolů vzýval ustavičně nejsvětější jména »Jesus Maria«, a upadl tak lehce na zemi, rovně jako by se posadil, a při tak hrozném pádu nic si skoro neublížil. Když Oldřich Vchynský slyšel, jak Martinic vroucně sebe pod ochranu Panny Marie poroučí, zvolal za ním tato rouhavá slova: »Uhlí-

---

[1]) l. c. II. 131.
[2]) l. c. II 132.
[3]) Slavata II. 114.
[4]) Skála II. 132.
[5]) Slavata I. 82.

dáme, zdali mu co jeho Marie spomůže.« Ale když z okna spatřil, že jest živ a zdráv, pravil: »Přísahám Pánu Bohu, že jest mu jeho Marie spomohla.«[1])

Hrabě Slavata vida, jak se s jeho věrným přítelem a tovaryšem zacházelo, neříkal k tomu nic jiného, než toliko spjav ruce vzhůru, pro Pána Boha a jeho svaté milosrdenství žádal za dovolení, aby se prve ze svých hříchů knězi vyzpovídati mohl; potom jakoukoli smrt mu učiniti chtějí, rád jí snese. Ale mnozí z nich křičeli: »Nechceme my nyní ty šelmovské jezuvity sem uvésti, dosti jsi se jim prve zpovídal.« Thurn stoje za hrabětem Slavatou u okna vyzval ty osoby, které právě Martinice z okna vyhodily, německými slovy: »Edle Herren, da habt ihr den andern« (vzácní páni, tuto máte druhého), aby totéž jemu učinili. Popadli Slavatu a jej od země vyzdvihše s pláštem a rapírem vyhodili také z téhož okna po hlavě do příkopu. Při vyzdvižení v okně, znamenaje se sv. křížem, udeřil se v prsa svá a řekl zkroušeně: »Deus propitius esto mihi peccatori« (Bože, buď milostiv mně hříšnému). Když se pravou rukou zachytil a trochu téhož okna držel, ty byl od jednoho z nich hruškou neboli knoflíkem od tulichu v články prstů svých nemálo stlučen a tak dolů vyhozen byl. Když tak z okna dolů již letěl, právě v tom pádu o kamennou římsu dolejšího okna hlavou zavadiv, prorazil si hlavu svou hluboko až do kosti, padl na zemi levým bokem, hlavou pak a tváří svou na kámen těžce, a koulel se hned od toho místa beze všeho zastavení až do hlubiny dolů. Tato výše byla potom naschvál změřena a našlo se, že od okna až na zemi přes 28 loket, a od toho místa až do hlubiny, kam se Slavata koulel a polomrtvý ležel, ještě přes 32 lokte, vše pražské, dohromady přes 60 loket vynáší. Z té rány na hlavě tekla mu krev do úst, takže počínal hrubě chroptěti a se dusiti. Hrabě Martinic, sedě na místě, kam padl, a slyše to těžké chroptění, milosrdnou láskou hnut, odvážil se jemu, jakž pak koli ku pomoci přispěti, a třebas tu jak v Boží tak i bližního svého službě a lásce spasitelné život svůj dokonati. Však obávaje se, kdyby vstal a dolů šel, že by lidé odevšad hledící jej spatříce, tím více ještě po jeho životu dychtili a na něho stříleli: proto stavěl se naschvál mnohem mdlejším býti, a jako by již k smrti pracoval, vyhodil sebou se vší mocí od země, a tak svalil se dolů do toho příkopu a koulel se těžce až k Slavatovi. Tu zadržev se rukama na zemi zastavil se u něho. Oným prudkým vyhozením a koulením potloukl se

[1]) l. c. I. 82—83

hrubě od rapíru a způsobil si na levém boku velikou modřinu krví podešlou s nemalou bolestí. Však beze strachu posadil se na zemi vedle Slavaty svého milého příbuzného, přítele, bratra, obzvláště pak »toho mučennictví věrného tovaryše«, a hned jemu rozvinul hlavu v plášti hrubě zavinutou. Hlava otekla již po levé straně a byla na oku, kteréž ani otevříti nemohl, modrá, krví podběhlá, svrchu pak na lebce až do kosti hluboko proražena. Martinic vyňav z kapsy šátek utíral mu krev, která z té rány až do úst prudce tekla a jej dusila, a maje s sebou malou apatyčku se silnými balsámy, vyndal z ní hbitě balsám proti mrtvici, mazal jím Slavatu v mdlobách ležícího pod nosem a na spánku, vzkřísil jej a napomenul, aby to soužení trpělivě snášel, a s ním se modle Pánu Bohu duši svou poroučel; což ihned učinil a předešlou svou modlitbu pobožně opakoval: Deus propitius esto mihi peccatori, obětuje těch pět slov pěti ranám Krista Pána[1].)

Za oběma místodržícími byl vyhozen z okna sekretář Filip Fabricius; byl postavy prostřední, točil se mezi stavy po stranách jako čamrda a napomínal je, »aby pamatujíce, kde by byli a s kým činiti měli, počínali sobě mírněji a opatrněji.« Správné napomínání jeho nazývá Skála »dosti nevčasné a nerozšafné.« Vida, co se stalo pánům jeho, chtěl se přivinouti pod ochranu hraběte Šlika. Ale někteří ze stavů, pohnuvše se proti němu hněvem, popadli ho mezi sebe, tulichy ho zkuchati chtějíce, však na napomenutí Šlikovo, aby místa toho neobvraždovali, nýbrž za pány služebníka poslali, jako nějakého snopka týmž oknem také vyhodili. To všechno sběhlo se mezi 15. a 16. hodinou na celém orloji. A tak, co Michnu mělo potkati, s tím obešel se Filip.[2])

Mezi tím někteří lidé, větším dílem panští služebníci a čeledínové, mezi nimi lesní myslivci a hejduci, běželi rychle s chvátáním z velikého paláce na valy a páni z oken hledíce volali: »Střílejte na jejich kůži a zabte je do konce«: ihned několik ran z obojí strany, jak z oken paláce tak naproti z valů, na ty oba pány se stalo, ze kterých jeden seděl a druhý mizerně ležel, z nichž dvě rány přišly na hraběte Martinice, jedna blízko hlavy skrze obojek a druhá nad levým ramenem skrze plášť. Však dále nepřišly a tělu jeho nic neuškodily; na obojku, sukničce a plášti, naschvál pro památku zachovaných, patrná znamení dosavad zůstávala a zřejmě ukazovala, že ty obě rány z velikých ručnic a s hrubými kulkami od myslivce Mathese z Thurnu (jak zprávy

---

[1]) l. c, I. 84—86
[2]) Skála II. 133.

docházely), učiněny byly. Za tím pak se Slavatou v příkopě sedě modlil se vroucně k Pánu Bohu. V tom přišla opět rána upřímo na hraběte Martinice; kulka prošla nejprve skrze plášť, trefila ho v levé rameno, a bez obzvláštní škody trochu zranila, takže z té rány jedna, nejvíce dvě krůpěje krve vyšly. Martinic ucítil tu ránu jakon ějaké štípnutí, hýbal volně ramenem a všecek ustrnulý divil se tomu, že ani prudký pád ani to všecko střílení mu nic neuškodily, a zvolal: »O pie Deus, itane me inoccisibilem [et quasi immortalem facis (Milosrdný Bože, tak-li mne nezabitelným a jaksi nesmrtelným činíš). Když k oběma pánům někteří věrní služebníci skrze zadní bránu dolů do příkopu šli, tu ku překážce toho nemeškali jsou protivníci z oken na ně stříleti a odehnali jich několik zpátkem. I křičeli páni z oken na služebníky své a jiné lidi, kteří proti nim a na valích s ručnicemi a jinými zbraněmi pohotově stáli: »I běžte do příkopu předce k nim dolů a již dobijte a usmrťte je.« Načež jeden z nich myslivec nebo hejduk zase křikem odpověděl: »Ej čert ví, kde jest dolů cesta; já přísahám, že nevím, jak a hned nemohu k nim dolů nikterakž přijíti.« Martinic očekávaje každou chvíli smrtelnou ránu, poroučel jako v hodince smrti duši svou milosrdenství Božímu. Téhož očekávaje Slavata modlil se zbožně Bohu. V tom napomenul ho Martinic, aby pokud může vstal a spolu s ním z toho místa odešel. Ale on velice mdlý dal za odpověď: »že ačkoli nohama a rukama hejbati může, však maje hlavu hrubě potlučenou, není mu možné ji podzdvihnouti a z toho místa se hnouti.« Zatím pak mnozí jich protivníci, radujíce se, některým osobám, které tak potkali, tato slova mluvili: »Již ti dva mrtví tam leží, psi umrlí nebudou více kousati.« Však oběma pánům přišlo několik věrných služebníků a někteří dobří a poctiví lidé, nedbajíce nebezpečenství pro ustavičné na ně střílení, ku pomoci, kdežto protivníci nevědouce, kudy dolů do příkopa, nemohli na ně přijíti. Prve nežli služebníci dostali se do příkopu, dal se Fabricius na útěk, zdvihl se rychle od země, a zanechav plášť, kterým při pádu svém i on byl oděn, ušel šťastně na povědomých sobě cestách jak z příkopa tak ze zámeckého okresu.

Martinic spatřiv tolik dobrých lidí, že Slavata od nich z příkopu vynesen býti může, vstal ze země, rozžehnal se se Slavatou a odešel dada se jednomu věrnému služebníku za ruku vésti. Na cestě v příkopě potkal kanovníka od sv. Víta Jana Ctibora Kotvu z Freifeldu, kterému se někdy zpovídal, schválně k němu jdoucího, kterýž jej teď vésti pomáhal. Když pak přišli

z příkopa nahoru k domu [1]) paní Polixeny Lobkovicové, manželky Zdenka Lobkovice, nejv. kancléře, tu uhlídali veliký žebřík oknem dolů až na zemi spuštěný (bezpochyby z nařízení paní kněžny) a hned po něm na horu s pomocí pana Kotvy vylezl. Nepřátelé stojíce z druhé strany proti tomu domu na valech stříleli hrozně, a zvláště jeden z dlouhé ručnice naměřiv na hraběte Martinice, právě, když jest po žebříce nahoru do okna lezl, třikrát pořád vytiskl, a tak snadno, kdyby obzvláštní ochrany Boží nebylo, jednou ranou i hraběte i kněze oba spolu trefiti a a dolů sraziti mohli, však mocným řízením Božím pokaždé jest mu ta ručnice zklamala a nikdá žádný oheň vydati a kulku vystřeliti nechtěla. Tak dostal se vlastně do paláce Pernsteinského, vešel do zadní čelední komory a hned kleknuv začal se zpovídati kanovníku Kotvovi. Právě v tom vešel do komory řádný jeho zpovědník P. Martin Santinus, jesuita: tu Martinic učiniv pěknou omluvu Kotvovi a s dobrým jeho spokojením znova vyzpovídal se P. Santinovi, a dostav rozhřešení a vykonav některé modlitby, položil se na jedno prosté čelední lože, ne tak proto, jakoby byl hrubě nedužívý, než proto, aby v případě návštěvy svých nepřátel jejich soucit vzbudil, jakoby brzo dokonati měl. Však jednomu dobrému katolickému člověku, Petru Thomasonovi, zemskému ranhojiči, kde ho co bolí, vyjevil. [2])

Zachovati Slavatu nebylo tak snadno; leže na zemi nemohl sebou hnouti, a tudy po žebříce do okna lézti: tu dobří lidé vyzdvihli ho od země a nesli tím příkopem veřejně zadní branou zámeckou nahoru do domu kněžny z Lobkovic a položili na madraci v čelední světnici vedle komory, kde Martinic ležel. Jmenovaný ranhojič přišel mu hned ku pomoci, pustil mu žilou krev, dal mu posilující nápoje a obvázal mu ránu na hlavě. Potom vyzpovídal se Slavata Kotvovi. V tom jedna silná troppa z osob vyšších stavův nekatolických spolu se služebníky a čeládkou svou, vše na koni, před týž kněžny z Lobkovic dům s nemalým hurtem přijela, z nichž Jindřich Mathes z Thurnu a jiní přední toho pozdvižení a skutku ohavného původcové hned jsou upřímo na horu do kněžnina pokoje běželi a kněžně stran těch obou hrabat tuze domlouvali, ptajíce se na ně, kde by se zdržovali, a při tom žádajíce, aby jim hned vydáni byli. Ale kněžna uměla je srdnatou a rozumnou odpo-

---

[1]) Tento dům kancléřův slul Pernsteinský, a jest to nynější palác knížat Lobkovicův u zadní brány zámecké; z příkopu neměl vchodu.

[2]) Slavata I. 86—91.

vědí svou pěkně ze svého domu odbyti a hned zpátkem zase vypraviti. Teď byli oba hrabata teprve zachráněni. Slavata a Martinic zvěděvše o příjezdu té troppy k vyhledávání jich na smrt, ulekli se toho nemálo, a poroučeli se ustavičně Pánu Bohu k ochraně duše a těla svého pobožnými modlitbami; ale když o jejich zpátkem odtažení zvěděli, byli z toho nemálo potěšeni a děkovali dotčené kněžně velice za její moudrou a právě mateřskou ochranu.

Manželky obou hrabat: Lucie Ottilie Slavatová, rozená Hradecká, a Marie Eusebie z Martinic, rozená Sternberková, chtěly ke svým manželům hned přijíti a je ošetřovati, kteří však k tomu nepřivolili, aby se hned nevyzradilo, kde jsou [1]).

Mezi tím provedl Fabricius bez překážky svůj útěk. Blíže zámku potkal jednoho svého přítele, který mu rád svůj vlastní plášť a klobouk zapůjčil. Dav se přes Vltavu přeplaviti, utíkal do svého domu na Starém městě, který hned opustil, aby se dostal za bránu. Když utíkal přes Staré město, nevěděli zde ještě, co se na hradě stalo. Fabricius jsa za městem, cítil se příliš slabým a rozhodnul se, že si odpočine v jedné z četných zahrad za branou Špitálskou (někdejší Poříčskou). Zde zastihl ho někdejší purkmistr staroměstský Loštický, který se ráno co nejhorlivěji na Staroměstské radnici v radě za to přimlouval, aby se obec k stavům nepřidávala. Ještě seděli radní páni v obci, když se zástup lidí se hřmotem a křikem s hradu přivalil a zprávu o tom přinesl, co se na hoře přihodilo. I ozvaly se hlasy, že radní zasluhují, aby se s nimi taktéž naložilo jako s místodržícími. Radní rozutekli se ještě v čas na všechny strany, mezi nimi též Loštický který pro svou bezpečnost opouštěl nyní Prahu, aby se ve svém dvorci v Olšanech (půl hodiny před městem) ukryl. Na této pouti našel Fabricia, vzal ho s sebou na statek a podržel zde za několik dní [2]). Fabricius potom odebral se tajně do Vídně, kamž dne 16. června [3]) šťastně dorazil a císaři o všem, co se v Praze zběhlo, jako očitý svědek zevrubnou zprávu podal. Později byl do stavu šlechtického s predikátem »z Hohenfallu« povýšen. [4])

Z obou místodržících, kteří v domě nejv. kancléře nalezli útočiště, pomyslil Martinic první na svou plnou bezpečnost útěkem z Prahy a z Čech, jelikož k tomu jeho síly stačily. Roz-

[1]) l. c. II. 91.

[2]) Zpráva Loštického v archivu českého místodržitelství; Gindely I. 246. 247.

[3]) Skála II. 131.

[4]) Gindely I. 247.

žehnav se se svou ochránkyní kněžnou z Lobkovic, vyšel okolo sedmé hodiny k večeru ještě za bílého dne škaredě převlečený z komory, vešel do světnice, kde Slavata těžce raněný ležel, aby se s přítelem svým rozloučil, ale vida tam nemlčenlivé lidi, nechal toho, prošel svetnicí, vyšel před dům, dostal se šťastně přes celý hrad, všechny zámecké brány a stráže, přes Hradčany k svému domu, kamž zadními dveřmi vešel. Poslal pro manželku, kterou mezi tím otec Šternberk do svého domu vzal, která hned přišla, ukázal jí několika skoky, že jest zdráv, a nerozžehnav se ani se svými osmi dítkami, odebral se bez meškání v průvodu ranhojiče Thomasona a jednoho služebníka za bránu na Bílou Horu, kdež očekával ho jednoduchý kočár, ve kterém odjel hned na svůj statek Tachlovický. Podloživ zde čerstvé koně jel přes Plasy a Tachov do Hořejší Falce, chtěje odtud do Bavor se uchýliti.

Pokud byl v Čechách, pospíchal co možná nejvíce a zastavoval toliko v klášteřích, kde na mlčenlivost opatů mohl spoléhati a za jejich pomoci bez poznání dále cestovati. Stavové zvěděvše druhý den o jeho útěku, dali ho pronásledovati, ale nezmocnili se ho, poněvadž asi střehli hlavně cestu do Vídně. V Hořejší Falci nedal se znáti, vydávaje se za služebníka Thomasonova; teprve v Řezně byl bezpečen a vypravoval v tamější kolleji jesuitské o pražských událostech ku podivu všech posluchačů. Potom odcestoval do Mnichova, kde již měli zprávu o veškerém jeho protivenství. Kníže Maximilian vykázal mu byt v domě Tillyho, který později jako vojevůdce veliké slávy si dobyl. Brzy přijela za ním jeho manželka s dětmi, tak že si zařídil své hospodářství. Císař Matyáš učinil jej svým jednatelem při knížeti.[1])

Těžce zraněný Slavata potřeboval pečlivého lékařského ošetřování a nemohl na útěk pomýšleti. Jeho manželka pospíšila k hraběnce Thurnové a prosila jí snažně za přímluvu u manžela, aby se těžce raněnému nic zlého nestalo. Hraběnka Thurnová přijala ji vlídně a ujistila svou přímluvou pronesši k ní jaksi své tušení, že sama u ní bude se prosebně jeviti. Druhého dne shromáždili se stavové a radili se o tom, co jest činiti se Slavatou. Jeden z předních učinil tu přímluvu: »když někdy se přitrefí, že zloděje oběsí a provaz přetrhne se, on živý a čerstvý na zem se dostane: tu nečiní se jemu nic zlého dále na živobytí jeho, nýbrž do konce ho za svobodného pustí, pra-

[1]) Slavata I. 91—117.

více, že jest své právo vystál; pročež aby také tím způsobem hraběti Slavatovi, který také již svou pokutu vystál, učiněno bylo.« S touto přímluvou snesli se všichni,[1]) a tak dostal Slavata milost, byv přirovnán ke prostému zloději a oběšenci, který se od provazu utrhl. Však nedostal plné svobody; zůstával v domě kněžny z Lobkovic jako v nějakém arrestu; před domem stála stráž, a on nemohl od tehdejších direktorů dostati jiného dovolení leč pouze do chrámu sv. Víta, sv. Jiří a Všech Svatých, kteréž všechny vedle sebe stojí; což přes rok trvalo. Mimo to musil vystaviti tuhý revers a vlastní rukou podepsati, že ani on, ani jeho dědicové a potomci nebudou se na stavech za to, co mu učinili, mstíti; a on žádného zemského úřadu ani jiného veřejného od nikoho nepřijme pod stanovenou pokutou.[2]) Po uplynutí roku dostal pracně a těžce dovolení, že mohl se svou manželkou odebrati se do Teplic pro nabytí lepšího zdraví a potom zdržovati se na zámku duchcovském. Po volbě Fridricha Falckého za krále českého, nechtěje mu holdovati, opustil své statky, a odebral se s manželkou a dítkami přes hranice do Saska, a potom představil se nově zvolenému císaři Ferdinandovi II. v Aschaffenburku, který mu přikázal, aby jel do Pasova a tam čekal, až se české věci k lepšímu řádu navrátí. Po porážce Fridrichově na Bílé Hoře vrátil se zpět do Čech a dostal své statky od Ferdinanda II. zpět.[3])

Zachránění jmenovaných tří osob, které s tak ohromné výše 28 loket dolů smeteny byly, pokládali vrstevníci »všichni vůbec« za zázrak a »připisovali zázračnému řízení a opatrování božskému.«[4]) Katolíci připisovali tu ochranu přímluvě Panny Marie.[5]) Ale Skála toto vypravuje, chce přece zázračnost této záchrany trochu seslabiti, řka: »Přes to všecko řízení božského při té věci nic neztenčuje. Ale po lidsku o tom pádu jich mluvě, i to mohlo býti hrubě nápomocno, že se v tom pádu smrtelně neztloukli aneb dokonce nezabili, že upadli právě na místo a smetiště to, na něž vrátní kanceláře české, kdykoli od mnoha let vymetali kancelář i druhou světnici, v níž osoby přísežné obyčejně sedají, dotčeným oknem všechny smeti dolů vysypali, tak že to místo nebylo příliš tvrdé a ulehlé, nýbrž jako nějaké hnojiště zkypřené a změkčené«; ale hned dokládá: »ač i ten fortel, kdyby vlastně

[1]) l. c. II. 119
[2]) Jeho znění celé u Skály II. 182—183.
[3]) Slavata II. 119—145.
[4]) Skála II. 134.
[5]) l. c.; Slavata I. 83.

opatrování Božího při nich nebylo zázračně spatříno, málo by jim byl prospěl. Nebo za časté přihází se, že mnohý na rovni padna nohu zláme, neb hlavu do konce srazí.« [1]) I Skála vidí zde zázrak. Proti pověsti o hnojništi a smetišti, kterou též Slavata slyšel, připomíná tento, že země nebyla ničím pokryta, co by těžkost pádu mohlo přimenšiti. Když později turecký vyslanec přijel do Prahy umlouvat spolek proti Ferdinandu II., ukazoval mu Budovec ono místo pod okny kanceláře a vyhlašoval zachování místodržících za dílo čarodějství, nezmíniv se nijak o smetišti. Bezový keř, který prý byl pod okny, a o němž české prameny nic nevědí, jest báchorkou.

20. Zmáhání se odboje; revoluční vláda direktoria; jeho nepřátelství k církvi; marné vyjednávání císaře Matyáše s povstalci; jeho smrť.

Stavové spáchavše zločin, kterým se chlubili, jakoby nepřátele Boží byli potrestali starobylým způsobem v království českém a městech pražských obvyklým, a spolu biblickým, jako se stalo u Jesabel[2]), sjeli s hradu na Staroměstské náměstí dobře do 400 koní; vyslaní z měst šli pěšky vedle jezdcův, aby se nijaké neštěstí nestalo. Mezi tím rozšířila se pověst o tom, co se právě bylo na hradě přihodilo, a obecný lid sbíhal se na ulicích a chtěl se vrhnouti na katolíky a židy a vybíjeti jejich domy a kláštery. Thurn měl velikou práci, aby upokojil lid. Mluvil k němu: »Páni přátelé! nic, my nic proti straně pod jednou nemáme, než ty, kteří nám Majestát chtěli zkaziti, potrestati jsme dali, aby žádnému překážky v náboženství více nečinili; pročež raději, kteří jste řemeslníci, k svým řemeslům, a kteří nádenníci, k své práci zase se najíti dejte; my co jsme koli začali, z toho dá Pán Bůh také časem svým budeme tu, kdež náleží, odpovídati.« [3]) Katolíkům a židům nestalo se ten den nic zlého.

Potom vrátili se stavové zase na hrad, vzali hradského hejtmana Diviše Černína z Chudenic se stráží do nové přísahy »králi a stavům,« doprovodili nejv. purkrabího a křižovníka do jejich domův, a usnesli se hned na tom, »aby žádný ze stavů pod ztracením poctivosti z Prahy nevyjížděl,« pokud nestanou se

[1]) Skála II. 134.
[2]) Apologie II. str. 40; Skála II. 132.
[3]) l. c. II. 137.

potřebná opatření pro nejbližší budoucnost. Tak skončil prvn osudný den revoluce českých protestantských stavů.[1])

Thurn a spiklenci dělali na okď, jakoby jejich vzpoura týkala se pouze nepřátel Majestátu a nikoli krále, pokud všech stavů do revoluce nestrhli. Vypukl boj mezi mocí stavovskou, která se opírala o lutheránství, a mezi mocí královskou, která se opírala o církev katolickou. Zvítězí-li lutheránští stavové, stane se moc královská stínem, katolická církev bude na dobro v Čechách vyhubena, Čechy stanou se šlechtickou oligarchií, němectví bude se proudem šířiti po vlastech českých, a bude se odehrávati truhlohra, která se na dolním Polabí odehrála a skončila vyhubením Slovanů. Zvítězí-li král, bude moc stavovská na nejmenší míru uvedena, lutheránství zničeno, a národ český buď odřekne se náboženství z Němec přinešeného a zůstane českým a zachová svou národnost slovanskou, nebo zůstane německému lutheránství věren, opustí svou vlast a utone v německém moři. Česká říše měla asi sedm millionů obyvatelův a mohla postaviti do pole 100.000 mužů vojska; jenom potřebovala k tomu schopné vůdce, nadšené bojovníky a obětavé poplatníky: ale těch neměla. Na straně české revoluce stáli všichni protestanté a nepřátelé domu Habsburského.

Hned druhého dne 24. května zvolili odbojníci prozatímní vládu 30 direktorů, z každého stavu po 10.

Byli zvoleni: ze stavu panského: Bohuchval Berka z Dubé a Lipého na Loukovci, Kuřivodech, Bělé a Chýších, J. M. C. rada; Vilém Starší z Lobkovic na Týně Horšově, Čečovicích a Mířkově, J. M. C. rada; Pavel z Říčan a na Dubu, J. M. C. rada; Petr ze Švamberka na Třeboni, Orlíku, Ronšperce, Zvíkově a Kestřanech, J. M. C. rada; Václav Vilém z Roupova na Trnovanech a Žítěnicích, J. M. C. rada a komorník; Jáchym Ondřej Šlik z Holejče, hrabě z Pasounu a Lokte, na Svijanech a Rovni, J. M. C. rada; Václav z Budova na Hradišti nad Jizerou, Závadce a Kočňovicích, J. M. C. rada; Jan Albín Šlik z Holejče, hrabě z Pasounu a Lokte, na Falknově a Doupově; Vilém ze Vchynic a Tetova, J. M. C. komorník a nejv. jegrmistr (lovčí) království českého, na jehož místo později byl dosazen jeho bratr Racek, když Vilém této cti snad si nevážil; a Albrecht Jan Smiřický ze Smiřic na Kostelci nad černými lesy, Dubu a Náchodě;

ze stavu rytířského: Kašpar Kaplíř ze Sulevic na Neustupově a Miličíně, J. M. C. rada a purkrabí kraje hra-

[1]) l. c.

deckého; Prokop Dvořecký z Olbramovic na Vršovicích, J. M. C. rada; Oldřich Gerštorf z Gerštorfu a z Malšovic na Velkém Osově a Skřiplí, J. M. C. rada; Bedřich z Bílé na Jelovicích a Dubkovicích, J. M. C. rada; Krištof Fictum z Fictuma na Novém Šumburce a Klášterci, J. M. C. rada; Jindřich Ota z Losu a na Komárově, J. M. C. rada; Albrecht Pfefferkorn z Ottrpachu na Jinonicích a Bukovicích, J. M. C. rada; Humprecht starší Černín z Chudenic, místokomorník království českého; Šťastný Václav Pětipeský z Chýš a Egerberku na Byšicích a Obříství; Petr Milner z Milhauzu na Zvoleněvsi, J. M. C. rada nad appellacemi na hradě pražském;

ze stavu městského, a sice z Pražan Starého Města: Martin Fruwein z Podolí, J. M. C. služebník; Jan Theodor Sixt z Ottersdorfu; Daniel Škreta Šotnovský ze Závořic, J. M. C. sekretář při komoře české; Jan Oršinovský z Firštenfeldu; z Pražan Nového Města: Mistr Valentin Kochan z Prachové: Tobiáš Štefek z Koloděj; Václav Písecký z Kranichfeldu; z Pražan Menšího Města: Krištof Kobr z Kobršberku; od Hory Kutné: Jan Šultys z Felsdorfu; ze Žatce: Maxmilian Hoštálek z Javořice.

Platu dostával direktor ze stavu panského měsíčně 160 kop míšenských, ze stavu rytířského 140 a z městského 55 kp. míš.

Sekretářem direktoria stal se Benjamin Fruwein z Podolí, aby tolikéž v radě sedal a s týmiž direktory při uvažování byl.[1])

Kochan a Hoštálek byli voleni v náhradu, že po volbě krále Ferdinanda za své chování při ní svých úřadů zbaveni byli.[2])

Každému bije do očí, že až na nepatrný počet byli ti pánové napořád radami J. M. C. a na mnoze i vysokými úředníky. Nebyli tedy pod obojí zkracováni. Všichni tito radové J. M. C. a vysocí úředníci stali se nevěrnými své přísaze.

Direktoři byli sice zvoleni, ale teprve 22. června stal se Václav z Roupova předsedou direktoria, aby bylo jakési jednotné řízení. Direktoři byli osoby praprostředního nadání, ničím nevynikajíce. Václav z Roupova byl z nich nejnadanější, mluvil a psal v několika jazycích, znal vnitřní správu a těšil se veliké pozornosti falckých agentů.

Po volbě direktorů přistoupilo shromáždění stavů 25. května, počínajíc si jako zemský sněm, ku pořízení prostředkův obrany,

---

[1]) Skála II. 141. 142; Gindely: I. 252. 253 nota; Dr. Řezníček: Bílá Hora; v Praze, 1895, I. 13. 14; výborný to spis v „Modré knihovně."

[2]) Skála II. 142.

a jmenovalo hraběte Jindřicha Matyáše Thurna generallieutenantem (nejvyšším velitelem vojska), Linharta Kolonnu z Felsu polním maršálkem, Jana Mladšího z Bubna generálním strážmistrem (generalwachtmeistrem) a Pavla Kaplíře ze Sulevic generálním ubytovatelem (generalkvartyrmeistrem); pro rovnost byli první dva ze stavu panského, druzí dva ze stavu rytířského[1]). Všichni byli bez vojenského nadání a prostřední osoby. To pozorovali dobře direktoři a proto získali švábského říšského hraběte Jiřího Fridricha z Hohenlohe (z Hollachu), a učinili jej jaksi ministrem války v Praze, za to poslali Thurna, aby nežárlil, s vojskem na hranice. Generálové měli místo a hlas v direktoriu. Jmenovaní generalové měli za úkol, armádu takřka ze země vydupati a upraviti.

Volba těchto generálův ukazuje jasně, že stavové vstoupili na dráhy revoluce, a že jejich ubezpečování, jakoby nic nepodnikali proti císaři, »jehož jsou a chtí zůstati věrnými a poslušnými poddanými,« nýbrž že se ohrazují pouze proti těm, kdož jim skracují svobodu náboženství, byly plané řeči. Však kdo dělá revoluci, buď musí zvítěziti, nebo umříti; a umře buď na bojišti nebo na popravišti.

Stavové hotovíce se k nejtužšímu odporu, nařídili zemskou hotovost a spolu dali direktorům plnou moc, aby najali čili naverbovali tolik lidu, kolik ho budou potřebovati. Na zemskou hotovost měla každá vrchnost vypraviti desátého člověka, a každé královské město osmého, a postarati se o výzbroj, oděv a výživu tohoto lidu; mimo to měli města, páni a rytíři, pokud drželi nějaké zboží, na každých 5.000 tolarů ceny statků nebo 12.500 tolarů kapitálů svých vypraviti jednoho jezdce pohotově. Dle toho bývali by měli hned 16.500 pěších a 2.400 jízdných[2]). Ale nesešlo se ani polovice lidu: páni zůstali doma a přišla pouze čeleď; k tomu ke všemu poslali četní páni své vojáky bez oděvu, munice, peněz, bez potřeb k mustrování: lid utíkal domů, vybíhal do vsí a měst a pomáhal si k výživě jak mohl. Co bylo činiti? Direktoři poslali je domů a verbovali žoldnéře, na které měla země platiti.

Broumov dostal od direktorů rozkaz, aby postavil oddíl vojska; postavil 49 mužů tak chatrně oděných, že hejtman Veněk Butovský z Kutné Hory je jednoduše zase poslal domů. A přece měli Broumovští 400 dobře oděných střelců. Však co bylo Broumovským, Němcům, do zájmů stavů českých! Jenom

[1]) **Skála II. 140.**
[2]) **Gindely I. 257. 257; Rezníček: I. 15—18.**

když jim tito dopomohli k odboji a vítězství proti opatovi! Ani peněz neposílali ani mužů, tak že je Veněk Butovský z Hustiřan často upomínati musil[1]).

Mimo upravení věcí vládních a vojenských hleděli odbojní stavové postaviti své pozdvižení čili svou revoluci proti posavadnímu řádu a pořádku v příznivé světlo jak u přátel tak u nepřátel. Za tou příčinou bylo sepsáno krátké ospravedlnění pražské exekuce a vydáno tiskem na veřejnost. Toto ospravedlnění, známé vůbec pod názvem »První Apologie stavů českých,« [2]) bylo sepsáno od direktora Milnera z Milhauzu a vyšlo tiskem hned druhý den po vypuknutí povstání, takže jest jasno, což i Skála potvrzuje, že Milner o tomto spise pracoval již před vyhozením místodržících. Tato apologie vypisuje rozmanité útisky, jež prý protestanté od několika let snášeti musili, a svaluje vinu toho na katolíky, kteří dávali se vésti jesuity.

Apologie tato byla spolu s písemní omluvou[3]) poslána dne 26. května císaři Matyáši do Vídně, jemuž odbojní stavové vykládali, »za jakými znamenitými a nevyhnutelnými příčinami ve dnech pominulých k Vilémovi Slavatovi a Jaroslavu Bořitovi z Martinic - jinak Smečanskému, též k M. Filipovi Fabriciusovi jakožto rušitelům obecného dobrého, nepřátelům jeho i jejich — nemohouce již déle na jejich lstivé a oukladné praktiky, skrze kteréž stavy o Majestát, jim od císaře Rudolfa daný a od něho potvrzený, též o porovnání mezi obojí stranou učiněné, o sněmy i o jiné věci k obhajování svobody v náboženství nařízené připravovati usilovali, anobrž i kdyby cíle svého, k němuž oni směřovali, dojíti měli a sám Pán Bůh toho neodvrátil, slavné království české k dokonalé zkáze přijíti by musilo, — jakožto věrní synové vlasti zachovati se musili a dáleji ještě k jiným jim podobným praktikářům spravedlivě se zachovali, z nevyhnutelné potřeby donuceni jsouce: tomu že císař z přiložené ponížené a poddané zprávy o všem vůbec a vědomosti vydané apologie šířeji milostivě porozuměti moci ráči.«

Podobná psaní a osvědčení byla poslána od stavů spolu s tištěnou apologií v následujících dnech do Slezska, do Lužic, do říše (Německa), do Uher, a žádáno v nich za pomoc.[4])

---

[1]) Wintera: Odboj Broumovských str. 53.

[2]) Viz ji u Skály II. 144—154; k ní přiložených 12 důvodů l. c. 154—158.

[3]) u Skály II. 158—159.

[4]) l. c. I. 159.

Dne 28. května rozešel se sněm (ovšem neoprávněný), ponechav direktorům společně s generály opatrování obecného dobra.[1])

Dne 27. května vydali direktoři rozkaz ke všem farářům pražským, aby po kázaní byli věřící vybízeni k modlitbě za ochranu Boží;[2]) a v touž dobu byla vydána zvláštní forma obecné modlitby,[3]) kterouž by lid křesťanský při všechněch shromážděních Pána Boha za ochranu v těch těžkých příbězích nábožně prositi měl. Tato modlitba měla býti v Čechách spolu válečným manifestem a nadchnouti a rozohniti lid; ale nenadchla a nerozohnila nikoho; lid pohlížel ku Praze němě, nečinně, čekaje, co příští dnové přinesou — zlého.

Thurn dostal hned zase svou kořist: stavové s direktory jmenovali jej opět purkrabím karlsteinským.[4])

Kapli Betlémskou dostal Jan Cyrill.

Direktoři, místo aby nadšení pro válku v národě roznítili, poddanství lidu zrušili a jej pro odboj a revoluci získali, rozhodli se, vidouce, že se zemskou hotovostí nic není, vésti válku najatými žoldnéři, a lid měl na ně platiti válečnou daň. Berně scházela se špatně; měsíčně sešlo se něco přes 60.000 zlatých, ale direktoři brali ročně 42.000 kop míšenských grošů;[5]) dále panovala hrozná nepoctivost u plukovníků (majetníků pluku)[6]), kteří dostávali pro sebe plat a pro pluk žold, z něhož platili na svůj vrub důstojníky a mužstvo. Žold vyplácel se vojsku takto: Nejprve obdrželi majetníci pluku nebo plukovníci vnadné a vstupné za to, že převzali na sebe zřízení pluku, potom bylo to jejich věcí, odkud vzali mužstvo a důstojnictvo, čím oblékali a vyzbrojili vojáky. Majitel pluku dostal napřed určitou summu peněz měsíčně na každého muže; počet zjišťoval se tak zvanou přehlídkou. Až do budouci přehlídky počítal se počet mužstva dle předešlé. Přehlídky měly se konati pravidelně měsíčně; u pomocného vojska Slezanův a Moravanů bylo tomu tak, nikoliv u Čechův, u nichž se to sotva po jedné zimě, zřídka po větší bitce dělo. Příčina této neplechy byla ta, že většina českých generálů byla spolu majetníky pluků: čím

[1]) l. c. II. 160.
[2]) l. c.
[3]) Viz tuto modlitbu l. c. II. 160. 162.
[4]) l. c. II. 161.
[5]) Kopa míšenská = 2 zl. 46 kr. = 4 K 92 haléřů.
[6]) Majetníkem pluku býval plukovník, ale ne vždycky: někdy byl sám v žoldu majetníkově.

méně přehlídek, tím větší užitek měl majetník pluku, bera žold za padlé a nemocné vojíny. Hohenlohe měl dva pluky, jeden jízdný a druhý pěší, a jemu vyčítala se hrozná lakota a nesvědomitost. On, Thurn, Solms, Kinský, Fels, Kaplíř, později oba Anhaltové, otec a syn, dovedli pošinouti přehlídky do dálky. Plukovníci počítali žold prostého vojáka výše, nežli mu sami platili; podplukovníci, setníci a všichni důstojníci sloužili na soukromý účet plukovníkův: samý to zisk pro tohoto. Slezský pluk potřeboval měsíčně 2.700 zlatých, moravský 3.000, ale český 3.500 zlatých žoldu. Bylo to hrozné plýtvání penězi, kterých nebylo; nedostatek dostavil se brzy a s ním hrozné nedoplatky žoldu, které 31. ledna 1619, tedy něco málo po půlletním válčen, dělaly obnos 492.000, a stoupaly každý měsíc o 210.000 zlatých. Nekázeň vojska byla toho následkem. Dne 15. srpna 1619 shromáždily se na šírém poli české pluky, »aby se poradily, jak by si samy pomohly.« Kolonna z Felsu byl od vojáků potupen, domluvy Thurnovy byly marny, Hohenlohe upokojil je poněkud slibem částečné výplaty. [1]) Do rukou nepoctivců byl vložen osud českého národa.

Královská města, až na dvě: Budějovice a Plzeň, která byla katolická, přidala se k odboji, a většina jich vypravila na počátku června 1618 posly do Prahy, aby zde osobně direktorům přistoupení k věci pospolité ohlásili. Představili se 7. června direktorům, a tu překvapil je pan Vilém z Lobkovic, nejvyšší berník nové vlády, žádostí, »aby města, poodložíce na stranu výmluvy nemožností svých, nejvyšší berníky půjčkou peněžitou k této direkci fedrovala, pohledajíce takové summy jednokaždé buď v obecné pokladnici nebo mezi sousedy svými; že jim to od nejvyšších berníků jmenem a na místě všech tří stavův pod obojí náležitě pojištěno, úrokové náležitě vypravováni a budoucně i jistinná summa zase oplacena býti má.« Poslové poradivše se o to vespolek, dali nejvyšším berníkům skrze Dentulina, primasa Hradce Králové, za odpověď takto: »Poněvadž jim taková vysoce důležitá věc není poručena k řízení od starších jejich, a oni sami na místě celých obcí k tomu podání nijakž o své ujmě podvolovati se nemohou; z té příčiny že žádají, aby nejv. berníci pro lepší toho jistotu a důvěření, vědouce o tom dobře, že obec divné zvíře jest, jednomu každému z vyslaných jisté psaní, sekryty jich upečetěné, a každému úřadu i obci zejména svědčící, odevzdali,

[1]) Dr. Krebs: Die Schlacht am weißen Berge bei Prag. Breslau 1879. str. 6—8.

že oni je tu, kdež náleží, pri navrácení svém se domů přednésti neopomenou.« [1]) To znamenalo zamítnutí půjčky na vojnu dříve, nežli tato započala, nežli Thurn do pole vytrhl. Páni a rytíři, kteří vzpouru započali, k niž města váhavě přistoupila, nechtěli půjčiti nic; kr. města měla břímě nésti, ale také nechtěla.

Peněžní nouze rostla. Direktoři žádali na sněmě Svato-Bartoloměјském 1618 svolení nových berní, ale stavové nevzali této vážné věci ani v poradu a rozjeli se na kvap z Prahy. Direktoři ve své tísni obrátili se na sedláky a poslali žádosti k nemalému počtu sedláků, kteří byli svou zámožností známi, aby stavy nějakými půjčkami založili; ale nadarmo: větší díl dokládal se svou chudobou. Tak selhal i tento prostředek úplně a uvedl k tomu ještě úvěr stavů ve svrchovanou lehkost a nevážnost. [2]) Nedal pán, nedal měšťan, nedal sedlák; kterak mohla revoluce zvítěziti? Direktoři začali si opatřovati peníze krutým násilím po turecku. Dali přepadnouti Červený Hrádek blíže města Borku, statek pana Adama Hrzana z Harasova, boháče nad míru houževného, zvláštními kommissaři, 100 mušketýry a 100 rejthary a odňali mu 118.000 kop míšenských. Mimo tyto peníze byly Hrzanovi ještě vyzdviženy hotové peníze i na jiných jeho statcích, jako na Skalce, Lanškrouně i jinde. Starý Boryně na Mikovicích ztratil podobným způsobem několik tisíc dukátů. Z těchto peněz bylo zaplaceno vojákům 80.000 tolarů žoldu. [3]) Od této doby kdo co měl, zapíral a ukrýval.

Nová vláda zařídila správu po celé zemi po svém způsobu. V královských městech byly posavádní městské úřady sesazeny a obsazeny jejími stoupenci, kteří nové způsoby zaváděli a peníze se dlužili. Ti, kteří málo měli, velebili rovnost a svobodu, a dělali dluhy na jméno města; druzí zámožní mlčeli k tomu nebo byli zakřiknuti. Když po letech bylo dluhy platiti, nastal nářek, jmění obecné bylo rozházeno, zámožní nechtěli platiti a nemajetní neměli z čeho. [4]) V ty časy neplatilo naprosto nic, žádné právo ani spravedlnost žádná, nýbrž mezi těmi lidmi zlými povstalo to jako za obecné přísloví a heslo, když ukazujíce na své kordy a zbraně postranní říkávali: »to že jest jejich právo a zřízení zemské.« [5])

[1]) Skála: II. 178., 179.
[2]) Gindely: I. 357.
[3]) Skála: II. 406.
[4]) Arcib. archiv, 8. září 1627; Svoboda: Katolická reformace II. 116.
[5]) Skála: IV. 427.

Po celé zemi byli rozloženi vojáci posádkou, hlavně na panstvích katolické šlechty. To se zdálo samým Čechům nevhodné; ale falcký agent Solms vymohl to, ukazuje na příklady, jakože Vilém z Oranie a vévoda Alba s nevelikým vojskem zkrotili takovými posádkami celou zemi, tak podobně potlačí se v Čechách všechna reakce, a císaři nedostane se z celých Čech žádné pomoci.[1]

Odboj postavil se hned nepřátelsky proti katolické církvi. Političtí katoličtí šlechticové chovali se ku povstalým stavům přátelsky, neobracujíce jejich počínání hned na vzpouru proti králi. Však proto přece nastalo nepřátelství proti katolické církvi. Protestanté zapomněli na dobro na rok 1609, kde přímluvou politických katolíků obdrželi Majestát a porovnání. Za to poděkoval jim tehdáž slavně Václav Budovec ve jméně všech stavů. Na rozkaz direktorů byli Broumovští z vězení propuštěni[2]) a mohli se odebrati domů a užívati kostela.

Direktorium obrátilo se hned proti jesuitům a usneslo se 1. června 1618 o jejich vypovědění z Čech. Dne 2. června dostavila se devítičlenná kommisse a doručila jim dekret, že po svátcích svatodušních Čechy a Prahu opustiti musí. Hned také byla kollej vnitř i zevnitř silnou stráží osazena, aby prý nic z ní ustraňovati a odvážeti nemohli. Otcové prosili za prodloužení lhůty, ale nebylo to nic platno; proto rozhodli se, že rozkazu se podrobí, ale se vší důstojností. O hodu Božím 3. června rozloučili se skrze jednoho ze svých nejvýmluvnějších kazatelů s katolickou obcí, která z toho nemalý zármutek měla. Dne 8. června opustili slavně Prahu. Přednější z nich odjeli na čtyřech vozích časně ráno, a potom ostatní a mladši šli s černým křížem jako v processí skrze Staré a Nové Město Pražské zrovna touž cestou, kterou předchůdcové jejich v červenci 1555 za císaře Ferdinanda do Prahy se dostali.[3]) Katolíci provázeli je žalostivými pohledy a protestanté nejevili škodolibosti, dívajíce se ne bez pohnutí tomuto zvláštnímu průvodu. Týž osud potkal jesuity v Chomutově, Krumlově, Jindřichově Hradci a Budějovicích.[4])

Protestanté pronásledovati Marianské družiny, které byly sbory mužů, kněží i laiků ku pěstování náboženství katolického. V Chomutově vrazili odbojníci do kaple sodalů, strhali obrazy

[1]) Anhaltische geheime Kanzlei, str. 59., 60; Svoboda: l. c. I. 116., 117.
[2]) Skála: II. 144.
[3]) Skála: II 169—171.
[4]) Gindely: I. 262.

se stěn a roztrhali, nohama po nich šlapajíce, polámali lavice a pobrali knihy a hudební nástroje; co odnésti nemohli, roztloukli. Velká potupa byla vystrojena na Velebnou Svátost. Dva odbojní měšťané, Lunzer a Jan Kolb, s některými synky měštanskými uspořádili na den Božího Těla rouhavý průvod; na místě Velebné Svátosti nosili řípu, na místě monstrance nějakou ohavnou nádobu, místo nebes rozestřeli poslamku na čtyrech bidlech, cestou sypali hnůj a věci nečisté, ke všemu prozpěvovali písničky na potupu Velebné Svátosti, na posměch katolíkův a císaře.[1]) V Praze vypáčili dvéře družinské kaple, vylámali okna, rozbili všechno, tak že sami protestanté se styděli, neboť v kapli sv. Václava udělali stáje pro koně.[2])

Opat broumovský nehledal spásy své v útěku, jak praví Gindely,[3]) ale zaopatřiv se vojskem venkovským, uzavřel se v zámku. Dostal vybídnutí, aby prý »k obhájení vlasti přispěl půjčkou 24.000 kop míšenských. Opat nabízel půjčku 1000 kop míšenských. Direktorové obeslali ho 7. ledna 1619 a potom opět 25. ledna do Prahy, kamž ovšem nepřišel. Direktoři poslali zvláštní kommissi do Broumova, dva rytíře: Jana Arnošta z Miltic a Jana z Vranova s dosti silným oddílem vojska, aby na opatovi peníze stůj co stůj vymohli. Kommissaři prohledali klášter vrub na vrub, nalezli 1200 kop míš., nějaké mince a 235 dukátův. Direktoři nalezli tuto uloupenou summu malou, poslali opatovi list, aby poslal více; sotva však list vypravili, rozmyslili si věc a povolali opata osobně do Prahy. Opat do Prahy nejel. Na sněmě v březnu byli katoličtí vůdcové, mezi nimi opat Selender, ze země vyobcováni. Dne 29. dubna v noci opustil opat Selender klášter broumovský. Dne 1. května dojel do Warty ve Slezsku, pak do Kamence a Nýsi. Zde pobyl nějaký čas a přibyl 17. června do Rajhradu. Nejsa zde dosti jistým odebral se na blízkou benediktinskou faru Domašov, kdež uštván a k smrti unaven zemřel 17. září 1619. Zemřel mučedníkem za víru katolickou.

Po útěku opatově z Broumova byl klášter vydrancován, jediný zbylý kněz v okovech vyveden na náměstí, do naha svlečen a mučen nejohavnějším způsobem; obrazu opata Selendera vypíchány oči, nos a ruce, a obraz pošlapán; archivalie většinou zničeny, kostelní poklad, v jisté klášterní stodole zakopaný, vyzdvižen a mezi lid rozdán; na náměstí obleknut hastroš do roucha

[1]) Místodržitelský archiv. 1625. 19. května, 23. května, 12. července; Svoboda: Katol. reformace I. 125.

[2]) Svoboda l. c.

[3]) l. c. I. 262.

benediktinského, pověšen s jekotem na šibenici a připevněn na něj nápis: Totoť jest Volfgang opat; po nějakém čase byl se šibenice sňat a okny klášterními shozen, aby také Broumov měl vyhození z okna své vrchnosti. Klášterní statky byly stavovským kommissařem zabrány a rozprodány; část koupilo město, ale na dluh, za 54.000 kop; část koupil nepřítel opatův Seidl Mladší. Nemohouc ohromné summy a úroky platiti, ukládalo město obyvatelům výminečné dávky, ano bralo jim zásoby a hotové peníze. Po bitvě na Bílé Hoře dali se hlavní vinníci broumovští na útěk.

Když řád benediktinský do Broumova zpět uveden byl, trvala tam jakási obec lutheránská dále a užívala svého kostela. Pastor Bittner (Pöttich) vedl si směle, až ho dekret Liechtensteinův teprve 28. listopadu 1622 vypověděl. Před vánocemi r. 1622 byl kostel uzavřen a novému opatu odevzdán. Budova stála netknuta až do r. 1676, kde ji opat Tomáš dal zbourati. Dnes stojí zde kostelík sv. Václava r. 1729 zbudovaný.[1])

Opata Strahovského a arcibiskupa Lohelia dali stavové pilně střežiti, přece však podařilo se jim utéci. Strahovský opat přestrojil se za sedláka a dostal se tak šťastně z Prahy. Arcibiskup dal se do Bavor, odtud přes Rakousy na Moravu, z níž byv vyhnán odbojnickou vládou přišel do Vídně. Trpěl velikou nouzí, prosil s pokorou za almužnu a čekal na obrat věcí v Čechách.[2]) Michnovi bylo za trest zabaveno jmění záležející v penězích, které měl v Praze rozpůjčené.[3]) Byl to začátek konfiskační čili zabavující politiky v Čechách, kterou zavedli direktoři protestantských stavů.

Direktoři vstoupili ve spojení s Hrobskými a vydali jim 12. června dekret, kterým jim dali právo užívati katolického kostela, hřbitova a zvonice spolu s katolíky, dokud jim arcibiskup nebo strana pod jednou nového kostela na místě rozmetaného nevystaví.[4]) Dne 13. června nařídili direktoři nejv. purkrabímu Adamovi ze Šternberka, hofmistru Adamovi z Waldsteina a mistru křižovnickému Děpoltovi z Lobkovic, aby se ve svých příbytcích i jinde ke stavům pokojně chovali, nic proti nim neradili, a nikam z měst pražských bez vědomí a povolení jich nevyjížděli.[5]) Slavata musil vystaviti, jak jsme viděli, tuhý revers.

---

[1]) Wintera: Odboj Broumovských: kap. 8. Katastrofa, str. 53—59.
[2]) Svoboda: Katol. reformace I. 120.
[3]) Gindely: I. 262
[4]) Viz jej u Skály II. 181.
[5]) Skála: II. 181., 182.

Mezi tím verbovalo se na vojnu; když se týden s týdnem sešel, bylo pohromadě 3000 pěších a 1100 jízdných; byli sebráni z různých zahálečův a starých toulavých vojáků, kteříž jenom lehkou práci vyhledávali a na úder verbířského bubnu čekali. Dne 16. června bylo toto stavovské vojsko ozbrojeno a vymustrováno, a téhož dne dal se s ním hrabě Thurn na pochod do jižních Čech k rakouským hranicím. V Praze pokračovalo se v najímání válečného lidu a shánělo se ještě 3000 pěších a 900 jízdných, aby česká válečná moc obnášela 8000 bojovníků.[1])

Thurn spěchal rychlými pochody k Budějovicům a Krumlovu, kteráž města přijala císařské posádky a mohla císaři poskytnouti pevné body k válečným operacím proti Čechům. Plzeň prohlásila se rovněž pro císaře, ale mohla zůstati prozatím stranou, poněvadž odtud nehrozilo tu chvíli odboji žádné nebezpečenství. Když Thurn k Budějovicům a Krumlovu přirazil, vzkázal měšťanům obou měst, že neušetří ani dítěte v životě mateřském, bude-li mu třeba mocí zbraně měst těch dobývati. A v ten čas ubezpečovali direktoři císaře vždy ještě svou věrností a oddaností; císař nedopustil se ještě žádného násilí v zemi, podav nad to již i ruky k vyjednávání o smír, a přece bylo jeho stoupencům nejhroznější ukrutnosti vyhrožováno. Krumlovští dali se výhrůžkami Thurnovými zastrašiti a vybili císařskou posádku, ale Budějovičtí nepoddali se, a Thurn se svým slabým vojskem nemohl dobyti města. Odpor Budějovic rozhodl hned na počátku o osudu českého odboje.

Vyhození místodržitelů způsobilo ve Falci u dvora heidelberského nesmírné potěšení; ani nevyčkali poselství od stavů českých. Hned na první pověst o pražských událostech poslal kurfirst Fridrich V. podřízeného, ale bezpečného jednatele do Prahy, Konráda Pavla, aby zevrubných zpráv o rozsáhlosti a účelu českého povstání dostal. Listy tohoto posla zasilané do Heidelberka zněly po chuti tohoto dvora, že se totiž v Čechách připravuje hrozný boj ke zničení panství Habsburského. Nežli ještě tento posel do Prahy přibyl, poslalo direktorium svého posla pana ze Schlammersdorfa do Falce prosit za další přátelství s Čechy. Na základě mnohoslibných zpráv Pavlových a Schlammersdorfových vypravil heidelberský dvůr druhého jednatele, samého falckého hofmistra hraběte Albrechta ze Solmsu, do Prahy, kamž 8. července přibyl. Dav 9. července zpraviti direktory o svém příjezdu, prosil, aby s nimi mohl pojednati. Do jeho příbytku

[1]) Gindely: I. 263. 264; Dr. Řezníček: Bílá Hora, I. 38. 39.

dostavila se deputace direktoria, kterou tvořili předseda Václav z Roupova, Bohuchval Berka z Dubé, Budovec, Dvořecký a Bohuslav z Michalovic a ještě dva dle jména neznámí pánové, pozdravila ho a projevila radost, že kurfirst tak vznešeného posla k nim vypravil, kterýž jest jim rukojemstvím přátelského spolku. Po úředním pozdravení odešli direktoři, ale brzy vrátili se Václav z Roupova a Budovec sami nazpět a měli s hrabětem důvěrné rozmluvy o příčinách povstání a potřebě válečných příprav. Dne 10. července měl hrabě hlavní slyšení u veškerého direktoria a ujišťoval je ve svém oslovení, že jeho pánu, kurfirstu »nic tou měrou k srdci nepřirostlo, nežli aby se Čechům dobře vedlo.« Hrabě Šlik poděkoval Solmsovi za dobrý úmysl kurfirstův. Solms zpytoval potom za svého pobytu smýšlení země, ale mnoho se nepotěšil. Od Albína Šlika zvěděl, že by mnozí direktoři rádi se s císařem smířili, kdyby prý jenom poněkud spravedlivé podmínky nabízel; Schlammersdorf byl poslán do Falce pouze tajně bez vědomí všech direktorův, aby prosil za pomoc Unie a přijetí Čechů do tohoto spolku; a když se navrátil, musil tuto část vyjednávání zamlčeti. Solms počínal si teď opatrně a zdrženlivě a nevyjednával s veškerým direktoriem, nýbrž jenom s nejdůvěrnějšími náčelníky, obzvláště s Václavem z Roupova, Smiřickým, pánem z Michalovic a Dvořeckým, a ujišťoval je, že od jeho pána všemožné pomoci nadíti se mohou. Václav z Roupova ujištoval hraběte nejvroucnější vděčností stavův a spolu že toto tajemství má zůstati bezpečně uloženo v srdci direktoria, potom ubezpečoval ho, že stavové proti císaři zbrojně hájiti se budou a kladou největší váhu na spolek s Unií. Avšak při veškerém vyjednávání se Solmsem nebylo proneseno slovo: komu připadne česká koruna v případě, že císař bude přemožen.[1])

Ve Francii nepřáli českému odboji. Král Ludvík XIII. psal svému tchánu Filipu III., králi španělskému: »kdyby výstupek Čechů zůstal bez potrestání, mělo by to takové následky, že by pak jemu a jiným potentátům každodenně podobné příkoří způsobeno býti mohlo.«[2]) Francouzský dvůr pokládal odboj český za útok na katolické náboženství.

Ve Vídni lekli se vzbouření českého; císař a král Matyáš chtěl je utišiti smírným jednáním, které však nevedlo k cíli. Brannému zakročení odporoval kardinál Khlesl, hlavní rádce Matyášův,

---

[1]) Gindely I. 291—296.
[2]) l. c.

boje se o svůj vliv při dvoře. Ale volený král český Ferdinand a arcikníže Maximilian, oceňujíce správně české povstání, že jest namířeno proti domu Habsburskému a víře katolické, dali Khlesla tajně zatknouti a odvésti na hrad Ambras v Tyrolsku. Nemocný Matyáš svolil k tomu, aby Ferdinand uvázal se v řízení věcí vojenských. Po překonání mnohých překážek bylo vypraveno vojsko do Čech velením Jindřicha Duvala hraběte Dampierra, který vpadl do Čech 14. srpna 1618, odlákal Thurna od Budějovic, spojil se u Německého Brodu s Karlem Bonaventurou Lonquevalem hrabětem z Buquoye, vyškoleným válečníkem z bojů španělských proti hollandskému odboji, pak pronikli až k Čáslavi. Když však Hohenlohe přivedl Thurnovi posily, hleděli se oba císařští generálové zachrániti rychlým ústupem a rozdělili se, ale oba utrpěli citelnou porážku: Dompierre u Pelhřimova a Buquoy mezi Veselím a Lomnicí. Buquoy usadil se v Budějovicích, kde přezimoval.

K oběma jmenovaným generallieutenantům byl od direktoria ještě získán hrabě Arnošt z Mansfeldu, válečný dobrodruh, jako generál artillerie (dělostřelectva), který přivedl odbojným stavům pomocný sbor 2.000 mužů, které dle jeho řeči vydržoval dvůr falcký, ale vlastně to činil savojský vévoda Karel Emmanuel, který si dělal naději na českou korunu. Mansfeld zmocnil se 18. listopadu 1618 Plzně, posud králi věrné, a zůstal v ní.

Direktoři snažili se v ostatních zemích císařových vyvolati odpor proti císaři, a poslali do nich důvěrné jednatele, aby vážnější pány ze stavů pohnuli ke spolku s Čechy, nejprve do Uher, kde působil Jesenský na palatina Forgáče a sněm v Prešpurce, chtěje způsobiti odklad korunovace Ferdinanda za krále uherského. Avšak tato korunovace vykonala se beze vší překážky 1. července, Jesenský byl jat a uvězněn a do Vídně poslán, kamž 6. července 1618 přibyl a vsazen do té věže, ve které někdy král Václav IV. jako vězeň dlel [1]).

Působením horlivého kalvínce pana z Tschernemblu byli stavové horno- a dolnorakouští naplněni nedůvěrou k svému panovníku. Na Moravě vůdce protestantských stavů pan Karel ze Žerotína, který přičinil ku pádu panství Rudolfova r. 1608 na Moravě a k povýšení Matyášovu, a proto od tohoto byl jmenován zemským hejtmanem, chtěl mezi císařem a odbojnými stavy prostředkovati. Brněnský sněm byl v srpnu 1618 ke dni 13. svolán, dovolil císařskému vojsku průchod skrze zemi a zvolil deputaci

[1]) L. c. I. 302—304.

aby prostředkovala mezi císařem a Čechy, která měla jeti nejprve do Vídně a pak do Prahy. V deputaci byli předními osobami kníže Karel z Lichtensteina a Žerotín[1]).

Sněm Svato-Bartoloměјský pod dojmem vtržení císařských vojsk do Čech sešel se v pravý čas a byl 28. srpna 1618 otevřen, na němž přítomni byli pouze protestantští stavové. Usnesl se sice, aby se na obranu země zemská hotovost postavila, ale toto usnešení zůstalo planým.[2]) Velmi brzy stěžovali si direktoři zvláštním patentem, že šlechta na místě, co by se sama s lidem na určitá shromáždiště zemské hotovosti dostavovala, dává se zastupovati bídnými pacholky, kteří neumějí se zbraní zacházeti; a koňmo zřídka že se někdo dostaví, ač jízdného vojska jest zvláště pilná potřeba. Direktoři hrozili stavům, kteří takový lid k zemské hotovosti vyšlou nebo s vysláním branců váhati budou, že položí na statky jejich vojenskou exekuci. Ale revoluční smýšlení vymáhati vojenskou exekuci znamenalo konec odboje, konec revoluce.

Veškera válka nebrala na sebe tvářnost národní války; národ dobře postřehl, že ji vedou němečtí generálové Thurn, Hohenlohe a Mansfeld, a všechno že pracuje pro falckraběte Fridricha. Protestantské duchovenstvo i bratrské nikde nepovzbuzovalo lidu k náboženské válce a pohlíželo s hrůzou na události, které neměly nic společného se zájmy lidu českého, náboženskými i národními. Pro pletichy některých vlastizrádných pánů nebylo v Čechách pochopení, třeba provolávali, že pro svobodu náboženství zbraně se uchopili. Vina stavů protestantských záleží v tom, že proti nim se nepostavili.

V prosinci 1618 a v lednu 1619 vypukl mezi stavovským vojskem jakýsi druh moru, který dvě třetiny vojska pohltil — 8.000 mužů, tak že direktorium bylo vlastně bez vojska.

Již v listopadu 1618 prohlásil předseda direktoria Václav z Roupova, že jest vybřednouti z těchto poměrův a proto že on a přátelé jeho odhodlali se nabídnouti českou korunu falckraběti Fridrichovi. Falcký jednatel v Praze Achác z Donína byl žádán, aby se domů navrátil a tam kurfirsta vyzval ku platnému rozhodnutí, zdali českou korunu přijme.

---

[1]) l. c. 304—311.

[2]) **Skála** II. 350—371; **Gindely**, II. 318—324; **Řezníček**: Bílá Hora 90. 391.

Císař nabízel smír, a tu šlo stavům o to, aby morem zničená armáda byla nahražena; proto svolalo direktorium sněm do Prahy ke dni 18. března 1619, který měl též smír s císařem projednati. V té době panovali v Čechách vlastně již Thurn, Hohenlohe a Václav z Roupova, a tento sněm řídil se také jejich vůlí. Hohenlohe přijel schválně z tábora na sněm a dokazoval německou řečí nutnost válečných příprav a nákladův, a nikdo z přítomných neozval se proti tomu, aniž rděli se studem ti, kteří před třemi lety v téléž sněmovně usnášeli se o známém zákoně ve příčině vážnosti českého jazyka, jejž prý cizinci vytiskují. Direktoři žádali 1. opětné vystrojení zemské hotovosti, 2. rozepsání nových daní na výplatu dluhů dosavádních armádě a na další vydržování budoucích verbovaných vojsk, a 3. svolení naturálních dávek v sutém zrně obilí pro lehčí vydržování vojska. Mezi jednáním vytýkala města ostatním dvěma stavům, že se na ně nepoměrně veliká břemena uvalují. Jelikož četní sněmovníci byli proti proposicím, objížděl je Václav z Roupova a oznamoval jim důvěrným způsobem »lež«, že prý má zprávy z Rakous, že tamější stavové co nevidět také proti císaři povstanou. Tímto způsobem dosáhlo direktorium, že proposice o zemské hotovosti a vybírání peněžitých prostředků sněmem povoleny byly. Při jednání o naturální dávky došlo zase k odporu měst. Šlechta byla ochotna svoliti, aby sedláci na statcích jejich z každé usedlosti odváděli po půl korci ječmene a po věrteli žita, ale ze dvorů poplužních, jichž sama užívala, nechtěla dáti nic. Na městech pak bylo požadováno z usedlostí na jejich statcích jednostejně jako z usedlostí na statcích šlechtických, a mimo to žádáno na každém městě ještě zvláště 200 korců žita a 200 korcův ovsa, konečně pak ode všech měst dohromady 500 korců ječmene — darem.

Zde jest viděti »obětavost« vyšších dvou stavů, kteří vlastně revoluci udělali. Sedláci a města měla jejich politiku vykoupiti a zaplatiti. Ale města byla tímto požadavkem tak pobouřena, že jistý Jezbera z jejich středu přímo to prohlásil za nespravedlivost, tak že to došlo k bouřlivému výstupu ve sněmě. Hluk utišil se tím, že města odhodlala se o této věci se poraditi v soukromé poradě. Pražané prohlásili v ní, že jsou hotovi složiti mimořádnou dávku 500 korcův ovsa a 250 korců žita. Tato obětavost Pražanů pohnula města, která posud válkou škody nevzala, že dají po 20 korcích žita a po 50 korcích ovsa, kteréhož nabídnutí se potom ve sněmovně zřekli vyšší stavové, poněvadž prý se podobá »almužně a ne dávce«, a přijali jedině naturální pomoc města Prahy.

Hojným pramenem mimořádných příjmů mělo býti zabavení čili konfiskace statků náležejících některým nepochybným protivníkům odboje, kterou jeden nález sněmovní prohlašoval. Tak byli tímto trestem postiženi nejv. kancléř z Lobkovic, Jaroslav z Martinic, nejv. mincmistr Václav z Vřesovic, Albrecht Leskovec, nejv. zemský písař Jan z Klenového na Janovicích a ještě 27 jiných jmenovitě uvedených osob. Vilém Slavata a nejv. purkrabí Adam ze Šternberka byli konfiskace ušetřeni. Zabavovací čili konfiskační politiku zavedli protestanté, jejíhož ostří potom sami zakusili a naříkali.

Mimo to bylo 33 osob — katolíkův i protestantů — kteříž jako přívrženci dřívější vlády ochotně jí sloužili, prohlášeno za nevhodné ke spravování nějakého úřadu. Mezi nimi byli páni, pominutí při konfiskaci jmění: Adam ze Šternberka, Slavata, president nad appellacemi Fridrich z Talmberka a zemský podkomoří Burkhart Točník.

Když šlo o volbu deputace, která se měla vypraviti do Chebu jednat o smír s císařem, bylo do ní zvoleno 19 osob, a sice 12 direktorův a 7 z plného sněmu, vesměs mužů, kteří v posavadním odboji měli vynikající postavení. Podmínky, které měl císař přijmouti, byly: 1. aby pře o statky církevní vyřízena byla dle výkladů stavů protestantských; 2. aby jesuité zůstali na věčné časy ze země vypovězeni; 3. aby konfederace t. j. spolek všech zemí rakouských na společnou obranu povolen byl; 4. aby konfiskace uvalená od sněmu na jmění jmenovaných osob byla právoplatně potvrzena, a 5. aby osoby prohlášené za nezpůsobilé k úřadům v budoucnosti v žádný úřad více dosazovány nebyly. Mimo to podala města spisek svých požadavkův, o jejichž uspokojení mělo se v Chebu jednati; týkaly se hlavně toho, aby jejich samospráva zkracována nebyla. Dále uložil sněm direktorům, aby srozumíce se s výborem stavovským vypracovali kommissařům do Chebu jdoucím instrukci, která by nebyla obmezována podmínkami právě usnešenými, ale mohla obsahovati i jiné články ku potřebě a prospěchu království.

Jelikož Plzenští vzpouře stavův se protivili a císaři věrnost zachovali, až je opanoval Mansfeld a krutě trápil, byl ze záští k nim učiněn ve sněmě návrh, aby Plzeň za vzpouru svou proti stavům byla se zemí srovnána a Plzeňští ze země vypovězeni. Páni a rytíři přijali tento návrh, ale města odporovala neústupně. A tak byla Plzeň zachována.

Sněm rozešel se 23. března 1619[1]) a v době zasedání skonal císař Matyáš ve Vídni 20. března před 9. hodinou ranní. Jeho nástupcem stal se Ferdinand II., statná mladá síla proti českému odboji.

[1]) Skála II. 47— 88. 5—9; Slavata II. 218—221; Gindely I. 396—404 Řezníček l. c. I. 99—103.

HLAVA VI.

Císař a král Ferdinand II. 1619—1637.

Vrchol revoluce protestantských českých stavů zvolením Fridricha Falckého za krále (vzdorokrále); jejich porážka na Bílé Hoře.

21. Marné pokusy krále Ferdinanda o smír s odbojnými stavy českými.

Po smrti cisaře a krále Matyáše počínal si nový král Ferdinand II. docela správně a projevoval ochotu ustáti v boji proti českému odboji, a věcí direktoria bylo přijmouti ruku podávanou na smír. Hned po smrti císaře Matyáše poslal list nadepsaný místodržícím, kde oznamuje jim smrt císaře Matyáše, potvrzuje je v jejich úřadě a prohlašuje, že mu dokonalá správa království českého a zemí jemu vtělených jakožto králi českému korunovanému přináleží, a že maje na paměti a pozoru svůj revers, který stavům při korunování svém dal, chce všechna obecná zemská privilegia potvrditi a nejv. purkrabímu pražskému takové potvrzení odvésti[1]). Dále psal stavům království českého

[1]) Slavata II. 296; Skála III. 89.

»věrným svým milým,« oznámil jim též smrt císařovu, projevil naději, že jakožto na sněmě ode všech tří stavů na hradě pražském vedle starobylého způsobu držaném volený a korunovaný král na základě od něho vydaném reversu na stolici královskou dosedne, a že k nim co nejdříve vypraví posly s plnomocenstvím a instrukcí svou, kteří jim vypoví, co jim dále jako jejich král a pán přednésti chce [1]). Konečně poručil nejv. purkrabímu Adamovi ze Šternberka, aby do Jihlavy přišel a tam na jeho příchod a další rozkazy čekal [2]).

Avšak direktoři nepřijali od nejv. purkrabího listu Ferdinandova, pravíce, že s Ferdinandem nemají nic činiti, a tudy trůn český za uprázdněný pokládají, ačkoliv Ferdinand byl jako nástupce Matyášův korunován. Někteří čelnější mužové neschvalovali toho počínání direktoria a chtěli s Ferdinandem vyjednávati, ale na základě dalších podmínek, které k usnešení sněmu Svatojosefského připojil falcký jednatel kníže anhaltský, aby totiž král bez svolení stavů nedělal žádných dluhů, nenajímal zbrojného lidu a nestavěl žádných pevností, dále aby se prodaly statky klášterní, a úřady aby se obsazovaly jen radou nejv. úředníkův a soudců zemských, a konečně aby se nikdy více za živobytí králova nejednalo o jeho nástupci. Avšak většina povstalých stavů nechtěla ani na tento způsob k vyjednávání přistoupiti. Ale nežli ještě Ferdinand zvěděl o nepřátelském rozhodnutí direktoria, podepsal revers, který byl při své korunovaci na krále českého slíbil a jímž se zavazoval zachovávati svobody české, tedy i Majestát. Nežli tento revers vydal, radil se se svým zpovědníkem, který k tomu přivolil, poněvadž jen tak lze předejíti větší zlo. Nejv. kancléř Zdeněk z Lobkovic odepřel svůj podpis jako při Majestátu, jak pravil, proto, že by jeho podpis neměl platnosti, poněvadž jemu hodnost kancléřská nebyla odevzdána způsobem zákonným (jen v Praze platným). Revers [3]) od Ferdinanda podepsaný byl zaslán nejv. hofmistru Adamovi z Waldsteina s tím nařízením, aby jej doručil stavům českým. Waldstein zaslal jej direktorům, kteří mu jej poslali nazpět neotevřený, poněvadž prý jest adressa nesprávná, jelikož se v ní neuznává vznešenější postavení dvou vyšších stavů, kteří prý jsou na té adresse postaveni na roveň — městům [4]).

[1]) Skála III. 92, 93.
[2]) Skála III. 93.
[3]) Viz jeho znění u Skály III. 98. 99; u Řezníčka I. 105—106.
[4]) Gindely II. 21—24; Řezníček I. 103—105.

Direktoři spáchali zde velezrádu na českém národě; neboť kdyby revers byli prohlásili, byl by se další boj proti králi Ferdinandovi zastavil nebo docela přetrhl. Proto tajili v Čechách jeho vydání, o němž v království jenom málo zasvěcenců vědělo.

Proti tomu vydali direktoři patent, »kde všem stavům a obyvatelům smrt císařovu oznamovali a národ k obraně proti nepřátelům vlasti volali«.[1])

Direktoři myslili snad, že zamítnutím reversu a tímto patentem Ferdinand bude uražen a všechno další vyjednávání s nimi přeruší. Ale sklamali se; Ferdinand poslal 22. dubna 1619 do Čech nový list, vyzývaje je, aby vyslali posly k němu do Vídně, s nimiž by vyjednával o porovnání, a po třech nedělích i to připustil, aby Sasko a Bavory byly přibrány k tomuto vyjednávání za sprostředkovatele. Ferdinand přicházel odbojným českým stavům vstříc až k těm nejkrajnějším mezím. Ale direktoři neposlali žádných poslův a setrvali v odboji dále[2]), neprovozujíce více politiku českou, ale falckou. Slezané a Lužičané přistoupili ke konfederaci čili k spolku s Čechy, když jim bylo slíbeno, že budou míti při obsazování českého trůnu rozhodný hlas jako Čechy a dostanou v Praze svou vlastní kancelář t. j. ministerstvo vnitra; tak byly od revolučních českých stavů trhány a uvolňovány státoprávní svazky. Však Moravané nepřistoupili ke konfederaci návodem pána ze Žerotína. Na rozkaz direktorů vtrhl Thurn s 8—10.000 muži do Moravy. Jihlava, kde moravští přátelé odboje se shromáždili, otevřela mu 23. dubna 1619 brány. Bez překážky přirazil ke Znojmu, kde ho veliká část moravské šlechty očekávala. Katoličtí páni byli touto událostí tak překvapeni, že sám kardinál Dietrichstein poslal k Thurnovi svého důvěrníka s vyřízením, že proti spolku s odbojnými pány českými nic nenamítá, a kníže Lichtenstein sliboval, že spolek tento bude podporovati. Jenom Karel ze Žerotína, Český bratr, zůstal věren svému přesvědčení, že z povstání českého nic blahého pro českou říši nevzejde, a chystal se opříti Thurnovi na sněmě brněnském. Tento sněm ustavil se 4. května, sesadil některé neoblíbené osoby s nejvyšších úřadů zemských, ujal se vlády sám a přistoupil ke spolku s Čechy. Dne 10. května zřídili si moravští stavové vlastní vládu dle způsobu českých stavů, zvolivše si direktorium 30 osob:

---

[1]) Viz jej u Skály III. 96; u Řezníka I. 107.
[2]) Gindely II. 25.

12 ze stavu panského, 12 ze stavu rytířského a 6 ze stavu městského. Karel ze Žerotína, přítel Habsburků, měl za trvání brněnského sněmu domácí vězení[1]). Hornorakouští protestantští stavové přidali se rozhodně na stranu českou.

Thurn nezdržel se dlouho na Moravě; v květnu 1619 přitrhl se 6.000 lidu jízdného a pěšího k Vídni, chtěje se jí překvapením zmocniti, ale nezdařilo se mu to. Svůj hlavní stan měl ve Favoritech, někteří mušketýři stříleli na hrad, kde Ferdinand bydlil, tak že některé kulky do jeho pokoje, kde jídal, se dostávaly. Hrabě Thurn měl s sebou svou manželku, mnozí páni vyjížděli k němu a navštěvovali jeho fraucimor, zůstávali u něho u jídla a panketirovali s ním; obzvláště shledávali se v Hernalsu na kázáních luteránských a skládali spolu své praktiky. Rakouští stavové nekatoličtí majíce po ruce tak důvěrného přítele s takovou silou lidu válečného, zpyšnili a domnívali se, že všecko podle jejich vůle a úmluv s hrabětem Thurnem díti se bude. Tu jednoho dne shromáždili se protestantští stavové v zemském domě v jednom pokoji, a katoličtí v jiném pokoji. Nenadále přišli protestantští stavové ke katolickým do jich pokoje a ohlásili se k nim s nemalým hurtem a zuřícími slovy, že jsou dosti jimi jako za nos voditi se dali a jejich místnou odpověď v příčině svobodného náboženství provozování se svými poddanými očekávali, a nyní nemohouce se toho dále dočkati, že jsou se na tom jednomyslně snesli, že jich nechtějí v tom více vyhledávati, než že sami chtějí sobě pomoci s tím dalším oznámením, že teď hned všichni společně chtějí ke králi jíti a jemu sami svou potřebu přednésti[2]). Jejich úmysl byl, aby hned po té audienci jedné brány, Štubenthor řečené, v městě se zmocnili, hraběte Thurna s jeho lidem do města pustili, císaře zajali, do jednoho kláštera dali, arciknížata a arcikněžny, J. M. C. syny a dcery, vedle svého náboženství zvésti (vychovati), a J. M. C. tajné rady stínati dali[3]).

Toho dne byl král Ferdinand velmi teskliv, vešel do komnaty, kde se vždycky modlíval před krucifixem, a modlil se vroucně k Bohu[4]). Modlitbou posilněn odebral se do tajné rady. Za nedlouho přišla deputace protestantských stavův a bez opovědi a bez žádání audience vešli přímo do císařské antikomory (předkomoří). Král vyšel k nim; 16 šlechticů s listinou v ruce stálo

[1]) Gindely II. 31 sqq. — Řezníček I. 120 sqq.
[2]) Slavata I. 61.
[3]) l. c. I. 62.
[4]) Schmidl: Hist. Soc. J. III. 187.

před ním, a Ondřej Thonradl z Evergassinku uchytiv krále za ruku, obořil se na něho zuřivými slovy: »Podepíšeš nám to.« Nastalo trapné ticho; v tom zaznělo troubení kyrysníků počtem 500, poslaných od generála Dampierra z Kremže po Dunaji Ferdinandovi na pomoc, a rozléhalo se v hradě; odbojníci před chvilkou smělí mají se za ztracené, odprošují krále a opouštějí spěšně hrad. Vůdcové kyrysníků vstoupili ke králi; byli to: Francouz Saint-Hilaire a Čech Jindřich Isterle z Chodů[1]).

Mezitím porazil v Čechách hrabě Buquoy hraběte Mansfelda u Záblatí východně od Vodňan a zničil celý jeho sbor čítající 3.000 mužů dne 10. června 1619. Porážka u Záblatí stala se osudnou českému povstání. Hohenlohe, co Buquoy dlel mimo Budějovice, ani se nehnul, ač byl od Mansfelda pouze jeden silný pochod vzdálen. Byla to buď trestuhodná žárlivost, neb úplná neschopnost. Buquoy vrátiv se od Záblatí, chtěl udeřiti na český tábor u Rudolfova; Hohenlohe poznav úmysl protivníkův, tak se ulekl, že v noci na den 15. června odtáhl ke Třeboni a potom k Soběslavi. Tím stal se Buquoy pánem celých jižních Čech. Zmocnil se hradu Hluboké s jeho bohatými zásobami v ceně 300.000 tolarů; jedno jeho oddělení zmocnilo se 18. června Rožmberka s kořistí jednoho millionu v ceně. Dne 25. června padly Nové Hrady, kde byla kořist 4.000 korců ovsa a 10.000 korců jiného obilí. Povstalecké vojsko trpělo hlad, královské mělo všeho hojnost. Thurn musil ustoupiti od Vídně a spojil se s vojskem Hohenlohovým a zvýšil tak sílu vojska českého na 24.000.

Ačkoli byla rozhodná převaha na straně české, nepodnikalo se nic proti Budějovicům. V českém vojsku byla hrozná nekázeň, která měla své kořeny v nedostatku potravy, oděvu, výzbroje a nedbalém vyplácení žoldu. Nad bídným způsobem války bylo všeobecné reptání v celé zemi, ale direktorium, zápasíc s nedostatkem peněz, nebylo s to, aby zmohlo tyto nepořádky. Buquoy nevšímaje si českého vojska, vytáhl proti pevnému městu Písku, kterého se po prvním útoku zmocnil dne 26. srpna snad zradou tamějšího velitele Hocka. Zásoby, kterých se Buquoy zmocnil, přišly mu vhod. Jediný podnikavý generál držel s několika tisíci muži celou říši českou v šachu, a celá říše česká se všemi svými bohatými prostředky nebyla s to, aby ho zdolala. Kam to spěje národ český? [2])

---

[1]) Schmidl III. 188. Svoboda, Kat. reformace I. 133. 134.
[2]) Dr. Jan Kryštůfek: Dějiny nové doby IV. 279. 280.

Ve finanční tísni měla vypomoci půjčka a pak zabavování. Direktoři poskytli půjčku zemi v obnose 60.000 tolarů; z měst pražských dalo Staré 15.000 tolarů, Nové a Menší po 10.000 tolarů, jednotliví měšťané nabídli po 50 až 150 tolarech a židé na zvláštní pokyn opatřili 12.000 tolarů. Avšak nejbohatší měšťané neposkytli ničeho, všelijak se vymlouvajíce. Purkmistři je sice předvolali a k obětavosti napomínali, ale nadarmo, tak že direktoři dokonce nařídili, aby jim byli lakomci jmenovitě udáni, což bylo srozumitelnou hrozbou.

Tato půjčka měla ráz »národní pomoci«, ale dopadla velmi bledě: bylo třeba na zaplacení naléhavých dluhů přes million zlatých, ale nesešla se ani pětina toho; ani šlechta ani města neukazovaly žádné ochoty k půjčce.

V nouzi o peníze chopili se direktoři ještě jiného prostředku, totiž zabavování duchovních pozemků katolické církve, davše veřejnými patenty vyhlásiti, že každý, kdo by chtěl poskytnouti peníze na potřeby zemské, bude si moci vzíti dle výše své půjčky v zástavu a užívání kterékoli duchovní panství, ves nebo pozemek, dle své libosti. Všichni katoličtí obročníci a kláštery byly vyzváni, aby předložili seznam svých příjmů, jistin, desátkův a úrokův, patrně k tomu účelu, aby direktoři měli přehled, po čem lze nejdříve sáhnouti a kde si pomoci. Mniši klášterů, na jejichž statky nalezli se hned odběratelé, octli se náhle v největší bídě. Z budovy arcibiskupské byl prodán veškeren nábytek a cenné věci, a pak budova sama byla dána do dražby. Takovéto hospodářství poděsilo a vzrušilo každého rozvážného muže, neboť bylo naprosto veta po majetkové jistotě. Odbojníci protestantští zavedli sami hrůzyplnou zabavovací politiku proti katolíkům, ale když později její ostří proti nim samým jako revolucionářům se obrátilo, naříkali — na křivdu a bezpráví.

Paměti hodno jest, že na statky duchovní bylo hned plno odběratelů. Šlechtici a města, kteří na »národní pomoc« neměli peněz, hodlali užíti té příležitosti, aby za nízkou cenu rozmnožili trvale svůj majetek. I německá města Cheb a zahraniční Norimberk byla ochotna poskytnouti půjčku na trhové sumy.

Ale tato sháňka peněz trvala přece déle, než-li vojsko čekati chtělo, a zvláštní bylo, že část jejich »se rozběhla«, t. j. byla jinak upotřebena, nežli na žold vojska. Nesehnal se ani měsíční žold; chybělo k němu 32.000 zlatých. Když armáda kolem Soběslavě tábořící se dověděla, že nedostane žoldu měsíčního, začala se přímo bouřiti, a jízda prohlásila docela, že odjede

z tábora a sama si pomůže. Hohenlohe poslal na rychlo do Prahy plukovníka Vchynského a zapřísáhal direktory, aby dodali ostatek žoldu. Hrozící nebezpečenství způsobilo, že nedostávající se 32.000 zl. došly za osm dní do Soběslavě.

Stav direktorů byl pln tísně; báli se vzpoury vlastního vojska, a Buquoy vnikal hlouběji do středu země; proto dali na kvap opevňovati Prahu a volali měšťany do zbraně. Aby hlušící lid utišili, klamali jej zúmyslně falešnými pověstmi o podporách, které do Čech táhnou. S Thurnem přichází prý 4000 Uhrův a jiných 10.000 je připraveno, aby na vyzvání dali se na pochod; unie protestantská táhne se 4000 brzo s 20.000 na pomoc a chce finanční nouzi vypomoci půjčkou 400.000 zlatých. Avšak ani tyto klamy nepomohly; tíseň v Praze dostoupila tak vysoko, že direktoři začali žehrati na falckraběte a knížete Anhalta, a vyčítali falckým jednatelům v Praze meškajícím, že je podvedli různými sliby a že jejich pán nezabránil ani žoldnéřům pro Buquoye najatým cesty do Čech[1]).

V povstalé zemi byly hrozné poměry; třetina království byla v rukou Buquoyových, třetina jednak v loni zpleněna a nyní stavovským vojskem vyjídána, Praha tonula ve strachu, co příští dnové přinesou, a direktoři byli oblehnuti více nežli půl stem šlechticů, kteří z jižních Čech po dobytí Hluboké u Rožmberka a po vyplenění hornovltavských krajů přišli o holi žebrácké, a s pláčem zasypávali povstaleckou vládu žalobami a výčitkami, bědujíce, že nemají co do úst dáti, čím nahotu svou přikrýti, kde bydleti[2]). Hrozné ovoce protestantské revoluce.

Direktoři vystupovali nepřátelsky proti katolíkům, viníce je ze škodolibosti, že jejich vojsko bylo poraženo u Záblatí, a že prý se s nepřítelem spojili na záhubu vlasti. O mniších u sv. Jakuba vypravovalo se, že prý pěli »Te Deum« za vítězství Buquoyovo, a jeptišky u sv. Jiří na Hradčanech byly podezřívány, že by mohly zjednati nepříteli přístup do města. Proti mnichům Svatojakubským byly pronášeny takové hrozby, že raději sami z Prahy odešli. Dekretem direktorů nařizovalo se pražským městům, aby osoby podezřelé — a takovými byli všichni katolíci — byly pilně střeženy, buď z města vypovězeny nebo zatčeny. Aby dekretu dodalo se více důrazu, bylo spolu nařízeno, aby nejv. hofmistr Adam z Waldsteina, jenž z nařízení krále Ferdinanda v Praze vždy ještě prostředkoval a tak jaksi za jeho vyslance

[1]) Gindely II. 78—80; Řezníček I. 119—121.
[2]) Řezníček I. 121; — Gindely II. 81.

platil, byl zatčen; také byl zatčen Adam Riesenberg z Janovic, jsa v podezření, že drží s Ferdinandem. Druhým dekretem stanovilo se, aby byli všichni katoličtí měšťané povoláni na radnici a tam přísežně tázáni, budou-li města hájiti proti útokům královského vojska. Třetím dekretem byli konečně sesazeni katoličtí úředníci na statcích královských a nahraženi protestanty [1]).

Stav armády byl prabídný. Generálové opouštěli za nepatrnými záminkami tábor, aby si v Praze pohověli. Dne 23. července 1619 byli všichni generálové v Praze, s nimi plukovník Oldřich Vchynský, podplukovník hrabě Šlik a několik jiných vyšších důstojníků. Vojsko české bylo bez vůdců. Špatného příkladu vůdců následovali důstojníci a opouštěli na kratší nebo delší dobu tábor, aby si také pohověli. V Praze zasedal tu chvíli generální sněm, o němž hned mluviti budeme. Vláda vidouc neschopnost Thurnovu a ostatních generálů, nabídla vrchní velitelství v srpnu 1619 starému pletichaři knížeti Kristianu Anhaltskému, kterýž je přijal, ujistiv se, že česká koruna bude nabídnuta falckraběti a jeho plat bude obnášeti měsíčně — 10.000 zlatých. Veřejně byl jmenován vrchním velitelem 5. listopadu 1619. Do českého tábora u Mirovic dostavil se 5. nebo 6. září k veliké radosti vojska, které se lepší správy nadálo [2]).

V českém táboře panovala nekázeň, k bídě dostavily se nemoce, tak že denně v srpnu až 50 vojáků na horečku umíralo. Generálové vrátili se na počátku srpna ze svého výletu do Prahy bez peněz na žold; vypukla v táboře revolta, o poslušnosti nebylo ani řeči, chlácholení marné, deputace jízdy vypravila se do Prahy, kde zasedal generální sněm, domahat se zaplacení žoldu. Nedoplatek žoldu za věc revolučních pánů krvácejícímu vojsku obnášel v srpnu 1,800.000 zlatých. [3])

Mezi tím po odtržení Thurnově od Vídně byl král Ferdinand zbaven největších nesnází, a odebral se do Frankfurtu, kamž byl položen sjezd k volbě císaře. Za jeho nepřítomnosti byl vladařem v zemích rakouských jeho bratr Leopold s neobmezenou mocí. Mezi tím konali nepřátelé domu Habsburského pilné porady, kterak by bylo osaditi trůn císařský a trůn královský český. Knížata protestantské unie přáli si, aby trůn císařský byl nabídnut savoyskému vojvodovi, který chtěl jej přijmouti, když spolu stane se králem českým. Ale po koruně české toužil veške-

[1]) Gindely II. 80. 81.
[2]) Gindely II. 87. 97; Řezníček I. 128
[3]) Řezníček I. 128. 129.

rým úsilím falcký kurfirst Fridrich V., který mu za ni nabízel obojí Rakousy a království uherské. Dělili se o panství Habsburské a ještě ho neměli. Jelikož kurfirst od svého záměru upustiti nechtěl, vypověděl Karel Emanuel českým stavům posavádní spolek. Benátčané a Hollanďané nevešli v žádný spolek s Čechy, poněvadž Čechové nechtěli u sebe po jejich přání zavésti republiku, která by bývala přímo proti veškerému zřízení zemskému a duchu národa českého. Na korunu českou pomýšlel také saský kurfirst Jan Jiří, hlava vyznavačů augsburské konfesse, který byl hotov ji přijmouti, bude-li mu nabídnuta, ale nechtěl se pro ni pustiti v nebezpečný boj. Thurn a Šlik pracovali pro něho, ale mdle, aby si to s nikým nepokazili. O zvolení falckého kurfirsta namáhali se hlavně Čeští bratří, poněvadž jako kalvín stál nejblíže jejich učení, a provedli to, že skoro veškera šlechta lutheránská přidala se na jejich stranu. Když saský kurfirst spozoroval, že nebude českým králem, tu ze žárlivosti a z nenávisti ku kalvínství, jehož byl úhlavním nepřítelem, odvrátil se od českých stavův a přidal se rozhodně na stranu Ferdinandovu, doufaje v odměnu za své služby.

Řevnivost mezi kurfirsty rozhodla o volbě Ferdinanda za císaře. Když saský kurfirst rozhodl se, že dá hlas Ferdinandovi, následoval tohoto příkladu kurfirst braniborský, ačkoliv před tím se zavázal, že svého hlasu Ferdinandovi nedá a při volbě počínati si bude ve shodě s Falcí. Duchovní kurfirsti byli na straně Ferdinandově. Když falcký jednatel hrabě Solms se pokoušel odvrátiti kurfirsta kolínského od Ferdinanda a k němu se vyjádřil, že falckrabě králi Ferdinandovi všelikou pomoc odepře k násilnému potlačení Čechů, bude-li zvolen za císaře; odvětil mu na to kurfirst, že věc dá se už nějak zprostředkovati. »Kdyby však bylo pravda,« doložil, »že Čechové hodlají sesaditi Ferdinanda a zvoliti protikrále, pak se připravme hned na válku 20-, 30- i 40tiletou; neboť Španělsko a rod Habsburský spíše všechno nasadí, nežli aby se vzdali Čech; a Španělsko samo jest odhodláno raději se vzdáti Nizozemí, nežli dopustiti, aby rodu jeho vyrvány byly Čechy způsobem tak hanebným a násilným.« [1]) Jak smutné proroctví spočívalo v těchto slovech a jak se potvrdilo následujícími událostmi! Jak krátkozraká byla politika revolučních českých protestantských stavů!

---

[1]) Gindely II. 125; Řezníček I. 124. 125.

Ve středu dne 28. srpna 1620 byl Ferdinand jednohlasně za císaře zvolen; i zástupce falckého kurfirsta hrabě Solms dávaje poslední hlas volil Ferdinanda, pravě, že jeho pán nechce se od většiny odlučovati. Korunovace byla 9. září. Falce utrpěla touto volbou úplnou porážku. Kurfirst Fridrich volal nebe i zemi do boje, aby Ferdinanda připravil o trůn císařský, a konečně při volbě samé poddal se malomyslně a volil Ferdinanda, tak že do volebního protokollu mohlo býti zapsáno, že Ferdinand byl zvolen jednohlasně. Francie schvalovala tuto volbu, a státní tajemník francouzský Puyssieux psal přímo do Falce, »že nezbývá nic jiného nežli upokojiti hnutí v Čechách; nový císař nezamítne spravedlivé rady; kdyby však Čechové něchtěli povoliti, pak prý jest jisto, že rod Habsburský rozvine veškeru svou moc, a nepochybně jeho vítězství musila by pak německá knížata draze zaplatiti.« Z toho důvodu srážel Puyssieux, jsa již zpraven o volbě nového českého krále, falckraběte co nejrozhodněji, aby nepřijal nabízené koruny.[1]) Ale heidelberský dvůr nedbal těchto výstrah a strhl sebe i Čechy v záhubu.

22. Generální sněm koruny české; změna ústavy; sesazení krále Ferdinanda a volba Fridricha falckého za krále (vlastně vzdorokrále).[2])

Generální sněm započal 8. července 1620 a provedl revisi ústavy, kterou nazval »konfederací mezi královstvím českým a markrabství moravským, hořejším a dolejším Slezskem, též hořejšími a dolejšími Lužičany.« Konfederace má 100 článků.

Konfederace prohlásila českou korunu za korunu volební, které nepropůjčovaly více Čechy samotny jako posud, ale všechny země v této koruně spojené společně. Čechy vzdaly se svého státního prvenství, a měly pouze tu přednost, že měly dva hlasy, Morava, Slezsko, Dolní a Horní Lužice po jednom. Tím byla zvrácena posavadní ústava a zřízení státu českého, a čeští stavové to učinili, aby přivtělené země po sobě potáhli.

Zvolený král byl povinen vládnouti dle zákonů, zejména dle smlouvy konfederační; válku vypovídati, vojsko najímati, pevnosti stavěti, dluhy dělati a na některou zemi uvalovati, směl jenom e svolením země čili stavů (čl. 29—33); při obsazování nejv.

---

[1]) Gindely: II. 129; Řezníček I. 125.

[2]) Skála III. 179 sqq; Gindely II. 131 sqq: Řezníček I. 131 sqq.

úřadů měl býti v Čechách a na Moravě vázán dobrým zdáním stavů tak, že musil vždycky jmenovati jednoho ze čtyř kandidátů od stavů navržených; v Slezku a Lužici mělo zůstati při posavadních právech a zvyklostech (čl. 17); za živobytí krále nemá nikdo na čekanství, tím méně na království býti volen nebo korunován, leč by všechny sjednocené země samy toho potřebu uznávajíce za to žádaly (čl. 23).

Konfederace kladla největší váhu na věci náboženské. Zavedla pojmenování: vyznavači »víry evangelické« (čl. 1), čímž užívání názvu »pod obojí«, které při udělení Majestátu výslovně bylo vymíněno, odpadlo. Protestanté, kteří stále dokazovali, že oni jsou ti praví čeští »podobojí«, odhodili teď škrabošku a prohlásili se, že jsou stoupenci německého lutheránství. Ráz českého státu měl býti protestantský. Všechna zabavení katolického majetku, kteráž od počátku povstání provedena byla, dostala schválení; všechny kostely, kláštery a duchovenství se vším příslušenstvím, které protestanté odňali katolíkům, měly jim zůstati (čl. 6. a 8.). Na nejdůležitější úřady měli býti jenom protestanté dosazováni; protestanty měli býti v Čechách: nejv. purkrabí pražský, nejv. písař, presidentové komory a nad appellacemi, oba dva podkomoří, hejtman hradu pražského, nejv. mincmistr a též oba dva hofrychtáři; v Moravě: hejtman zemský, nejv. komorník, podkomoří a nejv. písař; v Slezsku: vrchní hejtman, jakož i jiní všichni hejtmané a kancléři v dědičných knížetstvích; v Dolejších a Hořejších Lužicích: oba landfojtové zemští, hejtmané a sudí (čl. 16). Ve všech městech pražských jako i v jiných v Čechách, v Moravě, ve Slezsku a obojích Lužicích, kde dostatek jest lidu náboženství pod obojí, tu nyní i na potomní časy sami pod obojí na úřady konšelské a jiné povinnosti městské dosazováni mají býti (čl. 19). V těch městech všech zemí sjednocených, kde se posavad rada osobami pod jednou dosazovala, bude na potomní časy polovice osobami pod jednou a polovice evangelickými osazována; primas, nebo kde místo něho jest purkmistr, budou pod obojí (čl. 18).

Katolíci mohli sice své náboženství svobodně provozovati (čl. 10), ale měli se v každé zemi přísahou zavázati, že nic proti Majestátu a porovnání podnikati nebudou, a odřeknouti se věty: že není třeba držeti víry kacířům (čl. 12); dále kdyby se měli k nějakému vyššímu nebo nižšímu úřadu nebo k úřadu městskému nebo do rady dostati: musí se přísahou zavázati, že chtějí majestáty sjednocení a obzvláště tuto konfederaci zachovávati.

(čl. 14); jesuité byli na věky ze všech sjednocených zemí vypověděni (čl. 4) a nové řehole, mimo ty, kteréž nyní v každé zemi jsou, neměly do nich býti uvozovány (čl. 5). Právo stavěti kostely měli míti nejen šlechtici a města, ale i sedláci, bez ohledu na to, kdo jest jejich vrchností, ale pouze protestanté (čl 10); u katolíků měli je vykonávati jenom stavové vyšší, ale ne sedláci.

Konfederací proměnila se česká monarchie ve stavovskou republiku s králem v čele, jako to bylo v Polsku, vlastně proměnila se v pět republik na sobě nezávislých, toliko osobou voleného krále spojených, bez ústřední vlády.

Konfederace čili nová ústava českého státu byla 31. července 1620 ve sněmovně od stavů přijata, kde přítomni byli též skoro všichni generálové: Thurn, Hohenlohe, Mansfeld, Oldřich Vchynský, markrabě Krňovský, kteří raději zde politiku provozovali, nežli aby v poli stáli. Konfederace byla čtena česky a německy a všichni ji přijali a na ni přísahali: Čechové a Moravané po česku, Slezané a Lužičané po německu.

Dne 16. srpna byl učiněn spolek čili konfederace s Dolními Rakousy a týž den i s Horními Rakousy proti všem nepřátelům, kteří by rušili jejich práva stavovská a vyznání evangelické, a to na »věčné časy.« [1])

Dne 17. srpna začalo rokování o sesazení krále Ferdinanda, který byl 19. srpna jednohlasně od českého sněmu sesazen, ku kterémuž usnešení přistoupili Moravané dne 20. srpna, Slezané a obojí Lužičané dne 21. srpna, tak že byl Ferdinand týž čas, kdy byl za císaře volen jednohlasně — jednohlasně s trůnu českého sesazen.

Volba nového krále děla se v pondělí dne 26. srpna. Když stavové ve značném počtu ve sněmovně se shromáždili, začalo sedění modlitbou, po níž Bohuchval Berka z Dubé objasnil jeho účel, totiž volbu krále. Všechno bylo pro volbu falckraběte Fridricha připraveno, vojvoda savojský Karel Emanuel a saský kurfirst Jan Jiří byli pouhými figuranty, aby se nemohlo říci, že koruna česká není hledaným klenotem. Při hlasování stavu panského dostal saský kurfirst čtyry hlasy, a sice pana Kolonny z Felsu, pana Karla Mrackého a ještě dvou jiných pánův; ostatní všichni členové stavu panského, jmenovitě Pavel z Říčan, pan z Roupova, Vilém z Lobkovic a Budovec, celkem asi 34—36 osob, hlasovali pro falckraběte. Pán z Roupova odůvodnil hlas svůj tím, že falckrabě má spolek s Unií, generálními státy (Holland-

[1]) Slavata II. 227—229, 231—233.

skem), Anglií, Savoyskem a Švýcarskem, a velebil jeho bohatství, pro které může Čechy vydatně podporovati.

Ze stavu rytířského hlasovalo pro falckraběte 110 členů, pro saského kurfirsta pouze tři. Stav městský hlasoval celý pro falckraběte. V celém sněmě bylo pouze 10 hlasů pro kurfirsta saského; pro vojvodu savoyského ani jeden.

Druhého dne oznámili čeští stavové výsledek volby zástupcům ostatních zemí a vyzvali je, aby svůj hlas pronesli. Pán z Roupova a Albin Šlik, první po česku a druhý po německu, podali důvody, proč falckraběte volili. Po krátké poradě prohlásili Moravané, že srovnávají se s Čechy, po nichž učinili totéž Slezané, Hornolužičané a konečně Dolnolužičané. Tak byla vykonána volba krále ode všech zemí koruny české ve smyslu nové konfederace. Nyní bylo odevzdati Čechům dle téže konfederace svůj druhý hlas, a konstatovati tak jednohlasnou volbu. To se stalo dne 27. srpna o polednách, po čemž několik výstřelů z děl oznamovalo pražskému obyvatelstvu, že volba nového krále jest vykonána.

Ferdinand zvěděv o volbě vzdorokrále, choval se klidně a poznamenal, že původcové volby »jsou lidé blázniví a zpozdilí.« [1])

V Heidelberku konaly se vážné porady, kterak se má kurfirst k volbě za českého krále zachovati, a o důsledcích z přijetí koruny plynoucích. V poradách účastnili se Kristián z Anhaltu, hrabě Jan Nasavský, hrabě Albrecht Solms, páni Achác z Donína, Plessen, Grün, Schönberg a rada Camerarius, osoby to, které těšily se důvěře kurfirstově. Pro zamítnutí koruny byly uváděny různé důvody, jmenovitě, že Fridrich volením Ferdinanda na císařský trůn uznal tohoto za krále českého, a kdyby přijal korunu českou, že by to mělo v zápětí všeobecnou válku náboženskou. Proti tomu namítali někteří radové, že Fridrich, opíraje se o četné spojence může se pustiti bez starosti okamžitě do boje, a že mu svědomí káže, aby volbu přijal. Mimochodem uvažovala se také otázka, má-li se falckrabě spokojiti s korunou osobě své nabídnutou, nebo má-li také hned na Češích žádati zvláštní náhradu za veliké oběti na penězích a jiném zboží, které bude muset přinášeti. Za vhodnou náhradu bylo uznáno, aby Čechové se zavázali, že korunu svou dají také jeho synovi. Však skoro všichni rádcové vyslovili se v ten rozum, že Fridrich musí se vystříhati každého rozhodného kroku, dokud neobdrží jeho schválení od svého tchána, krále anglického. S touto radou

[1]) Gindely: II. 173. 174.

srovnával se Fridrich a poslal českým stavům přípis, kde pravil, že po nové cti a hodnosti nikdy netoužil a se svým se spokojoval, proto že mu jednomyslná volba na trůn český, kteráž jej ‚proti všemu nadání‘ překvapila, a o níž se nijakž nezasazoval, připadá jako zvláštní řízení Boží;« překroutiv ošemetně pravdu, vyslovil konečně ochotu, že vyhoví přání stavů, obdrží-li od svého tchána, jehož za radu žádal, souhlasnou odpověď.

Dobře praví Dr. Řezníček:[1]) »Tolik nepravdy neopovážil se nikdy žádný svůdce svedeným ve tvář vmetnouti.«

Takovým chováním byl uražen kníže anhaltský, který všechny poměry sem spadající znal, jakož i povahu krále anglického Jakuba I., ohrazoval se proti takovému zacházení s Čechy, stál rozhodně proti všem odkladům a žádal se vší rozhodností, aby falckrabě nabízenou korunu, k jejímuž nabytí tak dlouho pracoval, beze vší výminky přijal a dal se bez prodlení na cestu do Čech. Při tak velikých událostech nemůže prý jíti všechno tak hladce, aby se nestalo také »tu a tam nějaké bezpráví;« Fridrich pokročil již v české otázce tak daleko, že mu nelze nazpět; kdyby se volba zamítla, pokryl by se falckrabě hanbou a uvalil by na sebe kletbu svých spoluvěrců.«

Slova Anhaltova, jimž v poradě nikdo z přítomných nedovedl se opříti, učinila na Fridricha rozhodující dojem. Kolísavý, váhavý 23letý muž nabyl náhle odvahy spáliti za sebou všechny mosty. Dne 25. září radil kníže Kristian z Anhaltu ke smělému, rozhodnému kroku; dne 26. oznámil falckrabě svému tchánu, že volbu přijal, a za dva dni dne 28. v den sv. Václava poslal pana Acháce z Donína do Prahy k direktorům s oznámením, že českou korunu přijímá, prose jich, aby toto rozhodnutí tajili potud, pokud se k němu nedostaví slavné poselství zemí českých, jemuž chtěl vyjíti vstříc do Amberka. Jeho žádost, aby rozhodnutí se tajilo, byla marnou; již dne 14. října rozšířila se v Praze zpráva, že falckrabě přijal korunu českou[2]).

Fridrichův tchán, anglický král Jakub I., zvěděv, že českou korunu jeho zeť přijal, nečekav jeho odpovědi, byl velikou nevolí proti němu naplněn a prohlásil v listu ku králi španělskému, Filipu III., že zetě svého srážel s toho, aby koruny české nepřijímal: jelikož ho neuposlechl, ať odpovídá sám za své počínání. U slyšení, které dal poslu zeťovu pánu z Donína, osopil se zhurta na tohoto, vytýkal před ním svému zeti nepoctivost, poněvadž

---

[1]) II. 5.
[2]) Gindely II. 176—178; Řezníček II. 4—6.

se sice ucházel o radu jeho, má-li korunu přijmouti, ale nečekal na odpověď, ale korunu přijal: ať si teď pomůže, jak sám chce. Pán z Donína omlouval sice pána svého, ale král nedal se přemluviti a propustil vyslance nedav mu odpovědi. Tuto svou nevoli osvědčil Fridrichovi několika způsoby velmi citelnými; tak zamitl jeho žádost za sprostředkování půjčky v Benátkách [1]).

Fridrich rozhodnuv se pro přijetí české koruny, dal se s manželkou svojí Alžbětou a nejstarším synem z Heidelberka na cestu do Čech. Ve své zemi odevzdal vojenskou správu hraběti Janu Nasavskému, občanskou knížeti Zweibrückenskému, přibyl do Amberka 14. října a zdržel se zde celý týden. Sem dostavil se vyslanec císaře Ferdinanda. Ferdinand po své volbě za císaře vraceje se z Frankfurtu, myslil, že se s falckrabětem sejde v Mnichově a ho přemluví, aby české povstání nepodporoval. Když osobní setkání císaře s Fridrichem se nezdařilo, chtěl jej císař přemluviti zvláštním poslem hrabětem Fridrichem z Fürstenberka, který 15. října do Amberka zavítal. Byl sice od Fridricha dne 16. října se znamenitými poctami přijat, ale když mu přednesl žádost, aby české koruny nepřijímal, odvětil falckrabě, že musí o té věci přemýšleti, a poslal druhý den k Fürstenberkovi písemní odpověď, že co se týká české volby, chce tuto věc ještě uvažovati, a doufá, že nebude proto podezříván, pakli »na vyzvání volbou trochu se ujme zemí tak těžce tísněných.«

Ferdinand pracoval pro smír s Čechy i teď ještě, a byl hotov přistoupiti na všechny možné podmínky smíru. Obrátil se poslem Gundakrem z Lichtensteina na kurfirsta braniborského, Jana Sigmunda, který v důvěrném poměru k falckraběti stál, se žádostí, aby se u Fridricha přičinil, by české koruny nepřijímal. Ale kurfirst Jan Sigmund nechtěl o žádném sprostředkování nic slyšeti, a tvrdil docela, že věc česká jenom uspíšením císařské volby ve Frankfurtě k těmto koncům dospěla. Jako braniborský kurfirst tak chovala se k císaři všechna severoněmecká knížata mimo kurfirsta saského a knížete hessendarmstadtského.[2]) Nezbyla tudíž císaři jiná cesta leč svůj spor o trůn český rozhodnouti mečem.

Fridrich nastoupil svou další cestu do Čech z Amberka dne 20. října, zavítal dne 23. října do Waldsasův a ubytoval se v tamějším klášteře, očekávaje tam slavné české poselství, které ho na hranicích českých sedmnáctičlennou deputací vítati mělo.

---

[1]) Gindely: II. 181. 182; Řezníček 6. II. 7.
[2]) Gindely II. 185—187; Řezníček II. 9. 10.

Deputace sjela se v Chebu a hned ráno 24. října na osmnácti vozích komorních vzali svou cestu přede dnem z Cheba ku králi do Waldsasů; napřed jeli poslové království českého na třech vozech, za nimi Moravané na čtvrtém, Slezáci na pátém, Hořejší Lužičané na šestém a Dolejší na sedmém, na ostatních pak jedenácti vozích následovalo posly jejich komonstvo a lidé ze všech tří stavův, kteří se pro poctivost královskou i jejich na tu cestu vypravili. Ve Waldsasích bylo toto poselství uvítáno od pána z Donína a jiných kommissarův, a asi po hodině přijato od krále, kterýž je vítal maje hlavu odkrytou a podávaje všem ruku. Slyšení dělo se v přítomnosti nejmladšího bratra Fridrichova Ludvíka, falckraběte při Rýnu, jeho nejstaršího syna Jindřicha Fridricha, Kristiana knížete z Anhaltu a jeho syna Kristiana a panstva falckého. Fridricha oslovil ze strany české Jáchym Ondřej Šlik po německu, uváděje příčiny, proč ho Čechové za krále zvolili. Falckrabě dal na to ozdobnou odpověď. Potom políbili vyslaní ruku falckraběti, jeho bratru, synu a oběma knížatům z Anhaltu, a byli k falckrabini Alžbětě do jejího pokoje uvedeni. Falckrabini oslovil pan Václav z Roupova řečí francouzskou, děkuje jí, že se k Čechům naklonila a svého chotě ku přijetí české koruny povzbuzovala. Falckrabině odpověděla též francouzskou řečí a ujišťovala deputaci, že to učinila »s strany zvelebení cti a slávy Boží jakož i pro dobré všeobecného náboženství.« Oba manželé neuměli česky. Potom odebrali se všichni shromáždění do kostela, kde dvorní kazatel falckraběte Abraham Skultetus učinil kázaní na žalm 20. v německém jazyku. Potom jednalo se o královský revers. Nežli byla listina reversu zhotovena, povolal falckrabě vyslance k tabuli, »při níž s ním v bázni Boží a s veselostí náležitou dosti skvostně hodovali, rozmanité rozprávky měli a pro zdraví krále a královny hojný truňk sobě připíjeli.« Když revers v jazyku latinském sepsaný a příslušně stvrzený a spečetěný deputace dostala, navrátila se ještě téhož dne k večeru zpět do Cheba.[1]) Od odevzdání reversu užívali falckrabě a falckrabině titulu královského.

Dne 25. října vyjel Fridrich z Waldsas a bral se přes Cheb do Čech s celým svým průvodem, jenž obsahoval 569 osob a mezi nimi služebnictvo všeho druhu. Ve všech větších osadách, kudy se bral, byl slavnostně vítán, jmenovitě kde noclehoval. Ve čtvrtek dne 31. října dorazil před Prahu a zastavil se v Královské oboře a Hvězdě na Bílé Hoře. Dříve nežli přijel tam, očekávali již naň před Oborou pěšky všichni direktorové, co jich

---

[1]) Skála III. 349—354.

v Praze pozůstalo, s velikým zástupem panstva a rytířstva nejpřednějšího. Fridricha oslovil vážnou řečí Jan z Talmberka, nejvyšší komorník království českého, jazykem českým, a Václav z Roupova překládal mu ji na německo. Fridrich odpověděl přívětivě; potom byla uvítána jeho choť Alžběta. Po obědě v zámku Hvězdě slavil se v prvních hodinách odpoledních slavný vjezd králův do Prahy Strahovskou branou. Vjezd děl se s takovou slávou, nádherou a veselostí, že podobná sláva téměř žádnému předešlému králi prokazována nebyla, ačkoli počasí bylo náramně nevlídné.[1])

Hned po příjezdu Fridrichově do Prahy na počátku listopadu dali stavové kostel sv. Víta na hradě pražském, v němž slavnost korunovace díti se měla, dnem i nocí bedlivě opatrovati, nepouštějíce do něho žádného z lidí neznámých neb »papeženců« (katolíků), ale samé toliko řemeslníky, kteří lešení a jiné potřeby ke korunování v něm hotovili. »Dali« pokračuje Skála, »i ve všech koutech a sklepích podzemních přehledati bedlivě, aby ňáká zrada aneb tajné prachu ručničního ukrytí někde se nenacházelo, jak tam na onen čas v parlamentu englickém, když král s stavy svými nejpřednějšími prachem rozhozen a usmrcen býti měl«. Kanovníci pak kapitoly hradu pražského, kteří posud přes všechny převraty v Čechách v držení chrámu sv. Víta zůstávali a v něm služby Boží konali, musili velechrám opustiti a konati služby Boží v jiném kostelíku na Hradčanech nad ouvozem postaveném, a nesměli se tříti do hlavního kostela. Dne 2. listopadu dal Abraham Skultet všelikou okrasu »papežskou« z kaple Všech Svatých odstraniti a měl v ní potom 3. listopadu v neděli kázání u přítomnosti krále a velikého počtu lidí vznešených.[2])

Korunovace falckraběte za českého krále děla se v pondělí 4. listopadu s velikou slávou. Na zámeckém nádvoří stálo 10 praporců pražské pěchoty, aby krále se stavy při korunování »vartovala a opatrovala.« Dva praporce pěchoty stavům náležející zůstávali v předním place zámeckém, kudy se do pokojů královských chodí. Ale jízdu a pěchotu královskou rozložili na rynku nebo place Hradčanském. Tak Skála; tedy korunovace děla se pod ochranou bodáků a halaparten. Korunovaci vykonali administrátor konsistoře protestantské Jiřík Dikastus Mirkovský a Jan Cyrill Třebíčský z Jednoty bratrské, senior té konsistoře, kteří měli při té službě povinnost a místo biskupské zastávali, za assi-

[1]) Skála III. 349—361.
[2]) l. c. III. 369. 370.

stence 40 kněží, ovšem protestantských. O 2. hodině byla stkvělá hostina [1]. Dne 7. listopadu byla korunována královna Alžběta [2].

Ve středu dne 6. listopadu král Fridrich dílem potvrdil, dílem změnil nejvyšší úřady; ale ve volbě nebyl svoboden, nýbrž vázán konfederací. Hlavní původcové povstání užili toho ve svůj prospěch a navrhli se pro úřady, pro něž větší jich část neměla potřebných vlastností: nejv. purkrabím pražským stal se Bohuchval Berka z Dubé a z Lipého; nejv. hofmistrem království českého Vilém starší z Lobkovic; nejv. komorníkem Jiří z Talmberka; nejv. sudím zemským a landvogtem v Hořejších Lužicích hrabě Jáchym Ondřej Šlik; nejv. kancléřem království českého Václav Vilém z Roupova; nejv. dvorským sudím Petr ze Švamberka; purkrabím karlsteinským hrabě Jindřich Matyáš z Thurnu; nejv. písařem zemským Kašpar Kaplíř ze Sulevic; podkomořím království českého Prokop Dvořecký z Olbramovic; druhým purkrabím karlsteinským Jindřich Ota z Losů; purkrabím kraje hradeckého Bohuslav z Michalovic. Úřad pak presidenta nad appellacemi a místokancléře království českého jakož i nejv. mincmistrovství byl na ten čas poodložen; ale potom onoho dostal Václav Budovec z Budova, posledního pak Petr Milner z Milhausu [3]. Odbojníci postarali se o tučné úřady.

Ale páni falčtí poznali v několika dnech veškeru bídu a schátralost českých poměrův a českého státu; jmenovitě tajný Fridrichův rada Ludvík Camerarius, jenž vynikal pracovitostí a znalostí věcí nade všechny, poslal již 6. listopadu falckému kancléři Krištofu Grünovi do Heidelberka zprávu zdrcující o poměrech v Čechách. Psal ji kalvínec a zachoval nám ji lutherán Skála. Camerarius praví, »že sice korunování v Praze vykonáno šťastně, jen kdyby to anglické ven z glejchu vystupování a mudrování přílišné myslí lidských nezjinačilo a nezturbovalo, že by bylo všechno dobré. Že pak při dvoře jak s jídlem tak i do kostela s chozením musejí na fraucimor králové číhati, jako i jiné téhož fraucimoru puntilie a daremnice zbytečné že působí již při Češích pohoršení nemalé. To pak že nejvíce uráží mysle jejich a zvláště poctivého pohlaví ženského, že fraucimor královský prsů nebo naděr svých odhalených nepřikrývá. Což že dokonce napraveno býti musí. Co se tkne osazení úřadů zemských, ta věc že nebude moci bez zvláštní závisti a horlení při některých osobách se

[1] l. c. III. 370—377.
[2] l. c. III. 380—383.
[3] l. c. III. 378.

skoncovati, protože by každý chtěl býti v předních úřadech a skrze tu příležitost zbohatnouti, ježto sice nalézalo by se mezi Čechy velmi málo lidí těch, kteří by s pochvalou svou a s užitkem obecným takové povinnosti vysoké a přední zastupovati a zadosti jim činiti mohli.

»V správě pak obojí, jak politické tak i válečné, že jsou znamenití zmatkové a smíšenice; při kanceláři a při komoře že všechno stojí u velikém neřádu a nesprávě, takže pán jeho nejmilostivější dosedl jistě do přetěžké a nebezpečné správy. Kdo trochu bedlivěji nahlédne do všech koutů dotčeného regimentu českého, že připadne mu hned na mysl onen kravský chlév hnojem přenáramně znečištěný, kterýž Herkules svou velikou praci vykliditi a vyčistiti musil. V Čechách že není většího nedostatku v ničemž jako v penězích, a pokudž by k tomu rada a prostředek vynalezen nebyl, že by mohla z toho někdy nenadále znamenitá nepříležitost se uroditi.

»Ve válečném příběhu že jest také něco přehlédnuto, jakož se stalo v mnohých jiných věcech za příčinou mnohé nebo mnohonásobné nepřízně a záští, které se mezi všemi nejvyššími vůbec po jejich straně nachází. Nebo že každý hledí jen svého vlastního zisku, tak že při nynějším příběhu a životu vojanském lidé nevyhledávají své pochvaly a jména dobrého, pročež že časem děje se také při něm dosti křivolace a nepořádně. Kurfirst saský že vždy předce ne svém stojí a píše, že král neměl české koruny k sobě přijímati. Mezitím že resoluci svou dokonale v nejistotě zanechává a staví všechno zdání své na divných šroubích, nejsa tou měrou ani studený ani horký. A tak že se Camerarius obává toho velice, že vyslaní Saští nebudou jim v Norimberce k ničemu dobrému. Kdyby jen rady Heidelberští s sebou peníze přivezli a prostředky k vedení další války, tedy že by bylo o mnoho snázeji s jinými věcmi proraziti; sic, nestane-li se toho, že všechna práce jich a usilování bude naprosto daremné, protože bez dobrého a pevného gruntu těžko stavěti. S kanceláří českou že není lze čeho dovésti, poněvadž jest pravá směsice a chaos v ní [1].« K tomu dokládá Skála: »Snad při komoře, pro peněz a důchodů nedostatek« [2], a neodporuje nijak tomuto hroznému obrazu správy české.

Ve čtvrtek dne 7. listopadu byl vydán od krále manifest v jazyku českém, německém a latinském ke všem zemím koruny

[1] l. c. III. 379. 380.
[2] l. c. III. 380. poznámka.

české, kde se veškera vina převratu státního a změny na trůnu svaluje na císaře a uvádějí se příčiny, proč král korunu přijal[1]).

Čechy staly se stavovskou republikou s králem v čele. Bezejmenný spisovatel jednoho letáku radil v něm Fridrichovi, aby se slušným způsobem, nějakým poselstvím, zbavil Mansfelda a spolu několik set odporných šlechticů českých poslal na popraviště nebo do vyhnanství, a pak že bude »pravým králem v Čechách« [2]). Tento spisovatel pochopil poměry v Čechách. Kdyby se bylo stalo před Bílou Horou to, co se stalo po Bílé Hoře, snad by nebylo porážky na Bílé Hoře.

23. Kalvínské obrazoborství; hrozné, surové, barbarské zpustošení chrámu sv. Víta; záměr, pokalvinčiti lutheránské Čechy.

Král Fridrich, jsa horlivým kalvíncem, měl se laskavěji k Českým bratřím, kteří ku kalvínství blízko stáli, nežli k lutheránům, kteréž odstrkoval, a vystupoval proti katolíkům se vší urputností.

Když se Falčtí v Čechách trochu poohlédli, shledali, že služby Boží českých protestantův obsahují mnoho katolických obřadů, jsou, abychom užili slov Skálových, v tomto ohledu ještě náramně »papeženské«, což ani jinak býti nemohlo, neboť vlastní »podobojí,« kteří byli vlastně katolíci pod obojí, zmizeli sice úředně teprve před 10 lety, ale zůstali přece v životě, a lutheráně vlastní podrželi ještě mnoho ze staré církve; jejich vnějšek byl ještě mnoho »papeženský«. Falčtí kalvínci chtěli je přivésti ku pravému »čistému evangeliu« a odstraniti od nich všechny »odznaky neznabožství.«

Král chtěl první vánoční svátek slaviti po kalvínsku večeří Páně v chrámě sv. Víta, který měl za tou příčinou býti upraven dle vkusu kalvínského. Všechny »odznaky neznabožství,« t. j. všechny památky Čechům předrahé, církevní i umělecké, a všechny poklady měly padnouti za oběť zvůli kalvínské. »Vyčišťování« mělo započíti 21. prosince 1620.

Krásně praví Dr. Řezníček: »Oslzí při líčení té události i muž tvrdý, nezbožný. A ruku k tomu pomáhali přikládati

[1]) l. c. III. 382—391.
[2]) U Krebse: Die Schlacht am Weissen Berge str. 23.

i pánové čeští, kteří patrně tluku českých srdcí ani zdaleka nerozuměli! Musili to býti lidé citu prázdní, historického vědomí prostí, náboženských citů dalecí, cizího majetku, práv a pokoje si nevážící, vůbec mužové mravně pustí. Kdybychom jim mnoho z jejich činů přehlédli, tak zde se zvolati musí: zle jste jednali [1].«

Skála začíná tuto ohavnost takto vypravovati: »Dne 21. prosince v sobotu po třetí neděli adventní, tak dobře s volí a věděním krále Fridricha jako z horlivosti některých pánů českých z Jednoty bratrské, jenž přední úřady zemské v tu dobu na sobě zdržovali, jako Bohuchvala Berky z Dubé, nejvyš. purkrabího Pražského, Václava Viléma z Roupova, nejvyš. kancléře, a jiných úřadníkův a soudců zemských vykonala se reformací z strany obrazův a maňasův rozličných v hlavním kostele sv. Víta na hradě Pražském ne nočně, jak někteří historikové němečtí jistí, ale právě po poledni v přítomnosti krále samého a jmenovaných osob předních.« [2])

Jmenovaného dne 21 prosince dostavili se král, pan Berka, pan z Roupova, Budovec, pán z Berbisdorfu, hejtman hradu pražského, Skultet a jiní páni s dělníky do hlavního chrámu, aby jej dali »vyčistiti« od památek, jež náboženský, státní, politický a národní život českého národa po staletí sem schránël a snášel. Započalo se snímáním význačných krucifixův a oltářních obrazů. Drsní dělníci počínali si při tom samoděk opatrně, bezděčně uctivě, ale to nebylo po chuti vznešenému panstvu. Obrovský krucifix, který stál po staletí nad hlavním oltářem, a jehož představu všichni Čechové, kteří chrám navštívili, v srdcích svých chovali, chtěli dělníci lehce spustiti, aby se neroztloukl, ale na poručení Skultetovo hodili jej na zemi, který na ni s tak velikým hřmotem padl, jakoby celé kostelní klenutí se bylo sřítilo. Když na zemi ležel, přistoupil k němu pán z Berbirsdorfu a šlapal po něm nohama, pronášeje rouhavá slova: »Hle zde, nebožátko, ležíš, můžeš-li, pomoz sobě.« Podobně s onoho trámu shodili obraz Panny Marie a obraz sv. Jana Evangelisty. Za sprostých poznámek potrhali hanebně oni nešlechetníci, polámali, popálili neb jinak nešlechetně porušili obrazy řezané, malované i z kamene tesané, ani obrazu kamennému do zdi vsazenému neodpustili, ale svýma nešlechetnýma rukama hlavu Krista Pána urazili. Strhli a odnesli koberce draze ozdobené s hrobů patronů českých;

[1]) II. 37.
[2]) III. 416.

oltář veliký, trůn královský i arcibiskupský, stolice kanovnické i jiné všechny jak s malovanými tak také na nich řezanými obrazy na kusy roztloukli, z kostela vynesli a spálili; roucha mešní zlatem, stříbrem i perlami ozdobená ti bezbožní svatokrádežníci pokradli. Malíř Hans z Feldu, přítomný tomuto pustošení, prosil pány Berku a z Roupova, aby mu darovali krásný krucifix mistrovsky udělaný a na alabastrovém hrobě, v němž králové čeští a císařové římští odpočívají, nákladem císaře Rudolfa tam postavený, a dva drahocenné obrazy, které visely za hlavním oltářem. Však krucifix vyhradil sobě pan Vilém starší Lobkovic, kterýž dal jej odnésti do svého příbytku, a malíř obdržel obrazy, ale velmi poškozené, poněvadž jeden dělník je zlomyslně tyčí srazil.

V sobotu odpoledne začalo toto obrazoborství a trvalo až do večera. V neděli 22. prosince vystoupil Skultetus na kazatelnu a vykládal četnému udivenému posluchačstvu důvody, z kterých se toto »bohulibé« dílo podniklo, a zval lid ku přijímání Svátosti Oltářní, které se bude udělovati první svátek Vánoční.

U vyklizení kostela pokračovalo se v pondělí dne 23. prosince. Všechny ostatky svatých, kterých bylo v chrámě vzácné množství nashromážděno, byly odstraňovány. Řízením a za dozoru Skultetova byly oltáře zotvírány a hroby a kosti v nich chované rozházeny po podlaze. Dvě služky kazatelovy nakládaly hlavy a kosti do košův a odnášely je do obydlí svého pána, kde byly spáleny. Jistý služebník paní Slavatové, jenž byl přítomný, chtěl potají některé ostatky zachrániti; však nemohl; měli na něho bedlivý pozor, tak že musil konečně se vzdáliti, aby nebyl trestán.

Když kalvínci přišli do kaple Pernsteinské, byly v ní dva oltáře, které dal r. 1571 za krále Vratislava II. Vratislav z Pernsteina, velezasloužilý nejv. kancléř království českého, zhotoviti k chvále a pod jménem sv. Cyrilla a Methoděje, české a moravské země patronův a apoštolův, s královskou štědrostí postaviti, a kde byl též jeho hrob. Zuřiví kalvínci rozbořili oltáře, rozházeli ostatky svatých po zemi, šlapali po nich nohama a konečně na rozkaz Abrahama Skultéta sebraly je jeho dvě služebné a vhodily do ohně a spálily. Na darmo prosil jmenovaný malíř jako malíř Skultéta, aby obrazů tam se nalézajících bylo ušetřeno, a neštítil se ani výčitek. Ale Skultet jako zuřivý kalvínec odpovídal na každý odpor: »Vy lutheráné zapácháte papeženstvím.« Přece podařilo se Feldovi některá díla umělecká zachovati před zničením, tím že je dal snésti do jedné z postranních kaplí a zamknouti.

Ale toto opatření bylo marné. Skultetus ve své surovosti zjednal si klíče od té kaple a v noci dal obrazy a jiné věci tady uschované odnésti do svého bytu a tam spáliti.

Kalvínci pustošíce chrám pronášeli rouhavá slova. »Pfuj, jací jsou to svatí, jichž kosti rozhazujeme, po nich šlapáme a je pálíme? jistě žádnou sílu nemusí míti, poněvadž nám se nebrání, aniž jaké divy činí, a dosavad žádného pokoje před papeženci míti nemohli, neboť od nich podobnými slovy: »Orodujte za nás! modlete se za nás, pomahejte nám!« atd. neustále zaneprázdňováni byli; nyní pak toho všeho zbaveni a po svém v ohni spálení pokoj míti budou.« Tu vstoupil nenadále do chrámu Vilém starší Lobkovic, milý králi, lutherán, se svým služebníkem a obořil se na obrazoborce slovy: »I přestaň již tvou pekelnou zlost v tomto svatém místě páchati, roto antikristova.« Skultét procházeje se v kostele, spatřiv Lobkovice hned utekl. Lobkovic poznal z těchto ohavností, že panování Fridrichovo dlouho trvati nebude a zle skončí, zvláště když v kapli sv. Tomáše apoštola obraz Umučení Páně, na hrobě Jana ze Šternberka v červeném mramoru vytesaný, a od svého služebníka sobě ukázaný zohavený a potlučený spatřil. Hněvivými slovy vytýkal přítomným kalvíncům, že tepou nejen obrazy, ale též obrazy Božího Umučení (krucifixy), a dodal: »Proto netoliko on váš Skultet a jemu v té nešlechetnosti pomoc udělující rádcové, ale i ten, který vašemu Skultétovi to činiti dovolil (rozuměl on samého Fridricha Falckého), a s ním vy všichni díl s ďáblem v horoucím pekle, jakožto s vaším vašeho náboženství otcem, míti budete.« Po těchto srdnatých slovech obrátil se hned k obrazu Božího Umučení (krucifixu), který nad hrobem jeho krevního přítele Jiřího z Lobkovic v mramorovém kamenu vytesán byl, a radoval se z toho, že byl neporušen. Děkoval za to Pánu Bohu, obzvláště když zvěděl od těch bezbožných obrazotepců, že jeden jejich spolutovaryš ten obraz sekerou porušiti chtěl, ale září a bleskem, který z mramorového obrazu Umučení Páně vycházel, byl tak přestrašen, že na zemi padl a na ní jako mrtvý ležel. Byl vynešen z kostela, a když k sobě přišel, oznamoval všem, co se s ním dálo, a stal se katolíkem. Vilém Lobkovic spěchal z kostela k Fridrichovi a důtklivými slovy vytýkal mu, co jeho lidé ve svatyni páchají. Král vymlouval se řka: »Že můj lid v kostele takové svévolnosti užíval, má v tom vina není, ale Skultetova a těch osob, kterým ten kostel svěřen a k opatrování dán jest.« Druhého dne stěžoval si král hraběti z Thurnu na zpurná slova Lobkovicova, »který docela jej z onoho skutku

vinil a nemaje žádného ohledu na jeho královskou osobu jej trestati se osmělil.« Zakročení Lobkovicovo mělo dobrý účinek, že sám některé umělecké předměty obdržel, a král, nechtěje, aby jemu od Čechů dávána byla vina pro tak pohoršlivě spáchanou věc, přikázal ostatní obrazy a kostelní věci, které se ještě v celosti nacházely, z téhož kostela do kaple sv. Vojtěcha vnésti a tam zamknouti.

Obrazoborci chtěli zbořiti hrob sv. Víta. Skultet najal dva silné muže a poslal je se svým švagrem zbořit hroby českých patronů v třetí den obrazoborství. Přistoupili k hrobu sv. Víta a svák Skultetův pravil: »Ochotně k tomuto místu se zatáčejte, a svou práci pilně konejte; neboť také tato hromada kamení (ukázal na hrob sv. Víta) a papeženců modlářství ven z kostela musí.« Sotva rouhač ta slova dopověděl, padl na zemi a počal zuby skřípěti a strašlivě řváti; oběma dělníkům, kteří počali ten hrob rozkopávati, zdřevěněly hned obě ruce. Dva kalvínci, kteří se právě v kostele sv. Víta procházeli jako v nějakém hostinském domě, přiběhli ke hrobu, a viděli spolukalvína na zemi ležícího a strašlivě křičícího. I poslali hned ke Skultetovi, který bez meškání vstav od oběda, spěchal s hostmi do kostela, a viděl svého švakra, že má oba hnáty pod koleny zlámány a zraku zbaven jest. Chtěje věc v tajnosti zachovati, dal svého nešťastného svaka do nejbližšího domu odnésti, kde v malé chvíli duši vypustil. Oba dělníci nabyli po několika dnech zdraví, jak dokládá Beckovský, »nepochybně skrze přímluvu sv. Víta,« poněvadž jejich vina byla menší, nežli švakra Skultetova.

Ani hrobu sv. Jana nemělo býti ušetřeno. Hofmistr pážat krále Fridricha, rodem Angličan, úhlavní nepřítel katolíkův, procházel se den před tím s Berbisdorfem v kostele, přistoupil nenadále k hrobu sv. Jana Nepomuckého, který dvojí železnou mříží, jednou nižší, sprostější, a druhou vyšší, nákladnější, okrášlen byl, a tázal se Berbisdorfa, kdo v tom hrobě leží? »Zde leží,« odpověděl tento, »papeženec a tohoto kostela kanovník, kterého papeženci za muže svatého i také toto místo za posvátné drží a vůbec to mluví, že kdokoli opovážlivě na tento hrob . . . (asi má se dodati: stoupne) světské hanby toho ještě nebo jiného dne neujde.« Uslyšev ta slova hofmistr, počal hned velmi hanlivě i hanebně proti sv. Janu Nepomuckému mluviti, a vysmíval se katolickému náboženství jako nějaké bludné pověře a babské básni s velkým chechtáním, dokládaje: »I což pak ten papeženec tak nákladný hrob jako nějaké kníže míti musí? Divím se velmi tomu, že ti, kterým poručeno bylo to papeženské

místo, tento kostel od modloslužebnictví očistiti, tak dlouho tento hrob zde ležícího papežence v celosti zanechali; což oni učiniti zanedbali, já to sám vykonám.« A stalo se. Následujícího dne vešel, více opilý nežli střízlivý, s Berbisdorfem a s jinými přáteli a s nádenníky k hrobu sv. Jana, nic o tom nevěda, co se před malou chvílí v tom kostele při hrobě sv. Víta se Skultetovým svakem a dvěma nádenníky sběhlo, klopotně pospíchal, a mříži u hrobu sv. Jana nohou kopnuv, ku přístojícím hněvivě a rouhavě promluvil, řka: »Musíme tento plot rozházeti, chceme-li zde tancovati.« Mezi nádenníky byli též dva zámečníci, kteří přišli s kladivy, ale nevěděli, co v kostele dělati budou. Když všichni do kostela vešli, byly kostelní dvéře zavřeny a zámečníci dostali od hofmistra rozkaz, »aby vyšší železnou mříži od hrobu sv. Jana odtrhli a odhodili. »Jeden zámečník jsa náboženství husitského odpověděl směle hofmistrovi: »Pane, to já neučiním, neboť vím, že to místo předivné jest, a raději ke své práci domů se navrátím, nežli bych pro takový účinek od Boha měl trestán býti.« To dopověděv vyběhl z kostela a pospíchal domů. Druhý pak zámečník, lutherán, rodem Sas, přistoupil k té mříži, zatáčel se ochotně, a v malé chvíli, maje od jednoho nádenníka dobrou pomoc, který mu pomáhal tu mříži sochorem vyvrátiti, jednu stranu od ní odtrhl. Hofmistr jsa s jedním tím kusem mříže odhozeným dobře spokojen, nečekal, až budou ostatní tři strany odhozeny, ale překročiv druhou nižší mříž, na hrob potupně vkročil; však sotva na něj došlápl, byl z něho hned s takovým pohnutím vyhozen, jako by ho byli dva silní mužové s největším násilím vyhodili; on tváří na zemi padl, a zůstal na ní ležeti bez obrany jako polomrtvý a řval strašlivě jako hovado. Když se přístojící tázali, co by ho bolelo, neodpovídal nic jiného než toliko to: »Ach moje nohy, ach moje nohy.« Chtěje po chvíli povstati, hned zase bez obrany padl a vzkřikl strašlivěji: »Již celý hořím, ach již celý shořím!« Onen zámečník padl nenadále s hofmistrem na zemi bez obrany, třásl se na celém těle a nemohl žádným údem vládnouti. Ostatní přítomní vyběhli ze strachu ven z kostela, obávající se, aby podobnou pokutou trestáni nebyli. Když Pražané o těch strašlivých příhodách zvěděli, běželi houfně na hrad pražský, ale nikdo neosmělil se vejíti do kostela. Konečně vojáci Fridrichovi smělejší vešli do něho a vynesli hofmistra ven, který neustále řval, proti Bohu a jeho vyvoleným rouhavě křičel, někdy strašlivě vykřikoval, že jest od pekelných oblud, kteréž jej rozsápati usilují, obklíčen, a konečně při západu slunce ústy stoče-

nými i očima roznícenýma, nejináče nežli jako by z nich oheň vycházel, svou duši nešťastně vypustil. Zámečník po malém čase přišel zase k sobě a železe svého skutku, nabyl předešlého zdraví.

Skultetova žena, zatvrzelá kalvinka, přičítala smrť svého švagra katolíkům, jakoby oni byli vinni jeho smrtí; nevyslovitelnou zlostí byvši rozlícena, poručila své děvečce, aby všechny obrazy a ostatky svatých, které byly z kostela sv. Víta vyhozeny a na rozkaz Skultetův do jeho obydlí na děkanství odneseny, do kuchyně donesla a jednu polovici z nich v dolejší, druhou v hořejší kuchyni na ohniště uvržené zapálila. Sotva ty kusy v dolejší kuchyni hořeti počaly, strhl se vichr, vál prudce komínem na ohniště té dolejší kuchyně, rozmetal oheň po kuchyni. Skultetová vyběhla polekána z doleší kuchyně a chtěla po schodech běžeti na horu, ale byla větrem, který dveřmi domovními tehdáž otevřenými prudce vál, k zemi povalena. Kteří ženu Skultetovu odnášeli, viděli očitě, že rozumu pozbyla a více mrtvému nežli živému člověku podobna byla, která také v osmi dnech svou duši s velikým a strašlivým křikem nešťastně vypustila [1]). Co drahých uměleckých památek císař Karel IV. a pozdější panovníci nashromáždili, to zničila na věky za tři dni (22., 23., 24. pros. 1619) kalvinská bezbožnost. V oněch dnech utrpěl velechrám sv. Víta a s ním české umění větší škody, nežli všemi bouřemi husitskými a velikým požárem r. 1541. O této ohavnosti mlčí všichni přátelé a stoupenci protestantství.

Když velechrám sv. Víta v pustou kalvínskou modlitebnici proměněn byl, přinesli do něho kalvínci velký okrouhlý stůl, postavili jej na nejvyšší místo, kdež jest hlavní oltář, přistřeli černým kobercem, a rozestavili okolo něho 12 stolic, neboť o Hodu Božím vánočním chtěl král slaviti večeři Páně po kalvínsku, k níž též byli pozváni čeští páni. O Hodu Božím měl pak Skultet kázání, v němž ospravedlňoval obrazoborství svého pána řka: »Poněvadž můj nejmilostivější pán, pan Fridrich, král český, na modloslužebnictví katolíkův, před obrazy na svá kolena padajících a k nim se modlících, déle se dívati nemohl, protož dle svého dobrého svědomí všechny takové obrazy, oltáře a podobné věci vyházeti dáti musil.« Po kázání rozprostřel se rouškový až na zemi visící bílý ubrus na černý koberec, kterým minulý den kulatý stůl byl

[1]) Srv. o těchto ohavnostech „Poselkyni starých příběhův Českých" od Beckovského. Díl II. sv. 2. str. 221—229. Skála III. 416—421, který věc seslabuje; Gindely II. 241—244. — Řezníček II. 36—40.

přikryt, na ubrus položil se veliký koláč s mísou, ke koláči postavil se koflík s vínem. Fridrich sedl si na první místo stolu a s ním posadilo se jedenácte přednějších pánů kalvínských. Fridrich vzal koláč z mísy, rozdělil jej na dvanácte dílův a položil všechny na ubrus, které nejpřednější po Fridrichovi všechny uctivě vzal a je do mísy vložil. Fridrich a po něm ostatní přísedící kalvíni vzali sobě po kusu a snědli; po snědeném koláči vzal Fridrich koflík s vínem a napil se z něho, po něm pili z něho všichni po pořádku a s Fridrichem vstali všichni od stolu. Potom byl přinesen jiný koláč na tu mísu a koflík vínem naplněn, a ke stolu zasedlo nových 12 kalvíncův a přijímali podobně; což se stále opakovalo, až se všichni kalvíni a kalvínky, páni, manželky i čeládka vystřídali [1]). Tohoto přijímání kalvínského súčastnili se mnozí čeští páni z Jednoty bratrské, mezi nimi ovšem Budovec a pán z Roupova. I zhrozili se Pražané lutheránští takového přijímání, pokládali je za rouhání, odvraceli se od vzdorokrále, scházeli se s katolíky a radili se s nimi, kterak by se zase k řádnému králi Ferdinandovi navrátili, a to k veliké zlosti Falckých, jmenovitě Thurna.

Fridrich pokračoval v obrazoborství: rozkázal staroměstské radě, aby odstranila veliký kříž, který po staletí zdobil a doposud zdobí Karlův kamenný most, poněvadž, jak pověst šla, králová, jezdíc přes týž most, na toho nahého lazebníka očima svýma hleděti nemohla [2]). Tento rozkaz narazil na všeobecný odpor, a staroměstská rada odpověděla, že tak neučiní, a nedbala dalších výhrůžek královýcb. Dvorní kazatel Skultetus hájil nadarmo počínání svého pána slovem i písmem. Ze strany české chtěli vydati polemický spis, ale falcká vláda zakázala jeho tisk.

Za několik dní po spustošení chrámu Svatovítského bylo provedeno podobné spustošení chrámu jesuitského na Starém městě; důkaz to, že král s oním ohavným spustošením se srovnával. K účelu tomu v plném lesku královském ve společnosti svého bratra a knížete z Anhaltu, jsa doprovázen 24 drabanty a mnohými lokaji, kteří s odkrytou hlavou kráčeli před kočárem a za kočárem, jel do kostela jesuitského a dal tam rozkaz, aby chrám byl vyklizen. Potupné poznámky byly pronášeny o Fridrichovi a jeho počínání; přirovnávala se jednoduchost králův a knížat Habsburských k tomuto lesku, který při jízdě do kostela ničím nebyl odůvodněn. Všichni jím opovrhovali.

---

[1]) Beckovský l. c. str. 230—231; Gindely II. 244; Řezníček II. 39.
[2]) Skála III. 421.

Král Fridrich chtěl zemi českou dle zásady »čí kraj, toho náboženství« (cujus regio, illius et religio) pokalvínčiti. Proto nařídil na radu Skultetovu předně, aby se všechny zvony v celém království českém sebraly a na hrad pražský svezly; za druhé, aby se všechny oltáře zbořily, místo nich v každém kostele stůl okrouhlý se postavil a kobercem přikryl, avšak před přijímáním aby se na koberec bílý ubrus prostřel; za třetí, aby se všechny obrazy, jak Pána Krista, Marie Panny, Rodičky Jeho, tak také jiných všech svatých, ano také i malované jiné, jakožto pouhé modlářství od papeženců vymyšlené, z kostelů vyhodily; za čtvrté, aby se místo hostie dával koláč, z něhož by lid po kusu jedl a vína z kalicha pil, činíce to všichni na památku poslední večeře Krista Pána; za páté, aby se při té večeři neb při jedení koláče a při pití vína žádná mešní roucha, jaká se u katolíků při jejich mších užívají, ani žádné korouhve při procesích ani v kostelích neužívaly; za šesté, aby se žádný sv. křížem nežehnal; za sedmé, když se vyslovuje jméno Ježíš, aby se žádný neklaněl, ani klobouk s hlavy zdvihal, ani žádného jiného znamení nijaké počestnosti neukazoval; za osmé, aby svíce na oltářích se nikdy nerozsvěcovaly; za deváté, místo křtitelnice aby se při křtu mísa potřebovala; za desáté, nemocní aby ku přijímání nepřistupovali, ani aby se jim ono, totiž koláč a víno, nepodávalo; za jedenácté, žádný umírající aby olejem nebyl mazán; za dvanácte, aby obraz Nejsv. Trojice ani se nemaloval, ani neryl; atd. Tyto rozkazy a jim podobné byly sice od Abrahama Skultéta sepsány a král chtěl je v království českém a v zemích k němu přivtělených prohlásiti, ale páni čeští i husitští, lutheránští i z Jednoty bratrské, nechtěli k nim přivoliti, poukazujíce na kyselost a nenávist, která z toho proti osobě královĕ vznikne. Obzvláště byla zde rozhodnými slova knížete z Anhaltu, který pravil ku králi: »Již tebe nejenom v městech pražských, ale po celém království Českém, nejen katolíci, ale také i lutherové i husiti (staří pod obojí) nenáviděti počínají, saského kurfirsta, jakožto svých svobod proti tobě mstitele a celého království dobrého přítele i ochranitele, do Čech volati a jeho za svého krále míti chtějí.« Této řeči lekl se Fridrich, přestal od svých novot pohoršlivých a zanechal český lid při jeho starých zvyklostech, obyčejích a řádech [1]).

---

[1]) Beckovský l. c. II. sv. 2. str. 232, 233.

24. Kratinký nástin kralování Fridricha, „Zimního krále", v Čechách a událostí sem spadajících.

Fridrich učinil se svým obrazoborstvím a svým chováním jako hejsek všem vážným Čechům nenáviděným. O jeho dvoře vypravovala se spousta anekdot, které svým ostřím směřovaly proti němu; proti němu stálo v první řadě pražské živnostnictvo, poněvadž se vypravovalo, že pomýšlí si zříditi vlastní jatky, vlastní pekařství i vlastní pivovar, aby nemusil dáti českým řemeslníkům a obchodníkům nic vydělati.

Veliké a mocné pohoršení panovalo v kruzích českých paní, že královna a její fraucimor (dvorní dámy) objevovaly se s obnaženými ňadry, zač Pražanky náramně se styděly. Od příchodu královny do Prahy neuplynuly ani čtyři dni, a již se vědělo, že královna nedbá žádného pořádku a nedrží určité hodiny ani v jídle ani v chození do kostela. Což kdyby byly věděly, jak královna nade vším, co viděla, ohrnovala nos, kterak oděv pražských paní byl jí směšným a chudičkým, poněvadž byla uvyklá anglickému bohatství! Však tento nepříznivý úsudek její zůstal tajemstvím osob nejdůvěrnějších [1]).

Fridrich choval se jako rozpustilý hejsek; ačkoliv jeho manželka byla těhotnou, tancoval vesele na hradě i v palácích českých pánův, a chtěl tam přítomné české dívky a paní svobodně a veřejně líbati, což od něho odvracelo i ženaté pány i mládence [2]).

Jeho nepřátelé, prozíraví do budoucnosti, nazvali ho králem »Zimním«, očekávajíce, že panování jeho zimy nepřetrvá [3]).

Dne 27. ledna 1620 vydal se na Moravu, aby si dal holdovati a spolu vydíral peníze, jsa doprovázen svým bratrem Ludvíkem, několika knížaty, četnou šlechtou, svými radami a služebnictvem. Dne 6. února přijal holdování moravských stavů, při němž z protestantů chyběl pouze pan Karel ze Žerotína, ač byl v Brně přítomen. Král dal mu lhůtu, do které bylo mu hold učiniti; také někteří katoličtí páni odepřeli mu hold, jako na př. kníže z Lichtensteina, ale všichni takoví odešli ze země, aby ušli horšímu osudu. Mužové, králi Ferdinandovi věrní, byli úřadů svých zbaveni, též žalářováni, kostely katolíkům odnímány, statky

---

1) Gindely II. 191.
2) Rezníček, II. 42; Gindely, II. 246. 191.
3) Gindely II. 246 a poznámka pod čarou *).

církevní zabavovány, kardinál František z Dietrichsteina, biskup olomoucký, vržen nejprve do žaláře a potom poslán do vyhnanství; katoličtí duchovní týráni, a bl. Jan Sarkander, farář Holešovský, pro pečet zpovědní tak ztýrán, až 17. března 1620 skonal.

Co totiž Fridrich v Brně meškal, vyrazilo nenadále do Moravy kolem 4.000 kozáků ze strany od Krakova, kteří před tím byli ve službách hraběte z Altheima a potom Jiřího Humanaga. Snad chtěli vůdcové jejich Fridricha, až pojede z Moravy do Slez, zaskočiti a zajmouti. Kozáci přepadali města, hrady a dědiny, hrozně řádíce. Ve Valašském Meziříčí přepadli právě svatbu šlechtickou, přepadli hodující svatebčany, pobili muže, znásilnili ženy a unesli nevěstu. Protestanté, stoupenci Fridrichovi, hledali vinníky, kteří kozáky do země pozvali, a myslili, že jsou to katolíci, jmenovitě Holešovský farář Jan Sarkander[1]), který prý vpád zprostředkoval, jsa v Polsku. Toto podezření bylo úplně nedůvodné. Onť vykonal r. 1619 pouť ku Panně Marii do Čenstochova z pouhé pobožnosti, a hledal sobě v Krakově místo, vida, že mu nelze na Moravě působiti. Nedostav žádného místa v Krakově, vrátil se do Holešova a ukrýval se u jednoho katolíka tamějšího, jelikož na jeho faru byl dosazen protestantský duchovní. Když se kozáci blížili k Holešovu, vystoupil Jan Sarkander ze svého úkrytu, vzal v kostele monstranci, vložil do ní posvěcenou hostii a očekával do Holešova hrnoucí se kozáky; uděšení Holešované stáli kolem něho. Když kozáci přikvapili a ve shromážděných katolíky poznali, seskákali se svých koňů, poklekli před Nejsvětější Svátostí a odjeli v pokoji, nikomu neublíživše. Kozáci odjeli k Vídni do služeb císařových, ale z části byli porubáni při plenu od selského lidu moravského.

Když zpráva po Moravě se rozlétla, že Jan Sarkander takto Holešov před kozáky zachránil, byl obviněn z tajného srozumění s Poláky, jat a do Olomouce odvezen a uvězněn. Již dne 13. února byl útrpným právem vyslýchán o svém domnělém spojení s Poláky a o zpovědi dřívějšího zemského moravského hejtmana pana Ladislava z Lobkovic, jehož byl zpovědníkem. Fridrich přibyv 15. února do Olomouce nestaral se o osud tohoto znamenitého muže; Jan Sarkander byl 18. února strašně zmučen, jmenovitě že nechtěl zraditi zpověď pana Ladislava z Lobkovic, a zemřel potom, jak řečeno, 17. března. Pius IX. prohlásil jej r. 1860 za

---

[1]) **Jan Sarkander narodil se r. 1576 ve Skočově z rodičů šlechtických, vykonal svá studia v Olomouci a v Praze, stal se knězem a posléz farářem v Holešově.**

blahoslaveného, a památku jeho, jako mučedníka za pečeť zpovědní, konáme 17. března [1]).

Z Olomouce odebral se Fridrich do Slezska do Vratislavě, kamž dojel 23. února a kde mu stavové slezští dne 27. února holdovali, až na arciknížete Karla, biskupa vratislavského a bratra císařova, a pak knížete Lichtensteina. Z Vratislavě odjel dne 3. března, avšak neodebral se do Lužic, jak původně zamýšlel, ale rovnou cestou do Prahy, jelikož ho do Vratislavě došla zpráva, že Buquoy míří na Prahu, a přibyl tam 14. března, ale bez peněz, kteréž ani na Moravě ani ve Slezsku nevyždímal. Do Lužic poslal kommissary s omluvnými listy, aby na jeho místě holdování přijali.

Fridrich spojil se s úhlavním nepřítelem křesťanstva, Turkem. Turecký sultán Osman II. poslal poselství k Fridrichovi a slíbil mu pomoc (5. července 1620). Za to slíbil 12. července r. 1620 Fridrich jemu dary a poplatek 700.000 tolarův, a že »bude s královstvím Českým a provinciemi vždycky sultánu ve věrnosti a oddanosti státi.« (Nos, regnum nostrum Bohemiae ac provinciae in potentissimae Vestrae Majestatis perpetua fide ac devotione permanebimus [2]). T a k s t a l o s e č e s k é k r á l o v s t v í p o p l a t n ý m č i l i v a s a l n í m T u r e c k u a č á s t í t o h o t o c í s a ř s t v í, čemuž ovšem řádný král český Ferdinand II. potom učinil konec. O tomto zrádném skutku krále Fridricha mlčí všichni, kdož odbojníky protestantské za bojovníky a mučedníky svobody na úkor katolíků velebí. Zradili samostatné království české Turecku. Vidíme tedy, čeho všeho byli čeští odbojníci schopni.

Čechové dostali nového spojence. Sedmihradský kníže Bethlen Gabor udeřil s velikou mocí na panství Ferdinandovo v Uhrách a zmocnil se veškerého Slovenska i Prešpurka s královskou korunou. Jelikož nebezpečenství hrozilo Vídni, byl povolán k obraně města Buquoy, který hned dal se na pochod. Česká armáda postupovala za ním a spojila se v Rakousku s vojskem Bethlenovým. Bethlen a Thurn oblehli Vídeň. Mezi tím však byl podvůdce Bethlenův Rákóczy poražen u Kosice, Bethlen spěchal do Uher, a Thurn musil v polovici prosince r. 1619 odtrhnouti od Vídně, nic nepořídiv. Bethlen, přesvědčiv se, že peněžité pomoci od Čechů nedostane, učinil s císařem 20. ledna 1620 příměří, podržev východní Uhry.

---

[1]) **Procházka: Život bl. Jana Sarkandra str. 799—1139.**

[2]) **Latinský list Fridrichův z 12. července 1620 u Slavaty, II. 250.**

Po odchodu českého vojska od Vídně byly mezi českým a císařským vojskem sváděny časté potyčky, které však na průběh války neměly žádného vlivu, třeba často končily vítězstvím českým. Jelikož čestí generálové svou neschopnost prokázali, nabídl český sněm vrchní velitelství knížeti Kristianovi z Anhaltu, kterýž je přijal, s Fridrichem do Čech přijel a poprvé 15. února r. 1620 v českém táboře v Eggenburku se objevil, kdež nalezl poměry nanejvýš nepříznivé; vojsko mělo zadržený žold, četní vojíni měli roztrhané šaty a jiní zastavili zbraň u markytánů. Než i po jeho příchodu rozhárané poměry trvaly dále. Většina generálů žila raději v diplomatických posláních, nebo předstírajíc je, v Praze, Brně nebo Prešpurce místo v nepohodlném zimním táboře. Často stalo se, že Thurn, Hohenlohe a Anhalt zároveň byli z tábora vzdáleni. Toho použili císařští, přepadli o květné neděli r. 1620 u Sinzendorfu neschopného generálního polního maršálka Felse a porazili. Fels padl a s ním mnoho set Čechův, a nejlepší jízda byla zničena. Řevnivost generálů na sebe činila větší válečné operace takřka nemožnými.

Na českém jihu vypuklo selské povstání proti zlotřilému žoldnéřstvu českému. Sedláci žádali na vládě direktorské, aby je propustila z poddanství, a slibovali jí za to konati vojenské služby proti nepříteli. Odbojní stavové mohli si tak opatřiti velikou národní armádu a vyvolati spolu mezi porobeným stavem selským ruch v sousedních zemích, který by jim byl velice prospěl. Ale sobecká šlechta zamítla tuto žádost, odpudila od sebe sedláky, kteří raději útočili na své utiskovatele, nežli aby za ně bojovali. Odbojní čeští stavové mluvili stále o svobodě, náboženství a vlastenectví, ale skutky utekly.

Po nějaké obětavosti stavů nebylo ani stopy. Když v červenci r. 1620 potřeboval král Fridrich peníze na výplatu žoldu vojsku v Dolních Rakousích ležícímu a nevěda, odkud by je vzal, obeslal na radu nejvyšších úředníkův a soudců zemských před sebe na hrad pražský konšely a nejpřednější osoby všech tří měst pražských a žádal jich, aby sami dobrý příklad obcím dali a je potom na radnice povolané naklonili k tomu, aby krále a vlasti své nyní neopouštěli, a nemají-li peněz hotových, alespoň klenoty svými, jeden každý dle možnosti své, jeho jménem půjčky založiti nepomíjeli. Podobné předložení stalo se i od královny nejonačejším měšťkám a paním pražským, kteréž byly před vlastní osobu její obeslány.

Proti této žádosti jedni i druzí učinili svou poslušnou a šetrnou omluvu: »že z povinnosti a břemene takového se nevyjímají, když toliko uhledají a poznají vskutku to, že i vyšší stavové a zvláště nejvyšší úřadníci a soudcové zemští se svými mažlkami túž zemskou potřebu k srdci si opravdově připustí a dadouce na sobě příklad dobrý se svými klenoty hnou a Jeho Kr. Milost jimi v tak důležité a nevyhnutelné potřebě hotově i hojně založí.«

»Ale jak se to tehdáž od nejpřednějších dálo, jest dobře vědomo. Nebo mezi jinými nejvyšší kancléř z Roupova směl se v tom pronésti: že k dotčené potřebě, aby z ní vlasti jeho bylo zpomoženo, své čapátkové peří složiti a místo peněz odevzdati chce. Vzácnější pomoci od tak předního zemského úřadníka! Jemužto jiní v štědré a ochotné půjčce byli podobni. Snad uměli dobře před králem a královnou městskému stavu vyměřovati, aby svých manželek pasy stříbrné, armpanty a řetězy skládali, ale sami pak od klenotů svých potratili tehdáž klíče, kteréž potom po vítězství na Bílé Hoře soldati císařští velmi snadně nacházeli při vybíjení domův a příbytkův jejich.« Tak popisuje obětavost revolučních protestantských stavů českých vrstevník a protestant Pavel Skála ze Zhoře[1]). Panstvo umělo udělati revoluci, ale nechtělo na ni platiti. Jinde praví Skála: »Mnohý přední pán a obyvatel království, který měl ročního důchodu 20.000 kop, směl ku potřebě zemské a vlasti své zakázati se v té válce, do roka pomoci toliko 300 kop učiniti. Jiný, když na něm žádali půjčky 2.000 kop, svolil 200 kop, a ostatní podobně dosti málem vlast svou fedrovati hleděli.« [2])

Za takovéto obětavosti byl osud povstání českých stavů protestantských proti řádnému králi rozhodnut a zpečetěn.

Císař Ferdinand II. učinil spolek s bavorským vévodou Maximilianem, hlavou ligy, a lutheránským kurfirstem saským Janem Jiřím, uraženým, že nebyl zvolen za krále českého. Evangelická unie byla Španělskem přinucena učiniti potupné příměří s Maximilianem a ligou v Ulmě, z kterého české království bylo vymíněno. V červenci r. 1620 vtrhl Maximilian Bavorský s vojskem dobře spořádaným v síle asi 30.000 mužův, jehož vůdcem byl zkušený generál Jan Tzerklas hrabě z Tilly, do Horních Rakous, obsadil 4. srpna Linec a přinutil stavy této země k poslušenství Ferdinandovu. Saský kurfirst vtrhl do Lužice, a několik tisíc ko-

---

[1]) IV. str. 224—225.

[2]) l. c. 350.

záků v a Poláků v, poslaných od polského krále Sigmunda III. Ferdinandovi ku pomoci, dostalo se Slezskem a Moravou až do Dolních Rakous, kterými byli stavové této země zastrašeni a učinili císaři Ferdinandovi přísahu věrnosti, již mu dosud odpírali. Vévoda Maximilian zaměřil z Horních Rakous na sever, jakoby se strojil na Prahu, ale od Kaplice dal se na východ, a spěchal k Rohům, kde ležela česká armáda, a spojil se bez odporu s Buquoyem u Světlé dne 7. září. Všechna města, kudy táhl, se mu poddala. Kníže Kristián Anhalt, vrchní vůdce české armády, neodvážil se boje proti silnějšímu nepříteli, a ustoupil do Čech, aby se spojil s Thurnem k ochraně hlavní země.

Bitva na Bílé hoře.[1]

25. Pochod obojích vojů, císařsko-bavorských a českých, na Bílou horu; jejich seřadění v bitevní šiky.

V Čechách byl zmatek nad zmatek. Načelníci povstání spoléhali na cizinu, kteráž je v rozhodné chvíli opustila; jenom Bethlen Gabor zrušiv učiněné příměří s králem Ferdinandem, dal se od stavův uherských na sněmě báňsko-bystřickém 25. srpna r. 1620 za krále uherského prohlásiti a poslal 8.000 jezdců Čechům

[1]) Zprávy o bitvě na Bílé Hoře jsou hojné, podané od obou válčících stran. Gindely vydal sbírku těchto zpráv (počtem 44) r. 1877 pod názvem: „Die Berichte über die Schlacht auf dem weissen Berge bei Prag" v „Sitzungsberichte" Vídeňské Akademie věd. Nejlepší dílo o této bitvě podal Dr. Julius Krebs.: „Die Schlacht am weissen Berge bei Prag. Breslau 1879. Výborný jest článek: „Bílá Hora" v Ottově Naučném Slovníku IV. 42—49 s mapkou bojiště. — Cenná jest práce Dra Václava Řezníčka: „Bílá Hora." V Praze 1895 2 sv. v „Modré knihovně", kde p. spisovatel líčí neohroženě a nestranně na základě pramenů proti běžným předsudkům schátralost, sobectví a nevlastenectví odbojných protestantských stavů, krále Fridricha a německých cizáckých generálů stojících v čele českého vojska. — Podobně činí můj bratr Dr. Jan Kryštůfek ve svých „Dějinách nové doby" sv. IV. ve stati: „Mravný a politický úpadek národa českého" (1526—1648) str. 241—299. — Dr. Ant. Gindely: Geschichte des 30jährigen Krieges in 2 Abteilungen. Prag. 1869—1880. I. Abteilung. 1618—1621. Der böhmische Aufstand u. seine Bestrafung. — Týž „Dějiny českého povstání léta 1618. V Praze 1870—1880 4. sv. Můj článek: „Bitva na Bílé Hoře" ve „Sborníku Historického kroužku při Vlasti v Praze" 1904. Srov. též články Krojherovy ve „Sborníku Hist. kroužku" z r. 1893 a 1894: „Bylo-li porušení majestátu příčinou českého povstání?" a „Nevlastenectví českých stavů nekatolických v době předbělohorské."

ku pomoci. Vévoda Maximilian a Buquoy vtrhli se svými voji do Čech a přibyli 22. září r. 1620 do Budějovic, kde je císařský velitel Marradas, jenž v letě r. 1620 dosti šťastně s Mansfeldem vedl drobnou válku, s vojenskými poctami přijal. Český vrchní vůdce Anhalt přikvapil 25. září do Jindřichova Hradce, ale nespěchal za spojenci, aby se jim na paty zavěsil a v dalším postupu bránil, nýbrž bočním pochodem ustupoval k Táboru a Milevsku, aby chránil Prahu proti překvapení. Dne 24. září opustili spojenci Budějovice; Buquoy dobyl Prachatic, Maximilian Vodňan; spojili se před Pískem, kterého 30. září dobyli. Od Písku táhlo oboje vojsko k Plzni, k níž přitrhlo 8. října. Tu zradil Mansfeld českou věc, přijal z pokladny Maximilianovy 100.000 zlatých a slíbil neutralitu. Teď měli spojenci záda svobodná.

O zradě Mansfeldově zvěděli Anhalt i král Fridrich, a Mansfeld vymlouval svá vyjednávání s nepřítelem, jako by se byla stala pouze na oko a na jeho oklamání. Ano, byl ještě tak drzý, že se osobně odebral ku králi do Rokycan, dělal uraženého a žádal za propuštění, které mu král sice dal, ale mělo se státi skutkem, až by dostal dlužný žold a služné. Zpráva o této zradě dostala se rychle do Prahy; a tu manželka nejvyššího purkrabí pražského Bohuchvala Berky napsala ji na lístek a poslala svému choti na českou kancelář, kde se konala důležitá porada. Hrabě Thurn byl právě radě nejvyšších úředníků přítomen, když dostal lístek od nejvyššího purkrabího ku přečtení, i hájil zrádce v ten smysl: »Nejlépe by bylo, aby ženy kužel a jiné své práce ženské spravovaly, zanechajíce starostí o věci vojanské na straně. Co se Mansfelda tkne, praví o něm, že jest to kavalír poctivý a válečník prozřetelný, pročež aby ho ani nejv. purkrabí ani nejvyšší úředníci zemští v žádné domnění scestné nebrali a tím pokřikem obecným myslí svých nekormoutili. Nebo co se tu koli od tohoto hraběte děje, to vše s volí a vědomím J. M. Královské a k dobrému jich všech od něho předsevzato jest.«[1])

České vojsko pod Anhaltem překročilo Vltavu a bylo 5. října v Bělčicích. Sem dostavil se do českého tábora král Fridrich, avšak jeho přítomnost nenadchla nijak vojska. Anhalt maje stále na zřeteli Prahu a nepřítele, položil se u Rokycan. Od Plzně dali se spojenci na pochod k Touškovu, Plasům, Královicům a Rakovníku, aby se velikým obloukem dostali ku Praze. Anhalt poznav úmysl nepřítelův, táhl k Mýtu, odkudž král pod ochranou jízdy nejvyššího strážmistra Bubny na kratinký čas do Prahy od-

[1]) Skála l. c. IV. str. 320—321.

cestoval. Dne 25. října byl Anhalt v Unhošti, jsa připraven nejen poskytnouti pomoci Rakovníku, ale i zaskočiti cestu nepříteli ku Praze; dne 26. přitáhl do Strašecí, kde zvěděl v noci na 27., že katolické vojsko chce podniknouti útok na Rakovník, i vypravil hned oddělení vojska, aby jistou důležitou posici půl hodiny západně od Rakovníka ležící obsadilo. Potom přitáhla ostatní armáda. Sotva se v Rakovníku a kolem něho uhostila, spatřila Bavory. Král vrátil se odpoledne 27. října z Prahy a byl hned přítomen první vážné potýčce. Několik dní byly u Rakovníka sváděny nerozhodné potýčky. Maximilian a Buquoy poznali, že české vojsko má velmi pevné postavení, jest dobře ohrazeno, a útok na ně že by byl velmi nejistý a s velkými ztrátami spojen; i rozhodli se, že je obejdou a přímo potáhnou na Prahu. Dne 5. listopadu vyrazili spojenci od Rakovníka ku Praze po silnici; vojsko bylo dobré mysli a vlající prapory a lesklé zbraně poskytovaly nádherný pohled na ně. Mezi 1. a 2. hodinou odpoledne 5. listopadu zpozorovali Čechové odchod nepřátelův. Král Fridrich svolal hned válečnou radu svých generálů; Anhalt mínil správně, že nepřítel má namířeno přímo na Prahu, proto že třeba jest hned se dáti na pochod a jej předejíti. Jemu odporoval starší Thurn, tvrdě, že nepřítel netáhne ku Praze, ale chce se zmocniti okolních měst, pročež že dlužno jest hájiti okolní krajiny. Nestalo se žádné usnesení; k večeru od uherských harcovníků přišly zprávy, které zapudily každou pochybnost o nepřátelském pochodu na Prahu. Ještě v noci 5. listopadu odtáhl Thurn se svým plukem do Prahy, neodpočinuv si na cestě. Ráno dne 6. listopadu vypravil se za ním Anhalt s ostatní armádou. Císařští postupovali po silnici, Čechové neschůdnými cestami, hlavně lesy, po jejich pravé straně, a jejich pochod podobal se jaksi útěku. Bavoři ukořistili na cestě 30 vozů se spíží a pobili 200 Uhrů, kteří je kryli. Rychlým pochodem podařilo se Anhaltovi předstihnouti spojence o půl dne. Dne 7. listopadu v poledne vystoupila jízda mezi Družcem a Unhoští na širé pole a čekala několik hodin na pěchotu. Byli od Prahy vzdáleni asi dvě míle a po nepříteli nebylo ani stopy. Král opustil zde vojsko, aby v Praze pozdravil anglické vyslance a postaral se o peníze a potraviny. Anhalt kladl mu na srdce, aby opatřil potřebný materiál pro opevnění Bílé hory. V patách českého vojska byl Maximilian s Bavory, přehlédl zde s jistého vršku české vojsko, které v bitevní šik bylo sestaveno, a chtěl zde nedaleko Unhoště svésti bitvu; ale uplynulo poledne, císařští nedostavili se v čas, a Maximilian se samotnými Bavory nemohl se

odvážiti bitvy. Nežli nastala noc, poslal Anhalt 500 mušketýrův obsadit můstek přes Letovický potok v Ruzyni, a české vojsko odešlo z ticha o 8. hodině večer 7. listopadu a maskovalo velmi dobře na chvíli svůj odchod vydržovanými ohni. Uhři zapalovali na cestě vesnice, jejichž plameny osvětlovaly noc nepřátelskému vojsku za nimi táhnoucímu. O 1 hodině v noci dostalo se české vojsko na Bílou horu, velice unavené; mnozí vrhli se na zemi a usnuli. Pražané spali spokojeně; pro uvítání vojska nestalo se nic; pro opevnění Bílé hory nehnula se ani jedna lopata; nebylo zde peněz na vyplacení žoldu vojsku zadrženého. Čeští generálové nevěřili v možnost bitvy, znajíce opatrné válčení Buquoyovo, který se neodváží bitvy s unaveným vojskem proti nepříteli na hoře dobře postavenému.

Uhři a část německé jízdy v českém vojsku, kterým se nechtělo v noci mezi 7. a 8. listop. stoupati na horu, usadili se na patě Bílé hory ve vesnici Ruzyni. Buquoy obdržel o tom zprávu a vypravil proti nim osvědčeného burgundského plukovníka Gauchiera, pána z Marschau, v čele 500 jezdcův a 1000 mužů vallonské [1]) pěchoty. Gauchier přepadl Uhry, kteří pokojně dřímali a předními strážemi se nekryli, a porazil je; 200 mužů padlo, 1000 koní a mnoho pokladů, mezi nimi veliká železná pokladna naplněná dukáty, padlo vítězům do rukou. Uhři utíkali na Bílou horu. Hluk bitvy, hořící vesnice a zmatek utíkajících pobouřily český tábor, zmatek zmocnil se mnohých českých pluků, které s tíží upokojil kníže Anhalt. Český tábor zůstal již až do svítání v »bitevním šiku«. Bylo to zlé znamení.

Bílá hora jest výsočina, rozkládající se na západ od Prahy na levém břehu vltavském, jež na východ dosti příkře spadá horou Petřínem k Malé Straně a Smíchovu; k západu sklání se mírnějším svahem k Řepům, sráznější jest k jihu do údolí motolského a košířského. Má tři vyvýšeniny v rovné čáře běžící a údolími od sebe oddělené, z nichž oba severní pahrbky nižším skloněním, o něco vyšší jižní pahrbek silnějším skloněním jsou odděleny. V tomto sklonu jde teď z Prahy z bývalé Strahovské brány říšská silnice do západních Čech. Severní z oněch tří pahrbkův obsahuje ohrazenou královskou oboru, zvanou »Hvězdu« od loveckého zámečku českých králů, vystavěného ve způsobě šestihranné hvězdy. Tato část vrchu sklání se zprvu mírně, potom

[1]) Valloni (francouzsky Vallons) slují románští obyvatelé jižní Belgie a severní Francie, kteří mluví vlastním nářečím, ale ve veřejném životě užívají frančiny.

dosti příkře k potoku Letovickému a při něm ležící vesnici Ruzyni. Bílá hora nemá pro výstup vojska na ni nikde žádných zvláštních obtíží, vyjma místa jihozápadně od zámečku Hvězdy, kde mezi bojem stáli Bavoři. Od západu teče k Bílé hoře Letovický potok, který vznikaje z močálův u Litovic, béře se vedle Hostivic přímo východně k Bílé hoře a zabočuje náhle u paty Bílé hory k severovýchodu přes Liboc do šáreckého údolí, a padá u Podbaby do Vltavy. Tam, kde nedaleko Řep potok náhle svůj směr mění, jest přes něj můstek, který v této bitvě měl důležitý úkol. Jest to přechod, k jehož krytí poslal kníže Anhalt večer 7. listopadu 500 mušketýrův, a přes nějž potom české vojsko táhlo na Bílou horu. Dnes jest tento potok úzký, že jej lze překročiti, ale tenkráte byl bažinatý, porostlý rákosím a mnohem širší; netvořil sice žádné vážné překážky, přece však mohl zadržeti pochod vojska. Široké močáloviny táhly se po jeho obou březích k Řepům a Ruzyni, a toliko mezi Ruzyní a Bílou horou byl nevalně široký kus pevné půdy, kde bavorské vojsko prvně před bitvou se postavilo.

Tilly postavil Bavory v bitevní šik východně od Hostivic a kázal dáti se na pochod. Poznav, že přední stráže obojího vojska o můstek přes potok bojují, vypravil oddělení pěchoty svým ku pomoci, sám pak projel Hostivicemi, aby ohledal polohu místa. Za chvíli nařídil vojsku pochod skrze Hostivice. Když vyslaná pěchota se blížila k můstku, ustoupily roztroušené české stráže, kterými bylo asi oněch 500 mušketýrův, již asi bez posily ponecháni byli sami o sobě, na Bílou horu a zanechali jižní vršek, který se mírně a široce k Řepům kloní, volným. Velitel bavorského předvoje generální strážmistr svobodný pán z Anholtu překročil můstek bez odporu a zmocnil se onoho návrší. K jeho podpoře poslal Tilly lothrinský pluk pod velením plukovníka z Floreinville, který se usadil na špici onoho návrší poblíže kamenného lomu. Bavorský předvoj postoupil tím příliš daleko, a mohl býti od českého vojska zničen, kdyby jeho jízda byla proti němu statně zakročila, neboť vlastní bavorské vojsko nebylo se ještě v celku dostalo přes můstek, a císařští byli ještě vůbec daleko. Císařský podplukovník Edvard Geraldin upozornil vévodu Maximiliana na veliké nebezpečenství předvoje a mínil, že bude sotva uchráněn. Zatím přešli Bavoři můstek, ale neměli styku s císařskými. Tento stav nepřátelův s pováženim poznali moravští plukovníci Stubenvoll a Šlik a jeli k vrchnímu veliteli Anhaltovi,

který rozmlouval s Hohenlohem, upozornili jej na stav nepřítelův, a Stubenvoll žádal za dovolení, aby na něj mohl učiniti útok. Anhalt kolísal; ale Hohenlohe byl rozhodně proti tomu, aby bezpečná výšina byla opuštěna a do nížiny sestoupeno k útoku na Bavory, a odvrátil Anhalta od úmyslu učiniti útok na Bavory. Stubenvoll a Šlik navrátili se ke svým plukům na levém křídle. Hohenlohe odebral se ke svému jízdnému pluku a a dal před řadu prvního bitevního šiku postaviti tři děla, která začala palbu na předvoj Anhaltův a Bavory. Bavoři totiž přešli zatím můstek, ale místo na jižní vysočinu Bílé hory, kam měli namířeno, zabočili náhle na levou stranu příkrého úbočí, kde byli více kryti, neboť české dělostřelectvo začalo proti nim palbu, která však jim mnoho neuškodila, poněvadž rány šly velmi vysoko. Mezi tím přirazilo i císařské vojsko, které Buquoy v Hostivicích očekával, táhlo od Hostivic k Řepům, překročilo jako dříve vojsko bavorské můstek, a obě vojska spojila se okolo poledne, a nebezpečenství, kteréž jim hrozilo, pominulo.

Vévoda Maximilián svolal hned válečnou radu, má-li se bitva svésti čili ne. Učinil otázku k vrchnímu veliteli císařskému Buquoyovi, aby svůj úsudek pronesl. Buquoy nechtěl první mluviti, ale ponějakém zdráhání pronesl svůj úsudek v ten smysl, že není radno všechno dáti na jednu sázku, ale že by bylo vhodno táhnouti po levé straně nepřítelově údolím košířským ku Praze a vylákati jej takto z jeho výhodného postavení. S Buquoyem souhlasili jenom někteří císařští plukovníci. Vévoda Maximilián odporoval, jsa prý jist vítězstvím, s ním srovnávali se bavorští vůdcové Tilly a Anholt, kteří sami z Bavorů přítomni byli, a ještě někteří císařští. Ale Buquoy trval při svém názoru, aby se dali pochodem ku Praze. Mezi poradou navrátil se císařský podplukovník Lamotte z objížďky a podal potěšitelnou zprávu, že obhlédl postavení a zákopy nepřátelského vojska a shledal, že nejsou hluboké, že české dělostřelectvo při rychlém útoku jim neublíží; po pravé straně českého vojska že táhnouti nelze, poněvadž by levá strana spojených vojů byla vystavena českému dělostřelectvu; proto že nelze nic jiného učiniti nežli buď na nepřítele udeřiti neb zpět odtáhnouti. Tilly dokazoval nebezpečenství zpátečního ústupu před nepřítelem na jízdu tak silným. Konečně navrhl neapolský plukovník Karel Spinelli, aby se začala veliká potýčka a tak se poznalo, jak výhodné jest postavení nepřítelovo. Tu povstal generál karmelitánů Dominik Scalzo a Jesu Maria a vyzval nadšenými slovy válečnou radu, aby, jako nepřítel ve svou pýchu

doufá, tak oni veškeru důvěru v Boha měli a útoku se odvážili. Jeho slovo rozhodlo, i bylo usneseno, aby se svedla bitva*).

Po poradě odebrali se Buquoy a Tilly ke svým vojům, aby je v bitevní šiky seřadili.

*) Přítomnost P. Dominika, karmelitána, pokládají mnozí učenci za bajku, jako Dr. Richard Brendel, Dr. Julius Krebs a náš věhlasný Dr. Václav Řezníček; avšak nejnovějším badáním jsou jeho přítomnost ve válečné radě a veliký vliv jeho na její rozhodnutí dokázány. Srv. rozpravu Sigm. Riezlera: „Der Karmeliter P. Dominikus a Jesu Maria und der Kriegsrat vor der Schlacht am Weißen Berge.“ Sitzungsberichte der k. bayer. Akademie der Wissenschaften zu München. 1897 I. 423—444; dále rozpravu: „P. Dominik a Jesu Maria ve válečné radě před bitvou bělohorskou“ od Fr. Humberta Ravnikara, Ord. Praed. ve Štýrském Hradci, ve „Sborníku Historického Kroužku.“ V Praze, 1899, str. 13—25. — Některá svědectví uvedeme. Německé pokračování latinského „Diurnale rerum in bello catholicae unionis a Maximiliano I. gestarum, coeptum die 22. Junii 1620“ začíná 30. října a jde až do 21. listopadu; tato důležitá část, obsahující líčení bitvy bělohorské a válečné události, ale jenom do 9. listopadu, byla vydána tiskem pod jménem: Relation was massen den 9. tag diss Monats Novembris, lauffenden Jahrs 1620. Ihr Fürstl. Durchl. Hertzog Maximilian in Bayern, die Königliche Hauptstatt Prag in Böheimb widerumben erobert, und im Nammen Kay. Mt. eingenommen. Getruckt im Jahr Christi MDCXX.“ Tuto „Relaci“ podává Gindely z vídeňského státního archivu ve svých „Berichte“ pod jménem: „Gantzer Verlauf wie es mit Einnehmung Prags zugangen est.“

Císařští byli postaveni ve tři bitevní šiky; 1. bitevní šik: jeho jádro tvořily dva silné čtverce po dvou plucích pěchoty; první čtverec tvořily pluky Buquoy a Verdugo; vallonský pluk Verdugo tvořil pravé křídlo tohoto čtverce a Buquoy jeho levé pod velením podplukovníka z Heninu. Levý čtverec tvořily německé

Bericht VII. Tato relace byla v nejbližším okolí a k rozkazu bavorského vévody sepsána a náleží k nejdůležitějším pramenům té doby. Maximilian bděl sám nad tímto vydáním, jak tomu nasvědčují vlastnoruční jeho poznámky a doplňky.

Zpráva o válečné radě zní tam: „Als nun solches (das ganze kayserliche Volk) zu dem Bayrischen und beederseits armaden in bataglien gestellt worden, hat man von den modo die Schlacht zelifern deliberirt, bei welcher consultation allerlei bedenken in partem contrariam eingefallen, also das man stark im Zweifel gestanden, ob man schlagen oder auf Prag neben zur rucken und dadurch den Feind anos seinem Vortl, so er gehabt, bringen möchte. Es ist doch die Hauptresolution dahin gefallen, das man in Gottesnamen, als dessen sach u. ehr es berühre, demselben wie auch der billichen sach man trauen und aller lieben heiligen Fürbitt, als dero Octav man eben celebrire, sich getrosten, den Feind mit Ernst und resolut angreiffen solle. Und hat sonderlich P. Dominicus de Jeso Maria Carmelitanus (so proprio moto hinzue getretten und das er non rogatus sein Mainung sage, sich modeste entschuldigt) mit grosser efficacia urgirt, das man „das Vertrauen auf Gott setzen und dapfer angreiffen solle.“ (Viz tento text též ve „Sborníku Hist. Kroužku.“ 1897 str. 21, 22).

Svědek, o jehož pravdomluvnosti pochybovati nelze, jest v této věci sám vojvoda Maximilian, který se účastnil válečné rady před bitvou bělohorskou; praví v kanonisačních aktech o P. Dominikovi: „Cum porro Caesareus et foederis Catholici exercitus noster convenissent, ut hostem pro viribus quaereremus, cum denique sub ipsis Pragae moenibus assecuti sumus, ubi recusantibus magnopere nonnulis belli ducibus Martis aleam subire, ac de summa rerum decertare ne si vinci contigisset, Caesar de regnis suis ac provinciis periclitaretur in diversas semper sententias itum est. Quo cognito Pater accedit Concilium magnaque rogat humilitate ac modestia, sibi quamvis non vocato pauca liceat loqui, facta dicendi potestate ingenti spiritu, et ardore animi duces ad fiduciam in Deum et justam Causam hortatur et excitat atque ut confidant firmiter non defore sperantibus Dei gratiam ad consequendam victoriam. His verbis commoti sententiae contrariae Auctores reliquis accesserunt hostemque conjunctis viribus ac copiis invaserunt. Cum vero primus congressus anceps esset et dextrum nostrorum cornu jam cedere coepisset, illico Pater intimo cordis fervore inter uberrimas lacrymas Deum implorat, quo favente demum factum est, ut hoste repulso integra tandem obtenta fuerit victoria.“ Ap. Gindely: „Ein Beitrag zur Biographie des P. Dominikus a Jesu Maria, des Zeitgenossen der Schlacht auf dem weissen Berge“ v Archivu für öster. Geschichte LXV. 1883, str. 143; Sborník Hist. Kroužku 1897, str. 23.

K tomuto svědectví vévody Maximiliana připojují se dvě nová, která poprvé veřejnosti podal Riesler ve své svrchu uvedené rozpravě str. 435 sq. První jest od jesuity P. Buslidia, zpovědníka vévody bavorského, a jest

pluky hraběte Jana Filipa z Breuneru v levo a Rudolfa z Tiefenbachu v pravo. Z jízdy stálo v první bitevní čáře na levém křídle levého čtverce 8 setnin ve španělském žoldě stojícího pluku Dona Balthasara de Marradas, který dlel v Budějovicích, a na místo něhož velel podplukovník rozený Španěl z Biscaye Filip de Arey-

nadepsáno: Diarium castrense R. P. J. Buslidii anno 1620. P. Buslidius praví: „Quo facto dominus Tili judicavit procedendum statim esse et cum toto exercitu illius (hostis) confligendum. Retulit ad Serenissimum, qui ad radicem prioris montis erat cum comite de Buquoi, ubi duo aut tres globi ex tormento bellico non ita magno super caput meum, utcunque tamen alte transierunt, similiter aliquot super Serenissimi caput aut non longe, etsi paulo altius. Consultatum fuit, an justo proelio esset cum hoste confligendum, qui instructa acie in loco sibi admodum convenienti et septem bellicis tormentis idonee constitutis expectabat. Comes Buquoi negabat id faciendum, sed relicto illic hoste esse circumeundo montem Pragam versus tentendum. Serenissimo magis probatur contrarium, nihil tamen volebat concludere et decernere nisi ex sententia plurium belli ducum minorum, qui in concilium vocati erant, et nisi etiam Buquoi probaret. Itaque dum consultatio protaheretur, P. Dominicus de Jesu Maria, Carmelita reformatus, qui non longe aberat, non vocatus accessit ad concilium et in hanc sententiam locutus: Ego non vocatus accedo ad concilium et pronuncio esse omnino statim cum hoste confligendum in Deoque et D. Virgine et omnibus Sanctis, quorum octavam celebramus, confidendum esse, nos potituros victoriam etc. Quae tanto spiritu et vultus oculorumque immutatione dixit, ut statim omnes concluserint confligendum.“ (Viz tento text ve Sborníku Hist. Kroužku 1899 str. 23, 24.)

Druhé svědectví jest od P. Jeremiáše Drexelia, rovněž jesuity a dvorního kazatele bavorského, v „Diarium castrense“ R. P. H. Drexelii: Rex Bohemiae anno 1620, iter in Ried et inde Expeditio Serenissimi principis Maximiliani in Austriam superiorem, inferiorem Bohemiam.“ P. Drechsel praví: „Ideo Serenissimus noster cum ducibus deliberare coepit, num hostis hic loci et temporis aggrediendus, in qua consultatione variae occurrebant caussae non esse pugnandum, sed potius Pragam recte tentendum. Tandem tamen conclusum est certandum esse in nomine Domini et praesertim in octava Sanctorum omnium, quorum praesidio et suffragiis et cumprimis optimo Deo fidendum. Consultationis conclusionem confirmavit P. Dominicus de Jesu Maria Carmelita, qui non vocatus consultationem hanc accessit et, quod non rogatus venisset, modeste excusavit; dein Deo, inquit, fidendum et hostis audacter invadendus.“ (Viz tento text ve Sborníku Hist. Kroužku 1899, str. 24).

Srovnáme-li tyto dvě zprávy jesuitů se zprávou svrchu na prvním místě uvedenou: „Relation was etc., vidíme jakousi podobnost, tak že se lze domnívati, jakoby všechny tři zprávy z jednoho pramene prýštily. Tím pramenem může býti některý z bavorských vůdců, který v radě byl přítomen, neb jest to P. Dominik sám, což bude pravdě nejbližší, poněvadž P. Buslidius, ačkoliv jenom krátce, podává jeho řeč přímo.

P. Dominik byl ve válečné radě přítomen a měl na její rozhodnutí veliký vliv.

çagy y Avendana. Uprostřed mezi oběma čtverci stály 4setniny jízdy pod vedením Lacroixovým a 4 setniny německých jezdců pod velením hraběte Ferdinanda Helfrida z Meggau a Arnošta hraběte Montecuculi. Pravé křídlo prvního bitevního šiku kryly 4 setniny burgundského plukovníka Gauchiera a 6 setnin Waldsteinských jezdců, jimž veleli podplukovníci Lamotte a Torquato Conti. Jízda prvního bitevního šiku byla 1500 nebo 1800 mužů silna, a celý šik měl asi 4000 mužů.

Střední, 2. bitevní šik byl slabší; tvořil jej nejsilnější pluk katolického vojska, totiž neapolský, pod velením Karla Spinelli, a měl po obou stranách po dvou setninách jízdy pod velením Jana Krištofa svobodného pána z Löbelu.

Třetí bitevní šik byl napodoben prvnímu: pravý čtverec pěchoty tvořily pluky vévody Julia Jindřicha Sasko-Lauenburského a hraběte Jana mladšího z Nassavy; v pravo od nich bylo 5 setnin Dampierrského pluku, jimž velel bratr generála Dampierra, jenž padl pak 9. října r. 1620 před Prešpurkem. Levý čtverec tvořily pluk hraběte Otty Jindřicha z Fuggern-Kirchbergu a ještě čtyři jinak neznámé praporce; v levo stálo 5 florentinských setnin v žoldu velkovévody toskánského. Císařské vojsko, vyjma Poláky, bylo asi 12.000 silné. Tilly vytýká tomuto seřadění bitevnímu, že slabé pluky jízdecké byly v 15 menších odděleních o 2—3 švadronách rozptýleny a v tomto postavení nemohly velikého odporu činiti české jízdě na počet o mnoho větší a k tomu na vysočině postavené. Vůdcem prvního bitevního šiku učinil Buquoy Rudolfa Tiefenbacha, druhého a třetího Maximiliana Lichtensteina. Měli čtyři děla, z nichž dvě byla postavena před levým čtvercem [1]) prvního bitevního šiku a dvě o něco jižněji od pravého čtverce. S tímto rozestavením byl Buquoy za malou chvíli hotov.

Bavoři stáli na úzké prostoře mezi potokem Letovickým k Ruzyni a těsně mezi Bílou horou přímo proti nepříteli, a tvořili s císařskými úhel asi 150°. Pro úzkou prostoru byli seřaděni ve čtyři bitevní šiky. První tvořili v pravo vircburský pluk s plukovníkem Bauerem, v levo lotrinská pěchota s plukovníkem Floreinvillem; druhý jenom z jízdy utvořený měl tři oddíly, z nichž střední o 5 lotrinských švadronách zrovna ku prostoře mezi oběma pěšími pluky prvního bitevního šiku smě-

---

[1]) Čtverec, carré, sluje ve vojenství taktický tvar čtverhranný, v nějž prapory neb i celé pluky uvedeny byly.

řoval: pravý o 5 setninách s plukovníkem Kratzem ze Scharfensteina přesahoval přes pravé křídlo prvního šiku a přibližoval se k jezdcům Dona Balthazara v prvním císařském bitevním šiku; levý o 5 setninách pod velením podplukovníka pana z Eynettenu šel přes levé křídlo lotrinského pluku. Třetí bitevní šik tvořila pěchota a stála zrovna za jízdními oddíly druhého šiku: v levo pluky Schmidtův a Rouvilleův, ve středu pluk plukovníka Herliberga; v pravo pluky Hasslangův a Sulzův. Čtvrtý bitevní šik byl seřaděn vzhledem na prostory předcházejícího a tudy v jedné čáre s oddíly prvního šiku. Skládal se z jízdy: v levo stálo 6 setnin pod velením plukovníka Engelberta z Benighausenu, ještě dále na pravo přes první bitevní šik 3 setniny 25tiletého hraběte Gottfrida Jindřicha z Pappenheimu, který později stal se tak slavným. Bezprostředně v levo u posledního bavorského šiku ke břehům Letovického potoka stál »černý prapor« polských kozákův asi o 3000 koní pod velením Stanislava Rusinowského, 300 mušketýrů se setníky Robertsem a Jindřichem ze Saint-Julien a za nimi něco jízdy pod velením rytmistra Grüna vystoupilo již na část Bílé hory. Osm setnin velením hraběte Wartenberka a plukovníka Pettingera a 200 Poláků bylo ponecháno za můstkem, aby kryli tam zanechaná děla a vozy. Pro bitvu použito bylo 8 děl, která ve čtyřech bateriích po dvou dělech před bitevní šik byla rozestavena. Tilly chlubil se, že jeho jízdecké švadrony byly husté a velmi silné. Bavorsko-ligického vojska bylo 13—14.000 mužů. Veškeré katolické vojsko s Poláky bylo 26—28.000 mužů silné.

Maxmilian vydal heslo: »Sancta Maria« (Sv. Maria) a odebral se za bavorskou frontu k švadronám plukovníka Benighausena, kam se též Buquoy ve svém kočáře dal dovézti. Jeho zpovědník, irský jesuita Fitzsimon, předzpěvoval oběma vůdcům na počátku bitvy »Salve Regina«. Tiefenbach a Tilly odebrali se na svá křídla. Po celém katolickém táboře ozýval se válečný pokřik a panovalo nadšení. Vojáci posilňovali se jídlem a pitím, mnozí připravovali se k boji modlitbou, růžencem a zpovědí; jesuité a jiní řeholníci povzbuzovali nadšenými slovy vojíny proti bludařským Čechům. Aby vojáci ve vražedném boji se poznávali, měli kolem kloboukův a ramene bílé pásky. V posledních ještě okamženích pluk od pluku projížděl na koni mnich Dominik a Jesu Maria, mečem proti Praze a nepříteli mávaje a vzhůru vyzdviženým křížem žehnaje vojsku a napomínaje je k srdnatosti. Všichni stáli připraveni a čekali na heslo.

Co dělo se zatím v táboře českém? Jitro dne 8. listopadu bylo mlhavé. Vrchní vůdce Kristián Anhalt projížděl s Hohenlohem

vysočinu Bílé hory, aby ohledali místo. Oba usnesli se, aby vojsko bylo rozestaveno na vysočině od královské obory až ke spádu hory do motolského údolí. Potom rozestavil Hohenlohe jako polní maršálek (»maréchal général du camp«) se svolením vrchního vůdce vojsko. Délka průčelí rozestaveného vojska měla dle udání Anhaltova 3750 stop. Vojsko nestálo na samém okraji hory, ale bylo více pošinuto ku Praze, tak že bitevní šik z nížiny pod horou nemohl býti dobře viděn; za to zase mohli nepřátelé pohodlněji vystupovati na horu. Jednotlivé čety vojska byly 100—250 stop od sebe vzdáleny. Byly utvořeny dva hlavní šiky: před středem předního šiku asi na 200 kroků stály (1.) 4 setniny jízdy pod velením podplukovníka Streifa jako na stráži a k prvním potyčkám. Na pravém křídle I. bitevního šiku blízko zdi Hvězdy stály (2.) 4 setniny mansfeldské jízdy pod velením hraběte Styruma, a v levo vedle nich (3.) 4 praporce moravské pěchoty pod velením hraběte Jindřicha Šlika; pak vždycky více na levo (4.) 4 setniny jízdy slezské; (5.) opět 4 praporce Moravanů; (6.) 8 neplných setnin jízdy dolnorakouské pod velením podplukovníka Jana Bernarda z Hofkirchenu; (7.) 4 praporce pluku Hohenlohe; (8.) 5 setnin jízdy Hohenlohovy; pak (9.) 4 praporce pěchoty Hohenlohovy; (10.) setnina kr. tělesné stráže a 3 setniny českých jezdců; (11.) 9 setnin jízdy pod velením nejvyššího generálního strážmistra Jana z Bubna a hraběte Jindřicha Viléma ze Solmsu; a na nejkrajnějším levém křídle (12.) 6 praporců pěchoty pluku Thurnova. První bitevní šik měl 34 setniny jízdy a 22 praporce pěchoty v síle 7820 mužů.[1])

Druhý bitevní šik byl podobně sestaven. Pravé křídlo tvořilo (13.) 300 jezdcův uherských pod velením plukovníka Kašpara Cornise; (14.) 5 setnin moravské jízdy pod velením plukovníka Jana Stubenvolla; (15.) dva praporce pěchoty z Horních Rakous; (16.) 4 setniny jízdy mladého prince Kristiána z Anhaltu; (17.) pak následovaly 3 prapory pěchoty z Horních Rakous pod velením podplukovníka Gabriele Pechmanna; (18.) 3 setniny jízdy prince Kristiána z Anhaltu; (19.) 3 praporce pěchoty nejvyššího generálního strážmistra Kaplíře; (20.) 4 setniny moravské jízdy pod velením plukovníka Bořity; (21.) 3 prapory pěchoty zase Kaplířovy; (22.) 4 setniny jízdy moravské pod velením plukovníka Kaina; (23.) 3 prapory pěchoty zase Kaplířovy; (24.) 4 praporce pěchoty hraběte Thurna. Druhý bitevní šik měl 20 setnin jízdy a 17 praporců pěchoty v síle 5880 mužův;[2])

[1]) Krebs: l. c. str. 205.
[2]) l. c.

oba šiky měly dohromady 54 setniny jízdy a 40 praporců pěchoty. Kdyby druhý bitevní šik byl vstoupil v mezery prvního, byly by oba tvořily jednu dlouhou čáru. Počet vojska v obou bitevních šicích byl 14.200 s předvojem Streifovým.

Cornis, který místo raněného a v Praze ležícího generála Bornemissy měl vrchní velení nad Uhry, rozestavil je (25.) v síle asi 5000 v poloměsíci ve vzdálenosti 5—800 kroků za druhý (bitevní šik.

Mimo jmenované vojsko k bitvě připravené byly zde ještě 26.) jízdný pluk knížete výmarského, pěší mladšího Anhalta a setnina královské stráže počtem asi 1800 mužů, které Hohenlohe postavil do královské obory, vysokou zdí ohražené, a tím českou válečnou moc na počet slabou ještě více seslabil. Byla někde na bojišti ještě setnina vévody výmarského Viléma, asi 100 mužů silná, která chybí v plánč Anhaltově pro den bitvy.[1])

Sílu českého vojska udává vrchní velitel kníže Anhalt dne 15. října 1620 takto: Pěchota: 1. pluk Hohenlohův 2000 mužů v praporcích 8; 2. pluk Thurnův 2200 mužů v praporcích 10; 3. pluk Kaplířův 2400 mužů v praporcích 9; 4. pluk Moravanů 2000 mužů v praporcích 8; 5. pluk Anhalta Mladšího 1000 mužů v praporcích ?; 6. pluk Jana Arnošta z Výmaru 600 mužů v praporcích ?; 7. Setnina králova 200 mužů v praporci 1; 8. Hornorakušané 600 mužů v praporcích 5; úhrnem 11.000 mužů v praporcích 41 + ? — Jízda: 1. pluk Anhalta St. 500 m. v setninách 4; 2. pluk Hohenlohův 500 mužů v setninách 5; 3. pluk Anhalta Ml. 700 mužů v setninách 7; 4. setnina králova a výmarská 250 mužů v setninách 2; 5. jízda českých stavů 250 mužů v setninách 3; 6. družina generálního strážmistra Bubny 300 mužů v setninách 6; 7. družina Solmsova 250 mužů v setninách 3; 8. Slezané 300 mužů v setninách 4; 9. Rakušané 350 mužů v setninách 8; 10. pluk Stubenvollův 700 mužů v setninách 5; 11. pluk Bořitův 300 mužů v setninách 4; 12. pluk Kainův 300 mužů v setninách 4; 13. Mansfeldští 400 mužů v setninách 4; 14. Uhři 5000 mužů v setninách ?, celkem 10.100 mužů v setninách 59 + ?. Úhrnem 21.100 mužů, ale žold platil se za 30.680 mužů; jedna třetina žoldu zmizela v kapsách nepoctivých cizáckých generálův a majitelů pluků.

Česká armáda měla 10 děl, z nichž 6 větších rozestaveno takto: tři na náspu asi 200 kroků před pravým křídlem, jedna na nedokončeném náspu v pravo od jezdců Streifových, a dvě před

[1]) Krebs: l. c. str. 204.

levým křídlem. Ale při dělostřelectvu byl skoro výhradně venkovský lid náchylný k útěku. Asi uprostřed před jízdou Streifovou v levo byly dva náspy nedokončeny. Anhalt chtěl celý bitevní šik náspy ohraditi, ale neměl k tomu nářadí; bylo zde pouze 400 lopat a motyk, které si přivezli od Rakovníka; bylo sice pro ně posláno do Prahy, ale nežli přišly, byl již učiněn útok nepřátelských vojů.

Ve vojsku českém byla veliká nekázeň. Časně ráno odběhl značný počet mužstva z tábora do Prahy, aby se najedli a napili. Kdyby Anhalt nebyl dal zavříti pražské brány pro prosté vojíny, byla by více nežli polovice vojska utekla do pražských hospod; ale důstojníkům zůstaly brány otevřeny, z nichž někteří ani na bojiště se již nenavrátili. Oba pluky Hohenlohovy byly bez plukovníkův a podplukovníkův.

---

26. Bitva.

Když české vojsko sestaveno bylo v bitevní šiky, poslal okolo 8. hodině ranní vrchní velitel Anhalt pro hraběte Thurna staršího do Prahy, který za hodinu přišel a byl srozuměn se seřaděním vojska v bitevní šik, jak bylo učiněno. V českém táboře bylo ticho. Jenom dlouhá řada vojínů kopala příkop a nahazovala násep, který by chránil první bitevní šik před útokem nepřátel. Spižní vozy, jichž byla veliká hojnost, byly zavezeny za ležení až ku hradbám pražským, místo aby jimi český tábor byl ohrazen. Žádný polní kazatel neučinil křesťanské napomenuti k bojovníkům, aby svědomitě a neohroženě čelili proti nepříteli; žádný válečný pokřik nerozléhal se vzduchem. Velení českého vojska bylo německé. Jízdní poslové byli posláni do Prahy pro vojáky a důstojníky, kteří tam časně ráno odběhli, aby se dostavili na bojiště. Kolik se jich navrátilo, nelze říci; od obou pluků Hohenlohových, jízdného i pěšího, zůstali plukovníci i podplukovníci v Praze. Král Bedřich dával hostinu na hradě pražském na počest anglických vyslanců.

Bylo po poledni mezi 12. a 1. hodinou. Ranní mlha se ztratila. Buquoy po válečné poradě napomenul své důstojníky k udatnosti; Maximilian, jak řečeno, vydal heslo: Sv. Maria. Tiefenbach a Tilly odebrali se na svá křídla. Tiefenbach opakoval heslo a začala bitva. Vallonské pěší pluky Buquoy a Verdugo, jsouce provázeny jízdou Gouchierovou a kyrysníky Waldsteinovými, začaly vystupovati na

Bílou horu, jízda předstihla pěchotu a vrazila na jízdu stojící na levém křídle prvního bitevního šiku českého. Byly to tři setniny hraběte Jindřicha Viléma ze Solmsu pod velením podplukovníka Isselsteina a šest setnin generálního strážmistra Jana z Bubna: starší hrabě Thurn byl též přítomen. První srážka byla Čechům příznivá. Isselsteinští arkebuzíři[1]) drželi se statně, vystřelili na kyrysníky dobře obrněné a přinutili je k útěku, ale jsouce bez velení (snad byli Solms a Bubna 8. listopadu v Praze místo na bojišti) nepronásledovali utíkajících a ustoupili. Zároveň útočilo 6 švadron Bubnových na jízdu Gouchierovu, rozrazilo ji a uvedlo do zmatku, který zachvátil i první řady vallonské pěchoty. Tiefenbach poznal tento zmatek a poslal ku pomoci čtyři švadrony hraběte z Meggau. Jízda Bubnova nemohla tomuto nárazu odolati a počala couvati. Tu dostalo šest praporců starého Thurnova pluku v síle asi 1300 mužů rozkaz, aby stísněným jezdcům Bubnovým pomohlo. Zprvu postupovali srdnatě, ale 300—400 kroků před nepřítelem zastavili se rázem; jedni se obrátili a utíkali, druzí vystřelili do povětří, jiní do zadu; potom zahodili všichni zbraň a utíkali šmahem. Byl to nejstarší pluk vojska, na nějž všichni pozor měli.

Všichni účastníci bitvy, Anhalt, Thurn, přítel i nepřítel, pokládají tento zbabělý, ničím neodůvodněný útěk pluku Thurnova za první příčinu neštěstí českých zbraní. V okamžení bylo celé levé křídlo českého prvního bitevního šiku zmatenou hmotou a pole pokryto utíkajícími. Kníže Anhalt, který tu chvíli byl asi u jízdy Hohenlohovy, viděl »hanebný útěk« Thurnových praporců s velikým hněvem, ale nepozbyl vší naděje a pravil k Janu Albrechtu ze Solmsu: »Začátek jest s pováženou, ale všechno může ještě dobře skončiti.« Však nejbližší minuta zklamala ho. Spatřil, kterak čtyři setniny jeho vlastního pluku pod vedením podplukovníka Streifa, které několik set kroků v jako stráž a k prvním potyčkám postaveny byly před první bitevní šik, najednou sice útok učinily, ale hned na útěk se obrátily. Kníže vjel tryskem na ně a s mečem v ruce nutil je k obratu k útoku; rytmistři pobízeli jízdu k útoku, ale jízda rozprchla se za jejich zády. Posila, kterou poslal Tiefenbach pod velením hraběte z Meggau, vrazila na šest setnin Bubnových, kteréž útěkem pěchoty po levé straně a jízdy Streifovy po pravé ztratily veškeru zmužilost, daly se na útěk,

[1]) **Arkebuza** (francouzsky Arquebuse), hákovnice, byla palná ruční zbraň, která zúžením a prodloužením děla znenáhla v 15. století vynikla. Kdo ji nosili, sluli arkebuzíři (s českou koncovkou arkebuzníci), hákovníci. Byli jízdní i pěší arkebuzíři.

strhly s sebou setninu tělesné stráže postavenou vedle nich v prvním bitevním šiku a tři setniny českých stavův, jež neučinivše ani pokusu k útoku, daly se na útěk s takovým spěchem, jakoby o závod běžely s Thurnovým plukem. Levé křídlo prvního bitevního šiku bylo rozraženo a na divokém útěku prchalo skrze prostory druhého bitevního šiku, který při tom s místa se nehnul. Aby učiněná mezera byla vyplněna, byly proti nepříteli vyslány oba pluky Hohenlohovy: pěší a jízdní z pravého křídla prvního šiku. Ale ty měli prašpatnou pověst; po několika slabých pokusech, zadržeti nepřítele, daly se také na útěk. Ve zmatku prchajících a v hustých mracích střelného prachu, které se přes horu rozložily, přestalo od této doby na české straně veškeré vrchní velení. Jednotlivé pluky postupovaly proti nepříteli, kdy a kde se jim za dobré uzdálo. Poněvadž přes polovici prvního bitevního šiku zmizelo, vytáhl pěší pluk Kaplířův, rozdělený na tři oddělení po 800 mužích,[1]) z druhého bitevního šiku proti nepříteli; tři praporce držely se statně, ostatních šest dalo se na útěk. V malé půlhodince byla polovice kr. armády mimo Uhry v divokém útěku. Z českého vojska bylo ještě něco přes 6000 bojujících na místě.

V tomto smutném stavu zableskl paprsek naděje českému vojsku hrdinstvím mladého 21tiletého knížete Kristiána z Anhaltu, syna vrchního velitele, jenž se svojí jízdou asi 600—700 mužů stál v druhém bitevním šiku vedle pěchoty Kaplířovy a bedlivě sledoval boj tohoto pluku. Jsa v druhém šiku myslil, že má ještě dosti času; sotva jezdci na jeho rozkaz na kůň sedli, spatřil, kterak pěchota Kaplířova jest v plném útěku a pronásledována plukem nepřátelských kyrysníků. Hned jel k svému podplukovníku Wolfovi z Löbenu a po krátké rozmluvě s ním rozhodl se přispěti ku pomoci pronásledovaným druhům. Jeho arkebuzíři byli chatrně vyzbrojeni, málo kdo z nich měl přední a zadní brnění, kdežto nepřátelští kyrysníci, počtem skoro stejně silní, byli dobře obrněni. Princ oslovil své jezdce krátkou řečí, aby se čestně drželi, vytrhl se čtyřmi švadronami z druhého bitevního šiku a pádil tryskem na nepřátelské kyrysníky, kteříž upustili od pronásledování pěchoty Kaplířovy a zastavili se. Byl to španělský pluk Marradasův, jehož velitelem byl Filip z Areyçagy. Též princ rozkázal zastaviti a své ještě chybějící tři švadrony zavolati. Mezi tím poručil, aby nestříleli, až budou moci jistě pistoli nasaditi na odpůrce, neb až on sám vypálí pistoli na znamení k útoku. Však

[1]) Krebs l. c. str. 204—205.

týž rozkaz vydal i Filip z Areyçagy y Avendana: oba pluky stály proti sobě a dívaly se na sebe jako nejlepší přátelé. Konečně Wolf z Löbenu vystřelil a za ním rázem dobrým mířením arkebuzíři; prach přišel kyrysníkům do očí a palaše bily do nich tak statně, že se obrátili ve velkém nepořádku. Marně namáhal se velitel, pod nímž kůň byl zastřelen, jenž však hned na jiného sedl, a druzí důstojníci, aby jízda zastavila; pluk ztratil jeden prapor, jezdci Anhaltovi volali »Victoria« a chtěli s Anhaltem v čele pronásledovati nepřítele. Avšak Wolf z Löbenu jako zkušený voják spořádal nejprve švadrony, a pak pustili se s Anhaltem za nepřítelem. Mezi tím poslal Tiefenbach z 1. a 2. bitevního šiku císařských plukovníka Lacroixe a Löbela, každého se čtyřmi setninami jízdy, španělským jezdcům na pomoc, ale byli od Anhaltových arkebuzířů rozraženi a na útěk zahnáni a Lacroix padl. Anhalt hnal se ku předu a udeřil jako blesk na čtverec pěchoty, jenž skládal se z pluku Breunerova a Tiefenbachova na levém křídle prvního bitevního šiku císařských. Srážka byla hrozná; skoro polovice pluku Breunerova byla pobita a zraněna; z pluku, který čítal asi 800 mužů, bylo 150 mrtvých a 200 raněných; Tiefenbašští ztratili 40 mužů, plukovník Breuner byl zajat a tři praporce ukořistěny. Tiefenbachův pluk přišel do zmatku. Nebezpečenství bylo pro pravé křídlo císařských veliké, poněvadž se ještě Bavorům nepodařilo pro neschůdný, srážnější spád Bílé hory u obory královské opanovati pole. Proto mohl dostati Anhalt na pomoc 1000 mužů moravského pluku. Téhož času začali se též Uhři ukazovati na levém českém křídle, kteří posud nečinně stáli za druhým bitevním šikem. Kdyby tu chvíli byli s veškerou silou dolů s Bílé hory vrazili na císařský tábor, bylo by bývalo jeho pravé křídlo zničeno: však nestalo se to. Téže chvíle přiběhl jeden bavorský voják, a brzo za ním jiní prchající za zadní voj bavorského vojska ke kočáru, kde Buquoy seděl, se zprávou, že nepřítel vítězí. Jesuita Fitzsimon, zpovědník Buquoyův, předzpěvoval právě jemu a vévodovi Maxmilianu latinskou píseň: »Salve Regina«, k níž oba vůdcové odpovídali. Hned opustili oba vůdcové vůz a sedli na kůň, Buquoy u velikých bolestech, aby se k svému vojsku odebrali a k zmužilosti je nabádali. Tu přišla nová zpráva, že nastal obrat pro spojence. Buquoy posadil se zase do svého vozu, nezměniv obličeje. Pro české vojsko nastal hrozný obrat. Maximilian z Lichtensteina, velitel druhého bitevního šiku císařského, poznav nebezpečenství hrozící od Uhrů, kázal lehké jízdě polské, která stála za zadními

šiky císařských a bavorských, udeřiti na Uhry. Polští kozáci vrhli se, v obou rukou meč a úzdu od koně v ústech, za hrozného pokřiku na Uhry, kteří jejich útoku ani nevyčkavše, dali se na rychlý útěk. Část jich dostala se do blízkých vinic, kde musili s koní slézti a pěšky prodírati se keři, ale byli většinou pobiti. Cesta na Petřín byla poseta mrtvolami Uhrů. Poláci dohonili v pronásledování též zbytky vojska, které dřív uteklo, mezi nimi královskou setninu a části Kaplířova pluku, a porubali je bez milosrdenství. Část Uhrů dostala se šťastně do Motolského a Košířského údolí, a až k Vltavě, ale jsouce hrozným strachem zachváceni, vrhli se do řeky, kde se jich na sta utopilo. Poláci ukořistili nesmírné množství koní, kolem 5000; mnohý polský kozák vedl si šest až 10 koní kořistí. Třetí den odevzdali rytmistři Strojnowski i Sulmirski Buquoyovi a vévodovi Maximilianu 52 prapory, mezi nimi veliký královský prapor Bedřicha V. ze žlutého aksamitu se zeleným křížem a hrdým nápisem: »Diverti nescis.« Poláci neměli skoro žádných ztrát.

I na levém křídle nastal nešťastný obrat Čechům. Anhalt nedostal posil. Tilly, jenž stále stál v čele svého vojska, poznal zmatek císařských na tomto křídle, odebral se tam osobně a poručil bavorskému plukovníku Kratzovi ze Scharfensteina, aby se svými pěti švadronami učinil útok na Anhalta. Nežli ještě přišla pomoc od císařských, udeřil Kratz s takovou rozhodností a statečností v pravý bok Anhaltových jezdců, že je rozrazil a zahnal a jeden praporec ukořistil. Kníže Kristián Anhalt, jenž již před tím z povrchní rány na prsou silně krvácel, byl opět od mušketýra střelen do pravého ramene, upustil meč, klesl s koně, a byv po bitvě nalezen, padl do zajetí. Poslední odpor Čechů zmizel na tomto místě. Na místo dostavili se zase Marradasovi jezdci, kteří se opět seřadili, dále nově uspořádané švadrony Lacroixovy a Löbelovy a 300 neapolských mušketýrů, které z vlastního popudu ze svého pluku poslal Spinelli. Breuner byl osvobozen a ztracené prapory zpět dobyty. Čtyři praporce Moravanů spěchaly sic Anhaltovi na pomoc, ale na cestě vrazily na Vallony, kteří zatím děla levého křídla českého dobyli, a byly od nich po krutém boji vrženy na zbytek českého vojska na pravém křídle.

Té doby meškal vrchní vůdce český Anhalt na pravém křídle zbývající české armády, která hájila prostřední výšinu Bílé hory a nížinu ke zdi královské obory proti Bavorům, kteří pro sráznější sklon hory a vydatnou střelbu s dělového náspu a z pušek pěchoty nemohli zde opanovati pole. Mansfeldova jízda pod velením hraběte

Styruma a moravská pod velením podplukovníka Stubenvolla šťastně udeřila na bavorskou pěchotu; Anhalt kázal osmi neúplným setninám Dolnorakušanů pod velením podplukovníka Hofkirchena a třem stům Slezanův učiniti útok na nepřítele; zadrželi sice na chvíli Bavory, jichž některé oddíly po srázném sklonu nazpět utíkaly, ale nemohli již přesile odolati i byli rozprášeni. Hofkirchen byl těžce raněn, padl do zajetí a zemřel ještě v noci na 9. listopadu. Tuto chvíli utekl vůdce Uhrů Cornis, jenž stál jestě se 300 Uhry u zdi obory.

Vrchní vůdce Anhalt, maje kolem sebe ještě jenom 16 jezdců̊v, ujížděl po silnici ku Praze, aby se zachránil. Matyáš Thurn a Hohenlohe utekli již dávno. Na bojišti zbyly ještě moravský pluk pod velením hraběte Jindřicha Šlika, pět horno-rakouských praporců pod velením podplukovníka Pechmanna a čtyři praporce Thurnova pluku pod velením Bernarda Thurna, syna Jindřicha Matyáše Thurna, kteří mezi bojem z nejkrajnějšího levého křídla ustoupili na pravé křídlo k oboře. Mezi nimi byl též vévoda výmarský Vilém, jenž se statně držel, tak že mu kyrys na prsou byl prostřelen a přilbice dělovou kulí s hlavy sražena. Proti přesile utekli první Hornorakušané a za nimi pluk Thurnův i se svým velitelem mladším Thurnem; zbyli pouze Moravané se Šlikem. Když císařští učinili vhodný obrat, byli Moravané se tří stran sevřeni: na jih a západ nepřítelem, na sever zdí král. obory, a pouze na východ měli otevřenou cestu do Prahy, kterou však hned ohrožovaly oba vallonské pluky. Proto, aby alespoň záda měli kryta, ustoupili do nížiny, která se rozkládá podle obory do Ruzyně. Vilém Verdugo odevzdal svůj vallonský pluk péči barona Henina, velitele druhého vallonského pluku, a odjel k jízdě Löbelově, která pronásledovala utíkající královské vojsko. Verdugo a plukovník Löbel se svou jízdou udeřili na Moravany, ale byli od nich ostrým ohněm uvítáni. Oba poznali, že s jízdou na tak nepříhodném pro ni místě nic nepořídí, i poslali pro pěchotu. Maximilian z Lichtensteina poslal jim na pomoc 300 Neapolitanů, kteří se vrhli s velikou rozhořčeností na Moravany. Nastalo kruté vraždění, muž bojoval proti muži. Největší část Moravanů padla u zdi obory; bylo 10—12 mrtvol na sobě, málo jich, mezi nimi Šlik s mečem v ruce, bylo zajato. Přemožením Moravanů skončila vlastně bitva. Posádka v královské oboře, jsouc dosti četna, mohla se ještě delší dobu brániti, ale klesla úplně na mysli. Někteří přelezli vysokou zeď a utíkali, kam mohli; jiní vykoupili si život, volajíce: »Milost, milost«; ale přečetní byli od Neapolitanů rozzuřených

z krutého boje s Moravany bez milosrdenství porubáni. Úzkost uzavřených byla vně zpozorována. Setník Merode de Warroux upozornil Buquoye na jejich hrozný stav, a byl od něho s 200 mužů poslán, aby vraždění učinil konec. Avšak ještě před tím poslali uzavření k vévodovi Maximilianu prosit za pomoc. Když se Merode dostavil do obory, byl již učiněn konec vraždění. Druhá královská setnina v lesklém brnění byla celá rozsekána. Císařští vedli si po jednom i více zajatých jako válečnou kořist pro výkupné. Všech zajatých bylo asi 500. Praporů bylo 14—16 na jednu hromadu naházeno. Byla druhá hodina odpoledne; bitva, trvavši půl druhé až dvě hodiny, dokonávala. Porážka českého vojska byla úplná a hanebná. Nebyla to bitva, ale útěk, vyjma hrdinství Anhaltovo a Moravanů; hned na počátku bitvy utekly celé pluky, téměř ani nevystřelivše. Porážka českého vojska jeví se tím hanebnější, že bitvy súčastnilo se jenom asi 8000 mužů ze spojeného vojska: třetí bitevní šik císařských nepřišel vůbec do ohně; z bavorského vojska byly v bitvě: pět švadron pod velením Kratzovým a vircburský pluk s plukovníkem Breunerem, snad též lotrinský a Herliberský pluk.

Po ztrátě bitvy ujížděly spižní vozy s Bílé hory na Hradčany s takovým spěchem, že veliká část jich se převrhla a nakupila se jako hradba před Pohořeleckou branou. Mezi vozy byl též ambulanční kancelářský vůz knížete Anhalta, z něhož odpůrci ukořistili část akt, jež knížete a unii evangelickou kompromitovala; zbytek z nich nalezl se později na Pražském hradě. U jednoho převrženého vozu nalezl jeden vallonský mušketýr podvazkový řád českého krále, který se cenil na 15.000 zlatých, a za bohatý dar přenechal jej vévodovi Maximilianu.

Král Fridrich neměl ani tušení, že bitva na Bílé hoře zuří, dával hostinu na počest anglických vyslanců Vestona a Conwaye, poslaných k němu od jeho tchána anglického krále Jakuba I., a projevoval mezi hostinou názor, že oboje vojsko bitvy nepřijme. Když již české vojsko bylo na útěku, přinesl první na hrad pražský zprávu o bitvě Ondřej z Habernfelda; hostina byla přerušena, král sedl na kůň a jel s 500 jezdci k Pohořelecké bráně. U domu »u zlaté koule« přihnali se na uřícených koních králi naproti kníže Kristián Anhalt, Hendrych Matyáš Thurn a Jiří Hohenlohe a zvěstovali mu, že bitva jest ztracena. Král dojel až ke bráně, vystoupil na hradby a viděl útěk a zmatek svého vojska. Sestoupil s hradeb, a Ondřej z Habernfelda kázal otevříti bránu, aby prchající mohli se zachrániti. Anhalt snažil se o to, aby

utíkající postavili se na hradby k obraně města, ale pouze šest mužův uposlechlo hlasu vrchního velitele. Král, vida marné namáhání své, poslal svého štolbu Obentrauta ku královně Alžbětě, aby se pro svou bezpečnost odebrala na Staré město. Královna nechtěla z prvu tomu věřiti, ale když spatřila svého manžela a prchající generály, poznala veškeru tíhu neštěstí. V největším spěchu sebrali korunu, klenoty a svatováclavský archiv a odjížděli ve vozích: král, královna, jejich synek a dvořanstvo přes most na Staré město. Král ubytoval se v nárožním domě Langenbruckově naproti kostelu jesuitskému u mostu. Obávaje se však, že by zde hned za vodou nebyl v bezpečnosti, přestěhoval se do domu primátora Starého města Valentina Kirchmayera. Koruna, říšské klenoty a archiv byly složeny na staroměstské radnici. Kníže Anhalt, Thurn, Hohenlohe a jiní čeští vůdcové radili se celou noc v domě Jana Jezbery, co by bylo činiti; má-li se hájiti Praha či má-li král opustiti království. Mezi nimi a bytem královým prostředkoval Krištof z Dohny. Aby nabyli času, poslali angličtí vyslanci ještě večer 8. listopadu a pak časně ráno 9. list. listy vévodovi Maximilianu do Hvězdy, kde tábořil; ale do 9. hodiny nedostali odpovědi. Bylo rozhodnuto, aby král z Prahy prchl. Dne 9. listopadu po 9. hodině bylo zapřaháno do vozů; královna se synkem vstoupila do kočáru, král vsedl na kůň, a dlouhá řada vozů s dražšími věcmi královského dvora, nejvyšších zemských úředníkův a cizích šlechticů hnula se, jsouc doprovázena 300 jezdci, ke bráně »Horské«, která byla zavřena. Poslali pro městského hejtmana, aby ji otevřel. S hejtmanem dostavila se městská rada, s kterou se král krátkými slovy rozloučil. Lid, který se zatím shromáždil, pohlížel divně na hanebný útěk; jedni láli, jiní hořekovali, jiní vyhrožovali, a kdyby se byl král o hodinu opozdil, nebyli by ho snad ven pustili. Nejvyšší zemští úředníci Bohuslav Berka a Václav z Roupova konejšili lid a předstírali, že krále pouze za bránu vyprovodí a se navrátí — ale nevrátili se již. Za chvíli odjížděl smutný průvod: král, Anhalt, oba Thurnové, Hohenlohe, tři vévodové výmarští, oba angličtí poslové a jiní. Král přenocoval v Nymburce a dostal se 17. listopadu přes Kladsko do Vratislavě.

Zbabělci ujeli a zanechali národ jeho osudu. Česká protestantská politika dopracovala se tohoto konce.

Téhož dne 9. listopadu vtrhlo císařské a bavorsko-ligické vojsko do Prahy; Buquoy vjel do města o 11. hodině, vévoda

Maximilian o 12. a oba vůdcové hned na cestě vykonali krátkou pobožnost v kostele kapucínském.

Počet padlých v českém vojsku udává se různě: dle Pešiny padlo 6000; dle spisu Fitzsimonova de proelio pragensi 5000, jiní jdou až na 9000; dle Balbina 6000; dle mladšího Anhalta a španělského vyslance Onata 5000; dle Albrechta z Waldsteina na obou stranách ne přes 800; dle listu vévody Maximiliana k papeži: několik tisíc (plura millia). Rozhodna jest zde zpráva Pavla Skály, že na rozkaz císařův »poslal kníže Karel z Lichtensteina přísežné osoby a hrobníky na Bílou horu, aby mrtvoly padlých pochovali a počet jejich poznamenali. Což když se stalo, složily ony osoby přísežně při úřadech, že těch pobitých nemnoho více než přes 1600 se shledalo a sečtlo«.[1]) Připočteme-li k tomu ještě mrtvoly Uhrův utopených, bylo mrtvých na obou stranách asi 2000.

Počet zajatých byl 6—700, mezi nimi 500 ve Hvězdě.

Praporů dobyli vítězové 131 kusů, dále 7 děl a 2 hmoždíře.

Císařští měli mrtvých přes 300, dvakráte tolik bylo asi raněných; obojích asi 1000.

Bavorů padlo dle vévody Maximiliana »sotva sto«, jeden ranhojič mluví o 350 raněných.

Mrtvých a raněných na straně české bylo nejvýše 3000, u katolického vojska nejméně 1500, z nichž dvě třetiny připadly na císařské a jedna třetina na Bavory.

---

27. Význam bitvy Bělohorské.

Po bitvě na Bílé hoře bylo v Čechách a na Moravě katolické náboženství obnoveno na základě zásady, kterou si protestanté sami zavedli: »Cujus regio, illius et religio« (čí kraj, toho i náboženství). Král Ferdinand II. vydal rozkazy, aby všichni jeho poddaní přijali katolické náboženství. Přečetní protestanté obrátili se, jiní prodali své statky a vystěhovali se do okolních protestantských zemí. Počítalo se 158 šlechtických rodů, panských a rytířských, a celkem 36.000 rodin, které se z Čech vystěhovaly a poněmčivše se, zahynuly v německém moři.

Porážka krále Fridricha a odbojných protestantských stavů na Bílé hoře řádným králem Ferdinandem II. a obnovení katoli-

[1]) L. c. IV. 384.

ckého náboženství v Čechách zachovaly Čechy při jejich národnosti, že jsou dnes Čechy, Slovany. Kdyby byli zůstali protestanty, byli by dnes poněmčeni. Protestantství podporovalo znamenitě šíření němectví po Čechách. Dobře praví náš dějepisec Tomek: »Na venkově (mimo Prahu) utvrzovala se národnost německá zvláště příchylností Čechů k protestantskému učení, jehož kolébkou bylo Německo. Neboť přes zákony, kterým od starodávna bylo cizozemcům bráněno držeti zemské statky v Čechách, povolovalo se nyní (před bitvou bělohorskou) mnohým pánům protestantským z Němec, jmenovitě ze Sas, zakupovati se v pomezních krajinách, kdež od časů Otakara II. bylo obyvatelstvo německé po vsech a městech.« [1]) Fridrich Falcký, král zimní, přivedl s sebou tisíce Němcův a měl veškerý dvůr německý. Kdyby byl v boji zvítězil, byl by lutheránským Čechům vnutil své kalvínství a němectví. Čechové, chtějice se udržeti, byli by se musili stále opírati o protestantské Němce a se němčiti. Loupeživý král pruský Fridrich II., vtrhnuv do Čech, myslil, že zde najde plno tajných protestantů, od nich jako osvoboditel bude přijat a s jejich pomocí o Čechy oloupí řádnou královnu Marii Terezii, jak to učinil se Slezskem. Ale sklamal se; katoličtí Čechové nechtěli nic o něm a jeho Braniborcích slyšeti, stáli věrně ke své královně, nemohli býti zabráni a tajných protestantů nebylo mnoho. Jejich smýšlení bylo vlastizrádné. Na Opočensku hned při vpádu krále Bedřicha II. do Slezska zpívali sedláci veřejně při dělání panských dřev písničku:

»Brandenburku, podej ruku,
a my tobě více,
játra, srdce, plíce,
Brandenburku, podej ruku« etc. [2])

Proti tomu zpívali Čechové katolící, bojujíce za vlast a krále (Marii Terezii):

»Ach, matičko zle,
Braniborci zde.«

Když tajní protestanté se svou prosbou za náboženskou svobodu ke dvoru do Vídně byli odmrštěni, obrátili se v prvních měsících vlády císaře Josefa II. velezrádným a vlasti-

---

[1]) Děje království českého, 5. vyd., v Praze 1885, str. 263.

[2]) Sborník Historického kroužku při Vlasti. 1893 str. 114; Rezek: Dějiny prostonárodního hnutí náboženského v Čechách. V Praze. 1887, str. 107; Moje „Dějiny církve katolické ve státech Rakousko-Uherských.“ V Praze 1898. Díl I. str. 71. — Škoda, že pouze tento verš písně se zachoval.

zrádným listem na pruského krále Bedřicha II., jemuž byli hotovi zraditi české království.

Tento list zní: »Vašemu Královskému Veličenstvu padáme my chudí, utiskovaní a pro křesťanskou svobodu těžce týraní poddaní chrudimského kraje a jiných krajů nejponíženěji k nohám a opovažujeme se Vašemu Veličenství jakožto spravedlnost milujícímu a křesťanské náboženství vykonávajícímu nejmilostivějšímu potentátu (panovníku) nouzi svou a svých spolubratří v království českém, (kteří pro svobodu svědomí zajati a vázáni jsme) nejponíženěji před oči postaviti a spolu za právo a spravedlnost vroucně prositi. — Ano, nejmilostivější Monarcho, mezi námi staly se tak smutné případy, kterých bez slzí v očích vypravovati nemůžeme; neboť katolické duchovenstvo nakládá s námi jako vlci s ovcemi vázajíc jednoho po druhém z nás k vozu a strkajíc do nejohyzdnějších žalářů, ve kterých v řetězech a poutech na nejukrutnější smrt[1]) čekati musí, a to pro žádnou jinou příčinu, nežli proto, že vnitřním osvícením o hrubých bludech a o náboženství, kteréž apoštolským zásadám a pravému Bohu se protiví, dostatečně přesvědčeni jsme, a nechceme se, jak bohužel se již přihodilo, dáti zavésti jmenovanými falešnými proroky do pekelného vlčince (Wolfsstall) a zkaziti duši. Jakkoli jsme k Jejímu c. k. Veličenstvu nejponíženější žádost podali, byli jsme pod prázdnými a lichými záminkami odmrštěni a dostali resoluci, že svobodné Exercitium Religionis (vykonávání náboženství) nám povoleno býti nemůže. — Ano, od té doby počínají si Patres Missionarii (otcové missionáři) ještě o mnoho hůře, tak že nám od nich okolo 4.000 knih, kterých jsme ke vzdělání duší užívali, pobráno a okolo 300 spolubratří, u nichž takové knihy nalezeny byly, uvězněno nebo do Sedmihradska zavezeno bylo. Protož nejmilostivější a nejmocnější králi, nevíme, kam bychom se v této všeobecné tísni obrátiti měli, nežli pod mocné ochranné perutí Vašeho Veličenství a pro Boha prosíme, abyste naší utiskované svobody svědomí se ujati a jakožto hlavní kníže corporis Evangelicorum[2]) u našeho nejmilostivějšího

---

[1]) Že lhou, jest viděti z dekretu z 15. srpna 1775, který řetězy a pouta zakazoval a mírné chování k bludařům katolickému duchovenstvu přikazoval.

[2]) Protestantští říšští stavové učinili mezi sebou spolek: „corpus evangelicorum" (svaz evandělíků), aby mohli zájmy protestantské vydatně hájiti; škoda, že knížata katolická nevešla ve svaz katolíků: corpus catholicorum na obranu zájmův a prospěchů katolických.

císaře Josefa přimlouvati ráčil, bychom my a naši bratří v pokoji živi a šatlavy (Arrestas) prosti býti mohli.

Ale kdyby proti očekávání nejvyšší Vaší přímluvou se toho nedosáhlo: prosíme úpěnlivě, aby Vaše Veličenství jako právo a spravedlnost milující, ano čest Boží samu chránící král pro nás ubohé utiskované jako silný Gedeon povstal a na nepřítele Boží a pravého náboženství brannou rukou udeřil, k čemuž my svou veškeru podporu i s nasazením života nabízíme; ačkoli jsme malé stádečko a nikoli přes 20.000: doufáme přece, že Bůh sám za svou spravedlivou věc bojovati bude. Ach ano, veliký králi, těšíme se na milostivé Fiat (staň se); staniž se jenom brzo; pak zapějeme se svými vyproštěnými spolubratry ve svých kostelích radostné Hosanna a nepřestaneme se modliti, aby veliký Bůh Vašemu Královskému Veličenství a nejvyššímu žezlu Vašemu veškeré království české podrobiti ráčil.

Tak neračte zamítati naše nejpokornější prosby, ano spravedlivou žádost Boží; mějmež a obdržmež Vašimi vítěznými zbraněmi svou uraženou svobodu náboženskou, aby Vaše Veličenství jednou korunu nebeskou po boji obdrželo, a my těšili se svobodě, která ve Vašich zemích již jest, a čekáme to v nejponíženější naději. Všichni obyvatelé Chrudimského kraje a ostatních krajů.« [1])

Tak volali tajní protestanté nejurputnějšího nepřítele koruny české do Čech, a byli hotovi zraditi slavné království české a vydati na pospas nejlitějšímu jeho nepříteli a nepříteli Slovanstva vůbec. Kdyby protestantská politika v Čechách byla se kdy zdařila, bylo slavné království české dnes německou provincií s poněmčilým obyvatelstvem. Že pak slavné to království jest české, za to jest děkovati katolické církvi, tomu, že Čechové jsou katolíky.

Co by dnes z Čechů pod vládou pruskou bylo, vidíme jasně na Slezsku a Poznaňsku.

---

[1]) Viz jej v Hormayrově Taschenbuch für die vaterländische Geschichte. Neue Folge. 4. Jahrgang. München, 1833, v článku: „Die Wallfahrer und Deisten in Böhmen." str. 96—98: — dále v mém díle: „Dějiny církve katolické ve státech Rakousko-Uherských." V Praze 1898. I. str. 74—76.

Germanisace nemá svého původu v bitvě bělohorské. Neboť 1. obnovené zřízení zemské z r. 1627, které platilo až do r. 1848, stanovilo, že český jazyk jest předním jazykem zemským a němčina vedle něho se toliko do úřadů připouští: 2. česká dvorská kancelář a dvorská komora ve Vídni vydávaly k místodržitelství a ke komoře královské v Praze až do r. 1749 odpovědi po česku; teprve roku 1750 nastoupila zde místo češtiny němčina; touž dobou umíral jazyk český u desk zemských a manských na Moravě, totiž v Brně okolo r. 1730, v Opavě r. 1747, a u soudu manského v Kroměříži r. 1762; 3. obecné školy byly vesměs české až do roku 1774; na gymnasiích v městech českých vyučovalo se latinsky a česky, na universitě pražské latinsky.

To, co se jmenuje germanisace, začalo teprve za Marie Teresie a císaře Josefa II.

PŘÍLOHY.

I.

Majestát

císaře Rudolfa stavům pod obojí království českého na svobodné provozování náboženství daný.

My Rudolf Druhý, z Boží milosti volený Římský císař, po všecky časy rozmnožitel Říše, a Uherský, Český, Dalmatský, Charvatský a Slovanský král, arcikníže Rakouské, margkrabě Moravské, Lucemburské a Slezské kníže a Lužické margkrabě. K věčné paměti. Známo činíme tímto listem všem:

Jakož jsou toho všickni tři stavové království Našeho českého, tělo a krev Pána Ježíše Krista pod obojí přijímající, věrní Naši milí, na sněmě, kterýž léta Páně tisícího šestistého osmého, již pojminulého, v pondělí po neděli Exaudi na hradě pražském držán a téhož léta v pátek po památce svatého Jana Křtitele zavřín byl, při nás jakožto králi českém toho se vší ponížeností a poddaností snažně vyhledávali, aby při té obecní konfessí české, kterouž někteří augšburskou jmenují, na sněmě obecném léta 1575 sepsané a J. M. C. císaři Maxmiliánovi slavné paměti, pánu otci Našemu nejmilejšímu, podané (kteráž tak, jak jsme toho jistou zprávu vzíti, i také z psaní, vlastní rukou J. C. M. pána otce našeho nejmilejšího psaných, vyrozuměti ráčili, ano i některé hodné paměti při dskách zemských se vynašly, i hned tehdáž od J. M. povolena byla), i při tom mezi sebou v předmluvě též konfessí obsaženém porovnání, ano také při jiných svých, v témž sněmě zejména doložených a náboženství jich se dotýkajících žádostech zůstaveni byli, a též náboženství své křesťanské pod obojí volně a svobodně, bez překážky každého člověka, provozovati mohli, to vše aby od nás jim stavům dostatečně potvrzeno bylo, jakž týž artikul a žádost jich, do dotčeného sněmu a týž sněm ve dsky zemské do kvaternu sněmů obecních zeleného léta tisícího šestistého osmého v pondělí po neděli Exaudi pod lit. K. 8. slovo od slova vložený a vepsaný, to v sobě šíře obsahuje a zavírá: My pak, nemoha na onen čas pro jiné veliké potřeby, pro

kteréž tehdáž ten sněm rozepsán byl, kteréžto žádného odkladu trpěti nemohly, toho potvrditi, odkladu do budoucího sněmu ke čtvrtku před svatým Martinem tehdáž nejprv příštím terminovaného, k dalšímu těch věcí všech zavírání jsme milostivě žádati a mezi tím, dokudžby koli se to tak na sněmu obecním nevykonalo, je stavy pod obojí, aby své náboženství volně provozovati mohli a do vyřízení a na místě postavení téhož artikule k žádným artikulům, což by tak v proposicí od Nás stavům přednášeno bylo, přistupovati, je uvažovati, ani o nic jednati povinni nebyli, opatřiti ráčili. Podle kteréhožto předešlého zůstání sněmovního když sněm k témuž dni, totiž ke čtvrtku před svatým Martinem, položený z jistých příčin od nás odložen a potom jiný sněm ke dni úternímu po svatém Pavlu na víru křesťanskou obrácení mandátem naším rozepsán a na hrad pražský položen byl, a dotčení stavové pod obojí, podavše Nám znovu dotčenou konfessí a snešení své společné, nepřestávali toho při Nás, jakožto králi a pánu svém, netoliko skrze své snažné poddané a ponížené prosby, ale i skrze znamenité a vzácné přímluvy vyhledávati, abychom k žádosti týchž stavův pod obojí, věrných a milých poddaných Našich, milostivě povoliti ráčili. Majíce My o vše s nejvyššími úředníky a soudci zemskými a raddami Našimi království českého v Našem císařském a královském bedlivém uvážení, nepominuli jsme na poníženou a poddanou prosbu týchž pánův, rytířův, Pražan a jiných vyslaných z měst ze všech tří stavů království tohoto našeho českého, pod obojí tělo a krev Pána Ježíše Krista přijímajících a k též konfessí se přiznávajících, věrných poddaných Svých milých, všem třem stavům království tohoto věrným poddaným našim sněm obecní ke dni pondělnímu po neděli, jenž slove Rogationum, jinak křížová, léta tohoto tisícího šestistého devátého mandáty svými královskými rozepsati, na hrad pražský položiti a v týchž mandátích vůbec vyšlých mezi jinými to zjevně doložiti, že při tomto sněmu ten artikul o náboženství k zavření, na místě a na konci postavení, do proposicí sněmovní položiti, a kterak by všichni i jeden každý obzvláštně, jak strana pod jednou, tak i pod obojí, a kteříž se k též konfessí nám předešle od nich podané, přiznávají, náboženství své beze překážek a útisků ode všech lidí duchovních anebo světských vykonávati mohli, je v tom náležitě opatřiti chtíti ráčíme, jakž týž] mandátové Naši, jichž datum na hradě pražském v sobotu po neděli Jubilate léta tohoto tisícího šestistého devátého v tom artikuli to v sobě obsahují a zavírají. K kterémuž obecnému sněmu,

tak od nás rozepsanému, když jsou se všichni tři stavové poslušně a poddaně najíti dali, a My podle Naší milostivé zámluvy, v témž mandátu našem doložené, jsme v proposicí Naší sněmovní předně ten artikul o náboženství položiti ráčili, tu jsou všichni tři stavové sjednocení pod obojí žádost svou předešlou v spisu, Nám od nich podaném, obnovili a za dostatečné opatření i jim toho dskami zemskými potvrzení poddaně prosili.

I chtíce My tomu, aby v tomto království mezi všemi třemi stavy, jak s stranou pod jednou tak i často dotčenou stranou pod obojí, všemi věrnými milými poddanými Našimi, nyní i na budoucí časy všelijaká láska, svornost, pokoj a dobré srozumění k vzdělání a zachování obecného dobrého pokoje zůstávati, každá strana náboženství své, v kterém se spasení svého důvěřuje, volně a svobodně bez utiskování a všech překážek jedni druhých provozovati mohla, a aby se (jakož slušné jest) sněmovnímu snešení, léta tisícího šestistého osmého učiněnému, i také tomu mandátu našemu vůbec vyšlému (v kterémž jsme dotčené sjednocené stavy pod obojí, k též konfessí se přiznávající, za ty, kterýmiž jsou vždycky byli, totiž za Své věrné poslušné poddané pod milostivou ochranu Naši ke všem řádům, právům a svobodám tohoto království náležejícím, na kteréž se povinnost naše královská, práva a zřízení zemská vztahují, vyhlásiti ráčili a nyní vyhlašujeme) zadosti stalo: prohlédajíce jakž k dotčeným znamenitým přímluvám, tak i k mnohým a snažným prosbám týchž stavů pod obojí a k mnohým věrným a platným od nich Nám po všecken čas Našeho šťastného nad nimi kralování vskutku prokázaným službám z těch ze všech i jiných mnohých příčin s dobrým rozmyslem Naším, jistým vědomím, mocí královskou v Čechách, s radou nejvyšších úředníků, soudců zemských a radd Našich takto jsme ten artikul o náboženství při tomto nyní se na hradě pražském držícím sněmě obecním se všemi třemi stavy tohoto království ustanoviti, zavříti a je stavy pod obojí tímto majestátem Naším opatřiti ráčili a opatřujeme.

Předně jakož prvé to zřízením zemským A. 32 utvrzeno jest, co se víry dotýče, pod jednou spůsobou a pod oběma aby se neutiskovali, než spolu byli za jednoho člověka jako dobří přátelé, též strana strany aby nehaněla, to se při témž zřízení zemském v témž artikuli zouplna zůstavuje, a tím sobě obojí strany na budoucí časy zavázány jsou a býti mají, pod pokutami, týmž zřízením zemským vyměřenými.

A poněvadž strana pod jednou v tomto království náboženství své volně a svobodně provozuje, a strana pod obojí, k též konfessí české se přiznávající, jí v tom žádné překážky neb vyměření nečiní, aby tehdy v tom rovnost zachována býti mohla: protož jim k tomu povolovati moc a právo dávati račíme, aby i často dotčení i sjednocení stavové pod obojí jakž stav panský, rytířský tak i Pražané, Horníci i jiná města, s lidmi poddanými jich a summou všichni, kteří se koliv k dotčené konfessí české, někdy slavné a svaté paměti císaři Maximilianovi, pánu otci našemu nejmilejšímu, při sněmu obecním léta tisícího pětistého sedmdesátého pátého a nyní znovu nám podané (při kteréž je milostivě zůstavovati račíme), přiznali a přiznávají, žádného nevymiňujíce, tolikéž náboženství své křesťanské pod obojí podle též konfessí a svého mezi sebou učiněného porovnání a sjednocení volně a svobodně všudy a na všelikém místě provozovati a vykonávati, při víře a náboženství svém, též při kněžstvu svém a řádu církevním, kterýž mezi nimi jest anebo od nich nařízen bude, pokojně zanecháni býti mohli, a to až do křesťanského dokonalého obecného porovnání o náboženství v svaté Říši. A kompaktáty, již prvé na sněmu obecním léta tisícího pětistého šedesátého sedmého jminulými a z privilegium zemského i jinde vypuštěnými, se spravovati povinni býti nemají, nejsou a nebudou.

Dáleji také týmž stavům pod obojí tuto zvláštní milost činiti a jim všem třem stavům pod obojí, k též konfessí se přiznávajícím, konsistoř pražskou dolejší v moc a opatrování jejich zase dávati a k tomu milostivě povolovati račíme, aby též sjednocení stavové pod obojí touž konsistoř kněžstvem svým podle též konfessi a snešení svého obnoviti, a též kněžstvo, jak české tak německé, podle ní říditi dáti nebo řízené na své kollatury bez všelijaké překážky arcibiskupa pražského aneb kohožkoliv jiného dosazovati, přijímati; nicméně i akademii, od starodávna straně pod obojí náležející, kterouž jim stavům se vším jejím příslušenstvím tolikéž v moc jejich dávati račíme, tak aby ji muži hodnými a učenými osazovati, dobré chvalitebné řády nařizovati a nad tím obojím z prostředku svého osoby za defensory nařiditi mohli. Mezi tím pak, dokavadž by se toho koliv od nich nevykonalo, mají nicméně též stavové pod obojí všichni při tom, což svrchu psáno jest, aby náboženství své volně a svobodně všudy provozovati mohli, zouplna zanecháni býti.

A kolik koliv osob též sjednocení stavové pod obojí z prostředku svého za defensory nad touž svou konsistoří a akademií

pražskou z společného svého snešení ze všech tří stavů v rovném počtu nařídí a Nám je, jakožto králi a pánu svému, zejmena poznamenané podají, chceme a máme ty všecky osoby, kteréž nám tak poznamenané podány budou, žádného z nich nevypouštějíc a mimo tu povinnost, kteráž jim od stavů svěřena bude, jim žádných jiných povinností neb instrukcí nevydávajíc, ode dne podání nám téhož poznamenání ve dvou nedělích pořád zběhlých, k tomu potvrditi a je za takové defensory vyhlásiti. Paklibychom pro jiná zaneprázdnění naše neb jakékoliv jiné příčiny v tom čase svrchu oznámeném jich potvrditi nemohli a nepotvrdili, mají předce nad obojím tím za defensory zůstati, to vše říditi a konati moc míti, jakoby k tomu od Nás potvrzeni a vyhlášeni byli. A umřel-li by kdy který z nich, tehdy na místo toho z světa sešlého týž stavové pod obojí při tehdáž nejprv příštím sněmě budou moci jiného k těm živým pozůstávajícím voliti a přidati, což se i na časy potomní vždycky způsobem svrchu psaným jakž od Nás, dědiců Našich, a budoucích králů českých, tak i od nich, stavů a defensorů, říditi a konati má.

Jestližeby kdo také z týchž sjednocených všech tří stavů tohoto království pod obojí mimo ty kostely, a chrámy boží, jichž v držení jsou a kteříž jim prve náležejí (při nichž pokojně zanecháni a zůstaveni býti mají) ještě buď v městech, v městečkách, vesnicích neb kdekoliv jinde chtěl nebo chtěli víceji chrámů neb kostelů k službě boží aneb také školy pro vyučování mládeže vystavěti dáti: toho jakž stav panský, rytířský, tak Pražané, Horníci a jiná města všickni společně, a jedenkaždý obzvláštně, volně a svobodně každého času učiniti moci bude a budou bez překážky každého člověka všelikteraké.

A jakož v nejedněch městech Našich královských i J. M. císařové, jakožto králové české, z obojího náboženství, totiž pod jednou a pod obojí bydlejí, protož k tomu obzvláště chtíti a o tom poroučeti ráčíme, aby pro zachování lásky a svornosti každá strana náboženství své volně provozovala, kněžími svými se řídila a spravovala, a jedna strana druhé v jejím náboženství a řádích žádného vyměřování nečinila, provozování náboženství, mrtvých těl v kostelích a na krchovích pochovávání a zvonění nebránila.

Také již po dnešní den žádný jak z vyšších svobodných stavů, tak ani města, městečka i také sedlský lid od vrchností svých, ani žádného jiného duchovního ani světského člověka nemají a nemá od svého náboženství odtiskován býti a k nábo-

ženství strany druhé moci ani nižádným vymyšleným způsobem přinucován.

A že to vše, což svrchu psáno, od Nás pro zachování lásky a svornosti věrně míněno a nařízeno jest: protož přiříkáme slovem Svým královským, že též všickni sjednocení stavové tři království Našeho českého podobojí, k též konfessí české se přiznávající, nynější i budoucí potomci jich při tom při všem, což se svrchu píše, od Nás, dědicü Našich i budoucích králů českých zouplna, v celosti, bez přerušení zůstaveni a chráněni býti mají; nebo je také v tom ve všem při tom pokoji v svaté Říši o náboženství, jenž religionsfried slove, učiněném, jakožto přední úd svaté Říše zůstavujeme a zanecháváme, v čem se jim nemá od nás, dědicův Našich a budoucích králův Českých, ani od žádného jiného duchovního ani světského člověka překážky činiti na časy budoucí a věčné.

A proti tomuto výš dotčenému o náboženství učiněnému pokoji a jich stavů pod obojí od Nás stálému opatření žádná poručení a nic takového, což by jim v čem překážku neb změnění toho učiniti mohlo, od Nás, od dědicův Našich i budoucích králů českých, ani od žádného jiného vycházeti ani přijímáno býti nemá; a byť pak i vyšlo neb od kohokoliv přijato bylo, tehdy nemá to moci žádné míti, ani v té věci co buď právně anebo bez práva více souzeno aneb vyřknuto býti.

Za kteroužto příčinou předešlá všelijaká proti dotčené straně pod obojí a kteříž se k té konfessí české přiznávají, odkudkoliv vyšlá poručení a mandáty vyzdvihovati, mořiti, kaziti a v nic obracovati ráčíme, tak že to vše i nynější i předešlé jich stavů od nás potvrzení téhož artikule vyhledávání, a cožkoliv mezitím až posavád se zběhlo, není a býti nemá jim všem třem sjednoceným stavům tohoto království společně i obzvláštně k nižádné úhoně a ujmě jich dobrých pověstí a jakékoliv obtížnosti. Což jim také od Nás i budoucích králův českých ničím zlým spomínáno a zmařováno býti nemá, nyní i na časy budoucí a věčné.

Přikazujíce všem nejvyšším úředníkům, soudcům zemským a raddám Svým, též všem stavům a obyvatelům tohoto království, věrným milým nynějším i budoucím, abyste je pány, rytířstvo, Pražany a Horníky i všecka města, všecky tři stavy tohoto království, se všemi lidmi poddanými jich, a summou všecku stranu pod obojí, k též konfessí české se přiznávající, při tomto Našem opatření a majestátu v všech jeho artikulích, zněních a sentenciích zůstavili a chránili, žádných jim v tom pře-

kážek nečiníce, ani komu jinému činiti nedopouštějíce, pod uvarováním hněvu a nemilosti Naší. A kdožby se čeho toho koliv buď z duchovních anebo z světských lidí k přerušení tohoto majestátu dopustil, máme a povinni býti ráčíme s dědici a budoucími krály českými a s stavy tohoto království, k takovému každému jakožto rušiteli obecného dobrého pokoje hleděti a stavy při tom chrániti a obhajovati, tak i tím vším spůsobem, jakž artikul v zřízení zemském o obhajování země, řádu a práva vyměřuje

Naposledy přikazovati ráčíme větším a menším úředníkům desk zemských království Našeho českého, aby pro budoucí paměť tento majestát náš na relací sněmovní, kteráž při tomto sněmě ode všech tří stavů tohoto království k dskám zemským učiněna býti má, ve dsky zemské vložiti a vepsati, a potom tento original k jiným svobodám neb privilegiím zemským na Karlštejn položiti dali. Tomu na svědomí pečeť Naší císařskou k tomuto listu a majestátu Našemu přivěsiti jsme rozkázati ráčili.

Dán na hradě Našem pražském ve čtvrtek po svatém Prokopu léta Páně tisícího šestistého devátého a království Našich Římského třicátého, Uherského třicátého sedmého a Českého též třicátého čtvrtého.

Rudolf.

Adamus de Sternberg, supremus burggravius pragensis. Ad mandatum Sacrae Caesareae Majestatis proprium Paulus Michna.[1])

---

[1]) Slavata: Paměti I. 376—380.

II.

Porovnání

mezi stranou pod jednou a stranou pod obojí, učiněné bez ublížení majestátu a v dsky zemské do kvaternu trhového stříbrného léta 1609., v sobotu po svatém Jiljí O. 9. vložené, i také do knih nových konsistořských na listu 31. vepsané.

Artikul o náboženství.

Co se toho artikule o náboženství, kterýž na milostivou J. M. C. jakožto krále českého při sněmě, léta 1608. v pondělí po neděli Exaudi držaném, až do druhého sněmu k dalšímu všech těch věcí zavírání odložen byl, dotýče, poněvadž jest J. M. C. týž artikul se všemi třími stavy tohoto království na tomto sněmě zavříti a straně, pod obojí tělo a krev Pána Ježíše Krista přijímající, majestátem svým královským, aby své náboženství podle konfessí české J. M. C. podané a svého mezi sebou učiněného snešení a porovnání volně a svobodně beze vší překážky provozovati mohli, jisté opatření učiniti, též konsistoř dolejší a akademii pražskou s jejím příslušenstvím jim, stavům pod obojí, v moc a opatrování jich dáti ráčil, jakž týž majestát, na zvláštní relací sněmovní i ve dsky zemské vložený, kteréhož jest datum ve čtvrtek po svatém Prokopu léta přítomného 1609., to v sobě šíře obsahuje a zavírá: toho se při témž majestátu a opatření zouplna zůstavuje.

A jakož jsou se strana pod jednou s osobami stavů pod obojí volenými o to namluvili a snesli, že stavové pod obojí ji, stranu pod jednou, při jejich kostelích, službách božích, ceremoních, kollaturách, klášteřích, kollejích, výsadách, nadáních, desátcích, platích, případnostech, důchodích a starobylých řádích bez proměny v náboženství jich zcela a zouplna (nečinice jim v tom žádných příkoří a překážek), jakož i strana pod jednou je, stranu pod obojí, při kostelích jich, jakž která strana čeho až posavad v držení jest, zůstaviti chtějí a mají.

Též jestližeby J. M. C. jakožto král český na panstvích svých anebo kdo z vyšších stavů buď pod jednou neb pod obojí ráčil

chtíti nebo chtěli pro sebe neb lidi poddané své na faru a kollaturu svou kněze pod obojí takového, kterýžby od arcibiskupa pražského na kněžství svěcen byl, vzíti, aby to učiniti moci ráčil a mohl. Však co se měst pražských i jiných v tomto království dotýče, poněvadž jsou obce všech tří měst pražských i kněžstvo jich jako i jiná města u velikém počtu k týmž stavům pod obojí a k té konfessí přistoupili a se v tom ve všem s tím řádem, kterýž mezi nimi, stranou pod obojí, podle též konfessí jest a nebo ještě nařízen bude, říditi chtějí: z té příčiny aby potom v kterékoliv obci nebo osadě žádných roztržek nebo hádek nebylo, na tom jsou se mezi sebou namluvili: Jestližeby se v které obci nebo osadě ještě kdo nalezl, že by se chtěl spravovati knězem takovým pod obojí, kterýžby od arcibiskupa pražského a ne podle dotčené konfessí české svěcen byl, aby takový každý mohl (nečinice však v té obci neb osadě ani v té konsistoři, od J. M. C. týmž stavům pod obojí v moc dané, žádné překážky neb roztržitosti) kdež se mu koli viděti bude, k takovému knězi, od arcibiskupa pražského svěcenému, obrátiti a služeb církevních od něho užívati.

Item co se pochovávání mrtvých těl a zvonění dotýče, že jinak se ti, kdož pod obojí jsou, při kostelích a farách pod jednou, i ti, kdož pod jednou jsou, při kostelích a farách pod obojí pochovávati nemají, leč s volí a vědomím kollatora neb správcův duchovních té fary. Než jestliže by k faře té, kteráž jest pod jednou, náleželi lidé, kteří jsou pod obojí, a k té faře by desátky neb jakékoliv platy dávali, tehdy mají se bez zvláštního povolení téhož kollatora tu pochovávati. Jako i s druhé strany, jestližeby k faře té, kteráž jest pod obojí, náleželi lidé, kteří jsou pod jednou, a desátky neb jakékoliv platy by k ní dávali, mají se také bez zvláštního povolení téhož kollatora tu pochovávati. Pakliby který kollator neb kdokoliv jiný pochování těl bránil, tehdy nebudou povinni těch desátků neb jakýchkoliv jiných platův více dávati, nýbrž vrchnost jich může je k jiné faře, kde se jim líbiti bude, obrátiti i tu je pochovávati dáti.

V kterých pak místech neb v městech buď královských, králové J. M. neb na panstvích J. M. C. ti, kdož pod obojí jsou, svých vlastních kostelův neb pohřbův, ani společných s stranou pod jednou by neměli, ti vedle znění výš dotčeného majestátu sobě kostely a chrámy k službě boží vystavěti, jako i místa k pohřbům svým vzdělati moci budou. A pokudž by již prvé před tímto snešením kdo s kým o jakou kollaturu před pořádným

soudem tohoto království rozepři zašlou měl, kterážby na právním rozeznání zůstávala, v tom strany právního rozeznání očekávati mají. Však ti nebo ten, kdožby se na druhém jakých kollatur neb far dosouditi chtěli nebo chtěl, nemají a nemá se držiteli v tu faru neb kollaturu vkládati, lečby mu prvé soudem přisouzena byla, jakž též snešení jich obou stran plněji svědčí.

I poněvadž výš dotčený majestát, od J. M. C. straně pod obojí daný, proti tomuto jich z obou stran společnému snešení a zase toto snešení proti témuž majestátu nečelí a takové opatření jedné kterékoli strany smyslu pravého opatření strany druhé neruší: protož J. M. C. je, stranu pod jednou, netoliko při tom opatření, kteréž jim také výš dotčeným majestátem učiněno jest, ale i při tomto výš dotčeném porovnání ve všem zouplna tak že, jakož týž majestát tomuto snešeni, tak i toto snešení tomuto majestátu, v ničemž na škodu není a býti nemá, zůstavovati a k tomu milostivě povolovati ráčí, aby jakož dotčeného majestátu tak i tohoto artikule sněmovního výpis straně pod jednou i také často dotčené straně pod obojí pod pečetí zemskou tohoto království od desk zemských vydán byl.

Actum ve čtvrtek po svatém Prokopu léta 1609 [1]).

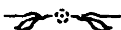

[1]) Slavata: Paměti I. 392, 398.

Opravy.

Str.	19	řádek	14. a 24.	zdola	čti	Koramba	místo	Korambu.
»	25	»	15.	shora	»	z Vratu	»	z Vartu.
»	28	»	8.	»	»	Korambus	»	Korambas.
»	40	»	5.	»	»	Výpovědi	»	Vypovědi.
»	41	»	8.	»	»	Wormský	»	wormský.
»	51	»	15.	»	»	Koramba	»	Korambu.
»	58	»	17.	»	»	Korambus	»	Koramba.
»	64	»	5.	zdola	»	dokázanou	»	dokázánou.
»	66	»	6.	»	»	Mohače	»	Mohuče.
»	70	»	2.	shora	»	Lilečtí	»	Lulečtí.
»	70	»	12.	»	»	Habrovanští	»	Habrovští.
»	93	»	14.	zdola	»	Kašpar	»	Kaspar.
»	99	»	13.	shora	vynech po Leskovce spojku »a«.			
»	202	»	13.	zdola	»	Zbyněk	»	Zbynek.
»	297	»	9.	»	»	Hošťálek	»	Haštálek.
»	350	»	14.	shora	»	Dampierre	»	Dompierre.
»	401	»	1.	zdola	»	Gauchierovou	»	Gouchierovou.
»	402	»	10.	shora	»	Gauchierovou	»	Gouchierovou.
»	408	»	10.	zdola	»	Bohuchval	»	Bohuslav.

Ukazovatel.

SPISY

nákladem Dědictví sv. Prokopa vydané:

Jenerální rejstřík věcný Časopisu kat. duchov. od r. 1828—1878. Cena 50 **kr.**
Evangelium sv. Matouše. S výkladem Fr. Sušila. Cena 2 zl.
" " **Marka.** " " " 60 kr.
" " **Lukáše.** " " " 90 "
" " **Jana.** " " " 2 zl.
Katechismus sněmu Tridentského. Cena 1 zl. 60 kr.
Skutky apoštolské. S výkladem Fr. Sušila. Cena 1 zl. 60 kr.
Listové sv. Pavla apoštola. S výkladem Fr. Sušila. I. díl za 2 zl. 50 **kr.**, II. díl za 2 zl. 80 kr.
Písmo sv. Nového Zákona. S výkladem Fr. Sušila. Cena 3 zl
Antonín Brus z Mohelnice. Sepsal Dr. Klem. Borový. Cena 2 zl.
Spisy sv. Otců v apošt. a Justina Mučenníka. Cena 2 zl.
Učení mistra Jana Husi. Sepsal Dr. Ant. Lenz. Cena 2 zl.
Sv. Otce Irenea **Patero knih proti kacířstvím.** Cena 2 zl. 50 kr.
Apologetikum. O. Sept. Fl. Tertulliana. Cena 80 kr.
Padesát homilií duchovních sv. Makaria Egypt. Cena 1 zl. 20 kr.
Martin Medek, arcibiskup Pražský. Cena 1 zl. 20 kr.
Poselkyně starých příběhů českých. Sepsal Jan Beckovský. Sv. I. a II. po zlatých 2·50, sv. III. 2 zl. 80 kr.
Anthropologie katolická. Sepsal Dr. Ant. Lenz. Cena 3 zl. 20 kr.
Všeobecný církevní dějepis. Sepsal Dr. Fr. Kryštůfek. Díl I. **Starý věk.** Cena 3 zl. Rozebrán. Díl II. Středověk. Část I. Cena 3 zl., **část II.** Cena 3 zl. — Díl III. Nový věk. Cena 4 zl.
Katolická mravověda. Sepsal Jan Nep. Stárek. Cena 2 zl. 50 kr.
Rozbor filosofie sv. Tomáše Akv. Napsal Dr. Václav Hlavatý. — **Výbor** ze spisů sv. Otce Jana Zlatoústého. Přeložil Jan Nep. Desolda. Cena 2 zl. 50 kr.
Arnošt hrabě Harrach, kníže-arcibiskup Pražský. Napsal Dr. **Fr. Krásl.** Cena 2 zl. 50 kr.
Sv. Tomáše Akv. **O bytí a bytnosti** a kardinála J. Peccího **Výklad vlašský.** Přel. J. K. Votka a V. Vojáček. — **Logika formální.** Od Dra. fil. Eug. Kadeřávka. Cena 2 zl.
Starověda biblická. Vzdělal Dr. Melichar Mlčoch Cena 2 zl. 50 kr.
Klášter bl. Anežky v Praze. Sepsali V. V. Tomek a J. Mocker. **Cena 1 zl.**
Dějiny posvátného zpěvu staročeského. Sepsal K. Konrád. Cena 5 zl.
Psychologie. Od Dra. Aug. Kadeřávka. Cena 2 zl.
Svatý Prokop. Sepsal Dr. Frant. Krásl. Cena 3 zl.
Zpovědnice. Sepsal Dr. Gabriel Pecháček. Cena 2 zl.
Paedagogika. Sepsal prof. Šauer z Augenburku. Cena 2 zl. 30 **kr.**
Sv. Vojtěch. Sepsali Dr. Fr. Krásl a prof. J. Ježek. Cena 4 zl.
O mši svaté. Pojednává theol. a fil. Dr. Josef Kupka. Cena 4 zl.
Výklad žalmů. Napsal Dr. Jan Sedláček. Díl I. Cena 6 K 60 h. Díl II. Cena 7 K 40 h.
Chrámový poklad u sv. Víta v Praze. Napsali Dr. A. Podlaha a Ed. Šittler. Cena 50 K.
Úvod do Písma sv. Nového Zákona. Sepsal Dr. Jan Lad. Sýkora. Cena 7 K.

Dědictwi Sw. Prokopa w Praze.

